

NORGES OFFICIELLE STATISTIK. VI. 47.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

1906—1910.

AVGITT I HENHOLD TIL DEN NORSKE REGJERINGS RESOLUTION
AV 9 JUNI 1905.

*(Rapports des préfets sur l'état économique et social des préfectures
pendant la période de 1906 à 1910.)*

UTGITT AV
DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

I.
(SMAALENENE—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA,
I KOMMISSION HOS H. ASCHERHOU & CO.
1915.

Pris kr. 1,50.

NORGES OFFICIELLE STATISTIK. VI. 47.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

1906—1910.

AVGIT I HENHOLD TIL DEN NORSKE REGJERINGS RESOLUTION
AV 9 JUNI 1905.

*(Rapports des préfets sur l'état économique et social des préfectures
pendant la période de 1906 à 1910.)*

UTGIT AV
DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

I.
(SMAALENENE—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA.
I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.
1915.

For femaarene 1881—1885, 1886—1890 og 1891—1895 se Norges Officielle Statistik, række III nr. 102, 206 og 315.

For femaaret 1896—1900 se Norges Officielle Statistik række IV nr. 106.

—«— 1901—1905 — « — « V nr. 93.

Indhold.

Nr.	I.	Beretning fra amtmanden i Smaalenenes	amt.....	Trykt
-	II.	— - — - Akershus	—	okt. 1913.
-	III.	— - stiftamtmanden i Kristiania	sept. 1914.
-	IV.	— - amtmanden i Hedemarkens	amt.....	juni 1912.
-	V.	— - — - Kristians	—	mars 1914.
-	VI.	— - — - Buskerud	—	okt. 1913.
-	VII.	— - — - Jarlsberg og Larvik	—	april 1915.
-	VIII.	— - — - Bratsberg	—	juli 1913.
-	IX.	— - — - Nedenes	—	nov. 1913.
-	X.	— - — - Lister og Mandal	—	sept. 1913.
				nov. 1913.

Table des matières.

N ^o	I.	Rapport du préfet de Smaalenene.
-	II.	— - — - d'Akershus.
-	III.	— - — - de la ville de Kristiania.
-	IV.	— - — - Hedemarken.
-	V.	— - — - Kristian.
-	VI.	— - — - Buskerud.
-	VII.	— - — - Jarlsberg og Larvik.
-	VIII.	— - — - Bratsberg.
-	IX.	— - — - Nedenes.
-	X.	— - — - Lister og Mandal.

I.

Smaalenenes amt.

Beretning

om Smaalenenes amts økonomiske tilstand m. v.
i femaaret 1906—1910.

Indledning.

I femaaret er der i administrativ henseende indtraadt følgende forandringer:

Ved kgl. res. av 22 juli 1907 er Glemminge herred delt i Glemminge og Kraakerøy herreder. Delingen traadté i kraft den 15 januar 1908. Kraakerøy herred overgik til eget forlikskommissionsdistrikt den 3 mars 1908.

Ved kgl. res. av 19 december 1908 er Borge herred delt i Borge og Torsnes herreder. Delingen traadte i kraft den 1 januar 1910. Torsnes herred overgik til eget forlikskommissionsdistrikt den 27 mars 1910.

Ved kgl. res. av 20 december 1910 er Tune herred delt i Tune og Rolvsøy herreder. Delingen traadte i kraft den 1 januar 1911.

Amtet har — efter nedlæggelsen den 1 oktober 1905 av Trøgstad sorenskriverembede — i femaaret været inddelt i følgende sorenskriverier:

1. Moss sorenskriveri, omfattende tinglagene Hobøl, Vaaler, Rygge, Raade, Spydeberg og Skiptvet.
2. Rakkestad sorenskriveri, omfattende tinglagene Trøgstad, Askim, Rakkestad, Eidsberg, Rødenes og Rømskogen.
3. Idde og Marker sorenskriveri, omfattende tinglagene Aremark, Ømark, Id, Berg og Skjeberg.
4. Tune sorenskriveri, omfattende tinglagene Borge, Varteig, Tune, Glemminge, Onsø og Hvaler.

Fogderier:

1. Moss fogderi, omfattende tinglagene Hobøl, Vaaler, Rygge, Tune, Glemminge og Onsø.
2. Rakkestad fogderi, omfattende tinglagene Rødenes, Rømskogen, Rakkestad, Eidsberg, Skiptvet, Spydeberg, Askim og Trøgstad.
3. Idde og Marker fogderi, omfattende tinglagene Aremark, Ømark, Id, Berg, Skjeberg, Borge, Hvaler og Varteig.

Distriktslægeembeder:

Hvaler, Sarpsborg, Moss og Eidsberg.

Efter amtstingets beslutning av 26 mars 1908 er amtet inndelt i 7 amtsdyrlægedistrikter, nemlig Fredrikshald, Sarpsborg, Moss, Spydeberg, Eidsberg, Rakkestad og Ørje.

Ved lov av 15 august 1908 nr. 7 blev Fredrikshald bys grænser utvidet fra 1 januar 1909. Ved utvidelsen utgik av matrikelen for Berg herred ialt en matrikelskyld stor mark 19.31.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

Høstubbyttet i femaaret var:

Aar.	Hø.	Rug.	Vaarsæd.	Poteter.
1906..	Noget under et middelsaar. Kvaliteten gjennemgaaende meget god.	Noget over et middelsaar. Kvaliteten gjennemgaaende meget god.	Noget under et middelsaar. Kvaliteten gjennemgaaende meget god.	Henimot et middelsaar. Kvaliteten god; tildels meget god.
1907..	Meget over et middelsaar. Kvaliteten for en stor del mindre god.	Noget under et middelsaar. No-genlunde velbjerget.	Utbyttet og kvaliteten daarlig, yderst litet brukbart til utsæd.	Utbyttet meget daarlig. Kvaliteten mindre god.
1908..	Gjennemgaaende adskillig over et middelsaar; enkelte distrikter meget rikt. Kvaliteten meget god.	Adskillig under et middelsaar.	Intet sted under middelsaar. I de fleste distrikter over, tildels adskillig over.	Gjennemsnitlig noget over et middelsaar. For de fleste distrikter meldes tørraattenhet.
1909..	Intet sted under middelsaar; tildels rik. Gjennemgaaende god.	Henimot et middelsaar.	Under et middelsaar og kvaliteten for det meste mindre god.	Ugunstige veirforhold, som bevirket megen skade.
1910..	Gjennemsnitlig et middelsaar. Den væsentligste del kom velbjerget i hus.	Adskillig under et middelsaar.	Middelsaar og god kvalitet.	Adskillig under et middelsaar. Mindre god kvalitet paa grund av tørraattenhet.

Utsæden pr. 10 ar var i gjennemsnit i femaaret i liter for korn, erter og poteter:

Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
30.3	20	28	34.6	39.7	29	304

og foldigheten var:

7.5	12	8.2	8.8	7.5	7	12.8
-----	----	-----	-----	-----	---	------

De mottagne opgaver for femaaret vedkommende jordbruket indeholder følgende opplysninger:

Nyopdyrking av jord har ikke fundet sted i nogen nævneværdig utstrækning og heller ikke utlægning av nogen del av indmarken til utmark.

Grundforbedringer ved grøftning utføres mere og mere, og anvendelse av kunstgjødning og torvstrø er stigende, samt anskaffelse av moderne maskiner og redskaper almindelig.

Interessen for en hensigtsmessig gjødselbehandling er mere fremtrædende end tidligere.

Havbruket har for flere herreder megen betydning.

Det aarlige melkeutbytte pr. ko angives hos de mere fremskredne gaardbrukere i gjennemsnit at ha været 2393 liter og overhodet i amtet 1832 liter.

Salg av melk har for alle herreder paa et par nær megen betydning. Prisen opgives for 1910 at ha været i almindelig salg fra $9\frac{1}{2}$ —13 øre pr. liter nysilt melk og til meierierne $8\frac{3}{4}$ —12 øre pr. liter.

Prisen var i 1910 i de forskjellige herreder angit at være:

pr. kg. kjøt.....	fra kr. 0.70—kr. 1.10
- - flesk.....	- - 0.95— - 1.20
- - smør.....	- - 1.80— - 2.50
- 100 kg. høi.....	- - 5.00— - 10.00
- 100 - halm.....	- - 2.50— - 4.40

En tjenesteguts løn angives at være fra kr. 250—kr. 400, samt kost og losji, som værdsættes til kr. 200—kr. 360.

En tjenestepikes løn angives at være fra kr. 120—kr. 200 samt kost og losji, som værdsættes til kr. 140—kr. 300.

Arbeidslønnen for almindelige dagarbeidere var i 1910:

For mænd paa egen kost,	om sommeren	kr. 2.00—kr. 4.00
- - - - -	- vinteren	- 1.60— - 3.00
- kvinder - - -	- sommeren	- 1.30— - 2.50
- - - - -	- vinteren	- 0.75— - 2.00
- mænd paa husbondens kost,	- sommeren	- 1.50— - 2.50
- - - - -	- vinteren	- 0.80— - 2.00
- kvinder - - -	- sommeren	- 0.70— - 1.50
- - - - -	- vinteren	- 0.50— - 1.00

I 1910 var der i amtets landdistrikt i virksomhet 28 meierier og 1 kondenseringsfabrik.

Av de 28 meierier har Rakkestad meieri ogsaa denne gang negtet at levere opgaver.

De øvrige 27 meierier har tilsammen mottatt 8 881 450 kg. melk, for hvilken der til producenterne er utbetalt kr. 867 636.

Ved kondenseringsfabrikken var der samtidig mottatt 9 643 000 kg. melk, og for samme betalt producenterne kr. 994 019.

Ved samtlige meierier (Rakkestad undtat) og kondenseringsfabrikken er der tilsammen i 1910 mottatt 18 524 450 kg. melk, for hvilken er betalt producenterne kr. 1 861 655.

Amtets landbrukskole paa Kalnes har været drevet efter den av amtstinget den 22 april 1902 vedtagne plan. Et kursus ved skolen, som er knyttet til landeiendommen Kalnes i Tune, som eies av amtet og drives for dettes regning, og hvortil der optages 34 elever hver høst, har en varighet av 1½ aar (2 vintre og mellemliggende sommer). I vintersemestrene har skolen altsaa 68 elever. Alle skolepladser har i femaarsperioden været fuldt optat.

For budgetaaret 1 april 1910—31 mars 1911 var skolens utgiftsbudget bevilget med kr. 49 500.

Den praktiske jenteskole paa Berby i Id, som av amtstinget besluttetes opprettet i 1898, har været i virksomhet i den hele femaarsperiode. Av 33 ansøkere, som meldte sig til skolens kursus i 1910, blev optat 30 elever, som er det største antal, skolen kan motta.

Om jordbrukets utvikling i Smaalene i tidsrummet 1906—1910 meddeler amtsagronom *Iversen* følgende:

«I perioden 1906—1910 har jordbruket spesielt hat et vanskelig aar, 1907, at kjæmpe med.

Høihøsten var rikelig; men korn- og rotfrugtavlen var meget daarlig paa grund dels av den store nedbør dels av frostskaade.

Saakorn maatte i stor utstrækning indkjøpes det efterfølgende aar, og vintersæden var da mislykket. 1909 var likeledes et mindre godt kornaar med sen, kold vaar.

Førøvrig kan tidsperioden betegnes som middelgod, hvad jordbrukets avkastning angaar.

Jordbrukets udvikling i mere intensiv retning har fortsat. Rotfrugtdyrkingen øker i det store og hele tat, og jordbehandlingen blir bedre.

Avlen av græsfrø har gaat frem, saa distriktet nu er et av de mest frøproducerende.

Til fremme av en bedre gjødselbehandling har der aarlig været avholdt kombinert veiledning og præmiering av god gjødselbehandling omkring i bygderne. Likeledes er torvstrølagenes antal øket.

Amtets landbruksforeningsvæsen er vokset saaledes:

	1906.		1910.	
	Antal.	Antal. medlemmer.	Antal.	Antal medlemmer.
Landmandslag	34	2 679	35	2 716
Kreditlag	40	1 985	51	2 666
Torvstrølag	45	-	56	-
Kontrollforeninger	15	207	18	339
Kvægavlsforeninger	35	-	32	-
Hesteavlsforeninger	1	-	6	-
Svineavlsforeninger	1	-	8	-
Kaninavlsforeninger	0	-	3	-
Biavlsforeninger	0	-	3	-

Der har ved landhusholdningsselskapet hver vinter været avholdt 3 dages foredragskurser omkring i bygderne om landbruk. Kurserne har hat god tilslutning.

I 1910 avholdtes av landhusholdningsselskapet i forening med det kongelige Selskap for Norges Vel præmiering av ugræsrene og veldrevne gaardsbruk. Der var 22 deltagere.

Præmie og præmielaan har været utdelt i aarene 1907 og 1910.

Der foregaar i det senere adskillig nydyrking omkring i amtet.

Fæbruket har ifølge kontrolforeningerne vist en synkende produktion av melk.

Melkeavkastningen var inden kontrolforeningerne i 1906 i gjennemsnit pr. ko 2 256 og har efterhvert sunket til 2 145 kg. i 1910 og kg. melk pr. 100 fôrenheter fra 69 til 66 kg. Samtidig er anvendt kraftfôr sunket fra 29 til 22 pct. av det samlede fôr, og saftig fôr fra 18 til 11 pct., mens straaafôrforbruket er øket fra 37 til 49 pct. Dette er egnet til at vække opmerksomhet, da en synkning av melk pr. 100 fôrenheter bl. a. bevirker forholdsvis økede driftsutgifter.

Der har været en økning i husdyrholdet, baade hvad storfæ, hest og svin angaar. Saueholdet ligger derimot fremdeles nede.

Husdyrvæsenet er søkt fremmet gjennom utstationering av stamdyr av de forskjellige husdyravlsforeninger og ved utstillinger.

Av avlsstationer er der 2 for svin, en for Yorkshireracen og en for norske svin; fem for høns, en for gjæs og en for kaniner.

I femaaret har der været avholdt 36 unghestskuer, 4 almindelige dyrskuer, nemlig 2 paa Momarken og 2 ved Sarpsborg, samt 87 kaaringsskuer for storfæ».

Angaaende havebruket uttaler amtsgartnerne *Oskar Schie* i Fredrikstad og *A. Moen* i Askim følgende:

Amtsgartner *Schie*:

«Havebrukets utvikling inden mit distrikt, som omfatter herrederne Id, Berg, Skjeberg, Hvaler, Tune, Rolvsey, Borge, Torsnes, Glemminge, Kraakerøy, Onso, Raade, Rygge og Moss herred av Smaalenes amt, har i femaaret 1906—1910 været jevnt fremadskridende paa alle omraader.

Æren herfor maa i første række tilskrives amtets landhusholdningsselskap, der i nævnte tidsrum paa forskjellige maater har anvendt kr. 58 796.83 til have dyrkingens fremme inden amtet. Særlig maa det paapekes, at selskapet i sin tid har tat initiativet med hensyn til skolehavesaken, som fremdeles støttes ved bidrag til anlæg av skolehaver. Hvert aar avholder selskapet 6-ukers kurser i havebruk for 10 elever. Foruten fri undervisning faar hver elev et stipendium paa kr. 50 til kost og losji. Ved sine to amtsgartnere med assistenter — herredsgartnerne og amtsgartnernes private medhjælpere — har selskapet i betydelig grad fremmet frugtavlens og kjøkkenvekstdyrkingen inden amtet, hvorhos have dyrkingen søkes fremmet ved utdeling av frugttrær, bærbusser og havefrø til smaabrukere, husmænd og arbeidere. I det hele har selskapets gartnere i femaaret ydet veiledning og bistand i havebruk til 8 473 rekvirenter.

Overalt inden mit distrikt er interessen for havestel i glædelig fremgang. Frugtavlens har gaat jevnt fremad, og plantning av frugttrær og bærbusser har øket over hele distriktet. Kjøkkenvekstdyrkingen for eget behov har ogsaa tat et særdeles stort opsving i distriktets samtlige bygder, hvorimot dyrking i salgsoiemed væsentlig indskrænker sig til byernes nærmeste omkreds,

I Berg, Skjeberg, Tune, Glemminge, Kraakerøy, Onsø, Rygge og Moss herreder produceres der saaledes en mængde grønsaker for salg. I de sidstnævnte herreder, hvor jorden er særlig egnet for dyrkning av rotfrugter, produceres især store mængder av gulerøtter, persille og selleri og endvidere adskillige partier av agurker, hodekaal og kaalrabi til de vestlandske byers forsyning, samt erter og bønner m. v. til konserveringsfabrikkerne i Moss.

Smaalenenes havebruksforening har ogsaa paa forskjellige maater bidrat meget til have dyrkningens fremme inden amtet. En av de viktigste oppgaver har været at arbeide for anvendelse av havens produkter i den daglige husholdning. Den har saaledes avholdt en række kurser i frugt og grønsaksanvendelse, og ved utgangen av aaret 1910 har den ialt holdt 120 6-dages kurser med 2 074 voksne kvindelige deltagere, væsentlig husmødre. Endvidere har den latt avholde kurser i dyrkning av havesaker og i tilvirkning av emballage for alle slags haveprodukter samt kurser i havebruk for lærere, som har ønsket at utdanne sig som ledere av skolehaver. Derhos har foreningen bl. a. arbeidet adskillig for en bedre behandling, sortering og pakning av træfrugt. I anledning av havebruksforeningens 10-aars jubilæum i 1909 avholdt denne forening og Smaalenenes gartnerforening med bidrag bl. a. av Smaalenenes amt en meget vellykket havebruksutstilling for amtet i Fredriksstad høsten 1909, hvor 442 utstillere fremmøtte med 719 utstillingsnummere. Indtægter og utgifter balanserte med kr. 10 165.85.

Amtsgartner *Moen*:

«Undertegnede har herved den ære at indberette følgende vedkommende havebruket i indre Smaalenenes amtsgartnerdistrikt i femaaret 1906—1910.

I nævnte tid er gjennomsnitlig hvert aar anlagt og beplantet ca. 21 nye haveanlæg foruten en hel del kjøkkenhaver, specialkulturer av bringebær og jordbær og omlægning av flere ældre haver. 7 kombinerte lærer- og skolehaver, hvortil er ydet bidrag av Smaalenenes landhusholdningsselskap, er ogsaa anlagt. Videre aarlig utplantet ca. 800 frugtrær, 2 240 frugtbusker samt en hel del andre forskjellige planter.

Av Smaalenenes havebruksforenings 6-dages dyrknings-, anvendelses- og emballagekurser har været avholdt 32. Tilslutningen til disse har været jevnt god.

Insekter, larver og sopsygdomme har enkelte aar været noksaa slomme; især var dette tilfælde i den meget fugtige sommer 1907. Haveprodukterne blev da betydelig forringet av sopskader.

Foruten beskæmpelse med de forekommende kjendte midler ved sprøitning o. s. v. viser det sig at være av stor betydning i kampen mot utøiet at foreta en god forutgaaende grund- og jordforbedring av plantefelterne med grøftning, kalkning og fornuftig anvendelse av saavel naturlig som kunstig gjødsel, likesom et godt stel senere bidrar meget til at gjøre mottageligheten for sygdomsangrep mindre hos planterne.

«Stikkelsbærdræperen,» som i 1908 viste sig faa steder, har trods et ihærdig arbeide mot den utbredt sig videre, og det kan synes, som om man med de midler og foranstaltninger, som hidtil er anvendt, har vanskelig for at bli av med den.

Havebruket har i det hele tat gjort jevne skridt fremover, og interessen for saavel dyrkning som anvendelse viser tydelig fremgang. Anmodninger om bistand, veiledning og raad indkommer jevnt, og ydes saadan ogsaa i langt større utstrækning, siden herredsgartnervirksomheten kom igang. Denne begyndte i 1908 med at omfatte 3 bygder, men øket til 10 bygder i slutningen av femaaret».

2. Skogbruket.

Skogens veksterlighet synes at være i fremgang; men dimensionerne av salgstømmer gaar tilbake. Tømmerpriser har været gode og prisen paa brænde ved høi.

Interessen for skogens rationelle behandling er i vekst.

Av S m a a l e n e n e s S k o g s e l s k a p s beretning for aarene 1906—1910 hitsættes følgende:

«Av større saker, som har været oppe til behandling kan nævnes:

1. Præmiering av flinke tømmerhuggere.
2. Avholdelse av av skogkurser.
3. Oprettelse av skogbrandstationer.
4. Optagelse av økonomiske kartverk for Smaalenene.
5. Oprettelse av en skogskole for amtet.

Desuten er en flerhet av saker forelagt til uttalelser, dels fra andre selskaper, dels fra Landbruksdepartementet oversendt gjennom amtmanden.

Av det efterfølgende vil det fremgaa, at selskapet har hat held med sig og sat ut i livet de ovenfor anførte programsaker undtagen optagelsen av det økonomiske kartverk. Dette arbeide kræver imidlertid grundig overveielse og planleggelse, før det kan startes, saa det kræver tid; men tanken er ikke opgit. Vi har endnu haab om, at det maa gaa i orden, saa dette overordentlig vigtige arbeide kan bli paabegyndt.

Paa utstillingen i Kristiania i 1907 blev selskapet tildelt den store sølvmedalje og paa Gjøvikutstillingen 1910 sølvmedalje.

Av bidrag hadde selskapet:

Aar.	Kommunale.	Livsvarige.	Aarlig betalende.	Private.	Samlet beløp indbetalt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	915		188	2 650	3 753
1907.....	980	20	210	1 870	3 080
1908.....	1 680		23	2 650	4 353
1909.....	1 610	160	187	3 050	5 007
1910.....	1 855	180	281	2 120	4 436
Tilsammen	7 040	360	889	12 340	20 629

Som underavdelinger av selskapet er indmeldt amtets landbruksforeninger, og desuten har vi som underavdeling i Fredrikshald foreningen «Skogens Venner», som i 1910 tok initiativet til opførelsen av en «klængstue» for amtet. Den er nu færdigbygget og foreløbig leiet av Smaalenenes Skogselskap paa 5 aar mot en aarlig leiesum av kr. 500.

Selskapets funktionærer har ydet veiledning i:

	Grøftning og	blinkning til skogeiere.
i 1906.....	18	28
- 1907.....	19	50
- 1908.....	17	95
- 1909.....	27	84
- 1910.....	15	77
Sum	96	334

Videre er avholdt:

	Plantekurser.	Blinkekurser.	Foredragskurser.
1906.....	- deltagere	- deltagere	29 deltagere
1907.....	29 —	- —	20 —
1908.....	- —	- —	- —
1909.....	- —	18 —	48 —
1910.....	- —	- —	- —

Der er desuten av selskapets funktionærer avholdt foredrag om forskjellige sider av skogbruket i herredsstyremøter, i landbruksforeninger, ungdomslag m. fl.

Som paaskjønnelse for forsiktig behandling av skogen er tildelt flinke tømmerhuggere præmier med diplomer.

Østereng planteskole har indtil 1910 været selskapets eneste saadan. Da blev imidlertid klængstuen paa Glende, Fredrikshald, bygget. Til denne, som skogselskapets formand godseier P. M. Anker gav fri tomt, er ogsaa knyttet en planteskole, saa selskapet nu har to planteskoler.

I Østereng planteskole er utsaadd følgende mængder frø.

1906	20 kg. granfrø og 12 kg. furufrø
1907	15 - — - 12 - —
1908	10 - — 0.5 - —
1909	5 — - 5 - —
1910	5 — - 2 - —

Desuten er utsaadd en del lærkefrø samt frø av buskfuru og en del andre utenlandske naale- og furutrær.

I samme tidsrum er fra planteskolen levert:

	Til private.		Til skoler.	
1906 ..	10 000 3-aars gran og	104 250 2-aars furu	66 450 3-aars gran	95 000 2-aars furu
1907 ..	84 350 4-aars — -	107 150 — —	57 350 4-aars —	83 550 — —
1908 ..	118 050 — —	104 000 — —	89 900 — —	88 900 — —
1909 ..	100 130 — —	98 000 — —	100 000 — —	52 150 — —
1910 ..	101 000 — —	60 170 — —	95 100 — —	86 400 — —
Ialt	413 530 gran	473 570 furu	408 800 gran	406 000 furu.

Hertil kommer salg av en del lærkeplanter samt en del tusen planter, som er nedsat paa selskapets eiendom Østereng. Beholdning til 1911: 300 000 4-aars gran og 300 000 2-aars furu.

I de senere aar har tilgangen paa frø været meget liten, saa behovet har været vanskelig at tilfredsstille. Dette tror man nu skal være avhjulpet, da vi har faat vor egen klænganstalt.

S k o g k u l t u r. Skogplantning med skolebarn er foretat hvert aar i næsten samtlige by- og landkommuner. Som det fremgaar av ovenfor foretagne sammenstilling, er der fra vor planteskole til dette bruk utlevert 408 800 gran- og 406 000 furuplanter.

Siden 1908 har vi med underofficerseleverne paa Fredrikshald beplantet nogen skogbare strækninger paa Asmalø, Hvaler. Ca. 16 maal er nu tilplantet med ca. 16 000 furutrær.

Plantningerne staar næsten overalt meget bra og gir gode løfter for fremtiden.

I femaarsperioden er sammenlagt tilplantet ca. 2 560 maal skogmark.

I 1906 tilplantet	ca. 300 maal.
- 1907 —	- 660 —
- 1908 —	- 550 —
- 1909 —	- 550 —
- 1910 —	- 500 —

Som bidrag til grøftarbeider mottar selskapet aarlig bidrag fra det Norske Skogselskap. Avgroftning av vandsyk skogsmark og myr er en av selskapets store programsaker. Det gjælder her store værdier at indvinde og gjøre produktive. Interessen for denne vigtige side av vor skogskjøtsel er jevnt stigende for dette amts vedkommende, hvilket vil fremgaa av nedenstaaende sammendrag.

Aar.	Antal skogeiere.	Antal l. m. grøft.	Tørlagt areal i maal.	Utbetalt i statsbidrag.
				Kr.
1906.....	16	15 500	700	869.07
1907.....	9	14 443	660	582.30
1908.....	13	14 135	700	824.27
1909.....	18	14 708	441	877.80
1910.....	16	16 860	450	1 012.26
Tilsammen	72	75 646	2 951	4 165.70

Fredskogfelter er endnu ikke optat i Smaalenene.

Hvad den private skogskjøtsel angaar, er det nu et faktum, at denne befinder sig paa et overgangsstadium. Den tidligere anvendte salgsmåate paa rot ned til et omforenet lavmaal blir mer og mer trængt i bakgrunden for en mere rationel skogbehandling, som er reist i de sidste aar; men ikke mindst skyldes dette, at de gamle skoger med store mængder «overmaal» er uthugget, saa firmaerne ser sin fordel i ved indkjøp av skog at gaa over til indkjøp pr. kubikmeter. Chancerne til at gjøre en job d. v. s. en brilliant handel blir mindre efterhvert.

Selv om mange endnu, særlig blandt sælgerne, holder paa rotsalg paa grund av de bedre priser, som derved menes opnaadd, ser man ikke sjelden, at de søker assistanse under utblinkningen for at ta de hensyn til skogen, som i de enkelte tilfælder kan være paakrævet. Alle, som interesserer sig for vore skogers rigtige behandling, bør hilse med glæde den forandring i vor skogshusholdning, som direkte staaer i forbindelse med en mere forretningsmæssig utnyttelse av skogkapitalen. Den omstændighet, at firmaerne mere gaar over til indkjøp pr. kubikmaal fra det før benyttede rotsalg, vil uvægerlig bringe med sig, at skogeierne selv kommer til at drive sine skoger, og at lasten blir levert til annammelse paa et nærmere bestemt sted (elvebakke, jernbanestation o. s. v.). Denne forandring, som nu glædeligvis er i anmarsj, maa uvægerlig gjennomføres og danne grundlaget for hele vor skogbehandling. Da først kan det bli tale om en helt ut rationel skogdrift.

I femaarsperioden har selskapet opført 3 skogbrandstationer, en paa Linnekleppen i Rakkestad, en paa Høgenesfjeldet i Rømskogen og en paa Spydebergvarde.

I 1910 gik selskapet igang med oprettelsen av en lavere skogskole for amtet. Skolens budget er kr. 5 000, hvorav amtet og det Norske Skogselskap bærer hver sin halvdel.

Skolens plan ligger noksaa nær op til planen for Statens lavere skogskoler.

Av skade paa skogen kan nævnes ekorngnaget i 1907.

Regnskapsekstrakt for femaaret 1906—1910.

	Indtægter.	Utgifter.
1906.....	kr. 20 002.54	kr. 19 423.17
1907.....	- 14 484.16	- 12 369.73
1908.....	- 16 819.79	15 466.07
1909.....	15 025.46	- 14 423.27
1910.....	- 18 913.47	18 876.12».

3. Tømmerfløtning.

Glommenvasdraget. Nedenfor Øieren:

1906.....	535 026 ⁹ / ₁₂ tylvt
1907.....	550 653 ¹¹ / ₁₂ —
1908.....	472 659 ⁴ / ₁₂ —
1909.....	642 474 ⁴ / ₁₂ —
1910.....	742 876 ⁵ / ₁₂ —

Mossvasdraget:

1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
14 155 tylvter	14 318 tylvter	9 550 tylvter	15 913 tylvter	10 236 tylvter.

Fredrikshaldsvasdraget:

Aar.	Sagtømmer.	Sliperi- tømmer.	Props.
	Tylvter.	Tylvter.	Fot.
1906.....	78 330	47 506	4 791 119
1907.....	70 687	47 195	3 961 795
1908.....	50 897	74 161	2 773 672
1909.....	40 780	59 569	2 244 452
1910.....	41 171	50 380	1 790 686

Enningdalelven:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Tylvt. Tømmer....	733	316	747	1 294	986
Fot. Props.....	1 271 832	234 906	2 060 398	1 810 581	963 972

4. Forskjellige næringer.

Ved femaarets slutning dreves landhandel efter bevilling eller handelsbrev av 365 personer, nemlig i:

Hobøl	8	Spydeberg	7
Vaaler	4	Askim	14
Rygge	8	Trøgstad	6
Moss herred	9	Ømark	12
Raade	4	Aremark	8
Tune	30	Berg	11
Glemminge	37	Id	21
Kraakerøy	12	Skjeberg	13
Onsø	36	Borge	31
Rødenes og Rømskogen	8	Torsnes	2
Rakkestad	15	Hvaler	29
Eidsberg	30	Varteig	2
Skiptvet	8		

Derhos var der 24 kooperative foreninger.

Av ølutskjænkingsrettigheter utøvedes ved femaarets utgang i Rygge 1 almindelig og 1 innskærket, i Onsø 1 innskærket, i Askim 1 for alkoholsvakt øl, i Trøgstad 2 innskærkede og 3 for alkoholsvakt øl og i Skjeberg 1 innskærket.

I Moss herred dreves et isbruk, som vinteren 1910—1911 beskæftiget 20 mand og producerte 2 000 ton is.

Av stenhuggerier dreves der i 1910 i Moss herred 1, i Raade 1, i Tune 6, i Glemminge 5, i Kraakerøy 3, i Onsø 4, i Id 7, i Skjeberg 6, i Borge 3, i Torsnes 2 og i Hvaler 9.

Da der for mange av dem er negtet opplysninger, kan nogen samlet opgave over arbeidsstyrke, produktion og dennes værdi ikke hitsættes; men denne repræsenterer meget store beløp.

Torvdrift: Brændtorv produceres ved Aspedammen Brændtorvfabrik; men opgave over produktionens størrelse og værdi mangler. Torvstrø produceres i en række bygder, dels til salg og dels av lag til medlemmernes eget forbruk.

Baatbyggeri for motorbaater drives i Borge herred. Det opgives i 1910 at ha sysselsat 7 mand i 28 arbeidsuker pr. mand. Der er bygget baater til en værdi av kr. 15 000.

5. Distriktets tilstand i almindelighet.

Den ved skatteligningerne antagne formue og indtægt var i femaarsperiodens sidste aar:

Landdistrikterne.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
	Kr.	Kr.
Hobøl	3 663 000	530 560
Vaaler	3 577 010	517 200
Moss herred	3 915 500	877 975
Rygge	3 975 500	821 315
Raade	3 524 150	642 582
Tune	13 483 500	2 648 555
Glemminge	6 114 400	2 577 035
Kraakerøy	3 679 900	904 985
Onsø	6 593 800	1 624 515
Rømskogen	1 453 300	123 625
Rødenes	3 007 000	339 940
Rakkestad	7 721 100	1 127 410
Eidsberg	7 733 200	1 261 497
Skiptvet	2 686 200	486 815
Spydeberg	4 123 100	531 005
Askim	5 478 800	933 000
Trøgstad	4 207 500	791 675
Ømark	3 255 170	492 285
Aremark	3 588 750	401 855
Idd	5 664 500	1 464 125
Berg	9 194 130	1 404 675
Skjeberg	8 956 500	1 547 295
Borge	5 506 800	1 556 195
Tornes	1 511 800	396 525
Hvaler	2 367 600	859 250
Varteig	1 239 400	264 756
Tilsammen	126 221 610	25 126 650

Sparebanker. Ved utgangen av aaret 1910 fandtes i amtet 24 sparebanker med en samlet forvaltningskapital av kr. 37 389 697, hvorav formue kr. 3 621 283.

Av disse var 5 i byerne med en samlet forvaltningskapital av kr. 22 215 374, hvorav formue kr. 2 094 559, og i landdistriktet 19 med en samlet forvaltningskapital av kr. 15 174 323, hvorav formue kr. 1 526 724.

Forsikringsindretninger. Ved utgangen av aaret 1910 hadde landdistriktet følgende husdyrforsikrings-selskaper:

I Rødenes. Rødenes gjensidige Husdyrforsikringsforening, stiftet i 1909, med forsikrede 73 hester og 418 storfæ.

Forsikringssum kr. 67 080. Netto erstatningsbeløp kr. 1 800.70.

I Spydeberg. Spydeberg Husdyrforsikringsselskap, stiftet i 1910, med forsikrede 141 hester og 373 storfæ.

Forsikringssum kr. 106 295. Erstatningssum kr. 1 099.17.

I Askim. Askim Kreaturforsikringsforening, stiftet i 1876, med forsikrede 344 hester og 229 storfæ.

Forsikringssum kr. 163 560. Erstatningssum kr. 7 454.

I Trøgstad. Trøgstad gjensidige Husdyrforsikringsforening, stiftet i 1908, med forsikrede 349 hester og 196 storfæ.

Forsikringssum kr. 155 690. Erstatningssum kr. 2 423.13.

Brandforsikringsindretninger:

Forsikringens navn og naar stiftet.	Forsikringssum 31 december 1910.		Utbetalte erstatninger i femaaret 1906—1910.
	For hus alene.	For løsøre alene.	
	Kr.	Kr.	Kr.
Hobøl gjensidige Brandassuranceforening for Løsøre, stiftet 1883.....		1 967 830.00	5 640.50
Onsø Brandassuranceforening for bygninger, stiftet 1873	3 133 082		2 065.00
Onsø Brandassuranceforening for Løsøre, stiftet 1879	-	1 643 310.00	340.00
Græsvik gjensidige Assuranceforening, stiftet 1890	-	280 000.00	39.00
Glemminge ¹ gjensidige Assuranceforening, stiftet 1890	-	2 115 000.00	13 672.30
Rødenes ² gjensidige Brandassuranceforening, stiftet 1902	1 286 995	335 535.50	6 026.00
Rakkestad Brandassuranceforening for Løsøre, stiftet 1876	43 600	2 380 860.00	229.90
Eidsberg gjensidige Brandforsikringsforening, stiftet 1897	448 930	2 376 380.00	1 308.00
Trøgstad gjensidige Brandassuranceforening, stiftet 1881	3 824 345	2 164 930.00	6 365.00
Idd Brandassuranceforening, stiftet 1880	-	925 630.00	255.00
Skjeberg Herreds Brandforsikringsforening for Løsøre, stiftet 1874.....	-	1 000 800.00	5 865.00
Hvaler gjensidige Brandforsikringsforening for Løsøre, stiftet 1902.....	ingen	opgave.	-

¹ Fælles for Glemminge og Kraakerøy.

² Fælles for Rødenes og Rømskogen.

Faste eiendomme ved utgangen av aaret 1910.

Fogderi.	Herred.	Særskilt skyldsatte bruk.		Revidert matrikelskyld.	
		Antal.	Sum.	Mark.	Sum.
Moss	Hobøl	405	6 232	1 885.58	12 359.04
	Vaaler.....	455		2 048.30	
	Rygge.....	719		1 715.41	
	Moss herred...	460		660.50	
	Raade	708		1 641.88	
	Tune	1 542		2 144.22	
	Glemminge ...	700		607.11	
Onsø	1 243	1 656.04			
Rakkestad	Eidsberg.....	1 352	5 687	3 470.31	14 910.14
	Rakkestad ...	1 372		3 556.40	
	Rødenes	342		791.36	
	Rømskogen ...	94		210.03	
	Trøgstad.....	824		2 454.09	
	Askim.....	689		1 440.64	
	Spydeberg ...	480		1 808.74	
Skiptvet	534	1 178.57			
Idde og Marker...	Ømark	365	4 905	1 011.35	10 758.90
	Aremark	312		1 220.76	
	Id.....	651		1 322.93	
	Berg	892		2 191.46	
	Skjeberg.....	996		2 622.32	
	Borge	392		1 034.09	
	Tørsnes	150		556.01	
	Hvaler	841		352.31	
Varteig.....	306	447.67			
		Sum	16 824		38 028.08

Skyldmarkens gjennomsnittsværdi i landdistriktet tinglagsvis, beregnet efter salg i aarene 1906—1910 ifølge den officielle opgave:

Hobøl	kr. 1 953	Spydeberg	kr. 2 184
Vaaler.....	- 1 832	Askim.....	- 2 481
Rygge.....	- 2 138	Trøgstad	- 2 271
Raade.....	- 2 574	Aremark og Ømark	- 2 162
Tune.....	- 2 863	Id	- 2 634
Onsø	- 2 480	Berg	- 2 505
Rømskogen	-	Skjeberg.....	- 2 060
Rødenes	- 2 673	Borge	- 2 490
Rakkestad	- 2 254	Hvaler	- 2 977
Eidsberg.....	- 2 318	Varteig	- 2 902
Skiptvet.....	- 2 402		

Folkemængde.

Herrederne.	1900.	1910.	Opgang.	Nedgang.
Hobøl	2 247	2 285	38	-
Vaaler	2 288	2 247	-	41
Moss herred	1 636	2 887	1 251	-
Rygge	3 357	3 582	225	
Raade	2 783	2 920	137	
Onsø	6 868	7 640	772	
Glemminge	12 024	{ 10 430 }	1 717	
Kraakerøy		{ 3 311 }		
Tune	8 078	{ 8 040 }	2 343	
Rolvøy		{ 2 381 }		
Rømskogen	1 870	{ 496 }	- }	13
Rødenes		{ 1 361 }		
Eidsberg	5 543	6 050	507	
Rakkestad	5 305	5 490	185	
Skiptvet	2 228	2 414	186	-
Spydeberg	2 563	2 353	-	210
Askim	3 574	3 293		281
Trøgstad	3 568	3 549		19
Aremark	3 713	{ 1 812 }	121	
Ømark		{ 2 022 }		
Berg	5 015	5 669	654	
Skjeberg	4 802	6 009	1 207	
Borge	6 767	{ 6 466 }	1 237	
Torsnes		{ 1 538 }		
Hvaler	3 927	4 279	352	
Varteig	1 100	1 155	55	
Id	5 186	6 544	1 358	-
Amtets landdistrikter	94 442	106 223	12 345	564
Byerne.				
Fredrikshald	11 957	11 992	35	
Sarpsborg	6 922	9 846	2 924	
Fredrikstad	14 635	15 597	962	-
Moss	8 930	8 648	-	282
Byerne tilsammen	42 444	46 083	3 921	282

Amtets folkemængde i det hele:

	1906.	1910.
Landdistrikterne	94 442	106 223
Byerne	42 444	46 083
Tilsammen	136 886	152 306

Til bestridelse av amtskommunes utgifter i femaaret blev der utlignet:

Budgetaar.	Pr. skyldmark.	Utlignet paa matrikel-skylden.	Overført paa herrederne i henhold til landsskatte-lovens § 7.	Samlet utligning.	Derav til	
					amts-kommune-kassen.	amtsvei-kassen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906—1907..	3.60	136 945.98	80 000	216 945.98	146 485.98	70 460.00
1907—1908..	3.50	133 141.92	90 000	223 141.92	152 006.09	71 135.83
1908—1909..	3.25	123 652.07	90 000	213 652.07	140 221.77	73 430.30
1909—1910..	3.45	131 119.18	90 000	221 119.18	147 887.41	73 231.77
1910—1911..	3.55	134 851.40	100 000	234 851.40	156 979.46	77 871.94

Ved utgangen av 1910 utgjorde amtskommunens samlede gjæld kr. 207 250.

Antallet av eksekutioner, avholdt av fogderne, var i femaaret:

Aar.	Moss fogderi.		Rakkestad fogderi.		Idde og Marker fogderi.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1906	13	41 850	15	48 111.15	15	46 881.14	43	136 842.29
1907	3	5 200	5	15 491.13	6	32 450.74	14	53 141.87
1908	2	4 400	7	22 141.84	2	20 906.47	11	47 448.31
1909	3	4 200	5	10 204.75	7	17 138.41	15	31 543.16
1910	3	10 650	3	16 587.70	4	19 295.07	10	46 532.77
Sum	24	66 300	35	112 536.57	34	136 671.83	93	315 508.40

Antallet av utpantninger og eksekutioner, foretat av lensmændene i fem-aaret, var:

	Utpantninger for skatter.		Andre utpantninger.		Eksekutioner.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
Hobøl	698	17 066.31	10	474.83	110	19 460.71
Vaaler.....	718	12 325.93	3	606.21	142	30 463.69
Rygge.....	2 323	31 629.02	13	441.89	47	24 543.07
Moss herred	1 063	15 759.25	14	768.92	39	7 479.55
Raade	715	15 145.00			52	10 100.00
Tune	3 517	115 807.90	6	2 812.86	289	56 723.92
Glemminge	5 331	108 614.00	1	550.00	476	85 270.00
Onsø	1 063	16 296.28	10	3 821.91	226	32 699.41
Rødenes og Røm- skogen	157	1 504.15	3	1 551.90	48	9 500.94
Rakkestad	353	8 292.04	11	968.81	128	25 297.12
Eidsberg.....	1 031	15 311.08	200	12 680.38	252	49 582.34
Skiptvet	275	3 922.14	2	100.00	27	7 546.33
Spydeberg ¹	276	51 10.88	21	265.59	114	21 578.93
Askim.....	393	5 732.00	3	138.00	99	17 367.00
Trogstad.....	464	10 236.47	105	5 083.54	108	27 843.55
Ømark	405	17 750.99	5	1 273.60	23	4 611.82
Aremark.....	666	6 758.54	38	1 247.93	49	12 126.58
Idd.....	3 562	49 701.17	11	694.50	323	59 026.07
Berg	1 711	20 084.05	23	1 304.83	178	23 635.18
Skjeberg.....	2 886	67 981.61	17	1 227.52	200	47 267.85
Borge	1 580	34 328.73	31	2 442.62	237	22 854.10
Torsnes.....	460	9 074.64			42	3 022.43
Hvaler	1 540	19 525.78	1	61.60	42	4 578.02
Varteig.....	43	752.56	3	54.49	36	11 711.24

¹ Kommuneskatten, som pantes av herredskassereren, er medtat.

I femaarsperioden tinglæstes og avlæstes følgende antal pantehftelser:

Sorenskriverier.	Tinglæste.		Avlæste.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
Moss sorenskriveri	2 199	13 987 802.48	1 667	6 549 797.40
Rakkestad —	1 884	12 394 948.00	1 476	5 441 409.00
Idde og Marker sorenskriveri	1 383	5 877 399.06	1 052	3 940 233.39
Tune —	4 208	15 598 152.87	2 552	7 928 237.92
Tilsammen	9 674	47 858 302.41	6 747	23 859 677.71
I forrige periode var de tilsvarende tal ..	8 201	22 873 947 47	4 714	13 556 171.20

Derhos er i Moss sorenskriveri registrert 1 pantehftelse i skib til beløp kr. 1 200.

Antallet av tvangsauktioner over fast gods og løsøre var i femaaret:

Sorenskriverier.	Fast gods.		Løsøre.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
Moss sorenskriveri	36	167 157.00	18	21 847.72
Rakkestad —	43	230 255.00	32	32 974.00
Idde og Marker sorenskriveri	23	87 580.00	36	19 545.09
Tune —	137	295 058.58	53	58 203.47
Tilsammen	239	780 050.58	139	132 570.28
I forrige periode var de tilsvarende tal ..	244	2 027 703.50	158	190 231.84

Fredrikshaldskanalens drift. Indtægter og utgifter var i femaaret:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Driftsindtægter	53 839.98	51 164.53	44 779.36	34 682.38	32 812.41
Driftsutgifter	16 148.78	17 331.50	18 379.56	16 837.63	17 044.95
Overskud av driften	37 691.20	33 833.03	26 399.80	17 844.75	15 767.46

I 1906	uddeles	4 pct.	til de prioriterte	og 4 pct.	til de uprioriterte	(Staten)	aktieiere.
- 1907	—	5	- - -	—	- 5	- - -	—
- 1908	—	4	- - -	—	- 4	- - -	—
- 1909	—	4	- - -	—	- 4	- - -	—
- 1910	—	3	- - -	—	- 0	- - -	—

Det bemerkes, at utdelingen i de foran angivne aar refererer sig til det næst foregaaende aars driftsregnskap.

Veivæsenet. I femaarsperioden er der oparbejdet 18.578 km. ny hovedvei og 29.373 km. ny bygdevei.

I samme tidsrum er nedlagt 13.797 km. gammel hovedvei og 8.417 km. gammel bygdevei.

Til hovedveibygningen er medgaaet:

Erstatning for grund og gjærder	kr. 13 928.02	
Arbejdsudgifter.....	- 194 950.88	
		kr. 208 878.90

og til bygdeveibygningen:

Erstatning for grund og gjærder.....	kr. 10 728.52	
Arbejdsudgifter.....	- 87 369.67	
		- 98 098.19

Tilsammen kr. 306 977.09

Ved utgangen av 1905 hadde man i amtet 29 veivogtere. I femaarsperioden 1906—1910 er oprettet 6 nye veivogterstillinger, saaledes at man ved utgangen av 1910 hadde ialt 35 veivogtere.

(Se tabel side 22).

Om amtets betydelige industrielle virksomhet haves der ingen opgaver, saa en fremstilling av den, som vilde være av stor interesse, kan ikke gives.

Med hensyn til de indkomne skematiske opgaver bemerkes, at mange av dem er saa ufuldstændige, misvisende og feilagtige, at de ikke lar sig benytte.

B. Kjøpstæderne.

Før kjøpstædernes vedkommende henvises til indberetningerne fra magistraterne.

S m a a l e n e e s a m t den 29 juli 1912.

A. Hansen.

Veienes fordeling inden de forskjellige herreder vil fremgaa av nedenstaaende oversigt, hvor veilængderne i kilometer er angit efter de nyeste opmaalinger for 1910.

Herreder.	Veilængder den 31 december 1905.			Anlagt eller omlagt 1906—1910.			Nedlagt i 1906—1910.			Veilængden den 31 december 1910.		
	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.
Aremark.....	40.1	43.1	83.2	-	-	-	-	-	-	40.5	43.1	83.6
Askim.....	18.4	25.7	44.1	-	3.6	3.6	-	1.7	1.7	18.4	26.6	45.0
Berg.....	32.5	66.2	98.7	7.0	0.4	7.4	3.5	5.0	8.5	36.9	62.7	99.6
Borge og Torsnes.....	16.9	50.1	67.0	-	1.1	1.1	-	0.7	0.7	16.9	50.1	67.0
Eidsberg.....	68.3	55.8	124.1	1.5	7.4	8.9	-	0.6	0.6	69.8	59.6	129.4
Glemminge, Kraakerøy og Rolvsøy	17.8	33.7	51.5	-	-	-	-	-	-	17.8	36.6	54.4
Hobøl.....	31.5	47.4	78.9	-	-	-	-	-	-	31.5	48.0	79.5
Hvaler.....	-	22.8	22.8	-	-	-	-	-	-	-	22.8	22.8
Id.....	54.8	40.7	95.5	-	-	-	-	-	-	54.0	40.7	94.7
Moss herred.....	13.4	8.0	21.4	-	-	-	-	-	-	13.5	8.1	21.6
Onsø.....	9.7	55.2	64.9	-	-	-	-	-	-	9.7	55.1	64.8
Raade.....	20.7	31.4	52.1	4.2	4.0	8.2	1.4	0.4	1.8	23.5	35.2	58.7
Rakkestad.....	47.0	96.6	143.6	-	4.0	4.0	-	-	-	47.0	100.6	147.6
Rygge.....	10.0	42.0	52.0	-	-	-	-	-	-	9.8	41.9	51.7
Rødenes.....	10.6	43.9	54.5	-	-	-	-	-	-	10.6	43.9	54.5
Rønnskogen.....	-	29.9	29.9	-	-	-	-	-	-	-	29.9	29.9
Skjeberg.....	32.9	70.2	103.1	-	-	-	-	-	-	32.8	71.4	104.2
Skiptvet.....	20.1	30.7	50.8	-	-	-	-	-	-	21.3	30.4	51.7
Spydeberg.....	15.6	63.4	79.0	-	1.8	1.8	-	-	-	15.6	65.0	80.6
Trøgstad.....	38.1	80.8	118.9	-	3.8	3.8	-	-	-	38.1	80.3	118.4
Tune.....	14.0	36.5	50.5	-	3.3	3.3	5.6	-	5.6	8.3	39.7	48.0
Vaaler.....	38.0	50.7	88.7	5.9	-	5.9	3.4	-	3.4	40.6	50.6	91.2
Varteig.....	6.3	18.5	24.8	-	-	-	-	-	-	6.3	18.1	24.4
Ømark.....	26.4	25.5	51.9	-	-	-	-	-	-	26.4	25.5	51.9
Sum	583.1	1 068.8	1 651.9	18.6	29.4	48.0	13.9	8.4	22.3	589.3 ¹	1 085.9 ¹	1 675.2 ¹

¹ Efter reviderede maalinger.

Beretning

om kjøpstaden **F r e d r i k s h a l d s** økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

I min beretning for aarene 1901—1905 anførte jeg, at der var paabegyndt flere større industrielle utvidelser, som nærmere vilde bli berørt i den følgende femaarsberetning. De bedrifter, som dette særlig gjaldt, var tekstilindustrien og træforædlingsindustrien. Begge har i den forløpne periode hat vekslende konjunkturer. Ganske vist har det stor betydning, at træforædlingen (træmasse og cellulose) i den sidste del av perioden har arbeidet under meget vanskelige vilkaar; men paa den anden side har trælasterpriserne holdt sig og dette marked været godt. Det er ogsaa at merke, at Fredrikshalds industri er saavidt alsidig, at det føles mindre for den hele omsætning, om en enkelt gren av denne i kortere terminer arbeider tungt. I sin almindelighet kan det vistnok siges, at perioden har været nogenlunde gunstig saavel for de fleste større bedrifter som for den almindelige omsætning. Da arbeidsfortjenesten gjennemgaaende har været god, har dette selvfølgelig hat den største betydning for opretholdelse av stedets gode økonomiske tilstand.

Omstaaende tabel viser ogsaa, at den efter ligningsforretningerne antagne formue og indtægt har været jevnt stigende, og at skatøret derfor har været synkende, uagtet utligningsbeløpet er steget, særlig i de par sidste aar av perioden.

Den kommunale virksomhet har gaat sin jevne rolige gang uten større bevægelser i kommunens økonomiske forhold. Dens gjæld var ved utgangen av 1910 kr. 1 207 300. Siden det ved slutningen av 1905 kontraherte laan er intet nyt laan optat; men dette er forutsat at maatte ske ved de bevilgninger, som er skedd i 1910 til vandverkets utvidelse til Lilleertevandet, til ny brandstation og til ny folkeskolebygning, som er bevilget iaar efter fleraarig forbedelse. Den stigning av budgettet, som har fundet sted i den nu avsluttede femaarsperiode, er nærmest begrundet i de lønskrav, som har været stillet av kommunale funktionærer, og som bystyret har søkt at imøtekomme. Paa grund herav har man været henvist til almindelig vedlikehold av bygninger, veier og gater. Disse vil herefter maatte paakalde større opmerksomhet. Den nye bydel, som nærmest i 1910 har reist sig paa kommunens eiendom Os, har nødvendiggjort betydelige utgifter til anlag av gater, vand og kloakker; men disse utgifter antages i det væsentlige at kunne bestrides av kjøpesummerne for de solgte tomter og saaledes ikke at falde budgettet tillast.

Den i december 1910 avholdte almindelige folketælling viste omtrent stilstand i folkemængdens naturlige vekst. Paa grund av den utvikling, som flere industrigrener har hat, skulde man ventet, at folkemængden var steget. Naar saa ikke er skedd, er grunden, som enhver vet, den, at en stor del av den arbeiderbefolkning, som er knyttet til byens bedrifter, bor utenfor byen. Hertil har

Aar.	Antal skatydere.	Formue efter lignings- forretningerne.	Beregnet indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet byskat			Tilsammen utlignet skat.	Skatoret paa skatbar indtægt.	Nedsatte skattebeløb efter lignings- og overlignings- kommissionens kjendelse.
					paa formue.	paa indtægt.	paa fast eiendom.			
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.
1906.....	3 020	13 529 700	3 881 250	1 519 745	27 059.40	155 388.64	49 396.60	231 844.64	10.11	5 034.19
1907.....	3 123	13 673 000	3 965 400	1 546 275	27 346.00	151 040.73	49 343.40	227 730.13	9.65	3 435.53
1908.....	3 227	13 891 100	4 084 550	1 586 230	27 782.20	143 996.86	56 333.00	228 112.06	8.9	2 872.08
1909.....	3 304	15 139 300	4 599 250	1 834 605	30 278.60	165 872.15	61 855.60	258 006.35	9.0	8 074.77
1910.....	3 496	16 567 600	4 976 700	2 117 840	33 135.20	178 468.44	62 326.40	273 930.04	8.4	17 663.16

den været henvist tilrods for den dermed mangesteds forbundne ulempe, fordi byens grænser er saa snevre, at der indenfor disse ikke har været tomter at faa kjøpt, som egnet sig for opførelse av smaaahjem. En del av de paa Os utlagte tomter er nu opat. Det er meget at beklage, ikke mindst for befolkningens egen skyld, at de bestræbelser, som gjennem aar foregik for at opnaa en utvidelse av byens grænser, ikke lykkedes. Ved loven av 15 august 1908 blev grænsen regulert saaledes, at der praktisk talt intet andet blev opnaadd, end at kommunens egen eiendom Os, som i sin tid var indkjøpt i reguleringsøiemed, blev lagt indenfor byen, mens de husansamlinger, som hadde reist sig straks utenfor byens grænser, ikke kom med. Og det var dog, set fra befolkningens eget standpunkt, det som kanskje mest trængtes. De krav, som derefter er stillet av befolkningen i disse husansamlinger til deres herredsstyrrer, vil sandsynligvis overbevise de nu ledende mænd i disse styrrer om, hvor litet fremsynt der blev handlet i dette spørsmaal.

Jeg nævnte før vandverkets utvidelse til det høiere liggende Lilleertevand og opførelse av ny brandstation. Begge dele vil i indeværende aar være færdige. Den første vil avhjelpe et følelig savn for Tistedalen og muligggjøre, at man kan hjelpe den utenfor byens grænse værende befolkning med drikkevand, hvorom der tildels er avsluttet overenskomst dels paagaar underhandlinger. Naar Fredrikshalds bystyre tilrods for herredernes avvisende holdning i grænsespørsmålet har søkt at imøtekomme nævnte befolkningens ønske om tilknytning til Fredrikshalds vandverk, da burde dette efter min mening fra vedkommende herreders side møtes med forstaaelse av samarbeidets nytte og betydning ogsaa paa andre felter.

Jeg gaar derefter over til at omtale enkelte viktigere grener av den kommunale virksomhet.

S k o l e v æ s e n e t. De forandringer, som i perioden er foregaat ved folkeskolen, er, at klassernes elevantal er blit formindsket efter den senest derom skedde ændring av skoleloven og klassernes antal som følge derav øket, hvor det var nødvendig, samt at der er vedtat nyt lønningsregulativ for lærerpersonalet, hvorved dette er bragt op i likesaa høie satser som i tilsvarende byer. Som foran nævnt er der bevilget til anlegg av ny folkeskolebygning for piker.

Ved den høiere almenskole er ingen væsentlig forandring foregaat. Elevantallet ved folkeskolen har holdt sig temmelig uforandret og utgjorde i sidste skolaar 1 838.

Elevantallet ved den høiere skole har været stigende.

Den tekniske aftenskole har arbeidet efter samme plan og uforandret budget.

Elevantallet har været:

I 1906—1907.....	106
- 1907—1908.....	101
- 1908—1909.....	111
- 1909—1910.....	108
- 1910—1911.....	115

Sjømandsskolen har ogsaa i denne periode fortsat sin virksomhet med sedvanlig statsbidrag, men med et ringere elevantal. Det har utgjort henholdsvis 7, 3, 5, 6 og 13.

Handelsforeningens handelsskole er fremdeles i virksomhet. Der undervises i bokholderi, handelsregning og skrivning.

Om fattigvæsenet henviser jeg til nedenstaaende tabel. Antal hovedpersoner er i de sidste aar noget mindre; kommunens tilskud til fattigvæsenet noget større. Grunden hertil er delvis at søke i de større krav, som stilles paa grund av stigning av priserne paa livsformødenheter og av husleie.

Aar.	Antal hovedpersoner.	Kommunens tilskud til fattigvæsenet.
1906	592	64 580.80
1907	585	62 818.12
1908	546	60 392.85
1909	525	63 115.72
1910	522	65 107.86

Sundhetstilstanden har været gjennemgaaende god. Større epidemier har der ikke været.

Til det kommunale sykehus er der anskaffet røntgenapparat i 1907. Kommunens tilskud til sykehuset har været i:

1906	kr. 9 998.50
1907	- 13 341.77
1908	- 10 890.64
1909	- 10 151.48
1910	- 12 063.95

St. Josef-Søstrenes hospital er fremdeles i virksomhet.

Byens havn og brygger er i tilfredsstillende stand, men kræver hvert aar betydelige utgifter, dels til mudring, dels til bryggerne og deres vedlikehold. Havnekassen har imidlertid hvert aar kunnet bestride sine utgifter og har tilstrækkelig beholdning til nu paagaaende større bryggearbeider.

Om byens næringsveier skal jeg bemerke:

Den almindelige trælasthandel, som utgjør stedets største eksport, har forsaavidt hat en gunstig periode, som priserne har holdt sig, tildels med stigende tendens. Par samme tid maa det imidlertid erindres, at tømmerpriserne har steget, og at alle arbeidspriser likeledes er hævet. Det materiale, som jeg har anledning til at benytte fra stedets største eksportør, viser, at skibningen av høvellast er mindre end den forutgaaende femaarsperiode; men paa grund av priserne har værdien ikke gaat tilsvarende ned.

Den herværende træmasseproduktion er foregaaet under meget vekslende konjunkturer. Priserne i 1906, som utover vaaren og sommeren ikke var tilfredsstillende, hævet sig noget utover høsten og vinteren og var ogsaa i 1907 stigende, med tildels meget høie noteringer. Dette varte dog ikke længer end til vaaren 1908, da priserne atter blev vikende, dog lønnende. I følgende aars sommer og høst, 1909, gik priserne hurtig nedover, og markedet har ogsaa i 1910 været svakt og for prompte levering priserne meget lave og tapbringende.

Som jeg foran har berørt, blev der i femaarsperioden foretat væsentlige utvidelser paa træforædlingsindustriens gebet. Der er opført et celluloseanlæg, beregnet paa 12 000 ton produktion. Dette anlæg blev først færdig i 1908 og siden har som bekjendt priserne været saa slette, at produktionen utvilsomt har været tapbringende.

De gamle sagbruk i Tistedalen er nedrevet og et moderne anlæg opført i forbindelse med høvleriet ved elvens utløp. Kraft til celluloseanlægget m. v. erholdes fra det nyopførte elektrisitetsverk i Tistedalen.

Eksporten av props har i den forløpne periode foregaaet under meget vekslende konjunkturer. I den første del av perioden var priserne gunstige, eksporten stor og de dertil knyttede forretninger lønnende; de sidste aar viser det motsatte billede: slette priser, mindre eksport og liten eller rettere sagt ingen fortjeneste.

Nu som i forrige periode er der over Fredrikshald utskibet last (kassebord og andet) forædlet paa Ed i Sverige og utenfor byen, men tilhørende herværende firmaer. Vore store oplagstomter og bryggelængder byder bekvem anledning for transit.

I forbindelse hermed skal jeg efter fløtningsbestyrelsens opgaver meddele, hvad der er fremfløtet i det Fredrikshaldske vasdrag her til stedet, altsaa det virke, som er kommet til de herværende bedrifter.

Aar.	Sagtømmer.	Sliptømmer.	Props.
	Tylvter.	Tylvter.	L.-fot.
1906.....	47 552	33 764	4 462 943
1907.....	43 179	30 851	3 688 590
1908.....	38 957	47 073	2 760 248
1909.....	27 809	29 583	2 225 509
1910.....	31 407	30 653	1 722 402

Blandt de øvrige industrielle bedrifter indtar Haldens Bomuldsspinderi og Væveri den mest fremskutte plads. I denne periode er der bygget og tat i bruk et nyt væveri og i forbindelse dermed anlagt farveri. Fabrikkens anerkjendte fabrikata omsættes til det hele land og sysselsetter mange arbeidere og arbeidersker. Forretningen antages at ha været lønnende, om end tekstilindustriens kaar ikke har været saa gode som i forrige femaarsperiode.

Catrineholms jernverk er i slutningen av denne periode rekonstruert, da driften var ulønsom. Det nye selskap, der kalder sig: Catrineholms mekaniske verksted støperi og emaljefabrik, fortsætter den med navnet forbundne virksomhet. Om dennes utsigter kan der endnu intet uttales, da rekonstruktionen foregik i 1910.

Skofabrikationen har i periodens løp utviklet sig betydelig og sysselsetter nu et ganske anseelig antal arbeidere, mandelige og kvindelige. De to største anlegg har i periodens løp vistnok hat en ganske lønnende virksomhet, om end selvfølgelig ogsaa denne bedrift er underkastet konjunktursvingninger. Der er foruten disse 3 mindre fabrikker i virksomhet. En av disse har i perioden søkt og faat akkord.

Reiseeffektfabrikken har i den forløpne periode utvidet sin virksomhet og antages at ha hat en ganske betydelig og lønnende omsætning.

Den øvrige mindre fabrikkvirksomhet har vistnok i femaarsperioden arbeidet under jevnt gode forhold.

En nødvendig betingelse for den mindre fabrikkvirksomhets utvikling er billig drivkraft. Denne erholdes gjennom byens elektricitetsverk, hvorfra kraftforbruket i den forløpne periode har været i stadig fremgang.

Haldens tændstikfabrik og Gardinfabrikken, som begge ligger straks utenfor byens grænser, og hvis fleste arbeidere bor i byen, har fortsatt sin virksomhet, vistnok med lønsomhet.

Om stedets detaljforretninger uttalte jeg i min forrige beretning, at de hadde arbeidet under vanskelige forhold. Det ser ut til, at disse i det store og hele er overvundet, og at detaljforretningerne i flere aar har arbeidet og fremdeles arbeider under sunde og gode forhold. Konkurserne har været faa og av liten betydning. Omsætningen med nabodistrikterne i Sverige er ringe paa grund toldforholdene. Nogen artikler, som i Sverige ikke er toldbelagt, finder dog avsetning herfra. Hvad der for byen vilde være av størst betydning, er tilførsel av de daglige forbruksartikler fra svenske nabodistrikter; denne tilførsel hindres ved vor egen toldtarifs sats, som paa dette gebet umuliggjør et handelssamkvem. At dette er til skade for den konsumerende bybefolkning, er utvilsomt.

Der foregaar fremdeles til Fredrikshalds kvægtorv fra Sverige en ganske betydelig kvægimport, hvad nedenstaaende tal viser:

Aar.	Livdyr.	Slagtedy r	
		stort.	smaat.
1906.....	2 818	4 857	1 113
1907.....	2 460	4 444	1 205
1908.....	3 236	4 808	1 716
1909.....	3 349	5 522	1 478
1910.....	3 404	7 958	1 752

Samtlige livdyr tuberkulinundersøkes, og slagtedyrene underkastes almindelig sundhetsundersøkelse her. De spredes derefter til andre byer og til landdistriktene. Selvsagt har kvægimporten og den til samme knyttede omsætning sin betydning for byens næringsliv.

Den til stedet knyttede bruksdrift har i den forløpne femaarsperiode ikke været genert av vandmangel. Des vanskeligere har forholdene været i 1911; men det hører jo ikke med i denne beretning. Den i min forrige beretning omhandlede reguleringsplan er fremdeles paa vandring. Den tilsigter at sikre minimumsvandføringen og er derfor av den høieste betydning for de bedrifter, som nu er knyttet til vasdraget og for deres videre utvikling.

Hvad angaar haandverksbedriften og den mindre industri er intet særlig nyt at notere. Den forløpne periode har git de forskjellige haandverksbedrifter lønnende beskæftigelse. Forøvrig er kravet til flere og fullkommnere haandverksmaskiner og til drivkraft for disse aar for aar blit større, og haandverkernes bedrifter antar derfor mere og mere karakter av smaa industrielle anlæg.

Der er i femaaret løst:

83 handelsrettigheter, derav 24 av kvinder.

Derimot er opsagt:

167 handelsrettigheter, derav 67 av kvinder. Det store antal opsagte rettigheter henger sammen med den nye handelslovs ikrafttræden.

Av haandverksrettigheter er løst 38 og opsagt 22 i samme tidsrum.

Den til stedet knyttede s k i b s f a r t er fremdeles av mindre betydning for byens økonomiske liv. Seilskibenes antal avtar, og tallet av dampskibe paa oversjøisk fart er ikke steget. Derimot besørger Fredrikshalds dampskibsselskap og utenbys hjemmehørende dampskibe en livlig vareførsel til og fra stedet.

Byens b a n k v i r k s o m h e t formidles fremdeles gjennom: Norges Bankavdeling, 2 privatbanker og Fredrikshalds Sparebank. Det er de samme pengeinstitutter, som har arbeidet her i en rekke av aar.

Efter byfogdens opgave har antallet av tvangsauktioner og eksekutioner været:

Aar.	Tvangsauktioner over fast gods.		Tvangsauktioner over løsøre.		Eksekutioner for gjæld.		Utpantninger.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1906....	13	102 300	15	9 378	28	14 300	1 804	35 000
1907....	4	11 100	5	3 302	19	15 300	1 443	30 400
1908....	2	12 900	4	2 328	18	4 900	1 793	23 500
1909....	5	19 700	18	7 119	36	7 000	2 028	44 500
1910....	3	7 100	5	2 523	12	6 300	2 011	45 900

Denne opgave bekræfter, at de økonomiske forhold her gjennemgaaende er sunde og gode.

Forsikringssummen av bygninger i Landets almindelige Brandkasse og takstværdien av bygninger og grunde har i femaaret været i nogen stigning.

Aar.	Brandtakst.	Eiendomstakst.
	Kr.	Kr.
1906.....	24 293 880	12 369 150
1907.....	24 467 250	12 355 850
1908.....	24 811 790	14 103 250
1909.....	25 140 410	15 483 900
1910.....	25 628 430	15 601 600

Med hensyn til byens kommunikationsforhold er der ikke foregaat anden forandring, end at Tistedalselven fra bybroen til et stykke ovenfor Skonningsfoss er blit kanalisert og i forbindelse hermed ny tømmerrende anlagt. Fra sopningsapparatet, anbragt nedenfor rendens utløp, fløtes tømmerkubberne gjennem kanalen til havnen. Paa den anden side har kanalanlægget aapnet adgang til at føre tømmer fra andre vasdrag til forædling her.

De planer for anlæg av tertiærbaner, som tidligere var utarbeidet av en nedsat kommunal komité, har ikke nydt fremgang, da omkostnings- og rentabilitetsberegninger stillet sig altfor ugunstige. Der arbeides imidlertid paany for en lettere forbindelse mellem byen og dens opland. Hvad det vil føre til, er dog endnu uvist.

Forøvrig tillater jeg mig at henvise til de tidligere oversendte utfyldte skemaer.

Fredrikshalds magistrat, 30 september 1911.

Aug. Hansen.

Beretning

om kjøpstaden Sarpsborgs økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Ved utgangen av 1905 var Sarpsborg bys folkemængde 7 869, ved Folketællingen i 1910 var den steget til 9 846.

Den økonomiske stilling vil sees av efterfølgende tabel.

Aar.	Antagen næring.	Skatbar næring.	Skatbar formue.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	2 327 550	808 957	4 149 100
1907.....	2 800 670	1 120 149	4 620 000
1908.....	3 378 560	1 263 922	6 123 100
1909.....	4 309 455	1 818 686	10 410 600
1910.....	4 070 780	1 810 015	10 682 500

Aar.	Samlet byskat.	Skat paa utskjænkning.	Skatoret.
	Kr	Er ikke opført	
1906.....	149 085.21	særskilt men sam-	13.00
1907.....	165 060.31	men med anden	10.70
1908.....	201 194.25	skat og kan saa-	11.60
1909.....	270 653.73	ledes ikke opgives	10.50
1910.....	301.511.20	særskilt.	12.10

Sammenligning angaaende de sidste 6 femaarsberetningers gennemsnit.

Aar.	Antagen næring.	Skatbar næring.	Skatbar formue.	Byskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881—1885.....	665 330	291 304	1 669 780	41 000
1886—1890.....	584 054	222 855	1 646 800	32 895
1891—1895.....	765 691	278 960	2 084 660	39 193
1896—1900.....	1 603 123	640 960	3 104 955	82 408
1901—1905.....	2 256 079	809 910	4 166 266	140 575
1906—1910.....	3 377 403	1 364 345	7 197 060	217 501

Byens gjæld utgjorde:

i 1890.....	kr. 97 000
1895.....	136 000
- 1900.....	360 000
- 1905.....	508 000
- 1910.....	- 506 500

Desuten staar kommunen til ansvar for kr. 150 000 i anledning av garanti for huslaanfundet samt for Arbeiderbruk- og Boligbanken.

Avgift av øltskjænkning har været opkrævet saaledes:

i 1906 med	kr. 6 310
- 1907 -	- 6 310
1908	6 310
- 1909	6 010
- 1910	6 010

Avgift av hunder opkrævet med kr. 20 pr. aar har utgjort:

i 1906.....	kr. 624.00
- 1907.....	- 408.00
- 1908.....	- 792.00
- 1909.....	962.40
- 1910.....	- 900.00

Avgift av den brændevinshandel, som eierne av Borregaard driver i Sarpsborg, har utgjort:

Aar.	Til Staten.	Til kommunen.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	11 050	5 950	17 000
1907.....	12 350	6 650	19 000
1908.....	13 000	7 000	20 000
1909.....	15 600	8 400	24 000
1910.....	19 500	10 500	30 000
Tilsammen	71 500	38 500	110 000

Den paa Sarpsborg kommune faldende statskat utgjorde:

i 1905—1906.....	kr. 9 246.60
- 1906—1907.....	- 10 130.70
- 1907—1908.....	- 14 477.44
- 1908—1909.....	- 22 949.20
- 1909—1910.....	- 19 220.90

Tilsammen kr. 76 024.84

Sarpsborg Sparebank er fremdeles gaat rolig og sikkert frem.

Aar.	Bankens fond.	Forvaltningskapital.
	Kr.	Kr.
1906.....	164 727.36	1 871 248.14
1907.....	175 280.92	2 050 690.76
1908.....	192 291.32	2 148 400.75
1909.....	209 835.39	2 455 839.33
1910.....	233 520.54	2 838 743.29

Sparebankens fond er i femaaret steget med kr. 68 793.18 og forvaltningskapitalen med kr. 967 495.15.

Aktiekreditbanken hadde:

	Omsætning.	Overskud.
i 1906.....	kr. 27 715 498.33	kr. 25 018.86
- 1907	- 36 209 267.72	- 32 148.53
- 1908	- 44 243 794.46	- 31 444.76
- 1909	- 38 021 996.26	- 32 112.87
- 1910	40 117 572.54	- 36 022.92

Omkostningerne har utgjort:

i 1906	kr. 21 779.81
- 1907	- 21 903.90
- 1908	25 125.42
- 1909	25 400.52
- 1910	- 27 968.32

Banken har oplagt et reservefond paa kr. 64 000 og et delkrederefond paa kr. 10 000.

Skjeberg Sparebank har lokale i byen og ganske stor forretning. Tune Sparebank har fremdeles sit kontor ved bygrænsen.

Toldintraderne utgjorde:

Aar.	Brutto.	Netto.
	Kr.	Kr.
1906.....	466 540.00	178 920.49
1907.....	679 322.14	228 101.12
1908.....	547 713.51	312 907.01
1909.....	553 694.41	228 013.42
1910.....	671 042.77	359 340.95

Altsaa gjennemsnitlig kr. 261 456.59 aarlig mot kr. 150 000 — i femaaret 1901—1905 og kr. 107 000 — i femaaret 1896—1900.

Forskjellen paa brutto og netto skriver sig fra drawback paa sukkertold til melkefabrikken.

Ski bs far ten fra og til stedet foregaar nu næsten udelukkende med dampskibe.

Forbruket av raamateriale til Borregaard, til Hafslund og Sundløkkens fabrikker er meget stort og foranlediger en dertil svarende indførsel. Dette har nødvendiggjort større arbeider i havnen.

Tømmerfløtning foregaar nu ikke længer gjennom Sarpsborg havn, da den i forrige femaarsberetning omhandlede nye fløtningsvei er bragt istand.

Ved utgangen av 1905 var utvist 899 byggetomter og brandtaksert 776 bygninger.

Ved utgangen av 1910 var utvist 1 050 byggetomter og brandtaksert 949 hus.

Gjennemsnittstaksten for hus var i 1895 kr. 7 000 — i 1900 kr. 10 000, i 1905 kr. 11 000 — og i 1910 kr. 10 860.

Brandtakstsummen utgjorde;

i 1906.....	kr. 8 650 240
- 1907.....	- 8 658 150
- 1908.....	9 586 660
- 1909.....	- 9 548 250
- 1910.....	- 10 313 710

Brandkontingenten var i 1906 kr. 15 947.60 og i 1910 kr. 18 783.97.

Aar.	Borgerskap er for			
	handelsborgere		haandverkere	
	erhvervet.	opsagt.	erhvervet	opsagt.
1906.....	18	6	10	2
1907.....	17	5	44	3
1908.....	48	15	10	4
1909.....	7	29	10	4
1910.....	9	24	9	8

Nogen større fabrikkdrift kom i heromhandlede femaar ikke istand inden byen, og den i femaarsberetningen for 1901—1905 omhandlede utvidelse av byens grænser fandt sted i 1911.

Middelskolens elevantal utgjorde:

i 1906.....	83
- 1907.....	88
- 1908.....	106
- 1909.....	104
- 1910.....	101

Utgifterne var:

i 1906.....	kr. 17 806.10,	herav eksamensgebyr	kr. 220
- 1907.....	- 17 677.91	-	246
- 1908.....	- 18 299.92	-	160
- 1909.....	- 18 280.56	-	220
- 1910.....	- 19 977.11	-	192

Indtægterne var:

Aar.	Offentlig tilskud.	Skolepenger.	Kommunens tilskud.	Forskjellig.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	7 000.00	6 369	4 040.00	1 526.66	18 935.66
1907.....	7 116.83	6 822	3 518.55	1 274.22	18 731.60
1908.....	6 218.84	7 518	4 515.08	987.98	19 239.90
1909.....	3 393.05	8 029	6 747.57	1 087.00	19 256.62
1910.....	7 965.00	7 836	3 716.11	1 125.00	20 642.11

Antallet av barn ved folkeskolen var:

i 1906	1 179
- 1907	1 221
- 1908	1 300
- 1909	1 352
- 1910	1 494

Folkeskolens utgifter:

Aar.	Statens bidrag.	Kommunens bidrag.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	10 565.92	32 839.53	43 405.45
1907.....	10 990.11	34 645.30	45 635.41
1908.....	12 341.40	38 930.99	51 272.39
1909.....	14 054.60	55 427.44	69 482.04
1910.....	17 602.83	72 908.95	90 511.78

Skolen hadde i 1910 1 inspektør, 13 lærere, 23 lærerinder og 1 timelærer.

Til opplysningens fremme har videre virket en søndagsskole, der staar i forbindelse med Statskirken, Metodistkirken og den Lutherske Frimenighet, samt om vinteren en teknisk aftenskole.

I forlikskommissionen har været behandlet følgende antal sager:

Aar.	Forlikt.	Kjendelse.	Henvist.	Hævet.	Tilsammen.
1906.....	422	41	29	1	493
1907.....	290	24	24	-	338
1908.....	366	45	43		454
1909.....	390	83	43		516
1910.....	333	60	45	-	438

Av civile sager har været behandlet:

i 1906.....	35
- 1907.....	42
- 1908.....	41
- 1909.....	43
- 1910.....	38

Der har været afholdt følgende antal utpantninger:

i 1906.....	2 332
- 1907.....	2 650
- 1908.....	3 156
- 1909.....	3 451
- 1910.....	3 881

Herved maa bemerkes at en privat mand, Borregaards eier, har utpantningsret for de ham i byens 1 050 bygningstomter tilkommende grundavgifter.

Av eksekutioner var der afholdt:

i 1906.....	40
- 1907.....	17
- 1908.....	14
- 1909.....	42
- 1910.....	31

Antal straffesager:

Aar.	Meddomsretssager.	Forhør.
1906.....	39	32 med 51 møter
1907.....	43	50 - 60 -
1908.....	38	33 - 35
1909.....	33	25 34
1910.....	38	18 - 24 -

Fra politimesteren er mottat saadan fortegnelse:

Aar.	Anmeldt for		Arrestert for drukkenskap.	Mulktet for drukkenskap.
	forbrydelse.	forseelse.		
1906	118	1 172	529	933
1907	120	1 164	536	1 032
1908	127	1 597	681	1 084
1909	126	1 009	526	753
1910	119	1 188	592	863

Angaaende forbrydelse gjælder fremdeles, som ved flere anledninger gjennem tidernes løp sagt, at det sjelden træffer, at nogen byen tilhørende gjør sig skyldig i eiendomsindgrep eller anden forbrydelse.

Alle byens gater og offentlige pladser samt brygger m. v. er elektrisk oplyst. Elektrisk lys brukes i de fleste hus og anvendes i smaaindustriens tjeneste.

Jernbanesporet fra Sannesund station til Alvim brygge virker til lettelse for trafikken.

Byens sykehus har stadig noksaa stort belæg fra by og land; det nyter tillid og anseelse.

Naar der ikke tages hensyn til anlægskapitalen, der er dækket, har kommunens aarlige utgift for at holde dette ganske store og for offentligheten væsentlige apparat i bedste orden og bestyr kun været omkring kr. 4 000.

Av private foreninger skal man nævne følgende: handelsforening, sjømandsforening, musikforeninger, avholdsforeninger, turnforeninger, sangforeninger o. s. v.

Sarpsborg magistrat, den 25 juni 1912.

Falck Ytter.

Beretning

om kjøpstaden Fredrikstads økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

I nævnte femaarsperiode har vore større næringsgrener arbeidet under vekslende vilkaar. Trælasthandelen har i de første par aar hat ganske gode vilkaar, mens omsætningen og fortjenesten i de sidste aar har været mindre tilfredsstillende.

Granitindustrien har i aarene 1906—1908 for flere bedrifters vedkommende formentlig været tapbringende. Aarene 1909—1910 har derimot været ikke ubetydelig bedre.

Murstensindustrien har i den hele periode formentlig hat mindre tilfredsstillende konjunkturer. Dog har det rettet sig noget i de to sidste aar. For at bringe denne industri under bedre vilkaar er der skedd en sammenslutning av de enkelte verker.

Sammenslutningen skedde i begyndelsen av 1909, idet der da dannedes et aktieselskap — Fredrikstad forenede Teglverker a/s — med en aktiekapital paa en million kroner.

I aaret 1908 indstillet Fredrikstad Handelsbank sine betalinger, væsentlig foranlediget ved, at et par store utenbys forretninger maatte indstille. Dette medførte vanskeligheter for en del, væsentlig mindre forretninger. Imidlertid var det andet her paa stedet arbeidende private bankinstitut — Fredrikstad Privatbank — istand til at træde støttende til for levedygtige forretninger, saaledes at virkningen av den krise, som indtraadte, blev mindre, end man maatte vente.

I slutningen av 1909 oprettedes derhos en avdeling av Norges Bank, hvilket har vist sig særdeles heldig for forretningslivet her paa stedet.

Arbeidslønnen har været stigende, men livskravene tillike økende og prisen paa livsfornødenheter, spesielt matvarer, ogsaa stigende.

I femaaret toges 52 boer under konkursbehandling, herav 19 i aaret 1908, det aar da Fredrikstad Handelsbank indstillet sine betalinger.

I samme periode aapnedes 27 akkordforhandlingsboer, omtrent likt fordelt paa hvert av de fem aar.

Skatteligningen for femaaret viser følgende tal:

(Se omstaaende side.)

Aar.	Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Skat paa fast eiendom.	Skat paa formue.	Skat paa indtægt.	Samlet skat paa formue og indtægt.	Skatøre for fast eiendom pr. 1000 kr.	Skatøre paa formue pr. 1000 kr.	Skatøre paa indtægt pr. 100 kr.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	4 118	14 009 500	5 528 712	2 471 677	50 019.02	28 719.48	355 569.74	384 289.22	2.89	2.05	14.40
1907.....	4 222	14 843 500	5 974 905	2 776 930	60 026.19	30 429.18	402 903.66	433 332.84	3.43	2.05	14.50
1908.....	4 303	14 162 000	6 062 450	2 831 805	67 035.14	29 029.03	414 523.45	443 552.48	3.59	2.05	14.62
1909.....	4 235	13 291 500	5 862 340	2 695 265	76 046.59	33 228.75	474 246.84	507 475.59	4.11	2.50	17.60
1910.....	4 324	14 022 500	6 098 650	2 772 710	84 195.10	33 934.45	471 467.80	505 402.25	4.40	2.42	17.00

Kommunens gjæld, der 1 januar 1906 var kr. 1 142 763, beløb sig pr. 1 januar 1911 til kr. 2 517 821.19.

Før hvert enkelt aar stiller gjælden sig saaledes:

Aar.	Gjældens størrelse.	Avdrag og renter.
	Kr.	Kr.
1 januar 1906.....	1 142 763	95 941
- — 1907.....	2 133 834	141 370
— 1908.....	2 081 791	139 772
— 1909.....	2 029 080	168 540
— 1910.....	2 575 924	167 852
- — 1911.....	2 517 821	166 688

I aaret 1906 optoges et laan paa kr. 1 250 000 og i 1909 et laan paa kr. 600 000.

Laanebeløpene er anvendt for vel 800 000 kroners vedkommende til anlæg av nyt vandverk, for over 100 000 kroners vedkommende til indkøb av faste eiendomme og for over 100 000 kroners vedkommende til regulering av et i 1908 avbrændt strøk. Derhos er 150 000 kroner avsat til et laanefond og ca. 200 000 kroner til konvertering av ældre laan.

Kommunens utgifter til fattigvæsenet har i femaaret beløpet sig til følgende, idet der her er medtat, hvad der er refundert til andre kommuner.

Aar.	Understøttede hovedpersoner.	Utgifter.
		Kr.
1906.....	710	112 322.36
1907.....	726	114 899.35
1908.....	737	114 758.48
1909.....	748	118 757.25
1910.....	774	119 719.68

Handel og industri.

Det i femaaret til Fredrikstad nedfløtede tømmer har været:

i 1906 ...	428 641.7	tylvter, hvorav avlevert utenfor Fredrikstad distrikt ca. 100 606 tylvter
- 1907 ...	456 113.3	— — — — — 114 778.3
- 1908 ...	269 113.3	— — — — — 98 842.4
- 1909 ...	525 349.6	— — — — — 226 808.8
- 1910 ...	659 784.3	— — — — — 240 374.7

Trælastutskibningen sees av følgende tabel:

Aar.	Høvlet last.	Skaaren last.	Huggen last og rundlast.	Stav og kassebord.	Cellulosekub.	Splitved og brænde.	Ialt.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
1906.....	329 474	23 817	13 697	88 388	40 565	47 984	543 925
1907.....	310 441	91 614	11 332	117 995	56 102	47 664	635 148
1908.....	237 730	68 068	7 302	123 014	38 428	25 039	499 581
1909.....	256 253	50 473	12 907	117 830	22 887	28 212	488 562
1910.....	237 272	41 644	5 547	123 566	25 451	24 543	458 023

Aar.	Træmasse.	Cellulose.	Snekkerarbeide.	Fyrstikker.	Papir.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1906.....	380 390	1 250 370	7 500	-	1 142 520
1907.....	116 330	1 034 220	79 670	44 950	1 740 450
1908.....	-	344 920	69 590	121 900	1 816 260
1909.....		266 120	205 590	76 390	1 844 430
1910.....	79 920	1 297 240	33 683	231 190	1 904 530

Utskibning av andre varer:

Aar.	Taksten.	Mursten.	Huggen sten.	Feltspat.	Kvarts.	Karbid.
	Stkr.	Stkr.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1906.....	1 767 406	22 469 433	83 565 000	1 609 000	178 000	1 956 630
1907.....	2 131 832	18 154 955	65 418 130	1 451 000	102 000	3 239 270
1908.....	1 860 193	4 271 821	58 856 640	1 952 000	-	4 167 860
1909.....	1 361 483	3 542 405	64 165 850	2 093 000	-	7 902 640
1910.....	1 652 422	3 559 604	91 446 770	2 523 000	51 000	10 748 130

Aar.	Oksalsyre.	Eddik og eddikesyre.	Kondensert melk.	Margarin.	Hermetik.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1906.....	469 714	864 040	725 600	38 370	4 450
1907.....	232 816	1 086 470	744 680	10 910	22 095
1908.....	57 762	960 390	226 080	5 070	7 095
1909.....	68 011	1 057 480	1 280	3 160	28 290
1910.....	54 623	537 150	360	3 990	23 410

Aar.	Fersk sild.	Anden fersk fisk.	Salt sild.	Røket sild	Maskiner.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1906.....	3 908 260	11 030	1 171	88 534	295 110
1907.....	1 941 810	19 200	3 635	68 540	4 560
1908.....	236 600	40 600	-	86 392	64 060
1909.....	79 320	37 460	-	400	3 000
1910.....	50 980	56 610	358	-	81 440

Nedenstaaende tabel viser fra utlandet ankomne og til utlandet avgaaede fartøier.

A n k o m n e f a r t ø i e r .

Aar.	Seilfartøier.			Dampskibe.		
	Antal.	Tonnage.	Lastede fartøiers tonnage.	Antal.	Tonnage.	Lastede fartøiers tonnage.
1906.....	1 627	100 122	15 541	292	153 474	16 690
1907.....	1 473	85 763	12 906	236	157 598	20 220
1908.....	843	61 729	11 979	202	131 099	21 384
1909.....	820	55 889	17 772	189	141 070	23 379
1910.....	-	-	-	-	-	-

A v g a a e d e f a r t ø i e r .

Aar.	Seilfartøier.			Dampskibe.		
	Antal.	Tonnage.	Lastede fartøiers tonnage.	Antal.	Tonnage.	Lastede fartøiers tonnage.
1906.....	2 879	122 994	117 701	395	217 482	214 076
1907.....	2 746	119 912	99 621	366	247 113	245 318
1908.....	1 387	80 136	61 925	301	206 009	197 697
1909.....	1 301	72 024	52 255	315	223 065	210 663
1910.....	-	-	-	-	-	-

I femaaret er ialt avhændet (ved tinglæste dokumenter) 391 faste eiendomme til værdi kr. 3 990 691 og tinglæst panteheftelser for ialt kr. 5 444 327, hvorav i skibe kr. 187 008, samt avlæst panteheftelser til beløp kr. 2 766 696, hvorav i skibe kr. 173 208.

Over faste eiendomme avholdtes 79 tvangsauktioner, som ledet til salg for kr. 560 168. Der avholdtes 149 tvangsauktioner over løsøre med samlet salgssum kr. 189 093.

For gjæld er avholdt 703 eksekutioner med samlet beregningssum kr. 316 153.

I femaaret er meddelt 199 handelsborgerskaper, 59 haandverksborgerskaper og 42 skipperborgerskaper.

Opsagt er henholdsvis 212, 26 og 5.

Pengeinstitutter.

Der findes inden byen tre sparebanker, nemlig Fredrikstad Sparebank, Fredrikstad Spareskillingsbank og Glemminge Sparebank, en privatbank, nemlig Fredrikstad Privatbank, og en afdeling av Norges Bank.

Denne sidste oprettedes i slutningen av 1909. Fredrikstad Handelsbank indstillet sine betalinger 25 januar 1908 og er endnu ikke helt avviklet.

Fredrikstad Sparebank hadde:

i 1906 under forvaltning	kr. 2 795 592.83	og formue	kr. 318 880.92
- 1907	—	- 2 985 302.32	- — - 330 176.46
- 1908	—	- 3 327 505.84	- — - 311 216.10
- 1909	—	- 3 645 630.03	- — - 321 100.79
- 1910	—	- 3 996 156.51	- — - 344 922.62

Fredrikstad Spareskillingsbank hadde:

i 1906 under forvaltning	kr. 4 019 953.33	og formue	kr. 369 853.00
- 1907	—	- 4 331 733.50	- — - 397 292.69
- 1908	—	- 4 874 874.59	- — - 404 396.77
- 1909	—	- 5 432 990.35	- — - 426 443.78
- 1910	—	- 5 939 356.93	- — - 464 971.51

Fredrikstad Privatbank hadde:

i 1906 en omsætning stor	kr. 156 793 500.02	og en fortjeneste av	kr. 153 963.82
- 1907	—	- 190 056 857.18	- - - 167 488.16
- 1908	—	- 214 117 947.62	- - - 193 183.64
- 1909	—	- 213 601 474.21	- - - 183 889.56
- 1910	—	- 245 490 493.24	- - - 199 284.60

Der er for 1906 utdelt 6 pct. utbytte til aktionærene og hvert av de følgende fire aar 7 pct.

Skolevæsen.

Fredrikstad kommunale høiere almen skole hadde ved utgangen av 1905 246 elever, derav i gymnasiet 46, i det praktiske kursus 8 og i middelskolen 192.

Antallet av lærere var til samme tid foruten rektor: 2 overlærere, 4 adjunker, 4 klasselærere, 1 lærerinde, 4 timelærere og 1 timelærerinde.

Ved utgangen av 1910 hadde skolen 368 elever, derav i gymnasiet 55, i det praktiske kursus 13 og i middelskolen 300.

Antallet av lærere var til samme tid foruten rektor: 3 overlærere, 7 adjunker, 3 klasselærere, 1 lærerinde, 4 timelærere og 1 timelærerinde.

I 1910 blev den private pikeskoles middelskole nedlagt og middelskolens elever overført til den kommunale høiere almenskole. Pikeskolen fortsætter imidlertid som kombinert pike- og gutteskole med 5 forberedelsesklasser.

Folkeskolen. Skolestyret har i femaaret bestaaet av 2 prester, 1 lærer og 1 lærerinde i fullstændig post samt 7 valgte av bystyret og 1 av formandskapet, ialt 12. Derhos har magistrat og skoleinspektør været medlem uten stemme.

Tilsynsutvalget bestaar av 5 medlemmer ved hver av byens 4 skoler.

Skoleraadet bestaar fremdeles av hele skolens lærerpersonale med skoleinspektøren som formand.

Antallet av elever var ved utgangen av 1905 2 228. Ved utgangen av 1910 var antallet 2 362, hvorav gutter 1 235 og piker 1 127.

Ved utgangen av skoleaaret 1910 hadde skolen 37 gutteklasser, 33 pikeklasser og 10 fællesklasser, ialt 80 klasser med gjennomsnitlig klassebelæg 29.5.

Lærerpersonalet bestod til samme tid av følgende: 1 skoleinspektør, 4 tilsynslærere og 18 lærere samt 45 lærerinder; derhos 1 timelærer og 4 midlertidige lærerinder.

Skoleforsømmelserne har i gjennomsnit utgjort 5.5 pct. mot i forrige femaar 5.4 pct.

Utgifterne til skolens drift har for kommunen været:

i 1906 kr.	80 818.49	og hvert barns kostende kr.	34.93
- 1907 -	85 181.61	- - - -	- 36.36
- 1908 -	90 011.46	- - - -	37.71
- 1909 -	103 161.46	- - - -	43.36
- 1910 -	109 686.88	- - - -	46.44

Tvangsskolen paa Vaale blev nedlagt i 1908, mens der i 1910 blev opprettet et mildere skolehjem sammesteds.

Den tekniske aftenskole har i femaaret været søkt av gjennemsnitlig 166 elever og maskinistkolen av gjennemsnitlig 14 elever.

Av viktigere kommunale foranstaltninger i femaaret skal jeg nævne følgende:

Overensstemmende med den av bystyret i 1905 fattede beslutning er der anlagt nyt vandverk for byen fra Tvetervand i Skjeberg med en bekostning av over 800 000 kroner. Der er derved skaffet byen et vandreservoir med en bevægelig vandmængde av 3 millioner kubikmeter og en ledning, hvorigjennem kan tilføres byens vandnet omtrent fire ganger saa meget vand som før. Der er nedlagt en 15 toms ledning, likesom der er anledning til at forsterke vandtilførselen ved nedlægning av endnu en ledning av samme størrelse.

I 1906 opførtes et tidsmæssig gravkapel for Østre Fredrikstad med en bekostning av 20 000 kroner, der er ydet som et avdrags- og rentefrit laan av Fredrikstad Sparebank.

Der er opført vareskur paa Nygaardsbryggen og Vestsidens dampskibsbrygge.

I 1906 oprettedes et kommunalt laanefond paa 150 000 kroner.

I 1907 oprettedes et bysekretariat, hvorunder henlagdes de forretninger, der tidligere er utført av bygningskommissionen og formandskapets sekretærer.

I 1907 oprettedes et arbeidsformidlingskontor i henhold til lov av 12 juni 1906.

I 1907 indkjøptes Statens eiendom Cicignon paa Glommens vestside og samtlige Staten tilhørende brygger paa østsiden fra Kommandantbryggen og op til og med det saakaldte Præstelund med en bekostning av effektivt 165 000 kroner samt samtlige eiendommen Seiersborg tilhørende bryggestrækninger for en kjøpesum av 72 000 kroner.

Paa Cicignon er avgit tomt for nyt toldetablisement.

I 1908 nedbrændte strøket omkring Storgaten paa vestsiden mellem torvet og Mulvadbryggen.

Anledningen benyttedes da til at omregulere dette strøk, hvorved man opnaadde anlæg av bryggerne dersteds samt at faa utvidet de trange gater sammeds til fuld gatebredde. Omkostningerne for kommunen herved har utgjort adskillig over 100 000 kroner.

I 1908 utvidedes Vestsidens kirkegaard betydelig.

I 1909 vedtoges nye helseregler samt nyt vandreglement med takst.

Samme aar oprettedes en midlertidig stadskonduktørpost, hvorved stadsingeniøren lettedes for en betydelig del av de under ham tidligere henhørende forretninger.

I 1910 vedtoges reguleringsplan for østsiden.

Samme aar oprettedes et kontrollkontor for navigationsinstrumenter.

Samme aar blev Seierstens skole paabygget og de kommunale tjenestemænds lønninger revidert.

I femaaret er havnen betydelig forbedret, væsentlig ved mudringsarbeider saavel i Vesterelven som i Østerelven.

Fredrikstad magistrat, 7 september 1912.

W. E. Ramm.

Beretning

om kjøpstaden Moss økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Den almindelige folketælling i december 1910 viste, at folkemængden fra 8 930 i 1900 var gaat ned til 8 648 eller med 282 Dette antages væsentlig at skyldes fraflytning til de tilstøtende landdistrikter, navnlig av folk, som har benyttet den lettere adgang til der at skaffe sig egne hjem, og ikke at være uttryk for nogen tilbakegang for byens vedkommende. Denne antages tvertimot i femaarsperioden at være gaat jevnt frem og de økonomiske forhold i det hele og store tat at ha været sunde, uten større forstyrrelser av nogen art.

Skatteligningen i femaaret viser følgende tal:

Aar.	Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet byskat.	Utlignet eiendoms-skat.	Tilsammen	Skatøre for byskat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1906.	2 419	8 500 200	2 825 200	1 096 974	172 155	49 523	221 678	0.14.00
1907.	2 379	8 716 250	2 889 330	1 154 624	183 650	52 888	236 538	0.14.25
1908.	2 483	8 727 300	3 078 275	1 252 860	185 889	53 334	239 223	0.13.60
1909.	2 399	8 599 200	3 127 300	1 281 330	191 428	53 861	245 289	0.13.50
1910.	2 501	8 707 700	3 271 790	1 360 885	207 425	58 403	265 828	0.14.00

Sammenligner man denne tabel med den tilsvarende i forrige beretning, vil det sees, at antallet av skatydere — med mindre svingninger de enkelte aar — fremdeles har været i stigning. I 1905 var det 2 383 mot 2 501 i 1910. Forøvrig viser der sig ikke nogen betydelig forskjjel; men saavel den antagne som den skatbare indtægt har dog i hele femaaret været i jevn og sikker omend langsom fremgang, og den antagne formue er likeledes forøket, skjønt den har variert ikke saa litet i de enkelte aar. Der er imidlertid faa skatydere med nogen større formue og indtægt, og blandt dem, som findes, er flere aktieselskaper med for en stor del utenbys aktionærer. Hos det store flertal av skatydere er den økonomiske bæreevne i det hele noksaa begrenset.

Den stramning i budgettet, som i forrige femaar gav sig tilkjende ved en stadig stigende skatteprocent, fortsattes til 1907, da procenten naadde 14.25. De to følgende aar gik den noget ned, men steg i 1910 atter til 14 pct. At det ikke har lykket at opnaa en varig reduktion, antages først og fremst at hitrøre fra de stadig stigende krav, som i vor tid melder sig paa de fleste omraader ogsaa av den kommunale forvaltning, og som ikke helt lar sig avvise, om de end vistnok til en viss grad maatte kunne begrænses, hvis der i alle tilfælde blev lagt den vegt paa de økonomiske hensyn, som er nødvendig for en maalbevisst gjennemførelse av streng økonomi.

Medvirkende har ogsaa været, at kommunen som følge av samlagets nedstemning i 1907 er gaat glip av det ikke ubetydelige bidrag, som dette tidligere ydet til dens indtægter gjennem skat, avgift av skjænkerettigheter og andel i overskud.

Endelig kan ogsaa nævnes, at det i de senere aar har været nødvendig at avsætte ikke ubetydelige beløp dels til kommunale arbeider, som man efter deres art ikke har fundet at burde fremme ved hjelp av laanemidler, dels til avskrivning av gamle skatterestanser, som hadde hobet sig op og for en stor del viste sig nerholdelige.

Det samlede utlignede skattebeløp var i 1910 kr. 265 828
i 1905 - 225 771

altsaa ogsaa i dette femaar en stigning av noget over..... kr. 40 000

En del av denne hitrører dog fra et underskud paa ca. kr. 15 000 paa regnskapet for 1905, som for en væsentlig del har maattet dækkes ved efterbevilgning. I femaarsperioden har samtlige regnskaper været opgjort med noget overskud.

Paa den anden side kan nævnes, at kommunens egne indtægter -- altsaa bortset fra utlignede skatter — statsbidrag, refusioner o. l.

i 1910 utgjorde..... kr. 66 507
mot i 1905..... - 53 305

altsaa kun en fremgang paa kr. 13 200

Folkeskolens elevantal har ogsaa i dette femaar vist en nedgang, der kulminerte i 1909, da det var nede i 1385. Ved utgangen av 1910 var det 1395, fordelt paa 42 klasser, mot 1494 fordelt paa 45 klasser i 1905. Lærerpersonalet var 13 lærere og 24 lærerinder, mot henholdsvis 12 og 23 i 1905.

Efterat der i 1908 var vedtat et lønningsregulativ, som kun blev gjældende for 1909, traadte et nyt saadant ikraft fra 1 januar 1910 med følgende lønninger:

Bestyrer: Grundløn kr. 2800 og frit hus samt 4 alderstillæg à kr. 250 efter 3, 6, 9 og 12 aar som bestyrer.

Lærere: — 1400 med 6 tillæg à kr. 200 efter 3, 6, 9, 12, 15 og 18 aar.

Lærerinder: — 950 - 5 — à - 125 - 3, 6, 9, 12 og 15 -

Som nedenstaaende tabel viser, har den del av skolens utgifter, som bæres av kærnerkassen, været i uavbrutt stigning. De utgjorde i 1910 kr. 54896 mot kr. 43720 i 1905, altsaa en forøkelse paa vel kr. 11000.

Den høiere almenskole har under sin virksomhet fulgt den i 1903 approberte plan, og den til middelskolen knyttede 1ste gymnasieklasse har været opretholdt. Elevantallet i 1906 var 151 (72 gutter, 79 piker), i 1910 168 (87 gutter, 81 piker), lærerpersonalet henholdsvis: 1 overlærer, 4 adjunkter, 1 fast og 5 timelærere, 2 faste og 2 timelærerinder og: 2 overlærere, hvorav den ene er skolens bestyrer, 4 adjunkter, 1 fast og 5 timelærere, 2 faste og 2 timelærerinder.

Kommunens tilskud til skolen, som i 1905 var gaat ned til kr. 4794, er, som nedenstaaende oversigt viser, igjen steget noget, særlig i 1910, da det naadde op til kr. 6545. Aarsaken hertil ligger væsentlig i opprettelsen av den nye overlærerpost samt forøkelse av fripladsenes antal.

Aar.	Den høiere almenskole.		Folkeskolen.	Statens bidrag til	
	Indtægt. av skolepenger.	Kommunens tilskud.	Kommunens tilskud.	Den høiere almenskole.	Folkeskolen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	10 980	5 300	46 404	11 500	15 884
1907.....	12 066	5 473	47 154	11 000	16 291
1908.....	12 279	5 402	49 759	10 800	16 476
1909.....	12 165	5 298	53 310	10 726	16 345
1910.....	12 319	6 545	54 896	12 261	24 742

Ved bystyrets beslutning av 29 oktober 1907 opprettedes Moss tekniske aftenskole, som, da den høsten 1908 traadte i virksomhet, avløste en aftenskole, opprettet 1877 efter forslag fra Moss Haandverks- og Industriforening.

Efter planen, som blev godkjendt av Kirke- og Undervisningsdepartementet den 18 september 1908, er dens formaal at meddele de for haandverkere og industridrivende nødvendige kundskaper og færdigheter i et treaarig kursus med undervisning i 2 aftentimer de 5 første virkedage i uken i vinterhalvaaret. Derhos har den et forberedelseskursus for elever, som paa grund av manglende for-kundskaper ikke kan optages i 1ste klasse.

Skolen har hat en meget god søkning. I første skoleaar 1908—1909, da 2 klasser (forberedelseskurset og 1ste klasse) var igang, utgjorde elevantallet 68, i 1909—1910 med 3 klasser 74, i 1910—1911, da alle 4 klasser var i virksomhet, 119.

Den begyndte i 1908 med 6 lærere, av hvilke den ene tillike fungerer som bestyrer. I 1910 var antallet 9. Dens samlede budjet var første aar kr. 2 711, hvorav kr. 1 427 statsbidrag, kr. 496 direkte kommunebidrag. I skoleaaret 1910—1911 var de tilsvarende tal kr. 4 396, kr. 2 198 og kr. 1 470.

Ved bystyrets beslutning av 8 september 1910 opprettedes *Moss kvindelige fagskole*, hvis formaal er at gi undervisning i kvindelig haandarbeide, bygget paa folkeskolens grundlag.

Den blev det første aar drevet for kommunens regning med bidrag av et privat selskap. Det følgende aar opnaade den statsbidrag, og dens plan blev approbert av Kirke- og Undervisningsdepartementet den 25 februar 1911. Den ledes av en bestyrerinde, som tillike er lærerinde og forretter som regnskapsfører og kasserer. Den er beregnet paa at opta 12 elever, hvilket tal naaedes allerede det første aar.

Kommunens bidrag utgjorde da kr. 480, hvorav kr. 205 ekstraordinært til anskaffelse av inventar og undervisningsmateriel.

Den *tvangsskole*, som de 4 Smaalenske byer i 1902 opprettet paa Vaak i Vaaler, forsøksvis for 5 aar, blev nedlagt ved utgangen av dette tidsrum. Istedet har byerne — likeledes i forening og paa samme sted — opprettet et mildere skolehjem beregnet paa et ordinært belæg av 30 gutter. Det begyndte sin virksomhet 15 december 1909. Gjennemsnittsbelægget har været 27. Som bidrag til dets utstyr og drift i 1910 blev av Moss kommune bevilget kr. 700, hvorav ved regnskapsaarets utgang var medgaat kr. 400. Det har vist sig, hvad man ogsaa paa forhaand gik ut fra, at der har været et sterkt behov for et saadant hjem. Kommunens utgifter forøvrig ved forsømte barns behandling har vist sig at variere noksaa meget fra det ene aar til det andet. Nettoutgiften — efter fradrag av refusioner — har i femaaret gjennemsnitlig været omtrent kr. 1 655 med maksimum kr. 2 456 i 1906, minimum kr. 1 188 i 1909.

Kommunens bidrag til fattigvæsenets udgifter vil sees av følgende tabel, hvor der i regnskapets totalsum er gjort fradrag for refusioner fra fremmede kommuner og Statens bidrag til fattige sindssykes forplejning.

Aar.	Antal understøttede hovedpersoner.	Derav første gang understøttede.	Kommunens tilskud til fattigvæsenets udgifter.
			Kr.
1906.....	381	32	50 224
1907.....	342	22	50 115
1908.....	353	29	50 969
1909.....	378	51	52 412
1910.....	356	44	51 245

Nye legater er ikke kommet til i femaarsperioden.

Kommunens andel i brændevinssamlagets overskud utgjorde kr. 4 682, hvorav kr. 2 028 for aaret 1906, og kr. 2 654, som blev indbetalt efter dets likvidation.

Forsikringssummen for de i den Almindelige Brandforsikringsindretning assurerte bygninger utgjorde:

i 1906.....	kr. 9 690 460
- 1907.....	- 9 504 750
- 1908.....	- 9 590 940
- 1909.....	- 9 734 510
- 1910.....	10 001 400

Havne- og kanal-kassens stilling har fremdeles været god. Antallet av skibe, som har passert kanalen, og det samlede beløb av havne-, kanal- og bryggepenger har utgjort:

Aar.	Antallet av passerte damp- og seilskibe.	Havne-, kanal- og bryggepenger.
		Kr.
1906.....	7 079	26 405
1907.....	7 237	26 958
1908.....	6 840	23 019
1909.....	6 852	24 578
1910.....	6 825	26 577

Derhos har havnen aar om andet været anløpet av 100 større og ca. 150 mindre fartøier kun for reparation.

Der har været arbeidet paa at forbedre havneforholdene, og havnestyret fremla i 1909 en utførlig redegjørelse for de forskjellige alternativer, som der antoges at kunne bli spørsmal om, forat det foreløbig kunde bli avgjort, om eventuelle nye brygger skulde anlægges ved Mossesundet eller ved Værlebugten. Herom var meningene delte inden havnestyret. I formandskapet anbefalte et flertal det første alternativ, et medlem det andet. Bystyret vedtok imidlertid en beslutning om, at nye brygger skulde anlægges søndenfor broen over den kanal, som forbinder Mossesundet og Værle. Senere har saken været undergit videre bearbeidelse, hvis resultat endnu ikke foreligger.

Efter opgave fra toldkammeret har toldintra d e r n e hersteds utgjort:

i 1906.....	kr. 201 718
- 1907.....	- 241 756
- 1908.....	- 283 023
- 1909.....	- 259 926
- 1910.....	- 267 981

De viktigste indførsels- og utførsels g j e n s t a n d e fremgaar av følgende oversigt, likeledes bygget paa opgaver fra toldkammeret:

(Se tabel side 53).

Av t ø m m e r er ifølge opgave fra direktionen for Moss Fællesfløtningsfor-
ening nedfløtet hertil:

1906.....	14 155	tylvter tømmer, hvorav	skaaret her	5 181	tylvter
	1 631	—	props		
1907.....	15 358	—	tømmer,	—	—
	9 800	—	—	—	—
1908.....	9 800	—	—	—	—
	500	—	props		
1909.....	15 913	—	tømmer,	—	—
1910.....	10 236	—	—	—	—
					6 137 —

Av det i 1910 nedfløtede kvantum blev 1 098 tylvter kjørt ned til sjøen og fløtet videre til Fredrikstad. Resten av tømmeret er skaaret ved mindre sagbruk, beliggende ved Vandsjø utenfor byen, men dels forbrukt, dels skibet over Moss.

Med hensyn til byens industrielle virksomhet forøvrig bemerkes, at den vistnok i det store og hele har kunnet foregaa under noget gunstigere forhold end i den foregaaende periode.

Den del av møllebedriften, som fortrinnsvis beskæftiger sig med for-
malning av rug, har dog med undtagelse av aaret 1907, der bragte nogen for-
tjeneste, arbeidet under vanskelige forhold. I 1910 bragte saaledes et større
tap, de øvrige ingen fortjeneste. Avsætningen av rugmel lider nemlig stadig
under en trykkende konkurranse fra Tyskland, saa produktionen derav ikke paa

I n d f ø r s e l :

Aar.	Byg.	Rug.	Mais.	Rugmel.	Hvetemel.	Ris (raaris).	Kaffe.	Sukker.	Brænde- vin.	Vin.	Koks.	Kul.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Ton.	Ton.
1906.....	7 632 100	30 248 700	3 621 200	252 200	2 062 600	1 789 000	12 850	102 800	13 396	8 640	956	33 880
1907.....	6 361 500	23 522 800	14 439 300	339 900	2 667 100	862 700	5 570	29 260	8 758	8 650	1 096	30 372
1908.....	7 720 800	24 458 100	4 068 200	1 121 100	2 711 200	1 599 100	6 510	121 820	7 846	8 950	1 433	35 559
1909.....	12 595 400	22 541 800	8 900 200	149 800	2 374 300	1 263 000	12 990	200 930	14 609	8 580	1 008	33 383
1910.....	8 888 200	27 868 000	6 471 700	690 300	1 397 600	1 565 600	12 960	206 420	11 030	12 320	1 407	36 938

U t f ø r s e l :

Aar.	Is.	Trælast.	Pakpapier.	Sprit.	Kli.	Feltspat.	Hermetik.	Ansjos.	Havre.	Rugmel.
	Reg.-ton.	m ³ .	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.	Kg.	Kg.
1906.....	6 233	24 600	4 883 700	224 367	2 392 850	640 000	14 926	170	537 090	0
1907.....	32	15 535	5 652 200	229 679	2 750 929	1 485 000	11 725	276	0	0
1908.....	0	8 937	5 477 370	240 225	2 002 270	2 035 000	15 582	470	0	1 329 370
1909.....	0	7 206	5 721 690	2 921	2 775 780	1 907 000	18 060	446	0	1 778 790
1910.....	3 944	6 506	5 829 650	61 473	1 719 560	2 618 000	19 050	1 241	0	610 000

langt nær er saa stor, som møllene kan præstere. Avsætningen av avfaldsprodukter har derimot været god, og behovet synes at være jevnt økende. Som følge av den mindre produktion av rugmel har imidlertid efterspørselen oftere ikke kunnet tilfredsstilles.

De a/s Lerke Nymølle tidligere tilhørende bruk med vandfald er i denne periode overgaaet til Moss Aktiemøller.

Den av a/s Moss Cellulosefabrik drevne virksomhet, omfattende produktion av cellulose og papir, er i femaaret overgaaet til M. Petterson & søn a/s., som driver byens største trælastforretning og var eier saavel av den grund, hvorpaa førstnævnte selskaps fabrikker var opført, som den vandkraft, som benyttedes ved deres drift. Særlig efter denne sammenslutning antages forretningen at ha arbeidet sig jevnt fremover.

Hermetikfabrikkerne antages i det hele at ha arbeidet under gunstigere forhold end i den foregaaende femaarsperiode.

Moss Verft, Bjergnings- og Dykkerkompani har foretat betydelige utvidelser, nybygninger og nyanskaffelser av tidsmessige maskiner og materiel, blandt andet med sigte paa at opta nybygning av dampskibe, som ogsaa blev paabegyndt med enkelte mindre fartøier.

Ogsaa a/s Moss Mekaniske Verksted, som i 1905 indkjøpte de a/s Moss Jernstøperi og Mekaniske Verksteds konkursbo tilhørende anlæg, antages at ha haet jevn og tilfredsstillende fremgang.

Av glasverkerne har i femaaret kun Moss Glasverk været i drift. Dette antages at ha arbeidet under noget gunstigere forhold end i den foregaaende periode.

Byens eneste bryggeri gik i 1910 over til et nyt aktieselskap, som senere har forbedret og modernisert anlæggene.

Firmaet Helly J. Hansen, som driver fabrik for oljeklær m. v., korkefabrik og sofafjærfabrik, har i femaaret foretat betydelige utvidelser av sine anlæg, specielt for den førstnævnte fabriks vedkommende.

De herværende 2 gjærfabrikker antages i dette femaar at ha arbeidet under noget gunstigere forhold.

Brænderibedriften er derimot helt nedlagt, som følge av de i perioden foretagne forandringer i beskatningen.

Den Norske Stol- og Møbelfabrik, som i femaaret hadde arbeidet sin forretning godt op, nedbrændte i juli 1910 totalt og er ikke gjenopført.

To nye fabrikker, som har optat samme virksomhet, ligger begge utenfor byen, men i dens umiddelbare nærhet.

Av nye industrielle anlæg kan nævnes R a a d e S k o f a b r i k, som i 1909 blev overtat av et aktieselskap, der overførte virksomheten til Moss.

M o s s S p a r e b a n k har gaat jevnt frem uten nævneværdig tap. Ved utgangen av 1910 var saaledes dens forvaltningskapital kr. 3 381 700, dens formue kr. 341 048, mot henholdsvis kr. 2 542 954 og kr. 297 480 i 1905. Til almenyttige øiemed er i femaaret av dens overskud bevilget og utbetalt ialt kr. 44 450, foruten at der hvert aar er blit avsat et beløp til nyt sykehus for byen.

M o s s P r i v a t b a n k s omsætning i 1910 var kr. 52 304 849 mot kr. 48 343 704 i 1905. Dens innskjud er i samme tidsrum steget fra kr. 1 089 261 til kr. 1 726 334, dens reservefond fra kr. 108 000 til kr. 150 000.

Ved siden av disse to banker har ogsaa R y g g e S p a r e b a n k sit forretningskontor her i byen.

M o s s T e l e f o n a n l æ g, som tilhører et privat aktieselskap, har fremdeles været i god utvikling, saaledes som det vil fremgaa av nedenstaaende opgave:

Aar.	Linjenettets samlede længde.	Antal abonnenter.	Antal sam'taler.	Aarsindtægt ved abonnement.
	Km.			Kr.
31 december 1905	629	375	1 080 465	21 338
31 december 1910	1 572	660	1 973 000	36 143

Anlæggets koncessionsomraade omfatter Moss by, Moss herred, Raade, Rygge, Vaaler og Svindal.

I femaaret er:

Avhændet 150 faste eiendomme for et samlet beløp.....	kr. 1 600 504
Tinglæst 483 panteheftelser for ialt.....	- 3 082 774
Avlæst 438 — — —	- 1 962 429
Registrert 9 — — i skib for ialt.....	426 055
Utslettet 4 — — —	- 297 000
Ved tvangsauktion solgt 37 faste eiendomme for.....	227 215
- 16 — — over løsøre solgt for ..	- 5 046
For gjæld avholdt 86 eksekutioner til beløp.....	- 69 978
For skatter og kommunale avgifter er ialt avholdt 9 001	
utpantninger for et samlet beløp av.....	- 503 849

Handelsborgerskap og handelsret er meddelt 65 personer, hvorav 26 kvinder samt 9 aktieselskaper, opsagt av 116 personer, hvorav 52 kvinder samt 1 aktieselskap. Haandverksborgerskap er meddelt 33, opsagt av 9, skipperborgerskap er meddelt 32, opsagt av 1.

Moss Kommunale Elektricitetsverk, som besluttedes anlagt i 1905 og i 1906 var naadd saa langt, at levering av lys og kraft kunde begynde i aarets sidste maaned, er fuldført. Den med Glommens Træsliperi avsluttede kontrakt omfattede leveranse av indtil 3 000 elektriske hestekræfter; men verket utbyggedes fra først av kun for 1 200 hestekræfter. Disse var imidlertid allerede paa det nærmeste helt optat i begyndelsen av 1910. Bystyret bevilget derfor i møte den 16 juni s. a. kr. 200 000 til ombygning av dets fjernledning, saaledes at denne skulde kunne overføre den hele kontraherte kraft, samt til indfrielse av midlertidige laan, optat til forskjellige forbedringer og utvidelser, som efterhaanden var blit iverksat.

Det økonomiske resultat maa i det hele siges at ha været tilfredsstillende, idet verket med undtagelse av det første driftsaar den hele tid har git overskud.

Det kommunen tilhørende gasverk har ogsaa i denne periode været gjenstand for betydelige forandringer og forbedringer. Da anlægget av elektricitetsverket medførte en stadig nedgang i forbruket av gas til belysning, maatte bestræbelserne rettes paa at indarbeide dens anvendelse til teknisk bruk, særlig til kokning. Dette er ogsaa lykkedes, saaledes at verket fremdeles er i god fremgang med tilfredsstillende utbytte.

For at fremme opførelsen av egne hjem og sikre kommunen tomter i andre eiemed indkjøptes i 1908 den saakaldte «Skarremyr», av areal ca. 135 000 m², for kr. 47 500. Efterat der det følgende aar var vedtat en plan for eiendommens anvendelse og git de nødvendige bevilgninger til gateoparbeidelser samt anlæg av vand-, gas- og kloakledninger, paabegyndte tomtosalget. Ved utgangen av 1910 var der solgt 19 parceller, som nu alle er bebygget.

Kommunens faste gjæld var ved utgangen av 1910 kr. 1 134 120. Herav utgjorde imidlertid kr. 495 804 laan, optat for havne- og kanalkassens, gasverkets og elektricitetsverkets regning, som forrentes og avbetales av disse uten noget tilskud fra kærnerkassen. Dennes gjæld var saaledes kr. 638 320 mot kr. 681 900 ved utgangen av 1905.

I denne forbindelse maa imidlertid bemerkes, at den beholdning paa kr. 69 720, hvormed regnskapet for 1905 er avsluttet, udelukkende bestod av restanser, hvorav kr. 51 973 var skatterestanser, ældre end 1905, samt at kærnerkassen for midlertidige kontante laan skyldte andre kommunale kasser kr. 23 000. Den

regnskapsmessige beholdning, fradraget de nævnte laan, var saaledes med et rundt tal..... kr. 46 700

Ved avslutningen av regnskapet for 1910 var der intet midlertidig laan.

Beholdningen av restanser var reducert til kr. 48 703, hvorav kr. 31 195 skatterestanser ældre end 1910, den kontante beholdning utgjorde kr. 24 524.60, eller en regnskapsført beholdning paa..... - 73 200

altsaa en fremgang paa kr. 26 500

Antallet av meddomsretssaker har været:

1906.....	14 saker med	23 tiltalte
1907.....	8 - -	8 -
1908.....	13 - -	17 -
1909.....	4 - -	4 -
1910.....	13 - -	14 -

Av forhørsretssaker:

1906	26 saker, 34 sigtede, hvorav 13 mottat dom ved forhørsretten
1907	15 - 15 - - 7 - - -
1908	40 - 54 - - 16 - - -
1909	30 - 34 - - 21 - - -
1910	38 - 38 - - 12 - - -

Sundhetstilstanden har i femaaret været god, og der har ikke indtruffet nogen større epidemi.

Forøvrig tillater jeg mig at henvise til de tidligere indsendte, utfyldte skemaer.

M o s s m a g i s t r a t, den 28 juni 1912.

H a n s G r u n d t.

II.

Akershus amt.

Beretning

om Akershus amts økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

Indledning.

Akershus amt bestaar av 25 herreder samt kjøpstaden Drøbak og ladestederne Son og Hølen. Ladestedet Hvitsten har ikke eget kommunestyre, men hører til stby herred. Herredernes antal er i femaaret forøket med 2, idet det tidligere Skedsmo herred fra 1 januar 1908 er delt i tre, nemlig Skedsmo, Lørenskogen og Lillestrøm, i henhold til kgl. res. av 22 august 1907.

Amtets flateindhold utgjør 5 235 km.², hvorav 4 903 km.² land og 332 km.² ferskvand. Dets hjemmehørende folkemængde var ved sidste folketælling (1 december 1910) 128 042, hvorav 125 212 i bygderne og kun 2 830 i de ovennævnte fire byer. Det bør imidlertid bemerkes, at der i landdistriktet findes mange bymæssig bebyggede strøk, hvis samlede folkemængde betydelig overskrider byernes.

Amtets enkelte herreder er følgende (efter inddelingene ved utgangen av 1910):

(Folkemængde 3 december 1900 og 1 december 1910):

		1900.	1910.
1. Frogn	85 km. ² med	2 209 indb.	1 964 indb.
2. Aas	92 - -	2 990 —	3 139 —
3. Vestby	114 - -	2 878 — ¹	2 786 —
4. Kraakstad	150 - -	3 157 —	3 518 —
5. Nesodden	89 - -	2 107 —	2 539 —
6. Aker	425 - -	23 061 —	29 189 —
7. Bærum	185 - -	9 046 —	11 050 —

¹ Herav 107 i ladestedet Hvitsten.

		1900.	1910.
8. Asker	106 km. ² med	4 655 indb.	5 811 indb.
9. Urskog	419 - -	4 228 —	4 496 —
10. Høland	437 - -	4 928 —	5 142 —
11. Setskogen	185 - -	754 —	833 —
12. Enebak	252 - -	3 024 —	3 119 —
13. Fet	279 - -	4 154 —	4 378 —
14. Sørum	103 - -	2 546 —	2 732 —
15. Skedsmo	66 - -	8 446 —	{ 3 575 — 4 351 — 1 252 —
16. Lillestrøm	5 - -		
17. Lørenskogen	65 - -		
18. Nittedalen	183 - -	2 652 —	2 722 —
19. Gjerdrum	80 - -	1 697 —	1 647 —
20. Ullensaker	240 - -	5 731 —	5 940 —
21. Nes	624 - -	8 073 —	8 387 —
22. Eidsvold	339 - -	9 589 —	9 604 —
23. Nannestad	332 - -	3 956 —	4 070 —
24. Hurdalen	272 - -	1 909 —	1 757 —
25. Feiring	97 - -	1 187 —	1 111 —

Lensmandsdistrikterne, hvis antal er 22, falder sammen med de anførte herreder paa det nær, at Høland og Setskogen herreder utgjør ett lensmandsdistrikt (Høland), Hurdalen og Feiring ett (Hurdalen) og Skedsmo, Lørenskogen og Lillestrøm likesaa ett (Skedsmo), mens Aker herred bestaar av to lensmandsdistrikter (Østre og Vestre Aker), og at endelig Vestby lensmandsdistrikt foruten herredet av samme navn tillike omfatter ladestederne Son og Hølen med henholdsvis 749 og 167 indbyggere.

Tinglagene falder igjen sammen med lensmandsdistrikterne paa det nær, at Aas og Frogn utgjør ett tinglag, samt at Aker herred likesaa utgjør ett tinglag (uagtet det bestaar av to lensmandsdistrikter).

Kjøpstaden Drøbak hadde ved sidste folketælling 1 979 indbyggere.

Amtet bestaar av følgende 5 sorenskriverier:

1. Follo (Drøbak samt de til ovenanførte herreder nr. 1—5 svarende 4 tinglag, inklusive ladestederne).
2. Aker (de til nr. 6—8 svarende 3 tinglag); i dette sorenskriveri er forretningerne, som i forrige femaarsberetning nævnt, delt mellem en sorenskriver og en kriminaldommer (som tillike er skifte- og auktionsforvalter).
3. Nedre Romerike (de til nr. 9—18 svarende 7 tinglag).
4. Nes (nr. 19—21).
5. Eidsvold (nr. 22—25).

Der er i amtet 3 politimestere, én for Follo (hvis embedsdistrikt falder sammen med sorenskriveriet av samme navn), en for Aker (likesaa) og en for den øvrige del av amtet tillikemed en del av Hedemarkens amt.

Politimesteren i Follo sorenskriveri er tillike magistrat i Drøbak, mens lensmanden i Vestby er magistrat i Son og Hølen.

I geistlig henseende var amtet ved femaarets utgang inddelt i 25 prestegjeld, der falder sammen med lensmandsdistrikterne paa det nær, at Drøbak prestegjeld omfatter Drøbak by og Frogn herred, mens paa den anden side Bærum er delt i to prestegjeld, Østre og Vestre Bærum, Østre Aker i to, nemlig Østre Aker og Nordstrand, og Vestre Aker i to, Vestre Aker og Ullern. Prestegjeldene i Øvre og Nedre Romerike utgjør de to provstier av disse navn, mens prestegjeldene i Aker og Follo dels hører til Asker provsti, som tillike omfatter en del av Buskerud, dels til Øvre Borgesyssel provsti, som tillike omfatter en del av Smaalenene.

Amtet bestaar av 4 lægedistrikter: Follo, Aker, Høland og Ullensaker.

Det samlede amts folkemængde er steget med 11 814 siden sidste folketælling, som alt falder paa landdistriktet, idet byernes folkemængde er formindsket med 528.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

Antallet av særskilt skyldsatte bruk og den samlede matrikelskyld utgjorde ved utgangen av aarene 1900, 1905 og 1910 ifølge amtskassererens opgaver:

I de tidligere fogderier.	Antal bruksnumre.			Samlet (revidert) matrikelskyld.		
	1900.	1905.	1910.	1900.	1905.	1910.
				Mark.	Mark.	Mark.
Aker og Follo	7 287	9 248	11 043	17 881	17 871	17 869
Nedre Romerike.....	4 856	5 520	6 238	13 149	13 148	13 146
Øvre Romerike.....	6 325	7 099	7 785	13 780	13 783	13 785
Tilsammen for amtet	18 468	21 867	25 066	44 810	44 802	44 800

Brukenes antal er altsaa i femaaret forøket med 3 199, altsaa med omtrent 15 pct. I det foregaaende femaar var brukenes antal øket i noget større grad, nemlig fra 18 468 til 21 867 eller med 18 pct.

Antallet av jordbruk i amtet er nu betydelig mindre end antallet av særskilt skyldsatte bruk, hvad der hovedsagelig skriver sig fra, at der er mange smaa grundstykker uten jordvei. Ifølge den sidste statistik over faste eiendomme var der i aaret 1907 i amtets landdistrikt 12 809 særskilt skyldsatte jordbruk og jordlodder samt 3 757 ikke særskilt skyldsatte, ialt 16 566. Av de særskilt skyldsatte bruk regnes 3 326 som egentlige jordbruk (med en skyld av over $\frac{1}{2}$ mark), hvorav 2 019 smaabruk (0.51—5 mark), 1 091 middelsbruk (5—20 mark) og 216 større eiendomme, hvorav 3 med en skyld av over 100 mark.

Jordbrukenes og jordloddernes fordeling efter deres areal av dyrket jord¹ ifølge tællingen av 1907.

I de tidligere fogderier.	a) Antal særskilt skyldsatte bruk.											Til- sammen.
	Kl. 1. Uten dyrket jord.	Kl. 2. Indtil 5 maal dyrket jord.	Kl. 3. 5.1—10 maal dyr- ket jord.	Kl. 4. 10.1—20 maal dyr- ket jord.	Kl. 5. 20.1—50 maal dyr- ket jord.	Kl. 6. 50.1—100 maal dyr- ket jord.	Kl. 7. 100.1—200 maal dyr- ket jord.	Kl. 8. 200.1—500 maal dyr- ket jord.	Kl. 9. 500.1—700 maal dyr- ket jord.	Kl. 10. 700.1—1000 maal dyr- ket jord.	Kl. 11. Over 1 000 maal dyr- ket jord.	
Aker og Follo	1 616	1 652	275	296	459	479	544	392	30	4	5	5 752
Nedre Romerike . . .	146	378	160	287	603	580	600	378	23	8	4	3 167
Øvre Romerike	96	521	323	564	737	546	608	449	33	10	3	3 890
Tilsammen for amtet	1 858	2 551	758	1 147	1 799	1 605	1 752	1 219	86	22	12	12 809

¹ Haveareal ikke medregnet.

I de tidligere fogderier.	b) Antal ikke særskilt skyldsatte bruk.								
	Kl. 1. Uten dyrket jord.	Kl. 2. Indtil 5 maal dyrket jord.	Kl. 3. 5.1—10 maal dyrket jord.	Kl. 4. 10.1—20 maal dyrket jord.	Kl. 5. 20.1—50 maal dyrket jord.	Kl. 6. 50.1—100 maal dyrket jord.	Kl. 7. 100.1—200 maal dyrket jord.	Kl. 8. 200.1—500 maal dyrket jord.	Tilsammen.
Aker og Follo	231	419	110	206	177	47	3	1	1 194
Nedre Romerike . . .	51	517	152	293	370	59	3	-	1 445
Øvre Romerike	34	403	164	303	191	22	1	-	1 118
Tilsammen for amtet	316	1 339	426	802	738	128	7	1	3 757

Antallet av a) selveiende gaardbrukere, b) forpagtere, leilendinger og byg-
selmænd, c) husmænd med jord utgjorde i samme aar:

	Aker og Follo.		Nedre Romerike.		Øvre Romerike.		Tilsammen.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
Gaardbrukere (selveiende)	1 399	-	1 792	-	2 175	-	5 366	
Forpagtere m. v.	296	-	106	-	172	-	574	
Husmænd med jord	431	-	651	-	536	-	1 618	-
Tilsammen	2 126	-	2 549	-	2 883	-	7 558	-

De herreder, hvor bruksnumrenes antal viser den største (absolute) tilvekst
fra 1890 til 1910, er:

Herreder.	Antal bruksnumre.			Herreder.	Antal bruksnumre.		
	1890.	1900.	1910.		1890.	1900.	1910.
Aker	1 714	3 110	4 767	Skedsmo	672	974	1 241
Bærum	693	1 223	1 900	Ullensaker	1 229	1 403	1 743
Asker	577	870	1 184	Nes	911	1 249	1 439
Nesodden	255	276	951	Eidsvold	1 230	1 747	2 168

Denne utvikling maa for en væsentlig del sættes i forbindelse med fabrik-
industriens vekst og arbeidernes bestræbelser for at skaffe sig egne hjem samt
med villabebyggelsen i Kristiania omegn.

I denne forbindelse kan det ogsaa være av interesse at anføre, at adskillige
har benyttet sig av adgangen til at faa offentlige laan til smaabruk og egne
boliger. Kommunernes effektive garantiansvar til den ved lov av 9 juni 1903
oprettede Arbeiderbruk- og Boligbank (som har avløst «Jordindkjøpsfondet og Hus-
laanefondet») utgjorde saaledes i Akershus amt:

	Brukslaan.	Boliglaan.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
Pr. 31 mars 1907	503 000	308 752	811 752
- 30 juni 1910	975 872	644 760	1 620 632

Salgsværdi pr. skyldmark og værdi av landeiendomme med paastaaende hus var i femaaret 1906—1910 i amtet 2 494 kroner mot 2 147 kroner i femaaret 1901—1905.

Landeidommenes samlede beregnede værdi var i 1906—1910 112 millioner kroner mot i forrige femaar 96 millioner kroner.

Der er i femaaret ialt solgt 5 599 faste eiendomme i amtets landdistrikt med et salgsbeløp av 42.5 millioner kroner. Derav falder 26 millioner kroner paa Aker og Follo, 9.5 millioner kroner paa Nedre Romerike og 7 millioner kroner paa Øvre Romerike.

I femaaret 1906—1910 er følgende antal utskiftninger avsluttet:

Aar.	Antal for- retninger.	Antal lodder.	Utskiftet areal.		
			Indmark.	Utmark.	Tilsammen.
			Maal à 10 ar.	Maal à 10 ar.	Maal à 10 ar.
1906.....	4	16	3 478	1 697	5 175
1907.....	2	14	1 035	1 611	2 646
1908.....	1	3	416	-	416
1909.....	-	-	-	-	-
1910.....	1	22	619	315	934
Tilsammen	8	55	5 548	3 623	9 171
Mot i femaaret 1901—1905..	18	79	56 204	7 449	63 653
og — 1896—1900..	21	106	130 849	7 069	137 918

Av amtets landdistrikts samlede areal, 5 235 km.² er det samlede jordbruksareal (aker, have og eng) i aaret 1907 — ifølge Statistisk Aarbok for 1912 — beregnet til 1 054.58 km.², hvorav igjen 392.99 km.² tilsaadd aker samt have og 661.59 km.² eng.

Av akerarealet anvendtes i aaret 1907 over halvparten, nemlig 204.17 km.², til dyrkning av havre, 43.95 km.² til byg, 23.84 km.² til rug, 3.66 km.² til

hvete, 3.69 km.² til blandkorn, 6.14 km.² til erter, 14.61 km.² til grønfôr, 40.55 km.² til poteter, 12.28 km.² til andre vekster, brak 26.94 km.², og 13.16 km.² anvendtes til have.

Av engarealet var omtrent 590 km.² dannet ved saaning av græsfrø.

Av amtets øvrige areal bestaar størstedelen, nemlig 3 407 km.², av skog, 435.42 km.² av fjeldbeiter, myr, snaufjeld og anden utmark og 337 km.² av innsjøer.

I løpet av femaaret er antagelig jordbruksarealet noget utvidet. Det fremgaar saavel av amtsagronomernes nedenauførte beretning som av lensmændenes opgaver. Der er opdyrket meget i 1, noget i 3, litt i 6, intet eller næsten intet i 14 herreder, (uopgit for 2). Dyrkningen av korn og poteter er utvidet i et par herreder. Turnipsdyrkningen er næsten overalt større end før. Arealet av «kunstig egn» er endel utvidet, mens den «naturlige eng» antagelig er indskrænket i omtrent samme grad.

Avl av græsfrø er som i forrige femaar, kun er det i 2 herreder litt mere og i 2 litt mindre.

Bruken av forbedrede maskiner og redskaper i jordbrukets tjeneste angives i de fleste herreder at være blit almindeligere i femaaret.

Av andre ting av interesse vedkommende jordbrukets utvikling anføres for Frogn, at der er foretat en ikke ubetydelig forbedring i form av avgrøftning, for Vestby: øket forbruk av kunstgjødning, for Kraakstad: avgrøftning, kjøp av kunstgjødning, for Østre Aker: endel bedre gjødsling, for Vestre Aker: likedan, for Asker: forbruket av kunstgjødning øket samt havebruket utvidet meget, for Urskog: akerbruket er forbedret ved avgrøftning og ved indkjøp av kunstgjødning, for Høland og Setskogen: den dyrkede og sikre jord grøftes, kunstgjødning kjøpes samt havedyrkning tiltat noget, for Fet: avgrøftning, kjøp av kunstgjødning, for Sørum: noksaa meget anvendelse av kunstgjødning, for Skedsmo: avgrøftning i noksaa stor grad, indkjøp av kunstgjødning, for Nittedalen: endel avgrøftning samt betydelig indkjøp av kunstgjødning, for Ullensaker: indkjøp av kunstgjødning, for Nes: drænering, grundforbedring, indkjøp av kunstgjødning, for Eidsvold: adskillig avgrøftning, øket forbruk av kunstgjødning samt større interesse for havebruk, for Nannestad: forbruk av kunstgjødning øket, for Hurdalen: avgrøftning og indkjøp av kunstgjødning, for Feiring: indkjøp av kunstgjødning.

Der er altsaa i adskillige herreder gjort fremskridt i retning av avgrøftning og anvendelse av kunstgjødning.

Værdien av den samlede avling av korn, poteter og høi er beregnet til:

Aar.	Korn.	Poteter.	Høi.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	4 813 600	1 557 400	7 633 600	14 004 600
1907.....	3 699 200	1 252 800	10 506 500	15 458 500
1908.....	6 156 300	4 424 900	11 567 200	22 148 400
1909.....	5 177 900	3 049 200	8 404 200	16 631 300
1910.....	5 670 600	2 792 000	7 511 800	15 974 400
Gjennemsnitlig 1906—1910.....	5 103 520	2 615 260	9 124 660	16 843 440
— 1901—1905.....	4 094 000	1 927 000	7 197 000	13 218 000

De paa produktionstidene gjældende markedspriser utgjorde ifølge den Officielle Statistik i gjennemsnit for amtet:

Aar.	Pr. hektoliter.				
	Rug.	Byg.	Havre.	Erter.	Poteter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1901.....	8.39	6.94	5.85	10.08	3.47
1902.....	8.50	7.21	6.63	10.41	3.64
1903.....	8.06	6.97	5.69	10.18	3.14
1904.....	7.93	6.82	6.18	10.00	3.61
1905.....	8.18	7.40	7.05	10.27	3.64
1906.....	8.78	7.51	6.58	11.16	2.75
1907.....	9.65	8.06	7.31	12.29	4.09
1908.....	10.68	8.62	6.86	13.29	4.29
1909.....	9.99	7.57	6.65	13.70	3.87
1910.....	10.23	7.73	6.82	13.26	4.15

Priserne har i femaaret 1906—1910 i det hele tat holdt sig høiere end i det foregaaende femaar. For rug var den heromhandlede gjennemsnittspris i 1910 endog omtrent 2 kroner høiere end i 1905.

Den gjennemsnitlige utsæd og avl pr. maal i femaaret utgjorde ifølge Norges Officielle Statistik V. 196.

Fogderier.	Hvete.			Rug.			Byg.		
	Utsæd.	Avl.	Foldig- het.	Utsæd.	Avl.	Foldig- het.	Utsæd.	Avl.	Foldig- het.
	Liter.	Hl.		Liter.	Hl.		Liter.	Hl.	
Aker og Follo	28.5	2.42	8.5	19.2	2.46	12.8	24.9	2.95	11.8
Nedre Romerike	27.7	2.21	8.0	17.4	2.28	13.1	24.7	2.89	11.7
Øvre Romerike	32.2	2.37	7.4	22.8	2.70	11.9	25.5	2.82	11.1
Amtet	28.9	2.38	8.2	19.4	2.44	12.6	25.1	2.87	11.4

Fogderier.	Havre.			Blandkorn.			Poteter.		
	Utsæd.	Avl.	Foldig- het.	Utsæd.	Avl.	Foldig- het.	Utsæd.	Avl.	Foldig- het.
	Liter.	Hl.		Liter.	Hl.		Liter.	Hl.	
Aker og Follo	35.4	3.43	9.7	-	-	-	318.8	24.5	7.7
Nedre Romerike	39.0	3.06	7.8	33.3	3.10	9.3	270.0	19.35	7.2
Øvre Romerike	39.1	3.02	7.7	33.8	3.20	9.5	316.9	20.62	6.5
Amtet	38.0	3.15	8.3	33.6	3.17	9.4	307.8	22.0	7.1

Av græsfrø saaddes gjennomsnitlig pr. maal i amtet 2.9 kg. (i de 3 oven-
anførte fogderier henholdsvis 3.3, 2.6 og 2.9 kg.), av høi avledes pr. maal 317 kg.
(362, 263 og 339 kg.).

Av erter saaddes gjennomsnitlig 30 liter og avledes 1.95 hl. pr. maal.

Den gjennomsnitlige utsæd pr. maal av de viktigste kornsorter samt poteter
stillet sig i gjennomsnit for amtet paa det nærmeste som i det foregaaende fem-
aar. Avlingen av rug, byg, havre og høi var gaat noget op — rug fra 2.41 hl.
i 1901—1905 til 2.44 hl. i 1906—1910, byg fra 2.62 hl. til 2.87 hl., havre fra 2.93
til 3.15 hl. og høi fra 275 kg. til 317 kg. Avlingen av hvete var gaat noget
ned fra 2.45 til 2.38 hl. Potetavlingen var gaat op fra 21.63 til 22.0 hl. Foldig-
heten var for rug gaat ned fra 13.4 til 12.6. For byg var den gaat op fra
10.0 til 11.4, for havre fra 7.6 til 8.3, men for hvete var den uforandret 8.2
og for poteter faldt fra 7.2 til 7.1.

Angaaende jordbrukets og fædriftens stilling og utvikling i femaaret har
amtsagronomen i juni 1912 avgitt følgende beretning:

«Femaarsperioden 1906—1910 har i det store og hele været gode aar for jordbruket her i amtet. Avlingerne har jevnt over været meget tilfredsstillende. Som en undtagelse herfra maa dog nævnes kornhøsten i 1907.

Der indtraadte i det aar en meget vaat høst, saa kornet modnedes svært sent, og det var umulig at faa loen tør. Det meste — ialfald av havre og erter — blev staaende ute til over jul, ja mange steder helt til om vaaren.

Man blev da henvist til at utnytte store dele av avlingen saa godt, man kunde, ved at gi kornet utresket til kreaturerne.

En del blev vistnok tresket; men ingen vovet at bruke det til saakorn. Det maatte kjøpes. Der blev da i bygderne dannet sammenslutninger av gaardbrukere og smaabrukere, som foretok indkjøp i fællesskap. For at faa alle med garanterte bygderne for større eller mindre beløp.

Ialt indkjøptes den vaar saakorn til Akershus amt for ca. $\frac{1}{4}$ million kroner ved saadanne sammenslutninger.

Mest indkjøptes av russisk havre, men ogsaa meget av andre havreslag. Av byg indkjøptes ogsaa temmelig meget.

Den vaate høst i 1907 og det store saakornindkjøp vaaren 1908 hadde selvfølgelig følger ogsaa for høsten 1908.

Som følge av, at avlingen i 1907 kom sent i hus, blev der litet eller intet høstpløiet. For at vinde tid i vaaraanen undlot mange at pløie paa vanlig maate. Man brukte isteden fjærharv og skumplog. Dette viste sig gjennemgaaende uheldig. Det indkjøpte saafør var heller ikke altid absolut første sort. Meget av varen var uensartet, opblandet og tildels noksaa uren.

Disse forskjellige uheldige omstændigheter bevirket, at kornavlingen i 1908 heller ikke blev saa rik, som den kunde ha blit.

Hertil kommer, at indhøstningsforholdene heller ikke dette aar var de bedste for kornets vedkommende.

Jordens utnyttelse. I amtsagronomens indberetning om femaarsperioden 1901—1905 er nævnt, at dyrkningen av rug, byg og erter drives i nogen større utstrækning end før. Den samme utvikling kan siges at være fortsat i perioden 1906—1910. Dyrkningen av turnips har ogsaa tiltat endel. Utviklingen gaar — omend langsomt saa dog jevnt — i mere alsidig og intensiv retning. Den ensidige havredyrkning og de gamle mosgrodde enge er snart en saga blot. Jorden bearbeides og gjødsles gjennemgaaende bedre end før, takket være de moderne akerbruksredskaper og det forøkede kjendskap til jordens gjødsel-

krav og i særlig grad kunstgjødselslagenes anvendelse ved siden av den naturlige gjødsel.

Forstaaelsen av avgrøftningens nytte har været stigende; men mangelen paa flinke arbeidere i dette fag har været følelig.

Der har blandt gaardbrukerne ogsaa været ført adskillig klage over mangel paa arbeidshjælp til det egentlige gaardsbruk. Der er vistnok her nogen forskjell i de forskjellige bygder.

Ved forespørsel til de forskjellige landbruksforeningers formænd har de fleste svaret, at mangelen ikke har været saa følelig, at dette forhold har virket hemmende for en rationel drift av jorden. Værst har det vistnok været for kvægrøgtene.

N y d y r k n i n g. Med nydyrkingen har det igrunden gaat smaat. Vistnok er der blit dyrket en del særlig av smaabrukere, vel ogsaa enkelte gaardbrukere, og der meldes fra enkelte bygder, at nogen opdyrking har fundet sted; men i de fleste bygder har der været dyrket litet. Og ser man hen til de store vidder av udyrket, men dyrkbar jord — som ligger her forholdsvis centralt og med gode kommunikasjoner — i forhold til de smaa flekker, som er blit dyrket, saa maa man indrømme, at her gaar utviklingen sigende smaat.

Dette forhold vil sandsynligvis bedres noget nu, da der er git anledning til direkte statsbidrag til opdyrking; men nogen egentlig fart i arbeidet blir der neppe, før enten landhusholdningsselskapet eller et for anledningen stiftet patriotisk selskap tar sig av saken.

Ved præmielaan er der paa smaa bruk utført en del opdyrking. I 1906—1910 er der i amtet utdelt 58 laan. Desuten er utbetalt 133 præmier for vel utførte dyrknings- og grøftningsanlæg.

I k v æ g a v l e n ledes arbeidet paa samme maate som før. I Romeriksbygderne og Follo vedlikeholdes besætningerne omtrent udelukkende ved egen avl.

Av kvægavlsforeninger var i 1910 40 stkr. igang.

Amtets stamjord er fremdeles utstationert paa Frøihov i Nes. Hjorden bestaar av 15 kjær og 1 okse.

Av kontrollforeninger var der i 1910 15 stkr. igang og desuten en saakaldt fjøsregnskapsforening.

Som ny foranstaltning til kvægavlens fremme kan nævnes den offentlige stambok for det «Røde kollede Østlandsfæ». I denne stambok optages dyr av ren race, naar de tillike tilfredsstillter visse andre fordringer til ydelse og eksterior.

1ste hefte av stamboken vil bli utgit til 1914.

Da der i femaaret 1906—1910 har været gode fôraar, har antallet av dyr været stort. Fjøsene har for det meste staat fulde; men melkepriserne har ikke været store, og gaardbrugerne har ikke følt sig opfordret til at fôre sterkt. Især har man villet spare paa det eggehvitrike kraftfôr, og dette har ikke bidraget til at hæve melkeutbyttet; tvertimot har der heller været tendens til sænkning, ialfald i kontrolforeningerne.

Svineavl. Denne gren av husdyravlen har svinget meget sterkt. I 1906 berettes om en interesse og fremgang som aldrig før, i 1908 var det paa grund av den daarlige kornhøst 1907 saa daarlig, som det kunde være, og i 1910 igjen særdeles bra. For tiden kan noteres en jevn fremgang.

I femaaret er bygget mange nye, tidsmæssige svinehus.

I amtet er for tiden 4 svineavlsstationer igang, av hvilke 3 for norske land-svin og 1 for stor Yorkshire. De er fordelt saaledes:

Landsvinstation paa Nes pleie- og arbeidshjem, Nes.		
— » Ski,		Ski.
— « Refsum,		Sørum.
Yorkshirestation « Aamodt,		Gjerdrum.

Tidligere var ogsaa en landsvinstation paa Byrud i Eidsvold; men den blev nedlagt i 1909.

Stationerne har hat 4 purker og 1 raane hver.

Hesteavl. har gaat jevnt og sikkert fremover. Interessen for denne gren av husdyrbruket har været voksende. Landhusholdningsselskapet har foretat indkjøb av to hingster av gudbrandsdalsrace, nemlig «Solid» indkjøpt 1907 og «Breifot» indkjøpt 1909. Begge disse hingster har været stationert paa forskjellige steder i amtet efter behov, men har i vintertiden staat i kvarter henholdsvis hos Edv. Lynne, Asak i Skedsmo og Martin Ihle, Ullensaker. Begge hingster har hat meget god søkning.

Distriktets hoppemateriale er i de senere aar adskillig forbedret, flere og flere hopper er blit kaaret til stamboken.

Fra 1906 hav ar landhusholdningsselskapet leiet en unghingsthavn paa gaarden Holt i Ullensaker, hvor der aarlig gaar 30—35 unghingster i alderen 2—3 aar. Det er i det senere omtrent blit slut med at sende unghingster til havn i Heimdalen i Kristians amt. Fra 1909 har landhusholdningsselskapet ogsaa leiet en egen havn, hvor hopper gaar til bedækning med en av amtets hingster. Denne havn var i 1909 og 1910 leiet paa Hvam i Nes. Ogsaa denne havn har hat meget god søkning.

Desuten drives som før med aarlige unghestskuer i de forskjellige bygder og forøvrig statsutstilling andet hvert aar i Lillestrøm.

De økonomiske sammenslutninger har faat større og større betydning.

Av torvstrølag fandtes i 1909 46 stkr. igang med en aarlig produktion av 38 300 m.³. Endda brukes dog altfor litet torvstrø.

Indkjøpslagenes antal har steget fra 73 i 1906 med en samlet omsætning av kr. 574 308,18 til 97 i 1910 med en omsætning av kr. 1 102 337 90.

Tilslutningen til «Bønderne fællesslagteri» er ogsaa meget stor. Der har i femaaret været arbeidet adskillig for at faa en forbedring istand for melkeomsætningen i Kristiania.

Landhusholdningsselskapet foranlediget i 1909 nedsat en komité til at avgi en indstilling i denne sak, og dette resulterte i opprettelse av en stor melkeforretningsanstalt i Kristiania med en aarlig omsætning av mindst 25 millioner liter. Denne anstalt er for tiden under bygning. Landhusholdningsselskapet har arbeidet meget med denne sak, og selskapets funktionærer har agitert meget for at faa den gjennomført.

Paa undervisningens omraade er arbeidet fortsat paa samme maate som før.

Gaardbrukerkurser har været avholdt hvert aar. De har i det senere været anlagt noget mere alsidig end før, saaledes at de til en viss grad skulde passe ogsaa for smaabrukere. Tilslutningen har været udmerket.

I de sidste aar av femaarsperioden blev der arbeidet meget for opprettelse av en egen landbruksskole for amtet. En saadan er nu opprettet paa gaarden Hvam i Nes.»

Om havebrukets utvikling meddeler amtsgartneren følgende oversigt for femaarsperioden:

«Saavel anlæg av nye haver som forbedring av de gamle omkring paa gaardene er tiltat i usedvanlig høi grad, likesom haver blir anlagt omkring de i de senere aar nybyggede «Egne Hjem».

Desuten plantes og av landhusholdningsselskapet utdeles trær dels gratis, dels til billige priser (50 øre pr. frugttræ) til ubemidlede og interesserte smaabrukere av husmænd.

Denne fordeling, som nu i en lang aarrække har foregaat med et fogderi aarlig, er en meget søkt foranstaltning, og man har hverken hat midler nok til alle, som landbruksforeningerne har søkt til, og heller ikke kunnet overkomme at faa plantet mer end til ca. 100 aarlig hos disse smaabrukere og husmænd, da alle andre rekvisitioner nogenlunde skulle kunne imøtekomes. Saavel frugttræplantning som plantning av bærbusker, jordbær og grønsaker er nu blit en hvermandssak, saa det har været umulig i den travle vaar- og høsttid at kunne imøtekomme alt.

Der er i femaaret ansat faste herredsgartnere i Asker og Bærum, og de har hver for sig nok at bestille.

I Eidsvold har der i flere aar med bidrag av landhusholdningsselskapet været ansat bygdegartnere til at utføre endel havearbeide om vaaren. Disse har i de senere aar været av de elever som har gjennomgaaet de korte kurser, som amtet har avholdt hos mig.

De har jo en ufuldstændig utdanning, men som arbeidende gartnere har de fylldt sin plads.

I Oppegaard (ved Kullebunden) har ogsaa en saadan havearbeider i de sidste par aar virket blandt de mange nybyggere der. Det er klart, at en saadan arbeidende mand ikke kan komme til saa mange, som ønskelig var i vaartiden, og misnøie kan let opstaa hos dem, som ikke erholder hjælp i nogenlunde ret tid.

Det heldigste vilde nok være, om disse mænd kunde staa under ledelse av amtsgartneren og under hans kontrol.

I denne tidsperiode er der optraadt en ny sygdom paa stikkelsbærbuskene, idet den amerikanske sopsygdning, som var omtalt i den forrige femaarsberetning, har spredt sig trods alle forbud, snart sagt over det hele amt. Man kan ikke spore smittens gang, idet den forekommer paa saadanne steder, hvor der ikke har været indført nye planter av stikkelsbær paa mange aar. Ja den forekommer helt ute i vildmarken, hvor en eller anden gammel vild stikkelsbærbusk kan findes.

Man har i Danmark ved forsøk fundet et sprøitemiddel, som har vist sig godt virksomt til at hemme, og mange steder har man med dette helt fordrevet sygdommen. Det blandes av 4 kg. kobbervitriol, som opløses i 50 liter vand, og 2 kg. kalk, som ogsaa opløses i andre 50 liter vand, og naar det hele er opløst, blandes det sammen, uten at bundgrusen følger med. Denne væske oversprøites buskene, efterat de er rensed for nedfaldent løv etc., om høsten eller tidlig om vaaren eller helst baade høst og vaar.

Sprøitning med denne sterke sure væske maa ikke foretages, naar der er blade paa buskene.

Stikkelsbærplantningen er hemmet betydelig ved lovforbudet av 25 april 1907, om at der ikke maatte indføres busker fra utlandet og heller ikke uten tilladelse kunde sendes busker fra det ene sted til det andet inden landet. Man synes, at forbudet har gjort mere skade end sygdommen.

Stikkelsbæret, som er vor sikreste buskfrugt, har steget noget i pris.

Av ribs og solbær er der blit plantet noget mere paa grund av vanskeligheterne med stikkelsbærbuskene.

Omsætningerne har været upaaklagelig, idet forbruket tiltar mere end den forøkede plantning.

Paa grund av, at de vilde bær har steget voldsomt i pris, og eksporten til utlandet er tiltat ganske overordentlig, har ogsaa havebærene været mere efterspurt for at fylde behovet. De bær, som med hensyn til prisen synes at trykkes mest av den store plantning, er bringebær og jordbær.

Prisen paa Kristiania torv har vekslet for bringebær fra kr. 1.20 ned til 50 øre pr. kg., eftersom sæsongen har været fyldt til.

Træfrugten har været av mindre godhet i femaaret, idet der i 1907 var altfor koldt og fugtig veir, i 1910 var frugten svært angrepet av sop, som *Fusicladium*, skurv og *Monilia*. I 1910 var alle epler besat med en liten mark av rognebærmøllet, som bevirket, at frugten var litet værdifuld, uappetitlig og ikke holdbar.

Som før nævnt er der av vilde bær eksportert saa meget, som man har kunnet overkomme, særlig av tyttebær og blaabær. Efter multer er der ogsaa stor efterspørsel, og prisen paa disse bærsorter er blit usedvanlig høi.

I femaaret er der avholdt flere utstillinger av frugt i Kristiania, og det ikke alene av frugt i sorter, men ogsaa av pakket frugt, d. v. s. sorterte epler i kasser av bestemt vegt og kvalitet.

Man har søkt at faa denne handel i rigtig spor ved, at hver kvalitet inden sin sort faar sit eget merke, saa kjøperen paa forhaand kan vite, hvad han kjøper. Det er sikkert en stor fordel for de norske frugtdyrkere, at de kan optræde med den fine frugt saaledes sortert.

Paa torvene sælges saa sekundavaren til den pris, som kan erholdes for dagen, og sælgeren har her intet ansvar for hverken kvaliteten, sorten eller behandlingen.

Paa sidste utstilling blev der solgt frugt for ca. 8 000 kroner, og naar man vet, at hver utstiller kun maatte ha anledning at utstille et mindre antal kasser, kan man nok vite, at der blev solgt for det mangedobbelte for levering senere.

Spørger man saa, om disse utstillinger er til fordel for frugtdyrkere i Akershus amt, saa kan man nok svare ja i den første tid, til de ogsaa (i tilfælde av overflod) kan lære at pakke sin frugt for forsendelse til andre steder, f. eks. det nordenfjeldske og Nordland. Som frugthandelen har artet sig her i mange aar, saa har nok de virkelige frugtdyrkere forstaat at høste og sortere sin frugt, og den fineste har de solgt til sine gode handelsforbindelser til respektable priser, og sekundavaren har de solgt paa torvet, og latt sig taalmodig

overhøve av kjøperne for, at de ikke forstaar at behandle sin frugt bedre; men nogen rationel pakning og sortering har ikke fundet sted.

I Sverige har man i det sidste rike frugtaar opnaadd en partipris svarende til 12 øre pr. stk. for gravensten, efter direktør Linds fra kongelige eksperimentalfältet netop utkomne beretning.

Med hensyn til grønsakdyrkingen, saa er den tiltat utover det hele amt, særlig er der mange av de elever, som har været ved de korte kurser, som amtet avholder paa Ekely, som har tat fat paa saken, ja helt oppe i Hurdalen og Feiring har de begyndt. De anlægger ofte mistbænker, som før var en ukjendt ting hos almenen, og skaffer sig derved selv og andre planter, baade til kjøkken og blomsterhaven.

I stor maalestok dyrkes der grønsaker i Asker og Bærum. Ja selv i Eidsvold er der flere, som driver grønsaker i større maalestok.

Havedyrkning er nu snart en almen sak i amtet, og hjemmets hygge blir selv for de smaa saameget større, og jeg tror, det er en vægtig spore til at hindre emigrationen, at smaafolk faar hyggelige hjem med have. Alt ser ut til, og der arbeides hurtig mot maalet: «norsk frugt og norske grønsaker for det norske folk».

Skolehaver er anlagt ved mange skoler i amtet, særlig i Aker, og lærerhaver blir der ved hver eneste skole, hvor der er jord til at plante. Der utdeles frugttrær og bærbusker hvert aar til lærerhaverne gjennom amtsskolestyret».

Til supplerung av det i amtsagronomens beretning anførte om fædriftens utvikling i femaaret hitsættes følgende opplysninger, væsentlig hentede fra lensmændenes opgaver eller fra den paa disse byggede officielle statistik.

Melkeutbyttet er steget betydelig. Mens det gjennomsnitlige melkeutbytte pr. ko i aaret 1905 er beregnet til 1 658 liter, skulde det i 1910 ha utgjort 1 778 liter; for de mere fremskredne gaardbrukere var det gjennomsnitlige melkeutbytte i 1905: 2 207 og i 1910: 2 341 liter. For de enkelte fogderier stillet disse forhold sig saaledes:

Gjennomsnitlig melkeutbytte.	Aker og Follo.		Nedre Romerike.		Øvre Romerike.	
	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Overhodet	1 947	2 038	1 544	1 800	1 522	1 562
Før de mere fremskredne gaardbrukere.....	2 527	2 657	2 082	2 361	2 055	2 084

Fremgangen med hensyn til melkeutbyttet pr. ko har altsaa været størst i Nedre Romerike. Romeriksfogderierne staar fremdeles tilbake for Aker og Follo, der i denne henseende staar omtrent øverst blandt alle Norges fogderier, og er langt foran gjennomsnittet for Riket; dette utgjorde nemlig (i 1910) overhodet 1 456 liter og for de mere fremskredne gaardbrukere 1 939 liter.

Salg av melk er saagodtsom overalt av megen eller ialfald av nogen betydning; der sendes fra næsten alle herreder temmelig betydelige kvanta til hovedstaden.

Størrelsen av det almindelige vinterfôr opgives for 1910 i gjennomsnit for amtet:

For en hest til 2 350 kg. hoi, 580 kg. halm og 500 kg. kraftfôr
 « « ko « 1 090 « « 920 « « « 400 « «

(I gjennomsnit for Riket utgjorde vinterfôret til en hest 2 270 kg. hoi, 550 kg. halm, 330 kg. kraftfôr samt endel løv m. m., for en ko 1 370 kg hoi, 550 kg. halm, 330 kg. kraftfôr samt en del rotfrugter, drank, løv, mose m. m. m.).

Amtets bestand av hester og storfæ er ogsaa i det forløpne femaar gaat noget frem, særlig for storfæets vedkommende. Antallet av hester utgjorde saaledes pr. 30 september 1907 15 028 og pr. 30 september 1910 15 555. Antallet av storfæ, som i 1900 var 58 400, var i 1907 og 1910 (pr. 30 september) henholdsvis 68 962 og 73 501. Salg av hester og storfæ er tiltat litt. De eneste herreder, hvor salg av hester angives at være avtat, er Feiring, Vestby, Høland og Setskogen, og hvor salg av storfæ skal være avtat: Enebak. Kjøp av hester foregaar i samtlige herreder undtagen i Nannestad, Eidsvold, Nes, Gjerdrum, Nittedalen, Asker og Feiring, men kun i ubetydelig utstrækning i Hurdalen, Skedsmo, Lillestrøm, Lørenskogen og Ullensaker (uopgit for Fet og Kraakstad).

Amtets faarebestand er gaat noget frem, fra 11 387 i 1907 til 11 761 i 1910. Salg av faar angives i femaaret at være tiltat i Feiring, Ullensaker, Hurdalen og Sørum. Salg av uld er overalt uten betydning.

Svineholdet er fremdeles i sterk fremgang. Mens bestanden i 1900 var 16 500, var den i 1907 og 1910 henholdsvis 35 154 og 38 807. Herved er dog at merke, at førstnævnte gjælder pr. 3 december, mens de to sidstnævnte tal betegner bestanden pr. 30 september.

I femaaret 1906—1910 er salg av svin tiltat i Kraakstad og Gjerdrum: «meget», i Ullensaker, Bærum, Nittedalen, Nes, Eidsvold, Vestby, Feiring, Hurdalen, Nannestad, Skedsmo, Høland, Sitskogen, Enebak og Sørum: «noget». I Vestre Aker, Østre Aker, Asker og Urskog er det uforandret, i Fet er det avtat litt, og for Frogn mangler opgave.

Gjennomsnitsprisen pr. liter nysilt melk (almindelig pris), som i 1905 var

11 øre, var i 1910 i gjennemsnit for amtet saagodtsom uforandret (10.9 øre). I Aker og Follo var den steget fra 12.8 øre til 12.9 øre, i Nedre Romerike uforandret 10.4 øre, og i Øvre Romerike var den gaat ned fra 10 øre til 9.9 øre. For melk levert til meieri var prisen i 1905 omtrent 1 øre og i 1910 1.5 øre lavere end den anførte almindelige pris i gjennemsnit for amtet.

Av meierier fandtes 7 i Aker og Follo, 14 i Nedre Romerike og 37 i Øvre Romerike, ialt altsaa i amtets bygder 58. Herav er nyoprettet 3 og nedlagt 5. Hertil kommer et i Son.

Ved meierierne indveiedes i 1910 24 118 195 kg. melk, hvilket er omtrent 8 millioner kg. mere, end der indveiedes ved amtets meierier i aaret 1905.

Av den indveiede melkemængde blev størsteparten solgt som melk eller fløte, nemlig i 1910 11 906 546 kg. som melk, 1 662 345 kg. som fløte, altsaa tilsammen 13 568 891 kg. eller 56 pct. av den indveiede melk. I intet andet amt sælges forholdsvis saa meget melk eller fløte fra meierierne, og i gjennemsnit for Riket utgjør den fra meierierne solgte melk eller fløte kun 42 pct. av den ved disse indveiede melk. I Akershus amt er ogsaa næsten alle meierier udelukkende eller væsentlig beregnet paa handel med melk, og intet leverer skummet melk tilbake til leverandørerne, hvad ellers ofte er tilfældet. Av smør producetes ved de nævnte 58 meierier 154 000 kg., av fetost 54 270 kg., av magerost 237 284 kg. og av mysost 156 634 kg., alt i aaret 1910.

Salg av melk og fløte er omtrent som i foregaaende femaar, mens smør- og osteproduktionen er gaat meget fremover.

Ysterier findes ikke i amtet, heller ikke nogen melkekondenseringsfabrik.

Bestyrelsen i a m t e t s l a n d h u s h o l d n i n g s s e l s k a p har avgit følgende beretning:

«Angaaende selskapets virksomhet i femaarsperioden tillater styret sig at meddele:

Selskapet har i femaaret 1906—1910 utfoldet en stadig øket virksomhet, idet flere nye foranstaltninger til landhrukets og dets binæringers fremme er tat op. Angaaende arbeidet paa de forskjellige felter tillater selskapet sig at henvisse til amtsagronomernes og amtsgartnerens beretninger, hvis virke falder ind under selskapets arbeidsomraade.

Selskapet har 29 underavdelinger, idet flere bygder har 2 foreninger. Selskapet hadde desuten ved utgangen av 1910 207 direkte medlemmer; i 1906 respektive 26 og 186. Styret, som før bestod av 5 medlemmer — samtlige valgte kredsvis av medlemmer i generalforsamling, fik i 1909 antallet øket til 7, idet 2 herefter skal vælges av amtstinget. I den anledning har derfor selskapet i 1909 revidert sine love og besluttet samtidig fra 1 juli 1910 at gaa over til samme budgettermin som stat og amt; tidligere fulgte regnskapsaaret kalenderaaret.

Til forskjellige formaal har selskapet i femaaret utbetalt følgende beløp med bidrag fra amt og stat: I 1906 kr. 19 926.18, 1907 kr. 22 149.50, 1908 kr. 20 926.18, 1909 kr. 33 943.85 og i 1 halvaar 1910 kr. 19 044.79. De store utgifter i 1909 er foranlediget ved, at der av statsmidler er utbetalt præmier og præmielaan til smaabrukere til et beløp av kr. 5 241.50, ved at der er indkjøpt en ny amtshingst for kr. 4 860 og ved, at der blev ansat en assistent hos amtsagronomen, hvorfor dette aars regnskap er belastet med kr. 934.15.»

Ved utgangen av 1910 hadde selskapet følgende underavdelinger, nemlig
l a n d b r u k s f o r e n i n g e r n e :

1. Aas sogneselskap,
2. Sørkedalens vel,
3. Nordstrands landbruksforening,
4. Asker —«—
5. Bærum sogneselskap,
6. Bærum landbruksforening,
7. Frogn —«—
8. Kraakstad —«—
9. Vestby —«—
10. Enebak —«—
11. Fet jordbruksforening,
12. Høland landbruksforening,
13. Øvre Høland —«—
14. Nittedalen —«—
15. Lørenskogen —«—
16. Hakedalen —«—
17. Skedsmo —«—
18. Sørum —«—
19. Frogner —«—
20. Urskog —«—
21. Blaker —«—
22. Eidsvold —«—
23. Eidsvold havebruksforening,
24. Feiring landbruksforening,
25. Gjerdrum —«—
26. Nannestad —«—
27. Hurdalen —«—
28. Nes —«—
29. Ullensaker —«—

A m t e t s l a n d b r u k s s k o l e, som blev oprettet 1888, har været fortsat paa Sem i Asker hos brødrene B. og W. Holtmark. Angaaende skolens plan henvises til femaarsberetningen for 1901—1905 (side 27). Som det av omstaaende talmæssige oversigt vil sees, har søkningen til skolen været god.

Aar.	Ansøkere.	Optagne elever:		
		Praktisk-teor. kursus.	Teoretisk kursus.	Ialt.
1906.....	36	10	9	19
1907.....	36	10	12	22
1908.....	28	10	7	17
1909.....	33	11	13	24
1910.....	20	6	11	17

Som tidligere har B. Holstmark drevet sin private landbruksskole i forbindelse med amtets skole og fortsat med at motta elever, hvis utdannelse har været bekostet av Buskeruds amt.

Det samlede antal elever ved Sem (privatskolen iberegnet) utgjorde i vinterhalvaarene :

Aar.	Akershus amts landbruks-skole.	Privat-skolen.	Ialt.
1906—1907.....	44	81	125
1907—1908.....	40	89	129
1908—1909.....	40	88	128
1909—1910.....	41	101	142
1910—1911.....	39	91	130

Den samlede bevilgning av stat og amt til amtets landbruksskole utgjorde kr. 15 300 aarlig i omhandlede femaarsperiode.

2. Skogdrift.

Amtsskogmesteren har avgitt følgende beretning:

«S k o g e n s t i l v e k s t. De 3 sidste aar i femaarsperioden 1906—1910 har været udmerkede aar paa skogen, tilveksten har været betydelig over det normale, aarsskud paa 60—80 cm. har jeg hyppig iagtat selv paa ordinært skoglænde.

Privatskogenes behandling. De gennemgaaende gode, tildels meget høie priser i perioden har selvsagt gjort sit til, at driften jevnt over har været sterk. Hvad selve behandlingen angaar, er denne fremdeles ikke helt til-

fredsstillende, idet den rene dimensionshugst, rotsalg ned til et bestemt lavmaal, endnu er den mest gjængse salgsmåte. Jeg har ved enhver given leilighet fremholdt det uheldige i denne driftsmåte, og er der ved amtsskogselskapets funktionærer i de senere aar utblinket adskillig skog rationelt, i 1909 saaledes ca. 2 200 tylvter trær og i 1910 ca. 3 800 tylvter trær. Dette synes jo at tyde paa, at sansen for en riktigere hugstmaate nu synes at trænge igjennem ogsaa inden vort amt, hvor driftsforholdene forøvrig flere steder lægger adskillige vanskeligheter iveien for overgangen til helt rationel avvirking. Der drives nu mere og mere med rensknings- og tyndingshugster, et arbeide, som mange steder inden amtet kan foretages med økonomisk utbytte, samtidig som skogens tilvekst og sundhet økes. Skogplantningen har en forholdsvis beskedent plads i amtets skogbruk og hører heller ikke til de mest paakrævede kulturarbeider inden amtet. Skogavgroftningen har øket jevnt og i de sidste aar meget raskt, hvorom jeg tør henvise nærmere til de av amtsskogselskapet avgivne beretninger. Ca. 500 rekvirenter er i femaaret ydet veiledning i de forskjelligste arbeider i skogen. Der er av amtsskogmesteren holdt 31 foredrag om forskjellige emner vedkommende skogstel.

Skogvedtægter er i femaaret indført i følgende bygder:

Frogn, Fet, Ullensaker, Nes, Bærum og Sørum, mens de er ophævet i Høland og Setskogen.

Slukningsregler har de fleste herreder i amtet, Enebak, Feiring, Skedsmo og Lørenskogen undtagen.

Større skade paa skogen. Nogen større skade paa skogen har ikke forekommet. Der har aarligaars, lokalt, været nogen snebræk og vindfald; men skade i den utstrækning som i 1902 har ikke forekommet. Grantørken har fremdeles herjet endel, særlig i Urskog og Setskogen.

Insekt- og sopskade har ikke forekommet i nogen større utstrækning. Nævnes kan det, at børstespinderlarven i 1909 optraadte i Eidsvold og gjorde litt skade paa grantoppene.

I 1910 var der adskillig granrust paa skogen i trakterne ved Minne, nogen varig skade opstod dog ikke av dette i og for sig ganske sterke angrep.

Skogkultur ved militære. De i Kristiania by garnisonerende av delinger og enkelte nationale avdelinger har ved flere anledninger deltatt i saavel skogplantnings- som skogavgroftningsarbeider, hvorved man baade faar utført et godt arbeide og forhaabentlig ogsaa vinder mange tilhengere av skogkulturarbeidet.»

Akershus Amts Skogselskap har avgit følgende beretning av virksomheten 1906—1910:

«Skogselskapet har i denne femaarsperiode fortsatt sin virksomhet i samme

spor som tidligere, idet dog hovedvekten er lagt paa utbredelse av kjendskap til rationel blinkning samt avgrøftning av vandsyk skogmark, og kan man notere en stigende interesse for disse vigtige arbeider blandt amtets skogeiere.

Selskapets medlemstal pr. 31 december 1910 var 377 aarlig betalende og 45 livsvarige medlemmer. Aarsmøterne henlægges ofte til de forskjellige bygder for derved at komme i nærmere kontakt med distriktets skogeiere.

Der er i femaaret tilstaat 10 skogarbeidere præmie med diplom for forsigtig behandling av ungsbogen.

Skogavgrøftningsarbeidet. Ved skogselskapets foranstaltning og med bidrag fra dette er optat 223 802 m. løpende grøft, hvorved antages tørlagt ca. 7 968 maal. Mens der i 1906 utbetaltes kr. 740.42 i bidrag, blev der i 1910 utbetalt kr. 5 849.97.

Grafisk fremstillet ser økningen slik ut:

(Se side 24.)

Opgave over, hvad der er utført av grøftningsarbeider uten amtsskogselskapets medvirken, haves ikke; men tør det antages, at det dreier sig om 500 000 l. m., hvorved ca. 15 000 maal skulde være tørlagt.

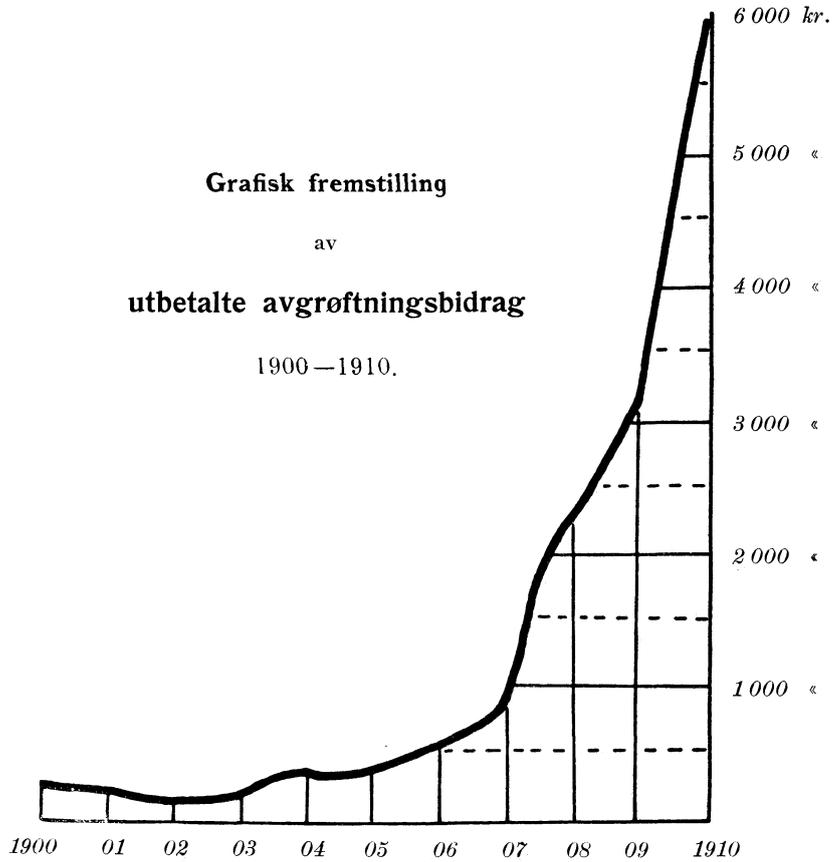
Rationel skogbehandling. Ved amtsskogmesteren og assistenter arbeider selskapet intenst paa at forbedre behandlingsmaaten av skogen; der er saaledes i de to sidste aar av femaarsperioden utblinket 6 000 tylvter trær ved disse funktionærer, likesom der ved foredrag og demonstrationer i skogen søkes paavist det urigtige ved den hyppig anvendte rene dimensionshugst. Man har indtryk av, at der ogsaa paa dette omraade er fremskridt, sansen for en mere rationel hugst er vakt. Desværre gjør imidlertid økonomien ofte, at skogen blir hugget haardere, end den burde, hvorved tap opstaar.

Skogplantning ved skolebarn har i femaaret været drevet i nogenlunde samme utstrækning som i foregaaende beretningsperiode. Der er ialt utplantet 579 220 planter av 14 889 skolebarn og 464 lærere, 9.2 kg. gran- og furufrø er utsaadd. Herved er beplantet ca 1 300 maal. En ulempe ved disse plantninger er det, at de ofte henlægges til havnehager og hjemmeskog, hvor sterk beitning og traak av kreaturer ødelægger planterne. De plantninger, som er foretat paa indhegnet mark, viser derimot gode resultater.

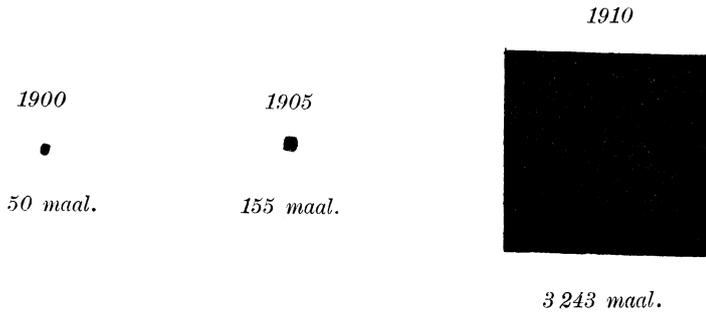
Skogplantning ved ungdomslag har kun fundet sted i liten utstrækning. Ialt er utplantet 10 200 skogplanter ved ungdomslag.

Skogplantning ved militære. Ved forskjellige militæravdelinger er utplantet 35 200 planter; man legger her hovedvekten paa at faa mandskaperne interessert for skogkultur, ikke saa meget paa at faa utført et saa og saa stort arbeide.

Klængning av skogfrø. Vor klænganstalt er i 1910 nedbrændt og vil ikke foreløbig bli gjenopført, da der i den senere tid er bygget flere klænganstalter paa Østlandet, fuldt tilstrækkelige for behovet.

Tørlagt areal:

Det samlede plantekonsum i femaaret inden amtet utgjør 1 622 831.

Desuten har vor planteskole levert 899 050 planter til skogselskaper og skogeiere utenfor vort amt. Ved de inden amtet foretagne plantninger skulde ca. 32 456 maal være blit kultivert.»

Tømmerfløtningen¹ gjennom amtets hovedvasdrag Glommen vedkommer kun for en mindre del amtets egne skoger.

Den ved fløtningen i vasdraget og spesielt lensearbeidet ved Fetsund lenser foranledigede betydelige arbeidsvirksomhet har dog sin betydning for amtets befolkning.

Ved disse lenser er i femaaret utsortert gjennomsnittlig aarlig 669 864 tylvter, hvorav ca. 20 pct. til brukene ved Lillestrøm og Øieren, mot gjennomsnittlig 512 735 tylvter i femaaret 1901—1905.

Av bivasdrag til Glommen kan merkes:

- a) Dystaaen (gjennomsnittlig aarlig 736 tylvter.)
- b) Sagstuaaen eller Forsjøaaen (likeledes aarlig 1 231 tylvter.)
- c) Uvenaen med Kampaaen (2 936 tylvter.)

Inden Vormendistriktet (Vormen med Lyssjøaa, Hurdalssjø med til-løp samt Andelven) er i femaaret merket til fløtning tilsammen 14 048 tylvter mot i femaaret 1901—1905 11 173 tylvter.

I Lerelven og Nitelven er merket til fløtning i femaaret gjennomsnittlig henholdsvis 6 448 og 4 222 tylvter last, hvorav ca. 66 pct. slipelast.

Fredrikshaldsvasdraget. Ved Skulerud lense i Høland utskiltes i femaaret:

- a) fra det østlige vasdrag — Østelven m. m. — gjennomsnittlig aarlig 28 143 tylvter, hvorav 16 335 tylvter slipetømmer, mot i femaaret 1901—1905 henholdsvis 29 185 og 6 631 tylvter.
- b) fra det vestlige vasdrag — Vestelven m. m. — gjennomsnittlig aarlig 12 315 tylvter, hvorav 7 024 tylvter slipetømmer, mot i femaaret 1901—1905 henholdsvis 8 373 og 1 352 tylvter.

I Hølenelv foregaar ingen fløtning.

I Ljanselven eller Oppgaardsvandet er fremfløtet gjennomsnittlig aarlig 2 725 tylvter, hvorav omtrent halvparten smaalast, mot 4 808 tylvter i femaaret 1901—1905.

¹ Til avsnittet av tømmerfløtningen er væsentlig beuyttet det Statistiske Centralbyraas femaarsberetning om tømmerfløtningen i de norske vasdrag i femaaret 1906—1910, utarbeidet av overlærer A. K. Myhrvold.

I Nordmarkens vasdrag er fremfløtet til Maridalsvandet i femaaret gjennemsnitlig aarlig 3 615 tylvter tømmer og 2 039 meterfavner stokkeved mot i femaaret 1901—1905 henholdsvis 2 843 og 2 283.

I Sørkedalens vasdrag er fremfløtet til Bogstadvandet gjennemsnitlig aarlig 3 585 tylvter tømmer og 2 052 meterfavner stokkeved mot henholdsvis 3 183 og 2 861 i femaaret 1901—1905.

I Lommeelven er ingen fløtning foregaat.

Av lenser er i lensmændenes opgaver anført følgende:

i Vestre Aker:	1.	Maridalens lense, som sysselsætter 5 mand fra mai til oktober.
	2.	Bogstad lense, som sysselsætter 3 mand i samme tidsrum.
i Høland	3.	Skulerud lense, som sysselsætter 45 mand fra 1 mai til 14 oktober.
i Fet	4.	Fetsund lense, hvor der sysselsættes ca. 300 mand i tidsrummet mai—september.
i Sørum	5.	Jutil—Rømaa og Vestby lenser. Arbeidsstyrken uopgit.
i Hurdalen	6.	Knai lense. Likesaa.
i Ullensaker	7.	Krokfos lense. Likesaa.

3. Fiskerier.

Den samlede værdi av optallet fisk, fanget i Kristianiafjorden indenfor Drøbak, utgjorde:

i 1906.....	kr. 331 493
- 1907.....	- 276 156
- 1908.....	- 364 759
- 1909.....	- 283 604
- 1910.....	- 448 472

Værdien av den fisk, som ikke har passert fiskebryggen i Kristiania, angives av «Foreningen til Fremme av Fiskeriet i Kristianiafjorden indenfor Drøbak» at gaa op i ca. kr. 200 000 á kr. 250 000.

4. Bergverksdrift.

Ifølge den Officielle Statistik har The Brustad Mines Ld. i Eidsvold i hele 1906 været i drift med 80 til 90 mand. Der blev producet ca. 220 ton guldhoidig malm. Produktionsværdien er beregnet til ca. 20 000 kroner. Driften blev indstillet i mars 1907. Nogen opgave for dette aar foreligger ikke.

Ved Bærums Kobberskjærp i Bærum er forsøksarbeidet fortsat et par maaneder i 1906. Den utvundne malm henligger uskeidet og bestaar for størstedelen av vaskemalm med antagelig 2¹/₂ til 3 pct. kobber.

I Østre Aker er i 1907 forsøksdrift utført ved de gamle Linderud kobbergruber, som i 1880-aarene blev drevet av et fransk selskap i nogen aar. Arbeidet utførtes fra 20 februar til 1 mai med 3 mand i 168 dagsverk. Der fandtes kun smale 5—7 cm. brede striper av malmsprængt klippe med 8 til 12 pct. kobber.

Ved jernforekomster paa Gaustad og Riis's eiendomme i Vestre Aker er samme aar nogen forsøksdrift utført med tilsammen 1 115 dagsverk. Der er utskidet 87 ton jernmalm. Denne er paa alle steder manetit, noget forurenset med svovelkis og litt kobberkis.

Ved kobberskjærpene i østre Rudskogen i Nittedalen er undersøkelser utført i 1907 i 410 dagsverk. Malmen optræder i feltspatporfyr og holder 1.5 til 2.8 pct. kobber. Der er utvundet 250 à 300 ton malm.

Regulær drift blev samme aar igangsat ved A/S Kirkeby Kobbergruber i Hakedalen, litt efter litt øket til gjennomsnitlig 20 mand med 1 stiger og 1 formand. I 1908 blev arbeidet med gjennomsnitlig 10 mand.

Av malm er nogen faa ton skeidet, men intet eksportert.

Ved kobberforekomsterne paa Skogeraasen i Blaker blev driften atter optat i 1907. I det hele blev utvundet ca. 150 ton kobbermalm, indeholdende høist 4 pct. kobber.

Ved de i Nannestad og Hakedalen liggende sinkforekomster, som i 1908 blev overtat av Bergverksaktieselskapet «Norge», paabegyndtes i 1907 forsøksdrift, som siden er fortsat. I 1910 beskjæftigedes gjennomsnitlig 84 mand. Der er utbrutt ialt 6 300 ton raamalm, som er lagt i oplag.

5. Industri.

Antallet av de industrielle anlæg i Akershus amt, som henhører under fabriktilsynsloven, er i femaaret forøket fra 363 til 423 og antallet av de ved disse beskjæftigede arbeidere fra 8 589 til 10 821.

Herav var:

	1905.	1910.
Voksne mænd.....	6 237	7 908
Voksne kvinder.....	1 349	1 657
16—18 aar { gutter.....	369	569
{ piker.....	192	224
14—16 « { gutter.....	261	284
{ piker.....	128	89
12—14 « { gutter.....	47	71
{ piker.....	6	19

De vigtigste næringsgrener er:

	Antal bedrifter.		Antal arbejdere.	
	1905.	1910.	1905.	1910.
Metal- og maskinindustri	22	29	1 860	3 193
Sagbruk, høvlerier (samt vedsagerier).....	127	158	2 056	2 308
Tekstilindustri	12	13	1 376	1 345
Træstof- og papirfabrikker	9	11	842	764
Teglverk	14	16	317	582
Fyrstikfabrikker.....	2	2	512	713
Trævarefabrikker, snekkerier og guldfabrikker.....	22	37	217	507
Møller	68	55	166	140
Meierier, smørfabrikker.....	28	36	111	168
Glasverk, porselæn og fajanse m. v. samt smergelfabrikker	-	3		449

Haandverk, småindustri og husflid oplyses at være i fremgang i Bærum, Lillestrøm, Gjerdrum og Eidsvold, mens det oplyses at være i tilbagegang i Nittedalen. Forøvrig oplyses stillingen at være uforandret. Fra Kraakstad og Høland sælges færdige møbler, fra Lillestrøm, Skedsmo og Lørenskogen ski og kjelker, fra Fet smergelskiver og fra Enebak endel kurvarbejder.

Baatbygning: I Asker fandtes i 1910 et anlæg for baatbyggeri, som beskæftiget 14 mand i 46 uker. Der byggedes 9 seilkuttere til en samlet værdi av kr. 100 000.

Av Stenbrud (granitbrud) findes i 5 i Østre Aker, 1 i Asker, 1 i Nittedalen og 2 i Nannestad. I Aker sysselsattes i 1910 64 mand i 48—50 uker. I de øvrige herreder sysselsattes henholdsvis 12 mand i 48 uker, 5 mand i 50 uker og 7 mand i 12—40 uker.

I Nittedalen og Nannestad producetes for kr. 5 000 og kr. 1 600.

I sskur dreves i vinteren 1909—1910 i Vestby, Frogn, Vestre Aker og Asker saaledes:

(Se tabel side 29.)

I forrige femaarsperiode blev der ved 30 anlæg med en samlet arbejdsstyrke av 678 mand tilsammen skaaret 110 500 ton. Virksomheten har altsaa i 1906—1910 været noget mindre end tidligere.

Herreder.	Antal anlæg.	Antal ishuse m. v.	Arbejdsstyrken vinteren 1909—1910.	Antal arbejdsuger 1909—1910.		Kvantum av is skaaret vinteren 1909—1910.
				Ved de forskjellige anlæg.	Til sammen.	
			Antal mand.			Reg.-ton.
Vestby	1	2	14	6	84	1 900
Nesodden	9	18	¹ 183	2—7	1 076	26 200
Frogn	4	9	86	5—8	558	10 700
Vestre Aker	3	?	?	?	?	² 4 500
Asker	10	12	184	1—8	1 245	50 500
Tilsammen	27	41	467	1—8	2 963	93 800

Av anlæg for torvdrift fandtes i 1910 følgende:

Herreder.	Anlæg.	Arbejdsstyrke i 1910.	Arbejdsuger i 1910.	Produktion i 1910.	
				Mængde.	Værdi.
Frogn	Frogn torvstrøinteressentskap	6	9	900 m. ³	Kr. 600
Kraakstad ..	Paa Lundemosen i Ski torvdrift av et interessentskap for medlemmernes personlige forbrug.				
Asker	Asker torvstrøelskap	3	12	1 300	1 000
Høland	A/S Hølands torvstrøfabrik ..	20	ca. 16	ca. 4 500 baller	5 850
Sørum	Borgen torvfabrik	15	4	3 400 —	4 700
Skedsmo	Lillestrøm torvstrøfabrik	16	29	8 000 —	12 150
	Skedsmo strø- og brændtorvfabrik	6	22	4 500 —	6 750
Nittedalen ..	Nittedalens torvstrøfabrik ...	11	50	10 000 —	14 000
	Aaneby torvstrøfabrik	10	30	6 500 —	10 400
Ullensaker ..	Bjørnmyrens torvfabrik	12	6	420 m. ³	1 386
	Hauersæter torvsamlag	8	10	6 000 -	5 180
Nes	Grenimosen	8	13	1 200 -	1 500
	Vormen torvstrøfabrik	12	14	2 500 baller	3 500
Eidsvold	Eidsvold almindelige torvfabrik	15	7	850 m. ³	3 400
	Eidsvold vestre torvstrøsamlag	3	16	2 000 -	2 000
	Eidsvold østre torvstrøfabrik	3	12	970 -	870
	Langset torvstrøsamlag	3	9	700 -	630
Nannestad ..	Flere gaardbrugere producerer selv noget torvstrø til eget bruk.				
Urskog	Urskog torvstrøfabrik	8	16	4 800 baller	6 000

¹ Samt 28 hester.

² For det ene anlæg; for de øvrige har ingen opgave kunnet erholdes.

Ved utgangen av 1910 fandtes altsaa i amtet 19 anlæg for torvdrift, hvorav 17 med en samlet arbejdsstyrke av 159 i nævnte aar producerede torv for kr. 79 916.

I 1905 fandtes 15 anlæg, hvorav 10 med en samlet arbejdsstyrke av 154 producerede torv for kr. 48 232. Torvdriften er altsaa i femaaret gaat meget frem.

6. Handel.

Antallet av handlende efter bevilling utgjorde ved utgangen av 1905 og 1910:

	1905.	1910.		1905.	1910
I Vestby	2	5	I Sørum	9	?
- Kraakstad	9	?	- Nittedalen	18	18
- Frogn	4	4	- Gjerdrum	7	?
- Aas	6	?	- Ullensaker	22	22
- Nesodden	9	?	- Nes	30	35
- Vestre Aker	34	19	- Eidsvold	?	52
- Østre Aker	26	24	- Nannestad	?	18
- Bærum	31	26	- Hurdalen	?	9
- Asker	17	23	- Feiring	5	5
- Urskog	14	15	- Skedsmo	} 46	48
- Høland ¹	13	14	- Lillestrøm		
- Enebak	8	8	- Lørenskogen		
- Fet	13	16			

De handlendes antal har altsaa i det hele tat holdt sig omtrent uforandret i femaaret; dog bør bemerkes, at det i Vestre Aker er gaat ned fra 34 til 19. Det største antal handlende har Eidsvold herred.

Antallet av kooperative foreninger (forbruks-, spare- og handelsforeninger) er i amtets landdistrikt uforandret fra foregaaende femaar. Der er opprettet 4 nye foreninger i Bærum, mens der i femaaret er nedlagt 1 i Fet, 1 i Høland og 2 i Enebak.

Vestre Aker:	11. Bærums verks handelsforening.
1. Nydalens forbruksforening.	12. Høvik kooperative selskap.
2. Lysaker handelsforening.	13. Stabæk kooperative selskap.
3. Rød handelsforening.	14. Østre Bærums kooperative selskap.
4. Lillestrøm kooperative forening.	
Skedsmo:	Høland ¹ :
5. Strømmens handelsforening.	15. Hemnes forbruksforening.
Fet:	16. Løken forbruksforening.
6. Fet spareforening.	17. Mo spareforening.
7. Gandalens handelsforening.	18. Sitskogens spareforening.
8. «Samhold».	Eidsvold:
Bærum:	19. Langset forbruksforening.
9. Lommedalens handels- og spareforening.	20. Bøns kooperative forening.
10. Bærums meieri- og handelsforening.	Hurdalen:
	21. Hurdals forbruksforening.

¹ Med Setskogen.

Antallet av rettigheter til skjænkning av øl (og vin) utgjorde i landdistriktet:

Fogderier:	a) Almindelige rettigheter.		b) Indskrænkede rettigheter (til reisende m. v).		c) Kun til skjænkning av alkoholsvakt øl.	
	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.
Aker og Follo	24	14	17	12	50	71
Nedre Romerike.....	1	0	3	1	5	5
Øvre Romerike.....	8	2	3	10	88	104
Tilsammen	33	16	23	23	143	180

I Vestby, Frogn, Sørum, Urskog, Fet og Nittedalen fandtes i 1910 ingen saadanne rettigheter, i Kraakstad, Enebak, Gjerdrum, Nannestad, Høland og Setskogen kun for alkoholsvakt øl.

Øl- og vinsamlag fandtes i 1910 i Bærum (siden 1899), i Asker (siden 1902), i Ullensaker (siden 1905). Det i Skedsmo i 1891 stiftede samlag er opført siden forrige femaarsberetning. I de førstnævnte tre herreder fandtes ingen almindelige skjænkerettigheter utenfor samlagenes.

7. Andre næringsveier.

Angaaende j a g t e n kan oplyses følgende:

Fældede elgsdyr:

i 1906.....	86,	hvorav	39	kjør
- 1907.....	92,	—	49	—
- 1908.....	70,	—	30	—
- 1909.....	76,	—	38	—
- 1910.....	66,	—	31	—
	Ialt 390, hvorav 187 kjøer			
møt i femaaret 1901—1905.....	301			
og i — 1896—1900.....	239			

Fældede rovdyr og rovfugler, hvorfor præmier er utbetalt:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Ræver.....	735	543	676	577	445
Ørner	-	4	1	2	1
Hønsøker	217	177	172	125	162
Falker	12	15	13	18	11
Hubroer	4	7	15	24	12
Maarer	126	54	91	102	81
Oterer.....	10	16	5	4	6
Lommer	40	36	32	31	20
Spurvehøker	981	963	765	709	629
Kraaker.....	5 657	6 715	6 163	4 470	4 587
Skjærer	1 540	1 523	1 131	713	911
Kobbe.....	-	-	-	-	1
Præmier utbetalt av amtskommunen kr.	5 778.55	4 952.70	5 189.10	4 375.45	3 803.70

Av brandforsikringsindretninger fandtes i amtets landdistrikt ved utgangen av 1910, naar Akershus Brandforsikringsindretning for bygninger (med sæte i Kristiania) medregnes, ialt 15 med en samlet forsikringssum av 218 mill. kroner (se nærmere avsnit 11).

De utbetalte erstatninger utgjorde i femaaret 1906 –1910 ialt kr. 743 371.

Av kreaturforsikringsindretninger anføres i lensmændenes opgaver 5, nemlig:

Indretningens navn.	Aar, i hvilket traadt i virksomhet.	Antal forsikrede:		Samlet forsikringssum 31 december 1910.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1906–1910.
		Hester.	Storfæ.		
				Kr.	Kr.
Eidsvold gjensidige husdyrforsikringsforening	1903	94	92	50 542	3 959
Roumuls gjensidige husdyrforsikrings-selskap	1906	283	150	135 700	7 364
Øvre Hølands husdyrforsikringsselskap	1909	27	140	23 620	0
Hølands gjensidige husdyrforsikrings-selskap	1910	125	213	76 345	0
Setskogens gjensidige husdyrforsikrings-selskap	1906	45	177	35 800	1 824
Tilsammen		574	772	322 007	13 147

De 4 sidst antørte indretninger er, som det sees, stiftet i femaarsperioden.

Av andre forsikringsindretninger nævnes en assuranseforening for mindre fartøier i Asker, som traadte i virksomhet i 1899; den samlede forsikringssum ved utgangen av 1910 utgjorde kr. 67 867 og de utbetalte erstatninger i femaaret kr. 4 942.

Den egentlige turisttrafik spiller ingen synderlig rolle i amtet, hvorimot hovedstadens befolkning i stor utstrækning foretar utflugter og leier sommerbolig i de nærmest hovedstaden beliggende herreder.

8. Kommunikationer.

Amtets jernbanenet har ikke undergaat nogen forandring i femaaret.

Med hensyn til veivæsenet henvises til omstaaende av amtsingeniøren utarbejdede tabel, hvorefter der ved utgangen av 1910 fandtes:

573 km. hovedvei mot	550 km. i 1905
1 267 - bygdevei -	1 277 - - -

Tilsammen 1 840 km rodelagt kjørevei mot 1 827 km. i 1905, altsaa en forøkelse av 13 km.

Likesom i 1905 fandtes i 1910 i Urskog og Nes tilsammen 49 km. ridevei.

I femaaret fuldførtes følgende hovedveianlæg: 1) Korsveien—Lierdelet og 2) over Grorudfjeldet.

Kombinert veiadministration for stat og amt, som indførtes i 1897, haves fremdeles.

Av faste skystationer fandtes i amtets landdistrikt ved femaarets utgang 46, ved hvilke der holdtes 97 faste og 53 reservehester. Tilsigelses-skifter findes ikke. Amtskommunens andel i utgifterne — $\frac{1}{6}$ — utgjorde i 1910 kr. 3 093.

Av færgersteder haves 7 offentlige, derav 3 for amtets regning.

9. Kommunal husholdning.

Det samlede antal skatydere i amtets landdistrikt (iberegnet Hvitsten) og deres samlede kommunale skat (herredsskat og amtsskat med tillæg av skolekredsens særskilte utredsler samt verker og bruks bidrag til skolevæsenet) utgjorde:

Aar.	Antal skatydere.	Samlet kommunal skat.
		Kr.
1906.....	38 714	2 063 551
1907.....	38 954	2 164 780
1908.....	39 733	2 242 431
1909.....	41 484	2 427 467
1910.....	42 285	2 496 800

Av amtets samlede befolkning var i 1906 31.7 pct. og i 1910 33 pct. skatydere.

Den samlede kommunale skattebyrde er i femaaret forøket med ca. kr. 430 000. Den samlede formue og indtægt er ogsaa steget betydelig; se nærmere under avsnit 11.

Opgave
over Akershus amts vein et ved avslutningen av femaaret 1906—1910.

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Til- sammen hoved- og bygdevei 1910.	Ridevei 1910.	Utført arbeide.		Vedlikeholdsutgifter.			Sum vedlike- holds- utgifter.	Godt- gjørelse for natural- arbeide.	Pr. skyldmark.
					Nye anlæg.	Om- læg- ninger.	Utbetalt av herreds- kassen.	Naturalarbeidets værdi.				
								Sommer.	Vinter.			
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vestby	19.9	60.3	80.2	-	-	2.4	-	8 000	2 000	10 000.00	8 600.00	4.30
Kraakstad	19.7	78.6	98.3	-	5.4	4.7	1 456.85	8 550	1 500	11 506.85	8 330.00	2.50
Aas	31.3	61.1	92.4	-	4.6	2.2	(870)	(9 050)	(1 750)	-	6 089.00	2.75
Frogn	13.7	44.4	58.1	-	1.8	1.3	-	(4 650)	(1 550)	-	4 568.00	(?) 4.00
Nesodden	7.7	44.5	52.2	-	-	-	(2 115)	(5 800)	(1 200)	-	-	3.50
Aker, Vestre og Østre....	41.6	147.8	189.4	-	-	-	1 99 821.00	-	-	³ 129 862.00	-	-
Bærum	23.0	61.4	84.4	-	0.3	2.0	19 384.02	-	-	19 384.02	-	-
Asker	12.3	49.1	61.4	-	2.9	7.5	11 604.08	-	-	11 604.08	-	-
Høland og Setskogen	48.9	97.8	146.7	-	-	0.4	2 200.00	17 550	1 500	21 250.00	6 678.00	Hø 2.55
Urskog	22.0	56.5	78.5	28.3	1.5	1.0	120.00	10 270	1 280	11 670.00	948.00	Se. 2.50
Enebak	29.1	52.1	81.2	-	1.0	10.0	2 357.16	4 792.60		7 149.76	7 341.88	4.00
Fet	32.5	36.3	68.8	-	0.2	7.4	7 300.00	-	-	⁴ 7 300.00	-	-
Sorum	24.0	34.9	58.9	-	4.0	-	-	6 825	1 400	8 225.00	7 832.00	5.50
Skedsmo	18.4	17.5	35.9	-	-	4.6	9 022.54	-	-	9 022.54	-	-
Lillestrøm	3.2	-	3.2	-	-	-	² 700.00	-	-	² 700.00	-	-
Lørenskogen	7.5	6.6	14.1	-	-	-	1 900.00	-	-	1 900.00	-	-
Nittedalen	25.6	23.5	49.1	-	-	-	2 377.05	2 370	1 800	6 547.05	4 188.00	3.00
Nes	22.6	127.3	149.9	21.0	3.0	2.2	3 000.00	25 000	3 900	31 900.00	-	-
Eidsvold	46.5	63.8	110.3	-	-	1.2	5 500.00	12 825	2 150	20 450.00	9 654.00	4.50
Ullensaker	52.1	60.5	112.6	-	-	-	1 923.79	25 900	7 360	35 183.79	11 949.00	4.20
Nannestad	23.5	66.1	89.6	-	-	1.3	400.00	12 140	1 860	14 400.00	-	-
Gjerdrum	17.2	18.8	36.0	-	-	-	2 890.69	3 500	2 000	8 390.69	4 412.00	4.00
Hurdalen	9.0	55.0	64.0	-	4.0	-	900.00	2 100	880	3 880.00	1 825.00	2.50
Feiring	22.0	3.0	25.0	-	-	-	-	1 000	820	1 820.00	742.00	2.00
	573.3	1 266.9	1 840.2	49.3	28.7	48.2	-	-	-	-	-	-

¹ Indbefattet veivogterløn kr. 33 085. ² Kun hovedveien — ikke gaterne. — ³ Indbefattet nyanlæg (kr. 18 200) og belysning (kr. 11 842).

⁴ Uten veivogterløn.

Til belysning av skattnernes stigning i forhold til skatteevnen hitsættes:

Det samlede beløp av kommunale skatter utgjorde:

A a r .	Pr. indbygger.	Pr. skatyder.	Pr. 100 kr. antagen for- mue.	Pr. 100 kr. antagen ind- tægt.	Pr. 100 kr. skatbar ind- tægt.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	17.28	53.30	1.16	6.95	15.08
1907.....	18.05	55.57	1.19	7.11	15.33
1908.....	18.35	56.44	1.18	6.99	14.85
1909.....	19.64	58.52	1.25	7.26	15.55
1910.....	20.01	56.68	1.22	7.20	15.31

Den utlignede herredsskat utgjorde:

Aar.	Paa formue pr. 1 000 kr. antagen formue.	Paa indtægt pr. 100 kr. skatbar indtægt.
	Kr.	Kr.
1906.....	2.18	9.19
1907.....	2.17	9.50
1908.....	2.21	9.22
1909.....	2.20	9.92
1910.....	2.24	9.91

Av den ovenfor anførte samlede skat utgjorde amtsskatten i 1906 kr. 261 495 (hvorav kr. 201 495 var utlignet paa matrikelen med kr. 4.50 pr. skyldmark, resten fordelt paa herrederne) og i 1910 kr. 301 345 (hvorav kr. 201 345 var utlignet paa matrikelen med kr. 4.50 pr. skyldmark, resten fordelt paa herrederne).

Herredskassernes samlede inntægter — heri ikke medregnet kassebeholdning, laan, avdrag paa utestaaende kapital og forskud — samt utgifter (eksklusive avdrag paa laan, utlaan, beholdning og forskud) utgjorde:

A a r .	Indtægter.	Utgifter.
	Kr.	Kr.
1906.....	2 419 804	2 356 251
1907.....	2 418 403	2 372 271
1908.....	2 467 123	2 542 948
1909.....	2 642 678	2 761 721
1910.....	2 992 159	3 266 161

Det vil sees, at utgifterne i de tre sidste aar i nogen grad har overskredet indtægterne.

Herredernes laanegjæld er i løpet av femaaret vokset fra kr. 7 438 890 til kr. 7 654 169.

Herredernes samlede formue er i femaaret øket fra kr. 10 368 731 til kr. 11 489 364.

Av de samlede indtægter i 1910 utgjorde herredsskatten kr. 2 014 052, forskjellige avgifter kr. 72 172, bidrag og gaver kr. 312 223, renter kr. 60 488.

Av utgifterne i samme aar vedkom skolevæsenet kr. 837 189, fattigvæsenet kr. 632 421, geistligheten og kirkevæsenet kr. 179 956, vei-, skyss- og færgevæsenet kr. 376 748, sundhetsvæsenet kr. 38 753, renter av laan kr. 334 556.

Amtskommunens indtægter (beregnet paa samme maate som anført for herredskasserne) utgjorde i 1910 kr. 656 327 og utgifterne kr. 645 179. (I 1905 utgjorde indtægterne kr. 486 656 og utgifterne kr. 547 879.)

Av indtægterne i 1910 utgjorde amtsskatten kr. 301 341, bidrag av Staten eller offentlige fond kr. 197 422, refusioner kr. 110 944.

Av utgifterne i samme aar vedkom kr. 133 195 skyss- og færgevæsenet, kr. 66 581 sundhets- og medicinalvæsenet, kr. 103 732 sindssykes forpleining, kr. 17 409 abnormskolevæsenet, kr. 236 356 skolevæsenet forøvrig, kr. 36 528 landbruksvæsenet, kr. 18 180 renter av laan.

Amtskommunen, som i 1905 hadde en nettoformue av kr. 57 259, hadde ved femaarets utgang en formue av kr. 508 259, hvorav kr. 470 500 utgjør værdien av amtskommunens eiendom paa Blakstad i Asker med det dersteds opførte pleiehjem for sindssyke.

Amtskommunens gjæld, stiftet i anledning av dette asyl, utgjorde pr. 31 december 1910 kr. 448 000.

10. Arbeiderforhold.

Arbeidslønnen i amtets bygder er i femaaret gaat betydelig frem, hvad der nærmere vil sees av følgende tabel, som er utarbeidet paa grundlag av de av lensmændene avgivne opgaver. For samtlige arbeidere er der opgang i lønnen.

Arbeidsløn for		Aker og Follo.		Nedre Romerike.		Øvre Romerike.		Overhodet.				
		1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.			
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.			
A arsløn:												
Tjenestegutter	{	Kontant	299	379	264	329	218	271	264	326		
		Værdi av kost og losji	289	314	250	256	226	236	258	269		
Tjenestepiker	{	Kontant	175	229	143	187	149	189	158	202		
		Værdi av kost og losji	228	271	193	211	187	202	205	228		
P r . d a g :												
Husmænd	{	paa egen kost	1.83	1.91	1.47	1.73	1.70	1.82	1.66	1.82		
		Vinter	1.60	1.86	1.27	1.62	1.32	1.50	1.41	1.66		
	{	paa husbon-	1.09	1.00	0.71	1.02	0.99	1.20	0.91	1.07		
		dens kost	0.80	0.90	0.52	0.72	0.70	0.88	0.66	0.83		
		Vinter	0.80	0.90	0.52	0.72	0.70	0.88	0.66	0.83		
Almindelige dag- arbeidere.	{	Mænd	paa egen kost	2.41	2.60	2.16	2.62	2.11	2.41	2.24	2.54	
			Vinter	1.91	2.20	1.73	2.12	1.66	1.89	1.78	2.06	
		{	paa husbon-	Sommer	1.29	1.75	1.24	1.68	1.32	1.46	1.29	1.63
					dens kost	0.89	1.25	0.88	1.29	0.89	1.07	0.88
		{	Vinter	Sommer	1.48	1.62	1.41	1.74	1.40	1.55	1.43	1.64
					Vinter	1.21	1.50	1.11	1.37	1.03	1.28	1.13
	{	Kvinder	paa egen kost	0.82	1.15	0.75	1.03	0.74	0.94	0.77	1.04	
				dens kost	0.63	0.90	0.53	0.81	0.56	0.76	0.57	0.82
		Vinter	2.34	3.86	2.42	2.60	2.22	2.76	2.33	3.07		
Tømmerhuggere			4.13	5.14	4.75	5.50	4.42	5.00	4.40	5.21		
Tømmerkjørere	{	med hest	2.08	2.79	2.17	2.65	1.90	2.36	2.07	2.60		
		uten hest	3.00	2.50	2.54	3.21	2.80	2.95	2.67	2.89		
Elvefløtere			3.00	2.50	2.65	3.12	3.00	2.92	2.78	2.85		
Lenearbeidere			3.49	4.42	3.00	3.58	2.92	3.32	3.15	3.77		
Hustømmermænd			3.40	3.80	2.67	3.42	3.05	3.15	3.02	3.46		
Sagbruksarbeidere			3.00	3.06	2.67	3.00	2.83	2.60	2.85	2.89		
Møllearbeidere			2.67	4.25	2.50	-	3.06	3.12	2.81	3.69		
Teglverksarbeidere												

Av de for 1910 meddelte opgaver for andre slags fabrikarbeidere end de ovenfor anførte kan nævnes, at arbeidere ved jernstøperier tjente kr. 4.50 à kr. 5 pr. dag, ved mekaniske verksteder kr. 4.60, ved spiker- og valseverker kr. 5.25, fyrstikarbeidere sammesteds: mænd kr. 4, kvinder kr. 2, spinderi- og væveriarbeidere sammesteds: mænd kr. 3.25—3.50, kvinder kr. 1.60—2.00.

Høvleriarbeidere i Skedsno tjente kr. 3.50, træsliperarbeidere i Eidsvold kr. 3.20.

II. Slutning.

Amtets landbefolknings samlede formue og indtægter ifølge skatteligningerne er gaat betydelig op, for formuens vedkommende fra 177.5 til 204.1 mill. kroner og for indtægtens vedkommende fra 29.7 til 34.7 mill. kroner, altsaa en stigning av henholdsvis 27 og 5 mill. kroner.

Ifølge de kommunale skatteligninger for hvert av aarene 1906—1910 utgjorde landbefolkningens antagne formue og indtægt (i millioner kroner):

Aar.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
1906.....	177.5	29.7
1907.....	182.6	30.4
1908.....	190.0	32.1
1909.....	194.5	33.4
1910.....	204.1	34.7

For de enkelte herreder stillet disse forhold sig saaledes efter ligningerne i 1906 og 1910:

(Se tabel side 39.)

Den gjennomsnitlige indtægt pr. skatyder er altsaa gaat op fra kr. 767 til kr. 819.

Pr. indbygger er den gjennomsnitlige indtægt steget fra kr. 249 til kr. 278.

Den antagne formue pr. indbygger er gaat op fra kr. 1486 til kr. 1636.

Herreder.	1906.				1910.			
	Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.		Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	
			Ialt.	Pr. skatyder.			Ialt.	Pr. skatyder.
		Tus. kr.	Tus. kr.	Kr.		Tus. kr.	Tus. kr.	Kr.
Vestby ¹	1 126	3 741	612	543	1 197	4 328	682	570
Kraakstad	1 123	3 587	664	591	1 180	4 667	767	650
Aas	1 095	3 653	728	665	1 135	3 806	795	700
Frogn	710	2 527	464	653	780	3 089	514	659
Nesodden	827	4 443	590	713	920	4 805	665	723
Aker	8 105	57 286	8 947	1 104	9 259	69 619	11 384	1 229
Bærum	2 840	32 665	3 961	1 395	3 959	32 214	4 663	1 177
Asker	1 440	7 234	1 156	803	1 574	7 385	1 372	872
Urskog	1 440	5 850	840	583	1 455	6 567	880	605
Høland	1 731	5 802	880	508	1 753	6 575	920	525
Setskogen	310	1 453	165	534	318	1 859	187	588
Enebak	937	3 712	565	603	905	5 302	728	804
Fet	1 475	3 577	911	618	1 473	3 760	986	669
Sørum	989	3 022	582	589	1 079	3 116	642	595
Skedsmo	} 2 662	5 858	2 071	778	1 144	3 375	916	801
Lillestrøm					1 350	4 769	1 203	891
Lørenskogen					435	1 708	345	793
Nittedalen	873	3 948	564	646	952	4 225	618	649
Gjerdrum	650	1 609	326	502	682	1 873	380	557
Ullensaker	1 949	5 495	1 088	559	2 034	6 035	1 169	574
Nes	2 657	6 324	1 250	470	2 875	7 918	1 455	561
Eidsvold	3 216	8 077	1 966	611	3 210	8 757	2 026	631
Nannestad	1 626	4 563	860	529	1 600	5 004	865	541
Hurdalen	465	2 087	324	697	674	2 719	363	539
Feiring	468	947	194	415	428	1 053	190	444
Ialt	38 714	177 460	29 708	767	42 371	204 528	34 715	819
Do. med fradrag av Aker	30 609	120 174	20 761	678	-	-	-	-

¹ Derav i ladestedet Hvitsten i 1906: 1 028 skatydere med 425 tus. kroners formue og 49 tus. kroners indtægt, i 1910: 86 skatydere med 388 tus. kroners formue og 47 tus. kroners indtægt.

Efter skatteligningsopgaverne for 1910 utgjorde den gjennomsnitlige antagne indtægt for gaardbrugere i de forskjellige ligningsdistrikter i Øvre Romerike mellem kr. 652 (i Hurdalen) og kr. 1 003 (i Ullensaker), i Nedre Romerike mellem 739 (i Høland) og kr. 1 492 (i Urskog, eksklusiv Blaker) i Aker og Follo, bortset fra Aker og Bærum, mellem kr. 902 (i Nesodden, eksklusiv Oppegaard) og kr. 1 366 i Asker. I Aker var den kr. 1 813 og i Bærum kr. 2 855; i det sidstnævnte herred øver enkelte meget store eiendomsbesiddere en væsentlig indflydelse paa gjennomsnitsforholdet. Gaardbrugerne utgjorde imidlertid i de to sidstnævnte herreder en meget liten brøkdell av det samlede antal skatydere, i Bærum 4 pct. og i Aker 3 pct.

For arbeidere, husmænd, inderster m. v. var gjennomsnitsindtægten i Bærum kr. 698, i Aker kr. 631, forøvrig i Aker og Follo kr. 350—kr. 633, i Lillestrøm kr. 779, forøvrig i Nedre Romerike fra kr. 292—kr. 640, i Øvre Romerike fra kr. 284—kr. 437.

For gruppen «embeds- og bestillingsmænd, handelsmænd, private betjenter m. v., haandverkere i selvstændig stilling, kapitalister o. l.» var gjennomsnitsindtægten i Aker kr. 2 815, i Bærum kr. 2 484, forøvrig fra kr. 484 (i Feiring) til kr. 1 597 (i Asker).

I 21 ligningsdistrikter fandtes aktieselskaper (mellem 0 og 2 pct. av skatydernes antal); i 8 distrikter ingen saadanne.

Utenbygdsboende utgjorde i de fleste distrikter mellem 1 og 9 pct. av skatydernes antal. En større pct. forekom kun i Oppegaard (19 pct.) og i Nesodden (25 pct.).

Til belysning av den økonomiske utvikling i femaaret kan ogsaa tjene omstaaende opgaver over forsikringssummerne ved brandforsikringsindretninger samt over innskud i sparebanker, over overformynderimidler, panteheftelser, tvangsauktioner, utpantninger, eksekutioner, konkurser, fattigvæsenet m. v.

Av brandforsikringsindretninger findes i amtets landdistrikt, naar Akershus Brandassuranceforening, hvis sæte er i Kristiania, medtages, følgende:

(Se tabel side 41.)

I Den almindelige Brandforsikringsindretning for Bygninger var der i amtets landdistrikt assurert for:

	^{31/12} 1905.	^{31/12} 1910.
	Kr.	Kr.
i kjøpstadavdelingen.....	25 487 310	26 441 080
- landavdelingen.....	47 621 470	53 741 500
	<hr/> 73 108 780	<hr/> 80 182 580,

altsaa en forøkelse av kr. 7 073 750; i det foregaaende femaar utgjorde forøkelsen 12.8 mill. kroner, i 1895—1900 23.3 mill. kroner.

Foreningernes navn :	Oprettet.	Forsikringssum 31 december 1905.			Forsikringssum 31 december 1910.		
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.	For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Akershus Brandassuranceforening for Bygninger (sæte i Kristiania).....	1844	158 142 634	—	158 142 634	175 370 630	—	175 370 630
«Follo», Løsøreavdelingen.....	1864	—	5 151 587	8 661 002	—	5 788 400	10 040 425
Bygningsavdelingen	1905	3 509 415	—				
Urskog Brandforsikringsindretning.....	1864	1 696 099	485 730	2 181 829	1 982 650	704 058	2 686 708
Hølands gjensidige Brandforsikringsforening	1888	3 654 185	1 136 843	4 791 028	4 333 130	1 298 135	5 631 265
Fet gjensidige Brandassuranceforening for Løsøre	1888	—	1 247 395	1 247 395	—	1 416 923	1 416 923
Fet gjensidige Brandassuranceforening for Bygninger	1905	2 313 030	—	2 313 030	2 752 135	—	2 752 135
Gjerdrum Brandassuranceforening for Løsøre	1895	—	870 000	870 000	—	900 000	900 000
Ullensaker Løsørebrandforsikringsforening	1884	—	1 773 930	1 773 930	—	2 286 450	2 286 450
Nes Løsørebrandassuranceforening	1883	—	2 917 700	2 917 700	—	3 344 800	3 344 800
Nannestad Brandassuranceforening.....	1888	146 730	1 081 130	1 227 860	178 309	1 304 168	1 482 477
Eidsvold gjensidige Brandforsikringsforening for Løsøre	1884	—	2 966 221	2 966 221	—	3 025 254	3 025 254
Eidsvold gjensidige Brandforsikringsforening for Bygninger.....	1900	6 021 450	—	6 021 450	6 793 040	—	6 793 040
Sørums gjensidige Brandforsikringsforening for Løsøre	1897	—	1 099 689	1 099 689	—	1 163 868	1 163 868
Gjerdrum Brandforsikringsindretning for Bygninger	1910	—	—	—	1 300 000	—	1 300 000
Tilsammen		175 483 543	18 730 225	194 213 768	196 961 919	21 232 056	218 193 975

De private brandforsikringsindretninger viser, som det sees av tabellen, for bygningernes vedkommende en forøkelse i forsikringssummerne av henved 21½ mill. kroner.

For løsårets vedkommende steg forsikringssummerne ved forsikringsforeningerne i amtets landdistrikt med henved 2½ mill. kroner.

I det foregaaende femaar var forøkelsen ved de private forsikringsindretninger for bygningernes vedkommende 20 mill. kroner (derav Akershus Brandassuranceforening 12 mill. kroner) og for løsåret ca. 3 mill. kroner.

Ifølge den Officielle Statistik viser amtets sparebanker, Aker og Follo sparebanker (med hjemsted i Kristiania og Drøbak) derunder inbefattet, følgende stilling i femaaret.

Ved utgangen av aaret:	Antal sparebanker.	Indskyternes antal.	Deres tilgodehavende.	Sparebankernes egen formue.	Laan m. v.	Den hele underforvaltning staaende kapital.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	25	37 763	23 897 449	2 630 039	166 898	26 694 386
1907.....	25	39 762	24 773 453	2 710 872	165 938	27 650 263
1908.....	25	41 596	25 979 024	2 763 733	332 209	29 074 966
1909.....	25	44 003	27 883 524	2 803 554	226 395	30 913 473
1910.....	25	46 445	30 056 358	2 912 221	169 294	33 137 873

Amiets største sparebanker er:

1. Akers Sparebank (forv.kapital ^{31/12} 1905: 15.05 mill. kr., ^{31/12} 1910: 19.43 mill. kr.					
2. Eidsvold — — — — —	—	—	—	—	—
3. Ullensaker — — — — —	—	—	—	—	—
4. Follo — — — — —	—	—	—	—	—
5. Nes — — — — —	—	—	—	—	—
6. Namnstad — — — — —	—	—	—	—	—

Under overformynderiernes forvaltning i amtets landdistrikt henstod:

ved utgangen av 1906: 3 196 388 kr., fordelt paa 835 myndlinger,	
— — — 1907: 3 241 762 — — — 872 —	
— — — 1908: 2 981 594 — — — 839 —	
— — — 1909: 3 216 699 — — — 868 —	
— — — 1910: 3 429 993 — — — 892 —	

Tinglæste og avlæste panteheftelser i faste eiendomme 1906—1910.

Sorenskriverier. (Bygderne.)	Tinglæsninger.		Avlæsninger.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
Aker	4 616	33 342 013	3 190	21 617 734
Follo	2 214	12 686 410	1 357	4 294 234
Nedre Romerike	2 668	9 719 694	1 697	7 156 197
Nes	1 456	6 027 838	942	2 526 637
Eidsvold	1 541	4 668 324	1 091	2 161 283
Tilsammen	12 495	66 444 279	8 277	37 756 085
mot i femaaret 1901—1905	9 114	62 785 797	5 982	33 243 985

Tvangsauktioner 1906—1910:

Sorenskriverier. (Bygderne.)	Over fast gods.		Over løsøre.	
	Antal.	Salgssum.	Antal.	Salgssum.
		Kr.		Kr.
Aker	226	1 241 145	55	28 511
Follo	61	385 343	25	8 378
Nedre Romerike	24	217 965	-	-
Nes	30	147 091	43	13 724
Eidsvold	55	175 038	14	12 382
Tilsammen	396	2 166 582	137	62 995
mot i femaaret 1901—1905	607	6 372 259	203	87 842

Antallet av utpantninger — for størstedelen for skatter — samt av eksekusjoner utgjorde:

Fogderier.	Utpantninger				Eksekusjoner			
	i femaaret 1901—1905.		i femaaret 1906—1910.		i femaaret 1901—1905.		i femaaret 1906—1910.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Tus. kr.		Tus. kr.		Tus. kr.		Tus. kr.
Aker og Follo	36 875	ca. 1 200.7	37 545	1 080.8	ca. 3 131	2 634.5	1 828	925.7
Nedre Romerike...	10 516	286.2	10 240	245.8	1 094	550.0	785	257.8
Øvre Romerike...	10 158	232.9	9 871	225.0	1 413	725.7	1 075	401.3
Tilsammen	57 549	1 719.8	57 656	1 551.6	5 638	3 910.2	3 688	1 584.8

Ifølge den Officielle Statistik behandles ved forlikskommissionerne i amtet (indkl. byerne) følgende saker:

Aar.	Samlet antal saker.	Forlikt, hævet eller avvist.	Herav sparebankforlik.	Avgjort ved kjendelser.	Utsat.	Henvist til retten.
1906.....	11 602	10 220	9 297	637	-	745
1907.....	11 063	9 702	8 951	661	4	696
1908.....	10 741	9 508	8 867	563	2	668
1909.....	10 875	9 647	9 165	582	3	643
1910.....	10 520	9 301	8 720	581	-	638
Tilsammen	54 801	48 378	45 000	3 024	9	3 390
Gjennemsnitlig aarlig.....	10 960	9 676	9 000	605	2	678
Do. 1901—1905..	12 740	10 764	9 589	872	5	1 099

I femaaret er i amtets landdistrikt ialt 97 boer overgaat til konkursbehandling, hvorav 13 tidligere har været under akkordforhandling, samt 28 boer undergit akkordforhandling.

Tilsammen blev altsaa 112 nye boer overgit enten til konkurs eller til akkordforhandling mot 177 boer i foregaaende femaar. I hvert av aarene 1906—1910 var dette tilfældet med henholdsvis 28, 21, 21, 24 og 18 boer.

De fleste av de heromhandlede boer falder paa Aker, nemlig i femaaret 1901—1905 ialt 113 og i 1906—1910 ialt 48. Forøvrig i amtets landdistrikt blev altsaa saavel i 1901—1905 som i 1906—1910 ialt 64 nye boer overgit til akkord- og konkursbehandling.

Nærmere oplysninger, saasom om aktiva og passiva i de i de forskjellige aar sluttede boer, findes i den Officielle Skiftestatistik.

Fattigvæsenet. Efter den Officielle Statistik understøttedes følgende antal hovedpersoner (d. v. s. familieforsørgere samt enslige understøttede) i amtets landdistrikt:

Aar.	Antal.
I femaaret 1896—1900 gjennemsnitlig.....	3 856
- — 1901—1905.....	3 687
- aaret 1906.....	3 747
- — 1907.....	3 700
- — 1908.....	3 756
- — 1909.....	3 776
- — 1910.....	3 368

Fattigvæsenets udgifter utgjorde i amtets laddistrikt med fradrag av refusioner:

i 1906	kr. 513 562
- 1907.....	- 543 862
- 1908.....	- 545 331
- 1909.....	- 551 614
- 1910.....	- 565 037

Sundhetstilstanden har i femaarsperioden 1 januar 1906—31 december 1910 efter de almindelige forhold været god.

De epidemiske sygdomme, som jo danner den største kontingent til sykeligheten, optraadte i 1906 med 6 341 tilfælder og de øvrige aar med ca. 8 000 pr. aar.

Dødeligheden av den beregnede folkemængde har varieret fra 11.6 til 12.3 pro mille. Dødsfald av tuberkulose har været 15.8 pct. i 1906 ned til 13 pct. i 1910 av den hele dødelighet.

Antallet av levende fødte barn har overskredet summen av alle dødsfald med 1 258 til 1 426 pr. aar.

Folkemængden er øket fra 116 896 i 1906 til 129 323 i 1910.

Til belysning av forekomsten av de væsentligste smitsomme sygdomme, som staar under det offentliges kontrol, opføres følgende tabel:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Tilfælder.	Tilfælder.	Tilfælder.	Tilfælder.	Tilfælder.
1. Skarlagensfeber.....	240	107	75	152	175
2. Meslinger.....	104	628	78	333	259
3. Difteri.....	389	494	451	486	530
4. Tyfoidfieber.....	7	10	49	32	87
5. Poliomyelit.....	73	15	0	2	0
6. Barnekopper.....	0	0	17	0	0
7. Tuberkulose.....	347	325	330	332	320
8. Veneriske sygdomme.....	72	41	41	39	49

Til denne tabel bemerkes: De fleste av sygdomstilfælderne er vistnok optraadt i Akers og Ullensakers lægedistrikter paa grund av disses betydelig større folkemængde; men med undtagelse av tyfoidfeberepidemien i 1910 har sygdommene optraadt nogenlunde jevnt utbredt i de fleste bygder uten særlig ophobning.

Difteri har optraadt som en næsten jevn, konstant og stor kontingent i motsetning til dens vanlige utbredningsmaate i tidligere aar.

Dødeligheten herav har været 5—7 pct., som er en meget lavere dødelighet end før.

Ved bevilgningen av differiserum for amtets regning til ubemidlede syke og til profylaktisk bruk er der ydet en særdeles stor hjælp mot denne sygdom.

Av lægernes indberetninger fremgaar, at importen av denne likesom ogsaa for de øvrige smitsomme sygdommes vedkommende i de aller fleste tilfælder sker fra Kristiania.

Det store antal av tyfoidfeber i 1910 skyldes en epidemi blandt underofficerseleverne paa Lahaugmoen; de hadde erhvervet sygdommen under sit ophold i kassernen i Kristiania. 59 blev efterhaanden syke og 10 døde.

Av barnekopper optraadte der i 1908 17 tilfælder i Aker, Fet, Blaker og Høland, fra først av importert fra Kristiania. Det gav anledning til en større offentlig foranstaltning: Internering av 31 personer foruten de syke samt vaksination av ca. 6 000.

Antallet av tuberkulose har i disse 5 aar holdt sig omtrent uforandret; men det er litt mindre end i det forrige femaar.

Amtets desinfektionsreglement av 1906 og de hermed hørende fast ansatte desinfektører har været til megen nytte og til stor lettelse for de smittede familier.

A v s i n d s s y k e, hjemmehørende i amtet og forpleiet for dettes regning, forefandtes:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
I asyl	155	140	149	156	155
Utenfor asyl	52	40	38	37	40

Av de asylførpleiede har 114 til 127 pr. aar været anbragt i Blakstad asyl. Av de privatførpleiede har alle, paa 3 nær, været anbragt enkeltvis, og deres forpleining har i det væsentlige været god.

Utgifterne ved de sindssykes forpleining idethele var i 1906 kr. 85 000, hvorav paa amtet ca. kr. 25 500, og i 1910 kr. 100 000, hvorav paa amtet ca. kr. 30 000.

Desværre har Blakstad asyl likesom de øvrige asyler ikke kunnet tilfredsstille det stadig tiltagende behov for asylplads, saa dets utvidelse har været under overveielse.

I flere av amtets bygder, særlig i Ullensakers og Hølands lægedistrikter, har der som før været anbragt et større antal sindssyke fra andre kanter av

landet. De fleste av disse er forpleiet i «kolonier» med et antal indtil 20, og der kræves her et jevnlig tilsyn.

Av indretninger vedkommende sykepleien og de hygieniske forhold forefandtes i 1910:

Sykehus 1. Akers sykehus og pleiehjem paa Tonsen.
 2. Kristiania kommunale sykehus og lasaret paa Ullevaal.
 3. Diakonisseanstaltens sykehus.
 4. 2 kommunale lasaretter i Bærum.
 5. 1 litet sykehus i Asker.
 6. 1 lasaret i Drøbak.

Sindssykeasyler 1. Gaustad statsasyl.
 2. Dr. Dedichens private asyl.
 3. Amtets asyl paa Blakstad.
 4. Kristiania kommunale asyl paa Dikemark.

Anstalter for tuberkuløse 1. 2 private sanatorier paa Grefsen.
 2. 1 — — i Nittedalen.
 3. 1 tuberkulosehjem paa Grorud.
 4. 1 — — Dønski i Bærum.
 5. 1 — — i Nes.

Et pleiehjem for epileptiske og aandssvake paa Tokerud (Frn Hjorts.)

Badeindretninger 1. 1 skolebad ved Lysaker.
 2. 1 folkebad i Lillestrøm.
 3. Eidsvold bad og kuranstalt.
 4. 1 badstubad ved Eidsvold Verk.
 5. 1 varmtbadsindretning i Drøbak.

Apotek (8 stykker) paa Nordstrand, i Ski oprettet i 1908 (filial), Sandviken, Lillestrøm, Jesseim (filial), Eidsvold, Drøbak og Vestby oprettet i 1909 (filial).

Lægepersonalet m. m. var i 1906: 60 læger — 8 tandlæger — 55 jordmødre — 34 vaksinatorer.
 i 1910: 67 — — 12 — — 55 — — 36 —

Antallet av læger synes at ha været tilfredsstillende undtagen for befolkningen i Hurdalen, hvor der arbeides for at faa en der bosat læge. I alle bygder har der været jordmødre, og har antallet herav været tilstrækkelig. Sykepleiersker eller «menighetssøstre» findes nu i omtrent alle amtets bygder; de lønnes av sparebankerne og private bidrag.

Antallet av personer, som er straffældt for forbrydelser og forseelser eller har vedtatt straf for saadanne, var i hvert av aarene i amtets landdistrikt (med ladesteder):

A a r .	Forbrydelser.			Forseelser.		
	Mænd.	Kvinder.	Til- sammen.	Mænd.	Kvinder.	Til- sammen.
1901.....	169	34	203	1 692	156	1 848
1902.....	138	17	155	1 330	211	1 541
1903.....	187	17	204	1 239	126	1 365
1904.....	166	21	187	1 115	189	1 304
1905.....	160	14	174	?	?	?
1906.....	144	14	158	50	2	52
1907.....	107	8	115	857	67	924
1908.....	99	10	109	1 002	104	1 106
1909.....	91	6	97	840	72	912
1910.....	103	7	110	866	52	918

Antallet av skilsmisser og separationsbevillinger i amtet utgjorde:

Aar.	Skilsmisse- bevillinger.	Separations- bevillinger.
Aarene 1901—1905 gjennemsnitlig.	5.8	5.6
1906.....	5	11
1907.....	9	5
1908.....	10	4
1909.....	20	13
1910.....	16	7

I aarene 1906—1910 falt herav tilsammen 4 skilsmissebevillinger og 3 separationsbevillinger paa byerne, resten paa landdistriktet.

B. Byerne.

Om kjøpstaden Drøbak samt om ladestederne Son, Hølen og Hvitsten har vedkommende magistrater avgitt de hermed følgende beretninger, hvortil henvises.

A k e r s h u s amt 28 februar 1914.

Ole Furu.

Beretning

om kjøpstaden Drøbak's økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Folkemængden var 1 oktober 1910 gaat ned til 1979.

Ingen fabriksdrift.

Haandverksdriften uforandret.

Handelen likesaa

Follo Sparebanks formue utgjorde pr. 31 december 1910 kr. 153 753.06, med en samlet forvaltningskapital av kr. 1 154 591.02.

Husenes assurance sum pr. 31 december 1910 kr. 2 478 960.

Skibsrederiet omtrent ophørt; intet seilskib siden 1909. 1 bukserdampbaat.

Ligningsforretningerne stiller sig i femaaret saaledes:

Aar.	Formue.	Indtægt.	Samlet skat.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	2 471 000	600 505	32 666.83
1907.....	2 620 000	621 370	34 191.14
1908.....	2 744 900	612 850	36 721.28
1909.....	2 824 900	631 465	36 029.78
1910.....	2 839 100	633 405	38 960.98

Kommunebudgettet viser følgende tal:

Aar 1906:	kr. 54 500,	hvorav til fattigvæsenet	kr. 14 800,	med utlignet skat	kr. 36 123.33
— 1907:	- 56 000,	— - —	- 14 200	- — -	38 480.00
— 1908:	» 55 600,	— - —	- 14 600	- — -	39 812.00
— 1909:	- 60 000,	— - —	- 14 000	- — -	38 480.00
— 1910:	- 60 760,	— - —	- 13 500	- — -	41 880.00

Middelskolen og folkeskolen har været besøkt av 54 og 317 elever pr. aar.

Nye foreninger er ikke dannet.

Av binæringer kan kun nævnes havedyrkning og fiskeri.

Arbeiderforholdene er mindre gunstige. Nye foreninger, syke-, understøttelses- eller arbeidsledighetskasser er ikke oprettet.

Den økonomiske tilstand stagnerer. Utvandringen til Amerika i avtagende.

Sundhetstilstanden god.

Politiuordener og forbrydelser i avtagende.

Ædruelighetstilstanden god.

Sedelighetstilstanden som før.

Drøbaks magistrat, 21 februar 1914.

W. R a m m .

B e r e t n i n g

om den økonomiske tilstand i ladestederne Son, Hølen og
Hvitsten i femaaret 1906--1910.

For de nævnte ladesteds vedkommende maa jeg som magistrat forutskikke den bemerkning, at de økonomiske forhold har bedret sig endel, likesom der er haab om, at fremgangen vil økes om ikke i nogen særlig stor grad.

Efter disse almindelige bemerkninger skal jeg tillate mig specielt at omhandle de nævnte ladesteder.

S o n .

Stedets skibsverft er nu overgaat paa andre hænder, som i 1907 begyndte at drive et baatbyggeri, som i gjennemsnit har beskjæftiget 6 mand daglig. Høsten 1910 økedes arbeidsstyrken adskillig.

I 1908 anlagdes paa en av de gamle trælattomter et mindre sagbruk, som drives i 7 maaneder av aaret og beskjæftiger i driftstiden ca. 20 mand gjennemsnitlig.

Sons tidligere dampsgaard har ikke været i drift i hele femaaret.

Der er fremdeles ingen skibsfart paa Son.

Ædruelighets- og sedelighetsforholdene er forholdsvis gode.

Gaternes og bryggernes længde er uforandret.

Stedets haandverks- og arbejderforhold er uforandret, likesaa handelen.

Nogen handels-, haandverks- og sjømandsforening har stedet ikke.

Undervisning i husfid og haandgjerning foregaar kun i folkeskolen.

Den antagne formue og næring utgjorde i 1906: kr. 323 400 og kr. 141 791, 1907: kr. 318 800 og kr. 132 915, 1908: kr. 293 800 og kr. 135 300, 1909: kr. 313 800 og kr. 139 575, 1910: kr. 302 100 og kr. 140 805.

Hølen.

Av industrielle anlæg har stedet en mølle, et frørenseri og en mindre sag. Møllen benyttes hovedsagelig til bondemaling og sagen udelukkende til bondeskur. Da der ikke er aargangsvand, kan møllen og sagen ikke drives i den tørre aarstid. Sagens drift har forresten været meget ubetydelig. Møllen beskjæftiger, naar den er i drift, 3 à 4 mand, sagen 3 og frørenseriet 2 mand.

Stedets haandverks- og arbejderforhold er uforandrede, det samme er tilfældet med handelen.

Sedelighets- og ædruelighetsforholdene er meget gode.

Undervisning i husfid og haandgjerning foregaar kun i folkeskolen.

Gaternes længde er som tidligere.

Stedets økonomiske stilling har i femaaret gaat noget frem igjen.

Den antagne formue og næring utgjorde i 1906: kr. 86 500 og kr. 31 130, 1907: kr. 100 600 og kr. 38 540, 1908: kr. 93 500 og kr. 44 110, 1909: kr. 128 500 og kr. 45 085, 1910: kr. 124 400 og kr. 47 285.

Hvitsten.

Av industrielle anlæg er der en mindre fabrik for bundstof til skibe. Den beskjæftiger som regel 2 mand.

Paa stedet drives ikke nogen skibsfart, og er handel-, haandverks- og arbejderforholdene uforandrede.

Stedet besøkes hvert aar av mange sommergjæster, av hvilke flere eier hus paa stedet.

Gaternes længde er som tidligere.

Sedelighets- og ædruelighetsforholdene er meget gode.

Den antagne formue og næring utgjorde i 1906: kr. 425 300 og kr. 47 505, 1907: 414 300 og kr. 47 505, 1908: kr. 423 900 og kr. 46 435, 1909: kr. 405 500 og kr. 48 470, 1910: kr. 388 200 og kr. 46 075.

Hølen, Son og Hvitstens magistrat 31 december 1910.

C. J. Hanssen.

III.

Kristiania.

Beretning

om den økonomiske tilstand i Kristiania
i femaaret 1906—1910.

Den medfølgende av Kristiania magistrat avgivne beretning angaaende Kristiania bys økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910 vedtages herved som femaarsberetning for nævnte tidsrum for dette overøvrighetsdistrikts vedkommende.

Kristiania stift, 1 november 1911.

Valdemar Gjems,
kst.

I. Befolkningsforhold.

Kristiania bys folkemængde er i løpet av femaaret 1906—1910 steget med ialt 17 650 indbyggere. Stilstanden i befolkningstilveksten i den foregaaende periode er saaledes avløst av en jevn vekst, som imidlertid paa langt nær naar op imot den sterke opgang i 1890-aarenes 2 femaarsperioder, da byens folke-mængde steg med henholdsvis 31 617 og 44 879.

Antallet av indbyggere ved utgangen av hvert enkelt aar utgjorde ifølge folketællingerne:

Pr. 31 december.	Mandkøn.	Kvindekøn.	Ialt.	Tilvekst	
				ialt.	pro mille.
1905.....	101 332	125 442	226 774	4 401	19.79
1906.....	102 310	126 818	229 128	2 354	10.38
1907.....	103 152	128 338	231 490	2 362	10.31
1908.....	105 101	130 241	235 342	3 852	16.64
1909.....	107 186	132 617	239 803	4 461	18.96
1910.....	¹ 109 390	¹ 135 034	¹ 244 424	4 621	19.27

¹ Ifølge optælling i kommunens statistiske kontor. Fordelingen efter køn er beregnet efter samme forhold, som fremgaar av det Statistiske Centralbyraas optælling, der pr. 1ste december 1910 utviser en hjemmehørende befolkning av 108 231 mænd og 133 609 kvinder, tilsammen 241 834 (heri ikke medregnet pensionatsbeboere, sykehus-patienter m. v. med midlertidig ophold i byen; disse er derimot medregnet i ovenstaaende tabel).

De for 1906—1909 meddelte tal er beregnet paa grundlag av resultaterne av de kommunale folketellinger pr. 1 februar 1907—1910 og for 1910 paa grundlag av Statens folketelling pr. 1 december samme aar, — alle tal under forudsætning av en jevn befolkningsbevægelse inden det enkelte aar.

Folkemængdens bevægelse i hvert av periodens aar sees nærmere av følgende tabel:

A a r.	Antal egtevielser:		Antal registrerte levendefødte ¹ .	Antal døde ¹ .	Antal personer utvandret til oversjøiske steder.
	ialt.	derav hjemmehørende i Kristiania.			
1906.....	2 186	1 626	6 071	3 042	2 690
1907.....	2 245	1 633	5 960	3 108	2 745
1908.....	2 287	1 637	5 910	3 295	1 086
1909.....	2 283	1 603	6 084	3 141	1 573
1910.....	2 639	1 833	5 784	2 960	1 678

Det vil herav sees, at antallet av egtevielser som for 1905 var nede i 2 008, er gaat endel op, navnlig i periodens sidste aar, mens derimot fødselstallet har holdt sig omtrent uforandret indtil 1910, da det gik lavere ned end i noget aar siden 1892. Dødeligheten har i femaaret været relativt mindre end i nogen tidligere periode. Utvandringen til oversjøiske steder var i 1906 og 1907 meget betydelig, men faldt derpaa ganske sterkt av. Fødsels- og indvandringsoverskud vil sees av nedenstaaende tabel:

A a r.	Fødselsoverskud.	Indvandringsoverskud.	Tilsammen.
1906.....	3 029	÷ 675	+ 2 354
1907.....	2 852	÷ 490	+ 2 362
1908.....	2 615	+ 1 237	+ 3 852
1909.....	2 943	+ 1 518	+ 4 461
1910.....	2 824	+ 1 797	+ 4 621

Det bemerkes, at der i femaaret er anmeldt til politiet som indflyttet til byen ialt 54 999 personer og som utflyttet 46 646, hvorav 9 772 utvandret til oversjøiske steder. Til disse tal svarte for perioden 1901—1905 henholdsvis 18 529, 30 513 og 10 524. At indflytningstallet i sidste periode omtrent er tredoblet, forklares for en væsentlig del av den ved det kommunale folkeregisters tilværelse muliggjorte bedre kontrol med indflytningerne. I noget mindre utstræk-

¹ Efter opgave fra Sundhetskommisjonen.

ning har dette forhold ogsaa anvendelse paa utflytningerne, av hvilke imidlertid fremdeles et ganske stort antal foregaar uten avgivelse av den ifølge fattiglovens § 19 pligtige anmeldelse til politiet. Opgaver over flytninger er saaledes fremdeles ufuldstændige.

2. Industri.

a) Fabrikindustrien

har i femaarsperioden gjennemgaaende arbeidet under noget lettere forhold end i forrige periode, idet man allerede i anden halvdel av 1905 kunde konstatere en merkbar bedring paa dette omraade, — dels foranlediget ved de bedre konjunkturer paa verdensmarkedet og dels ved bedre støtte i vor egen toldtarif m. v. Denne opgang utviklet sig videre gjennom perioden omend med et tilbakeslag i 1908 som følge av de almindelige konjunkturers sammenfald høsten 1907. Navnlig i periodens to sidste aar er byens industri gaat tilfredsstillende fremover.

Ifølge fabrikinspektørenes aarsberetninger henlaa der under Kristiania stedlige fabriksinsyn ved femaarets begyndelse 452 industrielle bedrifter med en samlet arbeidsstyrke av 16 528 personer. Utviklingen for hvert aar sees av følgende tabel:

Ved utgangen av aaret	Antal bedrifter.	Antal arbeidere pr. 31 december.			Motorernes	
		Mænd.	Kvinder.	Ialt.	antal.	heste-kræfter.
1906.....	470	12 330	5 559	17 889	460	20 465
1907.....	489	13 140	5 905	19 045	480	19 818
1908.....	504	12 932	5 962	18 894	423	23 249
1909.....	520	13 338	6 227	19 565	329	20 812
1910.....	645	15 022	7 585	22 607	301	21 858

Som det vil sees er saavel antallet av bedrifter som arbeidsstyrken øket jevnt i perioden. Den sterke stigning i dennes sidste aar forklares væsentlig som virkning av den nye fabriksinsynslov, som traadte i kraft fra begyndelsen av 1910.

Idet man for mere detaljerte opplysninger angaaende de enkelte industrigruppers utvikling maa henvise til fabrikinspektørenes aarsberetninger og «Statistisk Aarbog for Kristiania By», skal man nedenfor meddele endel almindelige opplysninger om enkelte av de viktigere industrigrener og de forhold, under hvilke de i det her omhandlede femaar har arbeidet. Herom kan ogsaa for mere detaljerte opplysninger tildels henvises til Kristiania Børskomité's aarsberetninger.

Teglverksindustrien

har de sidste 5 aar arbeidet under meget ugunstige forhold, dog viste der sig nogen bedring i 1910. Byggevirkomheten har den hele tid været saa at sige ingen, hvorfor ogsaa forbruket av mursten har været minimal; saaledes er der kun for-

brukt fra 8 til 12 millioner mursten pr. aar gjennom denne femaarsperiode, mens et normalt forbruk for Kristiania ligger mellem 40 og 50 millioner pr. aar.

Produktionen har den hele tid været begrænset, av hvilken grund prisen paa mursten indtil 1909 holdt sig i kr. 18 à 20 pr. 1000 st. levert byggeplads. I 1910 gik prisen efterhaanden op til kr. 24.

Taksten baade flat og krum samt drænsrør har der den hele tid været god avsetning paa til upaaklagelige priser.

Paa grund av de daarlige priser og liten avsetning paa mursten er i disse 5 aar flere teglverker nedlagt og kun 5 av Kristiania og omegns verker været i drift gjennom hele femaaret.

Stenhuggerbedriften.

I femaarsperioden har utførselen av huggen granit holdt sig litt mindre end i forrige femaarsperiode. Priserne har været yderst slette og har i gjennemsnit ikke levnet nogen fortjeneste. Englands forbruk er gaat betydelig ned. Som nye markeder er tilkommet Frankrike, Argentina og Cuba — fornemmelig for gatesten.

Hesteskosømfabrikkerne.

Av hesteskosømfabrikker findes der nu bare 2 her i landet, begge beliggende i Kristiania. Avsetningen av denne artikkel er med aarene gradvis avtat paa grund av den tiltagende anvendelse av automobiler og motorvogner. Den stigende konkurranse og trægere omsætning har bevirket, at fabrikkene ikke har gaat med fullt maskineri, hvorhos produktionen sælges til litet lønnende priser.

Spikerfabrikkene

arbeidet under den første del av perioden fremdeles under ugunstige vilkaar. Byggevirksomheten laa fremdeles nede, og salget gik trægt. Under de sidste aar har eksportforretningen vist god fremgang og efterspørselen indenlands er ogsaa steget, saa produktionen har kunnet økes og driften derved kunnet bedres. Nogen fart i den indenlandske byggevirksomhet er endnu ikke indtraadt, men forholdene tyder paa snarlig bedring.

Gjennem hele 1910 var verkerne godt beskjæftiget.

De mekaniske verksteder

har i aarene 1906—1910 arbeidet under noget gunstigere forhold end i den foregaaende femaarsperiode. Vistnok har der ogsaa i den sidste periode været særdeles liten byggevirksomhet i Kristiania, men der er i adskillig utstrækning foregaaet forandringer og utvidelse i ældre industrielle anlæg og igangssettelse av nye saadanne. Dette forhold har ogsaa været gjældende for andre distrikter i landet og har foranlediget, at verkstederne ialfald til længere tid har hat en jevn tilgang paa arbeide, om end priserne for samme ofte har været særdeles lave.

Ved periodens slutning viste der sig adskillige tegn, som kunde tyde paa, at der i den kommende periode kunde bli bedre utsigter for verkstederne, men man stod da samtidig overfor en revision av den store landsoverenskomst i jernindustrien, og uvisheten om, hvordan forhandlingerne herom vilde forløpe, virket adskillig trykkende paa forskjellige dispositioner

Ved periodens begyndelse fandtes der i Kristiania ifølge fabrikinspektørens beretning ialt 109 mekaniske verksteder og anlæg for metalindustri av enhver art med en samlet arbeidsstyrke av 5 679 arbeidere, hvorav faldt paa mekaniske verksteder, støperier og skibsbyggerier ialt 48 anlæg med 3 558 arbeidere. Ved utgangen av 1910 var det tilsvarende samlede antal bedrifter 162 med 7 792 i mekaniske industri av enhver art beskjæftigede arbeidere. I december samme aar var der ansat 6 875 arbeidere alene hos de bedrifter, der staar i Kristiania kreds av de Mekaniske Verksteders Landsforening.

Hvad specielt skibsbyggerierne angaar, saa har disse i endel av perioden hat en meget livlig virksomhet, om end arbeidsstokken til forskjellige tider har variert forholdsvis betydelig.

Fra Nylands Verksted er der i periodens løp avlevert 49 dampskibe paa tilsammen ca. 35 400 brutto ton, mens Akers mekaniske Verksted i samme tid har avlevert 64 dampskibe med en samlet drægtighet av ca. 24 800 brutto ton.

Det sterke opsving, som hvalfangsten i Sydishavet har tat, har foranlediget, at begge verksteder har været sterkt optat med leveranse av hvalfangstbaater.

Ved periodens utløp utgjorde den ved Akers mek. Verksted og Nylands Verksted ansatte arbeidsstyrke henholdsvis ca. 900 og 950 arbeidere, hvilke tal representerer omtrent maksimum av antal arbeidere, ialfald for den første bedrifts vedkommende.

Hvad den elektriske branche betræffer, saa har den i tidsrummet 1906—1910 været jevnt beskjæftiget. Ordres har mer og mer rikelig strømmet ind, og det har været vanskelig at skaffe det nødvendige antal arbeidere for at tilfredsstille behovet.

Konkurransen fra utlandet har selvfølgelig været sterk, men de utenlandske firmaer har vistnok ogsaa hat vanskeligheter med at producere tilstrækkelig, idet de leveringstider, som har været opgit, har været temmelig langsigtige; av den grund har det været lettere for de indenlandske firmaer at konkurrere.

Den beskyttelsestold, som man har opnaadd i den elektriske branche, virker ikke saa tilfredsstillende som man kunde ønske, idet tolden udelukkende er en værditold, mens der ikke tages noget hensyn til materiellets virkelige kostende, som man kunde gjøre, hvis der f. eks. samtidig toges hensyn til vegtene.

Grunden til, at de indenlandske verksteder har været saa rikelig beskjæftiget, er for en stor del at tilskrive de i den senere tid opstaaede kraftoverføringsanlæg og elektrokemiske bedrifter.

Et av de elektriske firmaer A/S Elektriske Bureau driver ogsaa en meget stor eksportforretning av telefonapparater og centralborder foruten at det ogsaa konkurrerer i sterkstrøm.

Tekstilfabrikkerne.

For bomuldsvarefabrikkerne var aarene 1906, 1907, 1908 og 1909 gjennemgaaende gode, og fabrikkerne var ganske godt beskæftiget. I 1910 gik derimot flere av fabrikkerne bare 5 dage i uken fra vaaren av. Paa grund av mindre bomuldshøst i Amerika i 1909 steg bomuldspriserne i 1910 meget sterkt, uten at det var mulig i tilsvarende grad at forhøie produkternes priser. Følgen herav var da mindre overskud for fabrikkerne.

Uldvareindustrien. Av femaarsperioden 1906—1910 var aarene 1906 og 1907 nogenlunde normale for klædesfabrikation. Der var fuld drift og et rimelig forhold mellem priserne paa raamateriale og færdig vare. 1908 influerte en 9 ukers arbeidsstreik i høi grad paa det økonomiske resultat. Lønningerne blev ikke uvæsentlig forhøiet og omsætningen reducirtes med ca. 30 pct., baade som en direkte følge av stansningen, og fordi prøver og varer ikke kunde skaffes færdig i rette tid. Allerede solgte varer annullertes og efterordres uteblev. I 1909 og 1910 indtraadte betydelige prisstigninger paa nærsagt alt raamateriale, uten at det lykkedes at opnaa tilsvarende prisforhøielse paa de færdige varer. Hertil kom ogsaa, at smaksretningen gik omtrentlig udelukkende over paa mønstrede varer. For de indenlandske fabrikker med det lille marked er dette altid uheldig. For at holde omsætningen oppe, nødes man til at sprede sig ut over et urimelig stort felt av kvaliteter og mønstre med tilvirkning av smaa partier av hver enkelt sort. Herved blir produktionsomkostningerne uforholdsmæssig høie og konkurransen med utlandets fabrikker meget vanskelig. Tar man femaarsperioden i sin helhet, maa den derfor siges at ha været litet tilfredsstillende for klædesfabrikationen.

Trikotagefabrikkerne skal ha hat normalt gode aar i femaarsperioden med ikke uvæsentlige utvidelser og nyanlæg.

Perioden 1906—1910 har vist jevnt gode avsætningsforhold i jutevæv, hampetraad, hyssing, seilduk, fiskegarn og not. Utbyttet har imidlertid ikke staaet i forhold til omsætningens størrelse paa grund av jevnt stigende raastofpriser og de stadige forhøielser i arbeidslønninger. Juteindustrien er desuten saa at sige ødelagt ved Finansdepartementets beslutning om 3 øres drawback for jutevæv som emballage for træmasse, cellulose, fiskepakning etc. Den allerede tidligere sterke konkurranse fra Indien og Skotland er ved drawbackens indførelse yderligere forværret.

For baand- og lissefabrikationens vedkommende har driften i femaarsperioden gjennomsnitlig git et tilfredsstillende resultat.

En herværende hattfabrik meddeler, at perioden 1906—1910 for dens vedkommende har vist en suksessiv økende omsætning. Trods stigende priser for de væsentligste raamaterialer og delvis høiere arbeidslønninger og derav følgende liten fortjeneste, har der dog været konstateret nogen fremgang med lysere utsigter fremover.

For fiskegarnsfabrikkerne har i den forløpne femaarsperiode de 2 aar 1908—1909 været ugunstige, idet forbruket av redskaper paa det inden-

landske marked var betydelig innskærket. Dette hadde sin grund i de daarlige tider i sin almindelighet med derav følgende ringe forbruk og ekseptionelt rike sildefiskerier i England.

I de øvrige aar har omsætningen været større, tiltrods for de høie priser paa bomuld og tildels paa hamp, og fabrikkene har været jevnt beskjæftiget. Eksporten er fra et par av de største fabrikker stigende, for at kunne holde disse i fuld drift, endskjønt priserne paa de store markeder er tildels overmaade lave.

Korkfabrikernes

omsætning og fortjeneste i femaarsperioden 1906—1910 er gaat jevnt ned, hvilket dels skyldes den skarpere konkurranse, idet 2 nye korkfabrikker, «Korkfabrikken av 1907» og korkfabrikken «Nor» i mellemtiden er etablert — ialt er der nu 6 korkfabrikker i Kristiania — dels den stadig større utbredelse av forskjellige typer patentkork, som bryggerierne har indført. Hertil kommer den for kort tid siden indførte utførselstold paa korketræ i Portugal. Denne er ensbetydende med utførselsforbud av korkeplater av størrelse indtil 25 cm. i diameter og har av den grund bevirket en væsentlig fordyrelse ogsaa av det træ, der ikke rammes av tolden.

Tiltrods for den indtraadte opgangsperiode her hjemme er utsigterne for korkeindustrien ikke særlig lyse, idet man vel tør gaa ut fra, at patentkorken vil finde mere indpas, samtidig som uroen i Portugal fremdeles vedvarer og yderligere utførselstold kan befryktes.

Mølleindustrien

kan i femaarsperioden 1906—1910 ikke peke paa nogen nybygning eller utvidelse av betydning; imidlertid har den skarpt fulgt den ikke ubetydelige utvikling, som har fundet sted, og staar, saavel hvad metoder som maskineri angaar, fuldt paa høide med utlandet. Dette er end mere værd at bemerke, naar man betænker, at de forløpne 5 aar, og derav især de tre sidste, har været en meget vanskelig tid for mølleindustrien, idet den tyske meleksport, som forøvrig i en aarrække har arbeidet her i landet, i de seneste aar har antat dimensioner, som ikke længer er at spøke med. Aarsaken hertil er, at de tyske drawbacksbestemmelser i sin nuværende form præmierer meleksporten i en utstrækning, som langt overstiger den toldbeskyttelse, som vore hjemlige møller har. At Tyskland i de sidste par aar har hat en meget stor høst har yderligere bidraget til at hjelpe dette lands eksport op.

Ølbryggeriernes

antal er i den sidst avvikte femaarsperiode yderligere formindsket med 1, der blev nedlagt i 1907, og utgjør ved utgangen av 1910 et antal av 8, som alle indehaves av aktieselskaper.

Bryggeriindustrien i Kristiania staar med hensyn til anlæg og utstyr fullstændig paa høide med utenlandske bryggerier.

Som følge av de opadgaaende tider og de sidste sommers forholdsviis varme temperatur har der været en — omend ganske svak — antydning til større omsætning for bryggerierne; men de stadige indskrænkninger av ølretternes antal — saavel i Kristiania som utenbys — har bevirket, at stigningen i bryggeribedriften er meget mindre end i andre brancher. Eksporten av øl er fremdeles ubetydelig.

Enkelte av de bryggerier, for hvis aktier kurs noteres, har i de sidste 2 å 3 aar kunnet gi sine aktionærer en mindre dividende.

Mineralvandfabrikkerne

har i de sidst forløpne 5 aar arbeidet under vekslende vilkaar. Omsætningen i 1906, 1908 og 1910 har været ganske god, men utbyttet har for de fleste fabrikkers vedkommende medgaat til dækning av tidligere aars tap. Høiere lønninger og stigende priser paa raaprodukterne bidrager ogsaa sit til, at denne fabrikation ikke længer er saa lønnende som før. Hertil kommer, at oprettelsen av mindre fabrikker utenbys og i laddistrikterne har skapt en konkurranse, som paa grund av de høie fragter paa dampskibe og jernbane utelukker Kristianiafabrikkerne fra dette marked. Antallet av fabrikker er derfor gaat jevnt nedover og utgjør nu kun 12 mot 18 i 1903.

1910 viser dog en tilbakevendende større kjøpeevne hos den private kundekreds ogsaa for mineralvandes vedkommende.

Margarinmørfabrikker.

Av saadanne fandtes der i tidsrummet 1906 - 1910 2 stkr. i Kristiania samt 1 i Lysaker med kontor her i byen.

Eksporten fra denne by er i femaaret avtat adskillig, men det indenlandske forbruk har dog holdt sig omtrent uforandret. Fabrikernes utbytte har i periodens første del været meget utilfredsstillende og i sidste del vistnok noget bedre, men dog ikke opmuntrende.

Margarinlandsforeningen er opløst

Chokoldefabrikkerne.

Disses stilling har i periodens løp ikke undergaat væsentlige forandringer, omend den forøkedede import av kakaobønner viser, at omsætningen av norsk chokolade er tiltat.

Tobaksfabrikkerne.

Fra tobaksfabrikanternes landsforening har man mottat følgende opplysninger:

Antallet av tobaksfabrikker med kreditoplagsret i Kristiania utgjorde 14 pr. 1 januar 1906 og 11 pr. 31 december 1910.

Disse fabrikker har tilsammen fortoldet følgende kvanta raatobak:

	kg.
1906.....	1 163 958
1907.....	1 122 534
1908.....	1 161 081
1909.....	1 202 756
1910.....	1 264 237
	5 914 566

Sammenligner man disse fortoldninger med fortoldningerne for den nærmeste femaarsperiode, vil man finde et øket tobaksforbruk av 849 187 kg. for Kristiania-fabrikkernes vedkommende. Grunden til denne stigning maa dels tilskrives den omstændighet, at et par fabrikker paa Vestlandet er nedlagt, dels vel ogsaa, at endel av den omsætning, som tidligere kom de utenbys fabrikker tilgode, er gaat over paa Kristiania. Noget sikkert overblik over dette forhold kan dog først have, naar fortoldningsopgaver fra det hele land foreligger.

Konjunkturerne paa raavaremarkedet har i den forløpne femaarsperiode været meget vanskelige og med sterkt stigende priser. Fabrikkene saa sig derfor nødsaget til at forhøie sine fabrikatpriser saavel i 1907 som i 1908. I det store og hele tat har tobaksindustrien arbeidet under nogenlunde levelige vilkaar i perioden.

S k o t ø i f a b r i k a t i o n e n

har i de sidste aar tat et stort opsving. Antal av fabrikker økes og de gamle utvider sine bedrifter. Imidlertid har der i de sidste aar inden branchen været vanskeligheter, da priserne paa raamaterialer og arbeidslønnen har steget, mens priserne paa det færdige skotøi ikke har steget i forhold dertil.

Nogen arbeidsløshet inden faget har der ikke været.

b) H a a n d v e r k e t.

Fra Kristiania Haandverks- og Industriforening har man mottat følgende indberetning:

Efter den overvurderings- og jobbetid, som karakteriserte 90-aarene, fulgte en økonomisk reaktion, en nedgangstid med de mest følelige virkninger for haandverkets drift- og produktionsvilkaar. I 1905 stanset denne nedgang i konjunkturerne, og en langsom bedring var gjennemgaaende merkbar i de fleste haandverksfag gjennem den her omhandlede periode.

Dog kan ikke den nuværende tid siges at være naadd til mer end normal høide, og i bygningsfagene er privat nybebyggelse endnu liten, mens gaardeiernes forbedrede leiepriser har forøket oppudsnings- og reparationsarbeidene i de ældre gaarder, som længe har maattet nøie sig med det aller nødvendigste og sparsomste vedlikehold. Det nye arbeide, som har skaffet vore mur- og tømmermestere forøket beskjæftigelse, er væsentlig utenbys eller offentlige byggeforetager.

Den lange døde periode har da ganske naturlig medført nogen mangel paa boliger — især for arbeidere, — men dog neppe i saadant omfang som fra enkelte hold fremholdt. Husleiestigningen er mer fremkaldt ved de betydelige stegne material- og arbeidspriser end ved bolignød. Der kan nemlig for nærværende ikke

opføres rentable leiegaarder med billigere leiepriser end de nuværende, og bankerne finder endog ulyst til at anbringe sine penger i byggeforetagender paa grund av disses for litet betryggende rentabilitet. Om florisante tider kan der saaledes ikke med nogen berettigelse være tale i byggevirksomheten.

Inden de øvrige haandverksfag maa man betegne driftsvilkaarene som normale. Den trykkende kjøpeevne, som længe har virket lammende paa haandverksdriften, er gjennemgaaende nu bedret og omsætningen derfor øket. Salgspriserne er ogsaa i de sidste aar forhøiet, dels ved hjælp av vedtagne salgstariffer, som er normert med en rimelig avanse paa produktionen, — dels ved, at den usunde konkurranse som i nedgangstiden var raadende, er bortfalt. Man tør saaledes sige, at haandverksdriften i sin almindelighet nu arbeider under middels gode vilkaar og med normal fortjeneste. Arbeidslønnen har ikke været synderlig berørt av nedgangstiden, men lønssstigningen er i de sidste aar atter begyndt, — dels opnaadd ved mindelig overenskomst med mesterne, dels fremtvunget ved arbeidsnedleggelse i enkelte eller indbyrdes beslegtede fag.

Av de stedfundne arbeidskonflikter var murmesterstreiken, som kom til at omfatte samtlige bygningsfag, den største og føleligste.

Angaaende haandverksfagenes organisation i faglig henseende kan meddeles, at en række fag har dannet landsorganisationer, omfattende mestere fra alle landets kjøpstæder.

Med hensyn til den faglige undervisning kan oplyses, at fagskoler for enkelte haandverksfag er opprettet efter initiativ av mesterforeningerne.

Endelig er der for flere fag startet faglige organer, som væsentlig inneholder fagartikler og opplysninger og notiser av faglig natur.

Det synes i det hele tat, som foreningslivet er omfattet med interesse og tilslutning, og at de vanskelige tider, som haandverket har lidt under, saavel som den sterke tekniske utvikling, som har fundet sted paa dets omraade, har bidraget hertil.

For de enkelte fags vedkommende skal man henvise til nedenstaaende opplysninger, i regelen meddelt fra de forskjellige fagorganisationer:

B a k e r n e meddeler, at arbeidsforholdene siden streiken i 1906 har været rolige. Man har faat ensartede salgsbetingelser, og forbruket av de finere brødsorter er tiltat, saa der efter nedgangsperioden, som især gjorde sig merkbar omkring 1905, nu kan spores en bedring i forretningerne, og resultatene kan betegnes som nogenlunde tilfredsstillende i de sidste aar.

Barbererne vedtok i 1906 en overenskomst med Kristiania sundhetskommisjon om sanitære forhold i barbersalonerne, der har bevirket en forøket utgift i driften.

Barbermesternes fagskole, som vistnok er Norges første haandverkeres fagskole, holdes gaaende hvert vinterhalvaar og viser sig at være til stor nytte for standen. Arbeidstiden er hver mandag fra kl. 4—6 eftermiddag. De besøkende ved skolen er de arbeidssøkende ved det kommunale arbeidskontor, der blir gratis betjent.

Der er i de sidst forløpne 5 aar arbeidet meget sterkt for, at barbererne kan komme under haandverksloven.

Blikkenslagerne har i femaarsperioden 1906—1910 paa grund av mindre byggevirkksomhet været henvist mest til reparationsarbeidet. Men forøvrig har arbeidsforholdene været tilfredsstillende. Faget har i disse 5 aar hat 2 streiker, i 1908 12 uker og i 1910 7 uker. Gruppen har i den sidste tid sporet jevn opgang.

För bokbinderne har det været gjennemgaaende godt med arbeide. Stillingen kunde været endnu bedre, hvis man ved told kunde hindret den masseindførsel av billig men daarlig indbundne bøker, som kommer fra Danmark. Faget har i 1908 maattet gaa til en betydelig forhøielse av lønningen for sine arbeidere.

I boktrykkerfaget kan der i femaarsperioden spores en jevn fremgang. I begyndelsen av perioden var der en del arbeidsledighet, men denne er avtat efterhvert, saaledes at det i periodens sidste aar var vanskelig at opdrive arbeidskraft. Der er anskaffet en flerhet av moderne hurtigpresser inden boktrykkerierne, likesom disse ogsaa ellers i teknisk henseende kan siges at følge godt med sin tid.

Bygningssnekkerne har i første halvdel av femaaret hat liten omsetning paa grund av den rent indstillede byggevirkksomhet. Sidste halvdel av femaaret har derimot været i stadig opgang og konjunkturerne har bedret sig betydelig. I det sidste aar av perioden har der været en føelig mangel paa kyndig arbeidskraft.

Farverne meddeler, at faget, som engang var en ganske stor og lønnende bedrift, er i tilbakegang som selvstændig haandverk, idet de større fabrikker og væverier har sine egne farverier og hjemmenes benyttelse av farvere er i stadig avtagende.

Der er for nærværende neppe mer end mellem 20 og 30 farversvender i Kristiania. Hertil kommer, at handelsmænd ved siden av sin øvrige forretning besørger farvning utført gjennem farverier paa landet og derved øver en ødelæggende konkurranse med de virkelige farvermestere, av hvilke der ogsaa stadig blir færre.

Forgylderfaget har de senere aar gaat jevnt frem. Av forgyldte speil, guld og politurlister indføres nu ubetydelig; derimot utføres endel, særlig lister. Faget plages sterkt av ukyndige rammemakere og tildels malerne, som forfusker faget. Forøvrig synes utførelsen her fuldstændig at staa paa høide med utenlandske fabrikater.

G a r v e r m e s t e r n e s gruppe har i femaaret sluttet to tarifoverenskomster med arbeiderne, begge med lønsforhøielse. Tilgangen paa dygtige og vel utdannede arbeidere er i avtagende, hjelpemaskiner er derimot betydelig tiltat. Forholdet mellem mester og arbeider god; der lønnes pr. uke med bibehold av løn for indtrufne helligdage samt 17 mai. I dette femaar er anvendt mindre lær og lærarbeider ved Staten end det foregaaende; men det antages at det private forbruk er øket med mer end det tilsvarende. De fremdeles høie raavarepriser saavel paa huder som skind — og som synes ikke mere at ville svinge ned i gamle priser — har ikke ført det færdige produkt tilsvarende op; derimot kan spesialiseringen, som mere og mere tiltar, ha bragt produktionsomkostningerne noget ned. Utbyttet maa betragtes som normalt og arbeidsledighet har absolut ikke været tilstede.

G l a s m e s t e r n e meddeler, at deres fag paa grund av forlitet nybygning, ikke har hat nogen nævneværdig utvikling, men i det sidste aar er der tegn til bedring.

I femaaret har g u l d s m e d e n e hat en rolig fremgang i sin omsætning. Der er tilkommet flere nye forretninger i branchen, men publikums større kjøpeevne har utjevnet dette, saaledes at man kan betegne omsætningen som god.

Arbeidsforholdene har været normale og fredelige.

Landsforbund blev stiftet 1907.

K o n d i t o r e r n e meddeler, at perioden har medført nogen fremgang i deres omsætning, men neppe i deres fortjeneste. De virkelige konditorer generes tildels av mer eller mindre ulovlige kombinerte forretninger, som under navn av konditorier forkvakler priser og kvaliteter. I femaaret er der truffet overenskomst mellom mestere og svender om ny arbeidsordning og ophævelse av losji- og kostholdet.

F o r m a l e r n e har 1906—1910 ikke været heldige aar. Byggevirksomheten har ligget nede og evnen til vedlikehold av eiendommene har været indskrænket som følge av den lave husleie; saaledes har adgangen til arbeide og fortjeneste været derefter. Fremdeles klages over den ødelæggende virkning, som anbudssystemet har paa faget, idet den trykkende anbudspris frister til at levere slet og forfusket arbeide baade i utførelse og materiale.

Femaaret har heller ikke været fri for 2 længere arbeidsstansninger, likesom arbeidslønnen er steget fra 50 øre til 57 øre pr. time, men arbeidstiden er gaat ned fra 60 til 57½ time pr. uke.

Det er den almindelige antagelse at det blir ingen varig lettelse og fremgang for faget saalænge den forældede haandverkslov av 1839 fremdeles skal virke og gjælde som den gjør.

Femaaret 1906—1910 har for K r i s t i a n i a m u r m e s t e r e været trykkende, idet man for en stor del var henvist til utenbys arbeide. Paa grund av

konflikter med folkene i 1906, 1908—1910 har arbeidsforholdene derhos været urolige. Arbeidslønnen er steget over hele linjen.

Gruppen er indmeldt i Arbeidsgiverforeningen og norske murmesteres landsorganisation.

Der er utarbeidet nye anbudsregler samt ny kontrakt etc. for læregutter.

Hos møbelsnekkerne har der i femaaret 1906—1910 været nogen opgang i efterspørselen efter bedre haandverksarbeide. Der har ikke været nogen nævneværdig arbeidsledighet, hvorfor arbeidspriser og raamateriale viser nogen stigning.

Nogen større arbeidskonflikter har ikke fundet sted. Auktionssalg av møbler foregaar, trods den nye lov, i ganske stor maalestok, om end under litt andre former end før. Mesterne har derfor i 1909 dannet en landsforening for mer effektivt at kunne vareta fagets interesse.

Før rørlæggerne meddeles, at da byggevirksomheten fremdeles har været minimal, har der været meget litet av nyt arbeide. Man har for en stor del været henvist bare til de forekommende reparationer og vedlikehold. Dog har de større firmaer hat endel arbeide utenbys ved nye fabrikanlæg o. s. v. Gasverket har fremdeles fortsatt med sin konkurranse. Forholdet inden denne branche maa siges at ha ligget nede i økonomisk henseende i de nævnte aar. Konkurransen har været særdeles trykkende.

Salmakerner. For sæletøifabrikanters vedkommende har perioden været daarlig paa grund av alle automobilerne, — derimot har reiseeffekt- og porteføljefabrikanterne hat det ganske godt.

Skomakerne har arbeidet under normale forhold, dog er der kanskje mere efterspørsel efter haandsydd skotøi nu end tidligere, og kjøpeevnen hos publikum synes bedre.

En konflikt inden faget blev avverget i 1909, mot at man gik med paa en forhøielse av arbeidsløn med 10—15 pct.

Skredderne meddeler, at der er økonomisk bedring i faget i de par sidste aar. I mars maaned 1910 vedtoges ifølge lønskrav fra svendene ca. 10 à 12 pct. forhøielse av tariffen for stykarbeide, og for ukesvender en mindsteløn av kr. 23 pr. uke. Tilgangen paa arbeidskraft til faget er liten, særlig stiller svendene sig avvisende overfor utdannelse av læregutter, hvorfor der er skedd henstilling fra landsforeningen om at utdanne læregutter i størst mulig utstrækning. Faget er sæsonfag; derfor er der til enkelte tider mindre at bestille for stykarbeiderne.

T a p e t s e r f a g e t, der til en viss grad omfatter luksusgjenstande, er blandt de første, der vil føle de daarlige tiders tryk.

Faget har som følge herav lidt under de daarlige tider, som fulgte efter den saakaldte jobbepriode; der har dog i den senere tid vist sig en bedring. Auktionsvæsenet, der la an paa en for faget aldeles ødelæggende smudskonkurranse, er nu avløst av saakaldte kommissionsforretninger, konkurransesalg og underhaandssalg, der tildels drives av de samme folk og i de samme lokaler som auktionerne dreves.

Der har i de forløpne 5 aar én gang været arbeidstvist, som dog blev bi-lagt uten arbeidsstans.

Nogen arbeidsledighet har ikke hersket i det sidste aar.

T ø m m e r f a g e t har som de øvrige bygningsfag i høi grad lidt under den stedfundne stansning inden byggevirksomheten i hovedstaden, men maa dog siges at være forbedret i det sidste aar, da der har været adskillig bygning utenfor byen.

Faget har været hjemsøkt av streik, men forholdene skulde nu ved den trufne overenskomst være ordnet indtil den 1 april 1915.

U r m a k e r n e har i perioden behandlet mest faglige anliggender. Blandt andre saker av betydning kan nævnes, at der fremdeles arbeides paa at bekjempe den store konkurranse med endel handelsfolk, der videre søker at omgaa handelsloven. Urmakerne har derfor søkt handelsloven forandret derhen, at salg av bøker med ur som præmie forbydes, da man mener, at dette er en fordægtig omførselshandel og en omgaaelse av loven.

Urmakerne har siden 1 januar 1908 utgit sit fagskrift, der utkommer en gang maanedlig og som siden juli 1909 har været obligatorisk.

3. Handel, bankvæsen, assurance.

a) H a n d e l.

Nærværende avsnit er utarbeidet efter de paa Kristiania Børskomités foranstaltning trykte aarsberetninger om byens handel, skibsfart og industri.

Mens den forrige femaarsperiode maa betegnes som en avviklingsperiode efter krakket i 1899 med tegn til lysere forhold ved periodens utgang i 1905, kan den sidste periode 1906 - 1910 alt i alt betegnes som sund og god for forretningslivet med jevn indre vekst for byen. Man tør vel sige, at denne nu er kommet til fulde kræfter efter krisen for 10 aar siden, og at den fremtrædende mistillid fra forrige periode har veket pladsen for god tro paa fremtiden.

Den almindelige forbruksevne har i disse aar steget ganske jevnt inden alle befolkningslag, og navnlig synes de to sidste aar i denne henseende at maatte

betegnes som tilfredsstillende. Arbeidslønningerne er gaat op i alle fag; men denne bevægelse har været fulgt av en merkbar forhøielse av det almindelige prisnivaa, saavel for fødemidler som for andre nødvendighetsgjenstande. Saaledes er husleien i de senere aar gaat jevnt og ganske raskt op, dels som en følge av de høiere priser paa alle slags byggematerialer og paa arbeidshjælp og dels paa grund av befolkningens vekst, som ikke har været ledsaget av tilsvarende forøkelse av beboelsesrum. I det hele maa dog den almindelige velstand siges at være vokset i den her omhandlede periode, hvilket har medført en forøket indre handelsomsætning utover hele landet.

Antallet av handlende i Kristiania er meget stort og tilgangen paa nye handelsborgere har i femaaret i gjennemsnit pr. aar været 260 mænd og 168 kvinder mot i forrige femaar henholdsvis 200 og 247. Handelsloven av 16 juli 1907 medførte i 1908 en meget sterk tilstrømning av nye handelsborgere, som vilde sikre sig handelsret før den nye lovs skjærpede betingelser for at faa næringsbrev traadte i kraft. I 1909 og 1910 gik derimot antallet tilbake, især for kvinderne, hvis antal faldt av fra 258 i 1908 til 68 i 1909.

Med undtagelse av aaret 1908 viser byens eksporthandel voksende værdier i hvert av de 5 aar, og for importen er der, som av nedenstaaende oversigt nærmere vil sees, en uavbrutt, omend noget ujevn opgang i værdierne:

A a r.	Indførsels- værdi.	Utførsels- værdi.	Samlet omsætning.	Toldindtægter. ¹⁾
	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
1906.....	135 019	37 656	172 675	20 100
1907.....	157 378	38 409	195 779	21 300
1908.....	158 837	34 192	193 029	22 100
1909.....	166 864	43 009	209 873	23 400
1910.....	179 432	47 566	226 998	26 700

Byens handelsstand har i perioden ved opprettelsen av Kristiania Handelskammer skaffet sig en mere officiel repræsentation utad. Denne institution, hvis statutter under 6 februar 1908 er godkjendt av Handelsdepartementet, er sammensat av Børskomiteens samtlige medlemmer i forening med repræsentanter for et større antal fagsammenslutninger inden handels-, skibsfart- og industrinæringene.

For de viktigste av byens eksportartikler skal man nedenfor gi endel detaljerte opplysninger, idet man begynnder med:

Trælasteksporten.

Denne har for Kristiania andraget til følgende antal kubikmeter:

Trælast, slags.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Høvlet last	109 668	99 083	72 912	88 648	74 151
Skaaret —	85 350	52 232	38 940	33 072	34 631
Hugget —	14 727	10 050	5 866	6 918	2 537
Rund —	59 112	55 859	47 497	48 027	41 854
Stav etc.....	3 387	2 887	5 488	3 275	2 823
Splitved etc.....	1 275	611	179	135	13
Ialt	273 519	220 722	170 882	180 075	156 009

Eksporten, som i foregaaende periode var gaat jevnt op, kulminerte i 1906 med sterk nedgang gjennem hele indeværende periode.

Priserne paa høvlet last, som var begyndt at stige i 1905, fortsatte i 1906, saaledes at vaarskibningen for 1907 blev solgt til £ 10 og 12 pr. std., henholdsvis for gran og furu cif. billige britiske havner. Imidlertid begynde allerede sidst i 1907 priserne at falde og fortsatte i 1908 som følge av fallende verdenskonjunkturer, saaledes at de under sommeren 1908 var helt nede i henholdsvis £ 8. 5 og £ 10 à 10. 5.

Utskibningen paa London i perioden maa betegnes som stille. Det samme gjælder Afrika, hvorfra der dog sidst i perioden mottoges større ordres. Forholdsvis bedst har utskibningen været paa Australien; men som tabellen viser, er eksporten ialt gaat sterkt ned.

Paa grund av den minimale byggevirkosmhet har ogsaa hjemmeforbruket været litet. Utover høsten 1908 steg atter priserne og naadde ved høstskibningen 1909 £ 10. 10 og 12. 10, hvilke priser har holdt sig — omend med svigtende mellemrum — perioden ut. Imidlertid steg indkjøpspriserne paa skog, som den hele tid hadde været i stigning, i samme forhold, saaledes at de skogløse høvlerier i de sidste aar har fundet sin regning ved at importere ikke ubetydelige kvanta av skurlast fra Rusland til forædling her. Høvellasteksporten maa saaledes i det hele i perioden betegnes som daarlig lønnende.

Træmasseeksporten.

Utførselen av mekanisk træmasse (heri iberegnet ogsaa svensk transit) stiller sig for hvert av periodens aar saaledes (i ton):

A a r.	Fra det hele rike.		Herav over Kristiania.	
	Tør.	Vaat.	Tør.	Vaat.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1906.....	20 432	373 756	5 963	37 177
1907.....	24 560	424 265	8 796	44 570
1908.....	20 661	462 852	7 756	51 256
1909.....	19 397	456 815	5 903	57 205
1910.....	20 095	458 658	4 225	59 685

I Kristiania findes vistnok hverken træsliperier eller cellulosefabrikker, men et stort antal saadanne fabrikker hele landet over eies av kapitalister og andre folk i Kristiania, likesom eksporten for en del foregaar over denne by.

Femaarsperioden 1906—1910 har som helhet frembudt et godt marked for denne vare. Produktionsforholdene var gode, og eksporten gik i periodens første aar betydelig op.

Til trods for dyre indkjøb av tømmer har træmasseeksporten i perioden git et godt økonomisk utbytte, idet salgspriserne den største del av tiden har holdt sig høie.

Perioden begyndte med kr. 35—36 fob. for sluttede aarskontrakter og sprang i 1907 sterkt op, med salg endog til kr. 55 og derover fob. for prompte partier, idet dog allerede en stor del av aarets produktion var solgt til samme priser som i 1906.

Ogsaa 1908 var et av de bedre aar med salg i første halvdel til kr. 50 og derover pr. vaat ton. Fra midten av 1908 har konjunkturerne derimot været vikende, og i andet halvvaar 1909 var man efterhaanden kommet ned i kr. 36.50 for prompte og kr. 35 50 for levering 1911. I 1910 sank priserne videre ned til et lavmaal som sjelden før; der solgtes da adskillig masse til kr. 27 og undtagelsesvis til endnu lavere priser. Aarsaken til denne betydelige svækkelse er at søke i overproduktion i Norge og endnu mere i Sverige.

Imidlertid var adskillige aarskontrakter for levering 1909 og 1910 allerede tidligere avsluttet til fordelagtige priser, saaledes at ogsaa disse aar maa betegnes som bra. Aaret 1910's lave konjunkturer rammes derfor væsentlig salg til straks-levering.

Av kemisk træmasse (cellulose), hvori indbefattet endel svensk vare, utførtes (i ton):

A a r.	Fra det hele rike.		Herav over Kristiania.	
	Tor.	Vaat.	Tor.	Vaat.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1906.....	149 886	7 427	22 371	3 841
1907.....	146 595	8 054	22 120	3 669
1908.....	152 387	5 507	22 146	2 591
1909.....	163 556	3 908	29 080	1 906
1910.....	193 750	1 733	31 993	934

Perioden begyndte med et godt aar for cellulosefabrikkerne, idet omtrent hele aarsproduktionen var solgt for kr. 145 à 150 for prima blekbar vare, hvilket gode forhold vedvarte i 1907 endog med nogen stigning i sidste halvdel med øket produktion og tilsvarende øket forbrug. Allerede fra periodens begyndelse havde der imidlertid meldt sig flere nyanlæg av fabrikker, og disse bragte fra 1908 av stadig øket produktion ind paa markedet. Priserne trykkedes derved efterhaanden sterkt, og i 1910 var produktionen steget saa voldsomt, at verdensforbruget ikke længere kunde holde skridt. Noteringerne gik derfor ned til et lavmaal og kursene paa celluloseaktier, som i de gode aar var drevet adskillig op, var stadig gjenstand for fald. I 1908 kom spørgsmaalet op om en skandinavisk sammenslutning for at opnaa en indskrænkning av produktionen, men det lykkedes ikke at opnaa den nødvendige tilslutning til en saadan forholdsregel.

Papireksporten

har i femaaret utgjort følgende antal ton (norsk vare):

A a r.	Fra hele riket.			Herav over Kristiania.		
	Pakpapir.	Tryk-papir.	Træpap.	Pakpapir.	Tryk-papir.	Træpap.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1906.....	40 679	51 435	4 708	8 086	120	2 618
1907.....	46 474	47 262	4 961	10 419	966	2 759
1908.....	49 502	58 642	4 044	7 500	983	1 999
1909.....	59 569	64 522	4 480	9 479	1 332	2 054
1910.....	63 080	75 445	4 538	12 061	4 493	2 699

Perioden begyndte med nogenlunde tilfredsstillende forhold, og priserne steg i 1907 endog noget paa de fleste sorter papir med undtagelse av de tyndere pak-

papirer, av hvilken vare der var overproduktion. Utbyttet stillet sig noksaa forskjellig for de forskjellige papirfabrikker. Aarene 1908 og 1909 frembød utilfredsstillende konjunkturer for alle slags papir; dog var avispapir endnu i 1908 forholdsvis gunstig stillet. Priserne gik saa lavt ned, at de for mange fabrikker maatte bringe tap; i 1909 maatte saaledes 2 mindre fabrikker indstille sine betalinger. Det ugunstige marked fortsatte i 1910, om der end gjorde sig en stigende efterspørsel gjældende med tendens til bedre priser.

Fyrstikeksporten

har i femaaret andraget til følgende antal ton:

A a r.	Fra riket.	Herav over Kristiania
	Ton.	Ton.
1906	3 627	2 712
1907	3 950	2 701
1908	4 226	2 997
1909	5 130	3 718
1910	5 229	3 994

Av landets samlede produktion eksporteres fra tre fjerdedele op til fem sjettedele.

Fabrikkerne har i perioden arbeidet under forholdsvis gunstige vilkaar, idet priserne har holdt sig paa et tilfredsstillende nivaa. Konkurransen med utlandet er imidlertid skarp, men saavel produktion som eksport har øket ikke ubetydelig i perioden, og vore merker er overalt anerkjendt paa grund av sin gode kvalitet.

Det indenlandske forbruk er ogsaa tiltat noget.

Fra 1907 av gjennomførtes lønspaalæg til arbeiderne i branchen, hvilket medførte nogen reduktion i fabrikkernes fortjeneste.

I s e k s p o r t e n

fra Kristiania har likesom fra det hele land variert sterkt i perioden.

Der utførtes nemlig (i registerton):

A a r.	Fra riket.	Derav over Kristiania.
	Reg.-ton.	Reg.-ton.
1906	495 632	82 744
1907	279 181	57 629
1908	303 414	48 965
1909	275 537	59 536
1910	396 909	69 683

Perioden begyndte med et godt aar. Paa grund av mild vinter i Tyskland var behovet derfra betydelig og priserne nogenlunde fordelagtige.

De tre paafølgende aar var derimot saa ugunstige baade i henseende til eksportmængde og priser, at virksomheten bragte betydelig tap. I 1907 kunde nemlig Tyskland paa grund av kold vinter i væsentlig utstrækning tilfredsstille sit behov selv, i 1908 var forholdene ved ishøstningen hos os ugunstige, og i 1909 var sommeren i England saa kjølig, at efterspørsel fra denne store forbruker var meget liten. 1910 bragte saa pludselig igjen et særdeles godt aar; baade steg eksporten, og priserne kunde strammes betydelig, da Tyskland atter blev nødt til at komme paa markedet med sit store behov. Nævnte land mottok i 1910 fra Kristiania 23 152 ton is mot bare 338 ton i 1909.

Værdien av det i 1910 utførte kvantum is kan ansættes til ca. 2.7 mill. kr. mot 0.6 i 1909 og 1.5 mill. i det gode isaar 1906.

b) Bankvæsen.

Femaarsperioden betegner for bankerne en god periode med sunde omsætningsforhold og et rolig pengemarked.

Landbrukets gjennomgaaende tilfredsstillende utbytte i forbindelse med den paa omtrent alle næringsomraader voksende virksomhet og avkastning har sammen med inndragning fra utlandet av betydelige beløp, navnlig til anbringelse i nye industrielle foretagender, sat mange penger i omlop. Kapitalopsamlingen i sparebanker og privatbanker har gaat jevnt og raskt, saa at disse institutter ingen vanskelighet har hat med at tilfredsstille det voksende behov fra næringslivets side.

Rentefoten har ikke været underkastet mange ændringer, og vekselkontoen har holdt sig tilsvarende rolig, — gjennomgaaende roligere og jevnere end i vore to naboland, som i perioden har hat større finansielle vanskeligheter at bekjempe.

Avviklingen av de fra forrige periode til likvidation overgivne banker har skredet regelmæssig frem. Delkredobanken avsluttedes i 1907 med 26.2 pct. til kreditorerne. Diskontobanken var færdig til avslutning ved nytaar 1908 med 42 pct. til hovedkreditorerne. Den Nordiske Aktiebank avsluttedes i 1910 med 45.5 pct. til de uprioriterte kreditorer. Norsk Veksels- og Landmandsbanks likvidation er ogsaa avsluttet. Christiania Privatbank er fremdeles under avvikling. Til utgangen av 1910 var ialt utloddet 65 pct. til de uprioriterte kreditorer.

Kristiania Handelsbanks likvidation avsluttedes med fuld dækning til kreditorerne, og dens aktiva har under de stigende eiendomsværdier vist sig saa gode, at aktionærene faar igjen sine sidste indbetalinger.

I 1907 fik Kristiania Hypotek & Realkreditbank sin stilling konsolidert, idet den ordinære aktiekapital blev nedskrevet fra 4 til 1½ mill. kr., og der utstedtes præferenceaktier for kr. 2½ mill. For denne bank har de i de sidste aar sterkt stigende eiendomsværdier medført en betraktelig bedring.

I 1908 utvidet Norges Bank sin aktiekapital fra 15½ mill. til 19 mill. og i 1910 utvidet Kristiania Bank og Kreditkasse sin aktiekapital fra 3.2 mill., hvorav indbetalt 2 240 000, til 4 mill. fuldt indbetalt.

Norges Banks guldbeholdning, seddelomløp og reserve har i periodens 5 aar stillet sig saaledes (regnet efter gjennemsnittet av de enkelte maaneders ultimoopgjør):

A a r.	Guldbeholdning.	Seddelomløp.	Funderte sedler i kasse.
	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1906	44 529	68 775	10 754
1907	48 237	73 588	9 648
1908	46 238	73 323	7 915
1909	47 828	75 314	7 507
1910	50 829	81 130	4 732

Bankens diskontopræmie for veksler svinget i aarene 1906 til 1908 mellem 5 og 6 pct. og holdt sig fra 2 februar 1909 perioden ut i 4 $\frac{1}{2}$ pct. For vekselobligationer har diskontoen stadig holdt sig $\frac{1}{2}$ pct. høiere.

c) Assurance.

Brandforsikringen har i de sidste 5 aar forløpet meget gunstig, saa gunstig, at de ved branden i Aalesund foraarsakede store tap maa ansees optjent. Brandforsikringsselskaperne, som efter den nævnte brand foretok en præmieforhøielse for samtlige byer med undtagelse av Kristiania, Bergen og Trondhjem, har da ogsaa i overensstemmelse med deres dengang uttalte løfte revidert præmierne, saaledes at disse nu er kommet ned i, hvad de var før forhøielsen og delvis endnu lavere. Hvorvidt denne bedring i brandskadeforholdene kan betegnes som varig, lar sig selvfølgelig ikke med bestemthet sige. Tiderne har været opadgaaende, og det er en statistisk kjendsgjerning, at resultatet av brandforsikringsbedrift stiger og synker med gode og daarlige tider. Imidlertid bør man ikke se bort fra, at der i de senere aar er skedd ikke uvæsentlige forandringer i byernes, særlig de mindre byers, brandslukningsvæsen. Virkningen av den i 1904 vedtagne murtvangslov er endnu nærmest begrænset til det rent moralske. De norske brandforsikringsselskaper, hvis tal er øket fra 6 til 7, idet sjøforsikrings-selskapet «Norske Lloyd» i 1910 besluttet at utvide sin virksomhet til brandforsikring, har i femaarsperioden øket sin præmieindtægt med ca. 2 millioner, idet den i 1905 utgjorde kr. 3 492 376 mot kr. 5 491 426 i 1910. Forøkelsen turde dog væsentlig skrive sig fra utenlandsk indirekte forretning, som selskaperne i det senere mer og mer har lagt sig efter. Den Almindelige Brandforsikringsindretning for Bygninger, hvis præmieindtægt i 1905 utgjorde 3,1 million kr., er ikke gaat væsentlig frem. Derimot har indretningen i perioden lagt sig op et betydelig reservefond, nemlig ca. 7 millioner, hvad der er mere end den noensinde har eiet, og mere end dobbelt saa meget som dens formue var umiddelbart før Aalesundsbranden, der som bekjendt krævet hele reservefondet, 3,3 million kr.

og en ekstraordinær utligning paa noget over 4 millioner, hvorav Kristiania alene har betalt vel 1 million kr.

Sjøforsikringen har en sterk fremgang at opvise. Præmieindtægten i de 6 norske selskaper har mer end fordoblet sig i den forløpne periode og utgjorde i 1910 kr. 9 072 993. Økningen skriver sig ogsaa her væsentlig fra utenlandsk forretning. Men selskaperne klager fremdeles over, at præmiesatserne gjennom konkurransen er trykket ned til et lavmaal, som kun gir ringe utsigt til gevinst. Der har været gjort forsøk paa gjennom overenskomster at holde ialfald satserne for visse risikoer oppe, uten at det hittil har ført til noget praktisk resultat.

Livsforsikringen. I denne branche har der likeledes været en sterk vekst. Præmieindtægten for vore 8 livsforsikringsselskaper, som i 1905 var 5.0 million, utgjorde i 1910 8.1 million kr. Et selskap, «Minerva», er ophørt.

Ulykkesforsikring. Den private ulykkesforsikring har i lang tid været paa et enkelt selskaps hænder, nemlig «Sigyn», som i perioden har forøket sin præmieindtægt fra kr. 159 296 i 1905 til kr. 243 085 i 1910. I det sidste tal er dog tillike indbefattet præmie for ansvarsforsikring og maskinforsikring, hvilke brancher selskapet har drevet i et par aar, likesom det ogsaa har utvidet sin virksomhet til sykeforsikring i kombination med ulykkesforsikringen. Et nyt norsk syke- og ulykkesforsikringsselskap «Dovre» med hovedkontor i Kristiania er stiftet i 1910.

4. Skibsfart.

Hvorledes den i byen hjemmehørende handelsflaate har utviklet sig i fem-aaret, fremgaar av nedenstaaende fra Sjøfartskontorets Aarbok hentede opgave:

Pr. 31 december.	Dampskibe.		Motorfartøier.		Seilskibe.		Tilsammen.	
	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
1906.....	255	254 920	2	76	81	71 010	338	326 006
1907.....	266	276 941	2	76	66	60 405	334	337 422
1908.....	294	325 367	3	101	60	55 279	357	380 747
1909.....	320	350 320	5	190	60	60 707	385	411 217
1910.....	328	361 587	6	311	59	65 237	393	427 135

Det bemerkes, at ovenstaaende opgave angir brutto tonnagen for samtlige i Kristiania tolddistrikt hjemmehørende, registreringspligtige fartøier¹ (ø: dampfartøier paa 25 ton og derover og seilfartøier paa 50 ton og derover).

Mens dampskibene viser uavbrutt vekst saavel i antal som tonnage, er som det vil sees, antallet av seilskibe gaat adskillig tilbake i femaaret; tonnagen naadde derimot sit lavpunkt i 1908.

Hvad angaar skibsfartens bevegelse paa Kristiania havn i femaaret, skal man i det hele tat henvise til den Officielle Statistik samt til de aarlige børsberetninger. Den samlede ved byens toldsted ind- og utklarerte tonnage i inden- og utenlandsk fart viser en jevn fremadskridende bevegelse. De i forrige periode paagaende arbeider for at skaffe trafikken bedre bryggeplads er fortsatt ogsaa i sidste femaar, herom henvises nærmere til havneingeniørvæsenets under avsnit 5 indtagne beretning.

Fr a g t m a r k e d e t, som i forrige femaarsperiode viste en ugunstig stilling bedredes paatagelig fra 1905 av tiltrods for den sterke nybygning av dampskibe, og aarene 1906 og 1907 maa paa grund av et raskt tiltak i den internationale vareproduksjon og omsætning betegnes som forholdsvis gunstige. Aarene 1908 og 1909 betegner imidlertid igjen en tilbakegang, som skyldes stagnation i verdensomsætningen og sterk overproduksjon av tonnage. Fra 1910 av ser det igjen lysere ut, idet behovet for tonnage er steget, omend fragterne fremdeles maa betegnes som lave. Forholdet stillet sig dog noget forskjellig for de enkelte grupper av skibe. Bedst har vistnok gjennom hele perioden de faste ruteselskaper greiet sig; derimot har vanskelighetene været større for vore mange trampdampere og for seilskibene.

5. Kommunale forhold.

a) K o m m u n a l h u s h o l d n i n g m. v.

I den sidst forløpne femaarsperiode er det lykkedes at bringe et bedre forhold istand mellem byens indtægter og utgifter. Samtidig som skatøren er bragt ned, har man paa grund av bedre økonomiske vilkaar og større skatteevne hat anledning til i større utstrækning end i forrige femaarsperiode at imøtekomme kravene ved de forskjellige kommunale foretagender.

Mens de regnskapsførte utgifter i 1906 utgjorde kr. 15 430 000 med en underbalanse av kr. 446 600, var de tilsvarende tal for 1910 henholdsvis kr. 15 883 600 og kr. 233 000. Samtidig har skatøren, som i 1906 var 15.35, gaat ned til 11.56 i 1910. Det ekstraordinære budjet viste i 1906 en utgift av kr. 4 056 800 mot i 1910 kr. 4 265 000. Nærmere opplysninger angaaende de kommunale budjetter er at finde i «Statistisk aarbok for Kristiania.»

Der er i femaarsperioden ikke optat noget nyt laan. Kommunens samlede obligationsgjæld, som ved periodens begyndelse utgjorde 52.4 mill. kr. er ved dens utgang gaat ned til 46.1 mill. kr.

Til forskjellige kommunale foretagender er i aarene 1906—1910 anvendt

¹ Herunder ogsaa indbefattet dampskibe paa Mjøsen.

av laanemidler ialt kr. 11 278 000 (mot kr. 18 084 500 i det foregaaende femaar).
 Spesifikation ovar anvendelsen vil findes i den kommunale statistiske aarbok.

Den utlignede indtægtskat tillikemed den ved samme utligning
 antagne formue og indtægt har utgjort:

A a r.	Antal skat- ydere (o: antal l.-nr. i byskat- lign.).	Indtægts- skat.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.
		1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1905.....	68 692	6 505	345 855	95 216	40 073
1906.....	69 740	6 880	335 998	95 737	39 768
1907.....	76 669	6 916	347 207	101 828	43 745
1908.....	80 339	6 701	355 902	105 916	45 560
1909.....	80 202	6 740	381 548	112 059	49 177
1910.....	81 144	6 966	396 244	118 585	53 034

Den aarlige procentforhøielse har utgjort:

A a r.	Antal skat- ydere (o: antal l.-nr. i byskat- lign.).	Indtægts- skat.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.
	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.
1905—1906.....	+ 1.53	+ 5.77	÷ 2.85	+ 0.55	÷ 0.76
1906—1907.....	+ 9.94	+ 0.51	+ 3.34	+ 6.36	+ 10.00
1907—1908.....	+ 4.79	÷ 3.13	+ 2.50	+ 4.01	+ 4.15
1908—1909.....	÷ 0.17	+ 0.58	+ 7.21	+ 5.80	+ 7.94
1909—1910.....	+ 2.94	+ 3.35	+ 3.85	+ 5.82	+ 7.84

Der utlignedes skat paa indtægten efter følgende forholdstal: i 1906 kr. 15.35
 pr. 100 kr. skatbar indtægt, i 1907 kr. 14.01, i 1908 kr. 13.00, i 1909 kr. 12.06
 og i 1910 kr. 11.56.

Av opgaven over antal skatydere sees disse at være steget med ca. 12 500.
 I virkeligheten er de steget med over 16 500, idet ca. 4 000 i 1909 er utskilt
 som vedkommende skatydere med «mindsteskat» og mindstenæringsskat (som følge
 av den nye handelsavgift). Den sterke økning i antallet av skatydere — omtrent
 like sterk som økningen i folkemængdens tilvekst — skyldes i første række, at
 ligningen fra 1907 av har kunnet bygge paa det ved formandskapsbeslutning av
 21 august 1905 nyoprettede kommunale folkeregister. Dette kontor
 overtok samtidig utarbeidelsen av byens valgmandtal.

Den i femaaret utlignede eiendomsskat samt antallet av de skattepligtige eiendomme m. v. sees av følgende tabel:

A a r.	Utlignet skat paa			Antal skattepligtige eiendomme.	Taktstverdi av		
	ubebygget grund.	bebygget grund. ¹	faste eiendomme.		ubebygget grund.	bebygget grund (inkl. husene).	grund ialt.
	Kr.	Kr.	Kr.		Tus. kr.	Tus. kr.	Tus. kr.
1906.....	179 625	3 178 321	3 357 946	8 781	52 831	516 800	569 631
1907.....	175 803	3 194 605	3 370 408	8 782	51 707	521 143	572 850
1908.....	174 633	3 174 438	3 349 071	8 788	51 363	522 112	573 475
1909.....	169 940	3 194 204	3 364 144	8 770	49 982	523 640	573 622
1910.....	168 311	3 312 374	3 480 685	8 760	49 503	524 940	574 443

Ialt utlignedes i 1906 i byskat kr. 10 238 208 mot kr. 10 446 227 i 1910.

Angaaende antallet av tinglæste og avlæste panteheftelser, tvangsauktioner, eksekutioner, utpantninger m. v. henvises til de respektive tabeller i den kommunale statistiske aarbok.

b) Politiets

organisation har i femaaret 1906—1910 ikke undergaat væsentlig forandring.

Embedsetaten var som i 1905.

Den underordnede styrke, som i 1905 utgjorde 476 mand, er i femaaret reducert til 436 mand.

Det ridende politis hester er i tidsrummet formindsket med 4.

Kontorpersonalet er i femaaret reducert fra 19 til 15 kontorister foruten politisekretæren.

Ekeberg politistation flyttedes i 1910 til leiet lokale i Saxegaardsgaten nr. 1 og kaldes Oslo politisation.

Kommunens samlede utgifter til politiet:

1906.....	kr. 764 470
1907.....	« 754 140
1908.....	« 826 938
1909.....	« 847 582
1910.....	« 907 739

Statskassens bidrag til politiutgifterne har fra 1906 utgjort kr 30 000 pr. aar.

¹ I femaarsberetningen for 1901—1905 er de tilsvarende tal feilagtig angit. Der skal staa 1901: 3 180 484, 1902: 3 109 597, 1903: 3 042 719, 1904: 2 992 323 og 1905: 2 991 238. Næste rubrik «faste eiendomme ialt» er ogsaa feilagtig og skal være de tal som i nævnte beretning er anført under «bebygget grund».

Vedkommende politiets virksomhet kan for femaaret 1906—1910 henvises til politikammerets utførlige aarberetninger.

Her skal alene hitsættes 2 tabeller: nr. 1 vedkommende ordenspolitiet, nr. 2 vedkommende opdagelsespolitiets virksomhet:

I. Tabel over antallet av anmeldelser for politiforseelser, av de i anledning saadanne forseelser for politiet vedtagne eller i politisaker ilagte straffebøter samt av offentlige politisaker vedkommende Kristiania by.

Aar.	Antal anmeldelser for politiforseelser.	Antal straffebøter.	Antal offentlige politisaker.
1906	19 115	10 322	381
1907	18 444	11 363	395
1908	21 676	13 427	444
1909	23 017	14 532	576
1910	26 533	17 271	621

II. Tabel over antallet av anmeldelser m. v. ved opdagelsespolitiet i Kristiania i aarene 1906—1910:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
1. Anmeldte forbrydelser begaaet her ...	6 990	7 049	8 415	8 065	8 912
2. Herav opdagede	4 363	4 491	4 958	4 842	5 399
3. Forbrydelser begaaet utenfor Kristiania	1 161	1 453	1 592	1 366	1 519
4. Arrestanternes antal	1 017	912	1 022	1 093	1 066
5. Brandanmeldelser	245	195	240	286	289
6. Anmeldelser om forulykkede	53	63	79	78	70
7. Anmeldelser om savnede personer ...	284	297	331	348	373
8. Anmeldelser om tapte saker	625	596	595	586	364

c) Brand- og ingeniørvæsenet.

Efter at det med stadsingeniørstillingen forbundne branddirektørembede blev ophævet ved stadsingeniør Andersens avgang 30 juni 1905 er branddirektørens forretninger overtat av brandchefen, der i likhet med byens overingeniører nu sorterer direkte under magistraten.

Ved omordningen av den kommunale administration henlagdes brandvæsenet under utvalget for brandvæsen og vand- og kloakvæsen. (Se sak nr. 61, 1907). Da loven av 15 august 1908 om brandvæsenet traadte i kraft 1 januar 1909, henlagdes brandvæsenets anliggender under et brandstyre, til hvis formand hittil har været valgt politimesteren.

Brandkorpsets samlede styrke var ved ufløpet av 1910: brandchef, assistent, overbrandmester, 9 brandmestere (før kaldt underbrandmestre), 30 formænd, 2 maskinister, 93 brandkonstabler og 2 staldkarer.

En redegjørelse for hvad der er utført med hensyn til brandvæsenet ordning og utvidelse efter den i november 1900 nedsatte komité's plan findes trykt i bilag til sak nr. II, 1910, side 69.

Materiel. Av nyt er kun en Magirus dreiestige (1909). Aar 1910 bevilgedes til en automobil 15 000 kr. Beløpet skal benyttes efter nærmere bestemmelse av magistrat og formandskap.

Brandkummenes antal var 1905 2 050 ved utgangen av 1910 2 084. De to første hydranter opsattes i Stortingsgaten 1909, aaret efter opsattes 6 i Toldbodgaten. Ved nyanlæg og omlægning vil man for fremtiden bruke hydranter i størst mulig utstrækning.

Brandstationerne. Ombygning av Grønlands station, hvortil der i 1902 blev avsat 13 300 kr., er ikke utført. Det viste sig ved nærmere undersøkelse av bygningsgrunden, at denne var saa daarlig, at ombygningen efter den første plan vilde medføre vanskeligheter og større omkostninger end paaregnet. Saken gjenoptoges i 1910 og stadsarkitekten har for tiden en ny plan under arbeide. Hægdehaugens og Vaalerengens stationer venter endnu paa egne bygninger. Byggeplan for Sagenes station med beliggenhet ret over for kirken blev i slutningen av 1910 paany behandlet av en dertil nedsat komité. Eierens av Sagveien 23 saa sig nemlig i april 1910 efter en ildebrand nødsaget til at opsigte brandvæsenet, som har leiet der siden 1872.

Brand- og polititelegrafen. I det forløpne femaar er signalapparaternes antal forøket til 198, hvorav de 140 er brandvæsenets eiendom. Tilveksten siden 1905 er 18 apparater, hvorav de 13 tilhører brandvæsenet. Paa budgettet for aar 1911 er bevilget til paabegyndelse av en meget omfattende modernisering av brandtelegrafen. Det er meningen først at gjøre færdig den indre del av byen, som tilhører hovedstationen, og derefter hvert aar en av de tre grupper, hvori de ytre bydele agtes samlet.

Reservekorpset. Med brandforsikringens samtykke er fra 1907 bevilgningen til reservekorpset nedsat til det halve, 500 kr., idet korpsets rulleførte mandskap er reducert til 100 mand, hvad man fandt kunde forsvares av hensyn til den hjælp, man i tilfælde kan paaregne at faa fra de militære avdelinger.

Præmie- og understøttelsesfondet. Fondets formue var ved utgangen av 1910 kr. 54 290.94. I anledning av brandkorpsets 50-aarige bestaaen mottok fondet 31 december 1910 en gave av 2 000 kr. fra hver av brandforsikringsselskaperne «Storebrand» og «Norden», som forøvrig siden fondets oprettelse 1869 har støttet dette med aarlige gaver. I 1910 blev der bevilget under-

støttelse ialt 2 150 kr. fordelt paa 4 forhenværende brandmænd, 6 enker og 3 forældrelose barn. Nye statutter for fondet vedtoges av magistrat og formandskap 5 juni 1907. Av væsentlige forandringer nævnes begrænsning av det disponible beløp til utdeling, de optjente renter for aaret, og to av brandkorpsets tjenestemænd valgte medlemmer av fondets bestyrelse.

Redningsvæsen. Indtil videre har man to redningsstiger staaende ved hovedstationen, fordi man ikke endnu har faat iverksat ombygningen av Grønlands station, hvor den ene stige skal ha plads. Ved sidste aars utgang var der av brandmesterne notert 7 203 bygninger som efter loven er forpligtet til at holde brandstiger. Der fandtes ialt 7 116 stiger til en beregnet værdi av kr. 235 324. Det aarlige vedlikehold kan for de sidste 5 aar regnes gjennemsnitlig til kr. 4 621 pr. aar. Et forslag til nogen lettelse av pligten til at holde stiger er oversendt brandstyret.

Forulykket ved indebrænding eller som følge av brandsaar eller kvælning ved røk:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Mænd		1	6	-	1
Kvinder	-	-	-	4	3
Barn	3	-	-	7	2
Sum	3	1	6	11	6
Antal brande meldt brandvæsenet ...	219	207	207	263	283
Brandskadede bygninger	106	104	95	137	165

Feiervæsen. Paa grund av bestemmelserne i brandloven om mindre hyppig feining av piper blev der omregulering av feierdistrikterne fra 1 januar 1909 inddelt 18 mot før 20 distrikter.

Spørsmålet om, hvorvidt feiervæsenet skulde gaa over til en kommunal forvaltning, blev behandlet av formandskapet 12 mai 1906 og 30 september 1908 og foreløbig stillet i bero, indtil man kunde ha mere erfaring om de forandringer, brandloven vilde medføre i aarlige indtægter.

Vandvæsenet. Byens vandforsyning foregaar gjennom to særskilte, kommunen tilhørende vandverker, nemlig Maridalsvandverket og Sognsvandverket, hvorhos der desuten findes et mindre privat vandverk, kaldt Frøensvandleidingen. De to byen tilhørende vandverker er i økonomisk henseende slaat sammen, hvorfor ogsaa begge røret, der gjensidig supplerer hinanden, er behandlet underrett.

Vandverkets røret er jevnlig blit utvidet eftersom den tiltagende bebyggelse har krævet det. Rørnett, som ved begyndelsen av femaaret var 205 912 l. m. og forsynte 88 sikr. offentlige vandposter og fontæner samt 7 210 eiendomme,

hadde ved femaarets slutning en længde av 210 344 l. m. og forsynte 86 stkr. offentlige vandposter og fontæner samt 7 203 eiendomme. Denne nedgang fra 7 210 eiendomme i 1905 til 7 203 i 1910 skyldes væsentlig at 16 konsumenter i 1906 gik over til vandforsyningen fra Akers vandverk.

Byens vandforbruk bestemmes ved vandmaalere anbragt paa de to hovedledninger fra Maridalsvandet og for Sognsvandledningens vedkommende dels ved maalinger over overløp i indtaket paa Gaustad (erstattet ved maaler i december 1910), samt dels ved en vandmaaler paa den 229 mm. høitryksledning til Kirkeveien. Vandforbruket har været i :

A a r.	Maridalsvandverket.	Sognsvandverket.	Tilsammen.
1906	9 552 500 m ³	1 647 900 m ³	11 200 400 m ³
1907	9 224 400 -	1 535 002 -	10 759 402 -
1908	9 263 400 -	1 566 700 -	10 830 100 -
1909	9 167 200 -	1 580 700 -	10 747 900 -
1910	9 935 300 -	1 422 600 -	11 357 900 -

Av større vandledninger, som er utført i femaaret, kan merkes :

Anlæg av en 163 m. lang 229 mm. vandledning i Akergaten mellem Apotekergaten og Teatergaten. Den ældre 152 mm. ledning paa denne strækning er herved sloifet.

Anlæg av en 69.8 m. lang 229 mm. vandledning i Sognsveiens forlængelse mellem Ullevoldsveien og Kirkeveien.

Anlæg av en 493 m. lang 229 mm. vandledning i Kirkeveien fra Suhms gate til Ullevoldsveien, hvorved den ældre 152 mm. ledning paa denne strækning er sloifet.

Anlæg av en 26.6 m. lang 203 mm. vandledning i Kirkeveien fra Suhms gate til den ældre ledning fra Gaustad, hvorved den ældre 152 mm. ledning paa samme strækning er sloifet.

Anlæg av en 457 mm. hovedvandledning fra St. Hanshaugens bassæng gjennom Colletts gate, Dalsbergstien, Pilestrædet og Parkveien til denne gates kryds med Uranienborgveien i en længde av 1 234.85 m.

Anlæg av en 381 mm. hovedvandledning fra krydset av Uelands gate og Gjetemyrsveien, gjennom sidstnevnte gate til St. Hanshaugen er paabegyndt og utført i en længde av 700 m.

Desuten er et større antal 152 og 127 mm. vandledninger anlagt og omlagt paa forskjellige kanter av byen.

Av specielle andre arbeider ved vandvæsenet kan nævnes, at ved Gaustad-indtaket er følgende forandringer gjort :

I vestre fordelingskammer er til- og avløpsledningen bundet sammen, samtidig med, at der paa ledningen er anbragt en 250 mm. vandmaaler og en 305 mm. trykreduktionsventil av system «Glenfield & Kennedy».

Frøensvandledningens røret er uforandret.

Kloaknettet hadde ved femaarets begyndelse en samlet længde av 169 399 l. m., hvorav 146 322 m. er rørkloakker, 20 931 m. murkloakker og 2 146 m. betonkloakker. Det hadde ved dets slutning en længde av 172 103 l. m., hvorav 148 740 l. m. er rørkloak, 20 931 m. murkloakker og 2 432 m. betonkloakker.

A v større kloakanlæg er utført i femaaret:

En 457 mm. kloak i Jess Carlsens gate fra Osterhausgaten til Hausmannsgaten og videre herfra ved Vestre Elvebakke i samlet længde av 154.60 m.

En 610 mm. kloak i Hægdehaugsveien og Oscars gate fra ældre kum utenfor nr. 34 Hægdehaugsveien til utenfor nr. 25 Oscars gate i en længe av 109.4 m.

Den ældre 457 mm. kloak paa denne strækning blev herved sløifet.

En 900 × 600 mm. egformet betonkloak er anlagt i Oscars gate fra nr. 25 denne gate til Uranienborgveien i en længde av 136.5 m.

Den ældre 457 mm. ledning paa denne strækning er herved sløifet.

En 457 mm. kloak i Louises gate og Pilestrædet fra Bislettunnelen til Thereses gate i en længde av 101.90 m.

En 457 mm. kloak i Holbergs gate fra Pilestrædet til Sofies gate i en længde av 146.10 m.

Den ældre 305 mm. ledning paa denne strækning er herved sløifet.

En 533 mm. kloak i Universitetsgaten fra Kr. Augusts gate til Pilestrædet i en længde av 95.2 m.

Den ældre 381 mm. ledning paa denne strækning er sløifet.

En 457 mm. kloak i Universitetsgaten og Langes gate fra Pilestrædet til Nordal Bruns gate i en længde av 190.1 m.

Den ældre 305 mm. ledning paa denne strækning er herved sløifet.

En 457 mm. kloak i Hegermanns gate mellem Vogts gate og Sandakerveien i en længde av 122 m.

En 1100 × 700 mm. jernbetonkloak til at opta bækken over Svingen mellem Ryenbergveien og Svingens gate i en længde av 149.8 m.

Ledningen har et rektangulært profil med rendeforment bund.

Desuten er anlagt og omlagt en række 229 mm., 305 mm. og 381 mm. kloakledninger paa forskjellige steder i byen.

Foruten de her nævnte arbeider er der i 1910 ved Filipstad anlagt et renseanlæg for kloakvand, der blev færdig og sat i bruk i oktober s. a.

Anlægget, der er et forsøksanlæg, optar og behandler avløpsvandet fra Filipstadbækkens nedslagsfelt; det er basert paa mekanisk rensning efter system «Rienschs skive».

Ved Skarpsno er paabegyndt opførelse av en septic-tank, likeledes for rensning av kloakvand. Den optar avløpet fra Skarpsnobækkens nedslagsfelt. Dette anlæg blev dog ikke helt færdig inden aarets utgang.

V e i v æ s e n e t. F ø l g e n d e g a t e r e r o p a r b e i d e t:

1906:

Professor Dahls gate	mellem Schives gate og Industrigaten.
Gimleveien	- Bygdø Allé og Nordraaks gate.
Nordraaks gate	- Gimleveien og Frognerveien.
Solheimsgaten	- — og Thomas Heftyes gate.
Professor Dahls plads langs nordsiden	mellem Schives gate og Neuberggaten.
Krydset av Maridalsveien og Darres gate.	

1907:

Ole Vigs gate mellem Vibes gate og Rosenborggaten.
 Klemens gate - Oslo gate og Kanslergaten.
 Bispegaten - nr. 13 og Sorenggaten.

1908:

Rosenborggaten mellem Bogstadveien og Ole Vigs gate.
 Colbjørnsens gate - Nils Juels gate og Skovveien.
 Elisenbergveien - nr. 59 Bygdø Allé og Gimleveien.
 Reichweins gate - Huitfeldts gate og Parkveien.
 Vogts gate brolagt utenfor nr. 62.

1909:

Krungaten mellem Sofies gate og Dovregaten.
 Eckersbergs gate - Gimleveien og sydsiden av nr. 8 Eckersbergsgate.
 Odens gate - Frognerveien og Odens gate nr. 4.
 Harbitz's gate - Skovveien og Nils Juels gate.
 Jens Bjelkes gate - Smedgaten og Eriks gate.
 Dokvveien utenfor Vestbanestationen brolagt fra før brolagt del til Søgaten.
 Grønlandsleret brolagt mellem Borggaten og Schweigaards gate.
 Pilestrædet brolagt utenfor nr. 52.

1910:

Tvergate ved Paulus kirke mellem Markveien og Steenstrups gate.
 Meltzers gate mellem Skovveien og Nils Juels gate.
 Klostergaten, undergang for gaaende under jernbanen.
 Haxthausens gate fra Frognerveien til og langs nr. 2 b Haxthausens gate.
 Behrens gate fra Nils Juels gate til nr. 10 Skovveien.
 Kirkegaardsgaten mellem Lakkegaten og Sars's gate.
 Falsens gate mellem Sannergaten og Hesselbergs gate samt mellem nr. 25 Falsens gate og Schleppegrells gate.

Desuten er endel gater ombrolagte, idet den ældre brolægning er utskiftet og erstattet med ny.

I nedenstaaende tabel er opført utstrækningen av de i femaaret utførte nyarbeider og reparationer ved vei- og brolægningsvæsenet.

Der er utført:	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen i femaaret.
1. Nyarbeider.						
Makadamisert kjørebane, l. m.	1 792	1 059	785	805	510	4 951
Gruset fortaug, l. m.	2 657	1 251	1 447	1 158	845	7 358
Brolagte og asfalterte for- taug, l. m.	256	350	121	352	299	1 378
Brolægningsarbeider i kjøre- baner og fortaug, m ²	4 518	3 240	9 585	9 390	14 468	41 201
Asfalteringsarbeider, m ²	3 090	2 965	5 990	4 630	6 429	23 104

Der er utført:	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen i femaaret.
2. Reparationsarbeider.						
Kjørebener forsynt med nyt pukstensdække, l. m.	14 026	16 874	20 038	14 858	14 200	79 996
Brolægningsarbeider i kjøre- baner og fortaug, m ²	20 558	21 730	25 260	15 950	14 730	98 228
Asfalteringsarbeider, m ²	197	711	2 932	1 087	2 463	7 390

Ved utgangen av 1910 var utstrækningen av de offentlige pladser, kjørebener og fortaug inden Kristiania by følgende:

	Pladser. m ² .	Kjørebener. l. m.	Fortaug. l. m.
der er forsynt med makadamisering	13 091	113 297	-
- — - grusning	-	-	117 564
- — - brolægning	53 585	30 114	65 077
- — - asfalt	-	-	40 003
Altsaa utstrækning av de nævnte pladser, kjørebener og fortaug ved utgangen av 1910	66 676	143 411	222 644

Av foranstaaende tabeller vil sees, at der ved utgangen av 1910 forefandtes ca. 113 km. makadamiserte gater og veier inden byens grænser, og at herav ca. 80 km. eller ca. $\frac{5}{7}$ i femaaret er blitt forsynt med nyt veidække.

Av arbeider utført ved beplantningsvæsenet kan merkes:

Planering og parkanlæg av Studentertunden med fortsat anlæg av græsplæner og grusganger.

Fortsat parklægning av Uranienborgskoven.

Oparbeidelse av fotballplads paa Frogner, utbedring av dam og veier, samt fortsat parklægning.

Parklægning og fortsat beplantning av Vaalerengens hovedgaard.

Arealet omkring Fagerborg kirke er parklagt og beplantet.

En fortsat utbedring av beplantningerne ved Bjølsen park.

Parklægning og beplantning av kryds av Trondhjemsveien og Lakkegaten med anlæg av græsplæner og grusganger.

Paa St. Hanshaugen er av elektricitetsvæsenet indlagt elektrisk lys i drivhusene.

Kryds ved Bogstadveien og Valkyriegaten er parklagt og beplantet.

Paabegyndt parklægning og beplantning av kommunens eiendom Drammensveien 84.

Utbedring av byens alléplantninger.

Arealet av de av beplantningsvæsenet vedlikeholdte anlæg og pladser utgjorde ved utgangen av 1910 369 548 m², hvortil kommer Ekebergskoven samt endel alléplantninger langs den øvre del av Raadhusgaten, paa St. Olavs plads, i Parkveien og Bygdø Allé.

Hvad angaar gaternes renhold, vanding m. v. anføres:

Renhold er i den snebare aarstid utført ved 20—25 feiemaskiner, 40—50 hester og ca. 200 mand, og arbeidet har for de centrale bydeles vedkommende været utført om natten. Samtlige av kommunen overtagne gater og pladser har, ettersom det har vist sig nødvendig, været feiet fra 1—6 gange ukentlig.

Vinterarbeiderne, der har været drevet med en gjennomsnitlig noget større arbeidsstok, har bestaaet i at holde kjørebaner og grusfortaug i tilstrækkelig farbar stand, samt i bortskaftelse av is og sne fra de brolagte og asfalterte fortaug, hvor denne pligt paahviler kommunen som grundeier. Til sandstrøning er medgaaet gjennomsnitlig 18 600 hl. sand pr. aar.

Gjødselsopsamling har sommer som vinter været foretat i de mest trafikkerte gater, hvilke arbeider i 1906 har været bortsat ved anbud til Sandaker renovationskompani, senere utført av Kristiania renholdsverk.

Vanding har været utført med indtil 35 vogner for 2 hester og 3—4 kjerrer for 1 hest. Alle overtagne gater, veier og pladser, samt private gater i størst mulig utstrækning, har været vandet. Især alle træbrolagte gater, torv, holdepladser for vognmænd og strøket Karl Johans gate—Drammensveien—Stortingsgaten. Spyling ved hjelp av slanger har ogsaa været benyttet hvor nødvendighet har krævet saadan. Gatevanding har i den varme aarstid været foretat fra 1—3 ganger daglig. Der er hertil samt til vanding for feiningen medgaaet gjennomsnitlig pr. aar ca. 125 750 m³ vand.

Av inventar anskaffet i femaarsperioden kan merkes:

1 hest, 12 fortaugploger, 1 sneplog, 1 ishovl, 5 gjødselkjerrer, 20 gjødselkasser, 10 vognkasser av jern samt 1 asfaltkjele.

Havneingeniørvæsenet.

Den gamle Grønlibrygge er ombygget i sten i 190 m. længde. Den er bygget paa en undervandsmur av betonblokker, som hviler paa til fjeld nedrammede pæler. Vanddybden ved bryggen er 7.5 m. Der er opført et 63 m. langt og 18 m. bredt skur for træmasse paa bryggen, jernbanen har lagt 3 spor utenfor og foreløbig 1 spor indenfor skuret.

Nordenfor Grønlibryggen er der utgravet en 60 m. bred og 7 m. dyp havn — Loehavn, helt op til Loelven, som nu faar utløp i denne. Den venstre side er forsynt med et bolverk med 3 m. vanddybde og østsiden med bolverk og utenfor dette en 4 m. bred træbrygge paa kreosoterte pæler med jernoverbygning med 6 m. vanddybde. Paa østsiden er er lagt 2 spor. Loelvans gamle løp er gjenfyldt og arealet fordelt mellem hovedbanen og havnevæsenet. Langs Purka er bygget en 7.5 m. bred brygge av træ med 6.5—7 m. vanddybde. Bryggen er forsynt med 2 spor. Havneingeniørvæsenets tomter omordnet, boderne og klinkeverkstedet flyttet samt ny patentslip anlagt. Til indskjemning av ingeniørvæsenets nye havn er bygget en provisorisk molo; utenfor denne fylles med dertil tjenlig material av den opmudrede masse for derved at skaffe en ny ballastbrygge.

Ved overenskomst med Statsbanerne har havnevæsenet erhvervet strandlinjen og grund utenfor jernbanelinjen paa strækningen Grønlien—Kongshavn. Her er paabegyndt forlængelse av den gamle Grønlibrygge med 260 m. og bygning av en 100 m. lang kulbrygge.

Paa den østre del av Bispebryggen er skinnegangen omlagt med 25 kg. skinner.

Paa Haneborgs og Paulsens tidligere nu havnevæsenet tilhørende tomter er det ytre parti utlagt til brygge og 260 m. herav forsynt med dobbelt jernbanespor mot tidligere enkeltspor. Akerselven er ved utgravning paa vestsiden av disse tomter utvidet til 35 m. og forsynt med bolverk til 4 m. dybde.

Utstikker nr. II er færdig og brolagt i sin helhet. Der er bygget 2 lukkede vare-skur av træ paa østsiden, det søndre 35 m. langt og 15 m. bredt og det nordre 93 m. langt og paa den vestre side et lukket varekur av træ, 81.8 m. langt og 15 m. bredt. Begge sider er forsynt med kraner; paa østsiden er anbragt 2 stk. 3 tons og paa vestsiden 1 stk. 5 tons transportable elektriske kraner. Paa enden av utstikkeren er opsat en 20 tons fast elektrisk kran. Det tidligere paa Fæstningsbryggen anbragte ekspeditions-hus er flyttet til utstikker nr. II.

Paa nordsiden av Vippetangbryggen er anlagt en midlertidig baathavn for Fæstningen.

Langs fæstningsstranden er der paa grund av aulæg av forbindelsesbane med om-lastningsstation foretat endel sprængning og utfyllingsarbeider for utflytning av strandveien. Nærmest mot Piperviken er bygget en 175 m lang træbrygge for mindre dampbaater og motorbaater. Paa bryggen er opført et 25 m. langt og 5 m. bredt varekur av træ. Ved den søndre ende av bryggen er igangsatt opfyldningsarbeider for en større utstikker.

Pipervikens parafinbrygge er forsynt med treskinnet spor. Fra en dreieskive i dette er lagt bredsporet forbindelse paa Langbryggen; et elektrisk spil er anbragt til hjelp ved forhaling av vogner.

I Filipstadbugten er paabegyndt opfyldning paa utsiden av den vestre molo.

En fyrlygte er opført paa Blekøens nordspids.

Mudring er utført i Revierhavns nye baathavn paa Hovedøen.

Bøierne nr. 10, 11 og 12 i Piperviken og nr. 3, 4, 5, 6 og 12 utfor Loengen og Grønlien er borttatt.

Nye sjømerker med bøier er utlagt paa Brandskjærbaaen og grunden V.S.V. for Dyna.

Paa kranbryggen er der bygget et 86.4 m. langt og 15 m. bredt varekur, hvorav 15.2 m. i hver ende er indebygget og midtpartiet 56 m. aapent. Den aapne del er opført i jernkonstruktion, de lukkede i træ. Brolægningen, som var sunket adskillig, er oprevet paa hele partiet mot Bjørviken, stenlag paafylt og det hele igjen brolagt.

Paa Toldbodbryggen er opført et 81.65 m. langt og 15 m. bredt varekur. Herav er endepartierne i resp. 31.5 og 12.85 m. længde bygget som lukkede skur av utmuret bindingsverk, mens midtpartiet er aapent med takbindere og aaser av jern.

Fra den sydligste spids av Toldbodbryggen til det nordøstre hjørne paa Revierbryggen er den nye langbrygge utbygget. Den er bygget paa en undervandsmur av betonblokker, som hviler paa til fjeld nedrammede pæler. Bryggen har en vanddybde av 7.5 m. Nordre Revierhavn er helt gjenfylt og flere av de gamle sjøboder indkjøpt og delvis nedrevet. Paa bryggen, der er brolagt i 20 m. bredde og forsynt med dobbelt jernbanespor, er opført et 60.5 m. langt og 18 m. bredt indelukket varekur av træ. Bak vare-skuret er lagt dobbeltspor.

Over den gamle fiskehavn, nordre Revierhavn, Fæstningsbryggen og Vippetangen har Statsbanerne anlagt en forbindelsesbane mellem Øst- og Vestbanestationen. I tilslutning til denne har havnevæsenet lagt flere spor: 2 spor paa nordre Revierhavn, spor langs forbindelsesbanesporet paa Fæstningsbryggen, et spor til Langbryggen, som utgrener i to spor bak vareskuret og to spor langs bryggekannten, hvorav det ene er fortsatt langs Toldbodbryggen. Paa Vippetangen er lagt en rangersporgruppe paa 5 spor. Begge sider av utstikker nr. II og utstikker nr. III østre side er forsynt med dobbelt jernbanespor.

Den nedre del av Skippergaten er sænket og fortsatt frem til den nye fiskehavn. Den nye del er brolagt og forsynt med fortaug paa begge sider, paa østsiden gruset og paa vestsiden med grantheller og brolægning.

Den resterende del av Fæstningsbryggens utstikker samt strækningen fra denne op mot den faste kran er blit understøttet med en betonnur. En duc d'Alb er anbragt for enden av utstikkeren.

Havnevæsenets mudderapparater har i femaarsperioden fortsat med havnens utdypning og været beskjøftiget ved de nye bryggeanlæg.

Av større anskaffelser kan nævnes 2 stkr. 120 m³ jernlorjer.

Den i forrige beretning omtalte konkurranse mellem renholdsverket og private renovasjonsselskaper fortsattes gjennem hele perioden.

I 1908 fik samtlige renholdsarbeidere lønstillæg, men verket forhøiede ikke huseiernes avgifter tilsvarende. Derfor har kommunekassen senere maattet yde tilskud til verkets drift. Omtrent samtidig indtraadte vanskeligheter med at faa solgt gjødselen, hvilket hadde en meget ugunstig indflydelse paa økonomien.

Mens aar 1906 viste et overskud av kr. 27 239.24, gav 1908 et underskud av kr. 12 733.51, og i 1910 var verkets utgifter kr. 116 337.66 større end indtægterne.

Dette fuldstændige omslag i økonomien skyldes ikke udelukkende dagløn og gjødselsalg, men ogsaa den forbedrede renovasjonsmaate. Særlig bemerkes, at søppelen, der tidligere avsattes til gartnere eller lagdes i fylding i byens nærhet, nu sendes til Langøerne i dertil anskaffede lorjer.

De ovennævnte forhold vanskeliggjorde i høi grad driften ogsaa for de private renovasjonsselskaper, og forholdet er ved femaarets slutning det, at nogen selskaper har opgitt arbeidet, mens det største har tilbudt kommunen sine eendele tilsalgs.

Kommunens renholdsverk forbereder sig paa at kunne overta flere gaarder. Antallet er nu ca. 4 000.

d) Gasverket.

Gasproduksjonen er steget fra 11 207 031 m³ i 1905 til 12 505 250 m³ i 1910.

Antal private konsumenter er steget fra 11 504 i 1905, hvorav ca. 3 000 benyttet automatmaaler, til 18 409 i 1910, hvorav 6 669 med automatmaaler.

Antallet av gatelygter er steget fra 4 110 stkr. med 4 331 brændere i 1905 til 4 206 med 4 876 brændere i 1910.

I femaarsperioden 1906—1910 er der som overskud av driften tilflydt bykassen følgende beløp:

1906.....	kr. 163 721
1907.....	« 211 236
1908.....	« 147 599
1909.....	« 182 203
1910.....	« 195 966

e) Electricitetsverket.

Det kommunale elektricitetsverks ledningsnet er i femaaret 1906—1910 betydelig utvidet, særlig i de ytre bydele. I aaret 1906 begyndte elektricitetsverket til supplering av sin egen strømproduksjon at kjøpe elektrisk energi fra A/S Glommens træsliperi (Kykkelsrud). I de første kontraktsaar uttoges 500 kilowatt, hvilket kvantum i 1910 er steget til 4 500 kilowatt.

Leveringen av elektrisk energi er steget fra 7 161 177 kilowattimer i aaret 1905 til 19 813 441 i aaret 1910¹. Installationen for belysning er steget fra 3 173 kilowatt² i 1905 til 7 698 kilowatt i 1910. For teknisk bruk var i aaret 1905 tilknyttet 2 108 kilowatt, mens der i 1910 var tilknyttet 7 664 kilowatt.

Anlægskapitalen er steget fra kr. 5 799 613 05 i 1905 til kr. 7 986 415.74 i 1910. Driftsoverskuddet — efterat anlægskapitalen er forrentet — utgjorde i 1905 kr. 435 693 68 og i aaret 1910 kr. 937 695.93, hvorav kr. 300 000.00 er tilbakebetaling til laanefondet.

f) Kirke- og begravellesvæsen, skolevæsen m. m.

I femaaret 1906—1910 er opførelsen av Frogner kirke paabegyndt og fuldført (som indbygget kirke efter tegninger av arkitekt Næss — kfr. forrige beretning). Kirken har 670 pladser i hovedskibet, 162 i sideskibet og 189 paa galleriet. Den indviedes den 6 december 1907. Bevilgningerne til kirkens opførelse blev git paa de ekstraordinære budgetter 1904—1907 med tilsammen kr. 200 000, foruten i 1907 kr. 14 300 til tomtens oparbeidelse m. v. Til kirkens utsmykning, alterutstyr, fritstaaende statuetter i træ og marmor og en broncefigur over hovedindgangen er der i menigheten indsamlet det nødvendige beløp.

Av forandringer i ældre kirkebygninger kan merkes Vor Frelses kirkes oppudsning, hvortil kommunestyret den 2 mai 1907 tillot anvendt kr. 14 500, hvorav kr. 13 500 tilhørte det opsparte beløp av skogutbyttet av fogedembedsgaarden Hornnes. Ved formandskapsbeslutning av 25 mars 1908 forhøiedes beløpet med ca. kr. 500. Arbeidet paabegyndtes og utførtes i løpet av sommeren 1907, saaledes at menigheten, der midlertidig benyttet Johanneskirken, den 29 september s. a. kunde ta kirken i bruk. Samtidig blev konfirmandsakristiet utvidet og forsynt med nyt inventar, likesom formandskapet 15 juli 1908 tillot maleren Vigeland at foreta en oppudsning av rummet i tilslutning til en av private bekostet utsmykning av frontvæggen.

Utsmykningen av koret i Vaalerens kirke ved maleren Vigeland, der paabegyndtes 1905, er fuldført i femaaret. For at sikre malerierne mot at ødelægges ved gasbelysningen blev ved formandskaps beslutning av 1 juli 1908 som utgift for bykassen (42 hovedpost) tillatt anvendt det nødvendige beløp til indlægning av elektrisk lys i kirken, likesom formandskapet 9 august s. a. tillot anskaffelsen av en elektrisk motor for orgelets drift.

I Jakobskirken foretoges i 1909 indlægning av centralopvarmningsanlæg og elektrisk ventilationsanlæg samt oppudsning av kirkens indre murflater, søiler og tak for et paa det ordinære budget for 1909, 1910 og 1911 opført beløp paa

¹ Herav er 13 583 374 kwt. levert fra Kykkelsrudanlægget. ² Installationsværdien beregnes nu i kilowatt, ikke som tidligere i antal normallamper,

ca. kr. 20 000 foruten til installation av elektrisk motor til drift av orgelet, hvortil formandskapet den 30 juni 1909 tillot anvendt kr. 425.

Det til avhjælpelse av kirkenøden tidligere aarlig opførte beløp av kr. 1 500, bidrag til leie av Kr.a Indremissions lokale i Bogstadveien 49 c, er fra 1 januar 1908 inddraget.

Paa Gamle Akers kirkegaard utførtes i 1908 en større utbedring av forstøtningsmuren mot Maridalsveien for ca. kr. 9 700, opført paa de ordinære budgetter for 1907 og 1908.

Paa Vor Frelses gravlund blev i 1909 og 1910 utført en omdrænering av 4 gravkvarterer paa kirkegaardens ældre del for et beløp av kr. 3 500. I anledning av regulering av Rosings gate paa samme gravlunds sydside er med stiftsdirektionens samtykke git tilladelse til at avgi et areal av ca. 570 m² av kirkegaarden til fornødent makeskifte med eieren av nr. 4 Ullevoldsveien og til at foreta den nødvendige likflytning, hvortil formandskapet ved beslutning av 16 juni 1909 har git sit samtykke. I forbindelse med reguleringen er der paa foranledning av Sundhetskommisjonen, da gaten kun er regulert i 10 meters bredde, bestemt, at der inden et til gaten støtende bælte av 15 meters bredde, ikke i fremtiden nedsættes nye lik.

Den del av Sofienberg kirkegaard, hvor forstanderen siden 1857 har hat sin egen bolig med have, er ved formandskapets beslutning av 17 novbr. 1909 overlatt folkeskolevæsenet til utvidelse av Sofienberg skole. Til erstatning herfor vil der til forstanderen bli indredet bekvemmelighet og kontor i den nye overlærerbolig. Til omdrænering av 4 kvarterer langs Sofienberggaten opførtes paa budettet for 1909 kr. 3 800.

Av Oslo gravlund er i henhold til stortingsbeslutning av 10 juni 1903 angaaende Kristiania Østbanestations utvidelse og kommunestyrets beslutninger av 2 april og 9 juli s. a. avgit grund til anlæg av godsrangering paa Loengen ialt 2 550 m². Ved avgivelsen, der kun for en mindre del berører den oparbeidede kirkegaard, maatte ialt 57 graver sløifes og likresterne flyttes til en anden del av kirkegaarden.

Av nr. 77 og 79 Gjetemyrsveien, der ved kommunestyrets beslutning av 14 juli 1882 blev indkjøpt til Nordre gravlunds utvidelse, men endnu ikke har faat anvendelse hertil, er et ca. 50 maal stort grundstykke ved formandskapets beslutning av 10 februar 1909 avgiftsfrit overlatt folkeskolen indtil videre til bruk for skolehaver.

Til arrondering av Vestre gravlund blev ved repræsentantskapsbeslutning av 3 oktober 1907 indkjøpt en parcel av Nordre Skeien bestaaende av ca. 12.4 maal paa gravlundens vestsiden, og hvorved kirkegaarden ogsaa paa denne side begrænses av regulert gate. Utgifterne androg til kr. 10 000 + omkostninger.

Paa samme gravlund blev i 1909 fuldført det av Norsk Likbrændingsforening med Kristiania kommune og vedkommende statsmyndigheters samtykke opført krematorium og kolumbarium. Som resultat av forhandlingerne, opført under forslagene til de ekstraordinære budgetter for 1903—1905, fik foreningen fri tomt samt et bidrag paa kr. 10 000, og ved kommunestyrets beslutning av 4 februar 1909 endvidere et laan stort kr. 15 000 mot 1 prioritetspant i krematoriebygningen. Denne er opført efter tegning av den norske arkitekt Hoff i Kiel, hvis utkast fik 1 præmie i den offentlige konkurranse. Reglementet for krematoriets drift er godkjendt ved kgl. resolution av 1 april 1909, likesom bestemmelserne om fremgangsmaaten ved likfærd, hvor brænding finder sted, er vedtat ved kgl. resolution av 16 s. m. Taksterne for brændingen er fastsat i møte av magistrat og formandskap den 21 april 1909.

Folkeskolerne.

Antallet av barn i alderen 6½ til 15 aar, som i 1905 var 37 023, har i 1909 steget til 39 882. Av disse var henholdsvis 35 217 og 37 259 skolepligtige. Antallet av barn har saaledes steget med 2 859 og av skolepligtige med 2 042. Av de skolepligtige barn søkte 31 359 eller 84.17 pct. folkeskolen, 5 783 eller 15.52 pct. andre skoler eller blev undervist privat, mens 117 barn ikke fik nogen undervisning. De tilsvarende tal i 1905 var 29 091 (82.61 pct.), 6 027 (17.11 pct.) og 99.

I løpet av femaaret er opført en ny folkeskole, nemlig Majorstuens skole som blev tat i bruk i april 1908.

Byen hadde altsaa i 1909 følgende skoler og hver skole følgende antal av klasser og elever:

Vaterlands skole.....	42 klasser med	1 540 elever,
Møllergatens —	65 — -	2 357 —
Grønlands —	34 — -	1 214
Ruseløkkens —	46 — -	1 655
Sagenes —	40 — -	1 412 —
Tøiens —	40 — -	1 372 —
Oslo —	52 — -	1 800 —
Sofienbergs —	48 — -	1 710 —
Uranienborgs —	32 — -	1 048 —
Bjølsens —	35 — -	1 224 —
Kampens —	53 — -	1 895 —
Grünerløkkens —	51 — -	1 822 —
Vaalerengens —	41 — -	1 525 —
Vahlsgatens —	42 — -	1 512 —
Lilleborgs —	37 — -	1 343 —
Bolteløkkens —	38 — -	1 391 —
Foss —	59 — -	2 163 —
Lakkegatens —	50 — -	1 826 —
Majorstuens —	53 — -	1 870 —
Særskolerne	45 — -	680 —

ialt 903 klasser med 31 359 elever.

Ved folkeskolen var ansat 20 overlærere (19 i 1905), 1 sløidforstander (som i 1905), 199 lærere (172 i 1905), 1 skolekjøkkeninspektrice (som i 1905), 645 lærerinder (603 i 1905), 10 timelærere og 1 timelærerinde (som i 1905).

Den gjennomsnittlige løn var for overlærere kr. 4 751 iberegnet bolig og brænde, for lærere kr. 2 632 og for lærerinder kr. 1 489.

Procenten av skoleforsømmelser som var 5.4 i 1905, var i 1909 blit 5.5.

Folkeskolens utgifter i 1909 var kr. 2 149 844.60, derav til lønninger av administrations- og lærerpersonale kr. 1 632 751.34, mot henholdsvis kr. 1 781 556.50 og kr. 1 289 331.32 i 1905.

Statskassens tilskud til løningene var kr. 341 926.25 mot kr. 316 368.85 i 1905.

Kristiania kommunale tvangsskole.

Der blev i løpet av skoleaaret sat ind 71 gutter mot 82 i 1905. 2 gutter var innsat 2 ganger mot 11 i 1905. Det høieste elevtal paa én gang har været 41. I femaaret har der været sat ind 587 gutter, derav 79 to ganger.

Tvangsskolens utgifter har været kr. 23 076.56 og dens indtægter kr. 8 633.56 mot i 1905 kr. 22 387.40 og kr. 9 214.18.

Fortsættelsesskolen Fra en liten begyndelse i 1900 med 20 elever har fortsættelsesskolen for piker vokset sig jevnt frem, saa at den i aaret 1908—1909 talte 308 elever. For gutter igangsættes forsættelseskurser fra høsten 1907. Virksomheten er nu regulert ved den nye byskolelov av 15 august 1908, i henhold til hvilken skolen blev reorganisert særskilt for gutter og for piker som Kristiania kommunale fortsættelsesskole.

Kristiania Borger- og Realskole.

Det gjennomsnittlige elevantal ved skolen var i 1906 505, i 1910 510. Klasserne var den hele tid 4 opadstigende middelklasser med paralleller, ialt 16 klasser. Antallet av lærere var i 1906 17, i 1910 17, av lærerinder i 1906 6, i 1910 7. Bykassens tilskud utgjorde i 1906 kr. 43 400, i 1910 kr. 50 500.

Den 3-aarige kommunale middelskole

indtar en særstilling, idet den mottar sine elever fra Kristiania folkeskolers 7 klasse. Skolen er gratis. I 1906 talte skolen i 12 klasser 360 elever; lærerpersonalet bestod av 14 faste lærere, hvorav 6 lærerinder samt 7 timelærere, hvorav 1 lærerinde.

Budgettet utgjorde kr. 59 596.75.

I 1910 talte skolen i 14 klasser 435 elever; lærerpersonalet utgjorde 16 faste lærere, hvorav 7 lærerinder samt 7 timelærere, hvorav 1 lærerinde.

Budgettet for 1910 utgjoree kr. 85 056.07.

Kristiania tekniske skole.

Skolen har i femaaret fortsat sin virksomhet uforandret efter den i aar 1900 indførte ordning.

Kursuset omfatter som før 4 aarsklasser, hvorav de to nederste, skolens fælleskursus, hver er delt i 2 paralelklasser, og de to øverste, skolens fagkursus, hver i 3 fagavdelinger, for bygningsingeniører, maskiningeniører og kemikere.

Elevtalet (opgjort efter antallet hvert aars høst i november) har i 1906—1910 utgjort resp. 197, 195, 196, 186, 185 foruten et vekslende antal hospitanter, mest for kortere tid og enkelte fag. Skolen har saaledes hvert aar været omtrent fuldt optat, og der har aallig været sterk konkurranse om optagelse.

Antallet av lærere var i 1906 26, i 1910 27.

Skolens budgetterte utgifter var for 1906 kr. 103 230; indtægter kr. 74 140; for 1910 utgifter kr. 104 515, indtægter kr. 74 165.

Statskassens bidrag var for terminen 1906—1907 kr. 49 970, for terminen 1910—1911 kr. 50 025.

Kristiania tekniske Aftenskoler

har likesom i forrige femaar været to, nemlig Vaterlands og Sagenes, og deres virksomhet har været i 8 maaneder av aaret (15 september—15 mai) fra kl. 7—9 aften i ukens fem første dage.

Kurset har været 4aarig ved Vaterlands skole og 3aarigt ved Sagenes skole. Undervisning og timeplan har forøvrig i alt væsentlig været uforandret som i forrige femaar.

Skolen i Vaterland har derhos et 2-aarig kursus for elektroteknikkere og rørleggere samt et 2-aarigt kursus for dampskibsmaskinister, for elever, der har gjennemgaaet skolens to første klasser eller har dertil svarende kundskaper. Kursuset for rørleggere har været igang fra 1 januar 1910. Desuten er der fra høsten 1908 igangsatt et 3-aarigt kursus for boktrykkere.

Skolernes indtægter er dels renterne av kjøbmand Peter Nicolaysens legat, andragende til kr. 2 000 pr. aar, dels skolepenger, der er kr. 1 pr. maaned og dels statsbidrag, der for 1910 er budgettert med kr. 29 308. Resten utredes av bykassen.

Skolernes budgetterte utgifter utgjorde i 1910 kr. 48 250 med indtægt kr. 36 108.

I aaret 1906 var der 20 klasser med 29 lærere og 506 elever mot i aaret 1910 26 klasser med 45 lærere og 750 elever (heri ikke medregnet maskinistkursusets elever).

Maskinistiskolerne har som i forrige femaar bestaaet av:

a) Et 6-maaneders dagkursus, hvortil er knyttet et 2-maaneders tillægskursus i elektroteknik.

b) Et 4-aarig aftenkursus, der er tilknyttet den tekniske aftenskole i Vaterland, med 2 klasser fælles med denne og 2 særskilte maskinistklasser.

Der undervises i norsk, regning, geometri, fysik, maskinlære og maskintegning, samt i det 2-maaneders tillægskursus i matematik, mekanik og elektroteknik med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser.

Til skolernes utgifter bidrager Stat og kommune med en halvdel hver.

Antal klasser, lærere og elever samt regnskaper for femaaret vil sees av nedenstaaende tabel:

	1905—1906.	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909.	1909—1910.
a) Dagkursuset:					
Antal klasser	3	3	3	3	3
— lærere	5	5	5	5	5
— elever	50	59	60	62	65
Regnskap kr.	17 085.36	17 824.50	18 084.35	18 308.06	18 347.81
Skolepenger (netto) -	1 510.00	1 690.00	1 740.00	1 835.00	1 965.00

	1905—1906.	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909.	1909—1910.
b) Aftenkurset:					
Antal klasser	3	3	3	3	3
— lærere	4	4	4	4	4
— elever	58	60	79	86	87
Regnskapet	kr. 5 810.42	5 656 06	5 696.46	5 856 81	5 750.23
Skolepenger (netto)	411.50	401.50	517.50	516.50	423.00

Tillægskursuset i elektroteknik bestod av:

1905—1906: 1 klasse; 1906—1907: 1 klasse; 1907—1908: 1 klasse; 1908—1909: 1 klasse; 1909—1910: 2 klasser.

Det hadde i 1906 20 elever,
 - 1907 21 —
 - 1908 20 —
 - 1909 26 —
 - 1910 37 —

Den elementærtekniske dagskole har som i forrige femaar bestaaet av en bygningsavdeling og en elektroteknisk avdeling. Undervisningen har foregaaet i et 6-maaneders ordinært kursus og et 2-maaneders tillægskursus. Undervisningsfagene er: Norsk, regning, matematik, bokholderi, fysik, mekanik, frihaands- og konstruksjonstegning, samt i bygningsavdelingen: Bygningslære med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser, og i den elektrotekniske avdeling: Elektroteknik med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser.

Til skolens utgifter bidrager Staten med en halvpart, dog saaledes, at utgifter til lokale og inventar er Staten uvedkommende.

Antal klasser, lærere og elever samt regnskaper for femaaret vil sees av nedenstaaende tabel:

	1905—1906.	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909.	1909—1910.
Antal klasser:					
Bygningsavdelingen	1	2	2	2	2
Elektrotekniske avdeling	2	2	2	3	3
Antal lærere:					
Bygningsavdelingen	3	3	3	3	4
Elektrotekniske avdeling	4	4	4	5	5
Antal elever:					
Bygningsavdelingen	16	27	27	40	45
Elektrotekniske avdeling	24	30	34	68	73
Samlede utgifter	kr. 22 765.04	25 189.07	24 799.36	29 375.21	31 235.15
Skolepenger (nettobeløp)	640.00	890.00	675.00	1 280.00	970.00

Kristiania Handelsgymnasium

hadde i femaaret 1901—1905 og 1906—1910 to kurser: et 2-aarig formiddagskursus, hvortil siden 1903 ogsaa kvindelige elever har adgang, og et 1-aarig kvindelig eftermiddagskursus. Det første avsluttede i juli 1910 sit 35 skoleaar, det sidste i december 1910 sit 32 skoleaar.

Ved skoleaarets slutning i 1905 var der ved det 2-aarige formiddagskursus 8 klasser med 15 lærere og 166 elever, i 1910 8 klasser med 19 lærere og 188 elever.

Det 1-aarige kvindelige eftermiddagskursus hadde i 1905 72 elever, fordelt paa 3 paralellklasser og 10 lærere, i 1910 henholdsvis, 89, 4 og 11.

Utgifterne og indtægterne beløp sig i 1910 til henholdsvis kr. 84 356.55 og kr. 64 380, hvorav skolepenger kr. 62 380 og bidrag av børs-kassen kr. 2 000.

Kristiania offentlige Sjømandsskole.

I de sidste 5 skoleaar, nemlig fra 1905/1906 til 1909/1910 har der været indmeldt i:

Den høiere skibsføreravdeling (oprettet ved lov av 7 april 1906)	25 elever,
Skibsføreravdelingen	242 —
Styrmandsavdelingen	383 —
Kystskipperavdelingen (oprettet ved lov av 7 april 1906)	8 —
Dampskibsstyrmandsavdelingen (sløifet i lov av 7 april 1906)	42 —
Hospiterende elever	20 —

Sum 720 elever.

Herav dimitteredes til:

Den høiere skibsførereksamen	18 elever,
Skibsførereksamen	221 —
Styrmandseksamen	284 —
Kystskippereksamen	8 —
Dampskibsstyrmandseksamen	42 —

Sum 573 elever.

Eksamen blev bestaaet av:

Til den høiere skibsførereksamen	18 elever,
- skibsførereksamen	221 —
- styrmandseksamen	273 —
- kystskippereksamen	8 —
- dampskibstyrmandseksamen	42 —

Sum 562 elever.

Indtægter av skolepenger og eksamensavgifter androg til kr. 42 178.

Den kongelige Kunst- og Haandverksskoles

virksomhet har som hittil været drevet med 8 maaneders undervisning saavel i dagskolen som i aftenskolen. Der er ingen forandring foregaaet med hensyn til de faste lærerposters antal. Kursuset i ciselering er utvidet fra 5- til 8-maanedlig (hele skoleaaret). I 1909 blev der oprettet kurser i emaljering og deкупørarbeide av 4 maaneders varighet i aftenskolen. I 1907 og 1909 avholdtes tre-maanedlig kurser til utdannelse av lærere i tegning ved de høiere almenskoler. Elevantallet i dagskolen var i skoleaaret 1905—1906 193 og i 1909—1910 180. I aftenskolen var elevantallet i de samme aar henholdsvis 583 og 717.

Den kvindelige industriskole.

i Kristiania har i femaaret 1906—1910 arbeidet i overensstemmelse med sit formaal: at utdanne unge kvinder i forskjellig slags haandgjerning og praktiske arbeider, skikket for

selverhverv eller av nytte for hjemmene, samt at utdanne lærerinder i de praktiske fag, hvori der ved skolen undervises. Til opnaaelse herav har skolen, foruten en saavel teoretisk som praktisk faglig utdanning, tillike git sine aarselever en almindennende boklig undervisning.

Elevernes antal var i skoleaaret 1905—1906.....	302
— 1906—1907.....	286
— 1907—1908.....	283
— 1908—1909.....	309
— 1909—1910.....	289

Tilsammen i femaaret 1 469

Fra 15 september 1908 er skolen utvidet med en klasse for skissering og modellering av barne- og damedragter til videre utdanning for kjolesyersker og konfektionister. Der avholdes to 4-maaneders kurser i skoleaaret.

g) Fattigvæsenet.

Antallet av de ved fattigvæsenet understøttede hovedpersoner (familier og enlige personer samt utsatte foreldreløse barn) har utgjort i 1906: 11 441; 1907: 10 754; 1908: 10 844; 1909: 11 004; 1910: 10 920, derav hjemstavnberettiget i Kristiania henholdsvis 10 127, 9 444, 9 477, 9 572 og 9 439. I disse tal er ikke medregnet de personer, som blot er understøttet med indlæggelse i sykehus, lægehjælp og medicin, og heller ikke de som har nydt hjelp i fremmede kommuner mot refusion av Kristiania.

Det gjennemsnitlige antal understøttede hovedpersoner pr. aar utgjorde i femaaret 1901—1905 11 808 og i femaaret 1906—1910 10 992. I 1905 viste der sig en tendens til bedring paa arbeidsmarkedet, som i de foregaaende aar var meget flaut. Bedringen fortsatte i 1906, men ekstraordinære arbeider som fjeldsprængning og stenpukning maatte ogsaa det aar sættes igang. Fra 1907 bedredes tilstanden yderligere, indtil der i sidste halvdel av 1908 og i 1909 igjen viste sig overgang til almindelig arbeidsnød. 1910 frembød derimot tydelig bedring, og man begyndte atter at tale om «gode tider», priserne paa livsfornødenheter steg og kravet til fattigunderstøttelse til gamle og arbeidsudygtige fattige vokste dermed. Hertil bidrog ogsaa i særlig grad stigende husleiepriser som følge av, at byggevirkomheten saagodtsom var stanset.

Lov om løsgjængerer, betleri og drukkenskap av 31 mai 1900 traadte i kraft den 1 august 1907. Efter lovens § 1 skal arbeidsfør person, som hengir sig til ørkesløshet, av politiet tildeles advarsel og om mulig gjennem fattigstyret gives anvisning paa arbeide i visse tilfælde. I anledning av denne bestemmelse traadte fattigvæsenet i forbindelse med de en tid for privat regning drevne «Arbeidsstuer for arbeidsløse», og fra november 1908 blev disse helt ut overtat av kommunen under Arbeidsanstaltens administration, idet de fik plads i det nedlagte sindssykeasyls lokaler, hvor ogsaa deres virksomhet blev utvidet. De har kun i ringe utstrækning optat personer efter den nævnte bestemmelse, men har vist sig meget nyttig for fattigvæsenet, som henviser arbeidsføre trængende til dem og derved baade prøver arbeidsvilligheten og skaffer arbeidsfortjeneste.

h) De kommunale sykehus.

Antallet av medlemmer i sykehusutvalget, der vælges av formandskapet for 3 aar til at føre tilsyn med den økonomiske drift og forvaltning, blev fra 1 januar 1908 forøket fra 3 til 5.

Sykehusene var indtil 1 januar 1908 underlagt magistratens 2 afdeling. Ifølge kgl. resolution av 18 december 1907 blev de fra 1 januar 1908 underlagt magistratens 4 afdeling (fattigvæsenet) og ved ny kgl. resolution av 16 april 1909 er de fra denne tid underlagt 3 afdeling.

De samme sykeavdelinger, som omhandlet i forrige femaarsberetning, har uavbrutt været i drift med det samme normalbelæg.

Afdeling V, sykehuset ved Krohgstøtten, er efter direktørens forslag ved repræsentantskapets beslutning av 17 juni 1910 utvidet med 34 sykepladser, saa denne avdelings normalbelæg fra 1 oktober 1910 utgjør 180.

Denne utvidelse kunde foregaa ved at sykehuset leiede Chr. Krohgs gate 43, en nabogaard, der støter like ind til sykehuset, som betjeningsbolig, hvorved man ved utflytning av betjeningen fra de gamle sykehusbygninger fik disse rum ledige til sykepladser.

Ved nævnte repræsentantskapsbeslutning er den tidligere benyttede sykehusbygning paa Hammersborg — Sorgenfri, — der nedlagdes i 1903, da afdelingen overflyttedes til Ullevaal, atter indredet og sat i bruk fra 10 november 1910 for veneriske mænd med et normalbelæg av 30 syke. Disse nedflyttedes fra IV mandsavdeling paa Ullevaal, som ved denne utflytning og omregulering kunde utvide sine sykepladser fra 117 — 141.

Afdelingen paa Blekøen har været anvendt som tidligere for skrofuløse barn, 20 senger til vinterbruk og en sommerpavillon med 30 senger, tilsammen 50 sykepladser.

Hovedøens lazaret er i femaaret benyttet én gang nemlig om sommeren 1910, idet nogen fra kolerasmittet sted kommende sjømænd, der var mistænkelig syke, indlagdes til observation. De utskreves næste dag friske.

Utgifterne til sykehusene utgjorde i 1906 kr. 651 787,64 og indtægterne kr. 433 066. I 1910 utgjorde indtægter og utgifter henholdsvis kr. 158 671,77 og kr. 801 170,46.

Denne betydelige nedgang i indtægter i femaaret er foranlediget ved, at der fra 1 januar 1907 er indført en anden regnskapsordning, idet der av fattigvæsenet kun betales kurlpenger for refusionspligtige d. v. s. for utenbys hjemstavnsberettigede, mens der tidligere betales kurlpenger for alle fattigvæsenets patienter.

Lægevakten behandlede i 1906 2 586 syke og tilskadekomne og i 1910 3 090.

Av vedlagte tabel vil sees antal behandlede syke i femaaret, forpleiningsdage, gjennemsnitlig daglig belæg og en sykedags kostende for hvert av aarene.

A a r.	Patienter:		Forpleinings- dage.	Gjennem- snitlig daglig belæg.	Utgift pr. sykedag.
	Ialt behandlede.	Derav indkomne i aaret.			
1906.....	7 060	6 237	294 034	805	Kr. 2.21
1907.....	6 500	5 680	295 365	809	2.28
1908.....	6 199	5 367	304 378	832	2.39
1909.....	6 374	5 595	305 638	837	2.34
1910.....	7 089	6 183	335 021	918	2.26

Det kommunale sindssykevæsen's overbestyrelse overførtes fra 1 januar 1908 av fra magistratens 2 afdeling til 4 afdeling og blev senere ifølge kgl. resolution av 16 april 1909 sammen med de almindelige sykehus henlagt til magistratens 3 afdeling.

Sindssykeavdelingen for kvinder, som tidligere hadde været i Kristiania, overflyttedes i juni 1908 til Dikemark, hvor mandsavdelingen allerede før var.

Belægget ved kommunale sindssykeasyler har i femaaret stillet sig saaledes:

A a r.	Patienter:		Antal liggedage.
	Ialt behandlede.	Derav indkomne i aaret.	
1906.....	393	139	105 286
1907.....	417	118	110 548
1908.....	399	1	90 024
1909.....	462	132	129 751
1910.....	500	125	139 204

6. Binæringer.

Herom er for Kristianias vedkommende intet særlig at bemerke.

7. Arbeiderforhold.

De fra forrige femaarsperiode ugunstige arbeiderforhold har i nærværende periode bedret sig adskillig, hvilket fremgaar av omstaaende fra Kristiania arbeidskontor meddelte oversigt over dettes virksomhet i aarene 1906—1910:

¹ Opgave mangler, idet der ikke optoges statistik for indlagte kvinder under 1 halvaar 1908, indtil overflytningen til Dikemark fandt sted.

A a r.	Arbeidsformidlingen.				Arbeidsmarkedet.		
	Antal tilfælde av arbeidsledighet.	Antal ledige pladser.	Antal besatte pladser.		Antal tilfælde av arbeidsledighet pr. 100 ledige pladser.	Av hver 100 besatte pladser var til stadig arbeide.	Fremmed arbeidskraft i procent.
			ialt.	til stadig arbeide.			
a) Mænd:							
1906	16 482	6 809	6 276	1 284	242	21	7
1907	12 680	7 674	6 914	1 138	168	16	11
1908	11 420	6 899	5 747	1 278	166	22	12
1909	12 506	7 283	6 306	1 534	173	24	14
1910	13 503	8 940	8 067	1 967	151	24	18
Tilsammen	66 591	37 605	33 310	7 201			
b) Kvinder:							
1906	9 308	10 454	7 628	1 074	89	15	29
1907	9 498	11 236	8 336	907	85	12	23
1908	10 463	11 503	8 989	699	91	8	16
1909	11 653	12 015	9 924	707	97	7	15
1910	13 599	13 757	12 064	812	100	7	16
Tilsammen	54 521	58 995	46 941	4 199			
Sum av a) Mænd	66 591	37 605	33 310	7 201			
Begge grupper tils.	121 112	96 600	80 251	11 400			

Ny vedtægt for Kristiania arbeidskontor er utfærdiget under 5 juli 1907, og fra 1 januar 1908 traadte en ny lov av 12 juni 1906 om arbeidsformidling i kraft, hvorved virksomheten fra at være helt kommunal gik over til være blandet offentlig og kommunal.

8. Tilstanden i almindelighet.

Som allerede foran berørt har den økonomiske tilstand blandt byens befolkning i perioden været jevn god, idet forbruksevnen har steget og adskillig velstand ved periodens slutning igjen er oparbeidet.

Hvad byggevirkksomheten betræffer, saa har byens bygningschef derom indgit nedenstaaende beretning:

Den nedgang i byggevirkksomheten forsaavidt angaar nybygning av beboelseshuse, der begyndte i forrige femaar, har fortsat ogsaa i indeværende femaar,

saaledes at der nu begynder at vise sig mangel paa fornødent hus, særlig for de mindre leiligheter paa 3 værelser og nedover.

Mens det samlede antal bygningsanmeldelser i femaaret 1901—1905 utgjorde 3 977 til en antagelig værdi av kr. 59 115 820, har antallet av anmeldelserne i 1906—1910 utgjort 4 804 til en antagelig værdi av kr. 20 149 235.

Den ringe bebyggelse er formentlig begrundet i at nuværende høie priser paa bygningsmaterialer samt de efter gjentagende streiker forøkedede arbeidspriser, mens arbeidsydelsen samtidig i høi grad er reducert.

En medvirkende aarsak er ogsaa den i perioden store utflytning til nabokommunerne, specielt Aker, hvor en masse byfolk er flyttet ut og bygget eneboliger.

Den i byen foretagne bebyggelse av beboelseshuse har væsentlig fundet sted paa vestkanten, hvor der ialt er opført 22 leiegaarder paa 4 etager samt 20 eneboliger paa 6 à 9 værelser, samt paa Ekeberg, hvor der i Svingens gate opførtes 29 stkr. 1½ etages dobbelthuse for «Egne hjem».

Av hel og halv offentlige bygninger er der opført flere, nemlig: Frogner kirke, Smaakirken i Piperviken, Tøien smaakirke, tilbygning til Kunstmuseet, tilbygning til Haandverks- og Industriforeningens bygning, kjøthallen ved Schweigaards gate, Zoologisk museum ved Tøien, Børsens ombygning, Folkets hus ved Nytorvet, hvorhos paabegyndtes opførelse av Universitetsbibliotekets nye bygning ved Drammensveien samt Universitetets nye festsal.

Ved fabrikkene er der delvis utført flere utvidelsesarbeider

Efterat der er blit adgang til at anlegge vandklosetter i bygningerne saaledes at avløpet kan føres direkte i byens kloaker har anlæg av saadanne tat et stort opsving.

Bygningsarbeidets utførelse har gjennemgaaende været nogenlunde tilfredsstillende idet «Byggespekulanterne» har hat litet arbeide at utføre.

I henhold til Kristiania bygningslovs § 6 har bygningskommissionen i femaaret avgit regler for villamæssig bebyggelse i nedennævnte strøk, nemlig:

Strøket mellem Drammensveien, Observatoriegaten, Parkveien, jernbanelinjen og Framnæs.

Strøket mellem Haxthausens gate, nordgrænsen for eiendommene nr. 4 og 2 b Haxthausens gate og nr. 13 b Frognerveien, Frognerveien, Balders gate, Løvenskjolds gate, nordgrænsen for nr. 16 Løvenskjolds gate forlænget til Odens gate, Odens gate, en linje 55 meters avstand fra Gyldenløves gates sydvestside, Eckersbergs gate, Munthes gate, Tidemands gate, Fuglehaugsgaten, vestgrænsen for nr. 8 Fuglehaugsgaten og nr. 13 Munthes gate, Munthes gate, Kirkeveien, Middelthuns gate, Jacob Aalls gate, Professor Dahls gate og plads, Fearnleys gate, Industriegaten, Majorstuveien, Uranienborgveien, østgrænsen for nr. 17 til nr. 7 Daaes gate, Munthes gate, Løvenskjolds gate, sydgrænsen for nr. 8 til 12 Eilert Sundts gate forlænget til Løvenskjolds gate, Harbitz gate, vestgrænsen for nr. 40 til 32 og 20 Briskebyveien, en linje 30 meters avstand fra gaten over nr. 66 til 62 Nils Juels gate, Nils Juels gate og Gyldenløves gate.

Yderligere er byggeregler utarbeidet for eiendommen Frihetssætet med tilstøtende tomter nr. 2, 3, 4, 6 og 8 Josefinegate.

Strøket mellem Ullevoldsveien, Anton Schiøths gate, Pavels gate og Vallegaten.

Strøket mellem Dannevigsvæien, Pontoppidans gate og Stockfleths gate.

Strøket paa sydsiden av Gyldenløves gate mellem Løvenskjolds gate og Eckersbergs gate og for arealet mellem Pilestrædet, Holbergs gate, Stensberg-gaten, Zetlitz' gates forlængelse til Stensbergaten, Frimanns gate, Langes gate og Nördal Bruns gate, samt for en del av løkken Valle.

Angaaende sundhetstilstanden og Sundhetskommisjonens virksomhet har denne indberettet følgende:

Ifølge byregnskapet har de direkte under Sundhetskommisjonen sorterende utgifter været følgende:

A a r.	Lønninger.	Andre utgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906	90 318.47	99 997.03	190 315.50
1907	90 799.72	43 123.41	133 923.13
1908	95 829.90	68 125.88	163 955.78
1909	100 629.03	52 823.31	153 452.34
1910	106 503.88	49 965.25	156 469.13

Sundhetstilstanden har i det hele været meget god. De smitsomme sygdomme optraadte vistnok gjennemgaaende med høiere tal end i foregaaende femaar, men dødeligheten har naadd usedvanlig lave tal. I 1908 var byen utsat for 3 betydelige epidemier av eiendommelig art, nemlig en halsesykeepidemi, antagelig betinget av en infektion gjennem melk, en paratyfusepidemi, som likeledes skyldtes melk, samt en koppeepidemi. Av lægerne og sykehusene anmeldtes i femaaret av smitsomme og epidemiske sygdomme henholdsvis 16 793, 18 004, 20 307, 25 692 og 23 457 tilfælde. Disse tal bør dog av forskjellige grunde tillægges mindre vekt.

Av de mer ondartede smitsomme sygdomme optraadte ifølge innsendte anmeldelser:

Difteri i:

1906 med 2 222 tilfælde og 139 dødsfald eller 6.26 pct. av de angrepne,			
1907 - 1 822 — - 108 — - 5.93 - - —			
1908 - 1 216 — - 66 — - 5.43 — - —			
1909 - 1 480 — - 71 — - 4.79 - - —			
1910 - 1 243 — - 50 — - 4.02 - - —			

Tilsammen 7 983 angrepne og 434 døde mot i forrige femaar 4 805 angrepne og 336 døde.

Sygdømmen var saaledes ganske sterkt utbredt, men har dog i femaaret hat en synkende tendens og en faldende dødelighetskurve.

S k a r l a g e n s f e b e r er anmeldt i:

1906 med	569	tilfælde	og	15	dødsfald	eller	2.63	pct.	av	de	angrepne,
1907 -	299	—	-	3	—	-	1.00	-	-	-	—
1908 -	319	—	-	6	—	-	1.88	-	-	-	—
1909 -	419	—	-	12	—	-	2.86	-	-	-	—
1910 -	797	—	-	10	—	-	1.25	-	-	-	—

Tilsammen 2403 anmeldte med 46 dødsfald mot i foregaaende femaar 1990 anmeldte og 64 dødsfald.

N e r v e f e b e r er anmeldt i:

1906 med	71	tilfælde	og	9	dødsfald	eller	12.67	pct.	av	de	angrepne,			
1907 -	130	—	-	3	—	-	2.30	-	-	-	—			
1908 -	323	—	-	(iberegnet	paratyfus)	og	6	dødsfald	eller	1.85	pct.	av	de	angrepne.
1909 -	36	—	-	og	5	dødsfald	eller	13.88	pct.	av	de	angrepne,		
1910 -	59	—	-	5	—	-	8.47	-	-	-	—			

Tilsammen 619 anmeldte med 28 dødsfald mot i foregaaende femaar 322 anmeldte og 30 dødsfald. Ca. halvdelen av de anmeldte var paratyfus.

B a r n e k o p p e r optraadte med en betydelig epidemi i 1908. Der anmeldtes 165 tilfælde med 17 dødsfald eller 10.30 pct av de angrepne. I 1905 optraadte 25 tilfælde med 2 dødsfald.

I n f l u e n s a er anmeldt i:

1906 med	138	tilfælde	og	6	dødsfald.
1907 -	1683	—	-	31	—
1908 -	1514	—	-	18	—
1909 -	839	—	-	4	—
1910 -	2924	—	-	36	—

Tilsammen 7098 tilfælde og 95 dødsfald eller 1.3 pct.

I foregaaende femaar anmeldtes 8332 tilfælde og 81 dødsfald eller 0.97 pct.

M æ s l i n g e r er anmeldt i:

1906 med	113	tilfælde	og	5	dødsfald	eller	4.42	pct.	av	de	angrepne,
1907 -	679	—	-	50	—	-	7.36	-	-	-	—
1908 -	115	—	-	11	—	-	9.56	-	-	-	—
1909 -	808	—	-	53	—	-	6.55	-	-	-	—
1910 -	232	—	-	16	—	-	6.89	-	-	-	—

Tilsammen 1947 anmeldte med 135 dødsfald mot i foregaaende femaar 4034 anmeldte og 305 dødsfald.

V e n e r i s k e s y g d o m m e er anmeldt i:

1906 med	1889	tilfælde	eller	0.82	pct.	av	folkemængden.
1907 -	1567	—	-	0.68	-	-	—
1908 -	1843	—	-	0.78	-	-	—
1909 -	1956	—	-	0.81	-	-	—
1910 -	2092	—	-	0.85	-	-	—

Procentforholdet til folkemængden var i foregaaende femaar henholdsvis 1.27, 1.24, 1.27, 1.10 og 1.03.

Av lungetæring er anmeldt henholdsvis 510, 505, 502, 473 og 452 dødsfald eller henholdsvis 2.22, 2.17, 2.13, 1.96 og 1.85 pr. 1 000 levende.

Der anmeldtes ialt inden byens grænser:

1906.....	3 042	dødsfald,	der	gir	en	dødelighet	av	13.26	pr.	1 000	levende
1907.....	3 108	—	—	—	—	—	—	13.41	·	—	—
1908.....	3 295	—	—	—	—	—	—	13.98	·	—	—
1909.....	3 141	—	—	—	—	—	—	13.08	·	—	—
1910.....	2 960	—	—	—	—	—	—	12.12	·	—	—

I foregaaende femaar var dødeligheten henholdsvis 15.80, 14.66, 15.10, 14.32 og 16.52 pr. 1 000 levende eller i gjennemsnit 15.28 pr. 1 000.

Sundhetskommisjonen har i femaaret latt undersøke de i byen værende trikotagefabrikker, litografiske anstalter, skofabrikker, kinematografer, skomakerverksteder, offentlige bad, chokoladefabrikker, hattefabrikker, stenhuggerier, filhuggerier og glassliperier og har utfærdiget bestemmelser om renhold, utstyr, utluftning m. m. i disse bedrifter.

Motarbeidelsen av de smitsomme sykdomme har foregaaet væsentlig etter de samme regler som tidligere; disse regler underkastedes en revisjon i 1909. Foranlediget ved en henvendelse fra Sundhetskommisjonen nedsattes en kommunal komité for at overveie mulige videre foranstaltninger mot tuberkulosen. Som følge av den komités indstilling blev i 1910 ansat en assistentlæge under 2 sundhetsinspektør. Paa det ekstraordinære budjet for 1910 opførtes kr. 50 000 til et nyt interneringslokale og desinfektionsanstalt. Trachom besluttedes 1909 gjort til gjenstand for daglig anmeldelse. Der avgaves til Justisdepartementet en redegjørelse for reglerne for motarbeidelse av de veneriske sykdomme i Kristiania.

Pleiebarnsloven av 29 april traadte i kraft 1 januar 1906 og § 1—9 anbefaledes gjort gjældende for Kristiania. Der beskikkedes et menighetstilsyn for pleiebarn for Sagenes og Petri menigheter. 21 barnehjem blev godkjendt, 2 ikke. 25 ansøkninger om opprettelse av fødselshjem blev indvilget og 18 negtet. Etter forestilling fra stadsfysikus blev der av Norske kvinders Sanitetsforening stillet en sykepleierske gratis til disposition for at bistaa i fattige og forsømte hjem med veiledning i spædbarnstel. Der blev tilstaat jordmødrene frit bad.

Der opprettedes lægevakter etter henvisningssystemet i de østlige og nordlige bydele fra 1 juli 1910. Der ansattes en sykepleierske som bistand for bylægen i en av byens fattigkredser.

Sundhetskommisjonen uttalte sig gjentagne ganger for en større enhet i ledelsen og dermed bedre nyttiggjørelse av de i kommunens tjeneste ansatte dyrlæger. Foranlediget ved de i 1908 optraadte melkeepidemier (halsesyke og paratyfus) foreslog Sundhetskommisjonen en forandring i sundhetsforskrifternes § 18, hvorved den vilde gi Sundhetskommisjonen adgang til at undersøke og kontrollere utenbys fjøs. Saken er endnu ikke kommen til endelig avgjørelse i kommunestyret.

Imidlertid opnaedes i 1909 ad frivillighetens vei ved samarbeide mellem stadsfysikus og melkeleverandørerne en saadan kontrol og hertil ansattes en særlig meieri- og agronomkyndig mand. I januar 1908 aapnedes en torvhal for stempeling og salg av ferskt kjøt ved Schweigaards bro og henvend utgangen av 1910 besluttedes opført et centralslagteri i umiddelbar tilslutning til hallen.

Der har hvert aar været klaget over misligheter ved søppeloplæg inden byens grænser og ved virksomheten med at nyttiggjøre skyller og kluter. Der har til fjernelse av disse misligheter været foreslaaet forandring i sundhetsforskrifternes § 3 m. m. I 1910 blev der foretat prøvebrænding av søppel for at faa erfaring for dens brændelsværdi. I 1909 vedtoges regler for lokumers indredning samt et nyt reglement for anlæg av private kloakker. I femaaret har vandklosetter fundet megen utbredelse; for at hindre kloakkernes forurensning er der paa hver eiendom anlagt renseapparater. Til lettelse for gaardeierne blev i 1910 til prøve anlagt 2 rensestationer, 1 ved Filipstad og 1 ved Skarpsno, til rensning av vandet fra de her utmundende kloakker.

Sundhetskommisjonen har fortsatt den tidligere paabegyndte systematiske undersøkelse av byens huse, og har navnlig hat opmerksomheten henvendt paa kjelderboliger. Der blev fremsat forslag om et tillæg til bygningsloven, som hjemlet adgang til at forhindre opførelsen av høie bak- eller sidebygninger, som hindret tilstrømning av lys og luft.

Kommisjonen har gjentagne ganger hat anledning til at uttale sig for indkjøp av eiendomme ved Maridalsvandet for derved at sikre byens drikkevand mot forurensning.

Kommisjonen har likesom tidligere ved stadskemikeren latt foreta undersøkelser av næringsmidler, navnlig paa forfalskninger, skadelige eller bedrageriske tilsætninger m. m. samt av tøier, farver m. m.

Der er i femaaret ved den offentlige vaksination vaksinert henholdsvis 3 314, 2 886, 15 183, 801 og 1 090.

Ædruelighetstilstanden i Kristiania har — at dømme efter de for drukkenskap foretagne arrestationer — været meget god, idet man maa gaa like tilbake til 1880-aarene for at finde saa faa arresterte som i 1906—1910. Periodens sidste aar utviser imidlertid en ikke uvæsentlig vekst saavel i antallet av personer, arresterte og botfældte for drukkenskap, som i Kristiania Brændevins-samlags omsætning.

Kristiania sporveier.

Sporveienes drift i de forløpne fem aar har efter tilstanden i den foregaaende femaarsperiode vist en jevn og ganske rask stigning, hvilken synes at staa i nøie forbindelse med den stedfundne økonomiske fremgang paa de forskjellige næringsgreners omraade.

Sporveistrafikken danner i det hele tat en ganske god maalestok for bedømmelse av befolkningens økonomiske forhold.

Hvad trafikken paa Kristiania Sporveisselskaps linjer angaar vil utviklingen sees av nedenstaaende tabel.

A a r.	Linje- længde ved aarets utgang av trafikert sporvei.	Passagerantal.		Antal kjørsler pr. indbygger.	Antal vogner.	Opkjørte vogn- kilometer samlet.	Passager- indtægt.
		Ialt	Pr. dag.				
1906.....	20 160	12 020 498	32 933	55	117	3 171 978	1 149 118
1907.....	20 160	13 218 605	36 215	59	117	3 316 917	1 264 030
1908.....	20 160	14 406 987	39 360	62	117	3 545 040	1 381 556
1909.....	20 837	15 500 675	42 467	65	117	3 798 254	1 487 449
1910.....	21 111	17 648 497	48 352	74	123	4 230 927	1 689 512

Trafikordningen har i den sidste periode undergaat den forandring, at der fra 17 januar 1910 trafikeres i ruterne Sagene—Vaalerengen og Munkedamsveien—Kampen istedenfor tidligere Sagene—Kampen og Munkedamsveien—Vaalerengen.

Der trafikeres for tiden i efternævnte gjennomgangsruiter:

Rute
nr.

4.	{Sandaker—Torshaug—Munkedamsveien med en længde av } {Grefsen—Sandaker—Munkedamsveien — —«— }	6 872 m.
5.	Kampen—Munkedamsveien — —«—	4 337 -
6.	Homansby—Oslo — —«—	5 552 -
7.	Homansby—Torshaug — —«—	6 153 -
8.	Sagene—Vaalerengen — —«—	6 922 -
9.	St. Hanshaugen—Rødeløkken — —«—	4 661 -
10.	Stortorvet—Fæstningen — —«—	1 296 -

Av linjeutvidelser, utført i femaarsperioden, kan merkes en i 1909 foretat dobbeltsporet forlængelse av Homansbylinjen fra krydset av Josefines gate og Pilestrædet op Thereses gate til dennes kryds med Ullevoldsveien. Videre er anlagt dobbeltspor paa nogen tidligere enkeltsporede strækninger.

Linjernes længde var pr. 31 december 1910: 21 111 m., hvorav dobbeltsporet 13 820 m. og enkeltsporet 7 291 m. Ialt er nedlagt 38 767 l. m. enkeltspor inkl. sidespor til vognhaller m. v.

Sporveisselskapets materiel bestod ved femaarets slutning av ialt 123 sporvogner, herav 63 motorvogner og 60 tilhængervogner, hvorav 16 sommervogner.

Kommunen er efter den nye koncession av mai 1905 delagtig i selskapets indtægter paa den maate, at der som avgift til kommunen erlægges 10 pct. av bruttopassagerindtægterne; videre erholder kommunen en stigende andel av over-

skuddet, saaledes at kommunen erholder indtil 50 pct. av hvad der maatte være igjen av overskuddet efter at $6\frac{1}{4}$ pct. dividende er utbetalt til aktionærene.

Aktionærenes andel av overskuddet og kommunens indtægter av sporveisselskapets drift har i de forskjellige aar stillet sig saaledes:

	Sporveisselskapet.	Kommunens passager- avgift og andel av overskuddet.
	Kr.	Kr.
1906	109 327.16	100 000.00
1907	127 309.64	131 785.77
1908	140 855.90	149 962.71
1909	146 708.70	163 703.49
1910	161 782.97	195 284.25

Kristiania elektriske Sporveis utvikling 1906—1910 fremgaar av følgende oversigt:

Aar.	Kjorte vogn- kilometer.	Befordrede passagerer.	Antal vogner.	Selskapets aktiva.
				Kr.
1906	1 938 681	6 729 599	65	1 980 488.99
1907	2 064 032	7 574 613	65	2 002 772.51
1908	2 168 829	7 983 579	65	2 025 661.60
1909	2 491 257	8 636 788	86	2 462 648.80
1910	2 810 186	9 667 608	86	2 626 555.22

Følgende nyanlæg er utført:

- 1906: Frognerlinjen utvidet til dobbeltspor mellem Drammensveien og Elisenbergveien 0.660 km.
 Forlængelse av dobbeltsporet paa Bygdølinjen mellem Gabels gate og Fredrik Stangs gate 0.100
 Nyt oppstillingsspor ved Majorstuen station 0.120 -
 Vognbetjening 122 mand, hvorav 40 reservemandskaper.
- 1907: Ingen nyanlæg.
 Vognbetjening 130 mand, hvorav 50 reservemandskaper.
- 1908: Forlængelse av dobbeltspor paa Bygdølinjen mellem Fredrik Stangs gate og Thunes mekaniske Verksted 1.510
 Skiftespor Frogner plads 0.075 -
 Vognbetjening 155 mand, hvorav 67 reservemandskaper.
- 1909: Forlængelse av dobbeltspor paa Frognerlinjen mellem Elisenbergveien og Frogner plads 0.390 -
 Sløifespor ved Østbanestationen og Frogner plads.
 Der opførtes en ny vognhal — nr. 4 — og anlagdes indkjørselsspor til samme.
 Utvidelser av kraftcentralen, verksteder og vognhaller.

Forsterkning av akkumulatorbatteri og spiseledninger.

Utskiftninger av en væsentlig del av den i 1894 idrifttagne skinnegang.

Nyt maskinagregat i kraftcentralen paa 1 000 hestekræfter.

Vognbetjening 185 mand, hvorav 73 reservemandskaper.

Avgift til Kristiania kommune fastsattes til 4 pct. av brutto-passager-indtægten de første 5 aar, senere 5 pct.

5-minutlig rute indførtes paa alle 3 linjer istedenfor den tidligere 7½-minutlige.

1910: Ingen nyanlæg.

Utskiftning av omtrent resten av den i 1894 idrifttagne skinnegang samt forsterkning av en del av den i 1898 idrifttagne skinnegang.

2 nye kabler fra Elektricitetsverkets sekundærstation paa Ankertorvet til Toldbodgaten.

Vognbetjening 188 mand, hvorav 77 reservemandskaper.

Kristiania Telefonanlæg har meddelt følgende statistik over anlæggets udvikling i femaaret:

Aar.	Apparatstatistik.		Linjestatistik.	
	Antal ved aarets udgang.	Tilvekst i aaret.	Linjernes traadlængde i km.	
			Ved aarets udgang.	Tilvekst i aaret.
1906	13 293	557	50 649	2 671
1907	14 104	811	51 962	1 313
1908	15 112	1 008	54 431	2 469
1909	16 035	923	56 202	1 771
1910	16 879	844	65 373	9 171

Kristiania magistrat, 1 afdeling, 23 oktober 1911.

Sofus Arctander.

G. Amnéus.

IV.

Hedemarkens amt.

Beretning

om Hedemarkens amts økonomiske tilstand i femaaret
1906—1910.

A. Landdistriktet.

1. Jordbruk ¹.

Jordbruket har i femaaret arbeidet under vekslende kaar. Saavel aker som eng har vistnok git rike avlinger, hvad m a s s e angaar; men kvaliteten — specielt for kornets vedkommende — har for 2 av de paagjældende aar (1907 og 1909) latt meget tilbake at ønske.

1906 var et jevnt godt aar. Høi og korn gav omtrent middels avling og var av meget god kvalitet. Rotfrugterne gav noget under middels, likesom kvaliteten var mindre god (tørraattenhet paa poteterne).

1907 lovet godt fra vaaren og forsommeren. Der var rik vekst; men indtrædende kjølig veir fra midtsommer av og en klam, fugtig høst umuliggjorde kornets modning og indhøstning. Saagodtsom al havre frøs. Men likesaa stor, ja større skade end frosten gjorde det umulige høstningsveir — uten spor av lotørk — hvorved det meste av vaarsæden blev staaende ute til langt paa vinteren, ja tildels til den paafølgende vaar; kun rugen og endel byg, som blev indbjerget tidligere paa høsten, gav frøbart korn.

Høiavlingen var heldigvis baade stor og god og rotfrugterne som regel bra.

1908 var et i enhver henseende overmaade godt aar. Avlingerne var store og kvaliteten god, hvilket kom godt med ovenpaa det trykkende aar 1907.

1909 saa mistrøstig ut fra vaaren. Denne indtraf overmaade sent, og vaaraannen foregik under ugunstige vilkaar, hvorved den blev mindre god. Drivende veir med varme og regn fra medio juni bedret imidlertid forholdene. Høiavlingen

¹ Meddelelse fra skolebestyrer O p s a n d.

blev god, og akrene stod pent; men den sene saaning kunde ikke igjenvindes, hvorved modningen som regel blev mindre tilfredsstillende, i hvert fald for havrens vedkommende. Dette i forbindelse med mindre gode indhøstningsforhold gjorde, at kornavlingen i kvalitativ henseende blev mindre god.

Rotfrugterne var tilfredsstillende.

1910 var et gjennemsniitsaar — høiet maaske litt under, kornet litt over middels. Kvaliteten var god.

Rotfrugterne var dog mindre tilfredsstillende baade i mængde og godhet. Poteterne som regel angrepet av tørraattenhet.

Avsætningsforholdene har været jevnt gode og priserne upaaklagelige, hvilket for en ikke uvæsentlig del har bidrat til at rette paa de mindre gode aar.

Som helhet betragtet har dog jordbruket seget fremover ogsaa i denne femaarsperiode. Nydyrkning og grundforbedring med grøftning og stenrensning av allerede dyrkede arealer har foregaaet omtrent i hver bygd, likesom anvendelse av kunstgjødning og anskaffelse av tidsmessige landbruksredskaper og maskiner har været i tiltagende.

Utviklingen synes at gaa i retning av en sterkere drift. Korndyrkningen er gaaet jevnt over i stigende, og endskjønt potetdyrkningen i den sidste tid har gaaet noget tilbake i enkelte bygder — nærmest paa grund av brænderiernes indskrænkede drift — saa har turnipsarealerne øket saagodtsom over hele amtet. Størst fremgang i saa maate viser Solør og begge Østerdalens fogderier. Grønfordyrkning er ogsaa her i tiltagende.

Havebruket vinder stadig terræng. Frugttrær og bærbusker plantes, hvor der er mulighet for deres trivsel, og grønsakdyrkning til husholdningsbruk ompænder stadig større og større dele av amtet. Endel av amtsgartnerne iverksatte og ledede dyrkningsforsøk med grønsaker i flere av de distrikter, som har anset havebruk for umulig, har vistnok i særlig grad bidrat til at klargjøre begreperne og fremme kulturen.

(Se tabel side 3.)

Landhusholdningsselskaps virksomhet i femaaret.

Selskaps væsentligste arbeide til landbrukets fremme har ogsaa i denne femaarsperiode været utført av dets fast ansatte funktionærer, amtsagronomerne og amtsgartneren. Desuten har selskaps underavdelinger — de 5 fogderiforeninger og landmandsforeningerne i bygderne — faat betydelige bidrag og er ogsaa paa anden maate blit støttet i sin virksomhet.

Utviklingen i denne periode synes at ha fortsatt i samme retning som forrige femaarsperiode — sterk interesse for planteavl og samvirke, mindre interesse for husdyrbruket, naar hesten undtages, endel nydyrkning, adskillig drænering, stor anvendelse av ny, tidsmessig og arbeidssparende redskap og sterkt stigende kunstgjødselbruk.

Utsæd og avling pr. maal (10 ar) fogderivis 1906—1910.

Fogderi.	Hvete.			Rug.			Byg.			Blandkorn.		
	Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.	
		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.
Hedemarken	Liter. 30	Liter. ?	Kg. ?	Liter. 26	Liter. 330	Kg. 450	Liter. 30	Liter. 345	Kg. 347	Liter. 37	Liter. 425	Kg. 405
Vinger og Odalen .	-	-	-	22	290	320	28	285	240	33	290	260
Solør	-	-	-	21	280	412	24	294	344	32	335	352
Søndre Østerdalen.	-	-	-	19	275	425	34	295	333	35	340	410
Nordre Østerdalen.	-	-	-	19	200	175	27	250	175—700	30	320	175—700

Fogderi.	Havre.			Erter.			Poteter.		Turnips.		Græsfôr.		
	Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.	Utsæd.	Avling.	Utsæd.	Avling.	
		Korn.	Halm.		Erter.	Halm.						Frø.	Høi.
Hedemarken	Liter. 41	Liter. 450	Kg. 411	Liter. 28	Liter. 257	Kg. 290	Liter. 356	Hl. 29	Kg. $\frac{3}{4}$ —1	Hl. 75	Kg. 2.5—3	Kg. 25—60	Kg. 448
Vinger og Odalen .	40	316	290	37	237	80—300	265	20	.		3—4	-	265 ¹
Solør	37	358	333	37	222	318	272	26	$\frac{3}{4}$ —1	97	2.5—3.5	20 ²	337
Søndre Østerdalen.	40	333	317	29	200	275	360	23	$\frac{3}{4}$ —1	65	2.5—4	-	312
* Nordre Østerdalen.	33	340	175—700	35	-	-	250	21	$\frac{3}{4}$ —1	69	2.5—4	-	350

¹ Opgaverne springer fra 100—400 kg.

² Opgave kun for ett herred.

A m t s a g r o n o m e r n e s antal har været 3 indtil 1909, da det blev forøket til 4, idet en herredsastronomstilling i Trysil oprettedes.

I Nordre og Søndre Østerdalen har *Teige* virket, i Solør og Odalen er *Moe* i 1908 avløst av *K. Sørhuus*, som atter i 1909 avløstes av *G. Brøten*, i Hedemarken erstattedes *Opsand* i 1909 av *O. C. Bærøe* og denne igjen av *L. Flisaker* i 1910.

Alle disse 4 funktionærer har været fuldt optat av de samme slags arbeider som i forrige femaarsberetning omtalt. Særlig har foredrag — 320 —, nydyrking og grøftningsarbeider — 400 — og byggearbeider — 400 — tat det meste av deres tid. De mange kortvarige kurser kræver mange foredrag. Den større interesse for nydyrking og grøftning er et utslag av den økende trang til at utvide planteavlen, og de mange byggearbeider søker at imøtekomme det stadig stigende krav til letvintere, stabilere og hensigtsmæssigere bygninger. Interessen for havebruk har ogsaa været økende og har i perioden ført til opprettelse av en amtsgartnerstilling.

Særlige foranstaltninger til husdyrbrukets fremme.

Hesteavl en. Selskapet har siden 1905 ikke hat mere end én amts-hingst, nemlig «Frithjof», som har gaat i Staupholen hesteavlsæter om sommeren. En av selskapet nedsat komité av sakkyndige har søkt at erhverve en 1ste rangs hingst for amtet, uten at det ved periodens utløp var lykkedes den at faa nogen. Konkurransen med de private hingstelag og Staten er saa sterk, at kjøp om en særlig lovende unghingst begynder at foregaa i 2-aars alderen, og en flermands-komité vil ofte synes, en saa tidlig alder er for risikabel for indkjøp av hingst. Interessen for hesteavl er imidlertid i sterk økning. Hertil har de gode priser paa avlsdyr og bruksdyr bidrat meget.

Unghesteskuerne er blit en fast aarlig foranstaltning under fogderiforeningernes administration. Det paa Hamar oprettede hestestevne i april synes at vinde tilslutning og vil hjelpe til at fremme omsætningen av hest.

Skaandalen i Vestre Gausdal er i perioden fremdeles anvendt til unghingst-havn. Bidraget til leie av denne har fra selskapets side utgjort kr. 300.

Fæavl en. Arbeidet med denne har været det samme som tidligere med bidrag til okseskuer, dyrskuer, fjøsskuer og melkekurser. Kontrollforeningernes antal har øket litt. Arbeidet for indførelse av det Flackske system er optat ved, at en komité er nedsat til nærmere utredning av spørsmålet om dets indførelse i amtet.

Fæavl en har ikke været omfattet med nogen sterk interesse. Lave melkepriser og kjøtpriser og vanskeligheten ved at faa duelige folk til disse dyrs stel er vel de nærmeste aarsaker til den mindre sterke interesse. Denne avl

har ikke krævet nogen nye foranstaltninger; men at den er i jevn fremgang maa efter amtsagronomernes beretning antages.

Svineavl. Avlstation for stor Yorkshire er fremdeles hos Søren Berg i Hof, Solør. Landsvinstationerne, hvorav der nu er to, hos Ole Holth i Nordre Odalen og Paul Øvergaard i Romedal.

Svineavl er utvilsomt i fremgang; men denne har ikke været jevn, da fleskepriserne har været sterkt varierende. Høie fleskepriser bidrager sterkere til fremgangen end de foranstaltninger, som gjøres. Raaneholdsforeningernes antal er i stigning.

Sauavl. For denne er interessen fremdeles slap, selv i de distrikter, som har gode naturlige betingelser for den. Selskapet har ydet bidrag i de søndre distrikter til anskaffelse av avlsdyr av Cheviotrasen.

For **gjeteavl** er intet gjort. Avlstationen for **høns** er fremdeles i virksomhet.

Jordbruget.

Frøkontrolstationen paa Hamar har den hele tid været i virksomhet. I enkelte aar, som i 1908 og 1909, har der været særlig mange frøundersøkelser. De tidligere ved fogderiforeningernes hjælp igangsatte dyrkningsforsøk har siden forsøksstationens oprettelse været ledet fra denne. Av forsøk, som er avsluttet, kan nævnes: Forsøk med næpesorter i alle fogderier fra 1906—1909, forsøk med naturlig og kunstig gjødning som overgjødning paa eng i Nordre Østerdalen 1907—1909, undersøkelse av stivelseindholdet i indsendte potetprøver, undersøkelse av gamle norske havresorter, forsøk med potet-sorter til industrielt bruk, forsøk med naturlig og kunstig gjødning til poteter 1904—1907, forsøk med frøavl av næper og kaalrøt 1905—1908, forsøk med tang som overgjødning paa eng 1905—1908, forsøk med forskjellig sættetid for poteter 1906—1910 med flere. Resultaterne er av overordentlig stor betydning for amtets jorddyrkere, og stationen omfattes med stor velvilje, og dens beretninger læses og søkes nyttiggjort i den praktiske bedrift.

Interessen for **fælleskjøpet** er stor, og indkjøpslagenes antal stiger stadig. Omsætningen har i femaarsperioden fordoblet sig. De faste utsølgere i Hamar, Elverum og Søndre Odalen er opsagt fra 1ste mars 1911.

Av **andre foranstaltninger** har kurser til veiledning i jordbruksnæringen været avholdt i alle amtets fogderier. Kurserne har været mange slags og av forskjellig varighet. De viktigste er 4 ukers landbrukskurser og 4 ukers husholdningskurser. Tilslutningen til disse har været meget god.

Av landbruks- og husholdningsskoler har amtet i perioden faat en betydelig tilvekst. Der er saaledes oprettet: En flytbar landbruks- og husholdningsskole for Nordre Østerdalen og Trysil, en 5 maaneders landbruks- og husholdningsskole paa Skansgaarden i Vinger, en 5 maaneders husholdningsskole paa Stor-Gillund i Stange, og en 5 maaneders landbruksavdeling er henlagt til Jønsberg.

Amtets bidrag til selskapet er steget fra kr. 15 100 i 1905 til kr. 24 700 i 1910. Stigningen skriver sig væsentlig fra de nyoprettede skoler.

Underavdelingerne er de samme som før — de 5 fogderiforeninger og amtets landmandsforeninger.

2. Fædriften¹

omfattes med den samme interesse som før.

Kvægavlen har i femaaret arbeidet under jevnt gode betingelser. Den indskrænkning i besætningerne, som i forrige femaarsperiode maatte foretages paa grund av tørkeaaene, er for en del atter oprettet — takket være de jevnt gode fôraar. Tilveksten i bestanden noteres for mange bygder med fra 5 til 10 pct. (Middelprocenten 2.5).

Kvægutstillinger og okseskuer har været avholdt og omfattet med interesse.

Fôringen er god. Om end den store bruk av kraftfôr, som gjorde sig gjældende i de mere fôrknappe aar i forrige femaarsperiode, tildels er noget indskrænket, har allikevel avkastningen, specielt hvad melk angaar, holdt sig ganske jevn, ja tildels øket, hvilket maa skrives paa regning av en jevnere fôring og et mere rationelt stel i det hele. Den forøkede melkeavkastning kommer tydeligst frem i den «indveiede melk» til kondenseringsfabrikken og meierierne.

Følgende sammenstilling viser melkeavkastningen og anvendt vinterfôr pr. ko — fogderivis — i 1905 og 1910

(Se tabel side 7).

Salg av levende kvæg synes at ha holdt sig temmelig uforandret som i forrige femaarsperiode. Enkelte bygder, specielt i Nordre Østerdalen, noterer nogen fremgang.

Priserne paa kjøt, melk og smør har været i stigende saaledes:

	Kjøt pr. kg.	Melk pr. kg.	Smør pr. kg.
1905	73 øre	9.8 øre (meieripris 8.9 øre)	kr. 1.78
1910	78 -	10.5 - (— 9.3 -)	- 1.92

Melken har hat god avsætning til meierierne og kondenseringsfabrikken paa Hamar. Om disses drift henvises til følgende oversigt.

(Se tabel side 8 og 9.)

¹ Av skolebestyrer Opsand.

Fogderier.	Melk pr. ko (kg.) gjennemsnittlig i:		Vinterfôr pr. ko (kg.) gjennemsnittlig av:						Andet fôr.
			Høi.		Halm.		Kraftfôr.		
	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.	
Hedemarken	1 737 (2 330)	1 650 (2 200)	761	986	1 123	1 060	244	262	Endel rotfrugter og drank.
Vinger og Odalen.....	1 575 (2 175)	1 550 (2 175)	1 360	1 365	1 240	1 242	378	215	
Soler.....	1 500 (2 080)	1 600 (2 120)	904	962	856	840	318	258	Litt turnips.
Søndre Østerdalen.....	1 475 (1 850)	1 450 (1 975)	1 147	1 308	531	225	192	¹ 80	Mose, løv, ris og tildels litt turnips.
Nordre Østerdalen.....	1 460 (1 800)	1 550 (1 917)	1 777	1 727	220	243	lidt	¹ 80	Mose, løv, tildels turnips.

De i parentes anførte tal er den gjennomsnittlige melkemængde pr. ko paa de mere fremskredne gaardsbruk.

¹ Skjønmæssig opført for betegnelsen «litt» i lensmændenes opgaver.

Hamar Melkekondenseringsfabrik.

A a r .	Indveiet melk.	Utbetalt leverandørerne.	Gjennsnits- pris pr. kg. melk.
	Kg.	Kr.	Øre.
1906.....	8 963 496	847 865.85	9.5
1907.....	9 305 680	906 238.46	9.75
1908.....	9 513 845	928 803.02	9.75
1909.....	10 079 330	991 863.65	9.85
1910.....	10 545 146	1 051 501.67	10
Til sammenligning anføres driften i 1905	8 871 220	838 835.52	9.5

Fôrpriserne har i femaaret været følgende i (gjennemsnit):

Høi.....	kr. 7.01	pr. 100 kg.
Halm.....	3.62	—«—
Grønfør.....	5.30	—«—
Mose.....	5.00	lass

Hesteavlens staar omtrent paa samme standpunkt som i forrige femaarsperiode. Litt frem i en bygd, litt tilbake i en anden. De fleste bygder utenfor Hedemarkens fogderi kjøper for en større eller mindre del sine hester.

Faaareavlens synes uforandret. I enkelte bygder litt fremgang, i andre tilbakegang.

Svineavlens har derimot gaat frem, tildels i meget sterk grad, i de fleste bygder.

Fleskeprisen er noget forbedret. Mens saaledes gjennsnitsprisen pr. kg. flek i forrige femaarsperiode var 91 øre, er den i sidste periode 97.8 øre. Spekeflesk har staat i kr. 1.39.

Som helhet betragtet synes fædriften at ha været i jevn fremgang.

Meierierne.

Fogderi.	Antal meierier i drift.		Indveiet melk:		Kjærnet smør:		Ystet fetost:		Ystet magerost:	
	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.
			Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
Hedemarken	11	10	7 573 392	7 623 959	126 610	130 288	8 719	7 104	250 627	320 880
Vinger og Odalen .	4	3	203 000	158 300	1 000	1 035.5	-	-	-	1 800
Sølor	5	5	2 058 407	2 119 133	64 768	67 591	14 004	12 294	117 320	93 108
Søndre Østerdalen .	3	2	611 127	467 704.5	10 717	6 000	1 042	1 000	16 549	8 800
Nordre Østerdalen .	8	8	2 131 424	2 496 518	84 763	96 311.8	-	-	-	-

Fogderi.	Mysost:		Desuten solgt:			Utbetalt leverandørerne:		Antal personer beskæftiget.		Meieriernes værdi.
			Fløte.	Nysilt melk.	Skummet melk.	1905.	1910.	Mænd.	Kvinder.	
	1905.	1910.								1910.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kr.	Kr.			Kr.
Hedemarken	122 617	183 225	462 925	284 940	1 086 780	687 105	704 318.22	23	48	357 000
Vinger og Odalen .	-	-	12 052	6 000	10 300	17 540	13 447.00	2	3	14 000
Sølor	97 508	65 650	4 450	48 798.5	132 000	182 231	185 044.91	6	16	115 000
Søndre Østerdalen .	9 366	5 000	26 000	65 000	155 000	55 146	43 299.86	2	5	60 000
Nordre Østerdalen .	-	-	4 934.6	10 584.5	17 216	104 945	186 514.30	7	10	105 500

3. Skogbruk¹.

Skogbruken har i femaarsperioden hatt gode aar, idet prisene paa tømmer den hele tid har gaaet jevnt opover. Somrene har været gunstige for skogens vekst, driftsforholdene om vintrene likesaa.

I likhet med foregaaende beretninger skal nedenfor meddeles opgave over det tømmerkvantum, som i perioden er fremfløtet til vasdrag.

Ifølge lensmændenes opgaver er der i amtet i femaaret fremfløtet følgende:

Distrikt.	1906—1900.	1901—1905.	1906—1910.
Nordre Østerdalen.....	260 067	295 264	438 211
Søndre Østerdalen.....	1 042 197	1 286 734	1 642 991
Solør.....	611 800	679 309	878 442
Vinger og Odalen.....	300 900	339 062	357 056
Hedemarken.....	58 277	70 759	73 430
Amtet	2 273 241	2 671 228	3 390 130

Det fremgaaer av foranstaaende, at tylyttallet, har steget jevnt fra 1896. Det tør dog antages, at den kubikmasse, som i den sidste femaarsperiode er tatt ut av skogen, neppe er større end i den næstforegaaende. Forbedrede fløtningsforhold, billigere fremfløtning av de mindre sortimenter samt en bedre pris paa smaavirke har bevirket, at skogene kan renses bedre for skrapskog og smaalast, som tidligere ingen avsetning hadde.

Man kan med trygghet uttale, at skogbruken under femaarsperioden har gjort store fremskritt. Forstaaelsen og nytten av en mere intensiv skogbehandling vinder mere og mere jordbund, særlig da i de egentlige skogdistrikter. Over Hedemarken, hvor jordbruken er nummer én, er skogen endnu stedbarnet, skjønt skogen der har vekstbetingelser som neppe noget andet sted i amtet.

Tømmerpriser. Der har i femaarsperioden været kjøpt tømmer til saa forskjellige priser og maalemetoder, at noget bestemt er vanskelig at meddele. Dog kan man som pris for 12 alen 7" fuldt maal i 1906 antagelig sætte kr. 24 pr. tylytt med 12 kroners sprang pr. tomme opover. Senere har jo prisene steget jevnt, saa prisene ved periodens slutning omtrentlig laa 8—10 kroner høiere pr. tylytt over hele linjen.

Der gjør sig adskillig ustøhet gjældende. Den omstændighet, at der i maalingsreglerne er kommet noget nyt ind næsten hvert aar, samt at man er paa vei

¹ Av skoginspektør Kiær.

til at gaa over fra det gamle system med tylvter, fot og tommer til meter, centimeter og kubikmeter, har bidrat til dette. Denne ustøhet har uvægerlig bidrat til slingrende priser, idet det har været næsten umulig for skogeierne til enhver tid at være helt inde i de stadig skiftende former for salg.

Ved prisene har ogsaa holdt følge under den almindelige prisstigning paa skogprodukter. Man ser derfor nu ret hyppig, at det endog oppe i Østerdalen ansees fordelagtigere at kjøpe kul og koks end at brænde ved.

Arbeidet for skogsaken har skutt sterk fart. Amtsskogselskapets virksomhet peker tydelig hen derpaa. For at bringe skogeierne forstlig veiledning trenger amtsskogselskapet 3 amtsskogmestere og 5 assistenter, tilsammen 8 funktionærer, og deres tid er fuldt optat.

En ny skogskole er opprettet paa Evenstad i Stor-Elvedalen. Den drives for amtets regning med vanlig bidrag fra Staten. Den kan opta 20 elever og har avhjulpet et savn for amtets nordligere distrikter. Læsetiden er 12 maaneder, og kan eleverne fra denne gaa ind i skogbruksavdelingen ved Norges Landbrukshøiskole.

Skogvedtægter efter lov av 8 august 1908 er i femaaret indført i følgende herreder: Ringsaker, Løiten, Romedal, Eidskogen, Brandval, Hof, Aasnes, Elverum, Aamot, Stor-Elvedalen, Sollien samt Lille-Elvedalen.

Havningen gjør overalt slem skade paa kulturene og de naturlige foryngelser.

4. Bergverks-, fabrikk- og haandverksdrift.

Bergverksdrift har i femaaret fundet sted — særlig i Nordre Østerdalen.

Av de mere betydningsfulde anlæg kan i første række nævnes «The Foldal Copper and Sulphur Company, Limited» i Lille-Elvedalen og A/S «Røstvangen» i Kvikne (Tønset).

Foldal anlægget, som er et engelsk selskap, optok driften i 1907. Produksjonen og arbeidsbelægget har i aarene 1907—1910 stillet sig saaledes:

1907.....	43 600 ton kis,	arbeidsbelæg	476 mand
1908.....	55 700 - -	—	496 —
1909.....	71 000 - -	—	527 —
1910.....	61 581 - -	—	460 —

Fra verket er anlagt taugbane til Lille-Elvedalen station, hvorfra den videre transport foregaar til Trondhjem.

A/S «Røstvangen» har været i drift i hele femaaret. Av selskapets kapital er halvdelen norsk og halvdelen svensk.

Produktion og arbeidsbelæg stiller sig i femaaret saaledes:

1906.....	16 236	ton kis,	arbeidsbelæg	93	mand
1907.....	2 702	- -	—	5—80	—
1908.....	27 177	- -	—	68	—
1909.....	33 746	- -	—	98	—
1910.....	33 370	- -	—	139	—

Fra anlægget byggedes der i aarene 1909—1910 en taugbane til Auma station, hvorfra den videre transport foregaar til Trondhjem.

Ogsaa paa andre felter har forsøksdrift fundet sted, uten at denne dog har ledet til kontinuerlige anlæg.

Fabrikdriften har heller ikke i femaaret 1906—1910 spillet nogen betydelig rolle.

Aadals Bruk (jernstøperi og mekanisk verksted) og Klevfos Cellulose- og Papirfabrik i Løiten er fremdeles i drift.

I flere av amtets bygder har der ved femaarsperiodens slutning været oppe planer om elektricitetsverk, og der er utsigt til, at saadanne anlæg — baade private og kommunale — vil komme igang.

Hvad brændevinsbrænderierne angaar, meddeles følgende¹:

«I den første del av femaaret foregik brændevinstilvirkningen ved amtets brænderier i omtrent samme utstrækning og med samme økonomiske utbytte som i foregaaende femaarsperiode. Samtlige 11 brænderier i amtet, hvorav 2 i Ringsaker, 2 i Furnes, 2 i Vang, 2 i Stange samt 1 i hvert av herrederne Nes, Romedal og Løiten, var da i drift i et vanlig tidsrum.

Efter brændevinsbeskatningens omlægning høsten 1908 er brændevinstilvirkningen i amtet gaat sterkt tilbake og brænderiernes betydning for jordbruket i tilsvarende grad reducert. I den første brænderitermin efter skatteforandringen, terminen 1908—1909, sattes vel de fleste brænderier i drift; men driftstiden blev gjennemgaaende meget kort og produktionen liten, likesom der blot betaltes minimale priser for poteterne. I de følgende terminer har omtrent den ene halvpart av brænderierne været helt stanset, mens den anden halvpart har fortsat med indskrænket drift.

Det økonomiske utbytte av brænderibedriften har efter skatteforandringen følgelig været litet eller intet.

¹ Meddelt av gaardbruker A. Krogvik.

Ved bedømmelsen av, hvorvidt et brænderi kunde holdes i drift eller ikke, er der blot tatt hensyn til, om man kunde faa poteterne betalt og de rene drifts-utgifter dækket. Forrentning og amortisation av de i brænderierne nedlagte kapitaler har der under disse omstændigheter ikke kunnet bli tale om, hvad enten et brænderi har været nedlagt eller holdt i drift».

Som følge av de vanskeligheter, som stilledes iveien for denne bedrift efter brændevisbeskatningens omlægning, er der til nyttiggjørelse av poteterne i femaaret anlagt to potetesmelfabrikker, nemlig en filial av A/S «Larvik Potetesmel & Stivelsefabrik» i Brumunddalen og A/S «Hedemarkens Potetesmelfabrik» ved Jesnes i Furnes.

Anlæggene var ved utgangen av 1910 endnu for nye til, at der med sikkerhet kan siges noget om utsigterne for deres lønsomhet.

Forøvrig henvises til, hvad der om fabrikdirften er anført i femaarsberetningen 1901—1905.

5. Jagt og fiskeri.

Jagten har heller ikke i femaaret 1906—1910 været av nogen synderlig betydning som inntægtskilde for amtet.

Der skytes vistnok en del vildt, særlig harer, ryper og skogsfugl, navnlig i Nordre Østerdalen; men jagten drives nærmest som sport og utgjør ingen regelmæssig post paa vedkommendes inntægtsbudget.

For at ophjælpe vildtbestanden er der i femaaret utfærdiget forbud mot at bruke saks eller snare til harefangst, forbud mot anvendelse av snarer og faldstokker til fangst av barfugl i Vinger, Eidskogen, Søndre Odalen og Brandval, forbud mot fangst av barfugl og rype ved snarer i Hedemarksbygderne.

Elgbestanden er i store dele av amtet øket i høi grad, saa elgen nu paa mange steder optræder i saa store mængder, at den gjør en væsentlig skade paa furuskogen. Av denne grund er ogsaa skogeiere i Stor-Elvedalen i femaaret meddelt ekstraordinær utvidelse av deres jagtret. Herrederne har imidlertid ikke endnu erholdt nogen kgl. stadfæstelse paa utvidelse av jagttiden gjennom amts-tingets forslag; men der er henstillet til Landbruksdepartementet at træffe forføjninger, sigtende til at forebygge de ødelæggelser, elgen foraarsaker i flere av amtets bygder. Bortforpaktning samt bortleie av jagttrettigheter har, tildels i stor utstrækning, fundet sted i det forløpne femaar.

For fældelse av rovdyr har der i de sidste aar av amtskommunen været ydet bidrag til bestridelse av utgifter ved omsendelse av en vandrelærer, foranlediget ved forestillinger fra Norsk Jæger- og Fiskeriforening.

Der er i femaaret 1906—1910 utbetalt følgende rovdyrpremier:

For bjørner.....	kr.	25.00
- jerver.....	-	75.00
- gauper.....	-	300.00
- maarer.....	-	688.00
- oterer.....	-	254.00
- ræver.....	-	12 468.00
- ørner.....	-	122.00
- høsehøker.....	-	4 980.00
- rypefalker.....	-	584.00
vandrefalker.....	-	120.00
hubroer.....	-	838.00
- spurvehøker.....	-	5 755.00
- lommer.....	-	957.00
- kraaker.....	-	7 036.85

Tilsammen kr. 34 202.85

Fiskeriet har som inntægtskilde været av uvæsentlig betydning ogsaa i femaaret 1906—1910, og bør vistnok i almindelighet alene ansees som en tilfældig inntægtspost i den private husholdning.

For Solliens vedkommende raader der imidlertid særegne forhold. I lensmandens indberetning meddeles, at «fiske er av megen betydning for Sollien. Foruten hvad der medgaar til bygdens behov, og i forhold til folketallet er dette ikke litet, utfører Sollien fisk for et ikke ubetydelig beløp. Jeg mangler opgaver, men overdriver ikke ved at sette beløpet til 3 à 4 000 kroner i hvert av de sidste aar». Fiskeriregler for Sollien er fastsat ved kgl. res. av 13 juni 1908.

Der er paa forskjellig vis saavel gjennom privat som offentlig initiativ søkt at skaffe fisk i de mange fisketomme vand og i elver inden amtet. Fiskerireglerne er ændret under hensyn hertil for Lomsjøen i Lille-Elvedalen, for Osen sjø med tilstøtende elver og vand i Elverum, Aamot og Stor-Elvedalen, for Rotesjø m. fl. i Øvre Foldalen, for sjørne inden Ringsaker, Vang og Furnes, samt endelig istandbragt fiskeriregler for Tufsingelven i Tolgen og for Møkern og Fagernessjøen i Vinger og Brandval. Desuten kan nævnes, at der er under behandling av en av amtets landhusholdningsselskap nedsat komité at skaffe betryggende og ensartede fiskeriregler for Mjøsen efter samarbeide med Kristians amts vedkommende.

Inden amtet virker nu følgende foreninger til oparbeidelse av interessen for ferskvandsfisket og til økning av fiskebestanden: Mjøsen Fiskeriforening, Søndre Østerdalens Fiskeriforening, Osen Fiskeriforening, Ytre og Øvre Rendalens Fiskeriforening, Sømaadalens Forening samt Tufsingdalens Fiskeutklækningsforening. Gjennem sine utklækningsapparater er, særlig i Nordre Østerdalen, flere fisketomme vand, hvorav flere med godt resultat, besat

med fiskeyngel. De inden amtet værende fiskeriforeninger ydes aarlig et samlet bidrag av 1 100 kroner, som fordeles mellem dem efter amtmændens skjøn.

6. Binæringer.

Om husflidens tilstand¹, dens fremgang eller tilbagegang, i den forløpne femaarsperiode her i amtet er det vanskelig at ha nogen bestemt formening, eftersom der helt mangler statistiske opgaver over denne arbeidsgren. Men man tar vel neppe synderlig feil, naar man i det hele karakteriserer bevægelsen som en jevn tilbakegang inden en hel del arbeider, som før i tiden hørte med til det almindelige Hedemarksarbeide — saasom lagging og andet træarbeide og smedarbeide — og ellers en gradvis omformning efter tidens forandrede krav.

Det blir mere og mere en ved kurser og anden skoleundervisning opretholdt — noksaa ensartet — haandgjerning, som træder i stedet for det gamle, traditionsbundne og gjennom direkte overlevering tillærte, mangfoldige husflidsarbeide. Det, som nu drives, er snekring av enkle møbler og gaardsredskaper og noget smedarbeide for mændene, skolapping og kurvarbeide for barnene, og for kvindene søm og vævning. Det arbeide, som gjennom den foregaaende femaarsperiode var holdt oppe av Hedemarkens amts Husflidskomité og dens underavdeling, Kongsvinger og Omegns Husflidsforening, har været fortset ogsaa i denne periode, i samme spor og i omtrent samme omfang. Gjennem denne komité's husflidsforretning paa Hamar er der i disse 5 aar omsat varer for ca. 100 000 kroner. Den har forstaaet at oparbeide sig en sikker kundekreds, som ogsaa gaar langt utenfor amtets grænser; særlig er de Hedemarkske vævninger nu som i gamle dage bekjendte. Der er igang faste skoler i snekring (og tildels smedarbeide) i Tolgen, Elverum og Vingerbygderne. Paa Hamar har der været fast vævskole siden 1901. I 1910 er der til denne blit knyttet kurser i linsøm og skræddersøm. Ellers har der været holdt en række kurser i vævning og søm av komiteens og Kongsvingerforeningens lærerinder omkring i amtet. Ogsaa i plantefarvning har der været arbeidet noget. Ved samarbeide med skolestyrerne har komiteen i 1906—1910 faat avholdt ialt 177 kurser i skolapping med 1 677 elever. Disse kurser har i flere bygder været avholdt aarligaars nu i en længere tid. Denne undervisning trives særlig i Hedemarkens fogderi og Østerdalsbygderne. Ogsaa i børstebinding og kurvfløtning har der stadig været kurser. I 1908 blev der av amtskomiteen holdt en stor husflidsutstilling for amtet i Hamar. Utstillingen omfattet ogsaa en avdeling, gammel Hedemarkshusflid, og en avdeling for sløid og haandgjerningsarbeider fra barne- og ungdomsskoler i amtet. Komiteen har ogsaa i disse aar utgit endel smaaskrifter: Om saueavl og husflid av amtsagronom *Opsand*, Om kunst og arbeid

¹ Av adjunkt H. Fleischer.

i Heimen av *Sven Moren*, Trysil, og *Mindre Jordbrukerhjem*, tegninger og tekst, av arkitekt *Hansteen*, Kristiania, med bistand av amtsagronom *Teige*, Rena. Den har arbeidet for en rationel pildyrkning, dels ved forsøk og dels ved at faa spørsmålet utredet gjennom en nedsat komité, bestaaende av en repræsentant for amtsskogselskapet, havebruksforeningen og husfidskomiteen. Denne komité's indberetning er blit trykt i disse foreningers aarsberetninger og ellers i pressen.

Ved dette forskjelligartede arbeide er der utvilsomt spredt adskillig kundskap og vakt ikke liten interesse for denne sak omkring i bygdene, en interesse som viser sig i dannelsen av lokale komiteer til sakens fremme og avholdelse av mindre husfidsutstillinger. Der merkes ogsaa en stigende forstaaelse av betydningen av at bevare det, som endnu er igjen av tidligere slegters husfidsarbeide. Et bevis paa denne vaagnende interesse er vel ogsaa det legat paa 50 000 kroner for husfidens fremme i Østerdalen, som i 1910 blev oprettet ifølge fru *Anne Evenstads* testamente.

Til dette arbeide, som administreres av Hedemarkens amts Husfidskomité, bevilges aarlig kr. 500 av amtet gjennom amtets landhusholdningsselskap og desuten siden 1910 yderligere kr. 500 til en amtshusfid- og selvhjælpsinspektør, hvis arbeide foregaar under kontrol av og i nøie forbindelse med komiteens arbeide. Komiteen har desuten lokale bidrag fra herreder, samlag og banker i amtet, som gjennemsnittlig beløper sig til ca. kr. 1 200 om aaret. Til dette beløp maa lægges de direkte bevilgninger til skoler, kurser og andre husfidsforanstalter, som er sat igang og støttes av komiteen og dens underavdelinger; disse utgjorde i 1910 tilsammen kr. 2 200. Statens bidrag er siden 1905 steget fra 3 000 til 3 500 kroner aaret.

Hvad angaar forskjellige næringer, der er gjenstand for bevilling m. v., henvises til nedenstaaende tabel, som gjælder forholdene ved utgangen av aaret 1910:

Distrikt.	Landhandlere efter bevilling eller handels- brev.	Rettigheter til utskjænkning av øl:		
		Almindelige.	Indskrænkede.	Enkelte ølsorter.
Hedemarkens fogderi.....	111	3	10	-
Vinger og Odalen —	75	-	2	2
Soler —	77	1	3	2
Søndre Østerdalens —	161	1	1	-
Nordre Østerdalens —	63	-	15	-
	487	5	31	4

Retten til utskjænkning av øl m. v. er i alle herreder gjort til gjenstand for bevilling.

Samlag for øl og vin findes i Søndre Odalen, Elverum og Aamot.

Vedrørende kooperative foreninger (forbruks-, spare- eller handelsforeninger m. v.) fremgaar det av tilsynsmændenes indberetninger, at der ved utgangen av aaret 1910 var: inden Hedemarkens fogderi 7, inden Vinger og Odalens fogderi 4, inden Solør fogderi 3, inden Søndre Østerdalens 5 og inden Nordre Østerdalens fogderi 6 foreninger av ovennævnte art.

Isbruk findes enkelte steder inden Hedemarkens fogderi, men kun til husbehov.

Av stenbrudd findes i amtet følgende:

1 i Hedemarkens fogderi (sandsten), som for tiden ikke benyttes.

1 i Solør fogderi (sort granit), arbeidsstyrke 15 mand, uker 45, produktion 200 m.³ = kr. 15 000.

1 i Søndre Østerdalen (lerskifer), som for tiden ikke er i drift.

2 i Nordre Østerdalen (skifer- og klæbersten) med en arbeidsstyrke av til sammen 14 mand, med henholdsvis 8 og 30 arbeidsuker, har producet 35 000 skifersten og 18 m.³ klæbersten av samlet værdi kr. 3 850.

Av baatbyggerier findes ett ved Heradsbygdens station.

Med hensyn til anlegg for torvdrift, dens produktion m. v. indeholdes opplysninger i nedenstaaende opgave:

Anlæggets navn og beliggenhet.	Antal i aaret 1910.	Arbeidsstyrke i aaret 1910.	Antal arbeidsuker i aaret 1910.	Produktion i aaret 1910:	
				Mængde.	Værdi.
					Kr.
Ringsaker	3	39	71	{ 2 150 m ³ og 3 000 bunter }	7 920.00
Nes	1	9	3	460 500 stkr.	1 100.00
Furnes	1	17	7	780 000 -	2 200.00
Vang	4	69	36	11 490 000 stkr.	7 350.00
Løiten	4	73	29	{ 4 170.77 m. ³ og 451 584 stkr. }	9 675.84
Romedal	2	22	12	1 500 000 stkr.	3 200.00
Stange	2	36	18	1 440 m. ³	4 140.00
Vinger	2	43	38	{ 270 ton og ca. 6 000 baller }	11 200.00
Nordre Odalen	1	2	8	400 m. ³	300.00
Brandval	1	3	18	500 m. ³	500.00
Grue	1		Ingen drift i aaret 1910.		
Vaaler	1	20	110	2 000 m. ³	3 400.00
Elverum	2	15	30	3 672 baller	4 406.70

Av landboforeninger eller lignende foreninger av næringsdrivende, saasom av haandverkere, sjømaend eller arbeidere fandtes for aaret 1910:

I. Hedemarkens fogderi i følgende herreder:

Herredets navn.	Antal landboforeninger.	Antal arbeiderforeninger.	Medlemsantal i:	
			Landboforeninger.	Arbeiderforeninger.
Stange	1	4	80	400
Løiten	-	5	-	389
Nes	1	3	85	Ikke opgit
Vang	1	6	125	413
Ringsaker	1	7	110	440
Romedal	-	4	-	259
Tilsammen	4	29	400	1 901

II. Vinger og Odalens fogderi i følgende herreder:

Herredets navn.	Antal landboforeninger.	Antal arbeiderforeninger.	Medlemsantal i:	
			Landboforeninger.	Arbeiderforeninger.
Nordre Odalen	-	2	-	240
Søndre Odalen	-	1	-	Ikke opgit
Tilsammen	-	3	-	240

III. Solør fogderi i følgende herreder:

Herredets navn.	Antal landboforeninger.	Antal arbeiderforeninger.	Medlemsantal i:	
			Landboforeninger.	Arbeiderforeninger.
Grue	7	-	173	-
Hof	1	-	120	-
Vaaler	-	1	-	220
Aasnes	1	4	61	121
Tilsammen	9	5	354	341

IV. Søndre Østerdalens fogderi i følgende herreder :

Herredets navn.	Antal landboforeninger.	Antal arbeiderforeninger.	Medlemsantallet i :	
			Landboforeninger.	Arbeiderforeninger.
Trysil.....	1	5	20	232
Aamot.....	3	1	57	96
Stor Elvedalen.....	-	3	-	271
Elverum.....	1	6	34	636
Tilsammen	5	15	111	1 235

V. Nordre Østerdalens fogderi i følgende herreder :

Herredets navn.	Antal landboforeninger.	Antal arbeiderforeninger.	Medlemsantallet i :	
			Landboforeninger.	Arbeiderforeninger.
Ytre Rendalen.....	1		50	-
Øvre Rendalen.....	1		80	-
Tolgen.....	3	-	138	-
Kvikne.....	-	1	-	123
Tilsammen	5	1	268	123

Hedemarkens Havebruksforening¹

har fortsatt sin virksomhet som tidligere. Blandt de saker, som foreningen i fem-aaret har arbeidet med for at fremme havebruket inden fogderiet, kan nævnes, at der er avholdt forskjellige kurser i saft- og vinlægning samt kurser for tilvirkning av emballage for haveprodukter. I 1908 avholdtes en større havebruksutstilling paa Hamar og i 1909 et 6-dages kursus i havebruk for folkeskolelærere.

Foreningen har anlagt en mindre forsøksplantning av frugttrær i Løiten og avsluttet forsøket med de lokale gravenstenstammer paa Hol i Furnes.

Fælleskjøpet av trær og busker til foreningens medlemmer er ophørt. Derimot er premieringen av haver fortsatt og likeledes gartnerholdet til foreningens medlemmer.

¹ Av amtsgartner E. M. Kjenseth.

Sammen med Hedemarkens amts Skogselskap og Hedemarkens amts Husflidsforening satte foreningen i 1906 igang en forsøksplantning av kurvpil. Forsøket avsluttedes i 1910.

Havebruket gjør vedblivende god fremgang inden fogderiet, og havebruksforeningen har sin andel heri ved hjelp av de rikelige bidrag, den har erholdt av forskjellige institutioner.

Foreningens medlemsantal var ved utløpet av femaaret 390.

Om fjærfæ-kanin- og biavl samt bærsankning i Hedemarkens amt i femaaret 1906—1910 meddeles¹:

Disse næringer arbeider sig fremover, idet der vies dem større og større oppmerksomhet.

Hønsesholdet har hat en god støtte i eggslagene, hvorav der er flere. Der var en tid 3 avlsstationer for høns; men i 1910 var kun 1 i virksomhet.

Kaninavl drives helst av smaabrukere. Til dens ophjælp er ogsaa opprettet en avlsstation.

Biavlens skaffer mange aar om andet en pen bifortjeneste.

De vildtvoksende bær er overalt gjenstand for sankning, til husbruk eller salg, og er for enkelte distrikter av stor betydning.

7. Kommunikationsvæsenet².

Længden av amtets offentlige veier utgjorde ved utgangen av 1910 efter lensmændenes opgaver, hvis angivelser dog delvis er rettet ved amtsingeniørkontoret:

Hovedveier	1 228.1 km.
Bygdeveier	1 889.0 -
Rideveier	135.0 -

Tilsammen 3 252.1 km.

(Se tabel side 22 og 23.)

Herredernes utgifter ved de offentlige veiernes vedlikehold, administration ikke medregnet, anslaaes efter lensmændenes opgaver for 1910 tildels skjønsmæssig til kr. 286 465.50.

(Se tabel side 24.)

¹ Efter oplysninger fra amtsagronom Flisaker.

² Av amtsingeniør Werenskiold.

Vedlikeholdet foregaar vistnok fremdeles for en stor del ved veistykhavere (rodeinddeling); men veivogterinstitutionen er i stadig fremgang.

Amtet hadde i 1910 tilsammen 76 veivogtere.

For en mindre del har man ogsaa vedlikehold ved entreprenører.

Til anlæg av hovedveier (og en bygdevei) inden amtet bevilget Stortinget i 1910 (for terminen 1910—1911) kr. 173 883.33
heri indbefattet kr. 42 423.33, som refunderes av amtet i løpet av 3 aar.

Til vedlikehold av broer og stikrender, bidrag til og anskaffelse av grustak og puksten, ombygninger, tilskud til bygdeveianlæg etc. bevilget Hedemarkens amtsting 1910 (for terminen 1910—1911)..... - 100 068.64

Ifølge foranstaaende opgave var herredernes utgifter i 1910 til det almindelige vedlikehold..... - 286 456.50

Herrederne bevilget 1910 (for terminen 1910—1911) til mindre omlægninger av hovedveier, omlægning av ældre og anlæg av nye bygdeveier med amtsbidrag..... - 72 439.59

Til anlæg uten amtsbidrag har man ikke kjendskap til nogen herredsbevilgning netop dette aar. Naturalarbeide paa anlæg har heller ikke forekommet.

Samlede utgifter til Hedemarkens amts veivæsen for aaret 1910, administration eksklusiv, anslaaes saaledes til..... kr. 632 848.06

Amtets andel i veivæsenets administrationsutgifter var overslagsvis..... - 11 666.11

Statens andel i ingeniørlønninger, kontorhold, skyss- og kostgodtgjørelse for ingeniører var overslagsvis..... 23 163.33

Skyss- og kostgodtgjørelse for lensmændene for reiser i veivæsenets anliggender utgjorde i 1910..... - 6 534.30

Samlede utgifter ved Hedemarkens amts veivæsen i femaarsperiodens sidste aar 1910 anslaaes til... kr. 674 211.80

(Fortsættes side 25.)

Sammen
 efter lensmændenes beretninger

Distrikt.	Samlet veilængde ved utgangen av 1910.			For Statskassens eller amtskassens regning (delvis herreder.)
	Hovedveier.	Bygdeveier ekskl. rideveier.	Tilsammen.	
	Km.	Km.	Km.	Km.
Ringsaker	50.0	214.0	264.0	
Nes	10.5	74.6	85.1	
Furnes	11.3	90.0	101.3	
Vang	25.1	88.2	113.3	
Løiten	23.6	89.9	113.5	
Romedal	19.0	77.7	96.7	
Stange	44.0	55.0	99.0	
Nordre Odalen	0.0	59.0	59.0	
Søndre Odalen	27.5	62.4	89.9	
Vinger	35.7	57.2	92.9	
Eidskogen	49.6	101.5	151.1	
Brandval	73.0	33.0	106.0	
Grue	62.8	80.2	143.0	
Hof	17.1	50.7	67.8	
Aasnes	33.5	85.9	119.4	
Vaaler	36.4	54.9	91.3	
Elverum	90.7	79.7	170.4	-
Trysil	158.2	76.6	234.8	5.0
Aamot	66.8	² 74.5	³ 141.3	
Stor Elvedalen	74.7	9.5	84.2	
Sollien	0.2	38.0	38.2	-
Ytre Rendalen	47.9	28.6	76.5	13.3
Øvre Rendalen	68.0	29.2	97.2	24.7
Lille Elvedalen	41.1	81.1	122.2	-
Tønset	68.2	54.4	122.6	
Tolgen	39.7	137.0	176.7	-
Kvikne	53.5	6.2	59.7	13.0
Tilsammen	1 228.1	1 889.0	3 117.1	56.0

¹ Vintervedlikeholdet delvis ved naturalarbeide.

² Do. « « do.

³ Hertil kommer 61 km. private veier, som vedlikeholdes av de interesserte mot hel eller

⁴ Kjørbar.

tilling

korrigert ved amtsingeniørkontoret.

Herav vedlikeholdes :			I femaaret 1906—1910 avlevert til offentlig avbenyttelse.		Rideveier.
Mot penge- utbetaling av herredskassen.	Udelukkende ved naturalarbeide.	Delvis natural- arbeide og delvis utbetaling av herredskassen.	Nyanlagte veier.	Omlagte veier.	
Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
144.7	119.3		9.0	2.7	
45.9	39.2		4.2	4.2	
31.5	69.8		2.6	0.8	
47.1	66.2		3.7	7.0	
113.5			4.2	1.7	
11.4	85.3		7.3	1.7	
99.0	² -		-	-	
-	59.0				
	89.9		-		
	92.9				
-	151.1				-
14.6	91.4	-			20.0
11.0		132.0	-	-	-
6.7	61.1	-	2.3	3.0	18.9
33.4	-	86.0	-	-	-
-	91.3	-	-	1.1	29.0
170.4	-	-	-	4.0	-
190.8	21.0	18.0	27.1	-	-
44.0	97.3		6.3		-
46.4	37.8		4.2		⁴ 26.0
38.2	-		-		-
16.5	46.7		ridev. 25.0	-	⁴ 25.0
11.5	61.0		-	1.9	-
122.2	-	-	16.7	15.6	⁴ 16.1
-	88.0	34.6	-		-
7.0	115.0	54.7	-	-	-
13.0	33.7	-		11.2	-
1 218.8	1 517.0	325.3	112.6	54.9	135.0

delvis fritagelse for arbeide paa de rodelagte veier.

Herredernes utgifter ved de offentlige veiers vedlikehold i aaret 1910.

Distrikt.	Utbetaling av herredskassen.	Antagen værdi av naturalarbeide.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
Ringsaker	10 953.93	6 000.00	16 953.93
Nes	3 670.12	4 490.00	8 160.12
Furnes	3 200.00	4 950.00	8 150.00
Vang	7 473.02	8 125.00	15 598.02
Løiten	13 515.00	2 120.00	15 635.00
Romedal	3 653.20	4 006.42	7 659.62
Stange	5 418.50	3 738.00	9 156.50
Nordre Odalen	814.87	8 410.00	9 224.87
Søndre Odalen		7 724.00	7 724.00
Vinger	1 681.33	9 042.50	10 723.83
Eidskogen		15 000.00	15 000.00
Brandval	3 790.00	12 425.00	16 215.00
Grue	2 317.94	11 550.00	13 867.94
Hof	550.00	5 012.50	5 562.50
Aasnes	6 200.00	11 500.00	17 700.00
Vaaler	450.00	7 400.00	7 850.00
Elverum	15 800.00	-	15 800.00
Trysil	17 520.00	1 500.00	19 020.00
Aamot	4 047.00	10 363.00	14 410.00
Stor Elvedalen	3 823.90	4 120.00	7 943.90
Sollien	700.00		700.00
Ytre Rendalen	2 124.20	3 450.00	5 574.20
Øvre Rendalen	1 430.38	3 930.00	5 360.38
Lille Elvedalen	10 516.69	-	10 516.69
Tønset	2 708.00	5 470.00	8 178.00
Tolgen	776.00	7 405.00	8 181.00
Kvikne	1 600.00	4 000.00	5 600.00
Sum	124 734.08	161 731.42	286 465.50

(Fortsat fra side 21.)

De i femaaret for statsmidler anlagte eller omlagte og til vedlikeholdelse av distrikterne overtagne hovedveier er:

Skotterud—Skillingsmark, Eidskogen, utbedring, 14.8 km.	kr.	39 010.06
Bakken—Jordet—Heggeriset i Aamot og Trysil, 66.4 «	-	338 700.00
Veiomlægningerne i Hof 3.8 km.	-	79 904.68
Herav er 1.4 km. bygdevei med statsbevilgning (Rønne- myren og Saurengen).		
Vang—Elverum i Vang, Løiten og Elverum 17.5 km.	-	149 611.98
Bro over Glommen ved Os, Tolgen 0.4 km.	-	40 885.72
Fæmundsenden brygge	-	5 193.31

Sum kr. 653 305.75

i arbeidsutgifter.

Hertil kommer de av de engere kommuner utredede utgifter til grund og gjærde.

Av hovedveianlæg var i femaaret under arbeide for statsmidler følgende ved periodens utløp ikke avsluttede anlæg:

Veianlægget gjennom Foldalen,
Lunsæter—Navaa bro,
Bro over Glommen ved Flisen,
Jordet—Nybergsund,
Rideveien Ytre Rendalen—Engerdalen,
Brøttum—Faaberg,

og av bygdeveianlæg med statsbidrag:

Bro over Orkla ved Hyttefos.

Av større broer er i femaarsperioden utført og overtat av amtet til fremtidig vedlikehold:

Bro over Glommen ved Os, som ovenfor nævnt. Broen er utført av jern med 2 spænd à 32 m.

Graneng bro i Kvikne i veianlægget Lunsæter—Navaa bro. Jernbro i 1 spænd à 30 m.

Estensmo bro i Kvikne i veianlægget Lunsæter—Navaa bro. Jernbro i 1 spænd à 36 m.

Søkkunda bro i Stor Elvedalen, bekostet av amtet. Jernbro i 1 spænd à 19 m.

Nybroyen i Vang og Stange, bekostet av amtet. Jernsprængverksbro i 1 spænd à 25 m.

Av bygdeveianlæg og mindre hovedveiomlægninger for amtets og herredernes regning er i femaaret fuldført og avlevert:

i 1906.....	16.0	km. længde for beløb kr.	55 400
- 1907.....	16.7	- — - — -	69 700
- 1908.....	11.7	- — - — -	34 300
- 1909.....	6.4	- — - — -	16 000
- 1910.....	37.1	- — - — -	88 000

Tilsammen 87.9 km. længde for beløb kr. 263 400

De opførte summer er arbejdsudgifter, hvortil kommer de av kommunerne og private utredede utgifter til grund og gjærde.

Der er fremdeles sterke krav paa hensigtsmæssige bygdeveier, som gjennomgaaende blir utført med solid utstyr.

Utførelsen er imidlertid i de sidste aar delvis forsinket paa grund av utilstrækkelig tilgang paa arbeidsfolk. Dette er en væsentlig aarsak til, at der i heromhandlede femaarsperiode er oparbeidet et mindre beløb end i den foregaaende.

Flere ældre veier er nedlagt. Paa den anden side er enkelte tidligere private veier efter paabudt utbedring optat i det offentlige veinnet.

Den egentlige tilvekst er saaledes:

33.1	km. hovedveier,
76.3	- bygdeveier,
26.2	- rideveier.

Jernbanenettet er utvidet med den 44 km. lange bane Flisen—Elverum, som aapnedes for trafik 7 december 1910. Dens driftsresultater opføres i fællesskap med Kongsvinger—Flisenbanen.

Jernbanen Kongsvinger—Elverum blir fremtidig benævnt «Solørbanen».

Angaaende færdselsforholdene paa de gjennom amtet førende baner anføres:

K o n g s v i n g e r b a n e n .

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt. Kr.
	Person- km.	Il- og fragtgods i tonkm.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
1906/07.....	86 164	163 151	3 108	5 759	1 092 178
1907/08.....	94 012	165 667	3 405	6 162	1 141 603
1908/09.....	99 698	158 788	3 512	5 972	1 400 895
1909/10.....	111 499	185 575	3 821	6 821	1 255 063
1910/11.....	119 674	193 861	4 213	7 226	1 345 713
Sum	511 047	867 042	18 059	31 940	6 235 452

Kongsvinger—Flisenbanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person- km.	II- og fragtgods i tonkm.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
					Kr.
1906/07.....	28 128	19 151	840	1 173	102 910
1907/08.....	28 930	21 085	850	1 265	108 181
1908/09.....	31 987	16 807	927	1 132	131 337
1909/10.....	34 362	25 423	982	1 414	121 821
1910/11 ¹	41 977	23 061	1 149	1 309	186 855
Sum	165 384	105 527	4 748	6 293	651 104

Eidsvold—Ottabanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person- km.	II- og fragtgods i tonkm.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
					Kr.
1906/07.....	74 156	48 521	2 416	2 800	1 128 525
1907/08.....	76 995	51 914	2 449	3 012	1 266 188
1908/09.....	82 846	55 749	2 638	3 191	1 682 141
1909/10.....	85 819	63 927	2 708	3 427	1 419 828
1910/11.....	91 045	73 935	2 823	3 752	1 520 730
Sum	410 861	294 046	13 034	16 182	7 017 412

Rørosbanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person- km.	II- og fragtgods i tonkm.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
					Kr.
1906/07.....	64 229	64 748	2 407	2 721	2 256 473
1907/08.....	65 064	93 396	2 480	3 369	2 572 659
1908/09.....	67 149	97 390	2 518	3 408	3 257 455
1909/10.....	69 878	123 788	2 565	3 826	2 809 984
1910/11.....	75 045	146 488	2 753	4 308	3 101 182
Sum	341 365	525 810	12 723	17 632	13 997 753

¹ Heri medtat Flisen—Elverumbanen.

Av kanaliseringsarbeider har i femaaret været under utførelse: Regulering av Søkkunda elv i Stor-Elvedalen, anslaat at koste kr. 36 000, hvorav paa Staten kr. 24 000. Amtet har bevilget kr. 3 000; resten bæres av herredet. Arbeidet var ved femaarets utløp ikke helt avsluttet.

Mjøsen trafikertes ved utgangen av 1910 av 8 rutegaaende passagerbaater, hvorav 3 stationert i Hedemarkens amt, endvidere av 7 lastedragere, hvorav 1 stationert i Hedemarkens amt, og ca. 8 motorjagter.

Fæmundsjøen trafikeres av 2 dampskibe, hvorav det ene periodisk anvendes til tømmertrækning.

Storsjøen i Odalen trafikertes av 1 dampskib og 1 motorbaat.

Trafikken over Glommen, som gjennemsjærer amtet fra ende til anden, foregik ved 10 offentlige broer samt 11 offentlige sundsteder.

Mellem Burnen og Andraa i Rendalen er offentlig sund over Storsjøen.

Der var i 1910 inden amtet 72 faste skyssstationer foruten 1 i Kongsvinger by. Ved disse holdtes 160 faste hester og 60 reservehester. Det samlede kontante tilskud til disse stationer utgjorde kr. 45 403.34.

8. Kommunal husholdning.

Angaaende de enkelte herreders beskatningsforhold, indtægter og utgifter m. v. henvises til følgende opgave:

(Se tabel side 29.)

Antallet av amtets skatydere, deres samlede antagne og skatbare indtægt samt beløpet av utlignet herredsskat utgjorde:

Aar.	Skatydere.	Antagen indtægt.	Skatbar indtagt.	Utlignet herredsskat.
		Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	35 179	22 021 173	9 673 287	1 293 081.13
1910.....	41 505	26 333 814	12 213 266	1 577 513.46

Amtskommunens utgiftsbudget har utgjort:

Budgetterminen 1906/07	kr. 332 300.00
— 1907/08	- 359 350.00
— 1908/09 (5/4 aar).....	- 441 887.50
— 1909/10	- 404 754.73
— 1910/11	- 407 816.67

Hvorledes disse utgifter fordeler sig paa de forskjellige poster, fremgaar av følgende opgave:

(Se tabel side 30.)

Herred.	1906			1910.		
	Skatere pr. 100 kr. skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Utlignet kommuneskat.	Skatere pr. 100 kr. skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Utlignet kommuneskat.
			Kr.			Kr.
Ringsaker	13.30	2.00	97 480.16	13.60	2.50	127 866.56
Nes	10.00	2.00	28 948.70	10.70	2.00	34 545.44
Furnes	11.50	2.00	46 341.09	9.50	2.00	48 439.88
Stange	11.50	3.00	75 644.24	9.00	2.50	77 223.62
Løiten	{ 9.00 } { 2.70 ¹ }	{ 2.00 } { 0.65 ¹ }	{ 45 215.60 } { 1 488.18 ¹ }	{ 11.00 } { 2.30 ¹ }	{ 2.00 } { 0.50 ¹ }	{ 65 739.80 }
Romedal	11.20	2.50	46 858.89	12.00	2.50	60 771.58
Vang	9.60	2.00	65 140.46	10.60	2.50	78 701.99
Søndre Odalen	12.00	2.00	60 156.80	10.60	2.00	72 504.45
Nordre Odalen	{ 11.033 ² } { 10.612 ³ }	{ 2.40 }	{ 41 267.89 }	{ 10.71 ² } { 9.08 ³ }	{ 2.70 }	{ 52 081.55 }
Eidskogen	10.50	2.00	53 813.26	9.40	2.00	60 524.78
Vinger	9.00	2.00	31 926.50	9.50	2.00	43 814.55
Brandval	9.70	2.00	38 535.04	8.50	2.00	43 395.76
Grue	9.27	1.85	52 063.54	7.60	1.90	56 330.76
Hof	9.50	2.00	24 799.98	8.70	2.90	40 309.73
Aasnes	8.70	2.90	73 717.08	9.00	3.00	88 746.75
Vaaler	9.30	1.86	37 044.21	8.50	2.00	50 281.48
Elverum	9.00	2.00	132 572.45	9.60	2.00	171 622.14
Trysil	{ 12.09 } { 11.91 ⁴ }	{ 2.42 } { 2.38 ⁴ }	{ 76 837.48 }	{ 9.19 } { 7.13 ⁴ }	{ 2.30 } { 1.78 ⁴ }	{ 77 410.52 }
Aamot	12.00	3.00	79 462.79	12.00	3.00	95 164.95
Sollien	6.30	1.26	3 021.32	5.40	1.08	3 110.72
Stor Elvedalen	11.20	2.50	65 726.83	9.50	2.50	71 195.63
Ytre Rendalen	7.20	1.44	24 504.00	6.30	1.26	27 205.28
Øvre Rendalen	7.60	2.53	18 672.90	6.60	2.20	21 849.75
Lille Elvedalen	{ 8.70 ⁵ } { 9.90 ⁶ } { 8.80 ⁷ }	{ 2.00 }	{ 19 249.81 }	{ 13.40 ⁵ } { 13.20 ⁶ } { 8.95 ⁷ } { 5.90 ⁹ }	{ 2.00 }	{ 42 448.46 }
Tønset	{ 12.72 } { 13.68 ⁸ }	{ 2.12 } { 2.28 ⁸ }	{ 26 249.00 }	{ 11.04 } { 11.10 ⁸ }	{ 1.84 } { 1.85 ⁸ }	{ 27 863.13 }
Tolgen	6.20	1.55	17 941.00	6.50	1.63	21 303.00
Kvikne	6.90	2.30	4 945.23	6.00	2.00	11 263.00
(med Indset)	(8.76)	(2.92)	(3 456.70)	(7.65)	(2.55)	(5 798.20)

¹ Aadals Bruk. ² Sand. ³ Mo. ⁴ Søndre Osen. ⁵ Lille Elvedalen. ⁶ Nedre Foldalen. ⁷ Øvre Foldalen. ⁸ Tyldalen. ⁹ Foldalen.

K o n t o.	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909. (³ / ₄ aar.)	1909—1910.	1910—1911.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Regnskaps- og skatte- væsen	3 390.00	3 590.00	4 495.00	3 740.00	4 240.00
Amtstingsforhandlin- gernes trykning, amts- utvalget	5 200.00	5 400.00	5 800.00	5 800.00	5 800.00
Rets- og politivæsen ..	3 310.00	3 310.00	4 140.00	3 257.90	3 377.90
Fængselsvæsenet.	7 288.67	7 788.67	7 913.00	7 788.35	7 788.35
Skyssvæsenet.	7 000.00	6 500.00	6 600.00	7 500.00	7 500.00
Sundheds- og medicinal- væsen	28 247.00	20 895.00	21 325.00	21 160.00	21 550.00
Sindssykes forpleining	77 000.00	82 000.00	140 296.25	110 000.00	121 000.00
Veterinærvæsenet.	15 460.00	16 000.00	21 100.00	16 061.67	16 640.00
Skolevæsen	160 879.15	157 608.07	157 421.51	166 161.87	174 935.57
Abnormskolevæsenet ..	21 000.00	22 500.00	32 500.00	27 000.00	27 000.00
Landbruksvæsenet	37 070.00	39 282.50	54 590.64	51 232.50	71 895.00
Skogvæsenet	12 700.00	12 800.00	15 937.50	15 000.00	15 000.00
Præmier for fældelse av rovdyr.	7 500.00	4 500.00	10 000.00	8 000.00	8 000.00
Bidrag til fiskeriets fremme	1 100.00	1 100.00	1 100.00	1 100.00	1 100.00
Renter av laan.	18 312.34	24 756.71	27 624.09	25 323.08	24 207.26
Avdrag av laan.	13 510.22	20 033.02	38 581.45	27 107.77	27 635.10
Til pensionsfond for amtskommunens funk- tionærer.	500.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00
Til kontantbeholdning avsat	8 000.00	8 000.00	8 000.00	8 000.00	4 000.00
Veivæsenet.	110 900.00	124 988.33	134 800.00	142 282.23	128 916.67
Bidrag til Flisen—Elve- rumbanen	-	-	-	-	10 000.00
Andre utgifter	1 668.43	2 168.43	2 662.39	3 739.36	8 730.82

Ved denne opgave er ikke — med nogen ubetydelige undtagelser — fra-regnet refusion fra Staten og herreder. Som det vil sees, har utgifterne ikke undergaat nogen betydelig forandring i femaarsperioden. Utgifterne til sundhets- og medicinalvæsenet samt sindssykes forpleining er imidlertid steget noget. Grunden til den delvise økning av renter og avdrag er optagelsen av nye laan i anledning av sindssykeasylets bygning m. v.

A m t s s k a t t e n har været utlignet saaledes:

1906.....	kr. 3.20	pr. skyldmark
1907.....	- 3.45	- —
1908 (⁵ / ₄ aar).....	- 4.25	- —
1909.....	- 3.90	- —
1910.....	- 3.90	- —

Den paa herrederne faldne andel av amtsskatten er efter landsskattelovens § 7 fordelt med en halvpart efter matrikelskylden, en fjerdepart efter folkemængden og en fjerdepart efter amtstingets skjøn.

A m t s k o m m u n e n s g j æ l d var:

pr. 31 mars 1906.....	kr. 442 903.27
- 30 juni 1910.....	- 595 651.07

Den disponible beholdning utgjorde ved samme tidspunkt kr. 104 287.35 og kr. 361 842.71.

9. Den økonomiske tilstand i almindelighet.

Den gjennomsnitlige arbeidsfortjeneste vil sees av omstaaende opgave over lønninger for tyende, husmænd og dagarbeidere i aarene 1900, 1905 og 1910:

Den gjennomsnitlige arbeidsfortjeneste 1900—1910.

Distrikt.	Aar.	Tjenestegutter.	Tjenestepiker.	Husmænd:				Dagarbeidere (mænd):				Dagarbeidere (kvinder):			
				Paa egen kost.		Paa husbondens kost.		Paa egen kost.		Paa husbondens kost.		Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
				Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarkens fogderi.....	1900	225	126	1.86	1.35	1.06	0.67	2.17	1.57	1.33	0.86	1.38	1.05	0.73	0.50
	1905	¹ 408	¹ 332	1.70	1.25	1.01	0.64	2.01	1.43	1.25	0.77	1.21	0.94	0.71	0.49
	1910	¹ 499	¹ 380	2.10	1.64	1.28	0.86	2.51	1.88	1.63	1.18	1.48	1.25	0.89	0.70
Vinger og Odalens fogderi.....	1900	275	123	1.50	1.33	0.68	0.57	2.19	1.75	1.30	1.13	1.35	1.07	0.78	0.63
	1905	¹ 490	¹ 327	1.40	1.27	0.67	0.54	2.19	1.62	1.40	1.12	1.37	1.13	0.80	0.53
	1910	¹ 595	¹ 410	1.57	1.40	0.95	0.77	2.75	2.19	1.83	1.23	1.62	1.33	0.87	0.77
Solør fogderi.....	1900	258	110	1.28	1.08	0.64	0.51	2.26	2.10	1.69	1.22	1.25	1.05	0.70	0.59
	1905	¹ 486	¹ 336	1.32	1.12	0.65	0.48	2.13	1.78	1.30	0.97	1.26	1.14	0.72	0.52
	1910	¹ 544	¹ 382	1.40	1.18	0.71	0.40	2.50	2.29	1.62	1.42	1.45	1.22	0.84	0.70
Søndre Østerdalens fogderi.....	1900	270	118	1.80	1.50	1.13	0.67	2.58	2.36	1.55	1.34	1.36	1.20	0.73	0.59
	1905	¹ 529	¹ 319	-	-	0.90	0.60	2.67	2.40	1.61	1.41	1.47	1.30	0.82	0.64
	1910	¹ 600	¹ 374	-	-	0.80	-	3.15	3.05	1.95	1.90	1.89	1.67	1.15	1.17
Nordre Østerdalens fogderi.....	1900	248	98	-	-	-	-	2.56	1.90	1.73	1.05	1.35	1.00	0.81	0.63
	1905	¹ 527	¹ 317	-	-	-	-	2.70	2.10	1.77	1.18	1.58	1.24	0.93	0.58
	1910	¹ 630	¹ 419	3.25	3.00	1.00	1.00	3.25	2.70	2.17	1.58	1.98	1.54	1.19	0.80

¹ Heri er iberegnet kost og losji, som for tjenestegutter varierer mellem kr. 225—300 og for tjenestepiker fra kr. 175—250.

Den almindelige dagløn paa egen kost for de øvrige arbejdere er for 1910 i de forskjellige distrikter opgit saaledes:

Erhvervsgren.	Hede- markens fogderi.	Vinger og Odalens fogderi.	Solør fogderi.	Søndre Østerdalens fogderi.	Nordre Østerdalens fogderi.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Tømmerhuggere.....	3.33	3.38	3.25	4.50	3.33
Tømmerkjørere med hest.....	4.67	5.88	5.55	6.65	6.08
Do. uten	2.71	2.50	2.60	3.25	3.33
Elvefløtere.....	4.00	3.33	3.10	4.40	4.20
Lenearbeidere	-	3.00	-	-	5.00
Bergverksarbeidere	-	-	-	-	4.00
Stenbrytere	-	-	3.50	3.25	-
Stenhuggere	-	-	-	-	-
Glasverksarbeidere	-	3.00	-	-	-
Teglverksarbeidere	3.00	3.50	-	-	-
Arbeidere ved mekaniske verksteder ..	3.25	-	-	3.75	-
Do. - jernstøperier	3.75	-	-	3.75	-
Do. - spiker- og valseverker o. l.	-	-	-	-	-
Skibstømmermænd ved verfter	-	-	-	-	-
Fyrstikfabrikarbeidere, mænd.....	-	-	-	-	-
Do. kvinder	-	-	-	-	-
Spinderialbeidere, mænd	2.50	-	-	-	-
Do. kvinder.....	1.50	-	-	-	-
Væveriarbeidere, mænd	2.50	-	-	-	-
Do kvinder	1.50	-	-	-	-
Træslipearbeidere	-	-	-	-	-
Cellulosefabrikarbeidere	3.50	-	-	-	-
Papirfabrikarbeidere	-	-	-	-	-
Sagbruksarbeidere	3.01	3.50	2.83	4.13	2.50
Høvleriarbeidere	3.01	3.50	3.00	2.75	2.50
Brænderiarbeidere	2.50	-	-	-	-
Møllearbeidere	2.71	3.10	3.00	-	-
Hustømmermænd	3.27	4.00	3.55	3.69	3.63
Snekkerarbeidere	3.27	3.83	3.55	3.67	3.63
Smedsvender	2.95	-	3.25	3.25	4.00
Mursvender	3.36	3.25	3.25	4.13	4.00
Skomakersvender.....	2.65	-	2.75	2.50	3.83
Skræddersvender	2.65	-	2.75	4.00	3.83
Bakersvender	3.00	-	3.17	2.75	4.00
Andre, som er av betydning for herredet	2.62	-	4.75	2.75	4.00

Over sight over arbeidsfortjenesten ved de i Hedemarkens amt i femaaret
1906—1910 igangværende statsveianlæg:

Aar.	Anlæg.	Dagsverk.		Pet. dagløn.	Daglig fortjeneste i kr.	
		Akkord.	Dagløn.		Akkord.	Dagløn.
1906	Lunsæter—Navaa bro.....	4 741.4	1 288.4	21.3	3 07	2.77
	Gjennem Foldalen.....	2 494.6	1 373.4	35.5	3.33	2.55
	Bakken-Jordet-Heggeriset .	4 565.0	1 497.8	24.7	3.11	2.71
	Vang—Elverum	4 083.7	748.0	15.5	2.91	2.54
	Veiomlægning i Hof.....	3 504.1	640.8	15.5	3.15	2.56
	Gjennemsnitlig sum	19 388.8	5 548.4	22.2	3.09	2.68
1907	Lunsæter—Navaa bro.....	2 761.7	512.9	15.6	3.64	2.58
	Gjennem Foldalen.....	2 655.5	991.9	27.2	3.64	2.58
	Bakken-Jordet-Heggeriset .	176.9	474.3	72.8	4.68	2.95
	Vang—Elverum	2 480.1	625.0	20.1	3.11	2.92
	Jordet—Nybergsund	1 374.0	477.6	25.7	3.32	3.18
	Veiomlægning i Hof.....	3 504.1	640.8	15.5	3.15	2.56
	Bro over Glommen ved Flisen station.....	151.2	206.0	57.5	2.96	2.81
Gjennemsnitlig sum	13 103.5	3 928.5	22.9	3.29	2.87	
1908	Lunsæter—Navaa bro.....	4 020.9	658.3	14.4	4.55	3.35
	Gjennem Foldalen.....	3 281.4	1 340.2	29.0	4.18	2.69
	Bakken-Jordet-Heggeriset .	33.7	151.0	81.9	4.30	3.01
	Vang—Elverum	3 563.3	761.7	17.4	3.51	3.00
	Jordet—Nybergsund	4 258.2	1 314.7	23.6	3.95	3.03
	Veiomlægning i Hof.....	562.4	337.9	37.5	4.45	3.08
	Bro over Glommen ved Flisen station.....	4 288.2	3 464.7	44.7	3.65	2.81
	Os bro med tilstøtende veier	1 756.7	363.5	17.2	4.45	4.04
Gjennemsnitlig sum	21 764.8	8 392.0	27.8	4.02	2.98	
1909	Lunsæter—Navaa bro.....	4 133.6	892.2	17.8	4.17	3.35
	Gjennem Foldalen.....	3 544.0	1 220.1	25.6	4.11	2.65
	Bakken-Jordet-Heggeriset .	153.0	239.7	61.1	5.98	3.54
	Vang—Elverum	149.6	174.7	53.9	3.93	3.29
	Jordet—Nybergsund	4 167.5	2 505.4	37.6	3.97	3.32
	Veiomlægning i Hof.....	155.0	129.0	45.4	2.71	3.29
	Bro over Glommen ved Flisen station.....	3 694.2	3 859.0	51.9	3.95	3.31
	Os bro med tilstøtende vei.	1 319.0	335.0	20.3	4.73	3.88
Gjennemsnitlig sum	17 314.9	9 355.1	35.1	4.13	3.25	

Aar.	Anlæg.	Dagsverk.		Pet. Dagløn.	Daglig fortjeneste i kr.	
		Akkord.	Dagløn.		Akkord.	Dagløn.
1910	Lunsæter—Navaa bro.	3 493.0	1 045.4	23.0	4.08	3.59
	Gjennem Føldalen.	3 047.7	1 215.1	28.5	3.82	3.09
	Bakken-Jordet-Heggeriset .	270.8	97.2	26.4	4.01	3.29
	Vang—Elverum	0	69.4	100.0	-	4.01
	Jordet—Nybergsund	3 821.2	2 410.0	38.7	3.82	3.36
	Brøttum—Faaberg.	4 502.3	773.4	14.7	3.94	2.95
	Bro over Glommen ved Flisen station.	2 742.7	2 039.8	42.7	3.97	3.44
	Gjennemsnitlig sum	17 877.7	7 650.3	29.6	3.92	3.35

Av brandforsikringsindretninger havde den 31 december 1910:

Distrikt.	Antal.	Forsikringssum:		Tilsammen.	Utbetalte erstatninger i femaaret.
		For hus.	For løsøre.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarkens fogderi.	5	24 022 232	14 028 013	38 050 245	61 383.10
Vinger og Odalens fogderi	4	6 767 176	2 780 467	9 547 643	14 781.00
Solør fogderi.	1	584 870	1 011 260	1 596 130	2 616.00
Søndre Østerdalens fogderi	2	5 342 430	447 291	5 789 721	5 649.98
Nordre Østerdalens fogderi	5	7 397 142	2 028 138	9 425 280	3 253.00
	Amtet	44 113 850	20 295 169	64 409 019	87 683.08

Av kreaturforsikringer havde ved samme tidspunkt:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Antal forsikrede:		Samlet forsikringssum. 31 december 1910.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1906—1910.
		Hester.	Storfæ.		
				Kr.	Kr.
Hedemarkens amts husdyrforsik- ringsselskap.	1891	4 331	2 261	2 177 425	156 867.45
Ytre Rendalens heste- og kreatur- forsikringsselskap	1892	81	129	51 845	4 922.00
Lille Elvedalens herreds husdyr- forsikringsselskap	1897	66	501	63 175	1 962.00
Tolgen og Vingelens dyrefor- sikringsselskap	1886	96	600	119 280	1 083.00
Kvikne sogns heste- og kvæg- assuransforening.	1905	41	370	52 215	963.76

Forholdet mellem antagen formue og indtægt i landdistrikterne i hvert av aarene 1905 og 1910 stiller sig ifølge de statistiske opgaver saaledes:

Distrikt.	Antagen formue.		Antagen indtægt.	
	1905.	1910.	1905.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarkens fogderi.....	32 699 150	39 093 050	7 710 584	8 772 000
Vinger og Odalens fogderi.....	20 674 110	27 383 120	3 465 310	4 026 860
Solør fogderi.....	26 568 575	37 096 850	3 834 460	4 631 185
Søndre Østerdalens fogderi.....	37 379 630	48 449 820	4 699 477	5 558 772
Nordre Østerdalens fogderi.....	14 546 050	20 452 035	2 376 207	3 344 997
Amtet	131 867 515	172 474 875	22 086 038	26 333 814

Skyldmarkens gennemsnitsværdi utgjorde ifølge den officielle statistik:

i 1906.....	kr. 1 716
- 1907.....	1 754
- 1908.....	- 1 856
- 1909.....	- 1 926
- 1910.....	- 2 031

De statistiske opgaver over Sparebankernes virksomhet viser for amtet (byerne iberegnet):

Aar.	Antal. indskytere.	Samlet indskud.	Samlet forvaltnings- kapital.
		Kr.	Kr.
1900.....	23 181	12 690 695	14 659 882
1905.....	28 911	15 793 581	18 521 724
1910.....	40 179	25 844 288	29 796 897

I sammenligning med femaaret 1901—1905 viser de i sidste femaar stedfundne tinglæsninger og avlæsninger av panteheftelser, tvangsauktioner og eksekutioner m. v. følgende resultater:

Forretningernes art.	Antal forretninger.			Beløb i kroner.		
	1901—1905.	1906—1910.	Mere (+) eller mindre (÷) i 1906—1910.	1901—1905-	1906—1910.	Mere (+) eller mindre (÷) i 1906—1910.
Tinglæste pantehftelser.....	13 097	11 727	÷ 1 370	37 650 879	45 976 954.93	+ 8 326 075.93
Avlæste do.	7 181	8 915	+ 1 734	21 039 301	24 786 051.99	+ 3 746 750.99
Pantehftelser i skib: tinglæst	1	-		475	-	
Tvangsauktioner over fast gods	494	385	÷ 109	2 453 439	1 386 674.10	÷ 1 066 764.90
Tvangsauktioner over løsøre.....	902	493	÷ 409	415 920	161 679.41	÷ 254 240.59
Utpantninger for skatter.....	47 467	43 088	÷ 4 379	1 164 396	1 090 642.70	÷ 73 753.30
Andre utpantninger.....	2 065	4 429	+ 2 364	77 024	172 284.36	+ 95 260.36
Eksekutioner.....	9 102	5 819	÷ 3 283	3 983 678	2 328 886.03	÷ 1 654 791.97

Den gjennem amtskassereren indhentede opgave over faste eiendomme inden amtet ved utgangen av 1910 viser følgende resultater:

Fogderiets navn.	Særskilt skyldsatt bruk.	
	Samlet antal.	Revidert matrikelskyld.
		Kr.
Hedemarkens fogderi.....	6 163	21 217.87
Vinger og Odalens fogderi.....	3 966	8 775.41
Solør fogderi.....	6 108	9 772.47
Søndre Østerdalens fogderi.....	7 101	7 547.39
Nordre Østerdalens fogderi	6 610	5 127.77
Amtet	29 948	52 440.91

Av foranstaaende statistiske opplysninger vil fremgaa, at den økonomiske tilstand i sin almindelighet er gaat frem i femaaret.

Særlig henledes oppmerksomheten paa den stedfundne stigning i arbeidspriserne, som har skutt forøket fart over hele amtet siden den foregaaende femaarsperiode; forøkelsen av arbeidspriser for tjenestegutter og mandlige dagarbeidere er særlig paatagelig.

Jeg henviser forøvrig med hensyn til jordbrukets og fædriftens avkastning i amtet til foranstaaende fremstillinger vedrørende disse næringsgrener.

Hvad der ikke minst karakteriserer femaaret, er den store stigning av skogværdierne, særlig trælasterpriserne. Disse forhold forklarer formentlig den sterke økning i antagen indtægt og formue. I denne forbindelse kan ogsaa henvises til forøkelsen av jordeiendommenes værdi, særlig i Hedemarkens fogderi. Skyldmarkens gjennomsnittsværdi viser etter den Officielle Statistik en fortsat økning av gjennomsnittsværdien i aarene 1906—1910.

I denne femaarsperiode er startet 2 nye brandforsikringsselskaper i Vinger og Odalens fogderi, nemlig Eidskogens gjensidige Brandforsikringsselskap i 1908 med forsikringssum kr. 3 272 737 samt Vinger Brandforsikringsindretning i 1910 med samlet forsikringssum kr. 1 420 990.

Opgaverne over gjældsstiftelse og gjældsinddrivelse viser et gunstig resultat, hvad tvangsauktioner og utlægsforretninger angaar.

Pantegjælden sees derimot forøket med 8½ million kroner, hvilket dog er betragtelig mindre end i forrige femaarsperiode, hvor stigning fra aaret 1900 var

16½ million kroner. Grundene til den forøkede pantegjæld er forskjellig. Jeg skal her alene peke paa kommunernes store indkjøp av skogeiendomme, særlig av Trysil og Eidskogens herreder, hvor de samlede pantebeløp alene naar op imot 4 millioner kroner.

Det vil endvidere sees, at tvangsauktionerne saavel i fast gods som i løsøre viser en glædelig nedgang.

I forbindelse med de stadig økede arbeidspriser skal jeg bemerke, at der i kraft av lov om arbeidsformidling av 12 juni 1906 er opprettet arbeidsanvisningskontor — foruten i Hamar — i Elverum og Trysil. Disse kontorer har imidlertid ikke hat nogen større søkning, og kontoret i Trysil er nedlagt.

Av herfra indhentede uttalelser om de økonomiske forhold i forskjellige dele av amtet hitsættes følgende uttalelser fra lensmændene:

Lensmanden i R i n g s a k e r meddeler:

«Jorbruket har, aar 1907 undtat, hat en god periode, rike avlinger og gode avsetningsforhold. 1907 var et uaar for poteternes og kornets vedkommende, men hvad høi og halm angaar et rikt aar. Landbruket har i femaarsperioden, trods stigende skatter og arbeidsutgifter, gaat fremad. Nydyrkning av jord har fundet sted i større utstrækning end i de 2 foregaaende femaarsperioder, hvorhos flere og flere maskiner til gaardsdriften er indført. Nævnes kan ogsaa, at husene mere og mere gives et tiltalende ydre, specielt ved maling.

Dette gir ingen direkte indtægt; men det har sin betydning til fremme av kultur og velvære, at gaardbruker og pladsmand efter leilighet forskjønner sit hjem».

Om den økonomiske tilstand i V a n g uttaler lensmanden:

«Priserne paa jordbrukets frembringelser har i hele perioden været jevnt gode og noget høiere end i forrige periode, da de ogsaa blev betegnet som bra. Utbyttet av akerbruket, tat i gjennemsnit for hele femaaret, har været henimot middels. Avkastningen av skogen har paa grund av store tømmer-, material- og vedpriser været større end tidligere, og av denne grund er interessen for skogskjøtsel tiltat betydelig. Avkastningen av skoghagerne i bygden har været saavidt betydelig, at den maa særskilt nævnes, naar der tales om bygdens økonomiske tilstand. Eiendomspriserne har været stigende gjennom hele perioden og stod ved dens slutning i en høide som formentlig aldrig tidligere. Uagtet gjældsbyrden neppe kan antages at være avtat i femaaret, har jeg en bestemt følelse av, at der har været mere rummelig for penger end tidligere; tvangsinddrivelse av gjæld er der forholdsvis litet av, og naar undtages aargangene 1907 og tildels 1909, har man hørt langt mindre klagemaal over tidernes pinagtighet end tidligere. Gaardbrukerne er gjennemgaaende økonomisk anlagt og arbeidssomme,

almindeligvis bruker de sine gaarder godt, tildels fortrinlig, de holder dem høit i hævd og forhøier paa denne maate deres værdi.

Naar den økonomiske tilstand efter det anførte ikke har bedret sig anderledes, hitrører det fra arbeidspriserne, som har været stigende gjennem hele perioden, saa de nu er 15 à 20 pct. høiere, end de var i 1905. Arbeidsfortjenesten har saaledes været god; men da priserne paa livsfornødenheter er steget i omtrent samme forhold som fortjenesten, er der neppe synderlig fremgang, hvad arbeiderbefolkningens økonomiske stilling angaar. I denne forbindelse maa jeg gjenta, hvad jeg sa i min forrige beretning, nemlig at den økonomiske sans blandt en stor del av arbeiderbefolkningen kunde være større. Mange lever for dagen, og det er med beklagelse det maa berettes, at fattigbudgetterne har været stigende gjennem hele perioden.

Kostbare bryllups- og begravelsesskikker forekommer ikke i distriktet. Ædruelighetstilstanden maa, likesom tidligere, betegnes som bra. Sedelighetstilstanden antages ikke at være gaat tilbake».

Vedrørende forholdene i en av Solørbygderne anfører lensmanden i G r u e:

«Den økonomiske tilstand antages at ha hat fremgang i femaaret. De jevnt gode og stigende konjunkturer for skogbruket, som er den næringsvei, som danner grundlaget for bygdens økonomi, med let og sikker avsætning, har bragt ind mange penges og øket trafikken med forhøiede arbeidspriser. Jordbrukets avkastning har ogsaa gjennemgaaende været tilfredsstillende. Vistnok hadde man 2 daarlige kornaar, nemlig 1907 og 1909. Men da saavel disse aar som de øvrige i perioden gav bra utbytte i høi og fôr, hvilket for dette distrikt er av næsten like stor vigtighet som kornavlingen, kan det siges, at avlingerne alt i alt har været gode. 1910 var et særlig godt aar. Eiendomspriserne er steget ganske betrægtelig, og efter ligningen er herredets antagne formue gaat op fra 6 397 700 kroner for 1905 til 8 623 000 kroner i 1910.

Arbeiderne har levet under forholdsvis gunstige vilkaar. Som nævnt har der i hele femaarsperioden været livlig skogs trafik med forhøiede arbeidspriser, hvilket sidste har gjort sig gjældende ogsaa for alt slags andet arbeide. Denne større arbeidsfortjeneste har selvfølgelig avfødt større fordringer til levemaate og levevilkaar i det hele, saa det vistnok er faa, som lægger sig noget op».

Lensmanden i B r a n d v a l skriver:

«Opdyrking av nyt land har tiltat, idet man har benyttet adgangen til billige laan og kjøpt udyrket, men dyrkbar jord, og gaardbrukerne har nedlagt adskillig arbeide paa jordbruket i form av grøftning og drænering av allerede opdyrket jord. En mængde gjødsel — pudret, fosfat og kainit — kjøpes. For at faa den kunstige gjødsel saa billig som mulig er der dannet flere indkjøpslag. Bruken av forbedrede og nyere akerbruksmaskiner og redskaper blir mere og mere

almindelig, og maskiner findes nu paa omtrent hver gaard. Avkastningen i femaaret antages at kunne regnes for et almindelig middelsaars, baade hvad kvantitet og kvalitet angaar. Antallet av matrikulerte bruk er i femaaret betydelig forøket, men kan ikke opgives nøiagtig».

Om tilstanden i *Søndre Odalen* hitsættes følgende fremstilling:

«Jordbruket, fædriften og de med disse bedrifter forbundne utgifter er steget betydelig i femaaret, likesom skogproduktionen og derav flytende indtægter er gaat betydelig fremad i femaaret, dels paa grund av bedre priser og dels paa grund av en mere økonomisk og forstandig utnyttelse av de forskjellige produkter.

Resultatet herav har været og er forøket velstand blandt distriktets indvaanere, og maa distriktets økonomiske tilstand i det hele tat ansees for at være meget god eller betydelig forbedret i femaaret 1906—1910».

Om forholdene i *Trysil* indberetter lensmanden:

«Det er skogbruket, som er bygdens vigtigste næringsgren. Skogen skaffer arbeide sommer som vinter, og det er den, som gir kontanter i kassen. Trælastkonjunkturerne er derfor det barometer, hvorpaa bygdens økonomiske tilstand kan avlæses.

Bortset fra et enkelt aar, 1909, da storstreiken i Sverige bragte prisfald og stagnation i omsætningen, har i det forløpne femaar tømmerpriserne holdt sig nogenlunde oppe. Skogeierne har i det store og hele været fornøiet, og arbeiderne har hat jevnt arbeide med bra fortjeneste.

Skogene har ikke i større utstrækning været utsat for rovdrift. Man har øinene oppe for skogens fremtidige bevarelse. Der er derhos i de sidste aar utført ikke saa litet av kulturarbeider i skogene — specielt grøftning og oprenskning av bækker. Nogen plantning og saaning har ogsaa fundet sted.

Der er dog ogsaa vedkommende skognæringen ting oppe, som gjør, at hverken skogeierne eller arbeiderne kan se med fuld fortrøstning fremtiden imøte.

Som bekjendt gaar omtrent al *Trysillast* til Sverige. *Trysil* er saaledes opland for en forholdsvis begrænset kjøpekreds en kreds, som nu trues med at bli endda mindre ved, at et millionfirma opkjøper de ældre virksomheter, som det kan faa fat paa. Samtidig foregaar der en sammenslutning av de gjenværende bruk med det formaal for øie at indføre nye merkningsmaater og forandrede kvalitetsbestemmelser, som vil bringe skogeierne betydelige tap. At sammenslutningen — den saakaldte *Wermlandske Intunningsforeningen* — ogsaa vil ta sigte paa at tvinge priserne direkte ned, kan man gaa ut fra som givet.

Disse nye regler blev i mere og mindre utstrækning bragt i anvendelse ved fjoraarets annammelse, og de erfaringer, skogeierne herunder høstet, var alt andet end gode.

Skal utviklingen fortsættes efter den kurs, som kjøperne la ifjor, vil dette ha skjæbnesvangre følger for skogbruket i Trysil — følger som kun en jernbane, som sætter bygden i forbindelse med norske avsætningssteder, vil være istand til at raade bot paa.

I forbindelse med skogbruket bør nævnes, at Trysil kommune i femaarsperioden har indkjøpt Mølnbacka aktiebolags betydelige skoger i Trysil og Engerdalen for en kjøpesum av 3 325 000 kroner — en handel, som antages at være en god affære for bygden.

Jordbruksnæringen har skutt nogen vekst i femaaret, dog ikke saa meget, som ønskelig kunde være. Ved hjelp av laan i Arbeiderbruk- og Boligbanken er ryddet og bygget mange smaabruk.

Nogen egentlig fart i jordbruket kan der med de nuværende kommunikationsforhold ikke bli. Kunstgjødning blir paa grund av fragten for dyr, og med naturlig gjødsel kan man ikke naa stort længere, end man er. Her er en mængde dyrkbar jord, og det er ikke tvil om, at en jernbane vilde revolutionere jordbruket i Trysil.

Noget uaar har ikke indtruffet under femaarsperioden, om end utbyttet fra aar til andet har været adskillig vekslende.

Kreaturstellet har gaat jevnt og sikkert fremad. Den stedeagne kvægrace søkes utviklet, og der er nu dannet flere okseholdsforeninger. Der har i perioden været avholdt flere utstillinger.

Sulteføring er nu meget sjelden. Man har sluttet med den gamle uskik at holde flere dyr, end man nogenlunde godt kan føre.

Smørpriserne har holdt sig normale. Kreaturpriserne har heller været høie end lave.

De ny-iverksatte industrielle foretagender er faa og smaa og nærmest beregnet kun paa bygden eller engere kredser av denne. Saalænge bygden ingen jernbane har, kan man heller ikke paa dette omraade vente sig nogen større utvikling — trods bygden har mange vandfald og raamaterialer i forskjellige former.

I det store og hele tror jeg, at bygdens indvaanere har grund til at være fornøiet med den økonomiske tilstand og utvikling i femaaret. Mangt kunde

selvfølgelig ha været anderledes og bedre; men bygden har dog hat almindelig gode aaringer, været forskaanet for større økonomiske kriser og har ikke været hjemsøkt av større ulykker i nogen form. Nogen egentlig berettiget grund til større klage skulde der saaledes ikke være».

Lensmanden i A a m o t skriver:

«Den økonomiske tilstand antages at ha gaat noget frem i femaarsperioden, hvilket vistnok maa tilskrives de stigende priser paa træløst og god fortjeneste for arbejdsklassen.

De daarligst situerte er gaardbrugere, som ikke har mere skog end til husbehov og maa leie arbejdshjælp, som i sidste periode har været saa kostbar, at man vanskelig har kunnet faa budgettet til at balansere. Dertil kommer ogsaa, at det ofte er meget vanskelig at opdrive fornøden hjælp til almindelig gaardsarbejde, da arbejderne helst vil holde sig til skogsarbejde, hvormed de i den senere tid har kunnet faa beskæftigelse hele aaret ved hugning, kjøring, fløtning og skoggrøftning. Fast tjeneste vil herefter næsten ingen paata sig.

Paa grund av de høie arbejdspriser og den lette adgang til arbejde har navnlig arbejderne vistnok gaat noget fremad i økonomisk velvære, skjønt neppe i nogen væsentlig grad, da der ogsaa blandt arbejdsklassen stilles større og større fordringer til levemaaten og delvis liten økonomisk sans, hvortil ogsaa kommer de stigende priser paa levnetsmidler.

Distriktet har i femaarsperioden ikke undergaat nogen væsentlig økonomisk krise. Paa grund av det betydelige tømmer salg og delvis skog salg til utenbygdsboende er der kommet mange penger ind i bygden.

Den i distriktet virkende sparebank har i sidste aar av perioden hat en omsætning paa ca. kr. 525 000.

Hvad gjældsinddrivelser angaar, har antallet av utpantninger og eksekutioner været betydelig mindre end i nærmest foregaaende periode og navnlig i de to sidste aar.

Av konkurser er der kun forekommet 4, nemlig 2 hos handelsmænd, 1 hos en haandverker og 1 hos en forpagter».

Fra Nordre Østerdalens fogderi hitsættes av de fra lensmændene i Lille Elvedalen og Tønset givne indberetninger følgende:

Lensmanden i Lille Elvedalen skriver:

«Angaaende den økonomiske tilstand i distriktet bemerkes, at denne for gaardbrugerklassens vedkommende tilsynelatende er gaat noget frem i femaarsperioden, idet tvangsforretningernes antal var adskillig mindre end i foregaaende femaarsperiode, og det har været godt for penger. Hertil har vel bidrat de 3 sidste aars gode avlinger, de høie priser paa landmandsprodukter samt den omstændighet, at der under arbeidet med igangsættelsen av en grubedrift i Føldalen fløt mange penger ind for arbeide, leveranse av materialer og levnetsmidler.

Paa den anden side har derimot verksdriften foraarsaket en saa sterk stigning i arbeidspriserne, at det har været ugjærlig for gaardbrukerne at benytte saa kostbar arbeidshjælp, og som følge herav er blot det høist nødvendige arbeide blit utført paa gaarden, hvorved driften er betydelig hemmet. Nyrydning har der ikke været tale om. Der har været indkjøpt betydelige kvanta høi, kraftfôr og kunstgjødning samt en hel del maskiner, og den lette adgang til laan i bankerne har visselig været benyttet hertil i stor utstrækning. Skatterne er i stadig stigende, og ungdommens ulyst til gaardsarbeide i forbindelse med hang til luksus og adspredelser samt en forfinet levemaate og klædesdragt viser sig i fremtrædende grad.

I denne forbindelse kan ogsaa nævnes, at hjemmearbeidet paa gaarden er saagodtsom ophørt, idet der indkjøpes baade kjøreredskaper og arbeidsredskaper av alle slags, ja like til økseskafter, sopolimer, river, lja-aarv o. l.

Naar alt dette sees i sammenheng, skulde man tro, at gaardbrukernes økonomiske kaar i virkeligheten ikke er saa lyse, som de kunde være, om der blev utført mere intenst arbeide i forening med større sparsommelighet og tarvelighet i det hele».

Lensmanden i Tønsøet indberetter bl. a.:

«Den økonomiske utvikling for distriktets hovednæring — jord- og husdyrbruk — har i ovennævnte periode været jevnt god.

Der kan spores en betydelig fremgang og interesse for en mere rationel utnyttelse av jorden, idet det pløiede areal har vokset jevnt, og anvendelse av kunstig gjødning og frø av kulturplanter ved igjenlægning til eng mere og mere er blit anvendt. Man har ogsaa faat øinene op for en mere økonomisk opsamling av gjødselen, idet bruken av torvstrø har været i stadig vekst. Saaledes blev anlagt torvstrøfabrik i distriktet i forrige aar.

Dyrkning av rotfrugter som fôrplante har vistnok gaat fremover, men neppe i den utstrækning, denne gren av planteproduktionen fortjener; men dette kan ogsaa for endel tilskrives den ofte manglende og kostbare arbeidshjælp.

Jordbrukets avkastning har visselig været i jevn vekst efter den mere rationelle jordbearbejdning og anvendelse av mere tidsmæssige redskaper, men neppe i den utstrækning, som kan balansere med de voldsomt opadgaaende arbejdspriser, og som følge herav er vistnok gjælden paa jordbruget vokset, idet hverken avkastningen eller priserne paa salgsprodukterne er øket i den utstrækning som arbejdspriserne, og hvad der er ofret i kapital paa anskaffelse av arbejdsbesparende maskiner og redskaper».

Fra R e n d a l e n lyder beretningen gunstig:

«Femaaret maa betegnes som gunstig for distriktet, og den økonomiske tilstand, som gennem hele perioden har holdt sig omtrent uforandret, som jevnt god. Gaardbruger som arbejder maa siges i det hele tat at ha virket under ganske gunstige forhold.

Trælastkonjunkturerne, som jo her er den absolute hovedfaktor, har nemlig i femaaret været meget gode, idet priserne den hele tid har holdt sig jevnt høie. Skogdriften har saaledes klart sig godt trods de paa grund av de høie arbejdspriser økede driftsutgifter».

For T o l g e n s vedkommende finder lensmanden «en glædelig fremgang baade paa jordbrukets og fædriftens omraade», og mener, at «den værste hindring for jordbrukets yderligere fremgang er den følelige mangel paa arbejdshjælp. Den økonomiske tilstand antages for bra».

Beretningen fra K v i k n e lyder paa sunde forhold og mulighed av økonomisk fremgang. At stille noget horoskop for udviklingen i F æ m u n d s t r a k t e r n e efter disses overgang til eget herred, E n g e r d a l e n, er det endnu fortidlig at gjøre.

Hvad s e d e l i g h e t s t i l s t a n d e n angaar, har Hedemarkens amt fremvist beklagelige forhold.

I de to foregaaende femaar var antallet av resolutioner efter lov av 6te juli 1892 henholdsvis 142 og 159 i gennemsnit pr. aar. I den femaarsperiode, hvorom her handles, har antallet stillet sig saaledes:

Utfærdigede bidragsresolutioner 1906—1910.

A a r .	Til hustru og egte barn.	Til uegte barn.
I 1906.....	8	120
- 1907.....	4	121
- 1908.....	-	142
- 1909.....	5	125
- 1910.....	2	126
Tilsammen i femaaret	19	634
Gjennemsnit i femaaret	4	127

Ædruelighetstilstanden inden amtet i landdistrikterne er stadig i fremgang og maa nu i det store og hele betragtes som god.

B. Byerne.

For byernes vedkommende henvises til indberetninger fra magistraterne i Hamar og Kongsvinger.

Hedemarkens amtskontor, 26 juli 1913.

G. Gram.

B e r e t n i n g

om kjøpstaden Hamars økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Byens folke m æ n g d e, som ved den Almindelige Folketælling i 1900 utgjorde 6 046 personer, viste sig ved folketællingen i 1910 at være 6 104 personer — altsaa med en tilvekst av kun 58 individer for 10-aaret. Denne ringe tilvekst skriver sig imidlertid nærmest fra begyndelsen av perioden, da der til 1904 ifølge de kommunale tællinger var en jevn nedgang av befolkningen indtil 5 648 personer i nævnte aar. Senere har tilveksten været jevnt stigende, hvilket fremgaar av følgende indvaanerantal pr. 30 september ifølge de kommunale tællinger:

1905: Indbyggerantallet	5 714
1906: Do. voksne	3 364
Barn under 17 aar.....	2 350
	— = 5 714
1907: Do. voksne	3 377
Barn under 17 aar.....	2 338
	— = 5 715
1908: Do. voksne	3 456
Barn under 17 aar.....	2 323
	— = 5 779
1909: Do. voksne	3 506
Barn under 17 aar.....	2 320
	— = 5 826
1910: Do. voksne	3 601
Barn under 17 aar.....	2 301
	— = 5 902

Bebyggelsen har, undtagen i de par sidste aar, ikke tiltat i forhold til indbyggerstigningen og navnlig ikke i forhold til indbyggernes stigende krav paa bedre og rummeligere boligforhold, hvilket har medført en for tiden værende følelig bolignød i byen, navnlig inden arbeiderstanden.

Brandtaksternes antal og «Den almindelige Brandforsikrings» stilling i femaaret til fast eiendomsforsikring i byen fremgaar av nedenstaaende tabel:

A a r.	Antal avholdte brandtakster.	Samlet takstforandringer:		Brandtakstforandring tilsammen.	Samlet brandtakst.	Brandkontingent.
		For nybygning.	For ældre bebyggelse.			
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	30	+ 36 210	÷ 410	+ 35 800	7 633 790	11 823.00
1907.....	42	+ 85 780	+ 41 500	+ 127 280	7 761 070	12 171.03
1908.....	13	+ 651 890	+ 78 160	+ 730 050	8 491 120	12 249.96
1909.....	71	+ 42 856	÷ 11 646	+ 31 210	8 522 330	12 304.88
1910.....	20	+ 119 480	÷ 265 646	÷ 145 770	8 376 560	12 038.93
Sum	176	936 216	÷ 158 042	+ 778 570	40 784 870	60 587.80

Kommunens økonomiske tilstand i femaaret belyses av nedenstaaende utdrag av de kommunale regnskaper og budgetter for byen:

Ifølge bykasseregnskapene.

Utgifter til:

A a r.	Veivæsen.	Vandvæsen.	Brandvæsen.	Kloakvæsen.	Belysning.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	6 610.92	4 313.82	12 610.23	998.40	6 947.38
1907.....	6 561.93	2 412.08	13 512.83	1 123.63	7 810.34
1908.....	9 017.84	3 532.16	13 224.40	1 598.06	7 541.40
1909.....	8 119.46	2 785.28	15 165.16	1 491.58	7 100.06
1910.....	11 109.09	2 537.16	14 448.92	1 004.68	7 400.77
Tils.	41 419.24	15 580.50	68 961.54	6 216.35	36 799.95

A a r	Fattigvæsen.	Folkeskole.	Det hele budget (inkl. elektr. v.)	Elektricitetsverket.	Anmerkning.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1906.....	33 385.72	43 780.70	241 981.33	41 413.82	
1907.....	34 815.91	46 438.39	¹ 320 988.14	41 339.09	¹ Nyt sykehus m. v.
1908.....	34 817.19	49 430.88	² 348 475.87	54 115.98	² Elektr.v. utvidelse m. v.
1909.....	38 894.14	55 780.37	345 854.41	68 867.67	
1910.....	40 058.35	66 088.97	377 994.26	54 672.32	
Tils.	181 971.31	261 519.31	1 635 294.01	260 408.88	

Ifølge bykasseregnskaperne.

Indtægter av:

A a r.	Brændevinsavgift.	Ølavgift.	Det hele budget (inkl. elektricitets- verket.)	Elektricitets- verket.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	9 617.67	2 800	250 365.00	41 621.06
1907.....	8 588.07	2 800	315 052.44	46 412.53
1908.....	11 096.12	7 000	346 676.77	54 563.62
1909.....	12 903.88	7 000	349 705.70	65 474.25
1910.....	12 937.28	7 000	375 437.95	50 523 68
Tilsammen	55 143.02	26 600	1 637 237.86	258 595.14

A a r.	Skat- ydernes antal	Antagen indtægt.	Antagen formue.	Utlignet skat:		
				Eiendomsskat.	Paa formue.	Paa indtægt.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	1 768	2 341 450	6 052 000	19 972.75	12 104	128 003.86
1907.....	1 731	2 368 900	6 553 000	20 078.42	13 106	126 695.10
1908.....	1 752	2 405 700	7 265 000	20 190.25	14 630	124 701.00
1909.....	1 817	2 596 750	7 575 000	20 342.00	15 150	139 793.24
1910.....	2 006	2 725 100	7 634 500	20 540.75	15 269	149 158.25

A a r.	Skatteprocenten var:			Antal skatydere lignet efter antagen indtægt.		
	Av formue.	Av indtægt.	Av fast eiendom.	Over kr. 100 000.	Over kr. 50 000.	Over kr. 10 000.
	Pro mille kr.	Kr.	Pro mille kr.			
1906.....	2.00	10.80	2.50	-	2	9
1907.....	—«—	10.40	—«—	1	2	10
1908.....	—«—	10.00	—«—	1	2	9
1909.....	—«—	10.30	—«—	2	2	10
1910.....	—«—	10.70	—«—	2	2	9

Angaaende de kommunale skatter hitsættes følgende opgaver fra ligningskommissionen.

A a r .	Skat- y- dernes antal.	Antagen indtægt.	Antagen formue.	Utlignet skat.		
				Eiendomsskat.	Paa formue.	Paa indtægt.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	1 768	2 342 750	6 067 500	20 066.25	12 135	126 915.86
1907.....	1 731	2 368 900	6 553 000	20 233.50	13 106	125 756.60
1908.....	1 753	2 408 200	7 315 000	20 177.00	14 630	124 511.00
1909.....	1 817	2 596 750	7 575 000	20 189.50	15 150	139 713.24
1910.....	2 006	2 725 100	7 634 500	20 540.75	15 269	150 495.13

Skatteprocenten var :

A a r .	Av formue.	Av indtægt.	Av fast eiendom.
	Kr.		Kr.
1906.....	2 pro mille	10.8 pct.	2.5 pro mille
1907.....	2 — « —	10.4 -	2.5 — « —
1908.....	2 — « —	10.0	2.5 — « —
1909.....	2 — « —	10.3 -	2.5 — « —
1910.....	2 — « —	10.7 -	2.5 — « —

Skattetaksten paa fast eiendom var:

i 1906.....	kr. 8 026 500
- 1907.....	8 093 400
- 1908.....	8 070 800
- 1909.....	8 075 800
- 1910.....	8 216 300

Av skatydere var i 1910 lignet efter antagen indtægt:

Over kr. 100 000.....	antal 2
— - 50 000.....	— 2
— - 10 000.....	— 7

Angaaende forretningsforholdene i femaaret har «Hamar Handelsforening» avgit følgende uttalelse:

«Femaaret 1906—1910 har været noksaa bra for handelsforholdene her i byen. I flere henseender har der været fremgang, om der end ikke kan siges nogen større fremgang. Landdistrikternes kjøpeevne har været bra, og har dette selvfølgelig sin store betydning for byens handelsforhold. Men det bør tilføies, at man lider under en saa at sige uvittig konkurranses tid, ikke mindst fra hovedstadsfirmaer, som nu snart sagt ikke lar en krok i landdistrikterne være ubesøkt. Dertil kommer, at kooperationen er blit en modesak, som forsøker at trænge sig

ind og vinde indgang ogsaa over landdistrikterne. Flere kooperative handels-
 utsalg er oprettet i femaaret i omegnen, og disse i forbindelse med indkjøpslag
 har selvfølgelig sin indfyldelse paa byens omsætningsforhold med omegnen, like-
 som den stadige forøkelse av landkjøbmænd ved alle jernbanestationer og ellers,
 hvor der er nogen chance, virker til at hemme byens fremgang i betydelig grad».

Hamar Haandverkerforening har avgit saadan uttalelse:

«Bestyrelsen for Hamar Haandverkerforening skal i anledning femaarsberet-
 ningen for Hamar uttale, at haandverksdriften her i byen staar paa samme
 standpunkt som i forrige periode. Der klages fra enkelte haandverkere over
 sterk konkurranse fra fabrikkene (skomaker-, skrædder- og snekkerfaget). Med
 hensyn til svende- og lærlingeforholdet, da findes der næsten ikke lærlinger mer.
 I det store og hele vil ikke nogen gi sig ind i nogen lære, de vil være fri og
 ikke binde sig paa aaremaal, og det er derfor naturlig, at der i alle fag klages
 over mangel paa dygtig svender».

Av handels- og haandverksborgerskap har i femaaret følgende
 tilgang fundet sted:

1906.....	respektive 15 og 4 (nye)
1907.....	— 9 - 3
1908.....	— 23 - 8
1909.....	— 15 - 9
1910.....	— 11 3

Ved opsigelser av ældre borgerskap, dødsfald og utflytning er imidlertid det
 effektive antal borgerskap kun i ubetydelig grad øket.

Av bankinstitutter er fremdeles de samme 5 i virksomhet som i
 forrige femaar, hvilket tilfredsstiller pengebehovet og laanetrangen.

Angaaende fabrikkvirksomheten meddeles følgende opgave fra fabrikk-
 tilsynet i Hamar:

A a r .	Antal fabrikker.	Antal mænd.		Sum.	Antal kvinder.		Sum.
		Over 18 aar.	Under 18 aar.		Over 18 aar.	Under 18 aar.	
1906.....	19	424	37	461	64	4	68
1907.....	21	500	74	574	56	4	60
1908.....	21	580	74	654	74	15	89
1910.....	46	604	82	686	99	17	116

«For 1909 savnes opgaver, da der dette aar for første gang blev foretat fabriktælling og det stedlige tilsyns aarlige indberetning for det aar blev sløfet. Dog svarer dette aar vistnok til 1908, ialfald hvad bedrifternes antal angaar».

Kommunikationsforholdene for byen er omtrent som før.

Hamar Dampskibsselskap har nu forøket sit skibsantal til 3 og forstørret og ombygget et av dem. Samtlige trafikerer faste ruter paa byen. Desuten trafikerer «Gjøvik» og «Oplandenes Dampskibsselskaper» omtrent som før. Skibsfarten iøvrig likesaa, idet motorbaatenes antal dog stadig forfleres.

Omtrent det samme antal foreninger er fremdeles i virksomhet som i forrige femaar.

Av skoler og undervisningsanstalter er likeledes de samme som i forrige femaar i virksomhet.

Folkeskolen hadde ved utgangen av 1910 13 lærere og 16 lærerinder med samlet avlønning av kr. 53 115.53. Disses samlede utgiftsbudget var i 1910 kr. 66 832.47, hvorav kommunen tilskjøt kr. 45 570. Elevantallet var: gutter 442 og piker 452, tilsammen 894. Kommunens utgift pr. elev var i 1906 kr. 41.30, men i 1910 steget til kr. 50.80.

Den høiere almenkole hadde i 1910 14 lærere og 5 lærerinder samt av elever 170 gutter og 92 piker, tilsammen 262. Derav i middelskolen 210 og i gymnaset 52 elever. Av disse var fra Hamar respektive 111 og 17, resten utenbysfra. Kommunens tilskud til skolen var for 1910 ifølge budgettet kr. 6 782.32.

Lærerskolen hadde i 1910 8 lærere og 5 lærerinder samt 104 elever.

Byens folkebibliotek har i femaaret gjennemgaat en betydelig utvikling, idet byens tilskud er steget fra i 1906 kr. 500 til i 1910 kr. 1 800 med samlet utgiftsbudget kr. 3 405. Dets boksamling utgjorde pr. 31 december 1910 5 403 bind. Efter utflytning fra folkeskolebygningen til leiet eget lokale i haandverkerforeningen har det i 1910 ogsaa aapnet eget læseværelse. Saavel utlaanet, som nu er ordnet efter systemet med «aapne hylder», som læseværelset er i flittig bruk.

Det samlede antal avhændede faste eiendomme har i femaaret utgjort 148 til samlet beløp kr. 1 684 352.56.

Der er i samme tidsrum tinglæst 201 panteheftelser i fast eiendom til beløp kr. 1 179 269.73 og avlæst 180 heftelser for kr. 955 486.18.

Av tvangsauktioner er avholdt 9 til beløp kr. 1 542.10 over fast eiendom og 10 til beløp kr. 2 731.15 over løsøre.

Av eksekutioner er i femaaret avholdt 132 stykker for tilsammen kr. 54 061.47 og utpantninger 6 235 stykker for kr. 200 572.81, hvorav for skatter etc. 5 517 stykker for kr. 156 903.

Angaaende sundhetstilstanden i byen har helseraadets formand avgitt saadan uttalelse:

«Sundhetsforholdene i Hamar by i femaaret 1906—1910 maa betegnes som meget gode.

Nogen epidemisk sygdom med større utbredelse er ikke forekommet, væsentlig er kun at nævne mindre epidemier av influensa, kikhoste og mæslinger, mens derimot skarlagensfeber og difteri er optraadt meget spredt og sparsomt. Av tuberkulose er i femaaret gjennemsnitlig pr. aar anmeldt 16 nye tilfælder.

Efter samtlige de til sundhetskommisjonen anmeldte dødsfald er byens mortalitet gjennemsnitlig pr. aar 8.8 pro mille. (Byens indbyggerantal regnet = 6 000.)»

Edruelighetstilstanden maa siges at ha været upaaklagelig, om end de sidste par aars bedre økonomiske forhold for arbeiderklassen desværre har vist sig at ha medført nogen økelse av antallet av berusede personer i gaterne og derav følgende politiuordener og arrestationer.

Ordningen av handelen med spirituøse drikke er den samme som i forrige femaar med undtagelse av, at utskjækning av øl, vin etc. er fra 1908 overtat av brændevinssamlagets «Øl- og Vinsamlag» mot aarlig avgift til bykassen av kr. 7 000.

Det solgte kvantum brændevin har utgjort:

i 1906.....	127 785 liter med nettofortjeneste	kr. 57 217
1907.....	145 985 - -	—«— - 73 944
- 1908.....	160 948 - -	—«— - 85 999
- 1909.....	188 868 - -	—«— - 86 218
- 1910.....	204 269 - -	—«— - 97 729

De almindelige skjænkerettigheters antal var i 1910 for brændevin 5 og for øl og vin 5 samt innskærkede do. 7. Samtlige utøvedes av samlaget.

Avholdsforeningernes antal og virksomhet er som før.

Av aviser utkommer fremdeles 3 daglige og 1 ny tre gauger om uken foruten uketidsskriftet «Skoletidende».

H a m a r m a g i s t r a t, 18 november 1911.

F r. S k a v l a n.

B e r e t n i n g

om den økonomiske tilstand m. v. i K o n g s v i n g e r b y i femaaret 1906—1910.

1. F o l k e m æ n g d e.

Ved utgangen av forrige femaarsperiode antoges byens folkemængde at være 1 605. I forbindelse med optagelse av fortegnelsen over skolepligtige barn, har folkemængden hvert aar, undtagen ved utgangen av 1908, været søkt tallet, og har den efter denne tælling været ved utgangen av

1906.....	1 594
1907.....	1 602
1909.....	1 550
og ved den sidste Almindelige Folketælling 3 december 1910..	1 623.

hvorav henholdsvis 1 123 og 500 paa den nordre og søndre side av Glommen.

Som det herav vil sees, stod folkemængden omtrent stille i de første aar i femaarsperioden, sank derpaa ikke saa litet indtil i det sidste aar, da den steg forholdsvis betydelig, hvilken stigning ogsaa har fortsat senere. Nogen nævneværdig utvandring vites ikke at ha fundet sted.

2. I n d u s t r i.

Av fabrikker har i femaaret kun Kongsvinger Uldspinderi og Væveri været i drift. Dette har saavidt vites stadig utvidet driften og anskaffer fremdeles nye og mere tidsmessige maskiner. Omsætningen formenes derfor at ha steget betydelig; men antages avsetningsmarkedet fremdeles at innskranke sig foruten til byen væsentlig til den sydlige del av amtet.

Av industrielle anlæg iøvrig er der 1 farveri, 1 mekanisk verksted for cykkelfabrikation og 1 meieri.

Haandverkerne formenes gjennemgaaende at ha hat meget arbeide, endskjønt deres virkefelt vistnok innskranke sig til byen og nærmeste omegn.

Nogen nævneværdig husfid drives vistnok desværre ikke. Kongsvinger og Omegns Husfidforening har i femaaret avholdt to 6-maanedlige kurser i snekring, et 10-ukers kursus i lin- og kjolesøm, et kurvfløtningskursus og fem skolappekurser, og er det at haabe, at foreningens ihærdige arbeide for at ophjælpe husfiden med tiden vil lykkes.

3. H a n d e l, b a n k v æ s e n, a s s u r a n s e.

Angaaende handelen har handelsstandens forenings bestyrelse i møte 21 november 1911 uttalt, at «byen var i fremgang i nævnte tidsrum». Saavidt vites drives fremdeles ikke en-gros-handelen i nogen større utstrækning, og innskranke handelsomsætningen sig derfor til byen og nærmeste omegn. De fleste

handelsmænd antages at staa sig godt, og formenes handelsforholdene gjennemgaaende at være sunde. Paa det aarlige marked, som afholdes i oktober, indfinder der sig fremdeles en mængde mennesker fra de omkringliggende bygder. Under dette er der en betydelig omsætning av kreaturer og hester, mens handelsomsætningen iøvrig antages at være i avtagende.

Av banker er der fremdeles kun én, Vinger Sparebank. Denne drives nu som en almindelig forretningsbank og har i femaaret gjort det meget godt. Forvaltningskapitalen, der pr. 31 december 1905 var ca. 1 867 000 kroner, har saaledes steget til ca. 3 619 000 kroner pr. 31 december 1910 eller henimot det dobbelte. I 1905 utgjorde den samlede omsætning ca. 7 141 000 kroner, i 1910 derimot ca. 15 882 000 kroner eller over det dobbelte. I 1905 var bankens nettoindtægt kr. 24 115.83, i 1910 kr. 40 233.95.

Assuranse. Byens huse antages alle, maaske paa et par nær, at være forsikret i den Almindelige Brandforsikringsindretning. Ifølge opgave fra raadstuskriveren har totalbeløpet av de i indretningen forsikrede bygninger været:

i 1906.....	kr. 2 172 970
- 1907.....	2 204 280
- 1908.....	2 286 900
- 1909.....	2 337 820
- 1910.....	- 2 360 190

Løsøret antages gjennemgaaende at være forsikret mot ildsvaade. Nogen opgave herover haves ikke; men antages totalbeløpet av forsikret løsøre at dreie sig om 70 pct. av bygningernes.

Assuranse mot andre ulykker end brand forekommer neppe.

Nogen kommunal brandkasse er der ikke i byen. Heller ikke har noget privat assuranseselskap sit sæte her. Derimot er formentlig de fleste indenlandske og et par utenlandske selskaper repræsenteret her ved agenter.

4. S k i b s f a r t forekommer ikke.

5. K o m m u n a l e f o r h o l d o g k o m m u n e h u s h o l d n i n g .

Skatteprocenten har i femaarsperiodens enkelte aar været henholdsvis 8.25, 7.95, 7.85, 7.17 og 6.21, altsaa jevnt synkende, mens der pr. 1 000 kroners formue i hvert av aarene har været utlignet det samme beløp kr. 1.50.

Kommunens indtægter og utgifter har i periodens fem aar været bevilget med henholdsvis kr. 51 020.19, kr. 50 060.87, kr. 48 626.49, kr. 51 769.30 og kr. 54 374.18. I hvert av de 4 første aar har været utlignet som skatter

kr. 23 500 og i 1910 kr. 22 500. Kommunens gjæld, som ved utgangen av 1905 var kr. 72 743, er gaat ned til kr. 56 653 ved utgangen av femaaret. Den kommunale husholdning antages gjennemgaaende at være god. Nogen større overskridelse har ikke fundet sted, derimot flere besparelser, saaledes at kommunen ved periodens utgang sat inde med en ikke liten kontantbeholdning.

Nogen kommunal erhvervsvirksomhet drives ikke.

6. Binæringer

forekommer ikke av nævneværdig betydning.

7. Arbeiderforhold.

Herom har arbeiderforeningens formand i skrivelse av 15 november 1911 uttalt:

«Arbeidslønnen har i femaarsperioden gaat noget op; men da priserne paa livsfornødenheter har steget meget, saa er arbeidernes økonomiske tilstand daarligere nu end i forrige femaarsperiode, og det er kun ved anvendelse av den allerstørste økonomi, at en familieforsørger kan klare sig, saa ikke indtægterne blir mindre end utgifterne».

Magistraten slutter sig hertil. Nogen streik har der ikke været i perioden. Heller ikke nogen arbeidsløshet av nævneværdig betydning. Det har været jevnt med arbeide og forholdsvis let at erholde saadant for en almindelig dygtig og arbeidsvillig person.

8. Tilstanden i almindelighet.

I femaaret antages byen at ha gaat jevnt og sikkert frem saavel i social som i økonomisk henseende. Den antagne formue og indtægt har saaledes været:

i 1906 henholdsvis.....	kr. 1 477 500 og kr. 549 100
- 1907 —	- 1 498 500 - - 565 150
- 1908 —	- 1 554 000 - - 569 900
- 1909 —	- 1 668 000 - - 599 300
- 1910 —	1 951 000 - 628 850

De moralske forhold maa siges at være ret gode. Byens befolkning er gjennemgaaende sedelig og ædruelig. Derimot hender det ikke saa sjelden, at tilreisende, navnlig fra landdistriktet, gjør sig skyldig i drukkenskapsforseelser.

Sundhetstilstanden har i femaaret været god.

Kongsvinger magistrat, 8 mars 1913.

O. A a s.

V.

Kristians amt.

Beretning

om Kristians amts økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

Indledning.

I den administrative inndeling av Kristians amt er der i femaaret skedd følgende forandringer:

Ved den norske regjerings resolution av 22 juli 1907 blev Vaage herred delt i 3 herreder, Vaage, Sel og Hedalen, svarende til sognene av samme navn.

Ved den norske regjerings resolution av samme dato blev Vestre Toten herred delt i 3 herreder, Vestre Toten, Kolbu og Eina, svarende til sognene Aas, Kolbu og Eina.

Ved den norske regjerings resolution av 18 december 1907 blev Vaage lensmandsdistrikt delt i 2, nemlig Vaage lensmandsdistrikt og Sel og Hedalen lensmandsdistrikt, svarende til herrederne av samme navn.

Ved kongelig resolution av 23 november 1908 blev Lom lensmandsdistrikt delt i 2, nemlig Lom lensmandsdistrikt og Skjaak lensmandsdistrikt, svarende til herrederne av samme navn.

Ved kongelig resolution av 23 februar 1909 blev Gausdal lensmandsdistrikt delt i 2, nemlig Østre Gausdal lensmandsdistrikt og Vestre Gausdal lensmandsdistrikt, svarende til herrederne av samme navn.

Ved kongelig resolution av 22 mai 1909 blev Biri herred delt i 2 herreder, Biri og Snertingdalen, omfattende henholdsvis g.nr. 1 til og med g.nr. 93 og g.nr. 94 og til og med g.nr. 150.

Ved kongelig resolution av 25 juni 1909 blev den i lov av 21 juli 1894 omhandlede delvise omordning av det civile embedsverk bestemt gennemført i amtet fra 20 oktober s. a. Efter dette tidspunkt er amtet i administrativ henseende inddelt i 2 politimesterdistrikter, nemlig Gudbrandsdalens og Vestoplandenes, hvorhos oppebørselsforretningerne utføres av en amtskasserer for det hele amt undtagen forsaavidt, at der i Gjøvik er ansat en særskilt skatteopkræver.

Gudbrandsdalens politimesterdistrikt bestaar av lensmandsdistrikterne: 1. Lesje og Dovre, 2. Skjaak, 3. Lom, 4. Vaage, 5. Sel og Hedalen, 6. Nordre Fron, 7. Søndre Fron, 8. Ringebu, 9. Øier, 10. Østre Gausdal, 11. Vestre Gausdal, 12. Faaberg, 13. Biri (bestaaende av Biri og Snerthingdalen herreder) og av Lillehammer by.

Vestoplandenes politimesterdistrikt bestaar av lensmandsdistrikterne: 1. Vardal, 2. Østre Toten, 3. Vestre Toten (bestaaende av Vestre Toten, Kolbu og Eina herreder), 4. Jevnaker, 5. Lunner, 6. Gran, 7. Brandbu, 8. Søndre Land, 9. Nordre Land, 10. Søndre Aurdal, 11. Etnedalen, 12. Nordre Aurdal, 13. Østre Slidre, 14. Vestre Slidre, 15. Vang og av Gjøvik by.

Hvor intet andet ovenfor er sagt, falder lensmandsdistrikterne sammen med herrederne av samme navn.

I de to byer Lillehammer og Gjøvik utføres magistratsforretningerne av de respektive politimestere.

Kristians amts landdistrikt har et flateindhold av 24 130.62 km.² laud og 1 144.74 km.² ferskvand, tilsammen 25 275.36 km.². Amtets folkemængde utgjorde efter Folketællingen i 1910 111 407 mennesker for amtets landdistrikt og 7 829 mennesker for amtets byer, tilsammen 119 236 mennesker mot 116 280 mennesker efter Folketællingen i 1900.

I anledning av de arbeider, som i 1909 og 1910 har paagaat for jernbaneanlægget Otta—Domaas, har der i de nævnte aar været adskillig indflytning til herrederne Sel og Dovre. Forøvrig har ind- eller utflytning ikke fundet sted i nogen nævneværdig grad.

Antallet av dem, som i femaaret er utvandret fra amtet, byerne medregnet, var:

i 1906	1 503
- 1907	1 170
- 1908	682
- 1909	866
- 1910	1 047

Tilsammen 5 268

Antallet av utvandrede utgjorde i forrige femaarsperiode 8 404.

I aarene 1906—1910 utvandret saaledes fra amtets landdistrikt og byer gjennemsnitlig 1 054 mennesker aarlig eller 0.9 pct. av amtets folkemængde i

1910. For hvert av de tidligere fogderier og for hver av byerne stiller det samme procentvise forhold sig saaledes i femaaret:

Nordre Gudbrandsdalen	1.2	pct.
Søndre Gudbrandsdalen	1.0	«
Toten	0.9	«
Hadeland og Land	0.6	«
Valdres	0.8	«
Lillehammer	1.0	«
Gjøvik	0.6	«

Utvandringen er fortrinsvis foregaaet til Amerika.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

Efter amtskassererens opgave var antallet av særskilt skyldsatte bruk ved utgangen av 1910 i de tidligere fogderier:

i Nordre Gudbrandsdalen fogderi	3 160	med skyld	8 165.10	mark
- Søndre — do.	3 613	« «	9 806.02	«
- Toten do.	5 093	« «	11 427.79	«
- Hadeland og Land do.	3 723	« «	13 158.21	«
- Valdres do.	4 333	« «	7 288.89	«

Tilsammen 19 922 med skyld 49 846.01 mark.

Ved utgangen av 1905 var antallet av skyldsatte bruk inden amtet 18 973 med skyld 49 859.20 mark. Den gjennemsnitlige skyld pr. bruk ved utgangen av 1910 blir saaledes 2.50 mark mot 2.63 mark ved utgangen av 1905.

Utskiftning av fællesskap i jord og skog er i femaaret fremmet i saadant omfang:

(Se tabellen næste side.)

Der har i femaaret været 1 utskiftningsformand i virksomhet i amtet.

Til fremme av landbonæringen i amtet har Landhusholdningsselskapet arbeidet omtrent paa samme maate og i samme utstrækning som i foregaaende femaar. Under selskapets ledelse har to amtsagronomer været i virksomhet, én for den østre del og én for den vestre del av amtet. Likeledes har under selskapets ledelse virket indtil 1909 to amtsgartnere og senere én amtsgartner inden amtet.

Der har i femaaret været 15 amtsdyrlæger i virksomhet i amtet.

Amtets landbruksskole hadde i aarene 1905 og 1906 et aarlig elevantal av 64. I 1907 blev elevantallet øket til 80. Allerede i 1908 blev dette antal

A a r.	Antal forretninger.	Antal lodeiere.	Utskiftet		
			indmark.	utmark.	tilsammen.
1906.....	¹ 5	² 46	9 118.5	40 473.2	49 591.7
1907.....	³ 9	⁴ 70	19 735.1	76 591.0	96 326.1
1908.....	⁵ 10	⁶ 119	9 755.6	340 198.6	349 954.2
1909.....	⁷ 14	⁸ 33	5 978.5	33 139.5	39 118.0
1910.....	⁹ 11	¹⁰ 36	2 868.7	51 704.5	54 573.2
1906—1910	49	304	47 456.4	542 106.8	589 563.2

yderligere øket til 100. Av amtstinget i 1910 blev det besluttet, at elevantallet skulde økes til 120.

Av amtstinget i 1907 blev det besluttet, at der til tre av amtets fem ungdomsskoler skulde knyttes jentekurser med en varighet av 8—10 uker, at den indtil da funktionerende husholdningsskole skulde nedlægges, og at der skulde opprettes en ny husholdningsskole beregnet paa 30 à 50 elever med halvaarlige kurser. Denne sidste skole, husmorskolen paa Hunn ved Gjøvik, traadte i virksomhet sommeren 1908. Den har to kurser aarlig, hvert med en varighet av 5 maaneder, og har gjennomsnitlig været besøkt av 50 elever i hvert kursus. I 1908 blev der opprettet et jentekursus ved nok en av amtets ungdomsskoler, og i 1910 blev endelig et saadant kursus knyttet ogsaa til den femte av ungdomsskolerne.

Angaaende landbrukets stilling i femaaret i den østre del av amtet har amtsagronom *Kvisselien* under 1 november 1911 avgit følgende beretning:

«1. Vedkommende opdyrkning av nyt land samt grundforbedringer.

Saavel nydyrkning som ogsaa tildels andre grundforbedringer synes at ha været mindre i sidste femaarsperiode end i den foregaaende. Grunden dertil maa vistnok først og fremst søkes i den omstændighet, at tilgangen paa arbeidsfolk til disse slags arbeider har været vanskeligere end før. En større del av den bedste arbeidskraft i mange distrikter synes fornemmelig at søke til de offentlige vei- og jernbaneanlæg og tildels andre større arbeidspladser. Arbeidet paa saadanne steder betales i almindelighet saa høit, at det falder noksaa vanskelig for jord-

¹ Herav er én utført skjønsmæssig. ² Samt én bruksberettiget; 3 overutskiftninger avholdt. ³ Herav er 2 utført skjønsmæssig. ⁴ Samt 12 bruksberettigede; 2 overutskiftninger avholdt. ⁵ Herav er 3 utført skjønsmæssig; for den ene av disse er areal ikke opgit. ⁶ Samt 16 bruksberettigede. ⁷ Herav er 7 utført skjønsmæssig. ⁸ Samt 12 bruksberettigede; 2 overutskiftninger avholdt. ⁹ Herav er 5 utført skjønsmæssig. ¹⁰ Samt 86 bruksberettigede; 1 overutskiftning avholdt.

bruket at følge med. En arbeidsfortjeneste av kr. 4—6 pr. dag er vistnok noksaa almindelig. Skogsdriften i mange distrikter tar ogsaa — især vaar og høst — væk adskillig av den arbeidskraft, som man kunde vente at faa leiet til nydyrkningsarbeider. Høsten begynner ofte tidlig om høsten, og om vaaren har man fløtningen og tildels arbeide i lænserne.

En anden omstændighet, som ogsaa tildels bidrar til, at flere grundforbedringsarbeider falder vanskeligere nu end før, er den tiltagende turnipsdyrkning. Mens man tidligere med den almindelige arbeidsstok paa gaardene om høsten kunde faa utført adskillig jordarbeide — saasom pløining i forbindelse med stenbrytning og minering, grøftning og grøftefyldning — er hele arbeidsstokken nu saa optat med turnipshøstningen, at det paa den tid ikke er mulig at faa gjort noget andet, og som regel er det ikke mere end saavidt man er istand til at bli færdig med denne høstning, før jorden er forseglet. At faa utført saadanne grundforbedringsarbeider om høsten uten ved særskilt dertil leiet arbeidshjælp er derfor meget vanskelig.

2. Om høstutbyttet.

I hele femaarsperioden maa siges at ha været jevnt gode aaringer. Saavel høi- som kornavlingerne har tildels været noget over middelsaar. I 1907 var for kornavlingens vedkommende vanskelige indhøstningsforhold; men i distrikter med drivende jord og tidlig modningstid for akeren var dog disse ulemper mindre væsentlige. Poteter og turnips har ogsaa i de fleste aar git noksaa gode avlinger, dog i 1907 noget under middels, ellers omtrent middelsaar — i 1908 noget over. I 1909 og 1910 var adskillig tørraatning paa poteterne.

3. Om forskjellige kulturer.

Derom er neppe noget væsentlig nyt at anføre. Turnipsdyrkingen har tiltat omtrent overalt; likesaa dyrkes der kanske litt mere rug end før. I de øverste fjeldbygder — saasom Dovre og Lesje — merkes en tiltagende grønfførdyrkning. (En større del end før av den jord, som pløies op, brukes til grønffør istedenfor til moden avling.)

4. Om kreaturhold og sæterbruk.

Besætningernes størrelse — kreaturantallet — kan antages at ha tiltat en del i de fleste bygder. Det har jo — som foran anført — været en længere række med noksaa jevnt gode aaringer, og den dyrkede mark drives vistnok paa de fleste steder forholdsvis sterkere end før — med mere rotfrugtkultur og større anvendelse av kunstgjødsel — d. v. s. der avles mere at føde med. Desuten har bruken av kraftfør ganske vist ogsaa tiltat adskillig, især i de bygder, som indtil de senere aar har ligget tilbake med melkeproduksjonen.

Efter regnskaperne fra kontrolforeningerne at dømme har den aarlige melkemængde i de fleste besætninger gaat fremover. Det samme gjælder ogsaa i de fleste tilfælde utbyttet pr. dyr i besætningerne.

Sæterbruget har været drevet i samme utstrækning og omtrent paa samme maate som før.

5. Om benyttelse av maskiner.

Anskaffelse og bruk av maskiner tiltar stadig overalt. Foruten det maskinbruk, som ogsaa tidligere har været almindelig, kan i femaarsperioden særlig merkes en større anvendelse av selvbindere og kraftmaskiner, især transportable motorer, sidstnævnte naturligvis i forbindelse med selvrensende treskeverk og sagindretninger. Paa de fleste gaarder, hvor f. eks. et litt større byggearbeide skal foregaa, anskaffes — leies — nu som regel en motor (eller damplokomobil) med sagindretning for tillagning av materialerne paa byggestedet. Kapsager for opkapning av ved er noksaa almindelig. Endog paa sætrene anvendes nu mange- steds bensinmotorer og kapsager for tillagning av sæterveden.

6. Om indkjøp av kraftfôr og kunstgjødning.

Indkjøp og benyttelse av disse varer har været i stadig stigende. Indkjøpslag i tilslutning til landhusholdningsselskapernes fælleskjøp er dannet i alle bygder.

7. Om arbeidsforhold.

Arbeidspriserne maa siges at ha steget jevnt i hele femaarsperioden, antagelig 25 à 30 pct., likesom den for jordbruget nødvendige arbeidskraft er meget vanskelig at erholde. Forholdet med husmandsarbeide har jo i længere tid litt efter hvert undergaat flere forandringer. Husmandspladsene har ofte været meget vanskelige at faa bortsat, hvilket mangesteds har ledet til, at man enten har solgt dem væk, eller ogsaa at de brukes sammen med gaardene. I de fleste tilfælde, hvor de er bortleiet, erlægges avgiften med et visst kvantum arbeide — omtrent efter tidens arbeidspriser — men utover dette har leieren som oftest ingen arbeidsforpligtelser.

Andre faste arbeidsfolk synes det at være liten tilgang paa for jordbruget. Som foran anført, søker en større del av bygdens bedste arbeidskræfter ut til de offentlige vei- og jernbaneanlæg samt ogsaa andre større arbeidspladser, hvor de betales saavidt høit, at jordbruget vanskelig kan konkurrere.

Tjenestegutter kan vanskelig faaes, idet denne form for arbeidsavtale ansees at passe mindre godt med det krav, som vedkommende stiller med hensyn til fritid. De fleste synes heller at ville foretrække det løse arbeide, som det kan falde sig.

Noget lignende gjør sig ogsaa gjældende for den kvindelige arbejdshjælps vedkommende. Særlig synes det at være vanskelig at faa den nødvendige arbeidskraft for kreaturstellet. I enkelte distrikter utøver turisttrafikken heller ingen heldig indflydelse paa arbeidsforholdene — især likeoverfor den kvindelige arbejdshjælp. Istedendfor den faste tjeneste paa en gaard foretrakkes ofte nogen faa ukers tjeneste paa et turisthotel om sommeren og for resten av aaret at bruke tiden som det falder.

Idetheletat synes forholdene i femaarsperioden at ha artet sig saaledes, at arbeidspriserne har steget jevnt og sikkert, mens prisen paa de produkter, som ved arbeidet frembringes av jorden, har staat næsten stille.

8 Om salgsprodukter og avsetningsmarkeder.

Det salgsprodukt, som spiller den største rolle for jordbrukerne i Gudbrandsdalen, er rød fetost — fløtemysost. I bygderne længere sydover (Faaberg, Biri, Snerthingdalen og Vardal) drives tilsvarende almindelig meieridrift med smør- og osteproduktion, samt melkesalg til byerne Lillehammer og Gjøvik.

Avsætningen for den store masse fetost (fløtemysost) har hittil næsten udelukkende foregaaet indenlands — overalt. I de sidste aar er der gjort en del forsøk med eksport, navnlig til Amerika, uten dog at denne hittil har været istand til at anta nogen faste former.

Som et andet meget væsentlig salgsprodukt for store distrikter av Gudbrandsdalen maa nævnes svin — navnlig smaagriser i alderen 6–10 uker. Disse sælges især til industridistrikterne omkring Kristiania og Drammensfjorden, samt lignende distrikter længere sydover. Produksjon og salg av slagtesvin er derimot forholdsvis ubetydelig.

Endvidere maa som et ikke uvæsentlig salgsprodukt nævnes hester. I de senere aar synes det indenlandske marked at ha været det væsentligste for denne vare; de fleste er solgt til byerne, industrien og skogdistrikterne. Sverige har jo fra gammel tid av været et noksaa betydelig avsetningssted og er det vistnok ogsaa fremdeles, men væsentlig kun for solide brukshester. Avsætningen av avlsdyr til Sverige er derimot stadig blit mindre og mindre, idet hesteavlens ledere i dette land vistnok utfolder et energisk arbeide for at gjøre hesteavlens uavhengig av fremmed indførsel.

Det i mange distrikter av Gudbrandsdalen fra gammel tid saa almindelig brukte opdræt og fæsalg er det nu for den allervæsentligste del forbi med. Fæsalg (i de gamle former) som hovedindtægt av eiendommene findes nu kun igjen i enkelte strøk i de øverste bygder av dalen. Det er en forældet omsætningsmaate, som ikke kan konkurrere med melkeproduksjon (og dermed følgende fetostytning) under mere utviklede forhold.

De fra melkebesætningerne faldende slagtedyrs sælges for den allervæsentligste del til Kristiania.

9. Om sammenslutning og foreninger vedkommende bedriften, særlig kooperasjon.

Om nye sammenslutninger i femaaret — utover de tidligere eksisterende — er litet at anføre. I Gudbrandsdalen er dannet en del (nogen faa) nye fællesysterier, samt en del nye indkjøpslag for kraftfôr og kunstgjødsel. I enkelte distrikter har Landmændenes Fællesslagteri i Kristiania faat litt tilslutning — med endel aktionærer».

Angaaende det samme forhold i amtets vestlige del har amtsagronom *Thomle* den 22 september 1911 indberettet følgende:

«1. Opdyrkning av nyt land er foregaat i ikke liten utstrækning. Vistnok kunde det være ønskelig, at det foregik hurtigere. Men arbeidet har foregaat jevnt, med en økende tendens — uten svære skippertak med efterfølgende stagnation — og denne jevne, kontinuerlige økning av det dyrkede areal er den sikreste fremgangslinje paa dette omraade. Kristians amt var saaledes det amt, som erholdt den største laanesum i Jorddykningsfondet i 1910. Nogen andenslags grundforbedringer av nævneværdig art vites ikke at være utført.

2. Høstutbyttet i femaaret maa betegnes som godt. Nogen forskjjel har der jo været i utbyttet av de forskjellige kulturer i de forskjellige aar; men gjennemsnittet maa betegnes som over middels.

3. De forskjellige kulturer benyttes i omtrent samme forhold som før. Dog antages potetarealet at ha minket og turnipsarealet at ha øket noget. Nogen anden omlægning av driften har ikke fundet sted.

4. Kreaturholdet, særlig av storfæ, svin og hester, antages at ha øket noget i femaaret. Antallet av smaafe er omtrent uforandret. Sæterbruk i omtrent samme utstrækning og efter de samme metoder som før. Utbyttet har været godt. Der sendes maaske nu et større antal dyr — især ungdyr og lavtmelkende kjør — paa fjeldbeite om sommeren, og interessen for fjeldets utnyttelse er idetheletat i stigende.

5. Benyttelsen av maskiner øker jevnt og ialfald sikkert saa hurtig, som det er forenlig med god økonomi.

6. Indkjøp av kraftfôr antages at ha holdt sig omtrent uforandret, mens indkjøp av kunstgjødsel stiger.

7. Arbeidsforholdene er ikke de bedste. Der klages i alle bygder over, at arbeidshjelpen er dyr og vanskelig at erholde. Arbeidspriserne er i jevnt stigende. Stillingen kan dog endnu ikke betegnes som kritisk.

8. De salgsprodukter av landbruket, som her i distriktet særlig maa nævnes, er melk og melkeprodukter samt slagtedy. Det maa antages, at omsætningen av disse artikler har øket i nogen grad. Priserne paa kjøt og flesk har været upaaklagelig; men melkeprisen er for liten. Melken sælges til konden-

seringsfabrikken paa Toten, til meierier, den sendes til Kristiania, eller den oparbeides hjemme til smør og ost.

Noget nyt avsetningsmarked for landbruksprodukter her fra distriktet vites ikke at være oparbejdet, tvertimot. Poteter var før en ikke ubetydelig salgsartikel over Hadeland og Toten, og endnu avsættes noget til potetemel-fabrikkerne; men avsætningen til brøderierne er jo ødelagt.

9. Av sammenslutninger og foreninger vedkommende landbruget har vi de gamle, hvorav kan nævnes de forskjellige avlsforeninger i husdyrbruget, andelsmeierier, landmandsforeninger o. s. v. Av egentlig kooperative foretagender bør nævnes Fælleskjøpet, hvori amtets Landhusholdningsselskab er medlem, og av nye saadanne Fællesslagteriet og Kristiania Melkeforsyning, hvori ogsaa mit distrikt er interessert».

Med hensyn til havebrukets stilling i femaaret har amtsgartner *Hegdal* under 31te oktober 1911 avgit saadan indberetning:

«Havebruget har i 1906—1910 likesom i det foregaaende femaar gaat rask frem, især dyrkningen av grønsaker og bær, men ogsaa frugt, hvorav epler er omtrent eneraadende.

Kjøkkenhavearealet i 1900 var 671 maal, i 1907 var det 1881 maal (Jordbruksstatistikken 1907).

Dyrkningen sker mest til eget bruk; men grønsaker og bær anvendes nu i langt større utstrækning end før i husholdningerne og beløper sig til ganske betragtelige summer. For salg til sanatorier og hoteller dyrkes en hel del grønsaker og bær. I fjeldbygderne dyrkes ogsaa grønsaker og bær, men ikke frugt.

Frugtavlen begynder at faa mer og mer betydning for salg, eftersom den store mængde unge trær vokser til; dog er frugtavlen en ganske betydelig biindtægt baade for smaabrukere, gaardbrukere, arbeidere og andre, som kun har hus og have. Amtet har ca. 60 000 frugttrær, hvorav Østre Toten ca. 15 000. (Jordbruksstatistikken 1907).

Til ophjælp av havebruget har siden omkring aar 1900 virket to amtsgartnere. Efter 1909 én amtsgartner med én assistent i hver av de herreder, som ønsker saadan. Ambulerende kurser — 6—8 pr. aar — holdes i havebruk.

Vilde bær, især tyttebær og blaabær, samles i flere bygder i store mængder i gode bæraar og sælges til landhandlerne eller ved salgsforeninger direkte til eksportører i Kristiania.

Karve samles ikke saa meget som før. Humle dyrkes kun til eget bruk paa endel gaarder i fjeldbygderne.»

Efter de fra lensmændene indkomne beretninger har i femaaret utsæd og avl pr. 10 ar i hvert av de tidligere fogderier sammenlignet med det foregaaende femaar stillet sig saaledes, som omstaaende tabel viser,

Gjennemsnitlig utsæd og avl pr. 10 ar efter lensmændenes indberetninger
for femaarene 1901—1905 og 1906—1910.

Distrikt. (Efter den tidligere fogderi- inddeling.)	Hvete.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Høi.		
	1901— 1905.	1906— 1910.															
	Liter.	Kg.	Kg.														
Nordre Gudbrands- dalen.....	Utsæd	-	26.75	26.5	34.83	35.25	37.75	36.85	37.40	38.57	36.67	34.57	295.0	321	5	2.6	
	Avl	-	272.50	234.67	332.00	323.5	295.00	322.86	335.50	296.86	235.00	230.71	1 893.30	1 638	440.0	313.0	
Søndre Gudbrands- dalen.....	Utsæd	-	19.33	22.17	29.17	31.17	38.50	39.33	40.43	39.5	33.14	34.0	285.0	267	2.8	2.8	
	Avl	-	228.33	256.67	275.00	298.33	331.67	346.67	345.00	378.33	205.83	205.83	2 181.67	2 042	321.43	449.0	
Toten	Utsæd	35.00	35	24.75	26.14	31.75	32.29	40.50	42.71	44.25	46.71	32.00	33.71	365.0	350	3.0	3.0
	Avl	350.00	350	263.33	200.0	307.50	345.29	367.50	431.43	365.00	475.71	215.00	206.86	2 925.0	3 457	305.0	328.0
Hadeland og Land	Utsæd	20.00	-	22.0	22.17	34.17	34.67	41.50	41.33	42.50	41.66	32.33	30.33	272.5	286	2.67	2.7
	Avl	200.00	-	238.33	271.67	257.50	317.5	290.00	367.50	325.83	386.66	205.83	231.66	2 281.67	2 283	327.50	419.0
Valdres.....	Utsæd	-	19.33	19.33	39.67	39.66	42.83	42.83	46.17	47.0	21.5	22.33	273.33	273	3.08	3.1	
	Avl	-	163.33	170.00	268.33	280.00	297.50	317.5	303.33	323.33	166.67	175.0	2 008.33	2 350	342.0	343.0	
I gennemsnit for amtet	Utsæd	27.50	35	22.43	22.20	33.92	36.80	40.22	40.56	42.15	42.37	31.13	31.19	298.17	301	3.31	2.88
	Avl	275.00	350	233.16	216.27	288.07	334.19	316.33	358.44	334.93	341.83	205.67	210.56	2 257.99	2 344	347.19	366.0

Efter de likeledes fra lensmændene mottagne opgaver stillet melkeutbyttet og gjennomsnittsprisen for nysilt melk og for smør sig i aaret 1910 saaledes:

Distrikt. (Efter den tidligere fogderiinddeling.)	Melkeutbyttet pr. ko.		Gjennomsnittspris:	
	Før de mere fremskredne gaardbrukere.	Overhodet i distriktet.	pr. liter nysilt melk.	pr. kg. smør.
	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen	1 650.00	1 166.67	9.6	1.86
Søndre Gudbrandsdalen	1 966.67	1 433.33	10.7	1.84
Toten	2 285.71	1 764.29	10.0	1.90
Hadeland og Land	2 175.00	1 716.67	10.4	1.94
Valdres	1 783.33	1 325.00	11.3	1.86
Amtet	1 972.14	1 481.19	10.3	1.87

Meieriernes, ysteriernes og kondenseringsfabrikkernes antal og virksomhet i aaret 1910 vil fremgaa av omstaaende tabel, som er utarbeidet efter de fra lensmændene indkomne opgaver:

(Se tabellen næste side.)

I femaaret var følgende kreaturforsikringsindretninger i virksomhet i amtet:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virk- somhet.	Antal forsikrede:		Samlet forsikringssum 31 december 1910.	Utbetalt erstatninger i femaaret 1906--1910.
		Hester.	Kreaturer.		
				Kr.	Kr.
Loms gjensidige Forsikrings- selskap for Hester	1897	942		290 101	1 194.30
Søndre og Nordre Frons Hus- dyrforsikringsselskap	1893	136	169	80 545	3 976.10
Toten-Vardalske Husdyrfor- sikringsforening	1875	664	248	267 320	10 950.40
Gran & Brandbu private Hus- dyrselskap	1894	502	76	238 660	17 647.00
VangsHesteassuransforening	1900	18		7 325	0.00
Øie do.	1897	25		7 500	600.00

Distrikt. (Efter den tidligere fogderinddeling.)	Antal meierier, ysterier og konden- serings- fabrikker.	Herav eies av melke- leveran- dørerne.	Kvantum indveiet melk.	Av den indveiede melk er producet:				Drivkraft:				
				Smør.	Fetost.	Magerost.	Mysost.	Elek- tri- citet.	Ben- sin- motor.	Damp.	Vand.	Haand.
			Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.					
Nordre Gudbrandsdalen	5	5	188 665	2 748	11 025	3 075	1 037		1		1	3
Søndre Gudbrandsdalen	14	7	2 802 135	38 629	70 102	44 315	61 306	1	5	2	3	3
Toten	¹ 12	9	17 488 834	61 073	1 288	134 958	16 799	1	.	6	.	2
Hadeland og Land	5	5	3 756 599	16 172	17 072	32 353	42 910			4	1	
Valdres	1	1	100 000	3 300				-		-	1	
Tilsammen	37	27	24 336 233	121 922	99 487	214 701	122 052	2	6	12	6	8

¹ Herav 1 melkekondenseringsfabrik.

For nedennævnte slags landbruksprodukter var gjennomsnittsprisen i herredene i aaret 1910:

Pr. kg. kjø t:

1. Fersk kjø t	kr.	0.79
2. Speket kjø t	«	1.11
« « flesk:		
1. Fersk flesk	«	1.00
2. Speket flesk	«	1.37
« liter nysilt melk:		
1. Alm. pris	øre	10.3
2. Levert til meieri	«	10.00
« kg. smør	kr.	1.87
« 100 kg. hø i	«	7.17
« « « halm	«	4.23

I arbeidsforholdene vedkommende landbruket har betalingen pr. aar gjennomsnittlig været:

1. For en almindelig tjenestegut kr. 286 i penger, hvortil kommer kost og losji m. m., som er anslaaet til kr. 248, altsaa tilsammen kr. 534 i gjennomsnit i amtet.
2. For en almindelig tjenestepike kr. 176 i penger, hvortil kommer kost og losji m. m., som er anslaaet til kr. 216, altsaa tilsammen kr. 392 i gjennomsnit i amtet.

Sedvanlig dagløn for husmænd og dagarbeidere har gjennomsnittlig været:

	Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
	Sommeren 1910.	Vinteren 1910—1911.	Sommeren 1910.	Vinteren 1910—1911.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd (for pligtarbeide)	1.91	1.49	1.06	0.82
Almindelige dagarbeidere, mænd ..	2.68	2.03	1.66	1.13
— — kvinder.	1.54	1.21	0.86	0.64

Panteheftelser i faste eiendomme er i landområdet i femaaret tinglæst i et antal av 8 757 og for et samlet beløp av kr. 25 757 476.09 samt avlæst i et antal av 6 365 for et samlet beløp av kr. 15 354 595.33. I forrige femaar var der tinglæst pantheftelser for et beløp av kr. 20 508 281.91 og avlæst deslike heftelser for et beløp av kr. 11 032 621.37.

2. Skogdrift.

Efter Jordbruktstillingen pr. 30te september 1907 utgjorde det skogbevokste areal i Kristians amt 6 411 480 maal. Av disse var ved utgangen av 1910 1 143 270 maal statsskog, derunder indbefattet statsalmenninger, embedsgaards-skoger og Oplysningsvæsenets Fonds skoger. 193 200 maal var bygdealmenninger.

Angaaende skogdriften i de forskjellige herreder har vedkommende lensmænd oplyst følgende:

I **L e s j e** bestaar træsorterne hovedsagelig av furu og birk, herav omtrent $\frac{3}{4}$ furu og $\frac{1}{4}$ birk. Skogens tæthed, veksterlighed og dimensioner er uforandret fra forrige femaar. Herredets skoger leverer kun i ringe omfang større salgslast eller smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ikke nogen betydning for herredet, heller ikke salg av andre skogprodukter. Saadanne produkter kjøpes ikke i noget betragtelig omfang av herredet. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 11, for or kr. 7 og for furu kr. 9 samt for tylvt bygningstømmer kr. 40; den almindelige dimension var 9 alen 9".

I **D o v r e** bestaar træsorterne hovedsagelig av furu og birk, hvorav $\frac{7}{10}$ furu og $\frac{3}{10}$ birk. Skogens tæthed, veksterlighed og dimensioner er uforandret fra forrige femaar. Herredets skoger leverer kun i ringe omfang større salgslast eller smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ikke nogen betydning for herredet, heller ikke salg av andre skogprodukter; saadanne produkter kjøpes ikke i noget betragtelig omfang av herredet. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 12, or kr. 7.50 og furu kr. 10 samt for tylvt bygningstømmer kr. 40; den almindelige dimension var 9 alen 9".

I **S k j a a k** bestaar skogen væsentlig av furu og birk, hvorav furu $\frac{2}{3}$ og birk $\frac{1}{3}$. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthed, veksterlighed og dimensioner. Fra herredets skoger leveres større salgslast i betydelig omfang, men derimot ikke smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 13.50 og for furu kr. 11. For salg inden herredet av bygningstømmer var middelpriisen i 1910 kr. 11 pr. tylvt; den almindelige dimension var 8 alen 10".

I **L o m e r** de væsentlige træsorter furu, birk og or, hvorav furu $\frac{15}{20}$, birk $\frac{4}{20}$ og or $\frac{1}{20}$. Skogen har i femaaret antagelig gaat litt frem, saavel hvad tæthed og veksterlighed som dimensioner angaar. Fra herredets skoger leveres større salgslast kun i ringe omfang og smaatømmer slet ikke. Herredet maa kjøpe bygningstømmer og brændeved, dog kun i ringe omfang. Salg av brænde-

ved har slet ingen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller køber andre skogprodukter. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 14, for or kr. 10 og for furu kr. 12. Middelpriisen i 1910 pr. tylvt bygningstømmer var kr. 40; den almindelige dimension var 8 alen 9".

I *V a a g e* bestaar træsorterne hovedsagelig av furu og birk samt en del gran, or og asp. Skogen er i femaaret gaat endel frem, hvad tæthed og veksterlighed angaar. Med hensyn til dimensioner er almenningsskogen gaat frem, men privatskogen tilbage. Herredets skoger leverer kun i ringe omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet behøver ikke at købe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning. Herredet hverken sælger eller køber andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 13 à 14 og for or, furu og gran kr. 10. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I *S e l* bestaar træsorterne hovedsagelig av furu og gran, mest furu. Skogen er i femaaret gaat merkbart frem, hvad tæthed og veksterlighed angaar, og betydelig frem, hvad dimensioner angaar. Der leveres i noget omfang større salgslast, men intet av smaatømmer. Herredet behøver ikke at købe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette sælger slet ikke andre skogprodukter og køber heller ikke saadanne i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1912 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 18, for or og furu kr. 12 og for gran 11. Middelpriisen pr. tylvt bygnings-tømmer var kr. 35; den almindelige dimension var 12 alen 8".

I *H e d a l e n* er træsorterne væsentlig gran og furu, mest gran. Skogen har gaat merkbart frem i femaaret, saavel hvad tæthed og veksterlighed som hvad dimensioner angaar. Der sælges større salgslast i noget omfang, men intet smaatømmer. Herredet behøver ikke at købe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette hverken køber eller sælger andre skogprodukter. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 16, for or og furu kr. 10 og for gran kr. 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 35; den almindelige dimension var 12 alen 8".

I *N o r d r e F r o n* bestaar skogen av omtrent $\frac{3}{5}$ naaleskog og $\frac{2}{5}$ løvskog. Den er gaat tilbage, saavel hvad tæthed som hvad dimensioner angaar. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at købe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller køber andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 14 og for or, furu og gran kr. 10. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var ca. 50 øre pr. løpende meter; den almindelige dimension var bjelke ned til $6\frac{1}{3}$ " top.

I **Søndre Fron** bestaar skogen av ca. 45 pct. gran, 45 pct. birk og 10 pct. furu. Skogen er gaat noget tilbake med hensyn til tæthed, men noget frem i veksterlighet. Hvad dimensioner angaar, er den gaat meget tilbake i femaaret. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer og brændeved kun i ubetydelig omfang. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette sælger ikke andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Av saadanne produkter kjøper det sagbord i noget omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 15 og for or, furu og gran kr. 11. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 30 à 35; den almindelige dimension var 12 alen 7".

I **Ringebu** utgjør skogbestanden væsentlig gran. Der er dog ogsaa noget furu, or og birk. Skogen er i femaaret nærmest gaat tilbake, hvad tæthed og veksterlighet angaar, og merkbart tilbake, hvad dimensioner angaar. Der leveres i noget omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet maa ikke kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av ringe betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælger dette en mindre del sleepers og kjøper høvlet last, dog i ringe omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 15, for furu og gran kr. 10.50 og for or kr. 10. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 24; den almindelige dimension var 7 m. \times 18 cm.

I **Øier** utgjøres skogen væsentlig av gran og furu samt noget birk. Med hensyn til tæthed, veksterlighet og dimensioner er den omtrent som i forrige femaar. Fra herredets skoger leveres i noget omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 17, for furu og gran kr. 12 og for or kr. 10. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 25; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I **Østre Gausdal** bestaar skogen væsentlig av gran. Skogen en antagelig gaat endel frem med hensyn til tæthed og veksterlighet, men er uforandret hvad dimensioner angaar. Fra herredets skoger leveres noget større salgslast og smaatømmer. Herredet maa ikke kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er angit at være av nogen eller ringe betydning. Av andre skogprodukter sælger herredet ikke noget i betragtelig omfang; av saadanne produkter kjøper det endel høvlet gulv- og panelingsbord. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 16, for or kr. 12 og for gran kr. 10. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20 à 25; den almindelige dimension var 12 alen 6 à 7".

I **Vestre Gausdal** bestaar skogen væsentlig av gran, furu og birk. I femaaret er skogen i noget omfang gaat frem, hvad tæthed og veksterlighet

angaar, men tilbake med hensyn til dimensioner. Der leveres fra herredets skoger større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Dette behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har derimot ingen betydning. Av andre skogprodukter hverken kjøper eller sælger herredet noget i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 15, for gran kr. 12 og for or kr. 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20; den almindelige dimension var 6".

I F a a b e r g bestaar ca. 90 pct. av skogen av gran og resten av birk, furu, asp og or. Skogen er gaat tilbake i tæthet og noget tilbake med hensyn til dimensioner, men frem i veksterlighet. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er i noget omfang av betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 20, for or kr. 14 og for gran kr. 13. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var ca. kr. 25; den almindelige dimension var 5—8.5 m. 6".

I B i r i bestaar $\frac{7}{8}$ av skogen av gran og resten av birk, asp og or, like meget av hver sort. Skogen er gaat merkbart frem i femaaret, hvad tæthet og veksterlighet angaar, men sterkt tilbake med hensyn til dimensioner. Fra herredets skoger leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved finder sted i noget omfang. Av andre skogprodukter sælger herredet i noget omfang planker, løvtrær og cellulosekub, men kjøper ikke noget i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 15 og for or og gran kr. 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20; den almindelige dimension var 12 alen 5 à 6".

I S n e r t i n g d a l e n bestaar skogen for $\frac{7}{8}$ av gran. Resten bestaar av birk, asp og or, like meget av hvert slags. Skogen er gaat merkbart frem i femaaret med hensyn til tæthet og veksterlighet, men sterkt tilbake, hvad dimensioner angaar. Fra herredets skoger leveres større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er i noget omfang av betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælger dette i noget omfang planker, løvtrær og cellulosekub, men kjøper ikke noget i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 13 og for or og gran kr. 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20; den almindelige dimension var 12 alen 5 à 6".

I V a r d a l bestaar skogen væsentlig av gran. Den er gaat merkbart frem i femaaret, hvad tæthet og veksterlighet angaar, men merkbart tilbake, hvad dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i betyde-

lig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr 15 og for or og gran kr. 11. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 18; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I Østre Toten bestaar skogen av omtrent $\frac{5}{8}$ gran, $\frac{1}{8}$ furu og $\frac{2}{8}$ løvskog. Den er gaat merkbart frem i femaaret, hvad tæthet og veksterlighet angaar, men ubetydelig tilbake, hvad dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet maa ikke kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er ubetydelig. Av andre skogprodukter sælger herredet adskillig høvlede bord og planker, men kjøper ikke noget i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 17, for furu og gran kr. 12 og for or kr. 10. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 24; den almindelige dimension var 15 alen 5".

I Vestre Toten bestaar skogen av omtrent $\frac{8}{10}$ gran, $\frac{1}{10}$ furu og $\frac{1}{10}$ birk. Den er gaat tilbake i femaaret saavel med hensyn til tæthet og veksterlighet som med hensyn til dimensioner. Skogen leverer større salgslast i betydelig omfang og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 16, for gran kr. 10 og for or kr. 8. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20; den almindelige dimension var 12 alen.

I Kolbu bestaar skogen for $\frac{8}{10}$ av gran og for $\frac{2}{10}$ av furu. Den er gaat tilbake i femaaret, saavel hvad tæthet og veksterlighet som hvad dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast i betydelig omfang, men smaatømmer kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 16, for gran kr. 9 à 10 og for or kr. 8 á 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20; den almindelige dimension var 14 alen 6".

I Eina er $\frac{8}{10}$ av skogen gran og $\frac{2}{10}$ birk. Skogen er i femaaret gaat tilbake saavel med hensyn til tæthet og veksterlighet som med hensyn til dimensioner. Den leverer større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet maa ikke kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 16, for gran kr. 10 og for or kr. 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 20; den almindelige dimension var 12 alen.

I Jevnaker består skogen væsentlig av gran og furu. Den er i femaaret gaat litt tilbake, hvad tæthet og dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast kun i ringe omfang, men smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er kun av ringe betydning. Av andre skogprodukter sælger herredet trømme og papir i betraktelig omfang; av deslike produkter kjøpes ikke noget i noget betraktelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 13, for furu kr. 8.25 og for gran kr. 8. Middelpriisen pr. tyltv bygningstømmer var kr. 23; den almindelige dimension var 7 meter længde og 16 cm. top.

I Lunner består $\frac{3}{4}$ av skogen av gran og resten av furu, birk, asp og or. Skogen er i femaaret gaat merkbart frem med hensyn til tæthet og veksterlighet og frem med hensyn til dimensioner. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer og kun svært litet av brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 14, for furu kr. 12 og for or og gran kr. 10. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I Gran består skogen væsentlig av gran. Skogen er gaat frem i femaaret, hvad veksterlighet og dimensioner angaar. Herredets skoger leverer smaatømmer i betydelig omfang og større salgslast i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av ringe betydning. Av andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet noget i noget betraktelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 12, for furu og gran kr. 10 og for or kr. 8. Middelpriisen pr. tyltv bygningstømmer var kr. 28; den almindelige dimension var $8\frac{1}{2}$ á 9 m. \times 16 cm.

I Brandbu består skogen for 90 pct. av gran, for 5 pct. av furu og 5 pct. av løvskog. Den er i noget omfang gaat frem i femaaret saavel med hensyn til veksterlighet som dimensioner. Skogen leverer smaatømmer i betydelig omfang, men større salgslast kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved foregaar kun i ringe omfang. Av andre skogprodukter sælger herredet raa birk og kjøper færdige vinduer og dører, begge dele dog kun i ringe omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 12, for furu og gran kr. 10 og for or kr. 9. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I Søndre Land består den overveiende del av skogen av gran og litt furu. Skogen er omstrent som i forrige femaar, hvad tæthet, veksterlighet og dimensioner angaar. Skogen leverer saavel større salgslast som smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brænde-

ved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Av andre skogprodukter kjøper herredet ikke noget i noget betragtelig omfang, men sælger betragtelig av pap og mekanisk trømasse. Middelprisen i 1910 for 60 cm. lang brændeved var pr. favn for birk kr. 10 og for gran kr. 8. Middelprisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 30; den almindelige dimension var 7 m. 15 til 19 cm.

I N o r d r e L a n d bestaar skogen væsentlig av gran og furu; det sidste ca. 5 pct. Skogen er i femaaret gaat frem i veksterlighet, men ubetydelig tilbake med hensyn til dimensioner. Den leverer smaatømmer i betydelig omfang og større salgslast i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 14 og for or, furu og gran kr. 8. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I S ø n d r e A u r d a l bestaar skogen for $\frac{7}{10}$ av gran, for $\frac{2}{10}$ av furu og for $\frac{1}{10}$ av løvtrær. Skogen er i femaaret gaat merkbart tilbake saavel med hensyn til tæthet og veksterlighet som med hensyn til dimensioner. Den leverer smaatømmer i betydelig omfang og større salgslast i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette hverken kjøper eller sælger andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 12, for furu og gran kr. 9 og for or kr. 7. Middelprisen pr. tylvt bygningstømmer var ca. kr. 19; den almindelige dimension var 12 m. 17 cm.

I E t n e d a l e n bestaar skogen væsentlig av gran og furu og delvis birk. Den er i femaaret formentlig gaat noget frem med hensyn til veksterlighet og dimensioner. Skogen leverer større salgslast i noget omfang, men fornemmelig sliperilast. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning. Av andre skogprodukter sælges inden bygden litt høvlede og uhøvlede bord og planker; i noget omfang kjøper herredet høvlede materialer, lister og vindusrammer. Middelprisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 9 à 10, for gran og furu kr. 8 og for or kr. 7 à 8. Prisen for bygningstømmer beregnes som regel efter Drammens priser; den almindelige dimension var 14 m. 16 à 17 cm.

I N o r d r e A u r d a l bestaar skogen for 40 pct av gran, for 30 pct. av furu, for 25 pct. av birk og for 5 pct. av andre trøsorter. Den er i femaaret gaat noget frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, men noget tilbake med hensyn til dimensioner. Skogen leverer i adskillig omfang saavel smaatømmer som større salgslast. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har nogen betydning for herredet. Dette sælger

ikke andre skogprodukter i noget betragtelig omfang; det kjøper endel høvede materialer, dører og vinduer. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn 95 cm. lang brændeved var for birk kr. 15 og for furu og gran kr. 12. For bygnings-tømmer er ingen pris eller dimension opgit.

I Østre Slidre bestaar skogen for 40 pct. av gran, for 10 pct. av furu og for 50 pct. av birk. Den er i femaaret gaat tilbake, hvad tæthet og dimensioner angaar, men er uforandret med hensyn til veksterlighet. Skogen leverer større salgslast i noget omfang og smaatømmer i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har liten betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget større omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 15 og for gran, furu og or kr. 12. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr 35; den almindelige dimension var 14 m. 19 cm.

I Vestre Slidre bestaar $\frac{2}{3}$ av skogen av gran og furu og $\frac{1}{3}$ av birk. Skogen er i femaaret gaat tilbake i tæthet og dimensioner, men frem i veksterlighet. Skogen leverer større salgslast i noget omfang og smaatømmer i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 10 og for gran, furu og or kr. 8. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 25 á 30; den almindelige dimension var 7 m. 6 á 7" top.

I Vang antages der at være ca. 18 000 maal gran og furuskog og ca. 20 000 maal asp-, or- og birkeskog. Skogen er gaat merkbart tilbake med hensyn til tæthet og dimensioner. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har liten betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælger herredet litt uforædlet tømmer og kjøper tildels litt bord og planker. Middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved var for birk kr. 15, for gran og furu kr. 10 og for or kr. 9. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var kr. 60; den almindelige dimension var 8 m. 22 cm. top.

Stenkul, koks eller torv brukes i amtet ikke i nogen betragtelig utstrækning som brændsel undtagen i Søndre Aurdal og Østre Slidre, hvor der brukes endel stenkul og koks, samt i Vestre Toten og Eina, hvor der brukes endel torv.

Torvmyr av nogen større utstrækning, og hvorfra torv let kan hentes, findes i Lesje, Vaage, Øier, Østre Gausdal, Faaberg, Biri, Snertingdalen, Vardal, Vestre Toten, Kolbu, Eina, Gran, Nordre Land, Søndre Aurdal, Etnedalen, Nordre Aurdal, Vestre Slidre og Vang. Nogen større torvdrift foregaar dog kun i Vestre Toten og Eina, hvor der findes torvfabrik.

Av snaumark skikket til skogkultur findes meget i herrederne Vaage og Etnedalen og noget i herrederne Lesje, Dovre, Lom, Nordre Fron, Biri, Snerthingdalen, Lunner, Nordre Aurdal, Vestre Slidre og Vang, men litet eller intet i de øvrige herreder.

Indsamling av kongler til utvinding av træfrø er opgit kun at ha fundet sted i herrederne Vaage, Nordre Fron og Østre Slidre og ogsaa her bare i ringe utstrækning.

Om amtsskogselskapets virksomhet i femaaret har dets formand avgit saadan beretning:

«Selskapets faste funktionærer har været 1 amtsskogmester og 1 assistent. Foruten disse har der til forskjellige tider i sommermaanederne været leiet ekstra assistenthjælp. Disse ekstraassistenter har dels været yngre forstkandidater, dels uteksaminerte skogskoleelever. Til bestridelse av utgifterne hermed har det Norske Skogselskap for de fleste aars vedkommende ydet bidrag.

Med disse funktionærer har man været istand til at efterkomme de fleste rekvisitioner om bistand, dog paa langt nær ikke alle.»

Av de vigtigste ting, amtsskogselskapet har arbeidet for, kan nævnes:

«En bedre ordning av fløtningsforholdene. Disse er for en væsentlig del nu iorden ved dannelsen av fløtningsforeninger.

En bedre ordning med tømmeralget ved at faa folk inden de enkelte bygder til at slutte sig sammen i salgforeninger og ved igjen at faa disse foreninger bundet sammen i større skogeierforeninger for de forskjellige hovedvasdrag.

At bibringe skogeierne forstaaelsen av skogens rette behandling ved blinkning. For at naa flest mulig skogeiere i oplærelse i skogbehandling har der været avholdt over 30 blinkningskurser, hvis varighet har været op til 6 dage. Disse kurser har saavidt mulig været fordelt paa amtets forskjellige herreder. I første række har kurserne været anlagt paa oplærelse av de i henhold til skogvedtægterne ansatte opsynsmænd — herredsskogblinkere. Dernæst ogsaa paa at bibringe de enkelte skogeiere, der forgjæves har begjært veiledning i egen skog, mere indsigt og erfaring. Man er ikke i tvil om, at netop disse kurser har været et godt middel til at faa skogeierne bort fra den fordærlige dimensionshugst, der tidligere var almindelig raadende, men som nu heldigvis er sterkt paa retur. Saalangt som tid og anledning dertil har været, er der desuten ydet veiledning og utført blinkning hos de enkelte skogeiere.

Ydelse av veiledning i avgrøftning og stikning av grøfter for tørlægning av sumpig skogmark.

Oplærelse i saaning og plantning i marken. I den anledning har der ogsaa været avholdt kurser, — — —

Ved utgangen av 1910 var skogvedtægter indført i 23 av amtets 33 herreder. I femaaret 1906—1910 er der med bidrag av amtsskogselskapet utsaadd 222 kg. skogfrø og utplantet 2 617 000 planter. Desuten er der uten bidrag foretat en hel del saaning og plantning. I samme tidsrum er der med bidrag foretat oprensning av bækkefar og grøftning av vandsyk mark i en længde av 268 500 m., foruten hvad der er gjort uten bidrag, for hvilket ingen talopgaver kan angives.

I de senere aar er der i de øverste bygder i Valdres og Gudbrandsdalen, særlig paa førstnævnte sted, anlagt en mængde saakaldte fredskogfelter, til hvis indhegning og beplantning der gjennem det Norske Skogselskap har været ydet statsbidrag. Det er av stor betydning at faa de slags felter i amtets øverste herreder, da det ellers paa mange steder under de raadende beitningsforhold — særlig med gjæt — vilde være omtrent umulig at faa op ny skog paa mängen en snau, men god skogmark.

Paa faa undtagelser nær er der indført plantningsdage ved samtlige amtets folkeskoler.

Da der ofte har været mangel paa tjenlige planter, har selskapet oprettet sin egen planteskole, hvorfra man inden kort tid haaber at kunne skaffe de for amtsdistriktets behov nødvendige planter. Desuten er anlagt endel mindre planteskoler ute i distrikterne.

For at ansprede tømmerhuggere og kjørere til under sit arbeide i skogen at omgaaes den gjenværende skog med varsomhet har der til de slags folk av amtsskogselskapet været utdelt endel diplomer, tildels ogsaa præmier.

Selskapet deltok i Gjøvikutstillingen 1910, hvor der blev lagt an paa at fremstille de forskjellige ting, der kunde ha interesse og praktisk betydning for amtets skogbruk. Selskapet erholdt utstillingens guldmedalje og det Norske Skogselskaps sølvmedalje.

Skogpriserne har i disse 5 aar været i stadig stigende. Samtidig hermed har man ogsaa merket glædelig fremgang i bestræbelserne for en mere rationel behandling av skogen.»

Angaaende den i femaaret stedfundne fløtning av tømmer i amtet meddeles følgende:

1. I G u d b r a n d s d a l s l a g e n med bivasdrag er efter de fra fløtningsinspektøren mottagne opgaver fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	28 893	38 195	50 406	42 103	29 411

altsaa tilsammen i femaaret 189 008 tylvter.

I foranstaaende opgave er ikke medtat, hvad der er fløtet i G a u s a med bivasdrag. I dette vasdrag er i femaaret fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	9 520	11 393	13 481	19 625	9 464

eller tilsammen 63 483 tylvter.

Tilsammen blev der saaledes fløtet 252 491 tylvter tømmer og smaalast i Gudbrandsdalslaagen og Gausa i femaaret 1906 –1910.

Ved L i l l e h a m m e r l e n s e blev i femaaret ialt optalt 282 327 tylvter; heri er imidlertid ogsaa medtat kub, som ikke er medtat i de foran anførte opgaver over fløtet tømmer i Gudbrandsdalslaagen og Gausa. I femaaret 1901—1905 blev ialt optalt 188 171 tylvter ved Lillehammer lense.

Av det i Gudbrandsdalslaagen fløtede tømmer var det meste grovere tømmer og kun en mindre del smaalast. Av det i Gausa fløtede tømmer var derimot ca. 60 pct. smaatømmer og resten grovere tømmer.

2. I R i n n a elv i Faaberg herred blev der efter fløtningsinspektørens opgave fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	4 813	4 627	7 750	6 527	3 082

eller tilsammen 26 799 tylvter, mot 20 067 tylvter i forrige femaar. Ca. 50 pct. av det fløtede tømmer er over 8" og resten under.

3. I V i s m u n d e l v e n i Biri er efter lensmandens opgave fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	11 395	10 255	10 293	9 357	3 198

eller tilsammen 44 498 tylvter, hvorav ca. 70 pct. var smaatømmer. Den almindelige dimension var for det større tømmer 12 alen 8" og for smaalasten 12 alen 5".

4. I S t o k k e e l v e n i Snertingdalen, Biri og Vardal opgives fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	13 690	11 166	14 545	8 079	10 972

eller tilsammen 58 452 tylvter, hvorav ca. 70 pct. var smaalast. Den almindelige dimension var for det større tømmer vedkommende 12 alen 8 $\frac{1}{2}$ " og for smaalasten 12 alen 5 $\frac{1}{2}$ ".

5. I **Hunnselven** i Eina, Vestre Toten og Vardal er i aarene 1906, 1907 og 1908 fløtet henholdsvis 387 tylvter, 9 012 tylvter og 451 tylvter, mens der intet er fløtet i 1909 og 1910. I femaaret er der saaledes ialt fløtet 9 850 tylvter mot 14 484 tylvter i forrige femaar. Av det fløtede tømmer var ca. 65 pct. smaalast. Den almindelige dimension var for det større tømmeres vedkommende 12 alen 8" og for smaalasten 12 alen 5".
6. I **Kongelstad- og Vesetelven** i Vardal er i 1906 og 1907 fløtet henholdsvis 1 375 tylvter og 1 218 tylvter, men intet i 1908—1910. Ialt er der saaledes fløtet 2 593 tylvter i femaaret, hvorav 65 pct. var smaalast. De almindelige dimensioner var for det større tømmeres vedkommende 12 alen 8" og for smaalasten 12 alen 5".
7. I **Høverelven** i Østre Toten er i aarene 1906—1910 fløtet henholdsvis 850, 900, 1 100, 400 og 200 tylvter tømmer og smaalast. I femaaret er der saaledes ialt fløtet 3 450 tylvter, hvorav ca. 70 pct. opgives at ha været sliperitømmer. Den almindelige dimension var for det større tømmeres vedkommende 12 alen 7 $\frac{1}{2}$ " og for smaalasten 12 alen 4". Lasten er hugget i Østre Toten.
8. Paa **Mjøsen** er efter optælling ved Sundvigens lense kjørt fra Østre Toten i aarene 1906—1910 henholdsvis 3 800, 4 000, 4 500, 3 400 og 2 500 tylvter tømmer og smaalast, eller tilsammen 18 200 tylvter, hvorav ca. 70 pct. var sliperitømmer. Den almindelige dimension var for det større tømmeres vedkommende 12 alen 7 $\frac{1}{2}$ " og for smaalasten 12 alen 4".
9. Paa **Randsfjorden** er efter opgave fra Trælasthandlerdirektionen fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
--	-------	-------	-------	-------	-------

Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	192 911	199 681	186 267	187 427	79 929
--	---------	---------	---------	---------	--------

eller tilsammen 846 215 tylvter mot 623 603 tylvter i femaaret 1901—1905. De almindelige dimensioner var for skurlast 13 halvmeters længde og 19 cm. top for aarene 1906—1909 og 12 halvm 19 cm. top for aaret 1910. For sliperilasten var middeldimensionerne 13 halvm. 15 cm. top for aarene 1906, 1907 og 1909, 13 halvm. 16 cm. top for aaret 1908 og 11 halvm. 15 cm. top for aaret 1910.

10. I **Begna elv** er efter opgave fra lensmanden i Søndre Aurdal fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
--	-------	-------	-------	-------	-------

Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	37 600	34 290	34 137	36 274	39 204
--	--------	--------	--------	--------	--------

eller tilsammen 181 505 tylvter, hvorav ca. 82 pct. var smaalast. Middeldimensionerne var for det større tømmeres vedkommende 14 halvm. 21 cm. og for smaalasten 12 halvm. 15 cm. top.

I bivasdraget T ø r s j ø l v e n i Søndre Aurdal er fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast.....	2 386	3 076	1 231	1 692	1 483

eller tilsammen 9 868 tylvter, hvorav ca. 77 pct. var smaalast. Middel-dimensionerne var for det større tømmer 14 halvm. 21 cm. og for smaalasten 12 halvm. 15 cm. top.

I femaaret er der saaledes fløtet i Begna og bivasdraget Tørsjøelven til-sammen 191 373 tylvter mot 208 383 tylvter i femaaret 1901—1905.

Tømmerpriserne opgives av amtsskogmesteren at ha været:

For M j ø s v a s d r a g e t :

Bjelkelast.

1906 for 12 alen (7.53 m.) × 9" (23.5 cm.)	kr. 50.00 pr. tylvt
1907	—«— « 49.00 « «
1908	—«— « 51.00 « «
1909	—«— « 52.00 « «
1910	—«— « 55.00 « «

Sliperilast.

1906 for 12 alen (7.53 m.) × 7" (18.3 cm.)	kr. 26.00 pr. tylvt
1907	—«— « 25.00 « «
1908	—«— « 26.00 « «
1909	—«— « 28.00 « «
1910	—«— « 29.00 « «

For R a n d s f j o r d e n o g N e d r e V a l d r e s :

	Bjelkelast.	Sliperilast.
1906 for 7 m. × 23 cm.	kr. 60.00 pr. tylvt,	for 7 m. × 19 cm. kr. 35.00 pr. tylvt
1907	—«— « 61.00 « « ,	—«— « 37.00 « «
1908	—«— « 60.00 « « ,	—«— « 35.00 « «
1909	—«— « 60.00 « « ,	—«— « 35.00 « «
1910	—«— « 62.50 « « ,	—«— « 35.50 « «

3. Fiskerier.

Fiskeriet er i dette indlandsamt av ringe betydning som næringsvei betragtet.

4. Bergverksdrift.

I april 1908 paabegyndtes ny drift i de gamle Aasaaren Gruber i Sel. Driften, som kun har været prøvedrift, begyndtes med 8 mand, hvilket antal senere økedes, saa at arbeidsstyrken gjennemsnitlig har været 15 mand pr. aar.

Sommeren 1908 overtok et selskap «Hadelands Bergverk» driften av Ny-sæter sinkgrube i Lunner. Arbeidsstyrken har været oppe i 300 mand. Der er utvundet sinkblende av ca. 35 á 40 pct. indhold. Hvor mange ton der er utvundet i femaaret, kan ikke opgives; men det er oplyst, at der under driften i 1910 og januar—august 1911, da arbeidsstyrken innskærkedes til 8 mand, er utvundet ca. 3 290 ton.

Forøvrig har i femaaret ingen bergverksdrift været drevet i amtet.

5. Industri.

Efter en fra fabrikinspektøren mottat opgave var der ved utgangen av 1910 her i amtet 322 bedrifter, hvori maskinkraft blev benyttet. Disse bedrifter hadde tilsammen 3 674 arbeidere og benyttet tilsammen 18 357 hestekræfter. Arbeidernes antal er opgit pr. 31 december 1910. Ved utgangen av forrige femaar var bedrifternes, arbeidernes og hestekræfternes antal henholdsvis 233, 2 781 og 14 106.

De viktigste industrielle bedrifter ved utgangen av 1910 var efter fabrikinspektørens opgave følgende:

47 anlæg vedkommende landbruket med	188 arbeidere
1 bergverksanlæg	156 —
12 stenbrud o. l.	472 —
12 anlæg for metalindustri og mekaniske verksteder	629 —
1 — - kemisk industri	200 —
8 — - elektrisk belysning og kraft	23 —
11 — - tekstilindustri	103 —
9 — - papirindustri	653 —
2 — - lær- og gummivareindustri	22 —
125 — - træindustri o. l.	622 —
85 — - nærings- og nydelsesmidler	536 —
1 — - beklædning og rensning	10 —
7 — - polygrafisk industri	39 —

Med hensyn til h a a n d v e r k s d r i f t og h u s f l i d er tilstanden omtrent som i forrige femaar. Fra Totenbyggerne sælges endel kniver, blikkøi og trøvarer samt endel hjemmevævede bomuldstøier. Kunstindustrimuseets snekker- og trøskjærerskole har ogsaa i dette femaar virket inden amtet, først i Gudbrandsdalen og senere paa Toten.

6. Handel.

Ved utgangen av 1910 var der efter opgave fra lensmændene 398 landhandlere i amtet mot 351 ved utgangen av forrige femaar.

Av handels- og forbruksforeninger var der ved utgangen av 1910 — likeledes efter lensmændenes opgaver — 19 mot 15 ved utgangen av 1905.

Av samlag til handel med øl, vin, frugtvin og mjød fandtes der ved utgangen av 1910 3, nemlig 1 i Faaberg, 1 i Østre Toten og 1 i Gran. Antallet av rettigheter til skjænkning av de nævnte drikkevarer var ved utgangen av 1910 41 almindelige og 106 indskrænkede rettigheter samt 3 rettigheter til skjænkning kun av alkoholsvakt øl. Ved utgangen av forrige femaar var antallet av almindelige skjænkerettigheter 29 og av indskrænkede rettigheter 111.

7. Skibsfart.

Som næringsvei har skibsfarten i dette indlandsamt ingen betydning.

8. Andre næringsveier.

Ved utgangen av 1910 var der i amtet 8 anlæg for torvdrift med en samlet arbeidsstyrke av 113 mand og med en samlet arbeidstid i 1910 av 63 uker.

Jagten kan paa enkelte steder ha sin betydning som en biindtægt, da vildtpriserne er temmelig høie; men som næringsvei betragtet har den gjennemgaaende liten betydning.

Turisttrafikken er i femaaret øket jevnt saavel i Gudbrandsdalen som i Valdres. Fra 1908 av har der været igangsatt fast rute med motorvogn fra Otta til Aandalsnes, og fra 1909 av har lignende ruter været igang i Valdres fra Fagernes over Tyin til Lærdalsøren og fra Fagernes til Bygdin.

9. Kommunikationer.

Ved utgangen av 1905 hadde amtets offentlige veier en samlet længde av 2 027.5 km., hvorav 987.9 km. hovedvei og 1 039.6 km. bygdevei.

I perioden 1906—1910 er nybygget 108.418 km. og omlagt 38.430 km. offentlig vei.

Til anlæg og ombygning av veier har Staten ydet kr. 492 945.97, heri indbefattet distriktsbidraget kr. 88 109.17, amtet kr. 49 937.25, herredskommunerne kr. 245 665.66 og private i naturalarbeide omsatt i kroner og i kontanter kr. 36 903.41, tilsammen kr. 825 452.27, hvortil kommer utgifterne til grund og gjærde m. v.

Ved utgangen av aaret 1910 var amtets samlede veilængde 2 098.7 km., hvorav 1 035.6 km. hovedvei og 1 063.1 km. bygdevei.

I femaaret er foretat flere rodeinddelinger, hvorved veilængderne er korrigeret.

I perioden 1906—1910 er til vedlikeholdet av amtets veier og broer medgaat ialt kr. 751 083.40, hvorav falder paa Staten kr. 46 312.62, amtet kr. 174 578.32, herredskommunerne kr. 230 488.46 og naturalarbeide omsat i kroner = kr. 299 704 (et dagsverk mand = 1.50, et dagsverk hest og mand = kr. 3.50). I gjennemsnit pr. aar: kr. 150 216.68, hvorav Staten kr. 9 262.52, amtet kr. 34 915.66, herredskommunerne kr. 46 097.70, naturalarbeide kr. 59 940.80.

Byggevirksomheten har for hovedveienes vedkommende bestaaet i nybygning av:

Sveen—Finden i Biri og
Tisleia bro i Nordre Aurdal

samt omlægning av:

Sørum—Buskerud amtsgrænse i Søndre Aurdal,
Randstfjord—Vang i Jevnaker,
Vang - Bjellum i do.,
Hoviskogen—Mørken i Østre Slidre,
Kalvskind—Sand i Brandbu,
Viken—Kalvskind i do.,
Aasmundstad—Tofteboden i Nordre Fron,
Loms kirke—Dønfos bro i Lom og Skjaak samt
Filefjeldsveiens parceller i Nordre Aurdal og Vang.

Angaaende veienes fordeling og deres vedlikehold herredsvise henvises til den paa omstaaende side indtagne tabellariske opgave.

Av jernbaner er parcellen Aurdal—Fagernes av Valdresbanen aapnet for trafik høsten 1906. De nedre parceller av denne bane blev aapnet i forrige femaar.

Av nye jernbaneanlæg er følgende besluttet i femaaret:

1. Otta—Domaas,
2. Domaas—Støren,
3. Domaas gjennom Raumadalen til Romsdalsfjordens bund.

Av disse blev anlægget Otta—Domaas paabegyndt i femaaret, idet arbeidet tok sin begyndelse i 1909.

Gudbrandsdalsbanen til Otta, Kristiania—Gjøvikbanen, med sidearm fra Reinsvoll til Skreia, og Valdresbanen har i femaaret været regelmæssig trafikert.

Samtlige dele av amtet staar i telefonforbindelse med hinanden, dels gjennom Rikstelefonen og dels gjennom private telefonselskaper. Telefonnettet er jevnt utbredt og er i femaaret blit adskillig utvidet.

Opgaver vedkommende kommunikation

Veienes længde ved utgangen av aaret 1910 samt længde av de i femaaret 1906—1910 nyanlagte og omlagte veier.

Herredernes navn.	Samlet veilængde ved utgangen av 1910.			Herav vedlikeholdes:				I femaaret 19—1910 avlevere til offentlig benyttelse	
	Hovedveier.	Bygdeveier.	Tilsammen.	For Statskassens eller amtskassens regning.	Mot pengeutbetaling av herredskassen.	Udelukkende ved naturalveiarbeide.	Delvis ved naturalveiarbeide og delvis mot pengeutbetaling av herredskassen.	nyanlagte veier.	omlagte veier
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Lesje.....	63			16		47		-	
Dovre.....	65	5	70	33		32	5		
Skjåk.....	54.1	62.1	116.2	48	24.918	18.260			6.1
Lom.....	24.1478	34.6325	58.7803			58.7803		-	3.54
Vaage.....	34.582	24.922	59.504	34.582	4.643	20.279			
Sel.....	39	8	47	39	8				
Hedalen.....		27	27			27			
Nordre Fron.....	32.4	33	65.4	32.4			33	-	10.4
Søndre Fron.....	15	39	54			54			
Ringebu.....	27.482	56.868	84.350	27.482	5.950		50.918	6.330	
Øier.....	31	10.3	41.3			41.3			
Vestre Gausdal...	3.214	41.020	44.234			44.234			
Østre Gausdal...	9.271	35.301	44.572		9.973	34.599		-	
Faaberg.....	40.190	31.237	71.427		15.594	55.833			
Biri.....	26	20	46		46			6	
Snertingdalen.....	10	47	57		57			10	
Vardal.....	38.751	48.558	87.309	-	87.309			-	0.130

¹ a) = Sommerarbeide, derunder indbefattet gruskjørsel paa vinterføre. b) = Vinter-

æsenet i Kristians amt for aaret 1910.

Veienes paa herredet aldende vedlikeholdsudgifter i aaret 1910.			Nærmere oplysninger vedkommende naturalveiarbeidet.							
			Ved- like- holds- ar- beide. ¹	Antal dags- verk		Pris pr. dagsverk		Følgelig blir den samlede værdi		
Utbetalt av herreds- kassen.	Antagen værdi av naturalvei- arbeidet.	Til- sammen.		a) mand alene.	b) mand og hest.	a) mand alene.	b) mand og hest.	av a) (mands- dagsverk).	av b) (mands- og heste- dagsverk).	ialt.
Kr.	Kr.	Kr.					Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
	2 646.00	2 646.00	{ a) b)	300 303	240 240	2.00 2.00	3.00 3.00	600.00 606.00	720.00 720.00	1 320.00 1 326.00
186.00	1 620.00	1 806.00	{ a) b)	201 193	139 135	2.00 2.00	3.00 3.00	402.00 386.00	417.00 405.00	819.00 791.00
435.00	688.25	1 123.25	{ a) b)	44.1 204.5	62.4 27.7	1.50 1.50	3.50 3.50	66.15 306.75	218.40 96.95	284.55 403.70
739.62	2 602.20	3 341.82	{ a) b)	410 520.6	224 35.1	2.00 1.50	4.00 3.00	820.00 780.90	896.00 105.30	1 716.00 886.20
343.00	1 777.50	2 120.50	{ a) b)	450	315	1.50	3.50	675.00	1 102.50	1 777.50
300.00	1 484.00	1 784.00	{ a) b)	295 143	195 127	1.50	3.50	657.00	1 127.00	1 784.00
	285.00	285.00	{ a) b)	28 50	23 25	1.50	3.50	117.00	168.00	285.00
593.52	ca. 1 600.00	ca. 2 200.00	{ a) b)	408	285	1.50	3.50	612.00	997.50	1 609.50
153.00	1 122.50	1 275.50	{ a) b)	136 64	235 -	1.50	3.50	{ 204.00 96.00	822.50 -	1 026.50 96.00
523.30	2 926.00	3 449.30	{ a) b)	390 408	470 24	1.50	3.50	1 197.00	1 729.00	2 926.00
	2 006.00	2 006.00	{ a) b)	570 156	175 87	1.50 1.50	3.50 3.50	855.00 234.00	612.50 304.50	1 467.50 538.50
831.00	2 666.00	3 497.00	{ a) b)	343 270	369 130	1.50 1.50	3.50 3.50	919.50	1 746.50	2 666.00
1 571.82	3 160.50	4 732.32	{ a) b)	390 408	328 233	1.50 1.50	3.50 3.50	585.00 612.00	1 148.00 815.50	1 733.00 1 427.50
1 185.19	5 804.50	6 989.69	{ a) b)	736 385	1 011 167	1.50 1.50	3.50 3.50	1 104.00 577.50	3 538.50 584.50	4 642.50 1 162.00
3 871.80	-	3 871.80	{ a) b)	-	-	-	-	-	-	-
3 471.85	-	3 471.85	{ a) b)	-	-	-	-	-	-	-
7 279.51	-	7 279.51	{ a) b)	-	-	-	-	-	-	-

arbeide.

Opgaver vedkommende kommunikation

Veienes længde ved utgangen av aaret 1910 samt længde av de i femaaret 1906—1910 nyanlagte og omlagte veier.

Herredernes navn.	Samlet veilængde ved utgangen av 1910.			Herav vedlikeholdes				I femaaret 1906—1910 avlevert til offentlig benyttelse.	
	Hovedveier.	Bygdeveier.	Tilsammen.	For Statskassens eller amtskassens regning.	Mot pengeutbetaling av herredskassen.	Udelukkende ved naturalveiarbeide.	Delvis ved naturalveiarbeide og delvis mot pengeutbetaling av herredskassen.	Ny-anlagte veier.	Omlagte veier
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Østre Toten	33.550	48.561	82.111	33.550	48.561		-		
Vestre Toten	19	57.2	76.2					5.921	
Kolbu	3.5	37.9	41.4	²	²	²	²	-	
Eina	16.9	12.8	29.7	³	³	³	³		-
Jevnaker	14.145	10.077	24.222	⁴ 14.145	10.077				1
Lunner	28	29	57	⁵ 28	57		57	ca. 2	
Gran	20.608	23.860	44.468	⁶ 20.608			23.860	-	3
Brandbu	43	30.3	73.3		73.3			6.9	9
Søndre Land	52	54	106		4	102		4	7
Nordre Land	24	68	92			92		ca. 3	ca. 1
Søndre Aurdal	44.310	64.674	108.984			108.984			6
Etnedalen	17.400	47.483	64.883	⁷ 17.400			47.483		
Nordre Aurdal	51	16	67			60	7		
Østre Slidre	44	29	73	17	2	54			
Vestre Slidre	21.147	36.538	57.685		3.805	53.880			
Vang	70.025	5.140	75.165	33.282		41.883			2.310

¹ a) = Sommerarbeide, derunder indbefattet gruskjørsel paa vinterføre. b) = Vintervedlikeholdes helt av herredet. ³ Samtlige veier har bidrag av amt og stat. ⁴ Del-
⁸ Av herredskassen. ⁹ Av amtskassen.

æsenet i Kristians amt for aaret 1910. (Forts.).

Veienes paa herredet aldende vedlikeholdsudgifter i aaret 1910.			Nærmere oplysninger vedkommende naturalveiarbeidet.							
Utbetalt av herredskassen.	Antagen værdi av naturalveiarbeidet.	Til- sammen.	Ved- like- holds- ar- beide. ¹	Antal dags- verk		Pris pr. dagsverk		Følgelig blir den samlede værdi		
				a) mand alene.	b) mand og hest.	a) mand alene.	b) mand og hest.	av a) (mands- dagsverk).	av b) (mands- og heste- dagsverk).	Ialt.
Kr.	Kr.	Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
8 715.20	-	8 715.20	-	-	-	-	-	-	-	-
6 662.99	-	6 662.99	-	-	-	-	-	-	-	-
4 779.25	-	4 779.25	-	-	-	-	-	-	-	-
2 096.98	-	2 096.98	-	-	-	-	-	-	-	-
4 411.00	-	4 411.00	-	-	-	-	-	-	-	-
1 080.00	4 200.00	5 280.00	{ a) b)	1 200 200	400 300	1.50 1.50	3.00 3.00	1 800.00 300.00	1 200.00 900.00	3 000.00 1 200.00
539.00	2 745.00	3 284.00	{ a) b)	570	540	1.50	3.50	855.00	1 890.00	2 745.00
4 886.97	-	4 886.97	-	-	-	-	-	-	-	-
746.91	3 705.50	4 452.41	{ a) b)	879 35	527 140	1.50 1.50	3.50 3.50	1 318.50 52.50	1 844.50 490.00	3 163.00 542.50
	5 759.50	5 759.50	{ a) b)	725 625	547 520	1.50 1.50	3.50 3.50	1 087.50 937.50	1 914.50 1 820.00	3 002.00 2 757.50
635.00	2 665.00	3 300.00	{ a) b)	700 179	248 100	2.50	3.50	2 197.00	1 256.00	3 453.00
462.35	2 430.00	2 892.35	{ a) b)	250 218	195 165	2.50 2.50	3.50 3.50	625.00 545.00	682.50 577.50	1 307.50 1 122.50
210.00	1 952.00	2 162.00	{ a) b)	555	320	1.50	3.50	822.00	1 120.00	1 942.00
45.00	3 536.00	3 581.00	{ a) b)	551 183	388 129	2.00	4.00	1 468.00	2 068.00	3 536.00
⁸ 115.00	1 632.50	2 112.86	{ a)	174	237	1.50	3.50	261.00	819.50	1 080.50
⁹ 365.36			{ b)	86	118	1.50	3.50	129.00	413.00	542.00
	3 659.50	3 659.50	{ a) b)	365 600	370 262	1.50 1.50	3.50 3.50	547.50 900.00	1 295.00 917.00	1 842.50 1 817.00

rbeide. ² Stat og amt yder bidrag til samtlige veier med undtagelse av 8 km. bygdevei, som is amt og herred. ⁵ Delvis. ⁶ Puksten, prammer og broer. ⁷ Amtskassens regning.

Likeledes er der regelmæssig postgang til alle dele av amtet. Postforbindelsen er i femaaret yderligere utviklet, dels gjennom opprettelse av nye post-aapnerier og dels ved opprettelse og utvidelse av landpostbudruiter.

Turisttrafikken er omtalt foran under avsnit 8.

10. Kommunal husholdning.

Angaaende de enkelte herreders beskatningsforhold meddeles følgende opgave:

Opgave over de enkelte herreders beskatningsforhold i 1905 og 1910¹.

Herred.	1905.			1910.		
	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lesje	6.71	2.24	1.25	{ 7.95 8.49	{ 2.65 2.83	{ 1.25
Dovre	9.40	2.35	-	11.60	2.90	
Skjaak	10.60	3.00	2.00	9.00	3.00	2.00
Lom	12.00	2.40	1.50	12.10	2.42	1.50
Vaage	12.24	2.12	1.50	10.04	2.08	1.50
Sel		-	-	9.41	1.88	1.50
Hedalen			-	17.00	3.00	2.50
Nordre Fron	10.30	2.09	{ 2.50 3.50	{ 12.22	{ 2.45	{ 2.50 3.50
Søndre Fron	15.09	3.00	1.50	14.21	2.84	2.50

¹ Naturalarbeidet er efter de mottagne opgaver medtat paa budgettet i efter-nævnte herreder og pr. skyldmark godskrevet vedkommende med:

1905: Vaage kr. 1.00, Søndre Fron kr. 1.00, Østre Gausdal kr. 1.40, Vestre Gausdal kr. 0.75, Faaberg kr. 2.00, Jevnaker kr. 2.00, Lunner kr. 2.00, Gran kr. 1.00, Brandbu kr. 1.00, Søndre Land kr. 1.50, Nordre Land kr. 1.25, Søndre Aurdal kr. 2.00, Etnedalen kr. 2.00, Nordre Aurdal kr. 1.80, Vestre Slidre kr. 0.60.

1910: Vaage kr. 1.00, Sel kr. 1.00, Søndre Fron kr. 0.50, Østre Gausdal kr. 1.40, Vestre Gausdal kr. 0.75, Faaberg kr. 2.00, Lunner kr. 2.00, Gran kr. 1.00, Søndre Land kr. 1.50, Nordre Land kr. 1.25, Søndre Aurdal kr. 2.00, Etnedalen kr. 2.50, Nordre Aurdal kr. 2.00, Vestre Slidre kr. 1.00.

Opgave over de enkelte herreders beskatningsforhold
i 1905 og 1910¹. (Forts.)

Herred.	1905.			1910.		
	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Ringebu	10.52	2.50	5.20	10.17	2.50	{ 5.20 6.90
Øier	10.00	2.50	3.00	9.10	2.50	3.00
Vestre Gausdal	14.21	2.36	2.50	13.77	2.71	2.50
Østre Gausdal	11.81	3.00	3.00	13.53	2.29	3.00
Faaberg	13.00	2.60	3.50	13.80	2.76	4.00
Biri	{ 12.34 15.68 }	2.50	1.50	14.50	2.50	2.00
Snertingdalen	-	-	-	13.48	2.50	2.00
Vardal	13.80	2.00	4.00	10.00	2.50	3.50
Østre Toten	10.50	2.50	2.00	12.00	3.00	2.00
Vestre Toten	{ 11.20 11.35 }	{ 2.80 2.84 }	1.50	12.00	3.00	2.00
Kolbu	-	-	-	14.00	3.00	1.50
Eina	-	-	-	11.50	2.88	1.50
Jevnaker	6.71	1.92	3.65	8.61	2.46	3.65
Lunner	9.00	2.00	4.25	8.32	2.08	4.75
Gran	11.20	2.00	3.32	8.90	2.23	3.75
Brandbu	{ 9.30 9.80 }	{ 2.33 2.45 }	4.69	{ 9.00 10.00 }	{ 2.25 2.50 }	{ 5.63
Søndre Land	15.93	2.65	2.50	{ 13.91 10.30 }	{ 2.78 2.06 }	{ 2.50
Nordre Land	16.25	2.71	4.25	17.15	2.86	4.20
Søndre Aurdal	14.45	2.07	2.88	11.62	1.66	3.15
Etnedalen	15.96	2.66	2.50	{ 15.54 15.65 }	{ 2.59 2.61 }	{ 2.50
Nordre Aurdal	13.97	2.00	-	15.47	2.50	-
Østre Slidre	10.97	2.19	2.00	10.12	2.02	2.00
Vestre Slidre	15.33	2.22	1.00	12.29	1.76	1.00
Vang	{ 8.55 9.20 9.75 }	{ 1.71 1.84 1.95 }	1.50	10.45	2.09	1.50

¹ Se noten foregaaende side.

Til dækkelse av amtskommunens utgifter blev for 1910 utlignet som matrikelskat kr. 186 551.21, efter kr. 3.75 pr. skyldmark, hvorhos kr. 186 000 blev fordelt som amtsskat paa herrederne efter skattelovens § 7. I 1905 blev der utlignet som matrikelskat kr. 174 295.14, efter kr. 3.50 pr. skyldmark, og paa herrederne efter skattelovens § 7 kr. 174 000.

Amtskommunens gjæld var ved utgangen av 1910 kr. 2 896 388.89, hvorav imidlertid kr. 776 595 63 faldt paa de engere kommuner. Ved utgangen av forrige femaar var gjælden kr. 1 546 169.23. Forøkelsen skyldes et i 1906 optat laan, stort kr. 2 700 000. Laanet blev væsentlig optat til konvertering av ældre laan, til utlaan til engere kommuner i amtet, samt til indbetaling av restbidraget til Kristiania—Gjøvikbanen.

Nogen kommunal erhvervsvirksomhet vites ikke at være drevet i femaaret.

II. Arbeiderforhold.

Angaaende lønningerne for tjenestegutter, tjenestepiker, husmænd og dagarbeidere henvises til, hvad derom er nævnt under afsnittet «Jordbruk og fædrift».

Den almindelige dagløn paa egen kost i 1910 er opført til:

Tømmerhuggere	fra kr. 2.50 til kr. 4.00
Tømmerkjørere, med hest	« 4.00 - « 7.00
— , uten	« 2.50 - « 4.00
Elvefløtere	« 2.50 - « 5.00
Lensearbeidere	« 2.50 - « 4.50
Bergverksarbeidere	« 3.00 « 4.00
Stenbrytere	« 2.00 - « 4.00
Stenhuggere	« 3.00 - « 3.50
Glasverksarbeidere	« 4.50
Teglverksarbeidere	« 3.00
Arbeidere ved mekaniske verksteder	« 2.50 - « 3.50
— - anglefabrikker	« 4.00
Spinderiarbeidere, mænd	« 2.50 - « 3.00
— , kvinder	« 1.25 - « 1.70
Væveriarbeidere, mænd	« 2.50 - « 3.00
— , kvinder	« 1.25 - « 1.70
Træslipearbeidere	« 2.50 - « 4.50
Cellulosefabrikarbeidere	« 3.50
Papirfabrikarbeidere	« 3.00 - « 4.00
Sagbruksarbeidere	« 2.25 - « 3.50
Høvleriarbeidere	« 2.25 - « 3.50
Brænderiarbeidere	« 2.00 - « 3.00
Møllearbeidere	« 2.00 - « 3.50
Hustømmermænd	« 2.50 - « 4.50

Snekkerarbeidere	fra kr. 2.50 til kr. 4.50
Smedsvender	- « 2.00 - « 3.50
Mursvender	- « 2.00 - « 4.00
Skomakersvender	- « 1.50 - « 3.00
Skræddersvender	- « 1.50 - « 3.00
Bakersvender	« 1.50 - « 3.25
Arbeidere ved melkekondenseringsfabrikken Kap: mænd	« 3.50
— - — - kvinder	« 2.00

I 1910 var der i amtet følgende arbeiderforeninger:

1. Vaage arbeiderforening,
2. Søndre Fron do.
3. Øier do.
4. Tretten do.
5. Biri do.
6. Redalen do.
7. Snertingdalen do.
8. Fluberg do.
9. Høve østre do.
10. Høve vestre do.
11. Røgne do.
12. Hegge do.

Medlemsantallet varierer fra 20 til 150.

Av syke- og understøttelsesforeninger m. v. var der i 1910 følgende i amtets landdistrikt:

1. Lillehammer dampsag og høvleris arbeideres sykekasse, Faaberg.
2. Kap melkefabriks arbeideres sykekasse, Østre Toten.
3. Mustad arbeideres sykekasse, Vardal.
4. Hadelands glasverks arbeideres sykekasse, Jevnaker.
5. Kistefos træsliperis arbeideres sykekasse, Jevnaker.

12. Slutning.

Ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyrå var skyldmarkens gjennemsnitsverdi i femaaret kr. 1 980 mot kr. 2 010 i forrige femaar.

Som det av nedenstaaende utdrag av skatteligningerne for 1905 og 1910 vil sees, er formuen i samtlige herreder øket i femaaret; det samme gjælder med hensyn til inntægten undtagen for Lesje og Nordre Aurdals vedkommende, hvor der er en nedgang av med rundt tal henholdsvis kr. 10 000 og kr. 22 000. For det hele amt set underrett var forøkelsen i formue over 25 millioner kroner og i inntægt over 2 millioner kroner.

Utdrag av skatteligningerne for aarene 1905 og 1910:

Herreder.	1905.		1910.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lesje.....	1 687 700	347 660	1 953 100	337 140
Dovre.....	1 222 750	218 900	1 584 250	279 910
Skjaak.....	906 300	223 500	1 282 200	278 630
Lom.....	1 257 100	341 160	1 470 928	344 339
Vaage.....	3 369 400	554 475	2 147 400	334 900
Sel.....	-	-	1 096 400	246 900
Hedalen.....	-	-	1 000 700	125 550
Nordre Fron.....	2 736 650	678 395	2 831 350	696 115
Søndre Fron.....	2 015 600	426 070	2 263 100	480 630
Ringebu.....	2 755 800	773 422	3 217 200	811 235
Øier.....	2 700 300	463 660	2 995 100	537 060
Vestre Gausdal.....	1 795 500	377 040	2 298 800	397 380
Østre Gausdal.....	2 130 700	459 641	2 243 700	491 205
Faaberg.....	4 119 600	769 875	4 768 500	816 300
Biri.....	4 406 500	782 495	3 480 600	544 150
Snertingdalen.....			1 986 600	306 325
Vardal.....	2 996 830	665 141	5 291 600	914 320
Østre Toten.....	8 744 500	1 430 860	10 208 500	1 673 835
Vestre Toten.....	6 239 200	1 061 515	2 930 600	594 145
Kolbu.....	-	-	2 244 900	346 445
Eina.....	-	-	1 585 200	195 630
Jevnaker.....	4 568 728	879 160	6 212 750	1 075 565
Lunner.....	3 440 178	522 235	4 678 055	669 410
Gran.....	4 789 700	721 980	5 586 000	817 395
Brandbu.....	6 265 000	802 790	7 615 800	982 710
Søndre Land.....	5 331 680	850 232	11 217 600	1 036 517
Nordre Land.....	3 648 400	512 233	4 398 850	537 430
Søndre Aurdal.....	3 675 000	456 675	5 633 000	586 875
Etnedalen.....	1 775 000	232 900	2 437 150	279 478
Nordre Aurdal.....	3 466 000	580 585	3 822 000	558 810
Østre Slidre.....	1 782 750	285 089	2 197 000	333 454
Vestre Slidre.....	2 226 500	325 195	2 612 000	368 335
Vang.....	1 761 900	315 490	1 843 500	330 000
Tilsammen	91 815 266	16 058 373	117 134 433	18 328 123

I amtets landdistrikt blev der i femaaret avholdt 28 047 utpantninger for tilsammen kr. 795 305.25, hvorav for skatter kr. 760 356.82. I samme tidsrum blev der sammesteds avholdt 3 946 eksekutioner for tilsammen kr. 1 195 883.82. Ialt blev der saaledes i landdistriktet avholdt utpantninger og eksekutioner for tilsammen kr. 2 091 139.07 mot kr. 2 535 412.28 i forrige femaar.

Tvangsauktioner avholdtes i amtets landdistrikt i femaaret over fast gods i et antal av 234 for en samlet tilslagssum av kr. 799 579 mot henholdsvis 222 og kr. 1 220 993 i forrige femaar. Over løsøre blev der i samme tidsrum sammesteds avholdt 370 tvangsauktioner for en samlet tilslagssum av kr. 94 083.69 mot henholdsvis 391 og kr. 98 848 i forrige femaar.

Der blev i femaaret tinglæst og avlæst panteheftelser i amtets landdistrikt for følgende beløb:

I femaaret.	Tinglæst.		Avlæst.		Førøkelse. Beløb.
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	
		Kr.		Kr.	Kr.
1906—1910	8 757	25 757 476.09	6 365	15 354 595.33	10 402 880.76
1901—1905	8 269	20 508 281.91	5 404	11 032 621.37	9 475 660.54

Ved utgangen av 1910 hadde amtet følgende brandforsikringsindretninger:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Forsikringssum 31te december 1910.			Utbetalte erstatninger i femaaret 1906—1910.
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lesje og Dovre Brandassuransesforretning.....	1861	1 311 058.94	127 763.00	1 438 821.94	251.00
Skjaak Brandforsikringsforening	1869	649 335.00	231 690.00	881 025.00	510.00
Vaage Brandassuransesforening	1875	3 053 700.00	.	3 053 700.00	14 300.00
Søndre og Nordre Frons Brandforsikringsselskap	1862	2 950 420.00	789 200.00	3 739 620.00	170.00
Ringebu Brandforsikringsselskap	1864	2 010 019.00	481 937.00	2 491 956.00	8 489.00

Indretningens navn. (Forts.).	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Forsikringssum 31te december 1910.			Utbetalte erstat- ninger i femaaret 1906—1910.
		For hus alene.	For løsore alene.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Øier Brandforsikringsselskap	1883	-	900 000.00	900 000.00	467.00
Gausdal Brandforsikringsforening	1827	2 909 055.00	948 684.00	3 857 739.00	2 439.50
Faaberg Brandforsikringsforening	1861	3 145 475.00	713 520.00	3 858 995.00	690.00
Biri Brandforsikringsforening	1856	2 943 040.00	1 068 930.00	4 011 970.00	460.00
Toten-Vardalske Brandforsikringsforening	1837	17 822 663.00	7 893 621.00	25 716 284.00	55 206.90
Jevnaker Brandassuranseforening	1858	3 956 612.00	554 191.00	4 510 803.00	3 932.00
Gran & Brandbu private Brandkasse	1858	7 710 560.00	4 170 630.00	11 881 190.00	14 950.00
Søndre og Nordre Lands brandforsikringsforening ..	1893	5 353 770.00	3 258 780.00	8 612 550.00	31 371.71
Søndre Aurdals Brandforsikringsforening	1864	3 145 981.00	728 807.00	3 874 788.00	1 180.00
Nordre Aurdals gjensidige Brandforsikringsforening ..	1901	1 096 770.00	292 250.00	1 389 020.00	11 644.00
Østre Slidre Brandforsikringsforening	1895	979 130.00	.	979 130.00	295.00
Vestre Slidre Brandforsikringsforening	1899	1 112 686.00	.	1 112 686.00	240.00
Vang Brandforsikringsforening	1895	601 200.00		601 200.00	intet

I økonomisk henseende antages amtets landdistrikt gjennemgaaende at være gaat fremover i femaaret. Dette skyldes bedring av jordbruket, men fremforat de stigende priser paa skog.

I social henseende antages forholdene i amtets landdistrikt at ha været omtrent som i forrige femaar.

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været tilfredsstillende. Det samme antages at ha været tilfældet med sedelighetstilstanden og de moralske forhold. Derimot har ædruelighetstilstanden paa mange steder i amtet ladet adskillig tilbake at ønske, om der end ogsaa her synes at ha kunnet spores noget fremskridt.

B. Byerne.

Angaaende den økonomiske tilstand i amtets kjøpstæder, Lillehammer og Gjøvik, henvises til de vedliggende beretninger fra magistraterne i disse byer.

Kristians amt den 30te mai 1913.

S. Lambrechts.

Beretning

om kjøpstaden Lillehammers økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængden.

Byens indvaanerantal, der ved utgangen av 1905 var ca. 3 500, utgjorde ved utgangen av 1910 — efter den i december maaned samme aar foretagne folketælling — vel 3 800.

2. Industri.

Industrien har i femaaret gaat jevnt fremover, hvad der vil fremgaa av nedenstaaende oplysninger om antallet av arbeidere ved de viktigste industrielle bedrifter i byen.

Nymo Bruk (sag, høvleri og trævarefabrik) beskjæftiget ved begyndelsen av femaaret 28 og ved slutningen av femaaret 34 arbeidere.

Mesna Bruk (landbruksmaskinfabrik, jernstøperi og mekanisk verksted) beskjæftiget henholdsvis 5 og 25 arbeidere. I femaaret er bedriften utvidet til ogsaa at omfatte fabrikation av bensinmotorer (landbruksmotorer).

Gudbrandsdalens Uldvarefabrik beskjæftiget henholdsvis 22 og 25 arbeidere.

Aktieselskapet W. Andresen (reiseeffektfabrik) beskjæftiget henholdsvis 10 og 25 arbeidere,

G. L a r s e n s P i p e f a b r i k har i femaaret gjennemsnitlig beskjæftiget 9 mand. Forretningen har en filial i Kristiania.

P. T. H e l l e b e r g s C y k k e l f a b r i k og R e p a r a t i o n s v e r k s t e d beskjæftiget ved utgangen av 1910 10 mand. Den fabrikerer «Tryg»-cykkelen, der har vundet et godt renommé og er meget utbredt over Oplandene.

Av industrielle bedrifter kan endvidere nævnes:

L i l l e h a m m e r B r æ n d e r i og B r y g g e r i. Stortingets «brænderi-beslutning» av 1908 hadde tilfølge, at brænderiets drift nu er ophørt.

H e r s a u g s F r ø r e n s e r i, B e n- og B a r k e m ø l l e.

L i l l e h a m m e r A k t i e m ø l l e.

S o r g e n d a l M ø l l e.

B u ' s S a a p e f a b r i k. Produksjonen er ubetydelig.

L i l l e h a m m e r D a m p s a g og H ø v l e r i ligger i Faaberg herred, men har kontor i Lillehammer. De fleste av forretningens arbeidere bor inden byens grænser.

A k s e l f a b r i k k e n «N i a g a r a» (specialfabrik for aksler til alle slags kjøretøier) ligger like utenfor bygrænsen og beskjæftiget ved utgangen av 1910 18 mand.

Av nye bedrifter, der er kommet til i femaarets løp, kan nævnes:

L i l l e h a m m e r V æ v e r i startedes høsten 1908 med 6 arbeidere. Ved utgangen av 1910 var arbeidernes antal 17.

L i l l e h a m m e r M ø b e l f a b r i k begyndte sin virksomhet vaaren 1910 og har beskjæftiget 7 arbeidere.

Til industrielle bedrifter bør maaske ogsaa henregnes O. S k a r s og J. H o m b s D a m p f a r v e r i, likesom flere haandverkere benytter elektrisk drivkraft.

Det kommunale elektricitetsverk har i femaaret utviklet sig jevnt og sikkert. Særlig i de sidste aar merkes en betydelig fremgang i benyttelse av strøm til forskjellige industrielle smaa anlæg i byen.

I 1907 forandredes driftspændingen fra 2×110 volt til 2×220 volt, og samtidig blev kraftstationen utbygget med 1 sæt maskinagregater paa 500 hestekræfter, saa man nu raader over tilsammen 1 000 hestekræfter. Samme aar blev gatebelysningen utvidet med 14 buelamper og 11 større glødelamper. I 1910

oprettedes kontrakt med Mesna Træsliperi¹ om levering av 170 hestekræfter til drift av sliperiets rensmaskiner etc. En særskilt kraftledning blev da lagt fra kraftstationen og ned til Mesna Træsliperi under forudsætning av, at den senere blir at fortsætte over Mjøsen til Vingnæs. Driften har foregaaet uten avbrytelser eller forstyrrelser av nogen nævneværdig art, og har der hvert aar været driftsoverskud. Samtlige byens forretningslokaler anvender elektrisk lys, og der er nu kun faa privathus, som ikke helt eller delvis benytter elektrisk belysning. Antallet av glødelamper har fra 1ste januar 1906 til 31te december 1910 steget fra 4 331 til 6 857. Motorernes antal er i samme tidsrum steget fra 18 til 34, og man har det sikre haab, at smaaindustrien vil vokse jevnt og sikkert fremover paa grund av den billige pris paa kraft til teknisk bruk.

H a a n d v e r k e r s t a n d e n s kaar har i femaaret været noget bedre end i den foregaaende periode 1901—1905. Dog har der ogsaa i den sidste periode været trykkede tider for enkelte brancher. Der kan vel neppe være tvil om, at den stadig voksende omsætning av fabrikkvarer har den væsentligste skyld heri, paa samme tid som lønningen og prisen paa materialer har været temmelig høi.

I Riksforsikringsanstalten har været forsikret:

I 1906	37	bedrifter.	Præmie kr. 6 434.13
- 1907	49	—	« 5 857.44
- 1908	50	—	« 7 007.80
- 1909	55	—	« 6 520.80
- 1910	56	—	« 7 048.27

3. H a n d e l.

Handelsforeningen, hvis uttalelse er indhentet, uttaler: Omsætningen har været jevnt god og sandsynligvis øket endel, begrundet i gunstige økonomiske forhold i byens og dens omliggende distrikter. For byens vedkommende maa pekes paa, at adskillige større og mindre byggeforetagender har paagaat, samtidig med at arbejdsfortjenesten har steget betragtelig. For den enkelte handlende er en større fortjeneste dog motvirket av større konkurranse, idet der i perioden er tilkommet flere nye firmaer, samtidig med at alle fornødenheter er steget. Nogen stor fremgang i kapitaldannelse er derfor utelukket; men i det store hele maa man betegne perioden som jevnt god. Med undtagelse av et par mindre stansninger har ingen konkurser forekommet.

¹ Begyndte sin virksomhet først i 1911.

a. Banker.

Lillehammer har 3 bankforretninger:

1. Norges Banks Afdeling.

Til disposition i femaaret har været stillet: i 1906 kr. 1 300 000,¹ i 1907 kr. 1 300 000,¹ 1908 kr. 900 000, 1909 kr. 900 000 og 1910 kr. 900 000; paa folio indestod: ved utgangen av 1906 kr. 162 106, 1907 kr. 162 025, 1908 kr. 78 374, 1909 kr. 128 951 og i 1910 kr. 90 433, saaledes at der ialt havdes til disposition: ved utgangen av 1906 kr. 1 462 106, 1907 kr. 1 462 025, 1908 kr. 978 374, 1909 kr. 1 028 951 og 1910 kr. 990 433; til utlaan og diskontering er anvendt: i 1906 kr. 901 578, 1907 kr. 839 809, 1908 kr. 823 210, 1909 kr. 809 350 og 1910 kr. 840 017; summen av indvundne renter og diskontopræmier utgjorde: for 1906 kr. 51 355, 1907 kr. 44 630, 1908 kr. 42 019, 1909 kr. 39 033 og 1910 kr. 41 963. Ved utgangen av 1906 var utlaant a) mot vekslers, depositum og kassakreditiv kr. 449 693, b) mot vekselobligationer kr. 280 300 og c) mot pant kr. 170 255; ved utgangen av 1907 var utlaant henholdsvis kr. 492 589, kr. 195 796 og kr. 150 355, ved utgangen av 1908 henholdsvis kr. 480 093, 200 957 og kr. 142 160, ved utgangen av 1909 henholdsvis kr. 474 604, kr. 197 960 og kr. 136 080 og ved utgangen av 1910 kr. 538 006, kr. 172 500 og kr. 126 555. Utestaaende i boer var: i 1906 kr. 1 329, 1907 kr. 1 069, 1908 intet, 1909 kr. 706 og 1910 kr. 2 956. Den gjennemsnitlige diskonto var: i 1906 5.16 pct., i 1907 5.208 pct., i 1908 5.292 pct., i 1909 5 pct. og i 1910 kr. 4.75 pct.

2. Lillehammer Sparebank hadde under forvaltning: i 1906 kr. 5 539 178.93, 1907 kr. 5 886 468.29, 1908 kr. 6 235 333.51, 1909 kr. 6 532 079.61 og 1910 kr. 7 030 991.58. Bankens formue var ved utgangen av 1906 kr. 608 962.96, 1907 kr. 622 961.72, 1908 kr. 650 005.45, 1909 kr. 683 193.50 og 1910 kr. 708 459. Den 31te december 1910 var antallet av indskytere 7 540 med et samlet tilgodehavende av kr. 6 317 717.61. Indskudsrentens størrelse har været: i 1906 4.05 pct., 1907 4.04 pct., 1908 4.04 pct., 1909 3.54 pct. og 1910 3.50 pct. Pantelaansrenten har været: i 1906 5 pct., 1907 5 pct., 1908 5 pct., 1909 5 pct. og 1910 5 pct. Vekselobligationsrenten har i femaaret variert mellem 6 pct. og 5 pct. Vekselrenten har været $\frac{1}{2}$ pct. lavere. I vekslers utestaaar pr. 31te december 1910 kr. 590 753.09. I vekselobligationer utestod s. d. kr. 3 394 676.87. I panteobligationer utestod s. d. kr. 795 570.60 og i kommuneobligationer s. d. kr. 348 500.00.

3. Faaberg Sparebank hadde til forvaltning: i 1906 kr. 1 840 415.84, 1907 kr. 1 964 164.18, 1908 kr. 2 200 267.27, 1909 kr. 2 339 689.70 og 1910 kr. 2 583 047.65. Pr. 31te december 1910 hadde 3 960 indskytere tilgode kr. 2 382 648.59. Bankens formue utgjorde ved utgangen av 1910 kr.

¹ Herav ekstraordinært kr. 400 000.

200 399.06. Indskudsrenten har variert mellem $4\frac{1}{2}$ pct.— $3\frac{1}{2}$ pct. Utlansrenten har variert mellem 6 pct.—5 pct. Renten for veksler $\frac{1}{2}$ pct lavere. Pantelaansrenten har variert mellem 5 pct— $4\frac{1}{2}$ pct. Pr. 31te december 1910 utestod: mot veksler kr. 439 571.53, mot vekselobligationer kr. 726 712.34, mot pantobligationer kr. 642 352 og mot kommuneobligationer kr. 87 900.00.

Der har i perioden — og da særlig i dens sidste aar — paagaat megen byggevirksomhet i byen. Den kostbare husleie har bevirket, at der er bygget en række privathus. Den væsentligste del av de nyopførte hus er eneboliger, og der er vel faa byer i landet, som i forhold til sin folkemængde har saa mange hus som Lillehammer. Av større byggearbeider, som er utført i perioden, kan nævnes opførelsen av Mesna Træsliperi, Lillehammer Turisthotel og utvidelsen av Lillehammer Sparebanks bygning.

b. A s s u r a n s e.

Forsikringssummen for de i den Almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede bygninger utgjorde pr. 31te december 1910 kr. 5 336 940 i kjøpstadavdelingen og kr. 434 350 i landavdelingen. Vandverksnedsættelsen for de til kjøpstadavdelingen henførte bygninger var til samme tid 25 pct. Yderligere nedsættelse i kontingenten har derhos været tilstaat endel av den til kjøpstadavdelingen henførte mere spredt beliggende villamæssige bebyggelse. Mange private brandforsikringsselskaper har agenter paa stedet og tegner assurance saavel paa fast som løst gods. Ogsaa mange livs- og ulykkesforsikringsselskaper er representert paa stedet.

4. S k i b s f a r t e n

er selvfølgelig av liten betydning. Byen hadde i længere tid følt savnet av et lokalskib til at besørge forbindelsen med byens opland paa vestsiden av Mjøsen. I 1908 blev derfor dampskibet «Lillehammer» anskaffet. Skibet gik de to første aar med underskud, men har nu oparbeidet sig en jevn trafik saaledes, at det i 1910 gav et mindre overskud.

5. K o m m u n a l h u s h o l d n i n g.

I femaaret er oparbeidet nye gater i en længde av 720 m. med et kostende av kr. 4 925. Der er nedlagt 1 466 m. vandledninger for en samlet omkostningssum av kr. 15 203 og 1 410 m. kloakledninger for en sum av kr. 8 112. Der er anskaffet en stor, moderne vandvogn og en do. feiekost.

Ifølge skatteligningerne var den antagne indtægt og formue med derpaa faldende skatøre for de fem aar følgende:

	Indtægt.	Skatøre.	Skattebeløb.
1906	kr. 1 240 795	11.12	kr. 64 132.34
1907	« 1 323 140	10.86	« 66 363.29
1908	« 1 351 365	10.70	« 67 122.84
1909	« 1 464 395	10.10	« 68 057.90
1910	« 1 608 130	9.78	« 70 829.94

	Formue.	Skatøre.	Skattebeløb.
1906	kr. 5 704 000	1.65	kr. 9 411.60
1907	« 5 998 500	1.65	« 9 897.53
1908	« 5 896 100	1.65	« 9 728.58
1909	« 6 059 100	1.65	« 9 997.56
1910	« 6 350 500	1.80	« 11 430.90

Værdien av kommunens faste eiendomme var ved utgangen av 1910 kr. 742 010.

Byens gjæld var ved utgangen av:

1906.....	kr. 429 500
1907.....	« 426 000
1908.....	« 392 000
1909.....	« 387 000
1910.....	« 366 500

Følgende nye laaner optat i femaaret: I 1907 kr. 20 000 til utvidelse av byens elektricitetsverk og kr. 5 000 som erstatning til Faaberg for byutvidelsen. I 1908 kr. 5 500 til reparation av Hammergaard. I 1909 kr. 1 500 i samme øiemed. I 1910 kr. 10 000 til opførelse av ny rektorbolig. Utgiftsbudgettets stigning kan ikke tilskrives nogen særskilt årsak, men skyldes udelukkende de økede krav som følge av den tiltagende bebyggelse og stigende folkemængde.

Den høiere skole (kommunale middelskole og gymnasium) har i femaaret gjennomsnitlig hat et elevantal av 121, høieste elevantal 137, laveste 108. Gutternes antal gjennomsnitlig 62 pct., pikernes 38 pct. Av eleverne var 71 pct. indenbys, 29 pct. utenbys. Artium og middelskoleeksamen har været bestaaet av henholdsvis 24 og 102 elever. Lærerpersonalet har været: rektor, 1 overlærer, 4 adjunker, 2 faste lærerinder, 2 timelærere i religion, 1 timelærer i sløid, 1 timelærer i gymnastik og 1 timelærer i sang. Den gjennomsnitlige sum av skolepenger har været kr. 13 675, det gjennomsnitlige kommunebidrag kr. 4 348.20 foruten lokale og inventar og det gjennomsnitlige statsbidrag kr. 11 205.94.

Elevantallet i folkeskolen har været: i 1906 446, i 1907 464, i 1908 479, i 1909 490 og i 1910 525. Skoleaaret 1906—1907 begyndte med 15 klasser; skoleaaret 1910—1911 hadde 18. Skolen hadde i 1910 6 lærere og 10 lærerinder samt 1 timelærerinde. Nyt lønningsregulativ vedtoges av bystyret

7 januar og 17 august 1910. Undervisningstiden i 6te og 7de klasse er utvidet fra 24 til 27 timer om uken. Der er i femaaret ikke foretat nogen anden forandring med hensyn til skolens lokaler end, at der — eftersom behovet meldte sig — i dem alle er indlagt elektrisk lys. De ordinære skoleutgifter har steget fra kr. 23 505.59 i 1906 til kr. 34 559.48 i 1910 og statsbidraget fra kr. 5 315.49 til kr. 9 468.82 i samme tid. Interessen for skolen er uforandret levende.

Den i forrige femaarsberetning nævnte tekniske aftensskole har fortsat sin virksomhet ogsaa i den sidste femaarsperiode. Den har hat 2 klasser, hver med 24 ukers undervisningstid à 8 timer pr. uke. Undervisningen er besørget av 4 lærere. Antallet av elever var: i 1905—1906 32, i 1906—1907 36, i 1907—1908 26, i 1908—1909 44 og i 1909—1910 35. Vaaren 1910 oprettedes et tillægskursus i bokholderi. Det dreves i 52 timer og var frekventert av 15 elever.

Brændevinssamlaget har i femaaret hat en omsætning av: i 1906 77 637 liter, i 1907 85 617 liter, i 1908 94 615 liter, i 1909 96 294 liter og i 1910 106 875 liter. Avgiften har utgjort: i 1906: til Staten kr. 27 501.68, til kommunen kr. 6 346.54 og til amtskommunerne kr. 1 692.41, i 1907: til Staten kr. 29 876.90, til kommunen kr. 6 894.67 og til amtskommunerne kr. 2 757.87, i 1908: til Staten kr. 33 667.46, til kommunen kr. 7 769.41 og til amtskommunerne kr. 4 143.69, i 1909: til Staten kr. 36 111.84, til kommunen kr. 8 333.50 og til amtskommunerne kr. 5 555.67 samt i 1910: til Staten kr. 39 545.63, til kommunen kr. 9 125.91 og til amtskommunerne kr. 6 083.94

Ølsamlagets omsætning var: i 1906 76 238 flasker, i 1907 129 473 flasker, i 1908 162 413 flasker, i 1909 166 553 flasker og i 1910 166 944 flasker. Samlagets overskud var: i 1906 kr. 386.68, i 1907 kr. 4 341.99, i 1908 kr. 6 616.29, i 1909 kr. 5 486.08 og i 1910 kr. 6 369.52. Den aarlige avgift til kommunen var: i 1906 kr. 3 600, i 1907 kr. 3 700, i 1908 kr. 3 800, i 1909 kr. 4 400 og i 1910 kr. 4 400.

6. Binæringer.

Nogen binæring av nævneværdig betydning drives ikke i Lillehammer; enkelte befatter sig med litt fjærkræ- og biavl.

7. Arbeiderforholdene.

Arbeidsforholdene i perioden maa betegnes som gjennemgaaende jevnt gode. Den periodiske arbeidsledighet, som paa flere steder har gjort sig gjældende, har man her ikke merket i nogen nævneværdig utstrækning. I aarene 1906 og 1907 merkedes en stagnation baade paa det industrielle omraade og med hensyn til byggevirkomheten, og i disse aar var der enkelte løsarbeidere, som — især i

vinterhalvaaret — i kortere tid kunde være uten beskjeftigelse. I periodens sidste aar har der været et opsving i forholdene; flere industrielle bedrifter er sat igang, og den store byggevirksomhet i de senere aar har tildels ogsaa skaffet beskjeftigelse for endel utenbys arbeidere. Den gjennomsnittlige arbeidsløn er i femaaret steget med ca. 25 pct., likesom arbeidstiden i flere bedrifter er forkortet. Den sedvanlige aarsløn for tjenestegutter og tjenestepiker har været henholdsvis kr. 450 og kr. 200 + kost og losji. Nogen egentlig mangel paa tjenere har der vistnok ikke været. Lønnen for dagarbeidere paa egen kost har været 3—4 kroner for mænd og for kvinder omtrent det halve. De færreste faglærte arbeidere har opnaadd høiere løn end dagarbeiderne; høiere eller likesaa høit kommer blikkenslagere, murarbeidere, snekkersvender, tømmermænd, malerarbeidere og jernstøpere (kr. 4), malersvender (kr. 4.50) og mursvender (kr. 6).

8. Den økonomiske tilstand

har været jevnt god. I forretningslivet som ellers raader gode, sunde forhold. Ingen større boer har været tat under konkursbehandling. Der har været avholdt 48 eksekutioner for samlet beløp kr. 56 772.04, 1 513 utpantninger (hvorav for skatter 1 396) for samlet beløp kr. 34 368.44 samt 16 tvangsauktioner.

Ædruelighetstilstanden har været god. Sundhetstilstanden har likeledes været jevnt god.

Lillehammers ry som turistby har i femaaret været stigende. Strømmen av reisende, som besøker byen, har været større aar for aar. Særlig kan nævnes, at ogsaa vinter-turisttrafikken paa stedet har tat et sterkt opsving. Turisttrafikken har i det hele utviklet sig til at bli en indtægtskilde av stor betydning for byen. De talrike hoteller og sanatorier i byen og dens nærhet er et godt vidnesbyrd herom.

Lillehammer magistrat, 24 april 1912.

Hans Fleischer.

Beretning

om kjøpstaden Gjøviks økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængden.

Byens territorium er ikke utvidet i femaaret. Folkemængden har været i rask vekst. Efter Folketællingen 3 december 1900 utgjorde byens folkemængde 3 115. Efter det kommunale mandtal 1 september 1905 utgjorde folkemængden . . 3 387 og havde byen ved Folketællingen den 1 december 1910..... 3 967

Altsaa en beregnet forøkelse i femaaret av 580

Fødsler og dødsfald i femaaret stiller sig saales:

	Fødte.	Døde.
1906.....	126	32
1907.....	104	32
1908.....	119	37
1909.....	111	33
1910.....	122	41
	Tilsammen 582	175

Den stans i folkemængdens raske vekst, som forrige femaar utviste, blev saaledes kun forbigaaende. Utvandring i nogen større utstrækning er i femaaret ikke foregaaet. Derimot har der fundet sted en stadig ind- og utflytning til og fra byen, særlig da av arbejdere ved de forskjellige fabrikker.

2. Industri.

Den industrielle virksomhet befinder sig i det væsentlige i den samme stilling som ved forrige indberetnings avgivelse. Av de i forrige femaarsperiode oprettede mindre industrielle virksomheter er vistnok enkelte igjen nedlagt; men paa den anden side er der tilkommet en efter forholdene større motorfabrik og en skofabrik, der hver beskjæftiger henimot 30 arbejdere. Derhos er flere av de ældre virksomheter noget utvidet, saaledes at det samlede antal arbejdere er betydelig forøket. Den i forrige periode indtraadte stilstand i byggevirksomheten har fremdeles holdt sig; dog blev der i de sidste par aar opført endel hus inden byens grænser, hvorhos der i byens byggebelte — paa landets grund — blev opført 10 à 12 mindre træbygninger. Dette har medført, at byens arbeidsstok har hat nogenlunde stadig beskjæftigelse med forholdsvis liten arbeidsledighet.

Set underrett har industrien arbeidet under jevnt gode forhold — med en fortjeneste, der gir renter av kapitalen, og har forholdet i saa maate vistnok været bedre end i forrige femaarsperiode.

Byens haandverkere har likeledes arbeidet under bedre forhold end i sidste periode; men paa grund av konkurranse indbyrdes og med fabrikkvarer har priserne ikke kunnet stige ret meget, og nogen utvikling paa dette omraade har der ikke været.

3. H a n d e l. — B a n k v æ s e n. — A s s u r a n s e.

Kjøbmandsstandens kaar har i femaaret bedret sig noget, og forretningerne drives med forsigtighet og vistnok paa solid grundlag. Der er tilkommet flere mindre forretninger; men den stigende folkemængde — baade i byen selv og i dens opland — har vistnok forøket omsætningen betydelig, likesom det tap av opland, som de omkring 1900 aapnede jernbaner medførte, tildels er overvundet.

Set underrett har handelstanden bedret sine kaar og særlig i periodens sidste aar hat godt utbytte av sit arbeide og den i forretningen lagte kapital. Der er derfor ogsaa kun forekommet et par mindre konkurser i denne periode.

Av banker havest fremdeles de 3 i forrige indberetning nævnte, nemlig Norges Bankavdeling, Gjøvik Sparebank og Gjøvik og Oplands Kreditbank. Samtlige banker har arbeidet med stigende omsætning. Gjøvik- og Oplands Kreditbank har utvidet sin aktiekapital fra kr. 500 000 til kr. 1 000 000, og baade denne bank og sparebanken har derhos øket sine oplagte fond betraktelig. Sparebanken har derhos i de sidste aar utvidet sit forretningsomraade og er litt efter litt gaat over til at bli en almindelig forretningsbank.

Disse 2 bankers fremgang vil sees av nedenstaaende tal:

	Aar.	Totalomsætning.	Forvaltningskapital.
		Kr.	Kr.
Sparebanken.....	1905	2 401 446	2 228 471
	1910	6 405 235	3 964 810
Kreditbanken.....	1905	40 262 492	3 552 309
	1910	54 657 062	5 838 120

Byens bygninger er hovedsagelig assurert i Norges Brandkasse. Dog er enkelte større bygninger — delvis fabrikker — assurert i private selskaper.

Den samlede assurance i Norges Brandkasse utgjorde:

I 1906	kr. 4 830 000
- 1910	« 5 408 000

Over den private assurance haves ingen oversigt.

4. Skibsfarten

er høist ubetydelig, og er der her ikke indtraadt nogen forandring av betydning siden sidste beretnings avgivelse.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Kommunens økonomiske stilling har ikke i femaaret undergaat nogen større forandring. Paa den faste gjæld har man avbetalt vanlige avdrag; men til gjætgjæld er kanske den løse gjæld noget forøket. Kommunens aktiva maa imidlertid siges at dække gjælden.

Med de bedre tider og den stigende folkemængde har formue og indtægt stadig øket, hvilket vil fremgaa av nedenstaaende uddrag av skatteligningen:

Aar.	Formue.	Indtægt.	Skatbar indtægt.	Formueskat.	Indtægtskat.	Skatøre.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1905	3 298 500	1 158 650	560 535	6 597	69 786	12.38
1909	3 301 000	1 309 350	600 240	6 602	79 534	13.25
1910	3 552 000	1 446 350	684 140	7 104	77 512	11.33

Byens eiendomsskat utgjorde i de samme aar:

1905	efter kr. 2 pr. 1 000 kroner takstsum	kr. 9 186
1909	«	« 9 864
1910	«	« 10 384

Byens utgiftsbudget utgjorde i de samme aar:

Aar.	Utgift.	Indtægt.	Nettoutgift.
	Kr.	Kr.	Kr.
1905	118 000	32 500	85 500
1909	139 000	43 000	96 000
1910	145 000	45 000	100 000

Fattigbudgettet utgjorde:

I 1905	kr. 10 800
- 1909.....	« 12 900
- 1910.....	« 13 300

Som man ser, har skatteforholdene bedret sig noget, men maa der utvises stor økonomi, skal man opnaa at holde skatteøret nede.

Byens skolevæsen har ikke i perioden undergaat nogen større forandring; dog er baade elevantallet og lærerpersonalet betydelig forøket, særlig da for folkeskolens vedkommende. I folkeskolen var saaledes elevantallet i 1905 583 og i 1910 ca. 800.

Lærerpersonalet er i denne tid øket fra 9 lærere og 9 lærerinder til 11 lærere og 11 lærerinder.

Utgifterne er av denne grund ogsaa vokset sterkt og utgjorde i 1910 for folkeskolen kr. 49 500, hvorav som kommunens andel kr. 33 700, mot i 1905 henholdsvis kr. 30 800 og kr. 23 350. Middelskolens elevantal er i tidsrummet vokset fra 32 elever i 1905 til 51 elever i 1910. Lærerpersonalet her bestaar av 2 adjunker og 1 lærer, hvortil kommer de nødvendige timelærere. Kommunens utgifter til denne skole utgjorde i 1910 kr. 7 700.

Gjøvik tekniske aftenskole har ogsaa hat jevnt stigende søkning, og hadde den i 1910 et elevantal av ca. 70 elever.

Byens øvrige kommunale virksomheter har i femaaret virket tilfredsstillende. Nogen større gjennomgripende forandring har de ikke undergaat; men man har forbedret materiellet og forøvrig ved nyanskaffelser paaset en jevn utvikling.

Elektricitetsverkets ydeevne er nu paa det nærmeste utnyttet, og man maa nu med det første gaa til ombygning og utvidelse.

6. Binæringer

har liten betydning for byen.

7. Arbeidsforhold.

For arbeidernes vedkommende har forholdet i det hele været tilfredsstillende. Arbeidsløshet i nævneværdig utstrækning har ikke forekommet; dog har der midtvinters været nogen mangel paa arbeide for byens løsarbeidere, spesielt da for jord- og murarbeidere. Den økede byggevirksomhet i de sidste aar har dog avhjulpet ogsaa denne endel. Da flere av fabrikkene og haandverkerne har utvidet bedrifterne, har arbeidere i disse arbeidsgrener hat let for at skaffe sig fast arbeide.

Arbeidslønnen har vistnok ogsaa været stigende, naar femaarsperioden sees underrett.

8. Tilstanden i almindelighet.

Det vil av det foregaaende fremgaa, at forholdene i femaaret i det hele tat har været gunstige for byens utvikling. Virkningen av nedgangsperioden efter 1900 tapte sig efterhvert, og man var i 1906 allerede i en begyndende opgangstid, hvilket den fra nu av indtraadte jevne økning i folkemængden nøksom beviser. Bygevirksomheten har dog ikke været saa livlig, som man kunde ha ventet, og har nybygningen omtrent udelukkende foregaaet i træbebyggelsesstrøket. Der er ogsaa opført endel hus i byens byggebelte for at undgaa bygning av murhus. Som rimelig kan være, er der derfor opstaat bolignød, specielt da med hensyn til mindre bekvemmeligheter. En forandring i lovgivningen om opførelse av murbygninger synes derfor paakrævet.

Sausen for ædruelighet er i stadig fremgang, og er der fra avholdskorporationernes side utfoldet et energisk arbeide til motarbeidelse av drukkenskapen. Der forekommer dog endnu megen drukkenskap blandt byens løsere elementer saavel som blandt tilreisende. Byen har for tiden brændevinsamlag samt øl- og vinsamlag, under hvem alt smaasalg av øl og utskjænkning av øl og vin er henlagt. Øl- og vinsamlaget erlægger en samlet avgift av kr. 7 500 pr. aar, og der er bevilget det 5 utskjækningssteder samt et utsalgssted for øl. I 1910 er der meddelt 5 bevillinger for salg av vin, hvorhos der findes 1 livsvarig utsalgsret for vin. Avgiften for salg av vin er lovens maksimum — kr. 100 pr. aar.

Ved sedelighetstilstanden vites intet særlig at bemerke.

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været tilfredsstillende; dog har man i flere aar lidt under en difteriepidemi, der dog nu maa ansees beseiret.

Gjøvik magistrat, 22 mars 1913.

S p a r r e.

VI.

Buskerud amt.

Beretning

om Buskerud amts økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Amtets flateindhold er uforandret og utgjør 14 816.83 km.², hvorav landdistriktet indtar 14 742 km.² og amtets 4 byer tilsammen 74.83 km.²

Av landdistriktets flateindhold er 801.15 km.² dækket av vand, 672.48 km.² er optat av akker, have og eng og 5 484 km.² av skog, mens resten 7 859.20 km.² utgjør fjeldbeiter, myr, fjeld og øvrige utmark.

Den samlede tilstedeværende folkemængde utgjorde pr. 3 december 1900 112 743, hvorav i landdistriktet 81 500 og i byerne 31 243. Efter den sidste folketælling 1 december 1910 utgjorde folkemængden 123 863, hvorav i landdistriktet 89 743 og i byerne 34 120. Den stedfundne forøkelse av folkemængden utgjør saaledes 11 120, hvorav 8 243 falder paa landdistriktet og 2 877 paa byerne.

Folkemængden i de enkelte byer og herreder var:

Byer og herreder.	1900.	1910.	Forøkelse (+) eller forminskelse (-).
Drammen	23 153	24 937	+ 1 784
Kongsberg	5 696	6 132	+ 436
Hønefoss	2 005	2 695	+ 690
Holmsbu	389	356	÷ 33
Hurum	3 085	4 194	+ 1 109
Røken	4 015	4 474	+ 459

Byer og herreder.	1900.	1910.	Forøkelse (+) eller formindskelse (-).
Lier.....	8 207	8 763	+ 556
Nedre Eker.....	4 671	5 858	+ 1 187
Øvre Eker.....	7 676	8 225	+ 549
Modum.....	8 985	10 563	+ 1 578
Sigdal.....	3 780	3 590	÷ 190
Krødsherred.....	2 384	2 551	+ 167
Norderhov.....	8 468	9 576	+ 1 108
Hole.....	3 452	3 432	÷ 20
Aadalen.....	2 923	3 392	+ 469
Flaa } Nes }	3 733	{ 1 671 2 272 }	+ 210
Gol.....	2 195	2 271	+ 76
Hemsedal.....	1 418	1 357	÷ 61
Aal.....	3 320	3 346	+ 26
Hol.....	1 845	2 132	+ 287
Øvre Sandsvør } Ytre Sandsvør }	4 892	{ 2 497 3 260 }	+ 865
Flesberg.....	2 146	2 158	+ 12
Rollag.....	1 390	1 318	÷ 72
Nore.....	1 506	1 496	÷ 10
Opdal.....	1 409	1 347	÷ 62

Folkemængden inden de tidligere fogderier stiller sig saaledes:

Fogderier.	1900.	1910.	Forøkelse (+) eller formindskelse (-).
Buskerud ²⁾	48 192	48 574	+ 382
Ringerike.....	14 843	16 400	+ 1 557
Hallingdal.....	12 511	13 049	+ 538
Numedal og Sandsvør.....	11 343	12 076	+ 733
Tilsammen for amtets landdistrikt	81 889	90 099	+ 8 210

Som det av foranstaaende oversigt vil sees, er amtets folkemængde i tiaaret forøket med 9.9 pct., særskilt byerne med 9.2 pct. og landdistriktet med 10.1 pct.

¹⁾ De nuværende Flaa og Nes herreder dannet indtil 1 januar 1905 tilsammen Nes herred.

²⁾ De nuværende Øvre og Ytre Sandsvør herreder dannet indtil 1 januar 1908 tilsammen Sandsvør herred.

³⁾ Med ladestedet Holmsbu.

Sees hen til de forskjellige fogderier, vil det fremgaa, at folkemængden er forøket med 12.5 pct. i Buskerud, 10.5 pct. i Ringerike, 4.3 pct. i Hallingdal og 6.5 pct. i Numedal og Sandsvær. Av de enkelte bygder opviser Hurum, Nedre Eker, Sandsvær, Modum, Aadalen, Norderhov og Røken, hvor der i tiaaret har været adskillig øket industriel virksomhet, samt Hol, hvor Bergens-banen har medført ikke liten forøkelse av folkemængden, den største stigning, nemlig henholdsvis 35.9, 25.4, 17.7, 17.6, 16, 13.1, 11.4 og 15.6 pct. Dernæst kommer Øvre Eker med 7.2, Krødsherred med 7, Lier med 6.8, Flaa og Nes med 5.6, Gol med 3.5, Aal med 0.8 og Flesberg med 0.6 pct. Størst formindskelse i folketal opviser Rollag med 5.2 og Sigdal med 5 pct. Dernæst kommer Opdal med 4.4, Hemse-dal med 4.3, Nore med 0.7 og Hole med 0.6 pct.

Amtets hjemmehørende folkemængde, som 3 december 1900 utgjorde 112 676, hvorav faldt paa landdistriktet 81 534 og paa byerne 31 142, var 1 december 1910 steget til 123 643, hvorav paa landdistriktet 89 639 og paa byerne 34 004. Amtets hjemmehørende befolkning er saaledes i tiaaret forøket med 10 967, hvorav paa landdistriktet 8 105 og paa byerne 2 862.

Amtets landdistrikt er inndelt i 23 herreder og 27 lensmandsdistrikter. De sidste falder som regel sammen med herrederne, dog er enkelte herreder delt i flere lensmandsdistrikter, saaledes Øvre Eker herred, som er delt i 3 lensmandsdistrikter, Haug, Bakke og Fiskum, Modum herred, som er delt i 2 lensmandsdistrikter, Søndre og Nordre Modum, Sigdal herred, som er delt i 2 lensmandsdistrikter, Sigdal og Eggedal, Norderhov herred, som er delt i 3 lensmandsdistrikter, Norderhov, Haugsbygden og Lunder. Paa den anden side danner Flaa og Nes herreder tilsammen Nes lensmandsdistrikt og Gol og Hemsedal herreder tilsammen Gol lensmandsdistrikt.

En oppgave over den i de to sidste femaar stedfundne utvandring hitsættes:

A. Landdistriktet.

Herreder.	1901—1905.	1906—1910.	1901—1910.
Hurum.....	124	119	243
Røken.....	149	135	284
Lier.....	257	187	444
Nedre Eker.....	253	90	343
Øvre Eker.....	431	280	711
Modum.....	477	240	717
Sigdal.....	129	71	200
Krødsherred.....	60	40	100
Norderhov.....	261	266	527
Overføres	2 141	1 428	3 569

Herreder.	1901—1905.	1906—1910.	1901—1910.
Overført	2 141	1 428	3 569
Hole	109	73	182
Aadalen	202	98	300
Flaa)	217	4	396
Nes)			
Gol	150	91	241
Hemsedal.....	8	8	16
Aal.....	164	152	316
Hol	126	98	224
Øvre Sandsvær)	164	92	256
Ytre Sandsvær)			
Flesberg.....	65	35	100
Rollag	88	28	116
Nore	177	60	237
Opdal	44	6	50
Tilsammen	3 655	2 348	6 003

B. Byerne.

Byer.	1901—1905.	1906—1910.	1901—1910.
Drammen.....	1 202	660	1 862
Kongsberg.....	426	315	741
Hønefoss	113	97	210
Holmsbu	25	12	37
Tilsammen	1 766	1 084	2 850

Til sammenholden med foranstaaende opgave over utvandrede personer i de to sidste femaar hitsættes en tabel over overskuddet av fødte i samme tidsrum.

Overskud av fødte.

	1901—1905.	1906—1910.	1901—1910.
Landdistriktet	5 353	6 230	11 583
Byerne	3 019	2 650	5 669
Amtet	8 372	8 880	17 252

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk.

Angaaende jordbrukets stilling i femaaret 1906—1910 hitsættes følgende av amtsagronom Monrad forfattede oversigt, datert 24 februar 1912:

«Naar undtages de stedse stigende arbeidspriser og vanskeligheten ved i det hele at opdrive arbeidskraft, maa det i det store og hele siges, at femaarsperioden 1906—1910 har været gunstig for jordbruket. I 1907 blev vistnok kornavlingen grundet kold sommer og daarlig høstningsveir for det meste ødelagt, men de gode priser paa landbruksprodukter har paa det nærmeste opveiet tapene.

I mange av amtets større bygder dominerer industrien og blir i konkurransen med jordbruket om arbeidskraften helt overlegen.

I Hallingdal har jernbaneanlægget drevet arbeidspriserne op. De gode tømmerpriser med derav følgende sterk drift har i skogsdistrikterne gjort sit til arbeidsprisernes stigning, idet behovet for arbeidskraft øker.

Trods denne vanskelighet faar man det bestemte indtryk, at jordbruket har hat en gunstig femaarsperiode. De vanskeligere arbeidsforhold og arbeidskraftens prisstigning har ubønhørlig fremtvunget anvendelsen av maskiner i størst mulig utstrækning, og forstaaelsen av den mere intense drifts lønsomhet har gjort, at man forlanger en mere fuldkommen og dypere bearbeidning av jorden, hvilket igjen betinger større og solidere redskaper, som atter stiller fordringer til hestenes antal, størrelse og ydeevne. Der anvendes nu hyppigst 3 hester for saavel plog som harv.

Nydyrking maa siges at ha foregaat i samme utstrækning som forrige periode, derimot er der, at dømme efter den stadige mangel paa drænsrør ved teglverkerne, vistnok grøftet betydelig mere end tidligere. Av større dyrkningsarbeider maa nævnes tørlægningen av den ca. 800 maal store Joleimsmyren i Hemsedal.

Rotfrugtdyrkingen, som jeg ved hjælp av vandrelærerne i turnipsdyrking fik git et godt støt frem, har arbeidet sig godt fremover. Det skorter imidlertid endnu meget paa, at gaardbrukerne i almindelighet kan siges at passe sit turnipsland forsvarlig. Mangel paa renhold og ængsteligheten for at bruke hestehakker til jordens smuldring og løsning gjør, at utbyttet blir for litet, og arealet øker ikke, som man skulde ønske.

Jordskokken, som der i sin tid reklamertes saa sterkt for fra landbruks-høiskolens forsøksgaard, er det blit stille for. Den forsvandt like saa hurtig, som den kom. Forøvrig dyrkes de vaulige kulturplanter. Nogen ny er ikke kommet til, likesaalitt som nye varieteter kan siges at ha hat nogen speciel betydning. Efter frost- og regnhøsten 1907 maatte mange anskaffe saafør og benyttet da anledningen til at forskaffe sig av de bedst renommerte varieteter.

Fælleskjøpet. Forbruket av kraftfôr og kunstgjødning, der stadig er stigende, tilfredsstilles for en væsentlig del ved indkjøp fra fælleskjøpet og foregaar gjennom de i tilknytning til dette oprettede indkjøpslag, hvorav der nu er

80 stykker nogenlunde jevnt fordelt i amtets 23 herreder. At fælleskjøpet ogsaa har optat handel med gjærde- og hesjemateriel samt husholdningsmel, har ogsaa gjort sit til, at det har faat saa stor tilslutning.

Paa bygningsområdet gaar det i retning av at faa særlig uthusbygningerne mest mulig solide og frigjøre sig mest mulig for aarlig vedlikehold. Fjøs og stald utføres i størst mulig utstrækning av sten, jern og beton. De lave priser paa baade jern og cement har bidraget meget hertil. De høie tømmerpriser og vanskeligheten med at skaffe holdbart tømmer gjør, at mursten selv paa steder, hvor den maa kjøres lange veier, blir almindelig anvendt.

Paa landbruksundervisningsområdet er i perioden skedd en stor forandring, idet amtstinget i 1910 gik til at oprette to landbruksskoler for amtet, nemlig en flytbar skole for fjeldbygderne med korte kurser for gutter og jenter henholdsvis paa 4 og 3 maaneder og en stor skole paa Buskerud hovedgaard med et 6 maaneders kursus for jenter og tre forskjellige slags kurser for gutter, nemlig et 5 mndr.s, et 2 vintres teoretisk og et halvandet-aarig teoretisk-praktisk kursus.»

Det samlede antal av særskilt matrikulerte eiendomme inden amtet utgjorde ved utgangen av 1910: 20 520 med en samlet matrikelskyld av mark 36 103,19.¹ Ved utgangen av forrige femaarsperiode (1905) var antallet 17 823 med en samlet matrikelskyld av mark 36 103,47.¹ Brukenes antal er saaledes i det sidste femaar forøket med 2 697 eller ca. 15.1 pct. Forøkelsen i den foregaaende femaarsperiode utgjorde ca. 7.7 pct.

Nedenfor meddeles en tabel, som viser, hvorledes brukene med deres matrikelskyld samt den skedde tilvekst fordeler sig paa amtets tidligere fogderier i de to sidste femaar; samtidig er gjennomsnittspriserne pr. skyldmark efter de i perioderne stedfundne salg angit :

(Se tabellen side 7.)

Utstyknngen har, som det vil sees, været forholdsvis størst i Ringerikes, minst i Hallingdals fogderi. Gjennomsnittsprisen pr. skyldmark er steget betydelig saavel i de enkelte fogderier som i det hele amt.

Gjennomsnittsskylden pr. bruk utgjorde ved utgangen av 1905 og 1910:

Fogderier.	1905.	1910.
Buskerud	Mark 2.28	Mark 1.92
Ringerike	— 3.19	— 2.69
Hallingdal	— 1.19	— 1.09
Nunedal og Sandsvær	— 1.65	— 1.48
Amtet	Mark 2.03	Mark 1.76

¹ Herunder medregnet den ved ekspropriationer til jernbaneanlæg midlertidig fra-gaaede skyld.

Fogderier.	Skyldsatte bruk ved utgangen av 1905.		Skyldsatte bruk ved utgangen av 1910.		Tilvekst i brukenes antal 1906—1910.	Tilveksten procentvis.	Gjennomsnittspris efter stedfundne salg.	
	Antal.	Matrikelskyld.	Antal.	Matrikelskyld.			Pr. skyldmark 1901—1905.	Pr. skyldmark 1906—1910.
		Mark.		Mark.				
Buskerud	8 006	18 243.94	9 500	18 244.14	1 494	18.66	2 116	2 464
Ringerike	2 414	7 711.66	2 867	7 711.69	453	18.77	1 997	2 165
Hallingdal	4 490	5 349.94	4 915	5 350.07	425	9.47	1 908	2 158
Nnumedal og Sandsvær	2 913	4 797.93	3 238	4 797.29	325	11.15	2 280	2 680
Amtet	17 823	36 103.47	20 520	36 103.19	2 697	15.13	2 033	2 413

Buskerud amt.

Oprydning av nyland har efter de fra lensmændene mottagne indberetninger fundet sted i adskillig utstrækning, mens utlægning av indmark til havn eller utmark kun har været ringe. Mens amtets areal av aker, have og eng ved utgangen av 1900 utgjorde ca. 600 km.², var det ved utgangen av 1910 steget til 678 48 km.², altsaa en forøkelse i tiaaret av ca. 70 km.².

Dyrkningen av korn og rotfrugter, spesielt turnips, er ogsaa i dette femaar tiltat. Likeledes er arealet av kunstig eng utvidet, mens arealet av naturlig eng er noget innskærket.

Havedyrkningen er tiltat i adskillige distrikter og har spesielt i Lier og delvis i Hurum megen betydning.

Forbedrede maskiner og redskaper er anvendt i stadig større utstrækning, grundforbedringer er foretat, og anvendelse av kunstig gjødning er tiltat.

Amtets samlede utsædsmængde av korn og ertter er steget fra 36 677 hl. i 1900 til 39 491 hl. i 1907 og av poteter fra 48 416 hl. i 1900 til 56 770 hl. i 1907. I aarene fra 1907 til 1910 er utsædsmængden steget adskillig yderligere, men bestemte opgaver herover foreligger ikke.

Den gjennemsnittlige aarlige utsæd og avl pr. maal (10 ar) i femaaret samt foldigheten stiller sig saaledes:

(Se tabellen side 9.)

Denne opgave fremviser ingen anden væsentlig forskjøl fra den tilsvarende opgave for forrige periode, end at foldigheten av de forskjellige kornsorter m. v. i amtet underrettet i det sidst forløpne femaar synes at ha været noget større undtagen for erters vedkommende.

Gjennemsnittsprisen paa de forskjellige kornsorter m. v. pr. hektoliter har i 1906—1910 været:

Kornsorter m. v.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsværs fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hvete	12.49	9.73	-	11.78	11.33
Rug	11.24	9.07	12.46	10.63	10.85
Byg	9.21	8.06	9.78	8.60	8.91
Blandkorn	-	6.78	7.75	7.64	7.39
Havre	7.54	7.24	8.19	8.19	7.79
Erter	16.43	10.99	-	-	12.33
Poteter	4.37	3.94	3.73	4.04	4.02

Høstens utfald i femaaret kan i korthet betegnes saaledes:

I 1906 var høstens samlede utbytte noget under et middelsaars, idet blot

Kornsorter m. v.	1906—1910.												1901—1905.	
	Buskerud fogderi.			Ringerike fogderi.			Hallingdals fogderi.			Numedal og Sandsvær fogderi.			Amtet.	Amtet.
	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Foldighet	Foldighet.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.			
Hvete	29.4	212.5	7.23	22.7	256.7	11.31	-	-		27.5	250	9.09	9.21	9.16
Rug	20	248.2	12.41	22.4	295	13.17	25	135	5.4	26	315	12.12	10.78	10.17
Byg	24.2	275.8	11.4	29.6	290	9.80	36.25	247.5	6.83	29.4	316	10.75	9.7	9.09
Blandkorn	30	333.3	11.11	35	322.5	9.21	37.5	225	6	41.75	294	7.04	8.34	8.04
Havre	38.3	331.3	8.65	37.4	342	9.14	4.25	211.25	4.97	42.3	345	8.15	7.73	7.6
Erter	30.1	199.3	6.64	32	232.5	7.27	32.5	157.5	4.85	35	170	4.86	5.91	6.27
Poteter	292.1	2 075	7.1	336	2 220	6.61	246.7	1 913.3	7.76	242	2 320	9.59	7.77	7.54
Turnips	Kg.			Kg.			Kg.			Kg.				
	0.9	7 500		0.76	7 375					0.93	6 500			
		Kg. høi			Kg. høi			Kg. høi			Kg. høi			
Græsfre	2.7	301		2.8	300		2.75	320		3.67	322			-

utbyttet av vintersæden stod over, mens utbyttet av den øvrige grøde laa tildels ganske betydelig under middelsaaret. Kvaliteten av den samlede avling var god.

I 1907 var den samlede avkastning endnu ringere og adskillig under et middelsaars, idet alene høi- og halmutbyttet overskred et saadant, mens den øvrige grøde gav et utbytte, som for det meste laa betydelig under. Høiets kvalitet var god, mens kornets var daarlig og poteternes mindre god.

1908 var et godt aar, idet utbyttet for samtlige produkters vedkommende undtagen vintersæden og frugtavlen, der stod adskillig tilbake, overskred middelsaarets. Saavel høiets som kornets kvalitet var god, mens poteternes kun var middels.

I 1909 hadde man gjennemsnitlig et middelsaar. Høihøsten var god, mens utbyttet av korn og poteter ikke fuldt naadde middelsaaret. Høiets kvalitet var god, og det samme var i de fleste distrikter tilfældet for kornets vedkommende, mens poteterne delvis led av raattenhet.

1910 var likeledes i gjennemsnit et middelsaar. Høimængden var stor, og kornavlingen gav et godt utbytte undtagen for vintersædens vedkommende. Poteterne og frugtavlen slog derimot daarlig til. Saavel høiets som kornets kvalitet var i de fleste distrikter god, mens poteternes var mindre god.

I det offentlige utskiftningssvæsens tjeneste har der i sidste femaarsperiode indtil 1908 virket 2 og fra 1908 av 3 formænd, nemlig 2 fast ansatte og 1 midlertidig forrettende. Disse formænd har været bistaat av fra 4 til 6 assistenter.

Til belysning av, i hvilken utstrækning utskiftningsarbeidet er foregaat, hidsættes følgende tabel:

Aar.	Antal forretninger.	Antal lodd.	Indmark.	Utmark.
1906.....	16	136	50 435	91 236
1907.....	24	169	207 338	159 912
1908.....	18	134	67 041	138 836
1909.....	21	232	22 327	254 619
1910.....	28	201	55 721	459 637
Sum	107	872	402 862	1 104 240

Der har likesom i det foregaaende femaar været ansat to amtsagronomer, som begge har været sterkt optat. Derhos har der i femaaret været ansat 5 amtsgartnere, nemlig foruten de tidligere virkende i Lier og Hole en i Hurum og Røken og en i Eker og Sandsvær, begge ansat i 1908, samt en i Norderhov, ansat i 1909. Endvidere har der i femaaret været ansat to herredsagronomer,

en i Modum og en i Sigdal, til hvis avlønning landhusholdningsselskapet har ydet bidrag.

Amtets landhusholdningsselskap har virket til fremme av jordbruket og husdyravl en omtrent paa samme maate som tidligere. Man har saaledes fortsatt med avholdelse av møter omkring i amtet til drøftelse av landbruksanliggender samt avholdelse av foredragskurser for landmænd, kurser i havebruk samt kurser i matstel og anvendelse av grønsaker. Forsøks- og forevisningsfelter er anlagt, og utvalgsmøter, hoppekaaringsmøter og unghestskuer samt smør- og osteutstillinger er avholdt. Der er opprettet en fast aarlig stats-amtskvægutstilling forenet med kvægmarked i Aal samt anordnet en fælleshavn for stamokser i Holmevasdalen. Man har vedblivende to svineavlsstationer, en for stor yorkshirerace, ved hvilken man har latt avholde kurser i svinestel, og en for landsvin. Ørretutklækningsanstalten «Gryta» paa Modum har vedblivende været drevet. Man har derhos fortsatt med utdeling av præmier til dem, som har været i samme herskaps tjeneste utover et visst antal aar. Bidrag til gavnlige foranstaltninger har været ydet i omtrent samme omfang som tidligere, saaledes til avlønning av herredsgrover og herredsgartnerne, til tørlægning av den store Joleimsmyr i Hemsedal, til opdyrking av myr og stenfull mark og til præmiepløining og præmiering av god gjødselbehandling, til frøanalyser, havebruksutstillinger, fjøsskuer, torvstrøelskaper, kontrolforeninger, kvægavlsforeninger, hønsehølsforeninger, fiskeriforeninger, husflidsskoler, haandgjerningsskoler, opprettelse av avlsstationer for kaniner, anlæg av skolehaver, indkjøp av cheviotfaar, indkjøp av Korsmos ugræstaylor, avholdelse av husflidskurser, spaankurser, kurser i kurvfløtning og tilvirkning av frugtemballage, kurser i biavl, samt bokholderikurser. Endelig har man utdelt stipendier, utbetalt skudpræmier for kraaker samt indkjøpt og utdelt forskjellige skrifter angaaende landbruksvæsen.

Til fremme av amtets skogbruk virket landhusholdningsselskapet paa samme maate som i det foregaaende femaar indtil høsten 1907, da der blev stiftet et eget skogselskap for amtet, se side 31 nedenfor.

Den av landhusholdningsselskapet i forening med flere amters landhusholdningsselskaper opprettede fællesforening til indkjøp av kraftfôrstoff, sædefrø og kunstige gjødningsmidler har i femaaret utvidet sin virksomhet til ogsaa at omfatte hesje- og gjærdemateriel samt husholdningsmel. Omsætningen er sterkt øket, saaledes at der gjennom foreningen i driftsaaret 1 juni 1909 til 31 mai 1910 inden Buskerud amt blev omsat varer for kr. 430 097.82. Indkjøpslagenes antal er i femaaret steget fra 33 til 76, jevnt fordelt rundt omkring i amtet.

Landbrukslærlingeinstitutionen med toaarig kursus om vinteren paa Sem landbruksskole i Asker og om sommeren lærlingernes praktiske utdannelse hos gaardbrukere i amtet samt ved stipendier til lærlingerne er i femaaret bibeholdt. Amtstinget i 1910 besluttet imidlertid opprettelse av to landbruksskoler, en teoretisk landbruksskole for det hele amt paa Buskerud hovedgaard i Modum, for det fullstændige kursus' vedkommende forenet med elevernes praktiske utdannelse ved skolen eller hos gaardbrukere i amtet om sommeren, og en ambulerende teoretisk

landbruksskole for fjeldbyggerne. Disse skoler traadte imidlertid først i virksomhet efter femaarets utløp.

Landhusholdningsselskapet hadde ved utgangen av 1910 30 underavdelinger, nemlig Hurums landbruksforening, Røken landbruksforening, Lier landboforening, Eker landmandsforening, Bakke landmandsforening, Fiskum sogneselskap, Modums bondelag, Nordre Modums landmandslag, Sigdals landmandsforening, Eggedals landbruksforening, Krødsherreds landboforening, Norderhov sogneselskap, Hole landbruksforening, Flaa landbruksforening, Nes sogneselskap, Gol sogneselskap, Hemsedal landboforening, Aal landbruksforening, Hol landboforening, Hedenstad landbruksforening, Efteløt landbruksforening, Tuft og Komnæs landboforening, Flesberg sogneselskap, Svene sogneselskap, Lyngdals sogneselskap, Rollag landmandsforening, Veggli landmandsforening, Ytre Nore landbruksforening, Øvre Nore landmandsforening og Opdals landmandsforening.

2. Fædrift.

Denne for amtet saa viktige næringsgren har ogsaa i sidste femaar gjort gode fremskridt.

Amtsagronom Gjerdrum har herom git følgende indberetning, datert 14 december 1911:

«Arbeidet til fremme av denne næringsgren i amtet har i det hele været drevet paa den samme maate som i næst foregaaende femaarsperiode. Væsentlig nye foranstaltninger er ikke sat iverk, men bevilgningerne til de igangværende har gjennemgaaende været større, hvilket beror paa en jevnt stigende interesse blandt befolkningen for at tilgodgjøre sig samme.

H e s t e a v l e n .

Denne har gaat jevnt og godt fremover i det hele, og særlig hvad angaar utøvelse av mere kritik i valg av avlsdyr. Fremdeles er det dog amtets nedre og midtre herreder, hvor hesteavlens har nogen væsentlig betydning for salg av hester. I fjeldbyggerne avles derimot ikke tilstrækkelig for bygdernes behov, ihvorvel avlens ogsaa der er i tiltagende. De fleste gaarder er nemlig smaa og straaforavlingerne derefter, hvorfor unghesten vil lægge beslag paa en for stor del av denne. Og at indskrænke forholdet i forhold hertil er vanskelig, da smaabønderne ikke kan vente nogen aar paa indtægten ved salg av en hest.

Følgende foranstaltninger har været iverksat til hesteavlens fremme:

1. Indkjøb av 2 avlshingster — begge med 2den præmie — for tilsammen kr. 16 000.
2. Drift av hesteavls- og unghingstsæter i Gjetevandsdalen
3. Avholdelse av aarlig hesteutstilling i Hønefoss.
4. Avholdelse av aarlige unghestskuer og stambok-kaaringsmøter for hopper i de fleste herreder.

Indkjøp av fremragende unghopper fra Oplands-amterne til bortsalg ved auksjon er sløffet, da man hadde erfaring for, at den tidligere mangel paa avshopper var saapas avhjulpet, at foranstaltning med salg ikke vilde balansere.

I femaarsperioden er indkjøpt 4 private avlshingster med statsbidrag, saa man er ganske bra forsynt med hingster. Kritikløs bruk av halvblodshingster er ikke længere i den kurs, som den engang var. For tiden vites ikke mere end 1 saadan hingst at gjøre nogen videre skade i avlen.

Fædriften

har i femaarsperioden i det store og hele gaat jevnt og sikkert fremover, saavel hvad angaar avlen som produktion av melk. Man har hat mange gode fôraar, som har gjort, at fjøsene gjennemgaaende har været overfyldt med dyr. Derimot er der et misforhold tilstede, som har gjort og fremdeles gjør, at utbyttet av denne meget vigtige næringsvei ikke er, som det kunde og burde være. Dette er de uforholdsmæssig smaa melkepriser, som praktisk talt ikke har steget paa en lang aarrække. Samtidig er alle slags utgifter steget — arbeidspriser, offentlige utredsler og alt, bonden skal kjøpe. For de bønder, som væsentlig har basert sin bedrift paa melkesalg — og det er mange — har det derfor været vanskelig at balansere uten at stifte ny gjæld.

Man har søkt efter botemidler for dette, og et utslag herav er startning av Kristiania melkeforsyning for derved at opnaa et mere direkte salg til forbrukerne og en billigere omsætning i byen, end der hittil har foregaaet gjennom de altfor mange melkgrosserere. Gjennem sine meierier er mange bønder i amtets nedre herreder interessert i forannævnte forretning.

For at gjøre kjøtproduktionen mere lønsom ved at undgaa, at opkjøperne faar den største fortjeneste, er der baade fra amtets fjeld- og slettebygder tegnet aktier i bøndernes fællesslagteri i Kristiania, hvilken forretning allerede er i drift.

Nødvendigheten av fællesoptræden i disse spørmaal ser det saaledes ut til er kommet til forstaaelse hos landbefolkningen. Av offentlige foranstaltninger til fædriftens fremme har følgende været iverksat:

1. Aarlig avholdelse av 25 à 30 utvalgsskuer samt indløsning av bedækningsfrisedler utstedt ved disse, hvortil er medgaaet aarlig fra 14 til 16½ tusen kroner.
2. Aarlig avholdelse av statsutstilling for fæ, sau og svin.
3. Drift av fælles havn for kvægavlsforenings-okser.
4. Stambokføring av okser.
5. I perioden er opprettet aarlig fæmarked i forbindelse med en fast statsamtsutstilling for Hallingdal — det distrikt, hvorfra der sælges mest fæ.
6. Der er i perioden opprettet 8 fjøsregnskapsforeninger, hvorimot omtrent alle kontrollforeninger er nedlagt, da de viste sig noget kostbare. Fjøsregnskapsforeningerne, som har fra 50 til 75 medlemmer, falder billigere og rækker langt flere end kontrollforeningerne, men paa den anden side er de ikke saa fuldstændige.

7. Fjøsskuer i forbindelse med utdeling av præmier til flinke røgttere har aarlig i flere herreder været igangsatt.
8. Amtsmeyersken har i sommertiden virket paa sætrene.
9. I Numedal har virket en vandrelærer i fjøsstel.

Svineavl

og svinehold har hatt endel fremgang, men det gaar ikke med raske skritt. De fleste mangler hus til at drive avl, likesom det er endnu værre at faa nogen til at stelle svin end fæ. Dette bevirker, at der fremdeles kjøpes en mængde smaa-griser fra Oplands-amterne, hvorved dette amt aarlig maa ut med tusener av kroner.

Raaneholdsforeningernes antal er øket litt i de sidste aar. Amtets 2 avls-stationer for svin er i virksomhet, og efterspørselen etter avlsgriser har været omtrent som før.

Faar- og gjeteavl

har ikke været gjenstand for videre arbeide og opmerksomhet fra det offentliges side. Dog kan der nu utstilles faar ved etpar aarlige utstillinger, likesom der er git bidrag til kjøp av vædere til Norderhov samt stillet lignende støtte i utsigt for andre distrikter. Til fjeldbygderne indføres av og til cheviotfaar fra Vestlandet, men i sin almindelighet er interessen for utvidet faarehold ikke tilstede.

Gjeten holdes kun av nogen betydning i de øvre fjeldbygder, men gir der paa mange steder et bra utbytte.

Fjærfæavl

har i flere herreder gaat jevnt frem, men det skorter paa at faa salgslag igang, saa avsetningen kan bli letvindt og billig.

Om de forskjellige grener av husdyrbruket er der aarlig avholdt en række foredrag baade leilighetsvis og ved de korte kurser — væsentlig av undertegnede, men ogsaa av andre av landhusholdningsselskapet tilkaldte foredragsholdere.»

Efter beregning i den officielle statistikk var der ved utgangen av 1910 i amtet:

Hester.....	9 617 stkr.
Storfæ.....	62 354 «
Faar.....	24 447 «
Gjeter.....	14 934 «
Svin.....	19 879 «

Dyrenes gjennemsnittlige værdi pr. stykke utgjorde i 1907 efter jordbruks-tællingen av samme aar:

Kreaturer.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidshester	429	421	375	379	412
Okser	156	148	124	125	150
Kjør	155	136	133	123	142
Ungnøt	80	68	70	76	75
Kalver	18	17	21	17	18
Voksne faar	21	21	18	17	19
— gjeter	20	-	20	16	19
— svin	100	113	75	98	101
— rensdyr	-	-	45	-	45

Til sammenligning hitsættes den i forrige femaarsberetning indeholdte tilsvarende opgave for 1905.

Kreaturer.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidshester	398	400	325	350	377
Okser	155	128	99	115	132
Kjør	158	130	106	122	136
Ungnøt	85	60	59	73	74
Kalver	16	15	19	17	17
Voksne faar	19	19	17	16	18
— gjeter	12	10	17	15	15
— svin	113	118	66	95	103
— rensdyr	-	-	35	38	37

Priserne viser, som det vil sees, saavel for det hele amt som særskilt for Ringerike, Hallingdal samt Numedal og Sandsvær fogderier gjennemgaaende stigning, dog er gjennomsnittsprisen paa svin saavel for det hele amt som for Ringerike fogderi gaat noget ned. I Buskerud fogderi er priserne likeledes steget undtagen for kjøer, ungnøt og svin, for hvis vedkommende de er sunket noget.

Det gjennomsnittlige melkeutbytte pr. ko i 1910 vil fremgaa av nedenstaaende tabel, som er bygget paa de fra lensmændene mottagne opgaver:

Lensmandsdistrikter.	Hos de mere frem-skredne gaard-brukere.	Over-hodet i distriktet.	Lensmandsdistrikter.	Hos de mere frem-skredne gaard-brukere.	Over-hovedet i distriktet.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.
Hurum	2 400	1 800	Nes	2 400	2 000
Røken	2 500	2 000	Gol	1 900	1 600
Lier	2 300	2 000	Aal	1 800	1 400
Nedre Elker	2 400	2 000	Hol	2 100	1 600
Haug	2 000	1 600	Hallingdals fogderi	2 050	1 650
Bakke	2 000	1 800			
Fiskum	2 400	1 800	Øvre Sandsvær	2 290	1 500
Søndre Modum	2 700	2 200	Ytre Sandsvær	2 500	2 100
Nordre Modum	2 800	2 200	Flesberg	1 650	1 200
Sigdal	1 500	1 000	Rollag	1 900	1 600
Eggedal	2 000	1 500	Nore	1 750	1 500
Krødsherred	2 072	1 600	Opdal	2 000	1 500
Buskerud fogderi	2 256	1 792	Numedal og Sandsvær fogderi	2 015	1 567
Norderhov	2 200	1 800			
Haugbygden	2 300	1 500			
Lunder	2 105	1 700			
Hole	2 400	1 800	Amtet	2 131	1 667
Aadalen	2 000	1 500			
Ringerike fogderi	2 201	1 660			

Til sammenligning hitsættes ogsaa opgaver over melkeutbyttet pr. ko. overhovedet for hvert fogderi i de fire sidste femaar:

Fogderier.	Aarlig melkeutbytte pr. ko.			
	1891—1895.	1896—1900.	1901—1905.	1906—1910.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Buskerud	1 545	1 658	1 742	1 792
Ringerike	1 500	1 488	1 860	1 660
Hallingdal	1 327	1 475	1 575	1 650
Numedal og Sandsvær	1 433	1 413	1 608	1 567
Amtet	1 473	1 526	1 709	1 667

Av denne sammenstilling vil det sees, at det gjennomsnittlige melkeutbytte pr. ko for det hele amt er gaat ned med 42 liter. Størst er nedgangen i Ringerike, hvor den utgjør 200 liter, dernæst kommer Numedal og Sandsvær med 41 liter. I Buskerud og Hallingdal er der derimot stigning henholdsvis av 50 og 75 liter.

Med hensyn til den betydning salg av husdyr, melk, smør, ost og uld har hat, stiller forholdet, efter de fra lensmændene mottagne indberetninger, sig saaledes:

Salg av husdyr (okser, kjøer og ungnøt, hester, svin) har megen betydning i 6 av amtets 27 lensmandsdistrikter, nemlig Lier av det tidligere Buskerud fogderi, Nes, Gol, Aal og Hol, der utgjør hele det tidligere Hallingdals fogderi samt Opdal av det tidligere Numedal og Sandsvær fogderi.

Nogen betydning i 16 distrikter, nemlig Hurum, Røken, Haug, Bakke, Fiskum, Søndre Modum, Nordre Modum, Sigdal og Eggedal av Buskerud, Norderhov, Lunder og Hole av Ringerike og Øvre Sandsvær, Flesberg, Rollag og Veggli samt Nore av Numedal og Sandsvær.

Ringe betydning i 3 distrikter, nemlig Nedre Eker og Krødsherred av Buskerud samt Ytre Sandsvær av Numedal og Sandsvær.

Ingen betydning i 2 distrikter, nemlig Haugsbygden og Aadalen av Ringerike. Som det vil sees, har det her omhandlede salg størst betydning for det tidligere Hallingdals fogderi, og det er da fornemmelig salg av storfæ som det gjælder.

Salg av melk har megen betydning i 14 distrikter, nemlig Hurum, Røken, Lier, Haug, Bakke, Fiskum, Søndre Modum, Nordre Modum og Sigdal av Buskerud, Norderhov, Haugsbygden og Hole av Ringerike samt Ytre Sandsvær og Øvre Sandsvær av Numedal og Sandsvær.

Nogen betydning i 3 distrikter, nemlig Nedre Eker av Buskerud, Lunder av Ringerike og Hol av Hallingdal

Ringe betydning i 3 distrikter, nemlig Krødsherred av Buskerud samt Nes og Aal av Hallingdal.

Ingen betydning i 7 distrikter, nemlig Eggedal av Buskerud, Aadalen av Ringerike, Gol av Hallingdal samt Flesberg, Rollag og Veggli, Nore og Opdal av Numedal og Sandsvær.

Størst betydning har salg av melk saaledes for Buskerud fogderi.

Salg av smør har megen betydning i 7 distrikter, nemlig Hole av Ringerike, Nes, Gol, Aal og Hol, som utgjør hele det tidligere Hallingdals fogderi, samt Nore og Opdal av Numedal og Sandsvær.

Nogen betydning i 10 distrikter, nemlig Hurum, Røken, Lier, Bakke, Søndre Modum, Nordre Modum og Eggedal av Buskerud, Lunder av Ringerike og Flesberg samt Rollag og Veggli av Numedal og Sandsvær.

Ringe betydning i 6 distrikter, nemlig Nedre Eker, Haug, Sigdal og Krødsherred av Buskerud, Norderhov av Ringerike og Ytre Sandsvær av Numedal og Sandsvær.

Ingen betydning i 4 distrikter, nemlig Fiskum av Buskerud, Haugsbygden og Aadalen av Ringerike samt Øvre Sandsvær av Numedal og Sandsvær.

Salg av smør har saaledes størst betydning for Hallingdals fogderi.

Salg av ost har megen betydning kun i Hol i Hallingdal.

Nogen betydning i 9 distrikter, nemlig Røken, Lier, Søndre Modum og Eggedal av Buskerud, Lunder og Hole av Ringerike, Gol av Hallingdal samt Flesberg og Opdal av Numedal og Sandsvær.

Ringe betydning i 10 distrikter, nemlig Hurum, Nedre Eker, Haug og Krøds herred av Buskerud, Norderhov av Ringerike, Nes og Aal av Hallingdal og Ytre Sandsvær Rollag og Veggli samt Nore av Numedal og Sandsvær.

Ingen betydning i 7 distrikter, nemlig Bakke, Fiskum, Nordre Modum og Sigdal av Buskerud, Haugsbygden og Aadalen av Ringerike samt Øvre Sandsvær av Numedal og Sandsvær.

Salg av ost har saaledes ogsaa størst betydning for Hallingdals fogderi.

Salg av uld er av nogen om end liten betydning i 4 distrikter, nemlig Hurum av Buskerud, Lunder av Ringerike, Nes av Hallingdal og Opdal av Numedal og Sandsvær, men er ganske uten betydning i de øvrige distrikter.

Gjennomsnittspriserne paa nysilet melk (almindelig pris) og smør var i 1905 og 1910:

Fogderier.	1905.		1910.	
	Nysilet melk pr. liter.	Smør pr. kg.	Nysilet melk pr. liter.	Smør pr. kg.
	Øre.	Kr.	Øre.	Kr.
Buskerud.....	10.9	1.94	11	1.98
Ringerike.....	11	1.98	11.7	1.98
Hallingdal.....	11.8	1.84	12.5	1.85
Numedal og Sandsvær.....	10.3	1.72	11.1	1.91
Amtet	10.9	1.88	11.6	1.93

Som det vil sees, har der i femaarsperioden fundet en gjennemgaaende prisstigning sted. Gjennomsnittspriserne paa nysilet melk og smør for det hele amt er i femaaret steget med henholesvis 0,7 øre pr. liter og 5 øre pr. kg.

Ovenfor er nævnt den almindelige pris for nysilet melk. For den nysilede melk, som leveres til meieri, var gjennomsnittsprisen i 1910 10,1 øre mot 9,8 øre i 1905.

Av meierier og ysterier er der i femaaret nedlagt 2, nemlig 1 i Norderhov og 1 i Nore. Det samlede antal av disse anlæg utgjorde saaledes 35 i 1910 mot 37 i 1905. I sidste femaarsberetning var antallet av meierier uriktig alene opført med 36, hvilket hitrørte fra, at 1 i femaaret oprettet meieri i Nedre Eker var forglempt medtat. I Hallingdals fogderi findes fremdeles intet meieri.

Man hitsætter en oppgave, som vil vise, hvorledes meierierne er fordelt paa de enkelte fogderier, og tillike belyse deres yrrksomhet:

Distrikter.	Antal meierier og ysterier.	Indveiet melk i 1910.	Producert i 1910.				Desuten solgtes i 1910		Antal syssel-satte personer.	Antal meierier som anvender	
			Smør.	Fetost.	Magerost.	Mysost.	som fløte.	som melk.		mekanisk drivkraft.	skumme-maskiner.
		Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.			
Buskerud fogderi	28	9 456 773	60 716	14 946	33 509	28 198	819 265	4 696 387	86	14	11
Ringerike —	3	1 082 478	10 700	45 450	20 800	51 300	11 200	317 250	9	3	2
Hallingdal —									.		
Numedal og Sandsvær —	4	1 428 828	10 219	67 170		61 600	27 000	517 400	18	1	-
Amtet	35	11 968 079	81 635	127 566	54 309	141 098	857 465	5 531 037	113	18	13

Buskerud amt.

Sammenlignet med forholdet i 1905 er den indgaaede melkemængde forøket fra 10 209 729 kg. til 11 968 079 kg., hvorved endvidere er at merke, at der for 1910 mangler opgave over den indveiede melkemængde ved 2 meierier i Buskerud. Ogsaa den producerte mængde av smør og forskjellig slags ost samt de solgte kvanta av fløte og melk saavel som antal av sysselsatte personer viser betydelig opgang, skjønt der for produktionsmængdernes vedkommende for 1910 mangler opgaver for 5 meierier inden Buskerud fogderi.

3. Skogdrift.

Amtet har 3 hovedvasdrag, hvorigjennem tømmerfløtningen finder sted, nemlig: Drammenselven med bielver, Lierelven og Numedalslaagen, hvilken sidste henføres under to tømmerdistrikter, et øvre distrikt ovenfor og et nedre distrikt nedenfor Kongsberg.

Væsentlig paa grundlag av meddelelse fra Drammens trælasthandlerdirektion og lensmændenes indberetninger skal man her meddele følgende:

Ifølge Drammens trælasthandlerdirektions indberetning er der gjennem Drammenselvns og Lierelvns vasdrag samt overland fra Lier og fra Skoger og Drammensfjorden fremfløtet følgende kvanta tømmer:

(Se tabellen side 21.)

Gjennem Drammenselvns vasdrag har der saaledes i femaaret været fremdrevet ialt 2 622 688 tylvter tømmer, hvorav 2 334 978 under fællesfløtning, mot i forrige femaar 2 437 799 tylvter, hvorav 2 065 375 under fællesfløtning.

Av dette tømmerkvantum har forholdet mellem paa den ene side skurtømmer og paa den anden side slipe- og cellulose tømmer været følgende:

Aar.	Skurtømmer m. m.		Slipe- og cellulose tømmer.	
	Tylvter.	Pct.	Tylvter.	Pct.
1906.....	140 860	25.09	420 416	74.91
1907.....	145 690	24.06	459 708	75.94
1908.....	57 302	11.35	447 675	88.65
1909.....	97 265	19.67	494 556	80.33
1910.....	109 929	30.60	249 287	69.40
Tilsammen	551 046	21.01	2 071 642	78.99

Forbruket av slipe- og cellulose tømmer er vedblivende sterkt stigende, nemlig fra gjennomsnitlig 337 087 tylvter og 69.14 pct. av det hele tømmerkvantum i forrige femaar til gjennomsnitlig 414 328 tylvter og 78.99 pct. av det hele tøm-

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen.	
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
<i>I) Gjennem hovedvasdraget:</i>							
a) Under fællesfløtningens administration:							
1. Opflaatning ved Stenberg av skurlast .	124 987	126 151	44 635	82 415	88 990	467 178	
Cellulose- og slipelast	107 846	115 793	86 056	92 801	54 782	457 278	
Krabaslast	1 796	1 743	1 853	1 062	1 659	8 113	
2. Indtak til de forskjellige bruk ovenfor Stenberg: slipe- og celluloseømmer ...	269 500	295 769	323 292	359 638	154 210	1 402 409	2 334 978
b) Utenfor fællesfløtningen:							
1. Til sliperier og cellulosefabrikker.....	43 070	48 146	38 327	42 117	40 295	211 955	
2. Til sagbruk i oplandet.....	7 000	7 000	7 000	8 000	11 000	40 000	
3. I hovedelven fra Aamotbakken og ned- over samt Vestfoselven.....	2 785	3 557	1 696	3 290	1 570	12 898	
4. Behandlet paa Glesnehængslet.....	443	603	766	92	1 245	3 149	
5. Over Vestfossen	3 849	6 636	1 352	2 406	5 465	19 708	
	561 276	605 398	504 977	591 821	359 216		287 710
<i>II) Fra Lier, Skoger og Drammensfjorden:</i>							2 622 688
Passert Linnæshængslet	1 004	254	77	164	38	1 537	
Overland fra Lier	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	5 000	
— - Skoger	500	500	500	500	500	2 500	
Drammensfjorden	3 795	1 720	3 847	6 824	2 853	19 039	
							28 076
Tilsammen	567 575	608 872	510 401	600 309	363 607		2 650 764

merkvantum i den sidst forløpne femaarsperiode. Største kvantum viser periodens næst sidste aar, 1909, nemlig 494 556 tylvter, mens periodens midterste aar, 1908, viser høieste procenttal, nemlig 88.65 pct. Paa den anden side er mængden av skurtømmer avtat, saavel absolut som procentvis, nemlig fra gjennemsnitlig 150 473 tylvter og 30.86 pct. av det hele tømmerkvantum i forrige til 110 209 tylvter og 21.01 pct. av det hele tømmerkvantum i sidste femaarsperiode. I periodens sidste aar, 1910, viser dog mængden av skurtømmer saavel absolut som procentvis adskillig stigning.

Gjennem Lierelvens vasdrag med bielver, Nordelven og Glitreelven, er der efter foranstaaende i femaaret fremfløtet alene 1 537 tylvter mot i forrige femaar 22 069 tylvter. Derhos er overland fra Lier fremdrevet 5 000 tylvter mot 48 557 i forrige femaar.

Fra Skoger og Drammensfjorden er i femaaret fremdrevet 21 539 tylvter mot 19 166 tylvter i forrige femaar.

Her hitsættes en opgave over, fra hvilke steder det samlede ovennævnte tømmerkvantum 2 650 764 eller gjennemsnitlig aarlig 530 153 tylvter antages at være kommet, hvorhos for sammenligningens skyld medtages det samlede i forrige femaar fremdrevne tømmerkvantum:

(Se tabellen side 23.)

Av det samlede fremdrevne kvantum tømmer antar trælasthandler-direktionen, at følgende kvanta er kommet fra Buskerud amt i hvert av nedenanførte aar:

I 1906	306 231 tylvt
- 1907	320 677 —
- 1908	254 429 —
- 1909	320 797 —
- 1910	229 965 —

Tilsammen 1 432 099 tylvt

eller gjennemsnitlig aarlig 286 420 tylvter.

Av det fremdrevne kvantum er antat at falde paa Kristians og Jarlsberg og Larviks amter:

Aar.	Kristians amt.	Jarlsberg og Larviks amt.
	Tylvter.	Tylvter.
1906.....	254 208	7 136
1907.....	271 106	17 089
1908.....	249 775	6 197
1909.....	272 209	7 303
1910.....	124 465	9 177
Tilsammen	1 171 763	46 902

eller gjennemsnitlig aarlig henholdsvis 234 353 og 9 380 tylvter.

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen 1906—1910.	Tilsammen 1901—1905.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
1. Randsfjordens vasdrag	192 911	199 681	186 267	187 427	79 929	846 215	804 143
2. Bægna og Aadalselven	122 594	142 850	127 016	169 565	89 072	651 097	496 121
3. Sognedalen	46 766	47 461	41 805	38 060	37 346	211 438	279 191
4. Ringeriksfjordene og Randselven inden Buskerud amt	44 845	36 806	29 165	34 301	34 056	179 173	172 495
5. Hallingdal og Krødsherred	57 033	57 802	45 192	63 417	44 187	267 631	220 068
6. Hovedelven fra Vikesund og Snarumselven fra Skinnæs ned til Aamotbakken	22 887	30 708	12 490	22 698	20 792	109 575	118 880
7. Sigdal og Eggedal	35 873	44 188	33 868	40 421	19 937	174 287	163 409
8. Bingselven og hovedelven nedenfor Aamot- bakken	15 007	14 624	9 880	14 257	8 087	61 855	89 875
9. Ekernvasdraget ovenfor Vestfossen	8 523	18 663	5 521	6 860	8 024	47 591	69 211
10. Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden.	21 136	16 089	19 197	23 303	22 177	101 902	114 198
Tilsammen	567 575	608 872	510 401	600 309	363 607	2 650 764	2 527 591

Angaaende utgifterne ved tømmerets fremfløtning, indkjøpspriserne og salgspriserne m. v. uttaler direktionen:

Utgifterne ved tømmerets fremfløtning har været pr. tylvt sams last

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Fra Hadelands Vasbund i Randsfjorden til Drammen.....	1,60	1,61	1,66	1,69	2,07
Fra Hvalshængslet i Aadalen	2,14	2,15	2,19	2,23	2,69
• Stolpefjordshængslet i Sognedalen	1,44	1,46	1,47	1,57	1,82
« Glesnehængslet i Krøderen	1,03	1,03	1,03	1,15	1,21
• Ligaardsfos i Eggedal.....	3,05	3,05	3,05	3,17	3,22

De gennemsnitlige indkjøps- og salgspriser var:

(Se tabellen side 25.)

Utskibningen har ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyraa utgjort i kubikmeter:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Trælast: høvlet	92 052	69 932	36 380	49 151	43 059
skaaret	24 294	20 603	9 541	8 133	12 793
hugget	18 943	11 977	12 091	7 746	2 697
rund	11 360	6 602	3 344	2 487	1 124
stav	25 592	31 726	17 454	11 869	13 948
splitved	2 132	1 195	375	635	693
Tilsammen	174 373	142 035	79 185	80 024	74 314

hvorav den høvlede last fordeler sig paa følgende importland:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Australien	16 190	10 627	4 829	2 911	17 286
Afrika	6 273	1 191	-	1 727	975
Storbritannien og Irland	62 982	52 554	26 132	37 653	23 068
Andre land	6 607	5 550	5 419	6 863	1 730
Tilsammen	92 052	69 922	36 380	49 154	43 059

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Indkjøpspriser pr. tylvt.					bar ved
Skurlast 14 halvmeter længde 23 cm. top	Kr. 50.00	Kr. 57.00	Kr. 57.00	Kr. 56.00	Kr. 66.00
Slipelast —«— — 19 —«—	« 29.00	« 33.00	« 33.00	« 33.00	« 37.00
og gjennemsnittsprisen pr. tylvt sams skurlast	« 24.50	« 29.00	« 25.00	« 28.00	« 30.00
—«— — slipelast	« 12.80	« 15.40	« 17.30	« 14.60	« 14.00
Middelsdimensionen					bar ved
kan ansættes for skurlast til	13 h/m 19	13 h/m 19	13 h/m 19	13 h/m 19	12 h/m 19
« —«— « slipelast	13 « 15	13 « 15	13 « 16	13 « 15	11 « 15
Salgspriserne f. o. b.					
var for sams høvlede bord gjennemsnitlig pr. nom. Ptbr.-standard gran	Kr. 141.00	Kr. 147.00	Kr. 140.00	Kr. 147.00	Kr. 163.00
Ptbr.-standard furu	« 153.00	« 166.00	« 161.00	« 155.00	« 183.00
og for battens	« 125.00	« 131.00	« 124.00	« 130.00	« 140.00
For mek. træmasse, vaat	« 32.00	« 34.00	« 40.00	« 38.00	« 32.00
« cellulose, tør	« 130.00	« 127.00	« 127.00	« 125.00	« 120.00

Tilvirkningen av trømasse og cellulose har ved samtlige træforædlingsfabrikker i distriktet utgjort i ton:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Mekanisk masse	241 237	250 566	267 771	263 330	252 298
Cellulose	54 371	55 017	58 118	57 768	53 830

hvorav ifølge meddelelse fra det Statistiske Centralbyrå er skibet til utlandet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Mek. trømasse, vaat	202 001	208 412	224 034	182 712	182 275
—«— tør.....	2 182	698	646	635	1 187
Cellulose, tør	40 013	38 624	35 715	30 667	30 099
—«— vaat.....	2 916	2 462	2 075	1 256	554

Utbyttet av utskibningen kan for trølasten betegnes som «daarlig», for trømasse «god» og for cellulose «slet».

Gjennem Numedalslaagens vasdrag er i det øvre distrikt fremfløtet i hvert av periodens aar:

Distrikter.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Til- sammen.
Flesberg.....	16 587	18 958	9 456	13 939	9 653	68 593
Rollag og Veggli	8 686	7 774	8 238	9 006	8 653	42 357
Nore	16 089	17 785	16 293	18 917	15 283	84 367
Opdal	3 378	4 500	4 100	6 000	5 000	22 978
Tilsammen	44 740	49 017	38 028	47 862	38 589	218 295

Dimensionerne har i gjennemsnit for det hele tømmerkvantum utgjort ca. 6 m.×18 cm. I forrige femaar blev i dette tømmerdistrikt fremfløtet ialt 195 351 tylvter tømmer.

Gjennem samme vasdrags nedre distrikt er fra efternævnte distrikter fremfløtet i efternævnte aar:

Distrikter.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Til- sammen.
Numedal	24 000	21 000	18 000	30 000	22 000	115 000
Sandsvær	11 583	12 369	7 190	9 596	9 046	49 784
Lardal og Hedrum i Jarls- berg og Larviks amt.. ca.	19 500	19 838	19 322	23 436	20 171	102 267
Tilsammen	55 083	53 207	44 512	63 032	51 217	267 051

I nedre distrikt er der saaledes i femaaret fra Buskerud amt fremfløtet ialt ca. 164 784 tylvter tømmer.

Av det samlede kvantum er 215 860 tylvter nedfløtet til og optat ved Laugerøens hængsle ved Larvik, mens ca. 36 000 tylvter er indtat ved Vittingfos træsliperi og ca. 15 191 tylvter ved Labro træsliperi. Av tømmeret anslaaes omtrent halvparten at ha været smaalast. Gjennemsnittsdimensionerne anslaaes for det større tømmeres vedkommende til 24 fot \times 8 tommer og for smaalastens vedkommende til 24 fot \times 4 tommer.

Foruten det ovennævnte tømmerkvantum er der i femaaret fra Sandsvær fremdrevet overland til Labro træsliperi ialt 2 356 tylvter tømmer og 1 047 tylvter last samt til Vittingfos træsliperi ialt ca. 5 000 tylvter tømmer. Endelig er der, væsentlig fra Kongsberg Sølvverks skoger, sendt med jernbanen fra Skollenborg 110 tylvter box, 838 tylvter planker, 6 549 tylvter bord og 646 stykker slippers.

I foregaaende femaar fremfløtedes i dette distrikt 339 757 tylvter, hvorav fra Buskerud amt 213 420 tylvter.

*

*

*

Efter de av lensmændene avgivne indberetninger om skogenes tilstand er der i det hele tat fremgang i bestand, men tilbakegang i dimensioner.

Saaledes har der været fremgang i bestand, men tilbakegang i dimensioner i 7 distrikter, nemlig Røken, Lier, Bakke, Søndre Modum, Nordre Modum, Haugsbygden og Aal. Derhos meldes der om fremgang i bestand, mens dimensionerne har været uforandret, fra 3 distrikter, nemlig Haug, Gol og Rollag. I 2 distrikter, Nedre Eker og Hol, er saavel bestand som dimensioner gaat frem. I 4 distrikter antages skogene at være gaat tilbake, saavel hvad bestand som dimensioner angaar, nemlig Eggedal, Lunder, Hole og Opdal. Fra 7 distrikter meldes, at skogenes tilstand i det hele er omtrent uforandret, nemlig Sigdal, Krødsherred, Norderhov, Aadalen, Nes, Ytre Sandsvær og Flesberg. I 4 distrikter er bestanden uforandret, mens dimensionerne er gaat tilbake, nemlig Hurum, Fiskum, Øvre Sandsvær og Nore.

Kun en forsvindende del av amtets skoger eies av utlændinger, hvorimot ikke saa litet befinder sig paa utenbygdsboendes hænder.

Angaaende de enkelte herreders areal av skoggrund, og hvor meget herav tilhører kommuner, personer, korporationer, stiftelser eller selskaper, som efter lov om erhvervelse av skog av 18 september 1909 § 2 og § 3 ikke frit kan erverve skoggrund, henvises til nedenstaaende opgave for aaret 1910.

Løpe nr.	H e r r e d.	Samlet flateindhold av skoggrund.		Anmerkninger.
		Maal.	Maal.	
1	Hurum	145 900	83 500	
2	Røken	71 000	6 802	
3	Lier	220 000	91 000	
4	Nedre Eker	103 540	52 095	
5	Øvre Eker	273 762	79 180	
6	Modum	330 000	122 000	
7	Sigdal	568 023	113 208	
8	Krødsherred	241 770	45 870	
9	Norderhov	600 000	170 000	
10	Hole	145 000	67 000	
11	Aadalen	381 700	76 960	
12	Nes	226 960	131 780	
13	Flaa	236 000	96 000	
14	Gol	212 000	40 000	
15	Hemsedal	64 000	700	
16	Aal	190 249	14 420	Desuten eier Staten 14 735 maal.
17	Hol	40 000	400	Desuten eier Staten 1 000 maal.
18	Øvre Sandsvær ...	196 000	28 000	Desuten eier Kongsberg Sølververk, Oplysningsvæsenets Fond og Militæretaten tilsammen 105 000 maal.
19	Ytre Sandsvær ...	272 500	120 500	
20	Flesberg	350 000	60 000	
21	Rollag	300 000	64 000	
22	Nore	400 000	190 000	
23	Opdal	186 000	19 000	
	Tilsammen	5 754 404	1 672 415	

Intet av amtets herreder undtagen Nedre Eker antages at være nødt til at indkjøpe bygningstømmer.

Middelpris pr. tyltv bygningstømmer og tømmerets almindelige dimensioner var efter de mottagne opgaver i 1910 gjennemsnitlig:

Fogderi.	Kr.	M.	Cm.
Buskeruds.....	22.00	6.3	16.4
Ringerike.....	14.00	6.2	15.8
Hallingdal.....	29.50	6.6	18.0
Numedal og Sandsvær.....	20.50	6.0	17.2

og for det hele amt en gjennomsnittspris av kr. 22.00 og en dimension av 6.27 m. længde og 16.7 cm. top. I 1905 var gjennomsnittsprisen kr. 16.26 og gjennomsnittsdimensjonen 6.32 m. længde og 16.6 cm. top. Prisen er saaledes steget sterkt, og dimensionen er avtat noget i længde, men øket litt, forsaavidt toppen angaar. Sværest synes dimensionen at være i Aal.

Intet av amtets herreder er nødt til at innkjøpe brændeved. Imidlertid brukes der stenkul i Hurum, Nedre Eker, Haug, Norderhov, Bakke, Lunder og Hole, i de 3 sidstnævnte distrikter dog kun i mindre utstrækning. Koks anvendes som brændsel i Nedre Eker, Norderhov, Bakke, Lunder, Hole, Aal og Hol, i de 5 sidstnævnte distrikter dog kun i mindre utstrækning. I Aal og Hol anvendes i nogen grad torv som brændsel.

Gjennomsnittspriserne pr. meterfavn brændeved, nedført i bygden, utgjorde i 1910 ifølge lensmændenes opgaver for efternævnte vedsorter:

Distrikter.		Birk.	Or eller olde.	Furu.	Gran.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Buskerud	fogderi.....	13.67	9.46	10.25	10.25
Ringerike	—	12.70	9.50	10.75	10.50
Hallingdals	—	14.38	8.50	9.00	8.75
Numedal og Sandsvær	—	10.50	7.50	8.13	8.13
Amtet		12.89	8.90	9.77	9.69

I 1905 var de tilsvarende gjennomsnittspriser for amtet kr. 10.50, 6.93, 7.72 og 7.40. Samtlige gjennomsnittspriser er saaledes gaat ikke litet op.

Man hitsætter her et utdrag av skogforvalter i Buskeruds forvaltningsomraade **F e r a g e n s** indberetninger for aarene 1906—1910:

1906: «Paa grund av de høie trælastpriser hugges iaar en masse tømmer, især slipelast, hvorfor det gaar noksaa haardt paa mangel skog. Der tales nok meget mand og mand imellem om det sørgelige i, at den umodne skog haandteres saa ilde, og i enkelte bygder har man jo ogsaa faat istand skogvedtægter, likesom man gjerne lytter til foredrag om skogens rette behandling, men — i praksis synes det at gaa sin skjæve gang som før. — — — — —

Nogen væsentlig naturskade har skogen ikke været utsat for dette aar.»

1907: «Paa grund av de høie trælastpriser, især paa skibstømmer, hugges fremdeles sterkt i de fleste private skoger, og megen handel med skog foregaar, hvorved denne farer noksaa ilde, naar den kommer i spekulanters hænder, som gjerne hugger den til lavest mulige maal. — — —

Skogen har i det hele dette aar ikke været utsat for nogen nævneværdig naturskade, dog klages der paa forskjellige steder over, at der viser sig vel meget tørgran.»

1908: «Der drives fremdeles sterkt i de fleste private skoger, og uthugsthandler foregaar stadig og desværre tildels med saa lavt maal, at skogene ødelægges derav. De større og velstaaende skogeiere steller dog sine skoger upaaklagelig, og det maa siges, at sansen for en bedre skoghusholdning vaagner mere, men — mange mangler penger, og da faar skogen undgjælde.

De i flere bygder indførte skogvedtægter viser dog sin gavnlige virkning, og paa de strækninger i Hallingdal (i Hol), hvor vernskogvedtægter nu har virket i flere aar, er det paafaldende, hvor godt skogen (birkeskog) har kommet sig, og vedtægternes store nytte indsees nu godt av befolkningen i disse trakter. — — —

Nogen anden skade end litt snebrud her og der har skogene dette aar ikke været utsat for.

I Gol opstod ved uforsigtighet av jernbanearbeidere en skogbrand, hvorved brændte ca. 500 maal simpel skog. Nogen anden skogbrand er mig ikke bekjendt.»

1909: «Saa liten hugst som denne høst har der ikke været paa længe i skogene i Drammens-vasdraget, uagtet priserne er meget høie. Aarsaken hertil er misforneielse med den av kjøperne opstillede nye pristabel og den forlangte maaling paa bar ved. Det eneste distrikt, hvor nogen væsentlig hugst foregaar, er Sognedalen, hvor flere større skoghandler har fundet sted. Nu ja, det skader jo ikke, om skogen faar fred et aars tid, det har den bare godt av. Det sørgelige ved privatskogene er, at de fleste er kommet ned i smaa maal, hvorved nettoutbyttet blir lifet der, hvor driften er lang. Og mangesteds er av samme grund mangel paa kraftige frøtrær. De store og mere velstaaende skogeiere steller dog sine skoger upaaklagelig, og sansen for en bedre skoghusholdning vaagner dog mere og mere.

De i flere bygder indførte skogvedtægter hindrer jo den fuldstændige nedhugning av skogen, men liten hjelp er der ved de mangesteds ansatte mindre skogkyndige bygdeblinkere, og skoglovens nye bestemmelse om, at skoger, bestyret av fagfolk, allikevel skal være undergit vedtægterne, hindrer en rationel behandling av skogen.

Nogen væsentlig naturskade har skogene dette aar ikke været utsat for.

Som en sjeldenhet kan nævnes, at der i februar maaned opstod skogbrand paa Østaasen i Nore. Marken var snebar og tør, saa det saa stygt ut, men ved tililende hjelp stoppedes ilden, da den hadde overfart nogen maal. Man antok ilden opstaat ved, at en vandrende person hadde kastet fra sig en brændende fyrstikke.»

1910. «Paa grund av de høie trælastpriser hugges iaar noksaa meget, især efterat kjøperne i Drammens-vasdraget forsaavidt har git efter for kravet om en lempeligere maaling av tømmeret, saa dette nu kan maales enten efter den gamle regel, utenpaa barken, eller efter den nye, paa bar ved. Der anvendes da en særskilt pristabel for hver av disse slags maalinger.

Vinteren har været slem for driften hittil. Sneen kom paa ufrossen mark allerede i begyndelsen av november, og siden har det, ialfald i høiden, sneet ret som det er, saa snelaget nu har naadd en betydelig tykkelse, samtidig som sneen er blit liggende i masse paa træerne, til skade for disse og til stor plage for folk og hester.

Da myrer og tjern er for litet tilfrosset, maa mangesteds vinterveiene gjøres farbare ved at traakkes op. Alt i alt har arbeidet med hugst og drift hittil været baade møisommelig og kostbar, samtidig som huggere og kjøpere allikevel ikke har hat rar fortjeneste. — — — — — Skogbrander har ikke forekommet.»

Buskerud amts landhusholdningsselskap virket som skogselskap til høsten 1907, da der blev stiftet et eget skogselskap for amtet. Dette selskap har en bestyrelse paa 5 medlemmer, hvorav 4 vælges av generalforsamlingen og 1 av amtstinget. Ved amtstingets beslutning av 23 mars 1908 blev skogselskapet overdraget de midler, som landhusholdningsselskapet sat inde med til fremme av skogsaken, samt bruken av den av landhusholdningsselskapet drevne planteskole paa Stoppen i Lier med tilhørende redskaper m. v.

Virksomheten har under det nye selskap været drevet væsentlig i samme spor som tidligere, men med noget utvidet omfang. Der har saaledes været avholdt blinkningskurser og foredrag om skogbruk, likesom der er utdelt gran- og furuplanter fra selskapets planteskole, ydet bidrag til avgrøftning og tørlægning av vandsyk skogmark, til oprenskning av bækkefar og til utrydning av løvskog, hvor denne optræder som ukrud i naaleskog og ingen værdi har som brænde, og der har endelig været utdelt præmier for fortjenstfull virksomhet som skogsarbeider samt indkjøpt og utdelt skrifter vedkommende skogvæsenet.

I 1910, periodens sidste aar, hadde selskapet et bidrag av Det Norske Skogselskap stort kr. 8 000,00 samt kr. 2 500,00 i amts- og statsbidrag. I selskapets tjeneste var ansat 1 skogassistent.

4. Fiskerier.

Paa grund av den forholdsvis ringe kyststrækning er fiskeri ikke av nogen stor betydning for amtet.

Der foregaar dog i Laagen i Sandsvær samt i Drammenselven, Lierelven og Drammensfjorden et ikke ubetydelig lakse- og sjørrøttfiske. En fra fiskerinspektøren mottat opgave over størrelsen av det i Buskerud amt opfiskede kvantum og dettes antagelige værdi hitsættes:

Distrikter.	1906.		1907.		1908.		1909.		1910.	
	Kg.	Kr.								
Laagen i Sandsvær	486	777	44	70	?	?	54	108	69	138
Drammenselven ...	3 795	7 025	4 270	8 540	4 500	9 000	5 000	10 000	4 000	9 000
Lierelven	800	1 500	1 000	2 000	600	1 000	1 500	2 750	1 200	2 400
I sjøen	10 738	18 854	9 600	19 200	7 000	14 375	8 800	18 300	6 000	12 000
Tilsammen	15 819	28 156	14 914	29 810	12 100	24 375	15 354	31 158	11 269	23 538

Ved opgavens oversendelse har fiskeriinspektøren bemærket, at opgaverne over fisket i sjøen er temmelig usikre, da det altid har været umulig at faa fuldt paa-lidelige opgaver over utbyttet av sættegarnsfisket i Drammensfjorden, som utgjør den væsentligste del av sjøfisket. For 1908 har fiskeriinspektøren ikke kunnet opgi, hvormeget av fangsten i Laagen der er faldt paa Ytre og Øvre Sandsvær herreder.

Derhos foregaar der, væsentlig i Hurum, men ogsaa for nogen del i Røken, brislingfiske og andet fiske av forskjellig art med et samlet værdiutbytte i 1910 av henholdsvis kr. 34 000 og kr. 9 114.

Endelig fanges der i Røken endel hummer, ræker og østers, i 1910 til en samlet værdi av kr. 1 560.

5. Bergverksdrift.

Om bergverksdriften i femaaret utenfor det av Staten drevne **K o n g s b e r g S ø l v v e r k** har bergmesteren git følgende oversigt:

- «1. Ved Trollerud og Vinoren sølvgruber i Flesberg er i 1906 og 1907 kun utført endel vandledningsarbeider og forsøksdrift i et par smaaskjærp, mens arbeidet i 1908 og 1909 helt var indstillet. I 1910 den 15 mai blev imidlertid driften igjen optat med gjennomsnitlig 30 mand til aarets utgang. Herunder blev «Juliane Marie» grube oprensket og forbygget fra dagaapningen og til et dyp av 70 m. «Norske Løve» og «Christianus Sextus» gruber blev optat fra hovedstollen av, som først oprenskedes og forbyggedes de 600 m. indtil Christianus Sextus, hvorefter denne grube blev tat opover indtil 40 m. over stollen og derfra en 450 m. lang stoll indtil «Norske Løve», som blev tat tilsidst; i denne sidste grube paabegyndtes videre arbeider, like-som den saakaldte mellemstoll blev oprensket 400 m. indover og fortsat som feltort paa «Munskeskjærpets» gang. Paa Nordre Vinoren blev stoll nr. 4 paa Segen Gottes hovedgang oprensket og forbygget ind til «Segen Gottes» grube nr. 6, som derefter blev lenset og forbygget nedover. Veiene blev

utbedret og fornødne barakker og andre bygninger opført. Nogen produktion har ikke fundet sted, men ertsanbrud blev paatruffet paa forskjellige steder.

2. Ved Fredericus Quartus grube ved Kongsberg blev drift paabegyndt av et engelsk selskap 1 juni 1910 med gjennomsnitlig 25 mand, stollen blev oprensket og forbygget ca. 180 m. ind til skakten, hvor der foretoges forskjellige undersøkelsesarbeider; like ved stollens munding paabegyndtes en ny skakt, som ialt blev neddrevet 20 km. Her blev ogsaa opført hus for dampkjedel og andet.
Nogen produktion har ikke fundet sted, men paa et par steder saaes sølvanbrud.
- 2b. Ved nogen av molybdænføremsternerne i Rollag blev i juni og juli 1906 drevet en mindre forsøksdrift, hvorved blev utvundet et par hundrede kg. molybdænglans og noget kobbermalm. Driften er senere indstillet.
- 2c. De gamle Dusegruben og Kisgangsgruben i Nore i Numedal blev i 1909 tømt for vand, men videre undersøkelser er vistnok ikke gjort.
3. Ved «The Royalberg Copper Mines ltd.»s gruber i Fiskum blev i 1907 atter paabegyndt endel arbeider med nogen faa mand, der fortsattes i 1908 og 1909, men i 1910 synes samtlige arbeider at være indstillet.
4. The Fiskum Syndicate ltd. har foretat forsøksdrift i 4 maaneder i 1906 med 13 mand ved gammelt skjærp i Gulliksrud utmark i Fiskum.
5. Ved Jøranrud bruk i Fiskum blev i 1907 av hr. S. P. Eastick paa 77 utmaal for sink, kobber og blyanvisninger paabegyndt drift med gjennomsnitlig 40 mand, hvorhos opførelse av vaskeri blev paabegyndt ved Jøranrud, beregnet for en daglig behandling av 75 ton malm. Dette blev fuldført i 1908 og sat i drift. Arbeiderne blev fortsat i 1908 og da overtat paa prøve av hr. Einar Bjørnson, der fortsatte arbeidet, men i mindre maalestok i nogen maaneder i 1909. I 1910 indstilledes al drift her, og vaskeriet solgtes. Der blev producet 107 ton malm ved vaskeriet.
6. Aasgruben i Haug, Øvre Eker, blev atter sat i drift i slutningen av 1906 med 12 mand; det fortsattes indtil utgangen av september 1909, dog med mindre arbeidsstyrke, og indstilledes derefter. Forsøksdriften utførtes av A/S. Jarlsberg gruber. Der producet ca. 100 ton skeidet malm.
7. Ved Narverud jerngruber i Nedre Eker er der i hele perioden drevet en mindre forsøksdrift med 2—6 mand; der er utskedet endel malm.
8. Ved Hassel jernverks gruber i Bakke, Øvre Eker, og i søndre Modum blev i 1907 av hr. overretssakfører Stousland igangsatt endel undersøkelsesarbeider med op til 16 mand; de sluttet henimot utgangen av aaret og har ikke senere været fortsatt.
9. Ved Glomsrudkollens sinkgruber i Søndre Modum blev drift gjenoptatt i begyndelsen av august 1907 og fortsatt ut 5-aaret, i 1907 med 28 mand, i 1908, da undersøkelsesarbeider foretoges for regning av greverne Henckel von Donnersmark-Beuthen, med 56 mand; i 1909 overtok disse gru-

- berne og fortsatte i 1909 og 1910 med noget over 40 mand. Driften er ført som undersøkelsesdrift, men i temmelig stor maalestok, og koncession erhvervet. Den utbrutte malm er henlagt til senere vaskning.
10. Ved Ringerikes Nikkelverks gruber i Hole har der i hele perioden fundet en mindre forsøksdrift sted med 7—12 arbeidere. Resultaterne av prøvedriften har været meget tilfredsstillende, men nogen ordentlig drift er dog ikke paabegyndt, da konjunkturerne for nikkel fremdeles er mindre gunstige. I 1908 og 1909 smeltedes ogsaa ca. 680 ton malm ved verkets smeltehytte ved Valeren; herved og ved den paafølgende garing produceres 19.5 ton nikkelsten med ca. 50 pct. nikkel og kobber.
 11. Ved Berggaardens sinkgruber i Hole paa Ringerike har der sommeren 1909 av Christiania Minekompani været utført et mindre forsøksarbeide, som ikke er fortsat.
 12. Ved Vaagaardsforekomstene ved Heen paa Ringerike har ingen drift fundet sted, men der blev i 1906 utskeidet og utskibet 13 ton blymalm; senere intet arbeide.
 13. Ved Buttedals kobbergrube i Lier blev i 1907 utført et mindre forsøksarbeide med 2 mand og et par skeidegutter; der blev utvundet ca. 18 ton malm med 7—8 pct. kobber. Arbeidet har ikke senere været gjenoptat.
 14. Ved Kjerner i Lier blev prøvedrift fortsat i første halvdel av 1906, men indstilledes indtil 1908, da der utførtes en mindre forsøksdrift. I mai 1909 overtoges gruberne av et indenlandsk aktieselskap, som fortsatte undersøkelsesarbeiderne og paabegyndte opførelsen av vaskeri, der blev færdig, saa drift i samme paabegyndtes i august 1910. Arbeidsstyrken utgjorde i 1909 gjennemsnitlig 20 mand og i 1910 30 mand og 8 i vaskeriet. Der blev i vaskeriet produceret 5 000 kg. koncentrert til en værdi av kr. 25 000.»

6. Industri

Den industrielle virksomhet er i femaaret gaat frem.

Sammenholdes forholdet ved utgangen av 1903, hvorom forklaring indeholdtes i forrige femaarsberetning, med forholdet ved utgangen av 1909,¹ viser det sig, at antallet av industrielle anlæg er steget fra 163 til 174 samtidig med, at det samlede antal arbeidere og dagsverk er forøket fra henholdsvis 3 678 og 985 159 til 4 491 og 1 257 944.

Av anlæggene var 17 træsliperier, 8 cellulosefabrikker, 8 pap- og papirfabrikker, 56 sagbruk, 8 sagbruk med høvlerier, 1 sagbruk med frørenseri, 2 sagbruk med møllebruk, 26 møllebruk, 2 snekkerier, 1 bødkerverksted, 2 kassefabrikker, 1 møbelfabrik, 1 stavskjæleri, 1 dreierverksted, 6 torvstrø- og brændtorvfabrikker, 2 garverier, 1 gummivarefabrik, 7 teglverk, 1 cementfabrik, 3 kalk-

¹ For aaret 1910 havest endnu ingen opgave.

brænderier, 1 jernstøperi, 1 armaturfabrik, 3 mekaniske verksteder, 1 uldspinderi, 2 uldvarefabrikker, 1 bomuldsspinderi, 2 farverier, 2 elektricitetsverker, 2 fabrikker for kemisk storindustri og eksplosive stoffer, 1 fabrik for animalske konserver, 1 chamottefabrik, 1 bakeri, 1 pottemakeri og 1 frørenseri.

De industrielle anlæg fordeler sig saaledes paa de forskjellige distrikter:

I H u r u m 8 anlæg med 658 arbejdere og 190 938 dagsverk, nemlig: 1 fabrik for kemisk storindustri og eksplosive stoffer med 179, 2 cellulosefabrikker med 451, 2 sagbruk med 23, 2 møllebruk med 2 og 1 fabrik for animalske konserver med 1 arbeider.

I R ø k e n 13 anlæg med 257 arbejdere og 68 620 dagsverk, nemlig 1 cementfabrik med 143, 1 teglverk med 14, 1 pottemakeri med 2, 1 torvstrø- og brændtorvfabrik med 5, 1 uldvarefabrik med 49, 5 sagbruk med 27, 1 bødkerverksted med 14 og 2 møllebruk med 3 arbejdere.

I L i e r 26 anlæg med 270 arbejdere og 54 547 dagsverk, nemlig: 1 torvstrø- og brændtorvfabrik med 8, 1 træsliperi med 43, 18 sagbruk med 192, 2 kassefabrikker med 20, 1 snekkeri med 2 og 3 møllebruk med 5 arbejdere.

I N e d r e E k e r 17 anlæg med 777 arbejdere og 228 314 dagsverk, nemlig: 3 kalkbrænderier med 50, 4 teglverk med 86, 1 bomuldsspinderi med 71, 1 farveri med 7, 2 cellulosefabrikker med 362, 2 pap- og papirfabrikker med 85, 1 gummi-varefabrik med 73 og 3 sagbruk med 43 arbejdere.

I Ø v r e E k e r er der 16 anlæg med 491 arbejdere og 139 256 dagsverk, nemlig: 1 jern- og staaletøperi med 2 arbejdere, 2 mekaniske verksteder med 5, 1 uldvarefabrik med 63, 2 cellulosefabrikker med 296, 1 træsliperi med 75, 1 garveri med 3, 6 sagbruk med 40, 1 møllebruk med 1 og 1 sag- og møllebruk med 6 arbejdere.

I M o d u m er der 23 anlæg med 910 arbejdere og 269 075 dagsverk, nemlig: 1 chamottefabrik med 22, 1 armaturfabrik med 27, 1 mekanisk verksted med 10, 1 elektricitetsverk med 4, 1 uldspinderi med 7, 1 farveri med 2, 2 cellulosefabrikker med 205, 5 træsliperier med 216, 3 pap- og papirfabrikker med 403, 2 sagbruk med 5, 1 sagbruk med høvleri med 2 og 4 møllebruk med 7 arbejdere.

I S i g d a l er der 12 anlæg med 24 arbejdere og 1 896 dagsverk, nemlig: 1 frørenseri med 1, 1 teglverk med 3, 2 torvstrø- og brændtorvfabrikker med 5, 6 sagbruk med 11 og 2 møllebruk med 4 arbejdere.

I K r ø d s h e r r e d er der 4 anlæg med 7 arbejdere og 301 dagsverk, nemlig: 1 sagbruk med høvleri med 3 og 3 møllebruk med 4 arbejdere.

I N o r d e r h o v er der 15 anlæg med 475 arbejdere og 140 087 dagsverk, nemlig: 1 teglverk med 22, 1 fabrik for eksplosive stoffer med 9, 6 træsliperier med 348, 1 pap- og papirfabrik med 81, 1 garveri med 4, 2 sagbruk med 6, 2 møllebruk med 3 og 1 bakeri med 2 arbejdere.

I H o l e er der 9 anlæg med 160 arbejdere og 42 454 dagsverk, nemlig: 1 torvstrø- og brændtorvfabrik med 4, 1 elektricitetsverk med 5, 1 pap- og papirfabrik med 60, 1 træsliperi med 32, 3 sagbruk med 20, 1 stavskjæreri med 31 og 1 møbelfabrik med 8 arbejdere.

I Aadalen er der 4 anlæg med 128 arbejdere og 37 962 dagsverk, nemlig: 1 træsliperi med 104, 1 opgangssagbruk med 19 og 2 møllebruk med 5 arbejdere.

I Flaa er der 1 sagbruk med høvleri med 4 arbejdere og 130 dagsverk.

I Gol er der 1 sagbruk med høvleri med 3 arbejdere og 194 dagsverk.

I Hemsedal er der 1 sag- og møllebruk med 2 arbejdere og 80 dagsverk.

I Aal er der 4 anlæg med 7 arbejdere og 343 dagsverk, nemlig: 2 sagbruk med høvleri med 5 og 2 møllebruk med 2 arbejdere.

I Hol er der 4 anlæg med 8 arbejdere og 251 dagsverk, nemlig: 2 sagbruk med 3 og 2 sagbruk med høvleri med 5 arbejdere.

I Ytre Sandsvær er der 10 anlæg med 283 arbejdere og 80 809 dagsverk, nemlig: 1 torvstrø- og brændtorvfabrik med 3, 2 træsliperier med 200, 1 pap- og papirfabrik med 66, 5 sagbruk med 11 og 1 sagbruk i forbindelse med frørenseri med 3 arbejdere.

I Øvre Sandsvær er der 2 anlæg med 7 arbejdere og 1 226 dagsverk, nemlig: 1 sagbruk med 3 og 1 snekkeri med 4 arbejdere.

I Flesberg er der 3 anlæg med 9 arbejdere og 1 437 dagsverk, nemlig: 1 dreierverksted med 5 og 2 møllebruk med 4 arbejdere.

I Opdal er der 1 møllebruk med 1 arbeider og 24 dagsverk.

Husflid og haandverksdrift har antagelig i det hele gjort nogen fremgang i femaaret, om der end ogsaa fra et enkelt distrikt meldes om tilbagegang.

Fra Lier omsættes litt vaskebretter, kasser, smaamøbler og leketøi av træ, fra Hole endel kjøretøier, væsentlig spidsslæder, fra Gol og Hemsedal endel ski, fra Aal endel svidde og malte trægjenstande av forskjellig slags, fra Hol endel skaaler, træskeer, tiner m. v. samt fra Rollag og Veggli endel ljaeer.

Baatbyggeri foregaar i Hurum, hvor der i 1910 fandtes 2 baatbyggerier, ved hvilke der forfærdigedes 28 snekker, baater, motorbaater og prammer til en samlet værdi av kr. 6 590,00.

Av isbruk fandtes i vinteren 1910—1911 følgende:

Herreder.	Antal anlæg.	Samlet antal ishus.	Samlet arbeidsstyrke.	Det skaarne kvantum is.
				Kr.
Hurum.....	3	6	49	9 050
Røken.....	10	17	204	34 000
Lier.....	2	2	12	1 300
Amtet	15	25	265	44 350

Av stenbrud fandtes i aaret 1910 i Røken 2, som med en samlet arbeidsstyrke av 90 mand producerte 800 m.³ og 1 000 ton granit til en samlet værdi av kr. 92 624,00.

I Lier fandtes likeledes 2 stenbrud, der med en samlet arbeidsstyrke av 20 mand producerte henholdsvis 45 m.³ granit og 900 ton marmor til en samlet værdi av kr. 11 500,00.

I Nedre Eker var der 2 stenbrud med en samlet arbeidsstyrke av 19 mand og en produktion av tilsammen 468 m.³ granit til en samlet værdi av kr. 6 580,00.

I Hole findes der paa østsiden av Stens- og Holsfjorden i en strækning av ca. 8 km. en hel del mindre stenbrud, optagne omkring 1837, hvorfra leveres gesims- og fortaughseller av graasten, væsentlig til Kristiania. Bruddene har været i drift kun i halve aaret 1910, men der synes nu at være utsigt til en opgangstid for helletrafikken. Der blev i 1910 ialt levert 300 løpende meter fortaughseller og 300 kvadratmeter gesimsheller samt en mindre del trindheller, trambheller, pipeheller, privetheller og staburpillarheiler til en samlet værdi av kr. 1 980,00.

7. Handel.

Av de ved utgangen av 1905 bestaaende 22 forbruksforeninger (spare- eller handelsforeninger) er 21 fremdeles i virksomhet, mens 1 i Lier er ophørt. Paa den anden side er der i det forløpne femaar oprettet 18 nye foreninger, nemlig: 4 i Hurum, 2 i Røken, 1 i Nedre Eker, 1 i Haug, 1 i Bakke, 1 i søndre Modum, 1 i Sigdal, 2 i Eggedal, 2 i Hol, 1 i Øvre Sandsvær, 1 i Flesberg og 1 i Rollag og Veggli.

En opgave over forbruksforeningerne med deres medlemsantal og omsætning i 1910 hitsættes:

(Se tabellen side 38.)

Som det vil sees, er det samlede antal av foreninger gaat betydelig op.

Antallet av landhandlere, som i 1905 utgjorde 333, var ved utgangen av 1910 steget til 372. Herav var i Hurum 20, Røken 16, Lier 38, Nedre Eker 30, Haug 28, Bakke 6, Fiskum 3, Søndre Modum 16, Nordre Modum 31, Sigdal 6, Eggedal 3, Krødsherred 10, Norderhov 11, Haugsbygden 6, Lunder 8, Hole 14, Aadalen 14, Nes 21, Gol 18, Aal 8, Hol 11, Øvre Sandsvær 10, Ytre Sandsvær 12, Flesberg 9, Rollag 8, Nore 8 og Opdal 7.

8. Skibsfart.

Skibsfarten har mindre betydning for amtets landdistrikt, hvis kyststrækning er forholdsvis liten.

Ved utgangen av 1908¹ utgjorde antallet av handelsfartøier, der hadde hjemme i amtets landdistrikt, 54 (samtlige seilfartøier) med en drægtighet av 1 340 netto registerton og en besætning av 127 mand. Av fartøierne var alene 1 over 50 ton med en tonnasje av 64 registerton netto og en besætning av 5 mand.

¹ Opgave for noget senere aar har ikke kunnet erholdes.

Lensmandsdistrikt.	Antal foreninger.		Medlemsantal.		Omsætning i 1910. Kr.
	1905.	1910.	1905.	1910.	
1. Hurum		4		1) 196	1) 159 191.50
2. Røken		4			2) -
3. Lier	7	6	369	1) 179	1) 313 717.78
4. Nedre Eker	1	2	120	206	154 035.42
5. Haug	1	2	} 202	3) 421	3) 238 569.56
6. Bakke	-	1			
7. Fiskum		-	} 236	449	3) 195 864.23
8. Søndre Modum		1			
9. Nordre Modum	3	3	} 210	183	4) 114 000.00
10. Sigdal	2	3			
11. Eggedal	-	2			
12. Krødsherred	1	1	80	101	57 386.46
13. Norderhov			-		-
14. Haugsbygden					-
15. Lunder					
16. Hole					
17. Aadalen	1	1	130	133	69 683.98
18. Nes	1	1	206	189	80 000.00
19. Gøl		-	-	-	
20. Aal	1	1	478	504	102 856.00
21. Hol		2	-	300	188 608.58
22. Øvre Sandsvær		1			5) -
23. Ytre Sandsvær		-	-		-
24. Flesberg	1	2	54	216	79 649.57
25. Rollag	1	2	30	43	3) 58 636.83
26. Nore	1	1	96	97	75 263.00
27. Opdal	1	1	135	-	5) -
Amtet	22	41	2 346	3 217	1 887 462.91

Ved utgangen av 1905 var det samlede antal fartøier 64 med en drægtighet av 1 714 ton og en besætning av 155 mand.

Saa vel fartøierne antal som deres tonnasje og bemanning er saaledes gaat ned.

1) Opgave mangler fra 2 foreninger.

2) Opgave mangler fra samtlige foreninger.

3) Opgave mangler fra 1 forening.

4) Opgave mangler fra 3 foreninger.

5) Opgave mangler.

9. Andre næringsveier.

Antallet av rettigheter til utskjænkning av øl, der i 1905 var 78 (4 almindelige, 46 innskærkede og 28 begrænsede), var ved utgangen av 1910 sunket til ialt 57.

Herav var 5 rettigheter almindelige, nemlig: 1 i Norderhov, 3 i Haugsbygden og 1 i Hole, 46 innskærkede, nemlig: 2 i Hurum, 1 i Nordre Modum, 7 i Krødsherred, 1 i Norderhov, 2 i Haugsbygden, 5 i Hole, 9 i Nes, 8 i Gol, 6 i Hol og 5 i Flesberg, samt 6 begrænsede (kun alkoholsvakt øl) nemlig: 1 i Krødsherred, 1 i Haugsbygden, 1 i Hole og 3 i Nes.

Den almindelige rettighet i Hole utøvedes av samlag (under vaabenøvelserne).

Jagten efter matnyttig vildt har været drevet i omtrent samme utstrækning som tidligere. Hare og rype er der, specielt i fjeldbygderne, fremdeles meget av. Ogsaa av skogfugl er der paa flere steder en mængde, om end top-skytteriet her ikke har været uten skadelig virkning. Elg og ren er der antagelig ikke saa meget av som før. Rovdyrene er avtat i femaaret, hvilket vistnok særlig skyldes Den Norske Jæger- og Fiskerforenings ihærdige utrydningsarbeide. Maar og bjørn er der nu litet av.

10. Kommunikationer.

Angaaende amtets veivæsen har amtsingeniøren meddelt følgende:

«Veiers nedleggelse og omklassifikation.

Den gamle hovedvei fra Tveten til Stabæk i Lier er nedlagt som hovedvei.

Av veien Hønefoss—Klækken er ca. 200 m., som danner grænsen mellem Hønefoss og Norderhov, nedlagt som overflødiggjort ved bygning av den nye Overmandsund bro og overdraget til Hønefoss kommune, mulige private rettigheter til veiens benyttelse dog uførtalt.

Den gamle hovedvei over Ringnesaasen fra veiskillet ved Noresund til veiskillet ved Gulsvik er nedlagt som hovedvei. Av denne vei er strækningen fra veiskillet ved Noresund til og med Baadhus bro ved Ringnes med en længde av 10 165 m. overgaat til offentlig bygdevei i Krødsherred, strækningen Gulsvik veiskille til Sæterstø bro med en længde av 1 400 m. overgaat til offentlig bygdevei og strækningen Sæterstø til Stenerodden med en længde av ca. 5 700 m. overgaat til offentlig kjørbær ridevei i Flaa herred.

I Krødsherred er veien Korset—Redalen optat som offentlig bygdevei, likesaa veien Dynge—Foslien.

Bygdeveiene Sætre—Svelvik (med færgested) 13 km. og Klokkerstuen—Holmsbu (9 km.) i Hurum er omklassifisert som hovedveier.

Bygdeveien Grønneflata—Dagalien (30 km.) i Opdal er omklassifisert som hovedvei.

Bygdeveien Skurdalen skolehus—Gjeilo veiskille—Helgeslaat bro (15.5 km.) i Hol er omklassifisert som hovedvei.

Nye hovedveier.

Av nye hovedveier er i femaaret følgende fuldført og mottat:

Tveten—Akershus amtsgrænse i Lier	2.449 km.
Av den nye vei langs Krøderens østside i restparcellen (fra Krøds-herred grænse til Gulsvik).....	12.806 «
Nes—Kristians amtsgrænse i Aadalen	6.096 «
Landemoen—Volden i Sandsvær	2.490 «
Volden—Vulfsberg i do.	5.873 «
Utvidelse av veibredden i parcellerne Sporan bro—Rødberg bro og Skogen—Sniken	2.210 «
Dagalien—Skurdalen i Opdal og Hol.....	16.206 «

Nye bygdeveier.

I femaaret er utført følgende anlegg av nye og omlegning av ældre bygdeveier.

Herred.	Anlegg.	Længde.		Anm.
		Km.	Kr.	
Hurum	Rødby—Setton	2.140	33 822.31	samt færgested ca. 200 m.
	Ugstad bro mod Ugstadbakkerne	0.740	7 829.80	
	Sagene—Smelingen—Widts hus	2.070	15 133.39	
Øvre Eker ..	Vinsvold—Hole	1.220	3 031.82	
Modum	Vikesund—Braaten	3.532	14 591.72	
Norderhov ..	Hvalsmoen—Viul	1.952	8 053.51	
	Utvidelse av jernbaneundergangen ved Ellingrud		2 548.76	
Aadalen	Store gildre bro—Lindelién	1.982	10 602.05	
Nes	Børtnes—Bromma station	0.360	1 494.64	
Ytre Sandsvær	Vittingfos—Lardals grænse	1.730	14 398.00	
	Vaal—Kværnerud	3.540	15 116.48	
	Arm til Evju ysteri	0.430	4 198.30	
	Tilsammen	19.696	130 820.78	

Veivedlikehold.

Ved utgangen av aaret 1910 var følgende antal veivogtere ansat:

Herred.	Veistrækning.	Veivogtere.		Veilængde.	Aarlig løn.	Anm.
		Tidligere ansat.	Ansatt i fem-aaret.			
Hurum	Samtlige veier		4	42.9	-	Kr. 3 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Røken	Do. do.	4		38.4	700	Do.
Lier	Hovedvei Drammen—Gomerud	1		6.9	800	
	Øvrige hovedveier	{ 3		43.3	{ 450	6 maaneder om sommeren.
		{ 1				
	Bygdevei Lier station—Iladalen	1		13.0	450	Do.
Nedre Eker	Samtlige veier		2	19.0	900	Intet naturalarbeide.
Øvre Eker	Do. do.		10	107.0		Kr. 2 à 3 pr. dag.
Modum	Do. do.	1	1	121.3	800	Kr. 3 pr. arbejdsdag.
	og	-	10			
Sigdal	Hovedvei Modumsdelet—Sandsbraaten		2	20.0	490	7 maaneder.
Krødsherred	Samtlige veier		7	70.0		Kr. 2.50 à kr. 3.00 pr. arbejdsdag.
Hole	Hovedvei Nes bro—Bærum—Lierdelet	1		44.7	576	Fri bolig.
	Samtlige øvrige veier i Østre Hole	-	4			
Norderhov	Samtlige veier	9	1	121.8		Kr. 2.50 à kr. 3.00 pr. dag. Do. Do.
Aadalen	Do. do.		9	104.5		Kr. 3.00 pr. dag.
Flaa	Do. do.		4	41.2		Kr. 2.50 pr. dag.
Gøl	Do. do.	-	4	44.2		Kr. 2.50 à kr. 3.00 pr. dag.
Hol	Do. do.	1	5	55.4	450	Kr. 2.50 pr. dag.
Y. Sandsvær	Samtlige hovedveier	-	6	64.2		Kr. 3.00 pr. dagsverk.
Ø. Sandsvær	Saatvet—Jordbru med bygdeveisarm til Heistad kirke	1	-	10.9	450	6 maaneder.
Flesberg	Hovedveien		2	27.0	490	7 do.
Rollag—Veggli	Do.		3	30.8	490	7 do.
Opdal	Stateus del av veien Dagalien—Skurdalen	-	1	9.2	450	4½ do.
	Tilsammen	23	75			

Broer.

Av broer er bygget:

Herred.	Broernes navn.	Antal spænd.	Spænd- vidde. M.	Ann.	
Hurum	Ugstad bro	1	4.3	Monieroverbygning.	
	Rødby bro (bygdeveien)	1	9.8	Jernbjelker med monierdække.	
Modum	Gjeithus hængebro	1	80.0	{ Sten, stentaarne, jern, eke- træsdække.	
	Breivik bro	1	36.0	{ Sten og jern, monierdække med tjærebeton, jernover- bygningen overført fra Dø- vik gamle jernbanebro.	
Flaa	Vesleelv bro	1	6.0	{ Jernbjelker med aaved og grus- dække.	
	Heieelv bro	1	10.0		
	Flaa bro	{ 1	35.0	{ Landkar og pillarer av sten, overbygning av jern, planke- dække.	
		{ 1	60.0		
Nes bro	{ 2	25.0			
	{ 1	54.0			
Rollag og Veggli	Gol bro	2	45.0	{ Landkar av sten, træmaster, ler og grusdække.	
	M. Veggli bro	2	6.0		
Opdal	N. Veggli bro	3	12.0	{ Landkar og pillarer av sten, jernoverbygning, ler og grus- dække.	
	Dagali bro	{ 1	8.0		
		{ 1	31.0		
Sandsvær	Lien bro	3	8.0	{ Landkar og pillarer av sten, overbygning av jern, planke- dække.	
	Aasberg bro	1	6.0		
	Saatvet bro	1	3.0		{ Stenkar, jernmaster, monier- dække.
	Hostvet bro	1	3.0		Hvælbro.
	Ti bro	1	3.0	{ Stenkar, jernmaster, monier- dække.	

Oversigt over amtsveikassens budgetter 1906—1910, se side 43.

Veilængder, se side 44.

Jernbaner. Av statsbaner med bredt spor (sporvidde 1.435 m) er i femaaret færdigbygget og aapnet for ordinær drift jernbaneanlægget Voss—Roa (Bergensbanen), 328 km., hvorav 203 km. ligger inden Buskerud amt. Derhos er Drammen—Randsfjordbanen med sidelinjer Hougsvand—Kongsberg og Vikesund—Krøderen i femaarets løp ombygget fra smalt spor (sporvidde 1.067 m.) til bredt.

Jernbaner i drift hadde man ved utgangen av 1910 inden amtet i en længde av 396 km., nemlig: Drammen—Randsfjordbanen (89 km.) med sidelinjerne: Hougsvand—Kongsberg (28 km.) og Vikesund—Krøderen (26 km.), 24 km. av Kristiania—Drammensbanen samt 203 km. av Taugevand—Gulsvik og Gulsvik—Roabanen,

Overzicht over amtsveikassens budgetter 1906—1910.

A a r.	Anlæg og omlægning av hovedveier og opførelse av broer.	Vedlikehold av hovedvei- og broer.	Vintervei- arbeide.	Bidrag til herreder til anlæg eller omlægning av bygdeveier og broer.	Lønninger.	Andre utgifter ved veivæsenets bestyrelse.	Færgewæsenet.	Andre utgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	15 771.06	54 479.80	719.00	2 532.50	4 546.67	2 260.00	425.00	2 192.10	82 926.13
1907.....	13 975.92	53 607.20	719.00	11 915.00	4 380.00	2 060.00	550.00	1 124.83	88 331.95
1908.....	20 179.26	55 109.50	719.00	6 275.00	4 453.33	2 110.00	300.00	980.39	90 126.48
1909.....	24 180.87	39 367.88	719.00	17 563.10	4 993.33	2 160.00	300.00	839.62	90 123.80
1910.....	25 684.51	53 606.93	799.00	31 951.67	5 093.33	2 493.33	300.00	1 195.34	121 124.11
Sum	99 791.62	256 171.31	3 675.00	70 237.27	23 466.66	11 083.33	1 875.00	6 332.28	472 632.47
Gjennemsnit pr. aar	19 958.33	51 234.26	735.00	14 047.45	4 693.33	2 216.67	375.00	1 266.45	94 526.49

Veilængder.

Ved utgangen av aaret 1910 hadde Buskerud amt av offentlige veier:

Herred.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ridevei.	Sum vei.	Herav vedlikeholdes		Veivedlikehol- dets kostende pr. km.
					ved penge- bidrag.	ved natural- arbeide.	
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.
Hurum	28.838	14.040	-	42.878	42.878	-	206
Røken	18.118	20.262	-	38.380	38.380	-	217
Lier.....	50.086	38.015	-	88.101	-	88.101	-
Nedre Eker.....	9.858	9.332	-	19.190	19.190	-	258
Øvre Eker.....	34.180	79.910	7.200	121.290	121.290	-	104
Modum.....	54.390	67.200	-	121.590	121.590	-	159
Sigdal.....	51.540	33.582	8.751	93.873	-	93.873	-
Krødsherred.....	40.300	41.420	15.430	97.150	97.150	² -	86
Hole.....	36.850	238.04	-	60.654	44.700	¹ 15.954	187
Norderhov.....	70.345	58.830	-	129.175	129.175	-	105
Aadalen.....	57.980	46.895	-	104.875	104.875	-	77
Flaa.....	37.550	1.410	5.700	44.660	44.660	² -	74
Nes.....	29.311	15.795	-	45.106	-	45.106	-
Gol.....	36.025	8.120	-	44.145	44.145	-	52
Hemsedal.....	46.000	-	-	46.000	26.800	¹ 19.200	80
Aal.....	26.060	29.538	-	55.598	-	55.598	-
Hol.....	27.390	27.945	-	55.335	55.335	-	54
Ytre Sandsvær....	31.301	32.300	-	63.601	63.601	-	94
Øvre Sandsvær....	28.633	23.313	-	51.946	-	51.946	-
Flesberg.....	27.063	76.310	46.935	150.308	-	150.308	-
Røllag og Veggli.	30.832	13.045	35.656	79.533	-	79.533	-
Nore.....	27.024	20.935	46.212	94.171	-	94.171	-
Opdal.....	52.945	7.355	12.241	72.541	9.229	63.312	-
	852.619	689.356	178.125	1 720.100	962.998	757.102	
Drammens by.....	5.025	-	-	5.025	5.025	-	Gjennem- gangsveier.
Kongsberg by.....	18.900	13.700	-	32.600	32.600	-	
Hønefoss by.....	2.610	-	-	2.610	2.610	-	
	879.154	703,056	178.125	1 760.335	1 003.233	757.102	

¹ Naturalarbeide ikke medtat.² Rideveier ikke iberegnet.

ialt 370 km. statsbaner, hvortil kommer 26 km. privatbaner, nemlig Lierbanen, som fører fra Lier station paa Kristiania—Drammenbanen til Holsfjorden (21 km.), og 5 km. av Holmestrand—Vittingfossbanen.

Dampskibe til befordring av passagerer og gods findes paa indsjørne Tyrifjorden, Spirillen, Krøderen og Ekern.

Telegraf og telefon. Inden amtets landdistrikt fandtes ved utgangen av 1910 34 jernbanetelegrafstationer og 22 rikstelefontalestationer. Der var over det hele amt et vel utviklet telefonnet med mange private telefonstationer.

Post. Inden amtets landdistrikt var der 88 postanstalter, hvorfra der i aaret 1910 avsendtes 1 414 100 breve.

Turisttrafikken har i femaaret gjort adskillig fremgang, særlig i Hallingdal og Numedal. Fremgangen skyldes væsentlig Bergensbanen og den økede anvendelse av motorvogn i fast rute.

II. Kommunal husholdning.

Angaaende amtskommunens ordinære indtægter og utgifter i aarene 1906—1910 se tabellerne side 46 og 47.

Ekstraordinært er kommet til indtægt:

Tilbakebetalt av de hallingdalske herreder amtskommunens forskud for grund m. v. til Bergensbanen, tilsammen	kr.	187 106.57
Amtskommunens andel av brændevinssamlagenes overskud i 1905—1909, tilsammen	«	39 143.91
Renter av de til opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse avsatte midler		991.06
Modum kommunes bidrag til innkjøp av Buskerud hovedgaard i Modum til landbruksskolegaard	«	20 000.00
Midlertidig laan i Drammens privatbank, optat 15 juli 1910	«	100 000.00
		<hr/>
Tilsammen	kr.	347 241.54

Ekstraordinært er kommet til utgift:

Forskutte jernbanebidrag for de hallingdalske herreder	kr.	176 150.24
Kontante utlæg ved innkjøp av gaarden Tandberg paa Ringerike	«	15 731.75
Kontante utlæg ved innkjøp av Buskerud hovedgaard paa Modum til landbruksskolegaard, anskaffelser til samme av forskjellig art, utgifter til gaardens midlertidige drift, skatter m. v.	«	67 039.68
Bevilgede bidrag til avholdssaken av amtskommunens andel i brændevinssamlagenes overskud i 1905—1908	«	1 900.00
Bevilgede bidrag av samme andel til opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse		1 446.15
Avsat av samme andel til et fond til opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse, paaløpne renter iberegnet	«	22 186.61
		<hr/>
Tilsammen	kr.	284 454.43

A m t s k o m m u n e n s o r d i n æ r e i n d t æ g t e r h a r e f t e r r e g n s k a p e r n e u t g j o r t i h v e r t a v e f t e r n æ v n t e a a r :

Aar.	Utlignet matrikelskat.		Fordelt paa amtets herreder i henhold til landskattelovens § 7.	Indtægter av jernbaneaktier og renter.	Bidrag av Staten eller offentlige fonds til det almindelige skolevæsen og landbruksvæsenet.	Refusioner av Staten, kommuner eller andre.	Andre indtægter.	Tilsammen.
	Ialt.	Pr. skyldmark.						
1906.....	Kr. 219 934.52	Kr. 6.10		Kr. 10 297.21	Kr. 117 969.28	Kr. 70 567.16	Kr. 3 448.23	Kr. 422 216.40
1907.....	219 928.55	6.10		10 305.25	123 059.72	35 989.96	3 251.89	392 535.37
1908.....	219 908.60	6.10		10 488.65	124 784.03	58 446.76	3 028.63	416 656.67
1909.....	230 716.93	6.40		11 026.25	136 699.38	51 217.81	2 206.38	431 866.75
1910.....	259 548.28	7.20	60 000.00	9 281.03	107 591.34	89 254.15	1 879.21	527 554.01
1906—1910.....	1 150 036.88		60 000.00	51 398.39	610 103.75	305 475.84	13 814.34	2 190 829.20
Gjennemsnitlig pr. aar.....	230 007.38	6.38	12 000.00	10 279.68	122 020.75	61 095.17	2 762.87	438 165.85

A m t s k o m m u n e n s o r d i n æ r e u t g i f t e r h a r e f t e r r e g n s k a p e r n e i d e s a m m e a a r u t g j o r t :

Aar.	Amtsting, amts- utvalg og amts- revision.	Rets- og politi- væsen. Fængsels- væsen.	Vei- væsen.	Færge- væsen og skyss- væsen.	Sundheds- og medicinal- væsen.	Skole- væsen.	Abnorm- skole- væsen.	Landbruks- væsen.	Veteri- nær- væsen.	Præmier for fældede rovdyr.	Renter og avdrag af laan.	Andre utgifter.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	5 631.18	11 121.57	68 522.12	4 340.33	75 793.77	136 762.61	14 188.31	37 120.17	9 873.35	4 595.00	11 483.56	1 758.74	381 190.71
1907.....	5 605.95	15 852.14	93 218.34	4 907.01	81 329.82	139 342.23	13 249.22	40 859.42	9 287.87	5 158.20	11 035.72	1 606.90	421 452.82
1908.....	7 277.09	9 923.85	123 430.77	4 642.66	86 575.54	132 677.03	11 307.70	51 939.94	9 090.00	3 728.00	11 065.04	652.75	452 310.37
1909.....	6 051.72	10 266.27	136 413.91	5 345.67	83 122.64	155 318.83	11 502.58	44 812.32	9 088.00	5 770.60	11 944.32	864.37	480 501.23
1910.....	6 758.22	9 983.88	118 443.57	4 972.05	90 385.18	170 789.14	10 876.71	50 088.66	10 223.97	5 320.47	12 237.48	2 622.24	492 701.57
1906—1910..	31 324.16	57 147.71	540 028.71	24 207.72	417 206.95	734 889.84	61 124.52	224 820.51	47 563.19	24 572.27	57 766.12	7 505.00	2 228 156.70
Gjennem- snitlig aarlig	6 264.85	11 429.54	108 005.74	4 841.54	83 441.39	146 977.97	12 224.90	44 964.10	9 512.64	4 914.45	11 553.22	1 501.00	445 631.34

A m t s k o m m u n e n s o r d i n æ r e u t g i f t e r h a r s a a l e d e s i f e m a a r e t o v e r s t e g e t d e o r d i n æ r e i n d t æ g t e r m e d k r. 37 327.50.

Amtskommunens ekstraordinære indtægter har saaledes i femaaret overskredet de ekstraordinære utgifter med kr. 62 787.11.

A m t s k o m m u n e n s b e h o l d n i n g er i femaaret ialt foreøket med kr. 25 459.61. Den utgjorde ved utgangen av 1905 kr. 179 728.25 og ved utgangen av 1910 kr. 205 187.86.

A m t s k o m m u n e n s g j æ l d var ved utgangen av 1905 kr. 202 400.00. Den er i femaaret formindsket ved avdrag til samlet beløp av kr. 11 400.00, men foreøket ved overtagne pantelaan i de indkjøpte faste eiendomme Tandberg i Ringerike og Buskerud hovedgaard i Modum til samlet beløp kr. 60 800.00 samt ved det optagne midlertidige laan i Drammens privatbank av 1910, kr. 100 000.00, saaledes at den ved utgangen av 1910 utgjorde kr. 351 800.00.

A m t s k o m m u n e n s a k t i v e r utgjorde ved utgangen av 1905, naar de jernbaneaktier, hvorav amtskommunen var eier, opføres med deres paalydende beløp, kr. 420 604.00, nemlig fængselsbygninger til værdi kr. 137 502.00, avsat fond til bygning av sykehus kr. 15 602.00, aktier i Drammen—Randsfjordbanen til paalydende beløp kr. 200 000.00, aktier i Holmestrand—Vittingfossbanen til paalydende beløp kr. 10 000.00 og aktier i Lierbanen til paalydende beløp kr. 57 500.00. Ved utgangen av 1910 utgjorde aktiverne paa samme maate beregnet kr. 573 027.22 eller kr. 152 423 22 mere, idet sykehusfondet ved tillæg av renter var steget til kr. 18 838.61, og gaarden Tandberg i Norderhov var indkjøpt for kr. 27 000.00, mens den likeledes indkjøpte Buskerud hovedgaard i Modum ved utgangen av 1910 hadde en antagelig værdi av kr. 100 000.00. Derhos var der til et fond for opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse avsat kr. 22 186.61. Da imidlertid de ovennævnte jernbaneaktier til samlet paalydende beløp kr. 267 500.00 antagelig ikke kan ansættes til større værdi end høist kr. 156 750.00, skulde den virkelige værdi av amtskommunens aktiver ved utgangen av 1910 kun utgjøre kr. 462 277.22.

12. Arbeiderforhold.

Til belysning av arbeidslønningerne i 1910 hitsættes følgende tabel:

(Se tabellen side 49.)

Ved at sammenholde denne tabel med den for 1905 viser det sig, at arbeidslønningerne gjennemgaaende er steget ganske betydelig. Den almindelige dagarbeiders gjennomsnittlige dagløn er saaledes gaat op fra kr. 2.58 til kr. 3.03 om sommeren og fra kr. 1.89 til kr. 2.34 om vinteren. For kvinder er daglønnen om sommeren steget fra kr. 1.47 til kr. 1.78 og om vinteren fra kr. 1.10 til

Dagløn.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
A. Husmænd paa egen kost:					
Sommer	2.25	2.20		2.05	2.17
Vinter.....	1.68	1.90		1.88	1.82
Paa husbondens kost:					
Sommer	1.24	1.41	1.50	1.72	1.47
Vinter.....	0.98	1.00	0.80	1.15	0.98
B. Almindelige dagarbeidere, mænd, paa egen kost:					
Sommer	2.90	2.76	3.25	3.20	3.03
Vinter.....	2.30	2.34	2.13	2.60	2.34
Paa husbondens kost:					
Sommer	1.93	1.96	2.25	2.30	2.11
Vinter.....	1.34	1.48	1.19	1.60	1.40
C. Almindelige dagarbeidere, kvin- der, paa egen kost:					
Sommer	1.67	1.66	1.95	1.83	1.78
Vinter.....	1.16	1.37	1.60	1.42	1.39
Paa husbondens kost:					
Sommer	1.07	1.00	1.13	1.20	1.10
Vinter.....	0.81	0.81	0.83	0.84	0.82
Aarsløn for tjenestegutter, foruten kost og losji.....	342	335	325	338	335
Do. for tjenestejenter, foruten kost og losji.....	196	198	213	187	199

kr. 1.39. Og tjenestegutters og tjenestejenters aarsløn er for amtet steget henholdsvis fra kr. 284.00 til kr. 335.00 og fra kr. 156.00 til kr. 199.00.

Den høieste opgivne dagløn om sommeren for almindelige dagarbeidere (mænd) paa egen kost er kr. 4.00, som betales i Flesberg; dernæst kommer Nes, Hol og Øvre Sandsvær med kr. 3.50. Den laveste opgivne dagløn er kr. 2.50, som betales i Nedre Eker, Sigdal, Norderhov, Lunder og Opdal.

Den høieste aarsløn for tjenestegutter betales i Haug, Bakke og Nore, nemlig kr. 450.00, dernæst kommer Søndre Modum og Aadalen med kr. 400.00. Den laveste løn for tjenestegutter er opgit fra Eggedal, nemlig kr. 225.00; dernæst kommer Opdal med kr. 250.00.

For tømmerhuggere har kr. 3.00 à kr. 3.50 pr. dag været det almindeligste; i Sigdal, Hole, Aadalen har der dog sedvanlig været betalt kr. 4.00, og i Flesberg har betalingen endog gaat op til kr. 5.00 pr. dag. Paa den anden side har i Haugsbygden kr. 2.50 været den sedvanlige betaling.

For tømmerkjørere med hest har der været betalt fra kr. 4.00 i Bakke op til kr. 6.50 i Norderhov pr. dag. For tømmerkjørere uten hest har kr. 2.50 à kr. 3.00 været den almindelige dagløn, men der har været betalt op til kr. 3.25 i Norderhov og ned til kr. 2.00 i Sigdal og Eggedal.

Elvefløternes dagløn har i almindelighet været kr. 3.00 à kr. 3.50, men i Norderhov, Hole, Nes og Flesberg kr. 4.00 og i Opdal endog kr. 4.50; træsliperarbeidernes dagløn har i almindelighet været kr. 3.50, sagbruksarbeidernes kr. 3.00 à kr. 3.50 med stigning til kr. 3.75 i Lier og kr. 4.00 i Røken, papirfabrikarbeidernes kr. 3.00 à kr. 3.75, cellulosearbeidernes kr. 4.00, høvleriarbeidernes fra kr. 3.50 til kr. 5.00, møllearbeidernes fra kr. 2.50 til kr. 4.00, teglverksarbeidernes fra kr. 3.25 til kr. 4.50, cementfabrikarbeidernes kr. 3.00, isarbeidernes fra kr. 2.50 til kr. 3.50, spinderi- og vævearbeidernes, mænd fra kr. 2.25 til kr. 3.00, kvinder fra kr. 1.25 til kr. 2.50, og hustømmermænds fra kr. 3.00 til kr. 5.50.

Av arbeiderforeninger var der i 1910 inden amtet 32, nemlig: Spikkestad arbeiderforening, Hyggen arbeiderforening, Slemmestad arbeiderforening, Aaros arbeiderforening, samtlige i Røken, Sylling arbeiderforening, Oddevold og Mehren arbeiderforening samt Egge arbeiderforening, samtlige i Lier, Mjøndalens arbeiderforening, Krokstadelvens arbeiderforening og Solbergelvens arbeiderforening, samtlige i Nedre Eker, Fiskum arbeiderforening i Fiskum, Katfos papir- og cellulosearbeiderforening, Gjeithus fagforening, Modum jern- og metalarbeiderforening, Embretsfos papir- og træmassearbeiderforening, Kongssagenes bruks arbeiderforening, Haugfos arbeiderforening og Nykirke arbeiderforening, samtlige i Søndre Modum, Nedre Eggedals arbeiderforening i Eggedal, Krøderen arbeiderforening i Krødsherred, Follum bruks arbeiderforening, Hofsfos bruks arbeiderforening, Bæga bruks arbeiderforening, Aadalen bruks arbeiderforening, samt Hønefoss og omegns jernbanearbeiderforening, samtlige i Norderhov, Hofs bruks arbeiderforening og Viul bruks arbeiderforening, begge i Haugsbygden, Hole arbeidersamfund og sykekasse i Hole, Øvre Sandsver arbeiderforening i Øvre Sandsvær, Sandsvær arbeiderforening og Vittingfos arbeiderforening, begge i Ytre Sandsvær, samt Veggli arbeiderforening i Rollag og Veggli.

13. Slutning.

Man hitsætter en opgave over de i femaaret tinglyste og avlæste panteheftelser, eksekutioner, utpantninger og tvangsauktioner over fast gods og løsøre, idet man til sammenligning medtar de tilsvarende tal for 1901—1905:

		1901—1905.	1906—1910.
Tinglæste panteheftelser	{ antal	6 821	9 469
	{ beløb	Kr. 20 910 206	Kr. 46 301 973
Avlyste do.	{ antal	4 856	5 977
	{ beløb	Kr. 12 649 256	Kr. 19 335 461
Eksekutioner	{ antal	3 377	2 434
	{ beløb	Kr. 1 355 023	Kr. 865 963
Utpantninger	{ antal	23 450	27 939
	{ beløb	Kr. 674 901	Kr. 806 033
Tvangsauktioner over fast gods	{ antal	231	168
	{ beløb	Kr. 1 334 078	Kr. 925 671
Do. over løsøre	{ antal	207	122
	{ beløb	Kr. 187 120	Kr. 93 544

Av denne opgave vil det sees, at pantegjælden er steget med henimot 27 millioner kroner, og at de tinglæste panteheftelser baade er betydelig flere i antal og andrager til et betragtelig større beløb i det sidste femaar end i det næst foregaaende, mens paa den anden side ogsaa de avlæste panteheftelser er flere i antal og andrager til et betydelig større beløb. Der er saaledes baade stiftet og indfridd betydelig mere pantegjæld i den afsluttede periode end i den foregaaende, men det samlede resultat er dog pantegjældens forøkelse med det ovennævnte meget betydelige beløb.

Av eksekutioner er der foretat adskillig færre og for et betydelig mindre beløb. Antallet av utpantninger saavel som det beløb, hvorfor utpantninger er avholdt, er derimot steget ikke saa litet. For utpantningernes vedkommende maa forøvrig bemerkes, at utpantning for kommuneskatter i flere distrikter ikke avholdes av lensmændene, men av kommunekasserere eller andre dertil beskikkede mænd, og at der over de av disse foretagne utpantninger delvis mangler opgave.

Antallet av tvangsauktioner saavel over fast gods som over løsøre er gaat ganske betydelig ned, likeledes det beløb som de angaar.

Konkursernes antal inden amtets landdistrikt var i 1906: 9, i 1907: 11, i 1908: 7, i 1909: 5 og i 1910: 9. Det samlede antal konkurser i femaarsperioden var saaledes 41 mot 63 i forrige periode.

De av overformynderierne forvaltede midler har utgjort:

A a r .	Antal myndlinger ved aarets utgang,	De ved aarets utgang indestaaende midlers totalsum.	I aarets løp :		
			Indkomne midlers totalsum.	Utgaat :	
				Myndlingernes antal.	Midlernes totalsum.
		Kr.	Kr.		Kr.
1906.....	696	1 586 107	170 853	105	349 915
1907.....	739	1 593 371	140 667	94	157 880
1908.....	743	1 619 153	220 214	85	273 517
1909.....	784	1 860 475	347 518	94	237 253
1910.....	775	1 918 623	320 266	109	268 618

I landdistrikterne virket ved utgangen av 1910 21 autoriserte sparebanker eller 4 mere end ved utgangen av forrige femaar, idet Aadalen, Hemse-dal, Rollag og Veggli samt Opdal sparebanker er tilkommet. Ved aarets utgang hadde disse banker en samlet forvaltningskapital av kr 20 254 203, hvorav kr. 2 072 977 utgjorde bankernes formue. Ved utgangen av forrige femaar var formuen kr. 1 471 890, saaledes at den i femaarsperioden er forøket med kr. 601 087.00. Ved utgangen av 1910 utgjorde indskyternes tilgodehavende kr. 18 062 557.00 mot kr. 11 607 971.00 ved utgangen av 1905 eller en forøkelse i femaaret av kr. 6 454 586.

I almenntyttige øiemed blev i 1910 utdelt kr. 32 631 mot kr. 26 594 i 1905.

Av brandforsikringsindretninger var der ved utgangen av 1910: 8, nemlig: Røken, Lier, Modum, Sigdal, Hallingdal (i Aal), Hol, Nore og Opdal samt Rollag og Veggli, den sidste tilkommet i femaaret.

Forsikringssum pr 31 december 1910: Røken kr. 765 170, Lier kr. 65 752 399, Modum kr. 8 509 444, Sigdal kr. 7 687 675, Hallingdal kr. 1 672 800, Hol kr. 992 557, Rollag og Veggli kr. 1 427 360. Fra Nore og Opdal gjensidige brandassuransforening har ingen opgave kunnet erholdes.

Av kreaturforsikringsindretninger var der ved utgangen av 1910 6 eller 5 mere end ved utgangen av forrige femaarsberetning, da man alene hadde 1, nemlig i Røken. De tilkomne indretninger er: Mjøndalen (i Nedre Eker), Flesberg, Svene og Lyngdal (samtlige i Flesberg) samt Opdal.

Forsikringssum pr. 31 december 1910: Røken kr. 85 785, Mjøndalen kr. 30 000, Flesberg kr. 109 500, Svene kr. 60 922, Lyngdal kr. 67 102 og Opdal kr. 68 875.

Det forløpne femaar maa i økonomisk henseende siges at ha været nogenlunde godt. Angaaende aaringerne henvises til, hvad foran under avsnit 1 om høstens utfald derom er anført.

Landbruget har for det egentlige jordbruks vedkommende i det store og hele hat en gunstig periode. Den stadig voksende industri har dog atter bragt arbeidspriserne i veiret og gjort det vanskelig at faa den fornødne arbeidshjelp. Priserne paa landmandsprodukter har fremdeles været gode og stigende. Fædriften har i femaarsperioden i det store og hele gaat jevnt og sikkert fremover, saavel hvad avlen som produktionen av melk angaar.

For skibsfarten, som forøvrig ikke har nogen stor betydning for amtets landdistrikt, har ogsaa dette femaar været daarlig, idet fragterne gjennemgaaende har holdt sig lave. Aaret 1910 var dog avgjort bedre end de foregaaende aar. Specielt i aarets sidste halvdel gik fragterne adskillig op.

Tømmerpriserne har gjennemgaaende været meget høie, og skogeierne har derfor hat meget god fortjeneste. Utbyttet ved salg av træløst til utlandet har derimot været daarlig.

Tilvirkningen av trøemasse og cellulose har i femaaret været større end nogensinde før, om end med nogen nedgang i periodens 2 sidste aar. Utbyttet har for trøemassens vedkommende i det hele været nogenlunde tilfredsstillende, men for celluløsens vedkommende daarlig.

Papirfabrikkene har under stadig voksende produktion git et nogenlunde tilfredsstillende utbytte, dog med synkende tendens i periodens sidste del.

B. Byerne.

a) Drammen, b) Kongsberg, c) Hønefoss, d) Holmsbu.

For disses vedkommende henvises til medfølgende beretninger fra magistraterne.

Buskerud amtmandsembede, 12 oktober 1914.

Platou.

Beretning

om kjøpstaden Drammens økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

Nogen utvidelse av byens territorium har i femaaret ikke fundet sted. Det utgjør saaledes fremdeles 6.86 km².

Bebyggelsen har været i jevn fremgang med 23 nye bygninger i 1906, 15 i 1907, 22 i 1908, 43 i 1909 og 40 i 1910. Ca. 90 pct. av de i femaaret opførte er trøbygninger og ca. 10 pct. bygninger av mur.

Nybygningen har særlig skutt vekst paa Frydenhang og i Fjeldsbyen, hvor der i femaaret er opført 16 bygninger, i Nybyen, hvor der opførtes 42, og paa øvre Bragernæs ovenfor Strømsgaten (væsentlig paa Hamborgstrøm og deromkring),

hvor der er opført 36. Endelig er der paa den saakaldte Nyquistløkke bygget 10 trævillaer.

Av ildebrander har man hat tilsammen 90, nemlig:

i 1906	20
- 1907	20
- 1908	9
- 1909	18
- 1910	23

Ingen av disse har dog været av nogen større betydning. De to største var branden paa Toldbodøen 10 august 1909, hvorved havnevæsenets lagerhus brændte og branden i Toldbodgaten 19 november 1910, hvorved taket brændte av husene nr. 78, 80 og 82 i Toldbodgaten.

Assuransesummen for byens i den Alm. Brandforsikrings-Indretning assurerte bygninger utgjorde:

Pr. 1 januar 1906	kr. 27 938 230
« —«— 1907	« 28 244 850
« —«— 1908	« 28 639 440
« —«— 1909	« 28 218 210
« —«— 1910	« 29 558 380

Der var ved femaarets utgang

paa Bragernes	1 199	brandnummer
« Strømsø og Tangen	1 085	—«—

Tils. 2 284 brandnummer

Efter sidste -- pr. 1 december 1910 — avholdte folketælling var den her i byen tilstedeværende folkemængde 24 937 og den hjemmehørende folkemængde 24 895 mot henholdsvis 23 153 og 23 093 ved folketællingen i december 1900.

Det gjennomsnitlige aarlige antal av fødsler og dødsfald i byens 3 hovedmenigheter har i femaaret stillet sig saaledes:

a) Bragernes	332	fødte	og	174	døde
b) Strømsø	212	—	.	140	—
c) Tangen	73	—	.	26	—

(Kfr. iøvrig nedenfor under sundhetstilstanden).

1. H a n d e l.

Trælastomsætningen utgjorde fremdeles den viktigste del av handelen i Drammen.

Man hitsætter følgende (angivelig tildels skjønsmæssige) opgave fra trælasthandlerdirektionen:

De fremfløtede kvanta tømmer:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Sum.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
a) Under fællesfløtningens administration:						
1. Opfaatning ved Stenberg av skurlast.....	124 987	126 151	44 635	82 415	88 990	467 178
Cellulose- og slipelast	107 846	115 793	86 056	92 801	54 782	457 278
Krabaslast.....	1 796	1 743	1 853	1 062	1 659	8 113
2. Indtak til de forskjellige bruk ovenfor Stenberg slipe- og cellulosestømmer	269 500	295 769	323 292	359 638	154 210	1 402 409
b) Utenfor fællesfløtningen:						
1. Til sliperier og cellulosefabrikker.....	43 070	48 146	38 327	42 117	40 295	211 955
2. Til sagbruk i oplandet	7 000	7 000	7 000	8 000	11 000	40 000
3. I hovedelven fra Aamotbakken og nedover samt Vestfoselven	2 785	3 557	1 696	3 290	1 570	12 898
4. Behandlet paa Glesnehængslet.....	443	603	766	92	1 245	3 149
5. Over Vestfossen	3 849	6 636	1 352	2 406	5 465	19 708
	561 276	605 398	504 977	591 821	359 216	2 622 688
c) Lier, Skoger og Drammensfjorden:						
Passert Linnæshængslet	1 004	254	77	164	38	1 537
Overland fra Lier.....	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	5 000
—«— « Skoger	500	500	500	500	500	2 500
Drammensfjorden.....	3 795	1 720	3 847	6 824	2 853	19 039
Tilsammen	567 575	608 872	510 401	600 309	363 607	2 650 764

Av de gjennom selve hovedvasdraget fremfløtede 2 622 688 tylvter tømmer har forholdet mellem skurlast og slipe- og cellulosestømmer været saaledes:

	Skurlast.	Slipe- og cellulosest.	Tilsammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
I 1906.....	140 860	420 416	561 276
- 1907.....	145 690	459 708	605 398
- 1908.....	57 302	447 675	504 977
- 1909.....	97 265	494 556	591 821
- 1910.....	109 929	249 287	359 216
Tilsammen	551 046	2 071 642	2 622 688

Av det samlede i hele distriktet tilvirkede tømmerkvantum 2 650 764 tylvter kan anslaaes at være kommet fra:

(Se tabellen næste side).

Fordelt amtsvis kan tømmeret henføres at være kommet fra:

	Kristians amt.	Buskerud amt.	Jarlsberg og Larviks amt.	Tilsammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter	Tylvter.
I 1906.....	254 208	306 231	7 136	567 575
- 1907.....	271 106	320 677	17 089	608 872
- 1908.....	249 775	254 429	6 197	510 401
- 1909.....	272 209	320 797	7 303	600 309
1910.....	124 465	229 965	9 177	363 607
Tilsammen	1 171 763	1 432 099	46 902	2 650 764

Utgifterne ved tømmerets fremfløtning har været pr. tylvt sams last:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Fra Hadelands Vasbund i Randsfjorden til Drammen.....	1.60	1.61	1.66	1.69	2.07
Fra Hvalshængslet i Aadalen.....	2.14	2.15	2.19	2.23	2.69
« Stolpefjordshængslet i Sogndalen	1.44	1.46	1.47	1.57	1.82
« Glesnehængslet i Krøderen.....	1.03	1.03	1.03	1.15	1.21
« Ligaardsfos i Eggedal.....	3.05	3.05	3.05	3.17	3.22

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Sum.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
1. Randsfjordens Vasdrag	192 911	199 681	186 267	187 427	79 929	846 215
2. Bægna og Adalselven	122 594	142 850	127 016	169 565	89 072	651 097
3. Sognedalen	46 766	47 461	41 805	38 060	37 346	211 438
4. Ringeriksfjordene og Randselven inden Buskerud amt ..	44 845	36 806	29 165	34 301	34 056	179 173
5. Hallingdal og Krødsherred	57 033	57 802	45 192	63 417	44 187	267 631
6. Hovedelven fra Vikesund og Snarumselven fra Skinnæs ned til Aamotbakken	22 887	30 708	12 490	22 698	20 792	109 575
7. Sigdal og Eggedal	35 873	44 188	33 868	40 421	19 937	174 287
8. Bingselven og hovedelven nedenfor Aamotbakken	15 007	14 624	9 880	14 257	8 087	61 855
9. Ekernvasdraget ovenfor Vestfossen	8 523	18 663	5 521	6 860	8 024	47 591
10. Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden	21 136	16 089	19 197	23 303	22 177	101 902
Tilsammeu	567 575	608 872	510 401	600 309	363 607	2 650 764

De gjennomsnittlige indkjøps- og salgspriser var:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Indkjøpspriserne pr. tylvt.					bar ved
Skurlast 14 halvmeter længde 23 cm. top.....	Kr. 50.00	Kr. 57.00	Kr. 57.00	Kr. 56.00	Kr. 66.00
Slipelast —«— — 19 —«—	« 29.00	« 33.00	« 33.00	« 33.00	« 37.00
og gjennomsnittsprisen pr. tylvt sams skurlast.....	« 24.50	« 29.00	« 25.00	« 28.00	« 30.00
—«— — slipelast.....	« 12.80	« 15.40	« 17.30	« 14.60	« 14.00
Middelsdimensionen					bar ved
kan ansættes for skurlast til.....	13 h/m 19	13 h/m 19	13 h/m 19	13 h/m 19	12 h/m 19
« — « slipelast til.....	13 « 15	13 « 15	13 « 16	13 « 15	11 « 15
Salgspriserne f. o. b.					
var for sams høvlede bord gjennomsnitlig pr. nom. Ptbr.					
standard gran.....	Kr. 141.00	Kr. 147.00	Kr. 140.00	Kr. 147.00	Kr. 163.00
Ptbr. standard furu	« 153.00	« 166.00	« 161.00	« 155.00	« 183.00
og for battens	« 125.00	« 131.00	« 124.00	« 130.00	« 140.00
For mek. træmasse — vaat.....	« 32.00	« 34.00	« 40.00	« 38.00	« 32.00
« cellulose — tør.....	« 130.00	« 127.00	« 127.00	« 125.00	« 120.00

Utskibningen har ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyrå utgjort i kubikmeter:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Trælast: høvlet	92 052	69 932	36 380	49 154	43 059
skaaret	24 294	20 603	9 541	8 133	12 793
hugget	18 943	11 977	12 091	7 746	2 697
rund	11 360	6 602	3 344	2 487	1 124
stav	25 592	31 726	17 454	11 869	13 948
splitved	2 132	1 195	375	635	693
Tilsammen	174 373	142 035	79 185	80 024	74 314

hvorav den høvlede last fordeler sig paa følgende importland:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Australien	16 190	10 627	4 829	2 911	17 286
Afrika	6 273	1 191	-	1 727	975
Storbritannien og Irland	62 982	52 554	26 132	37 653	23 068
Andre land	6 607	5 550	5 419	6 863	1 730
Tilsammen	92 052	69 922	36 380	49 154	43 059

Tilvirkningen av træmasse og cellulose har ved samtlige træforædlingsfabrikker i distriktet utgjort i ton:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Mekanisk masse	241 237	250 566	267 771	263 330	252 298
Cellulose	54 371	55 017	58 118	57 768	53 830

hvorav ifølge meddelelse fra det Statistiske Centralbyrå er skibet til utlandet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Mek. træmasse, vaat	202 001	208 412	224 034	182 712	182 275
« —«— tør	2 182	698	646	635	1 187
Cellulose, tør	40 013	38 624	35 715	30 667	30 099
—«— vaat	2 916	2 462	2 075	1 256	554

Utbyttet av utskibningen kan for trælsten betegnes som «daarlig», for træmasse «god» og for cellulose «slet».

Byens engroshandel saavel av kolonial- som melvarer har ifølge opgivende fra Drammens handelskammer været i jevn fremgang i femaarsperioden, baade fra aar til andet og i sammenligning med foregaaende femaarsperiode. Eksempelvis nævnes, at der til Drammens toldsted av hovedartiklerne i kolonial er indført gjennemsnitlig pr. aar:

Aar.	Sukker.	Kaffe.	Sirup.
	Kg.	Kg.	Kg.
1901—1905.....	823 582	343 276	3 652
1906—1910.....	1 435 525	440 208	26 329

Fortjenesten opgives at ha været middels, om der end klages over en noget for sterk konkurranse. Ogsaa for manufaktur har omsætningen været i fremgang og fortjenesten normal.

Den væsentligste del av omsætningen av de ovennævnte varer er gaat til landdistrikterne.

Byens detaljhandel betegnes som god i forhold til perioden 1901—1905, idet omsætningen har været større og fortjenesten i forhold dertil. Omsætningen til landdistrikterne har været forholdsvis bedst, da kjøpeevnen i denne periode synes at ha været betydelig bedre end i foregaaende femaar.

Handelen med frø, fôr- og gjødningsstoffer er for en væsentlig del gaat over til landhusholdningsselskapet, som tildels indfører og eksporterer varerne over Kristiania, hvorfor man ikke har anledning til at uttale noget bestemt angaaende omsætningen av disse varer. Det maa dog antages, at forbruket av fôr- og gjødningsstoffer i de sidste aar er gaat betydelig op.

Det aarlige 3-dages Drammens-marked er ophævet. Det avholdtes sidste gang i 1908 efter at ha været opretholdt i over 50 aar.

Ved kongelig resolution av 14 oktober 1910 er derimot opprettet et hestemarked, som avholdes 2den onsdag i februar og paafølgende 2 dage.

Konkursernes antal utgjorde:

i 1906.....	4
1907.....	3
- 1908.....	6
- 1909.....	4
- 1910.....	2

altsaa tilsammen 19 mot 77 i forrige femaar.

Retslig akkordforhandling er aapnet:

i 1906	1 bo.
- 1907	1 «
- 1908	4 «
- 1909	1 «
- 1910	3 «

altsaa tilsammen 10 mot 14 i forrige femaar.

Toldintraderne utgjorde:

i 1906	kr. 1 208 455
- 1907	« 1 404 599
- 1908	« 1 500 364
- 1909	« 1 640 233
- 1910	« 1 913 685

Der er i femaaret utfærdiget handelsborgerskap for 192 mænd, 97 kvinder og 18 selskaper, tilsammen 307 mot i foregaaende femaar for 92 mænd og 85 kvinder, tilsammen 177.

Der er i femaaret opsagt handelsborgerskap av 125 mænd, 79 kvinder og 1 selskap, tilsammen 205 mot i foregaaende femaar av 54 og 37 kvinder, tilsammen 91.

2. Skibsfart.

Femaarsperioden har for saavel seil- som dampskibenes vedkommende været uheldig, om end jern- og staalseilskibe grundet særdeles rimelige indkjøpspriser paa længere farvand har kunnet opta konkurransen med dampskibene og under forøvrig heldig seilas skaffet sig en nogenlunde fortjeneste.

I dampskibstraden er man mer og mer gaat over fra mindre til større skibe med sammenslutning av flere fartøier til ett rederi istedenfor som tidligere enkelt-skibsrederier.

I slutten av 1910 merkedes nogen bedring paa fragtmarkedet.

En opgave over handelsflaaten's størrelse hitsættes:

A a r.	Seilskibe.		Dampskibe.		Tilsammen.	
	Antal.	Ton brutto.	Antal.	Ton brutto.	Antal.	Ton brutto.
1906	30	29 909	35	49 467	65	79 376
1907	27	28 402	35	49 444	62	77 846
1908	25	27 097	35	49 381	60	76 478
1909	28	32 889	36	50 182	64	83 071
1910	29	35 808	36	49 075	65	84 883

Hyrerne har i femaaret gjennemsnitlig været:

	Seilskibe.	Dampskibe.
Styrmænd	Kr. 120	Kr. 100
2den styrmænd.....	« 85	« 75
Tømmermænd.....	« 90	« 85
Stuerter	« 100	« 90
Maskinister	« 200	«
2den maskinister.....	« 120	«
Fyrbøtere.....	« 55	«
Matroser	50	« 50
Letmatroser	40	40
Baatsmænd	60	« 60

Ved Drammens jernstøperi & mek. verksted er der i perioden bygget 5 dampskibe med maskiner paa tilsammen ca. 850 i. hk., samt 2 passagermotorbaater og 1 lastedampskibsskrog.

3. H a a n d v e r k s d r i f t.

Perioden har været middels god med avgjort bedring i dens sidste halvpart. Gjennomsnitlønnen for svender opgives at ha været ca. kr. 25 pr. arbeidsuke.

Drammens haandverks- og industriforening (stiftet i 1885 som en haandverkerforening) er fremdeles i virksomhet.

Den tekniske aftenskole — væsentlig for haandverkere — har hat følgende elevantal:

i skoleaaret 1906—1907	167
— 1907—1908	185
— 1908—1909	159
— 1909—1910	171
— 1910—1911	179

4. I n d u s t r i e l v i r k s o m h e t.

I femaaret har følgende industrielle bedrifter været i virksomhet:

4 høvlerier,	1 litografisk officin,
5 dampsager,	1 takpapfabrik,
7 jernstøperier og mekaniske verksteder.	1 cykkelfabrik,
7 vognfabrikker,	5 trævarefabrikker,
5 mineralvandfabrikker,	1 blonde- og baandfabrik,
2 garverier,	1 hæljernfabrik,
4 destillationer,	1 teglverk,
5 boktrykkerier,	1 gasverk,
3 pølsemakerier,	1 elektricitetsverk,

2 bryggerier,	5 papirfabrikker,
1 tobaksfabrik,	1 pelsvarefabrik,
2 sæpefabrikker,	4 vedhuggerier,
2 farverier,	2 kaffebrønderier,
2 hatte- og luefabrikker,	1 kjæksfabrik,
5 kassefabrikker,	2 badeanstalter, hvorav 1 med vaskeri,
2 posefabrikker,	1 marmorsliperi,
2 meierier,	1 finlærfabrik,
2 cikorifabrikker,	1 baatbyggeri,
1 armaturfabrik,	1 bødkerfabrik,
3 guld- og sølvfabrikker,	1 korkfabrik,
2 skofabrikker,	1 haglfabrik,
1 vaabenfabrik,	3 skifabrikker,
3 møbelsnekkerier,	2 kemisk-tekniske fabrikker,
4 trikotagefabrikker,	1 slipefabrik,
1 kornekstraktfabrik,	1 trædreierfabrik,
1 renhaars- og redningsapparatfabrik,	2 børstefabrikker.
1 smørfabrik,	

Byens to meierier har mottat følgende antal liter melk:

	Drammens meieri.	Skoger meieriblag.
i 1906.....	1 265 338	1 052 831
- 1907.....	1 435 543	1 121 552
- 1908.....	1 738 944	1 254 361
- 1909.....	1 895 155	1 339 937
- 1910.....	1 970 743	1 431 878
Tilsammen	8 305 723	6 200 559

5. Byens forhold forøvrig.

Sundhetstilstanden: Ifølge indberetning fra stadsfysikus har der været:

A a r.	Tilfælde av epidemiske sygdomme.	Tilfælde av veneriske sygdomme.	Dødsfald.	Levende-fødte.	Overskud av levende-fødte.
i 1906.....	4 865	100	375	658	283
- 1907.....	4 269	78	337	619	282
- 1908.....	4 332	89	350	632	282
- 1909.....	4 842	90	321	643	322
- 1910.....	3 897	119	310	637	327

I sammenligning med forrige femaarsperiode stiller forholdet sig for fødte, døde og overskud gjennemsnitlig pr. aar saaledes:

Aar.	Dødsfald.	Levende-fødte.	Overskud.
1901—1905	335	710	375
1906—1910	339	638	299

Som det vil sees, skyldes nedgangen væsentlig den betydelige avtagen av levendefødte barn. I begge perioder har *tuberkulosen* været den hyppigste dødsårsak, men mens der i 1901—1905 døde gjennemsnitlig 68 personer om aaret av denne sygdom, er gjennemsnitstallet for 1906—1910 59 eller resp. 20.3 pct. og 17.4 pct. av samtlige dødsfald.

I slutningen av 1905 optraadte *difteri* i Drammen og utviklet sig i 1906 til den største epidemi i mands minde. Det samlede antal syke beløp sig til 388 med 22 dødsfald, altsaa med en dødelighet av 5.67 pct. og saaledes ikke særlig ondartet.

Forøvrig optraadte i 1906 meslinger, influensa og follikulær angina («3 dages halsesyke») som epidemier, mens tyfoidfæber og skarlagensfeber kun hadde enkelte tilfælde at opvise.

Difteriepidemien holdt sig i hele 1907 med ialt 255 syke og 16 dødsfald, eller en dødelighet av 6.27 pct. Ogsaa influensa og follikulær angina optraadte epidemisk i 1907, mens meslingerne var forsvundet.

I 1908 hadde tyfoidfæber, meslinger, difteri, kikhoste, influensa, diarré og follikulær angina større eller mindre epidemisk utbredelse. I august forekom 2 tilfælde av barnekopper, indført fra Kristiania; de bredte sig ikke videre her i byen, men gav anledning til massevaksination og revaksination. Høsten 1908 hadde sommerdiarréerne og indenlandsk kolera en betydelig indflydelse paa sykeligheten; av disse sygdomme anmeldtes i hele aaret 783 tilfælde med 21 dødsfald.

I 1909 optraadte epidemier av difteri, meslinger, røde hunder, kuma, kikhoste, influensa og follikulær angina, mens kolerinen var meget moderat. Ingen av epidemierne hadde nogen ondartet karakter; de øvet ogsaa betydelig større indflydelse paa sykeligheten end paa dødeligheten.

I 1910 var saavel sykeligheten som dødeligheten den mindste i femaarsperioden.

Difterien gik ned til 34 tilfælde i aaret, og epidemi-lasarettet stod tildels lukket. En liten influensaepidemi og en likeledes liten meslingeepidemi er, hvad man hadde av epidemier; iøvrig var der kun sporadiske tilfælde av de ondartede smitsomme sygdomme.

Skarlagensfeber har ikke manglet i noget aar i perioden, men har ingen epidemisk utbredelse opnaadd.

Fattigvæsenets utgifter og de fattiges antal stiller sig efter opgave fra fattigvæsenet saaledes:

A a r.	Utgifter.	Antal fattige.	Utgifter gjennomsnitlig pro persona.
	Kr.		Kr.
1906	140 240	1 053	133.18
1907	128 576	882	145.78
1908	134 274	876	153.28
1909	129 098	885	145.87
1910	136 578	856	159.32

Den gjennomsnitlige aarlige utgift blir kr. 133 753 mot kr. 145 103 i forrige femaar, altsaa en gjennomsnitlig aarlig reduktion av kr. 11 350.

Angaaende skolevæsenet oplyses:
Byen hadde:

A a r.	Undervisnings- berettigede barn.	Herav i folkeskolen.	I andre skoler.	Uten undervisning.
1906	4 024	3 484	526	14
1907	4 067	3 525	530	12
1908	4 199	3 610	573	16
1909	4 208	3 648	547	13
1910	4 248	3 692	542	14

Bykassens tilskud til skolevæsenet utgjorde

i 1906	kr. 129 579,	hvorav til folkeskolen	kr. 123 055
- 1907	- 135 121	—«—	- 127 559
- 1908	- 146 091	—«—	- 133 970
- 1909	- 153 602	—«—	- 142 145
- 1910	- 171 218	—«—	- 159 027

Foruten den offentlige høiere almenskole («latinskolen») har byen en folkeskolebygning med filial paa Bragernes og en folkeskolebygning paa Strømsø med filial paa Tangen.

Av private skoler har været i virksomhet 3 pikeskoler, som senere er gaat over til at motta ogsaa gutter; undervisningen er kun forberedende. Endvidere har man hat en eller to barnehaver samt 4 asyler, som optar barn indtil skolealderen.

Den offentlige sjømandsskole er i perioden gaat ind av mangel paa tilslutning.

Drammens handelskole, som oprettedes i 1902, har fremdeles været i virksomhet.

I forrige periode avholdtes et 6 maanedlig samt i et par aar tillike et 3-maanedlig og et engelsk kursus. I femaaret 1906—1910 har alene været avholdt det 6-maanedlige kursus med henholdsvis 28, 15, 32, 22 og 21 elever i hvert aar.

Arbeidet med byens regulering er fortsat, — foruten av gater over Hamborgstrøm — væsentlig med regulering av mindre gater og brandganger.

I femaaret er oparbeidet ca. 1 630 l. m. nye makadamiserte gater, 110 l. m. ny brolagt gate, hvorhos brolægningen er fornyet i ældre gater i en længde av ca. 620 l. m.

Av nye kloaker er anlagt ca. 5 030 l. m.

Vandverket. I aaret 1908 er dæmningen ved Skopertjern forhøiet 1.85 m., hvorved dets rumindhold er øket med ca. 395 000 m³. Ledningen fra Skopertjern er forsynt med dobbelt undervandsledning under Lierelven. Der er anlagt ialt 2 876 l. m. nye vandledninger samt anbragt 19 stkr. nye brandkummer og 18 stkr. overjordiske hydranter, likesom 1 ledning (fra Jernbanetorvet til Lundhaugen) er omlagt fra 6" til 9" rør. Der er oprensket 3 940 l. m. ældre rørledninger samt foretat betydelig oprenskning i Blektjern.

Vandforsyningen har i femaaret været tilstrækkelig.

Brandvæsenet. Det faste brandkorps er forøket med 3 og reserve-mandskapet med 30 mand. Paa Tangen er oprettet ny slangestation.

I aaret 1908 anlagdes ny brandtelegraf efter det Jacobsenske system, hvorved antallet av signalkasser i gaterne er forøket fra 25 til 41. Det byen tilstaaede nedslag i brandkontingent er paa grund herav øket til 38 pct.

Angaaende ædruelighetstilstanden i femaaret opplyses, at byen ifølge opgave fra politiet hadde

i 1906	1 463	drukkenskapsarrestanter,
- 1907	1 700	—
- 1908	1 529	—
- 1909	1 758	—
- 1910	1 923	—

Da det herværende politi er særdeles nøieseende i sin bedømmelse av, hvilken grad av beruselse der skal til, forat en person bør indsættes, maa ovenanførte antal av drukkenskapsarrestanter i forhold til byens størrelse formentlig siges at være lavt.

Avgiften for utskjænkning av øl, vin, mjød og cider utgjorde

i 1906.....	kr.	14 460
- 1907.....		13 770
- 1908.....		13 340
- 1909.....		13 155
- 1910.....	-	11 990

Tilsammen kr. 66 715

mot kr. 64 380 i forrige femaar.

Den Drammens kommune tilkommende andel av samlagets overskud utgjorde

i 1906.....	kr. 20 295
- 1907.....	- 21 404
- 1908.....	23 262
- 1909.....	24 491
- 1910.....	- 28 476

Tilsammen kr. 117 928

mot kr. 50 402 i forrige femaar (da der forøvrig i 1904 intet utbytte utdeltes og i 1903 kun ca. kr. 9 000).

Byens budget har i femaaret vist følgende samlede utgifter:

i 1906.....	kr. 1 056 494
- 1907.....	- 1 062 894
- 1908.....	1 148 967
- 1909.....	1 246 396
- 1910.....	- 1 328 949

altsaa en stadig stigning saavel inden femaaret som sammenlignet med forrige femaar.

Bykassens inntægter fordelte sig i femaaret saaledes:

A a r.	Skat paa fast eiendom.	Skat paa formue og næring.	Andre inntægter.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	136 824	536 898	254 653
1907.....	139 990	585 719	360 292
1908.....	145 950	606 460	415 285
1909.....	145 896	632 618	491 256
1910.....	165 392	679 197	478 225

Byens gjæld, som ved utgangen av forrige femaar utgjorde kr. 3 443 320, androg ved utgangen av 1910 til kr. 4 160 045.

Angaaende skatteforholdene hitsættes følgende opgave fra ligningskommissionen:

A a r.	Skattelagt formue.	Skatbar næring.	Skatøre.
	Kr.	Kr.	Pct.
1906.....	26 478 490	8 918 090	11.5 ¹ (10.00)
1907.....	26 667 000	9 748 950	11.0 (10.15)
1908.....	29 845 900	10 525 000	10.3 (9.51)
1909.....	32 559 400	10 641 710	10.7 (9.809)
1910.....	36 678 400	11 307 490	11.0 (10.2)

¹ Tallene i parentes gjælder dissenterne.

Beløpet av de faste eiendommestakstverdi utgjorde:

i 1906	kr. 26 290 320
- 1907	- 26 915 320
- 1908	- 28 067 420
- 1909	- 28 057 020
- 1910	31 806 220

Omsætningen av faste eiendomme, som i forrige periode var i jevnt avtagende fra 174 i 1901 til 84 i 1905, stiller sig i femaaret saaledes, som fremgaar av nedenstaaende opgave over tinglyste hjemmelsdokumenter:

Aar.	Antal.	Samlet værdi.
		Kr.
1906	136	906 883
1907	140	856 065
1908	161	1 206 770
1909	272	1 758 675
1910	206	1 753 567
Tilsammen	915	6 481 960

Det samlede antal i forrige femaar var 686 og den samlede værdi kr. 4 350 183.

Antal og beløp av tinglyste og avlyste pantedokumenter og av tvangsauktioner, hvorved salg har fundet sted, fremgaar av nedenstaaende tabel:

Aar.	Tinglysninger.		Avlysninger.		Tvangsauktioner over fast gods.		Tvangsauktioner over løsøre.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1906.....	353	1 302 491	254	1 040 706	18	75 682	26	10 368
1907.....	388	1 430 250	295	767 530	10	61 545	26	20 668
1908.....	449	3 351 676	255	1 298 300	21	139 470	30	12 797
1909.....	597	2 553 959	339	1 090 130	3	8 404	27	9 725
1910.....	593	2 475 182	349	2 014 895	9	19 780	26	12 059
Tils.	2 380	11 113 558	1 492	6 211 561	61	304 881	135	65 617

Antallet av eksekutioner og utpantninger belyses av følgende tabel:

A a r.	Eksekutioner		Utpantninger ved underfogden.		Utpantninger for skatter.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
1906	132	40 067	195	8 257	3 714	174 650
1907	121	63 365	163	7 811	4 003	194 200
1908	113	38 167	277	7 426	4 264	209 900
1909	79	27 524	202	5 433	4 349	179 500
1910	120	74 241	189	6 440	4 594	193 750
Tilsammen	565	243 364	1 026	35 367	20 924	952 000

Følgende foreninger har været i virksomhet:

Drammens handelsforening ..	med	293	medlemmer,
— yngre handelsstands forening		58	—
— underordnede handelsstands forening	-	119	—
— haandverks- & industriforening	ca.	200	—
— sjømandsforening	med	88	—
— arbeiderforening	-	309	—
— konservative arbeiderforening	-	1	—
— lægeforening		2	—
— tekniske forening		64	—
— sagførerforening		19	—
— juridiske forening		30	—

— alt ved utgangen av aaret 1910.

I femaaret er tilkommet 6 nye legater med en samlet legatkapital stor ca. kr. 120 000.

Angaaende de enkelte aar i femaarsperioden opplyses:

1 9 0 6.

Til om- og tilbygning av den offentlige høiere almenskole («latinskolen») bevilgedes kr. 135 000; der medgik ialt ca. kr. 188 000.

Til midlertidig utbedring og forsterkning av den ca. 100 aar gamle bro mellem Bragernes og Strømsø bevilgedes kr. 20 000. I de senere aar er endvidere paa budgetterne avsat kr. 5 000 til forberedende arbeider i anledning av eventuel bygning av ny bro.

Til ny pælebrygge paa Tangen bevilgedes kr. 39 000 av havnekassens midler, likesom der til dækkelse herav og av havnekassens gjæld til bykassen

¹ Medlemstallet kan ikke opgives, da foreningen fra juni 1907 maa ansees som endelig opløst.

² Medlemstallet er ikke bestemt (ingen kontingent); men samtlige byens — og landdistriktets — læger varsles til møterne, hvor alle har stemme.

optoges for havnekassens regning under garanti av kommunen et laan stort kr. 350 000 i Kristiania sparebank.

Som kommunens andel i utgifter til regulering av Tyrifjorden bevilgedes kr. 26 000, til utvidelse av kommunens elektricitetsverk kr. 680 000 og som bidrag til Drammen—Randsfjordbanens ombygning kr. 300 000.

1 9 0 7.

Efter andragende av kommunestyret blev §§ 1—9 i lov av 29. april 1905 om tilsyn med pleiebarn gjort gjældende for Drammens by.

Kommunens kautionsansvar for laan av den Norske Arbeiderbruk og Boligbank forhøiedes fra kr. 80 000 til kr. 100 000.

Kr. 100 000 bevilgedes til anskaffelse av maskinaggregat nr. 7 i kraftstationen ved Gravfos.

Til anlæg av ny brandtelegraf efter det Jacobsenske brandalarmsystem bevilgedes det fornødne beløb ca. kr. 50 000.

1 9 0 8.

Der oprettedes offentlig kontor for arbejdsformidling i Drammen.

Ældre kontrakt med Buskerud amtskommune om indlæggelse av patienter paa byens sykehus for amtets og dets herreders fattigvæsens regning fornyedes for 15 aar fra 1 januar 1910 at regne mot en forhøielse av amtets aarlige bidrag fra kr. 1 200 til kr. 2 400.

Til ekspropriation av eiendomme ved Gyldenløves plads til utvidelse av bryggeplads bevilgedes kr. 46 000 og til anskaffelse av 2 transportable kraner paa Tangen-kaien kr. 61 500 (av havnekassen).

Antallet av kommunevalgte medlemmer av havnestyret forøkedes fra 2 til 4 og av skolestyret fra 7 til 9.

1 9 0 9.

I dette aar kjøpte kommunen av Staten til anlæg av nye brygger og oparbeidelse av kaiplads de dele av den saakaldte «Toldbodø», som toldvæsenet kunde avse, ca. 5 400 m² for en kjøpesum beregnet efter kr. 2.50 pr. m².

Der oprettedes stedlig tilsyn med arbeidet i fabrikker m. v., bestaaende av — foruten stadsfysikus som ordfører i helseraadet — 1 arbeidsgiver, 1 arbeider, 1 kvinde og 1 teknisk kyndig mand.

Koncession meddeltes paa anlæg av en skinneløs elektrisk bane fra Landfaldøen til Bragerøen med sidelinje fra Stortorvet over broen til Strømsø og Tangen. Aktiekapitalen blev sat til kr. 140 000, hvorav kommunen tegnet 20 aktier à kr. 500. Banen blev igangsatt vinteren 1909—1910.

Som bidrag til Vestlandsbanen til linjen Kongsberg—Næslandsvand med sidelinje bevilgedes kr. 50 000.

Nedsættelsen i brandkontingenten for de i den Alm. Brandforsikrings-Indretning forsikrede bygninger i Drammen blev indtil videre fastsat til 38 pct. paa forskjellige betingelser, hvoriblandt at der i hvert av byens 3 tjern skulde holdes

en vandbeholdning for ildslukning, stor 5 000 m³ over et nivåa mindst 0.40 m. over avløpsrørets overkant.

1 9 1 0.

Til sagkyndig bistand ved utarbeidelse av en havneplan for Drammen bevilgedes kr. 10 000.

Efter konferanse med havnedirektøren opnævntes som sagkyndige d'herrer generaldirektør Ambt, professor dr. Kummer og dr. ing. Gleim, som i forening avgav en betænkning over de foreliggende planer (tunnellinje gjennom Bragernesaasen inkl.). Saken er for tiden under behandling i jernbanestyrelsen.

Kommunens garantiansvar overfor den Norske Arbeiderbruk og Boligbank forhøiedes fra kr. 100 000 til kr. 150 000.

Til anlæg av en dampurbinstation for elektrisk energi i tilknytning til elektricitetsverket ved Gravfos bevilgedes kr. 500 000.

Den paa Strømsø beliggende smukke eiendom Marienlyst av areal ca. 120 000 m² med paastaaende huse indkjøptes av kommunen for kr. 75 000. Eiendommens hovedbygning og øvrige huse er særdeles vellykket indredet til lokale for Drammens museum. Grunden vil for en væsentlig del bli utparcellert til industri- & byggetomter.

Der er endvidere i aarets løp indkjøpt diverse løkker — tildels i reguleringsøiemed og tildels ogsaa for at imøtekomme «egnehjem»-bevægelsen ved disponering av tomter til smaahuse for en rimelig pris, likesom der er erhvervet etpar faste eiendomme til indredning av kommunale kontorer m. v.

I Strømsø og Tangens menighet er opprettet et embede for en 3dje prest.

Til ombygning og utvidelse av det kommunale sykehus bevilgedes i aaret kr. 224 000 (som i 1911 forhøiedes til kr. 393 000).

For at kunne imøtekomme senere behov for utvidelse av det kommunale elektricitetsverk indkjøptes Kistefos i Snarumselevn for kr. 123 000.

Ved representantskapsbeslutning av 5 december 1910 bevilgedes de fornødne midler til opprettelse og foreløbig drift av en skoletandklinik, likesom der fattedes bestemmelse om indførelse av frit skolemateriel for alle folkeskolens barn; materiellet blir efter avbenyttelsen barnas eiendom.

Endvidere er i aaret foretat revision og betydelig forhøielse av omtrent samtlige kommunale funktionærers lønninger, likesom en fast kommunal pensionsordning er vedtat. Indskuddene for medlemmerne er 3½ pct. av den løn som ligger under kr. 1 000, 4 pct. av løn mellom kr. 1 000 og kr. 2 000 og 4½ pct av det overskytende. Pensionen er ca. 50 til 55 pct. av lønningerne ved fra-trædelse efter opnaaet aldersgrænse.

D r a m m e n s m a g i s t r a t, 15 mars 1912.

R. R y n n i n g.

Beretning

om kjøpstaden Kongsbergs økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Byens territorium er ikke utvidet i femaaret.

Byens folkemengde utgjorde den 30 september 1905 ifølge skattemandtallet 5 759. Ved folketellingen 1 december 1910 var den 6 024.

Det gjennomsnittlige antal fødsler og dødsfald har utgjort pr. aar:

Fødsler.....	148
Dødsfald.....	78

Den samlede formue utgjorde ifølge skatteligningen for 1905 kr. 4 326 000 og for 1910 kr. 5 090 700. Den samlede inntægt utgjorde ifølge de samme opgaver for aarene 1905 og 1910 henholdsvis kr. 1 644 690 og kr. 1 728 950.

Skatøret var for 1905	11.286
og 1910	11.728

Forsikringssummen for bygninger hersteds, forsaavidt forsikret i den Almindelige Brandkasse, utgjorde ved utgangen av 1905 kr. 4 184 150 og ved utgangen av 1910 kr. 4 661 010.

Ifølge skattetaksterne stiller forholdet sig saaledes med hensyn til værdien av kommunens og private eiendomme:

Ved periodens begyndelse	kr. 4 564 610
Ved dens slutning.....	« 4 853 520

Priserne paa faste eiendomme har været stadig stigende, størst i periodens sidste aar.

Arbeidsbelægget ved de større bedrifter her har været:

Ved sølvverket:

1906	ca. 304 mand
1910	« 310 —

Ved vaabenfabrikken:

1906	ca. 273 mand
1910	« 295 —

Veivæsenet og brandvæsenet har i femaaret ikke undergaat nogen større forandringer. Forsaavidt vandverket angaar, bemerkes, at kommunen i 1910 indkjøpte eiendommen Tangen, som er beliggende ved byens største vandreservoir. Av hensyn til byens vandforsyning var dette kjøp av stor betydning, idet der opnaaddes adgang til at inddemme vand i al overflod. Desuten blev man mere sikret mot forurensninger fra eiendommens indmark og nærliggende beboelseshuse.

I 1910 indkjøptes en halvpart av Nybrofos i Kongsberg for kjøpesum kr. 225 000, og paabegyndtes opførelsen av kommunalt elektricitetsverk. Samtidig

avsluttedes kontrakt med Kongsberg Sølvyverk om leie av den anden halvpart av fossen. Der avsluttedes endvidere kontrakter angaaende overføring av elektrisk kraft til grubedrift i Kongsberg og Flesberg.

I 1910 besluttedes opprettet et kommunalt pensionsfond til dækning av pensioner til kommunale funktionærer og deres enker.

I 1910 blev endvidere standkvarteret for Telemarkens regiment henlagt til Kongsberg. Standkvarteret var tidligere i Skien.

Sundhetstilstanden i almindelighet har i aarene 1906 til og med 1910 været god, da de fleste epidemier i disse aar ikke har hat særlig stor utbredelse og i regelen har været milde.

Kommunen bevilget i 1906 for difterisyrke fri sykehusbehandling og frit difteriserum.

Kongsberg sparebank bevilget i 1908 og senere penger til et pleiehjem for tuberkuløse i byen. Banken har endvidere avsat kr. 5 000, hvorav renterne utdeles til sanatorieophold for trængende.

I 1909 paabegyndtes opførelsen av kommunalt bad, indrettet for badstuebad, dusjbad og karbad. Badet blev færdig sommeren 1910. Det kostet fuldt færdig iberegnet tomtens værdi ca. kr. 30 000.

Lærerlønningerne ved skolerne — folkeskolen og middelskolen — er noget forhøiet i femaaret.

Utgifterne til skolevæsenet utgjorde ved periodens begyndelse kr. 66 339 og ved dens slutning kr. 80 552.

Utgifterne til byens fattigvæsen utgjorde ved periodens begyndelse kr. 36 742 til 365 forsørgede og ved dens slutning kr. 38 597 til 346 forsørgede.

K o n g s b e r g m a g i s t r a t, den 8 januar 1913.

N. G. B e r g.

B e r e t n i n g

om kjøpstaden H ø n e f o s s' økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Byens grænser i femaaret er ikke utvidet. Folkemængden viser en betydelig fremgang, fra i 1905 2 335 til ved folketællingen pr. 1 december 1910 2 786.

Industrien har i det store og hele utviklet sig jevnt og er i fortsat fremgang. I 1910 startedes A/S Hønefoss snekkerifabrik, der sysselsætter 6 mand med trævarearbeider. Industrien antages dog nu at ville skyte endnu sterkere fart, idet den daarlige tilførsel av elektrisk energi, som har hersket, nu vil bli avhjulpet,

da kommunen bygger sit eget elektricitetsverk, som formentlig blir færdig denne høst. Til dette anlæg er optat et laan paa kr. 400 000.

Handelen har i femaaret skutt sterk vekst, hvortil i ikke ringe grad Bergens-banen efter aapningen høsten 1909 har bidraget ved den betydelig lettere adgang for oplandene til byen. For brændevinssamlagets vedkommende er handelen gaat betydelig frem, hvilket formentlig udelukkende kan tilskrives Bergens-banen. Om-sætningen var i 1905 i liter 54 549 og i kontanter kr. 197 799.20 med netto-fortjeneste kr. 39 100.50 og er i 1910 steget til henholdsvis liter 85 359, kr. 315 438.72 og kr. 57 212.13. — Der er i perioden ikke foretat nogen utvidelse eller indskrænkning av skjænkestederne. — Ædrueligheten har vundet megen fremgang.

Forvaltningskapitalen for Ringerikes, Hønefoss og Hole sparebanker, som har sit sæte i byen, er steget fra i 1905 kr. 4 545 575 til i 1910 kr. 7 185 072. Hønefoss og Oplands privatbanks forvaltning har i samme tidsrum steget fra kr. 3 631 220 til kr. 7 955 124.

Bebyggelsen i byen har i perioden været meget betydelig. Skattetaksterne viser en økning av de faste eiendommers værdi fra kr. 3 945 850 i 1905 til kr. 5 185 250 ved utgangen av 1910.

Den Almindelige Brandforsikrings-Indretning hadde ved periodens begyndelse en risiko paa bygninger i byen for kr. 2 803 770 og ved dens slutning kr. 3 372 050.

Av ildebrander har man i femaaret ingen hat, hvorimot man hadde 5 smaa tilløp, som bevirket en samlet skade væsentlig paa løsøre av ca. kr. 1 300.

Den samlede formue efter skatteligningen utgjorde ved utgangen av 1905 kr. 4 875 000 og ved utgangen av 1910 kr. 5 652 500. Den samlede indtægt efter samme opgave ved utgangen av 1905 kr. 1 029 200 og ved utgangen av 1910 kr. 1 411 640.

Skatøret var i 1905 8.11, i 1906 8.11, 1907 7.53, 1908 7.7, i 1909 10.20 og i 1910 9.12.

Byens obligationsgjæld var ved utgangen av 1905 kr. 237 800 og ved utgangen av 1910 kr. 206 000.

Byen har i perioden oparbeidet flere gater, likesom vand- og kloaknettet er betydelig utvidet.

Arbeidsforholdene i femaaret har været noget over de normale, likesom tilstanden i almindelighet maa siges at ha været god. Den væsentligste sysselsætelse av arbeiderne er ved træsliperierne. Nogen binæringer av betydning findes ikke.

H ø n e f o s s m a g i s t r a t, 30 januar 1912.

A r n t B a r f o e d.

Beretning

om ladestedet Holmsbu's økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Der er ingen væsentlig forandring indtraadt siden sidste femaarsberetning, avgit 13 juli 1906. — I den senere tid er der dog anskaffet adskillige motorbaater, hvorav enkelte større, som anvendes til havfiske.

Fiskerierne har i de sidste aar for brislingens vedkommende slaat daarlig til. Der foregaar nu ingen nedlægning til ansjos paa stedet. Brislingen har væsentlig været solgt til Sverige til meget høie priser.

Dampskibsforbindelsen er bedret, idet der er forbindelse med Drammen daglig, med Kristiania 2 dampskibe daglig, hvorav det ene i rute frem og tilbake paa dagen. Ny tidsmæssig dampskibsbrygge er opført, saa trafikken kan foregaa uhindret.

Forøvrig har ingen væsentlig nybygning fundet sted, men flere ældre huse er ombygget og forbedret, uten at det har været nødvendig i nogen større grad at opta laan hertil.

Av Hurum herreds samlede aarsskat under femaaret, kr. 264 286.10, falder kr. 7 800.01 paa Holmsbu.

Drammens politikammer, 6 april 1914.

O. Aug. Andersen.

VII.

Jarlsberg og Larvik amt.

Beretning

om Jarlsberg og Larvik amts økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

I. Indledning.

I Jarlsberg og Larvik amt blev den nye civile embedsordning gennemført i aaret 1910. Herved blev fogedembederne nedlagt og oppebørselsforretningerne henlagdes til amtskassereren, mens fogdernes politiforretninger gik over til særskilte politimestere.

Landdistriktet inddeltes i 3 politimesterdistrikter, nemlig Nordre Jarlsberg, Tønsberg og Larvik. Nordre Jarlsberg politimesterdistrikt omfatter herrederne Strømmen, Sande, Hof, Botne, Vaale, Borre, Ramnes og Andebu med byerne Svelvik, Horten og Aasgaardstrand. Tønsberg politimesterdistrikt omfatter Tønsberg by samt herrederne Sem, Nøtterø, Tjømø og Stokke. Larviks politimesterdistrikt omfatter Larvik by samt herrederne Sandeherred, Tjølling, Hedrum, Lardal, Brunlanes og Fredriksvørn. Skoger herred er henlagt til Drammens politimesterembede. Holmestrands byfogedembede blev nedlagt, og byfogdens forretninger gik over til sorenskriveren i Nordre Jarlsberg.

Forøvrig er der ikke i femaarsperioden foregaaet nogen forandring i den administrative inddeling. Amtet bestaar fremdeles av 4 sorenskriverier, nemlig Nordre Jarlsbergs, Mellem Jarlsbergs, Søndre Jarlsbergs og Larviks, 3 lægedistrikter — Hof, Tønsberg og Larviks — 19 herreder (21 skattedistrikter, idet Skoger herred er delt i 3 skattedistrikter nemlig Skoger, Strømsgodset og Konnerud) samt 19 lensmandsdistrikter og tinglag.

Amtets enkelte herreder, deres flateindhold og folkemængde er som følger:

Herredets navn.	Flateindhold km. ² (Ekskl. vand).	Hjemme- hørende folkemængde pr. 1ste decbr. 1910.	Pct. av den samlede folkemængde.
1. Skoger.....	114.11	5 438	7.7
2. Strømmen.....	53.40	1 452	2.1
3. Sande.....	170.55	3 984	5.7
4. Hof.....	145.05	2 223	3.2
5. Botne.....	85.18	2 547	3.6
6. Vaale.....	82.30	2 640	3.7
7. Borre.....	62.11	3 053	4.3
8. Ramnes.....	134.98	2 887	4.1
9. Andebu.....	175.34	2 607	3.7
10. Sem.....	102.88	6 375	9.1
11. Nøtterø.....	55.23	5 874	8.3
12. Tjøme.....	37.34	3 010	4.3
13. Stokke.....	115.61	4 951	7.0
14. Sandehherred.....	114.67	7 870	11.2
15. Tjølling.....	64.91	3 532	5.0
16. Hedrum.....	277.13	4 177	5.9
17. Lardal.....	273.28	2 338	3.3
18. Brunlanes.....	168.47	4 491	6.4
19. Fredriksvørn.....	1.96	985	1.4
Tilsammen	2 234.50	70 434	100.0

Lensmandsdistrikterne og tinglagene falder sammen med herrederne. I amtet findes 7 byer, hvorav 2 ladesteder¹.

Amtets samlede landareal er 2 244.63 km.². Fratrækkes byernes areal 10.13 km.² faar man, som nævnt i foranstaaende opgave, igjen paa landdistriktet 2 234.50 km.². Amtet er fattig paa indsjøer og vasdrag, idet kun 74.95 km.² av amtets samlede areal 2 319.58 km.² er dækket av vand. Av landarealet er 592.94 km.² dyrket jord og 33.92 km.² naturlig eng. Skogarealet utgjør 1 364 km.². Av rikets samlede skogareal, der i den officielle statistik angives til 69 064 km.² falder der altsaa paa Jarlsberg og Larvik amt kun ca. 2 pct. Denne lave procentsats beror imidlertid ikke paa at amtet er skogfattig, men har sin grund i amtets ringe utstrækning. Procentvis beregnet av amtets hele areal er over 61 pct dækket av skog. De øvrige 39 pct er paa grundlag av Jordbruksstillingen i 1907 beregnet at fordele sig med 26.44 pct. paa den dyrkede jord, 1.46 pct. naturlig eng,

¹ I forrige femaarsberetning (1901—1905) er ogsaa ladestedernes antal angit til 2, hvilket er feilagtig, idet der dengang var 3 ladesteder i amtet nemlig Svelvik, Horten og Aasgaardstrand. Horten blev imidlertid i 1906 kjøpstad.

0.01 pct. udslaatter og fjeldslaatter, 1.86 pct. havnegang og endelig 9.19 pct. andet areal.

Den i amtet hjemmehørende folkemængde utgjorde efter folketællingen i 1900 104 554. Herav var 67 328 hjemmehørende i landdistriktet og 37 226 i byerne. Efter tællingen pr. 1 december 1910 utgjorde amtets samlede hjemmehørende folkemængde 109 076, hvorav landdistriktet tallet 70 434 og byerne 38 642. Efter dette skulde hele amtets folkemængde i tiaaret 1900—1910 være øket med ialt 4 522, hvorav 3 106 falder paa landdistriktet og resten 1 406 paa byerne. Til sammenligning kan anføres at amtets folkemængde i tiaarsperioden 1891—1900 øket med 3 597, hvorav 47 paa landdistriktet og resten 3 550 paa byerne. Aarsakerne til den forholdsvis store økning av landdistriktets folkemængde i forhold til byernes ringe tilvekst i tiaaret 1900—1910 antages at bero paa flere omstændigheder. Saaledes maa det f. eks. antages, at utvandringen fra byerne har været større end fra landdistrikterne, likesom der i ikke liten utstrækning har fundet sted en utflytning fra byerne til det tilstøtende landdistrikt av personer, der har sit virke inden vedkommende by.

Indbyggerantallet pr. km.² land utgjør efter tællingen i 1910 49.

Antallet av levende fødte og av døde i amtets landdistrikt utgjorde i femaaret 1905—1909 henholdsvis:

Aar.	Levende fødte.	Døde.	Overskud.
1905.....	1 752	940	812
1906.....	1 552	974	578
1907.....	1 555	920	635
1908.....	1 583	907	676
1909.....	1 605	932	673

Ifølge opgaver fra lensmændene antages antallet av indflytninger i amtets herreder at ha utgjort ca. 10 300 og antallet av utflytninger ca. 10 500.

Utvandringen fra amtets landdistrikt antages i femaarsperioden at ha været noget større end i forrige, idet antallet av utvandrere efter indhentede oplysninger i perioden 1906—1910 kan anslaaes til ca. 1 700, mens der forrige gang var opgit at ha været ca. 1 100. For det hele amt er den oversjøiske utvandring for femaaret 1901—1905 opgit at utgjøre 3 984 og for de 4 første aar av nærværende periode 3 523.

A. Landdistriktet.

2. Jordbruk og fædrift.

Jordbruk.

Efter opgave fra amtskassereren var antallet av særskilt skyldsatte eiendomme (bruksnumre) ved utgangen av 1910 17 399 med skyld 26 923 mark 70 øre. Ved utgangen av aaret 1905 var antallet av særskilt skyldsatte bruk 15 439. Antallet er altsaa forøket med ikke mindre end 1 960 bruk.

Efter foranstaaende er den gjennemsnitlige matrikelskyld pr. skyldsatt eiendom mark 1.55.

Antallet av særskilt skyldsatte jordbruk i amtet er betydelig mindre end antallet av særskilt skyldsatte eiendomme i det hele, hvad der hovedsaglig skriver sig fra, at der er mange smaa grundstykker uten jordvei. Ifølge den siste statistik over faste eiendomme var der i aaret 1907 i amtets landdistrikt 10 122 særskilt skyldsatte jordbruk og jordlodder.

Av disse bruk var:

865	uten	dyrket	jord.		
3 400	hadde	indtil	20	maal	dyrket
3 998	«	20—100	«	—«—	
1 845	«	100—500	«	—«—	
14	«	over	500	«	—«—

Den samlede matrikelskyld for disse 10 122 bruk var 25 670 mark. Gjennemsnittsprisen pr. skyldmark var i femaaret 1906—1910 kr. 2 542, mens den for femaaret 1901—1905 var kr. 2 227. Den samlede værdi av amtets jordeiendomme skulde — regnet efter en samlet matrikelskyld 26 924 mark — bli kr. 68 276 000¹. For de egentlige jordbruk og jordlodder utkommer en samlet værdi kr. 67 693 460. Der er i femaaret ialt solgt 4 111 faste eiendomme i amtets landdistrikt med et samlet salgsbeløp av kr. 23 568 000.

I denne forbindelse skal hitsættes en skematisk opgave over de av Arbeiderbruk og Boligbanken bevilgede bruks- og boliglaan, utbetalt laantagere i Jarlsberg og Larvik amts landdistrikt til kjøp av smaabruk og smaaboliger, siden banken begynte sin virksomhet og til utgangen av 1910:

¹ Naar jordeiendommenes samlede værdi i beretningen for femaaret 1901—1905 staa angit til kr. 33 363 679, saa beror dette paa en feilberegning. Riktig utregnet androg værdien dengang til kr. 59 958 813.

Aar.	Brukslaan.		Boliglaan.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
1904.....	17	23 700.00	56	81 550.00
1905.....	30	48 800.00	64	90 500.00
1906.....	25	39 100.00	82	100 350.00
1907.....	26	41 250.00	45	59 750.00
1908.....	30	49 800.00	54	72 100.00
1909.....	24	38 850.00	59	94 850.00
1910.....	20	37 200.00	40	62 950.00
Tilsammen	172	278 700.00	400	562 050.00

De allerfleste eiendomme i dette amt eies av brukerne. Der findes dog nogen faa leilendinger. Husmænd findes næsten ikke. Antallet av selveiende gaardbrukere var i 1910 ialt ca. 4 250.

Utskiftningsarbeidet har efter en fra utskiftningsformanden mottat opgave paagaat i omtrent samme utstrækning som i forrige femaarsperiode. I perioden 1906—1910 er der i amtet administrert og endelig avsluttet 26 underutskiftninger og 12 overutskiftninger. Det utskiftede areal utgjør 56 367 ar indmark og 45 164 ar utmark tilsammen 101 531 ar eller 1 015.3 hektar. I femaaret 1906—1910 er inkommet 33 forlangender om underutskiftning og 12 om overutskiftning. Ved femaarets begyndelse forelaa 6 forlangender om utskiftning og ved dens slutning 12. De i femaarsperioden avsluttede 26 underutskiftninger omfatter 207 lodeiere og 383.57 skyldmark. Av statsmidler er der til hjælp ved utflytningen av hus paa 4 gaarder bevilget i femaaret 1906—1910 kr. 4 250.

Nyrydning av jord har efter opgaverne i perioden fundet sted i ringe utstrækning. Likesom i forrige femaarsperiode antages der derimot at være foretat ret betydelige grundforbedringer, særlig ved avgrøftning samt ved indkjøp og benyttelse av kunstgjødning. Efter den officielle statistikk kan det i tidsrummet 1901—1907 opdyrkede nyland i dette amt anslaaes til 9.8 km.², mens der fremdeles i amtet antages at være ca. 68.6 km.² land skikket til opdyrkning.

Angaaende høstutbyttet i hvert av periodens fem aar hitsættes efter amtmandens indberetninger:

I 1906 gav høihøsten i kvantitativ henseende et middels aars utbytte. Da indhøstningen foregik under gunstige omstændigheter, var kvaliteten god. Hvad

kornavlingen angaar gav vintersæden noget over et middelsaars utbytte, mens kornhøsten forøvrig gav under et middelsaars utbytte — særlig paa grund av den i juni maaned indtraadte langvarige tørkeperiode. Kvaliteten var i det hele god. Hvad poteteshøsten angaar gav denne i Larvik fogderi adskillig mere end et middelsaars utbytte, mens den i Jarlsberg fogderi kun gav henimot et middelsaars utbytte. I sidstnævnte fogderi viste der sig paa enkelte steder sygdom paa poteterne. Turnipshøsten gav under et middelsaars utbytte. Frugtavlen var gjennemgaaende daarlig.

I 1907 var det fugtige veir, som var fremherskende hele sommeren og høsten, overmaade gunstig for veksten, men paa den anden side mindre gunstig for indhøstningen, som saaledes foregik under vanskelige forhold. Resultatet av aarets høst blev derfor ikke slik som man en lang tid haabet.

Hvad spesielt angaar høihøsten, saa gav den i kvantitativ henseende adskillig over et middelsaars utbytte; men kvaliteten var ialfald for en større del mindre god, idet høiet under indhøstningen tok skade av det stadige regnveir.

Med hensyn til kornet gav i Jarlsberg fogderi vintersæden nogenlunde godt utbytte, men endel av den blev utskjemt paa grund av det vedvarende fugtige veir. Forsaavidt angaar vaarsæden, anslaaes derimot høsten at være mislykket i fogderiet. Dette gjælder særlig havren, hvorav endel blev meget sent indhøstet.

I Larvik fogderi angives rug og byg at være kommet nogenlunde velbjerget i hus og antages at ha git et middelsaars utbytte, hvorimot hvete og havre i stor utstrækning stod ute i den hele regnfulde oktober maaned og derved i mere eller mindre grad blev utskjemt og tildels utjenlig som menneskeføde.

I Larvik fogderi blev halmavlingen angit at være rikelig.

Poteterne gav et utbytte, der ikke naadde op til et middelsaars. Fra Jarlsberg fogderi anførtes det endog, at poteteshøsten maatte ansees for at være mislykket; men kvaliteten angaves at være god.

I 1908 har høihøsten i det hele amt git et meget tilfredsstillende — paa sine steder endog et usedvanlig rikt utbytte. Kvaliteten angives derhos at være gjennemgaaende god. Hvad kornet angaar, stiller forholdet sig noget forskjellig for de forskjellige kornsorter. Vintersæden slog tildels feil. I Jarlsberg fogderi angaves det, at den i regelen maatte betegnes som mislykket, og for Larvik fogderis vedkommende anførtes, at den vilde gi meget under et middelsaars utbytte.

I sidstnævnte fogderi skal dog kvaliteten av den indhøstede rug være blit god. Vaarsæden gav derimot et tilfredsstillende utbytte, mens de uheldige veirforhold under indhøstningen i nogen grad indvirket paa kvaliteten. I Larvik fogderi anførtes det dog, at større skade ikke var lidt av denne grund, mens kvaliteten i Jarlsberg fogderi anførtes at være tildels mindre god.

Potetesavlingen gav i Jarlsberg fogderi et middelsaars utbytte, i Larvik

fogderi adskillig under et middelsaars. I begge fogderier klagedes over, at poteterne var angrepet av tørraattenhet.

Turnipshøsten var i Larvik fogderi henimot et middelsaars.

I 1909 var høiavlingen inden Jarlsberg fogderi meget rik og blev ogsaa gjennemgaaende vel indbjerget. I Larvik fogderi gav den i de fleste herreder over et middelsaars utbytte og var ellers gjennemgaaende bra.

Med hensyn til kornavlingen indberettedes fra Larvik fogderi, at den gjennemsnitlig var omkring et middelsaars, fra et enkelt herred klages over, at det ugunstige indhøstningsveir satte sine uheldige merker paa kvaliteten. I Tjølling var rugen endel herjet av insekter. I Jarlsberg fogderi gav rugen et godt utbytte og blev vel indbjerget. Vaarsæden gav i dette fogderi omkring et middelsaars utbytte; men den led — særlig hvor kornet stod i rauk — adskillig ved de særdeles vanskelige forhold under indhøstningen. Halmen var i dette fogderi gjennemgaaende av mindre god beskaffenhet.

Potetavlingen var i det hele amt under et middelsaars, i et enkelt herred endog betydelig under. Kvaliteten var heller ikke den bedste.

Turnipshøsten gav i Jarlsberg fogderi under et middelsaars utbytte, i Larvik fogderi var den derimot i de fleste herreder nogenlunde tilfredsstillende.

Frugthøsten var i dette amt rik, paa sine steder endog usedvanlig rik. Kvaliteten angives i Jarlsberg fogderi gjennemgaaende at ha været mindre god.

Av grønsaker brakte høsten i Jarlsberg fogderi et daarlig utbytte, i Larvik fogderi slog den gjennemgaaende bra til.

I 1910 foregik indhøstningen under nogenlunde gunstige forhold, og resultatet av aarets høst maa vel i det store betegnes som et middelsaars. Hvad spesielt angaar høihøsten, saa har den kvantitativt git et middelsaars utbytte. Kvaliteten var ogsaa gjennemgaaende god, dog for endel noget beskadiget av regn.

Kornavlingen var omtrent som et middelsaars, dog klages der fra flere distrikter over, at vintersæden delvis var skadet ved isbrand. Halmen gav antagelig ogsaa et middelsaars utbytte.

Turnipshøsten blev antagelig litt over middels. Turnipsen var dog likesom poteterne i nogen grad angrepet av raattenhet.

Potetavlingen stod ogsaa kvantitativt under et middelsaars.

Frugthøsten slog omtrent i det hele amt feil, hvorimot der av grøntsaker blev litt over et middelsaars utbytte.

Endelig antages bærhøsten at ha git et middelsaars utbytte.

Jordbruket har i femaarsperioden været i fremgang.

Med hensyn til utsæd, avl og foldighet pr. maal for de forskjellige nyttevekster hitsættes:

H v e t e. Utsæden varierer fra 40 liter pr. maal i Botne og Tjømø til 20 liter pr. maal i Borre og Sem, gjennemsnitlig utgjør den i amtet 28 liter pr. maal. Mens den gjennemsnitlige avl av hvete pr. maal beløper sig til 280 liter i Tjømø og til 250 liter i Strømmen, Botne, Ramnes og Sandeherred, angives den i Borre til 140 liter, gjennemsnitlig avl pr. maal i amtet er 207 liter. Foldigheten er størst i Sem herred, hvor den utgjør 11.3, næst størst er den i Strømmen med en foldighet av 10; mindst er den i Stokke, hvor den andrager til 5.2. I Vaale er den nu 5.7. Den gjennemsnitlige foldighet i amtet er 7.4.

R u g. Av rug er utsæden størst i Vaale og Tjømø, hvor den utgjør gjennemsnitlig 30 liter pr. maal; mindst er den i Sande og Nøtterø med 18 liter pr. maal. Gjennemsnitlig for det hele amt utgjør utsæden 23 liter pr. maal. Avl pr. maal varierer fra 300 liter i Strømmen til 180 liter i Ramnes og Lardal. Amtets gjennemsnittsavl er 232 liter pr. maal. Foldigheten er størst i Nøtterø, hvor den angives til 15.5. Dernæst kommer Skoger og Tjølling med 12.5, mindst er den i Ramnes med 6.4. Gjennemsnitlig for amtet blir den 10.0.

B y g. Utsæden av byg er størst i Skoger, Vaale, Andebu, Nøtterø, Sandeherred og Brunlanes, hvor den utgjør 30 liter pr. maal; mindst er den i Hedrum, hvor den er 20 liter. Gjennemsnit for amtet: 26.6 liter. Avlingen pr. maal er størst i Skoger, Botne, Ramnes og Tjølling, hvor den utgjør 300 liter, mindst er den i Hedrum med 200 liter. Gjennemsnit: 252 liter pr. maal. Foldigheten varierer fra 12.5 i Ramnes og 12 i Botne og Tjølling til 7.3 i Nøtterø. I Borre dyrkes ikke byg. Gjennemsnitlig for amtet utgjør foldigheten 9.5.

H a v r e. Utsæden varierer fra 45 liter pr. maal i Skoger og Vaale til 25 i Sem; gjennemsnit for amtet 38 liter pr. maal. Avlen pr. maal er størst i Strømmen, hvor den utgjør 360 liter. Dernæst kommer Botne og Andebu med 350 liter. Mindst er den i Borre, Hedrum og Lardal, hvor den angives til henholdsvis 200, 210 og 220 liter pr. maal. Gjennemsnit for det hele amt er 287 liter. Foldigheten er størst i Botne og Sem, hvor den er 10, og mindst i Lardal, hvor den er 5.5. Den gjennemsnitlige foldighet i amtet er 7.6.

E r t e r avles kun i 8 av amtets herreder, nemlig i Skoger, Botne, Vaale, Andebu, Sem, Nøtterø, Stokke og Brunlanes. Av disse har Botne og Vaale størst utsæd, nemlig 40 liter pr. maal; Botne størst avl, nemlig 280 liter, og Skoger og Sem den største foldighet, nemlig 10. Mindst er foldigheten i Vaale hvor den er 4.3.

P o t e t e r. Utsæden er størst i Skoger og Andebu, hvor den er 350 liter pr. maal, og mindst i Borre hvor den er 140 liter. Avlen er størst i Skoger og Ramnes med 3 000 liter pr. maal, mindst er den i Tjømø, hvor den utgjør 1 400 liter. Foldigheten varierer fra 10 i Ramnes til 4.9 i Andebu. Gjennemsnitlig for det hele amt utgjør foldigheten 7.2.

Av græsfrø utgjør utsæden pr. maal gjennemsnitlig for det hele amt 2.8 kg.

Blandkorn dyrkes kun i Skoger, Botne, Sem og Stokke herreder. Utsæden pr. maal utgjør i disse henholdsvis 50, 30, 25 og 30 liter; avl pr. maal henholdsvis 250, 300, 250 og 350 liter. Efter dette blir foldigheten gjennemsnitlig ca. 9.

Efter beregninger, foretat paa grundlag av Jordbrukstællingen i 1907 benyttes amtets jordbruksareal til de forskjellige nyttevekster procentvis saaledes:

Til dyrkning av	Pct.
Hvete	2.92
Rug	3.69
Byg	1.97
Havre	12.77
Blandkorn	0.17
Erter	0.11
Poteter	3.99
Turnips	1.33
Kaalrabi	0.02
Grønfør	0.95
Andre akervekster	0.08
Kunstig eng	65.92
Det resterende er:	
Naturlig eng	5.33
Brak mark	0.75
	100.00

De gjennomsnitlige avlinger av korn, erter og poteter i dette amts landdistrikt samt deres gjennomsnittsværdi i femaaret 1904—1908 angives i den officielle statistik at være beregnet saaledes:

	Avling.		Værdi.	
	Hl.	Kr.	Hl.	Kr.
Hvete	37 292	421 270.00		
Rug	50 506	475 263.00		
Byg	29 161	231 639.00		
Havre	192 082	1 194 628.00		
Blandkorn	2 858	21 036.00		
Erter	1 261	15 359.00		
Poteter	427 570	1 688 902.00		
Tilsammen		4 048 097.00		

Den aarlige gjennemsnittsavling av høi — beregnet for femaarsperiodens fire første aar — utgjorde 134 470 000 kilogram og avlingernes gjennomsnitlige værdi kr. 6 564 325. I 1905 utgjorde høiavlingen 106 302 000 kg., hvis værdi kan anslaaes til kr. 5 315 100. For 1910 var det beregnede utbytte av høi efter landbruksdirektørens beretning om høsten i det nævnte aar 113 460 000 kg., der efter en pris av kr. 50.00 pr. ton skulde gi en værdi av kr. 5 673 000. Efter den samme kilde utgjorde utbyttet i 1910 av:

Hvete	33 452 hl.
Rug	45 121 «
Byg	29 524 «
Havre	223 505 «
Blandkorn	2 876 «
Poteter	359 004 »

De paa produktionsstederne gjældende markedspriser paa kornvarer og poteter i tiaaret 1901—1910 stiller sig efter den officielle statistik i gjennemsnit for hvert aar saaledes:

	Hvete.	Rug	Byg.	Havre.	Poteter.
	Pr. hektoliter.				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jarlsberg fogderi.					
1901	10.67	9.36	7.62	6.44	3.84
1902	10.76	9.33	7.37	6.50	3.66
1903	10.80	8.14	7.33	6.41	3.38
1904	10.25	8.03	6.97	6.32	3.72
1905	12.22	9.12	7.97	7.69	4.56
1906	10.75	8.56	7.00	6.00	2.89
1907	10.39	9.19	8.00	6.69	3.69
1908	12.36	10.25	9.19	7.97	4.88
1909	11.38	9.81	7.69	7.19	4.37
1910	10.93	9.50	7.71	7.86	4.43
Larvik fogderi.					
1901	10.03	8.09	7.06	6.16	3.31
1902	10.03	8.09	7.06	6.22	3.50
1903	10.16	8.28	8.50	6.91	3.31
1904	10.44	8.31	7.16	6.81	3.56
1905	10.84	8.69	7.44	6.56	4.47
1906	10.91	9.31	7.91	6.50	3.28
1907	12.00	10.78	9.63	7.56	3.94
1908	13.19	11.81	9.56	7.97	4.31
1909	12.56	10.81	8.72	6.74	4.19
1910	12.38	10.34	8.81	6.94	4.44

	Hvete.	Rug.	Byg.	Havre.	Poteter.
	Pr. hektoliter.				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jarlsberg og Larvik amt.					
1901	10.35	8.72	7.34	6.30	3.57
1902	10.39	8.71	7.21	6.36	3.58
1903	10.48	8.21	7.92	6.66	3.35
1904	10.35	8.17	7.06	6.56	3.64
1905	11.53	8.91	7.70	7.12	4.51
1906	10.83	8.93	7.45	6.25	3.08
1907	11.20	9.99	8.82	7.13	3.82
1908	12.78	11.03	9.38	7.97	4.59
1909	11.97	10.31	8.21	6.97	4.28
1910	11.66	9.92	8.26	7.40	4.44
1901—1905	10.62	8.54	7.45	6.60	3.73
1906—1910	11.69	10.04	8.42	7.14	4.04

Det sees av de nederst paa foranstaaende tabel indtagne beregninger av gjennomsnittspriserne for hvert av femaarene 1901—1905 og 1906—1910, at markedspriserne saavel paa samtlige kornsorter som paa poteter har hat en stigende tendens, ihvorvel det dog av de aarlige opgaver fremgaar, at de har været noget fluktuerende.

H a v e d y r k n i n g. Om havebrukets stilling i femaaret meddeler amtsgartner Knem, Holmestrand, følgende:

«Frugtavkastningen har i disse fem aar været daarlig. Vistnok var der i aarene 1907 og særlig i 1909 ansat en masse derav, men paa grund av de vaate og kolde sommere blev de for en stor del ødelagt ved angrep av fucicladium (skurv), hvorved kvaliteten meget forringedes. Av insekter har «rognebærmøllets» larver gjort stor skade i aarene 1907 og 1910. Larven av frostsommerfuglen har hvert aar været meget paa færde med undtagelse av 1909. Moreller, kirsebær og plommer har, naar undtages 1906, git god avkastning.

Bærbuskene har hvert aar kastet godt av sig, dog blev bringebærbuskenes skud vinteren 1906 endel ødelagt av frost. De to sidste aar har avsætningen paa bær været vanskelig og priserne lave. Av insekter har «stikkelsbladhevpsens» larve herjet meget paa rips og stikkelsbær de to sidste aar. Stikkelsbærdræperen har hvert aar bredt sig videre.

Grønsakerne har git god avkastning, dog noget mindre i 1907 og 1909».

Saukning av vilde bær for salg spiller her i amtet meget liten rolle. Der indføres endog ikke litet vilde bær fra andre kanter av landet.

Kreaturhold. Efter Jordbrukstællingen av 1907 var der i amtet av:

Hester.....	9 253	stkr.
Storfæ.....	46 291	-
Faar	4 754	-
Svin	17 316	-
Høns.....	112 274	-

Gjeter holdes omtrent ikke i dette amt; ænder, gjæs og kalkuner ogsaa i ringe utstrækning.

Gjennemsnittsprisen paa kreaturer antages at utgjøre:

For arbeidshester..	ca. kr. 450.00	stkr.
« okser	« « 167.00	-
« kjør.....	« « 180.00	-
« ungnøt	« « 81 00	-
« kalver.....	» « 18 50	-
« voksne faar...	« « 20.70	-
« — svin...	« « 107.00	-

Hesteavlens¹ har ogsaa i denne femaarsperiode gjort nogen fremgang.

De av landhusholdningsselskapet aarlig fra Gudbrandsdalen indkjøpte og bortauktionerte unghopper har fremdeles bidraget betydelig til forbedring av hestebestanden. I de senere aar har her ikke været nogen fremragende hingster, hvorfor folk for en stor del har været henvist til at bruke de saakaldte «forretningshingster», der indkjøpes for at tjene penger med, og som gjerne blir vel annoncert. Dette har hat stor betydning for hesteavlens, da der saaledes er fremkommet en hel del hester av mindre god kvalitet. Hester med let bevægelse, fint snit i bygningen og ca. 10 kvart store eller vel det finder lettest avsætning. Der opdrættes nu saa mange hester i amtet, at der omtrent ikke er behov for indførsel. Hestepreisen har været jevnt høi i femaaret, 6 à 800 kroner for velbyggede, store hester. Amtet har i denne periode indkjøpt en avlshingst, der har været stationert paa Fosnes landbruksskole i Stokke.

Sundhetstilstanden hos hestene har i femaaret gjennomgaaende været god.

Kvægavlen har gaat jevnt fremover. De senere aars fugtige sommere med rikelig avkastning av jorden har medført, at antallet av kvæg i amtet er steget betydelig; saa at de fleste fjøs nu er overfyldt av dyr. Fædriften her drives fremdeles med melkeproduksjon som maal. Kun enkelte dyr — okser — blir opdrættet til salg som kjøtdyr. Det aarlige statskvægskue har været av-

¹ Det følgende er for en del meddelt av amtsagronomen og amtsdyrlæge Kragerud, Tønsberg.

holdt skiftevis i Hof og Sem herreder, henholdsvis for telemarksfæ og rødkoller. I omtrent alle bygder i amtet har været en eller flere okseholdsforeninger, der har holdt stamokse, hvilket har hat stor betydning for kvægavlen; men krydsningen mellem rødkollet okse og det forskjelligartede bygdefæ har ikke altid faldt heldig ut, der er kommet mange dyr med liten produktionsevne, og rødkollerne er derfor i det senere hos mange landmænd faldt i kurs.

Tidligere blev der kun benyttet kvindelig betjening, budeier, til at stelle i fjøset. Da det blev vanskeligere og vanskeligere at erholde dygtige budeier, har dette medført, at der i de senere aar, især i de fleste større fjøs, benyttes mandlig hjælp, sveitsere.

Prisen paa melk og melkeprodukter har i femaaret været lav og har ikke staat i forhold til de økede utgifter, som den moderne fjøsdrift medfører. Dette har virket hemmende paa utviklingen av fædriften.

Sundhetstilstanden hos kvæget har gjennemgaaende været god. Der har ikke været nogen epidemier eller større utbredelse av ondartede smitsomme sygdomme. Interessen for utryddelse av tuberkulose hos kvæget har i de senere aar været stigende, og siden Staten begyndte at erstatte indtil halvdelen av tapet ved nedslagning av tuberkuløse dyr har mange landmænd latt sine kvægbesætninger tuberkulinundersøke, og mange tuberkuløse dyr, der spredte smitte omkring sig, er blit ryddet væk.

Kontrollforeningerne har gaat tilbake. Her arbeides for tiden paa at faa oprettet nye foreninger. Bruken av kraftfôr har avtat endel, da det store indkjøp av kraftfôr neppe var lønnende, med de smaa melkepriser, som har været almindelig.

I foirige femaarsperiode var det aarlige melkeutbytte pr. ko angit hos de mere fremskredne gaardbrukere at utgjøre 2 350 liter og overhodet i amtet 1 817 liter. I denne periode sees utbyttet at ha utgjort henholdsvis 2 422 og 1 892 liter. I 1907 angives den samlede melkeproduksjon i amtet i den offisielle statistikk at ha utgjort 51 434 000 liter, og værdien herav kr. 5 143 000. Melken avsettes foruten i byerne, til meierier og ysterier paa landet samt for en ikke ubetydelig dels vedkommende til melkekondenseringsfabrikken i Botne og til Tønsberg smørfabrik.

Faaareavlen er uten videre betydning for amtet.

Svineavlen har saavidt skjønnes, ikke gjort nogen nævneværdig fremgang. Der har i femaaret aarlig (hver vaar og forsommer) været indført en stor mængde smaagriser fra andre kanter av landet, Hadeland, Hedemarken og andre steder.

Fleskeprisen har i hele femaarsperioden gjennemgaaende været høi, 1 kr. pr. kg. At svineavlen ikke har gjort nogen synderlig fremgang skyldes formentlig den omstændighet, at landmændene leverer al melk, der produceres paa gaarden, til fabrikker, ysterier eller utsalgssteder og faar derved ingen skummet melk tilbage for opdræt av svin. Som forholdene er, burde svineavlen ha gode betingelser for utvikling her i amtet.

Fjærkræavlen har gjort fremgang. Det er særlig produktion av egg, som interessen samler sig om, men endel har ogsaa begyndt at holde gjæs og ænder. Fjærkræavlen antages at ha en god fremtid for sig her i amtet.

Ved utgangen av 1910 var der i amtet ialt (byerne indbefattet) 47 meierier og ysterier samt en melkekondenseringsfabrik. Antallet av meierier og ysterier er saaledes temmelig nær det samme som ved utgangen av forrige femaarsperiode, da det nemlig var 46.

De 47 meieri- og ysteriers samlede værdi er opgit til kr. 963 500, hvilket er en stigning av næsten kr. 200 000 fra værdien ved utgangen av 1905, da værdien var opgit til kr. 781 560.

Den i 1910 indveiede melk utgjorde ialt 13 686 227 kilogram. Der blev produceret 75 068 kg. smør, 529 685 kg. fetost, 69 213 kg. magerost og 516 477 kg. mysost.

De 47 anlæg beskæftiget ved femaarsperioden utgang 52 mænd og 96 kvinder. Av anlæggene blev 5 drevet med elektricitet, 15 med damp og resten — 27 — med haandkraft. 24 anlæg eiedes av melkeleverandørerne. Melkekondenseringsfabrikken i Botne, der er opgit at ha en værdi av kr. 500 000, beskæftiger 59 mænd og 55 kvinder. Den drives med damp.

Sæterbruk har ikke nogen større betydning for dette amt. Ved Jordbrukstællingen i 1907 befandtes der nemlig kun i det hele at være 348 benyttede sætrer, hvad der er betydelig mindre end i de andre søndenfjeldske amter, Smaalenenes dog undtat. Belægget paa sætrene var ogsaa litet. Det oplyses saaledes i 1907 at ha utgjort ialt 80 hester, 45 okser, 1 400 melkekjør, 865 ungfæ og 491 faar samt 29 svin. Sæterdriften antages dog i de senere aar at ha tiltrukket sig større interesse, idet det nemlig viser sig, at det er vanskelig at holde kreaturbesætningerne sunde og friske, naar de føres paa baas aaret rundt. Endel landmænd benytter derfor sæterhavnen ikke bare til ungdyr og kjøer, som ikke melker, men ogsaa til sine avlsdyr.

Bruken av maskiner i landbrukets tjeneste antages aar for aar at bli mere og mere almindelig og oplyses det efter Jordbrukstællingen i 1907 av egentlige maskinelle landbruksredskaper i dette amt at være ialt ca. 7 700. Herav var 3 154 slaamaskiner og 2 760 hesteriver. Resten var dels meiemaskiner og kombinerte meie- og slaamaskiner, dels saamaskiner.

Av landmandsprodukter som særlig er gjenstand for salg skal nævnes: melk, kjøt, flesk, ost, smør, poteter og høi. Mesteparten av disse produkter

avsettes inden amtet, men noget sælges ogsaa i Kristiania og Drammen og endel andre av Sørlandets byer, likesom der i almindelighet blir eksportert endel høi.

Arbeidsforholdene er fremdeles vanskelige for landmændene. Lokket av de større lønninger gaar nemlig mange, særlig unge, til industrien eller tar hyre. Hvalfangsten optar jo en masse arbeidskraft fra dette amt. Angaaende arbeidslønnen for tjenere, husmænd og dagarbeidere henvises til avsnittet om arbeidsforhold.

Landbrukets gjældsbyrde tynger betydelig og er det at befrygte, at gjælden økes. Mange landmænd har betydelig «akceptgjæld», hvilket er en laaneform, som passer mindre godt for disse. Hypotekbanken har været en god hjælp for mange gjældbundne landmænd.

Av kooperative sammenslutninger paa landbruksvæsenets omraade maa nævnes ysterier og meierier samt landhusholdningsselskapernes «Fælleskjøb». Gjennem dette sidste skaffer mange landmænd sig det nødvendige av kraftfôr og kunstig gjødning til rimelige priser.

Av foreninger med formaal at ophjælpe landbonæringen ved forskjellige dertil sigtende foranstaltninger var der i amtet ved utgangen av 1910 ialt 29 med et samlet medlemsantal av ca. 1 900.

Angaaende amtets landhusholdningsselskaps virksomhet i femaarsperioden hitsættes først en skematisk opgave over selskapets væsentlige indtægter i hvert av de 5 aar (i runde summer):

Indtægt.	1906	1907	1908	1909	1910	Ialt
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Statsbidrag..... ialt	7 517	5 000	9 135	12 498	9 723	43 873
Amtsbidrag..... «	5 675	6 188	5 600	9 337	7 592	34 392
Bidrag av Selskapet for Norges						
Vel	150	0	500	150	0	800
Diverse.....	3 636	3 328	2 912	4 518	1 757	16 151
Tilsammen	16 978	14 516	18 147	26 503	19 072	95 216

Indtægternes anvendelse vil sees av omstaaende sammendrag av endel av selskapets utgifter.

Utgift.	1906	1907	1908	1909	1910	Ialt
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Amtsagronomen (løn og reise- utgifter).....	3 466	3 292	3 688	4 736	3 804	18 986
Amtsgartnerne (løn og reise- utgifter).....	3 497	3 677	3 879	5 506	4 114	20 673
Stipendier for mænd og kvin- der av landbostanden.....	2 361	185	485	240	625	3 896
Kurser for unge piker i have- stel.....	0	462	405	626	800	2 293
Vandrelærere i svineavl.....	48	23	179	71	0	321
Kurser i frugts og grønsakers anvendelse.....	456	468	358	268	195	1 745
Foredragsholdere m. v.....	381	405	117	230	274	1 407
Dyrskuer, kontrolforeninger, torvstrølag m. v.....	?	1 417	399	865	720	-
Korte landbrukskurser.....	0	250	245	309	521	1 325
Vedkommende indkjøb av ung- hopper.....	3 492	3 410	3 160	4 079	110	14 251
Fjærkræavl, biavl og kanin- avl.....	?	0	350	150	75	
Diverse andre almennyttige formaal.....	1 109	270	1 002	1 012	2 915	6 308

Amtet har siden 1895 hat sin egen landbrukskole paa gaarden Fosnes i Stokke herred. Som tilsyn ved denne skole fungerer et overstyre, bestaaende av tre av amtstinget valgte medlemmer. Et undervisningskursus varer 1½ aar og begynder hver 1 oktober. I vinterhalvaaret er der saaledes to partier. De ordinære elever erholder husly, kost og undervisning frit ved skolen. Søkningsen til skolen vil sees av følgende tal:

Skoleaar.	Ansøkere.	Derav optat.
1905—1906.....	35	16
1906—1907.....	32	19
1907—1908.....	32	19
1908—1909.....	35	19
1909—1910.....	33	22

Vinterbelægget ved skolen kan efter dette anslaaes til 35—40 elever.

Ved skolen blev der i 1909 bygget en stor ny elev- og økonomibygning, der blandt andet avgir plads for 52 elever.

3. Skogdrift¹.

Amtet kan vistnok ikke opvise meget av den for jordbundens frugtbarhet saa karakteristiske silurformation, der kun er repr esentert med ca. 3 pct., men jorden hviler paa yngre formationer av syenit, porfyr og granit med tildels let forvitrende skifere.

Paa denne maate har amtet faat et jordsmon, som er like skikket for jordbruket, som det byr gunstige betingelser for skogens trivsel. Dern ast har amtets h oideforhold en avgj erende indflydelse paa dets frugtbarhet. I denne henseende danner det ogsaa en undtagelse, idet ingen del av samme naar op over tr egr ensen.

Saaledes ligger ca. 65 pct. av amtet fra 0—157 m. over havet.

29 ‹ ‹ — ‹ 157—314 - ‹ —
og kun 6 ‹ ‹ — ‹ 314—627 - ‹ —

Med andre ord, amtet ligger langt under tr egr ensen, og det n okne fjeld optr eder kun ute ved kysten, hvor skogen er borthugget og jordsmonnet er bortskyllet.

Amtets samlede skogareal antages at andrage til vel 1 400 km.² (o: 140 000 ha), hvorefter der skulde falde 1.3 ha. eller 13 maal skog pr. individ, hvilket under almindelige omst endigheter, det vil sige, naar ingen eksport av tr evirke fandt sted, maatte siges at v ere mere end tilstr ekkelig til amtets forsyning av tr evirke. Tar man imidlertid i betractning den utf ørsel av tr elast, der finder sted gjennem amtsbyerne med en stadig stigning av kubikmassen og en synken av dimensionerne, vil det v ere forstaaelig, at skogens aarlige produktion ikke kan holde skridt med avvirkningen; med andre ord: skogen er i tilbakegang.

Her skal hitsettes en — paa grundlag av de av skogutvalgene i henhold til skogkoncessionslovens § 9 avgivne skj on utarbeidet — opgave over fordelingen av amtets skogareal paa de forskjellige herreder samt over hvormeget av skoggrunden antages at eies av utenbygdsboende.

Herred.	Areal.	Av utenbygdsboende eies:	Det samme procentvis.
	Ha.	Ha.	Pct.
1. Skoger	7 343.00	?	—
2. Str�ommen	5 600.00	1 170.00	20.9
3. Sande	15 000.00	6 200.00	41.3
4. Hof	11 753.10	1 600.00	13.6
5. Botne	6 183.00	406.00	6.6
6. Vaale	4 800.00	120.00	2.5
7. Borre	3 146.65	38.00	1.2

¹ Avsnittet om de offentlige skoger m. v. er utarbeidet av skoginspekt r Solem.

Herred.	Areal.	Av utenbyggsboende eies:	Det samme procentvis.
	Ha.	Ha.	Pct.
8. Ramnes	8 600.00	1 990.00	23.1
9. Andebu.....	13 815.00	2 825.00	20.4
10. Sem.....	4 310.00	58.00	1.3
11. Nøtterø.....	2 165.00	321.00	14.8
12. Tjøme.....	862.70	75.00	8.7
13. Stokke	7 152.00	100.00	1.4
14. Sandeherred	4 150.00	65.00	1.6
15. Tjølling	2 460.00	140.10	5.7
16. Hedrum	19 000.00	9 500.00	50.0
17. Lardal	21 000.00	9 450.00	45.0
18. Brunlanes.....	10 190.00	6 000.00	58.8

Av skogarealet er ca. $\frac{1}{3}$ undergit forstlig tilsyn, mens de øvrige $\frac{2}{3}$ i mere og mindre grad er undergit tilfældigheter, idet skogens utnyttning dels er avhængig av eierens økonomiske evne og dels av konjunkturerne.

De offentlige skoger.

De offentlige skoger der er undergit forstlig tilsyn har et areal av 11 433 ha. og eies, naar undtages Larvik bøkeskog, der er 28 ha., av Oplysningsvæsenets Fond.

Værdien av disse skoger er pr. 31 december 1907 opgit at være kr. 228 000, hvilket imidlertid nu maa ansees at være for lavt, selv efter at en større del av de ældre beholdninger av hugbar last er uttat.

Efter de senest foretagne værdiansættelser, der er bygget paa en kontinuerlig utnyttning av amtets offentlige skoger, antages disses værdi at kunne sættes til kr. 360 000.

Utbyttet av de offentlige skoger har i femaaret 1906—1910 andraget til kr. 123 581.54 eller kr. 24 716.00 aarlig, som efter den foreliggende skogværdi gir en aarlig rente av 6.86 pct. Det vilde imidlertid være temmelig forhastet, om man av disse talstørrelser vilde slutte sig til de offentlige skogers fremtidige rentabilitet. Man faar nemlig huske paa, at hvad der i løpet av femaaret er avvirket er en større del av det 80—100 aarige og muligens mere opbyggede skogforraad, som, naar det om faa aar er uttat, vil bringe den aarlige skogrente ned til 3 à 4 pct.; ti naagt vistnok vekstforholdene gjennemgaaende er gode, naar gjennemsnittet av skogens aarlige tilvekst neppe op til mere end 4 pct.

Salget av tømmer fra de offentlige skoger har dels foregaaet ved auktion paa rot, dels ved underhaandssalg, naar hugst og drift har fundet sted for offentlig regning, og har priserne paa samme gjennemgaaende været stigende.

Mens der saaledes i 1906 betaltes kr. 12.00 pr. load for maaltømmer engelsk maal squareberegning, betaltes samme slags tømmer fra de samme skoger i 1910 med kr. 14.00 pr. load.

Da imidlertid baade trælastpriserne og cellulosefabrikkerne for tiden arbeider under tryk samtidig med, at de høie priser, som i 1909 og delvis ogsaa i 1910 betaltes for skurlast er synkende, er det at forutse at tømmerpriserne i den nærmeste tid vil bli dalende.

Paa grund av de offentlige skogers beskaffenhet og den her for det meste anvendte hugstmaate, har kultur været litet anvendt. Blandingshugsten frembyr, hvor vekstforholdene er gunstige saa mange fordele, at man nødvendig gaar til at anvende snauhugst med mindre man enten har med gammel ensaldrende granbestand at gjøre eller hvor jordbundsforholdene nødvendiggjør overgangen til et andet træslag. I begge tilfælde er man nødt til at anvende snauhugst med efterfølgende kultur. Plantning vil desuten bli nødvendig paa avgrøftede myrer, naar de er blit saavidt tørre, at træplanterne kan trives, og dens beliggenhet er saadan, at man ikke kan vente dem besaadd fra omkringliggende skog.

Statens planteskole ved Horten blev, efterat Vestfold skogselskap hadde anlagt egen planteskole ved Tønsberg, nedlagt i 1909 og flyttet til Kongsberg for samtidig at tjene som lærefelt for de derværende skogskoleelever.

De private skoger.

For privatskogenes vedkommende skal bemerkes, at aarene 1906—1910 har været særdeles heldige for tilveksten, saavel for ungsbogen som for den mere modne skog. Av skade paa skogen som snebræk, storm, insektherjinger og sopangrep har ikke noget særlig nævneværdig fundet sted. De forholdsvis milde og sterkt vekslende vintere har dog paa enkelte steder bevirket endel snebræk, likesom de fugtige sommere har gjort sit til, at de skadelige sopper har trives godt.

Hugsten er nok paa grund av de i femaarsperioden sterkt stigende trælastpriser større end tilveksten, men til gjengjæld plantes og saaes der ikke saa ubetydelig, likesom tørlægning av sumpig skogmark og myrer er i tiltagende. Det farligste for skogens bestaaen her i amtet er, at her noksaa ofte sælges gaarde med skog til. Den nye eier hugger da gjerne skogen ut og sælger gaarden igjen. Ofte blir ved kjøp og salg av skogeiendomme gaard og skoggrund skilt til ubodelig skade for vedkommende gaard og bygd.

Ved indførselen av skogvedtægter vilde vel endel av denne «jobbing» ophøre, men desværre, vedtægter vil nødvendig herrederne gaa med paa, særlig de som er litt strammere.

Hvad salg av trær paa rot angaar, ser det ut til at bli mere almindelig, at eieren blinker de trær, han vil sælge, hvilket har den store fordel, at eieren kan sælge de trær, som bør tages, og saa kan eieren omtrent beregne, hvad disse trær er værd.

Beitningen er i de fleste skoger en lei fiende for skogkulturen.

Av amtets herreder hadde ved utgangen av 1910 5 faat skogvedtægter, derav ett værnskogsvedtægter.

I amtets skoger er det granen, som er den dominerende træsart, idet denne efter lensmændenes opgaver kan anslaaes til at utgjøre ca. $\frac{2}{3}$ av den hele skogbestand. Resten er furu, birk, or og ikke litet bøk. Procentvis er granen mest overveiende i Stokke, Botne, Vaale og Borre og mindst i Nøtterø.

Hvad tømmerpriserne angaar, maa de antages ogsaa i denne femaarsperiode at ha steget og det enkelte steder ret betydelig. Dette vil sees av nedenstaaende opgave over middelpriiser pr. tylvt bygningstømmer i 1905 og i 1910 med en vedføiet rubrik for tømmerets almindelige dimensioner. (Opgaven omfatter kun 10 av amtets 19 herreder, idet lignende sammenligning for de øvrige herreders vedkommende ikke har latt sig anstille bl. a. paa grund av uensartede dimensionsangivelser):

Herred.	1905.		1910.	
	Middelspris pr. tylvt.	Almindelig dimension.	Middelspris pr. tylvt.	Almindelig dimension.
	Kr.		Kr.	
Vaale	30.00	24'×7"	30.00	24'×6 à 6 $\frac{1}{2}$ "
Ramnes	15.00	20'×7"	35.00	18'×7"
Andebu.....	14.50	20'×6"	19.50	20'×6"
Sem	14.00	18'×6"	16.00	18'×6"
Stokke.	ca. 25.00	?	ca. 27.00	?
Sandherred.....	20.00	20'×6"	24.00	? ×4 $\frac{1}{2}$ "
Tjølling	24.00	20'×6"	30.00	20'×6"
Hedrum	24.00	24'×6"	30.00	24'×6"
Lardal.....	ca. 13.00	21'×6"	ca. 23.00	21'×6"
Brunlanes.....	15.00	16'×6"	16.00	16'×6"

Produktionen av brændeved antages i dette amt i det store og hele at gi et overskud. Efter lensmændenes opgaver har nemlig i 1910 av amtets 19 herreder de 10 hat ved tilovers til salg, mens 5 har maattet kjøpe ved. 4 herreder hadde tilstrækkelig til eget behov.

Vedpriserne har for de forskjellige sorter været meget jevne i det hele amt og utgjorde i 1910 for

birkeved.....	kr. 14.00	pr. meterfavn
or (older).....	« 10.00	« —
gran og furu	« 11.00	« —

Ved forrige periodes utgang var priserne henholdsvis ca. kr. 12.50, kr. 9.50 og kr. 9.00.

Nedenfor hitsættes de indkomne opgaver vedrørende tømmerfløtningen i amtets vasdrag i femaaret.

S k o g e r: I Bremsa vasdrag er der efter optællingen sluppet:

I 1906	5 000	tylvter
- 1907	5 500	—
- 1908	5 000	—
- 1909	6 000	—
- 1910	6 500	—

Dimensionerne for det større tømmer vedkommende 5.5 m. \times 23 cm. og for smaalasten 5.5 \times 13. Tømmeret er hovedsagelig hugget i Skoger og Nedre Eker. Gjennemsnitlig $\frac{2}{3}$ av det fløtede er opgit at være smaalast.

S a n d e: Ved Hersgaardens lense er optællt:

I 1906	6 208	tylvter, hvorav	2 752	tylvter	smaalast
- 1907	6 739	—	—	2 436	—
- 1908	6 358	—	—	2 010	—
- 1909	10 746	—	—	3 993	—
- 1910	4 874	—	—	2 124	—

Desuten er der i periodens tre sidste aar optællt henholdsvis 1 440, 1 760 og 2 520 kbm. stokkeved.

Fløtningen er foregaaet i Sande og Vesleelven, hvori der foregaaer fællesfløtning. Tømmeret er væsentlig hugget i Sande og Skoger.

H o f: Hillestad-, Haugestad- og Bergsvandenes hovedvasdrag med Vassaas bivasdrag:

I 1906	5 966	tylvter
- 1907	7 642	—
- 1908	749	—
- 1909	2 527	—
- 1910	1 930	—

hvorav henholdsvis 1 864, 2 754, 211, 655 og 927 tylvter smaalast. Tømmeret er hovedsagelig hugget i Hof og Hillestad (Botne).

B o t n e: Villingsrud—Løkenbakken vasdrag:

I 1906	100	tylvter
- 1907	600	—
- 1908	153	—
- 1909	45	—
- 1910	300	—

Av de optællede kvanta er 50 pct. opgit at være smaalast.

Dimensioner for det større tømmer vedkommende 11 \times 21 og for smaalasten 10 \times 15.

Tømmeret hovedsagelig hugget i Botne.

V a a l e vasdrag:

I 1906	2 700 tylvter
- 1907	950 —
- 1908	400 —
- 1909	225 —
- 1910	150 —

hvorav ubetydelig smaalast. Dimensioner for det større tømmer 6 × 18.

Tømmeret er hovedsagelig hugget i Vaale og Ramnes.

R a m n e s: Storeelven (Aulielven) og Lønsløken:

I Storeelven:		I Lønsløken:	
I 1906	300 tylvter	I 1906	700 tylvter
- 1907	800 —	- 1907	900 —
- 1908	100 —	- 1908	2 500 —
- 1909	300 —	- 1909	1 100 —
- 1910	450 —	- 1910	1 000 —

Smaalast er ikke blit fløtet i disse vasdrag. Dimensioner for det større tømmeres vedkommende har været 20 fot × 8 à 10 toms top.

Tømmeret hugget i Ramnes.

A n d e b u:

I Mærkedamselven:		I Skorgeelven:	
I 1906	2 589 tylvter	I 1906	350 tylvter
- 1907	2 774 —	- 1907	300 —
- 1908	1 071 —	- 1908	320 —
- 1909	2 260 —	- 1909	380 —
- 1910	1 491 —	- 1910	350 —

I Svartaaen:		I Sprenen (Bovasdrag).	
I 1906	978 tylvter	I 1906	550 tylvter
- 1907	677 —	- 1907	600 —
- 1908	843 —	- 1908	650 —
- 1909	876 —	- 1909	700 —
- 1910	1 490 —	- 1910	700 —

Det bemerkes, at opgaven over optællingen i Skorgeelven og Sprenen er oplyst ikke at være helt nøiagtig.

Av det slupne tømmer antages gjennomsnitlig ca. 55 pct. at være smaalast. Tømmeret er hovedsagelig hugget i Andebu. Dets dimensioner utgjør for det størres vedkommende 18 fot × 8 tømmer og for smaalasten 24 × 3.

Fællesfløtningen foregaar i Mærkedamselven.

S e m: Ved storlensen paa Ilene i Aulielven:

I 1906.....	4 974	tylvt	hvorav	4 037	tylvt	smaalast
- 1907.....	3 051	—	—	2 079	—	—
- 1908.....	1 943	—	—	1 489	—	—
- 1909.....	3 438	—	—	2 376	—	—
- 1910.....	1 777	—	—	1 309	—	—

Tømmeret er hovedsagelig hugget i Ramnes og Andebu. Dimensionerne utgjør for det større tømmeres vedkommende 18 fot \times 8" og for smaalasten 20 \times 5.

S t o k k e: Aulielven:

I 1906.....	430	tylvt
- 1907.....	590	—
- 1908.....	208	—
- 1909.....	825	—
- 1910.....	136	—

hvorav ca. 39 pct. smaalast. Tømmeret er hovedsagelig hugget i Stokke. Dimensionerne er for det større tømmeres vedkommende 150 kubikfot pr. tylvt og for smaalasten 100 kubikfot pr. tylvt.

S a n d e h e r r e d: Gogsjø:

I 1906.....	2 500	tylvt
- 1907.....	2 500	—
- 1908.....	2 500	—
- 1909.....	2 500	—
- 1910.....	2 500	—

hvorav gjennemsnittlig $\frac{2}{3}$ antages at være smaalast. Tømmeret, der fløtes gjennom Trolsaaselven og Storelv, kommer hovedsagelig fra Andebu, for nogen del ogsaa fra Stokke, Hedrum og Sandeherred. Dimensioner for det større tømmer 20 \times 8 og for det mindre 20 \times 3.

H e d r u m: Ved Sundby reservehængsle (lense) og Laagerøens sorteringshængsle er optallet:

I 1906.....	43 394 ³ / ₁₂	tylvt,	hvorav	23 946 ⁸ / ₁₂	tylvt	smaalast
- 1907.....	48 700 ⁵ / ₁₂	—	—	27 878 ⁴ / ₁₂	—	—
- 1908.....	30 607 ⁸ / ₁₂	—	—	17 772 ³ / ₁₂	—	—
- 1909.....	52 852 ¹⁰ / ₁₂	—	—	28 952 ⁹ / ₁₂	—	—
- 1910.....	40 407 ¹¹ / ₁₂	—	—	20 514 ⁵ / ₁₂	—	—

Tømmeret, der fløtes ned gjennom Nedre Laagen med tilstøtende bivasdrag, er hovedsagelig hugget i Numedal, Sandsvær, Lardal og Hedrum. Dimensionerne er for det større tømmer 24 fot \times 8" og for det mindre 24 fot \times 4". Fællesfløtning foregaar i Laagen.

Ved lenserne er sysselsat ca. 50 mand.

Lardal: Nedre Laagens vasdrag med bivasdrag:

I 1906	30 259 ¹ / ₁₂ tylvter
- 1907	30 207 ⁹ / ₁₂ —
- 1908	26 512 ⁵ / ₁₂ —
- 1909	33 032 ⁹ / ₁₂ —
- 1910	29 217 ⁸ / ₁₂ —

hvorav omtrent halyparten er smaalast. Dimensionerne er for den større last 24' \times 8" og for smaalasten 24' \times 4". Hugget i Numedal og Lardal.

Fællesfløtning foregaar i Laagen, men ikke i bivasdragene.

Brunlanes:

I Farris.		I Halleelven:	
I 1906	3 796 ⁷ / ₁₂ tylvter	I 1906	1 347 ¹¹ / ₁₂ tylvter
- 1907	2 785 ³ / ₁₂ —	- 1907	1 232 ⁹ / ₁₂ —
- 1908	3 150 ⁷ / ₁₂ —	- 1908	1 307 ¹⁰ / ₁₂ —
- 1909	3 548 ⁸ / ₁₂ —	- 1909	1 530 ¹⁰ / ₁₂ —
- 1910	4 737 ¹¹ / ₁₂ —	- 1910	1 565 ¹⁰ / ₁₂ —

Av det fløtede antages gjennomsnitlig ca. 33 pct. at være smaalast. Det er hovedsagelig hugget i Brunlanes.

Til belysning av amtsskogselskapets, — Vestfold skogselskaps —, virksomhet hitsættes en av selskapet utarbeidet opgave, der viser selskapets utvikling siden dets stiftelse høsten 1898:

(Se tabel side 25).

Det bemerkes, at de leverte planter og frø dels er indkjøpt av selskapet og gratis utdelt og dels gratis avgitt fra selskapets planteskole i Tønsberg.

De utdelte huggerpræmier i opgavens sidste rubrik er præmier for skjønnsom behandling av ungskogen under hugst og drift. — Vestfold skogselskap har i siste femaar gjennomsnitlig hat ca. 400 direkte medlemmer og 17 á 18 underavdelinger. Skogplantning drives aarligaars i omtrent 100 av amtets skoler

4. Fiskerier.

Det er især makrelfiske, sildfiske og hummertiske, som drives fra dette amts kyster, hvorhos der saavel i sjøen som i Numedalslaagen drives laks- og sjørretfiske. Saltvandsfisket drives i stadig større utstrækning med motorbaater. Saaledes deltok der i 1909 efter statistikken i fisket 60 motorbaater og omtrent likesaa mange seilfartøier. Fangstredskaperne forøvrig blir ogsaa mer og mer tidsmessige. Antallet av forsikrede fiskere i amtet (byerne indbefattet) utgjorde efter den officielle statistik i 1910 1 694 personer. Flest fiskere er der (for landdistriktets vedkommende) i herrederne Sandherred, Tjølling, Stokke og Brunlanes. For Fredriksvørn er fiskeriet en av stedets viktigste næringsveier.

Aar.	Leverte planter.							Levert frø.		Grøftningsarbeide.					Antal utdelte huggerpræmier.
	Gran.	Furu.	Hvit- gran.	Bukk- furu.	Lærke.	Ask.	Bøk.	Kg. gran.	Kg. furu.	Antal skoger.	Grøfte- længde i m.	Tørlagt areal i dekar.	Utbetalt bidrag.		
													Kr.	Øre.	
1899.....	32 500	25 000	-	500	500	-	-	2 ¹ / ₂	2	-	-	-	-	-	-
1900.....	103 000	-	-	-	-	-	-	20	18	-	-	-	-	-	-
1901.....	80 600	78 600	-	-	-	-	-	500	14 ¹ / ₂	11 ¹ / ₂	-	-	-	-	-
1902.....	75 300	77 350	-	2 350	50	-	-	200	28 ³ / ₄	13 ³ / ₄	6	1 931	65	133	35
1903.....	78 200	147 750	-	1 500	500	-	-	9 ¹ / ₂	7 ¹ / ₄	15	5 690	268.5	352	00	-
1904.....	108 610	120 050	-	7 400	25	-	-	3	2 ¹ / ₄	31	9 445	430.5	545	65	-
1905.....	116 480	139 350	2 000	1 000	100	-	-	13	3 ³ / ₈	20	9 424	478	552	58	-
1906.....	127 980	101 860	500	3 550	-	-	-	32	11 ¹ / ₂	33	13 894	467	871	03	-
1907.....	149 525	174 250	1 420	3 430	-	-	-	291 ³ / ₄	6 ¹ / ₄	30	15 656	486	1 041	48	7
1908.....	165 250	169 300	-	2 425	-	-	-	50 ³ / ₄	3 ³ / ₄	54	10 098	340	769	28	10
1909.....	169 500	185 700	-	3 000	100	1 600	-	26 ¹ / ₄	7 ¹ / ₂	28	12 792	308	901	35	13
1910.....	187 965	154 090	-	600	1 175	1 870	-	19 ¹ / ₂	3 ³ / ₄	28	13 112	282.8	1 017	85	10
	1 394 910	1 373 300	3 920	25 755	2 450	3 470	700	511	87 ⁷ / ₈	245	92 042	3 125.8	6 184	57	40

Fabrikker eller lignende bedrifter for tilvirkning av fiskeprodukter findes ikke i amtet, men sælges størstedelen av fangsten til opkjøpere fra amtets byer; endel sendes dog ogsaa til Kristiania. Noget aal sælges til danske opkjøpere, der henter den fra fangstfeltet i kvaser.

Fangstekspeditioner vites ikke i femaaret at være utrustet fra amtets land-distrikter.

Hvad utbyttet av fiskerinæringen angaar, hitsættes en skematisk opgave omfattende havfisket for tidsrummet 1906—1909 og en for laks- og sjørretfisket i Laagen omfattende den hele femaarsperiode.

Aar.	Sild og brisling.		Makrel.		Laks- og sjørret (sjøfisket).	
	Mængde hektoliter.	Værdi kr.	Mængde stykker.	Værdi kr.	Mængde kilogram.	Værdi kr.
1909.....	9 068	70 300	1 328 630	150 500	25 835	41 000
1908.....	4 141	34 800	1 056 250	139 100	19 379	31 400
1907.....	7 547	56 700	762 458	85 400	20 597	34 200
1906.....	6 451	51 300	568 400	89 400	15 469	26 300
Tilsammen	27 207	213 100	3 715 738	464 400	81 280	132 900

Aar.	Hummer.		Sei, lange etc.	Samlet.
	Mængde stykker.	Værdi kr.	Værdi kr.	Værdi kr.
1909.....	112 756	80 700	187 000	529 500
1908.....	110 541	72 500	124 700	402 500
1907.....	99 210	68 800	63 000	308 100
1906.....	99 140	72 700	59 300	299 000
Tilsammen	421 647	294 700	434 000	1 539 100

For 1910 foreligger de officielle opgaver endnu ikke.

I 1905 blev der i amtet opfisket 41 492 hl. sild, 617 500 stykker makrel, 16 230 kg. laks og sjørret, 76 815 stykker hummer og forøvrig endel sei, lange etc. — alt til en samlet værdi av kr. 484 000.

Laks og sjøretfiske i Laagen:

Aar.	Mængde stykker.	Værdi kr.
1906.....	24 138	39 528.00
1907.....	24 425	39 080.00
1908.....	21 624	42 948.00
1909.....	23 610	47 224.00
1910.....	29 408	58 812.00
Tilsammen	123 205	227 592.00

Hvad denne sidste opgave angaar bemerkes, at den for aaret 1908 meddelte opgave gjælder for hele elven (saaledes ogsaa for hvad der falder inden Buskerud amt), mens den for de øvrige 4 aar er begrænset til den del av elven, som falder indenfor Jarlsberg og Larvik amt. Det inden Buskerud amt opfiskede kvantum antages dog at være ubetydelig.

Gjennemsnittsfangsten av laks og sjørret pr. aar i Laagen blir saaledes ca. 24 641 kg. til en værdi av ca. kr. 45 518. I 1905 var fangsten 26 305 kg. til værdi kr. 42 087.

5. Bergverksdrift.

Den eneste bergverksdrift i Jarlsberg og Larvik amt i femaarsperioden 1906—1910 foregik ved det gamle Jarlsberg verk paa Konnerudkollen i Skoger. De derværende gruber var indkjøpt av en belgier og overtat av ham iflg. kgl. res. av 25 mai 1905, men overgik derpaa til a/s Mines de Jarlsberg som ved kgl. res. av 26 mars 1907 fik koncession paa overtagelsen.

Driften har i hele femaarsperioden været forsøksdrift.

Mandskapet utgjorde:

I 1906.....	30—40 mand
- 1907.....	75 —
- 1908.....	30 —
- 1909.....	19 —
og - 1910.....	26 —

Ved Pukerud ved Drammenselven i Buskerud amt blev bygget opberedningsverk, hvorhen malmen fra gruberne førtes ned paa taugbane. I de første aar blev her kun prøvevaskning utført.

I 1908 anvendtes 20 mand i 8 maaneder.

I 1909 blev kun prøver utført med forskjellige vaskemetoder.

I 1910 blev anvendt 20 mand i 6 maaneder.

6. Industri.

I 1908 fandtes der i amtet i det hele 199 fabrikanlæg, der tilsammen sysselsatte 5 124 personer. Til anlæggenes drift anvendtes 10 959 effektive hestekræfter.

Sammenligningsvis kan anføres, at der ved utgangen av aaret 1905 efter de officielle opgaver fandtes 169 fabrikanlæg i amtet med 4 472 mand i arbeide og med 8 074 effektive hestekræfter. De fleste anlæg hører under træindustri- og metalindustrigruppen, likesom det ogsaa er disse industrigræner, der beskæftiger de fleste arbejdere. Av det første slags anlæg fandtes der i 1908 63 med en arbeidsstok paa 1 085 mand og av metalindustrielle anlæg 21 med tilsammen 1 643 arbejdere.

Amtets betydeligste industrielle anlæg er **Framnes mekaniske verksted** i Sandehæred. Denne bedrift, der er meget gammel, omdannedes i 1898 til aktieselskap med en aktiekapital av vel 300 000 kroner, nu utgjør aktiekapitalen kr. 500 000. Anlæggets virksomhet omfatter bygning av dampskibe og flytedokker samt reparation av seil- og dampskibe, særlig indredning av flytende kokerier til hvalfangst. Verkstedet har i det hele bygget 7 flytedokker, hvoriblandt landets største dok, der tilhører verkstedet selv. Denne er 360 fot lang, 86 fot bred og kan løfte 5 000 ton. Verkstedet eier desuten 2 andre mindre flytedokker. Paa stedet er ogsaa en svær løftekran, 110 fot hoi, der kan løfte 120 ton. Anlægget har egen elektrisk kraftstation, der utvikler lys og kraft til hele bedriften, samt en luftkompressor, der skaffer verket pneumatisk tryk. Paa verkstedets tomt er opført henved 70 arbeiderboliger. Ved utgangen av 1910 beskæftiget bedriften 510 arbejdere.

Forsaavidt de øvrige, viktigere industrielle anlæg i amtets landdistrikt angaar, hitsættes nedenfor en opgave over deres produktion og væsentlige avsetningsmarkeder i femaaret samt det omtrentlige antal arbejdere ved anlægget ved femaarsperiodens utløp:

Jarlsberg Paper Mills (papirfabrik), Skoger, producerer papir, der avsættes særlig i England. Anlægget beskæftiger 85 personer.

Stormoen teglverk, Skoger, der producerer mursten, taksten og drænsrør, som væsentlig avsættes i de omliggende distrikter, sysselsætter i sommerhalvaaret ca. 60 mand; om vinteren arbeider 7 mand.

Gulskogens cellulosefabrik, Skoger, skaffer arbeide til 110 mand. Producerer cellulose, der væsentlig avsættes i England, Frankrike og Belgien; for endel ogsaa indenlands.

Rødskog guldlistefabrik, Skoger, hvis produkter avsættes særlig i hjemlandet, beskæftiger 73 personer.

L. Johnsens pelsvarefabrik, Skoger, producerer pelsvarer og luer, der avsættes i Norge og for endel ogsaa paa Island. Beskæftiger 80 personer.

Nøstet bruk, Skoger, beskæftiger 140 mand. Der forarbeides planker, bord og kasser, der avsettes inden- og utenlands.

Drammens glasverk, Skoger, producerer vindusglas og sylteglas, der avsettes i Norge og Island. Verket sysselsætter 140 mand.

Berger og Fosseklevens fabrikker, Strømmen, forarbeider chevioter, ulsterstoffer, frakkestoffer, frakkefor, uldtæpper, flonel og hvergarn, der alt avsettes inden landet. Ved fabrikkene beskæftiges 260 arbeidere.

Drammens plysch- og uldvarerfabrik, Sande, forarbeider møbelplysch, kjole- og drestøier samt uldtæpper, der sælges inden landet. Antal arbeidere: 49.

Eidsfoss verk, Hof, med jernbanevognverksted, sag og høvleri, beskæftiger 155 mand. Produktionen bestaar væsentlig i støpegods, der avsettes i hjemlandet.

Semfabrikker, Sem, forarbeider smørfustager, der avsettes indenlands. Fabrikken beskæftiger 43 mand.

Vallø oljeraffineri, Sem, producerer bensin, petroleum og uraffinerte destillater, der alt avsettes indenlands, derhos produceres solarolje for salg dels i Sverige, dels i Norge, maskinoljer, der omtrent udelukkende avsettes i Norge, samt endelig bek, der for størsteparten avsettes i England. Fabrikken beskæftiger gjennemsnitlig 60 mand.

Husvik mekaniske verksted, Sem, fabrikkerer hvalfangsteffekter, der sælges til Island, England, Afrika og South Georgia. 47 mand.

Laagens dampsag, Hedrum, producerer og avsetter inden landet planker, bord, stav og ved. Sagen beskæftiger 85 mand.

Agnæs tændstikfabrik, Brunlanes, producerer fosforfyrstikker, der udelukkende avsettes i Britisk Indien. Der sysselsættes 167 personer.

Gjennemgaaende maa man sige, at industrien har arbeidet under bedre forhold i denne femaarsperiode end i den forrige.

Haandverksdrift i større maalestok foregaar intetsteds i dette amt. For de allerfleste distrikters vedkommende produceres kun til bygdens eget behov. For salg utover landet forarbeides kjøretøier i Sande og Hof, pløger og harver i Sandeherred samt møbler i Sem og Nøtterø. Den eneste eksportartikel er Teiens patenterte sneplog, der forarbeides i Sande og for endel avsettes i Sverige, men dog hovedsaglig i hjemlandet.

Husfliden spiller som næringsvei endnu liten rolle i dette amt, men maa den dog antages at være i jevn fremgang.

Det bemerkes, at der i femaaret av amtmandinde Michelets legat

er uddelt i smaaportioner ialt kr. 3 600, som v esentlig er anvendt til afholdelse av husflidkurser.

Stenbrud. Ved utgangen av 1910 var der i amtet 19 stenbrud i drift. Ved utgangen av 1905 var antallet 15. De 19 stenbrud besk eftiget i 1910 ca. 200 mand og producerte sten for med en rund sum kr. 250 000. Det betydeligste stenbrud i amtet er Kristiania Portland Cementfabriks anl eg paa Lang oen i Sande, der i 1910 med en arbeidsstyrke paa 76 mand fremdrev kalksten til en v erdi av ca. kr. 100 000. Betydelige stenbrud findes ogsaa i Tj elling og Hedrum. Foruten kalksten er de stenarter, som hovedsagelig utdrives, syenit, labrador og granit.

Torvdrift. Samtlige anl eg i dette amt, der har lagt an paa torvdrift, producerer torvstr . Av saadanne anl eg fandtes der ved utgangen av 1910 ialt 16 med en arbeidsstok paa tilsammen ikke fuldt 70 mand og med en produktion til v erdi ca. 50 000 kroner. Ved utgangen av forrige femaarsperiode var der kun 4 saadanne anl eg med en produktion til v erdi kun vel kr. 19 000.

Tangbr ending har ingen betydning i dette amt.

7. Handel.

Ved utgangen av 1905 var der i amtet 230 personer, som drev landhandel efter bevilling eller handelsbrev. Ved utgangen av 1910 var antallet steget til 288. Flest handelsm end er der i Sem og N tter , hvor henholdsvis 29 og 28 personer driver landhandel.

Ved utgangen av 1910 fandtes f lgende kooperative foreninger i amtets landdistrikt:

Foreningens navn.	Virksomheten begyndte.	Medlemsantal.	Oms�etning i 1910.
			Kr.
Skoger kooperative handelsforening	1908	127	65 000.00
Berger handelsforening	1886	200	95 000.00
Hof husholdningsforening	1869	600	61 943.00
Nykirke handelsforening	²⁷ / ₈ 1910	120	17 000.00
Nøtterø forbruksforening	1877	350	68 000.00
Tj�elling do.	1905	28	2 400.00
Hedrums do.	1906	35	5 000.00

Desuten er der i Sem herred 9 «indkj opslag» med et samlet medlemsantal av 164 og en samlet oms etning i 1910 av ca. 48 600 kroner. Alle disse lag har begyndt sin virksomhet efter hundreaarsskiftet.

Av rettigheter til skjænkning av øl, vin, frugtvin, og mjød var der i 1910 1 almindelig rettighet, 10 indskrænkede og 9 rettigheter til skjænkning kun av alkoholsvakt øl.

8. Skibsfart.

Ved utgangen av forrige femaarsperiode utgjorde de i amtets landdistrikt hjemmehørende damp- og seilfartøier henholdsvis 60 og 114 og var den samlede tonnasje henholdsvis 71 282 og 32 434. For de tre første aar av denne femaarsperiode stiller dette forhold sig saaledes:

Aar.	Dampfartøier.		Seilfartøier.	
	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
1906.....	70	92 380	117	33 598
1907.....	66	90 651	115	34 906
1908.....	69	91 773	124	36 632

For aarene 1909 og 1910 kan der efter oplysning fra det Statistiske Centralbyraa ikke skaffes særskilt opgave over den i amtets landdistrikt hjemmehørende tonnasje, da der fra 1909 av er foretat den forandring i statistikken, at fartøierne er opført under sine respektive toldsteder, hvorved resultaterne for byerne og landdistriktet blir opført underrett. Samlet paa denne maate utgjorde den ved amtets tre viktigste toldsteder Tønsberg, Sandefjord og Larvik hjemmehørende tonnasje ved utgangen av aaret 1909:

Toldsted.	Damp- og motorfartøier.			Seilfartøier.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
Tønsberg	85	99 958	1 740	66	10 100	330
Sandefjord.....	61	32 395	1 150	49	22 742	514
Larvik	28	11 561	322	51	26 971	493
Tilsammen	174	143 914	3 212	166	59 813	1 337

Av disse skibe er en stor del hjemmehørende inden amtets landdistrikt, likesom det maa antages, at endel av de under Drammens toldsted henhørende skibe hører hjemme i Jarlsberg og Larvik amt. For 1910 foreligger den officielle statistik endnu ikke.

Efter opgave fra Centralbyraaet var der i amtets landdistrikt i 1908 kun hjemmehørende 3 motorfartøier paa tilsammen 130 ton. Disse tal maa antages ved femaarsperiodens utgang at være steget betydelig, idet der i den sidste tid i stigende utstrækning anvendes motorbaater i fiskeridriften.

Skibsfarten antages ikke at ha gjort synderlig fremgang i femaarsperioden. Den har gennemgaaende arbeidet under vanskelige vilkaar med daarlige fragter. Imidlertid saa det ved periodens utgang ut, som om man stod foran en lysere tid for skibsfarten.

Tilgangen paa sjøfolk har i perioden avtat om mulig i endnu større grad end i femaaret 1901—1905 og det naagtet hyrerne, som det sees av nedenstaaende opgave, har været stigende.

Forklaringen paa dette forhold ligger for en væsentlig del i, at de mange nye hvalfangerselskaper, som er dannet i perioden, optar en mængde arbejdskraft og det paa endnu gunstigere lønsvilkaar end den almindelige skibsfart.

Herom nedenfor under næste avsnit.

De almindelige mandskaphyrer paa dampskibe stiller sig i 1905 og 1910 omtrent saaledes:

Stilling.	Hyre.	
	1905.	1910.
	Kr.	Kr.
1ste styrmand.....	110	110—120
2den —	80	90—100
3dje —	60	70— 75
Baadsmænd	60	70
Tømmermænd	70— 75	90—100
Matroser.....	50— 55	60— 65
Letmatroser.....	40	50— 55
Jungmænd	30	40
Stuerter	90—100	120
Kokker	55— 60	90— 95
1ste maskinister	200—225	240—270
2den —	130—140	150—170
3dje —	90	100—120
Donkeymænd	70	80— 90
Fyrbøtere.....	50— 55	60— 65
Kullempere	40	45— 50

I amtet oplyses kun at være en sjømandsforening med formaal at fremme sjømandsstandens interesser, nemlig Nøtterø sjømandsforening, der er stiftet i 1902 og ved utgangen av 1910 tallet 160 medlemmer. Nævnes maa dog ogsaa, at der paa Tjøme findes en i 1885 stiftet skipperforening med formaal at understøtte trængende medlemmer og deres efterlatte.

Paa Nøtterø er ogsaa en privat forening til forsikring av sjømands tøj, stiftet i 1866. Denne forening hadde i 1910 en løpende risiko av kr. 84 625, og utgjorde beløpet av utbetalte erstatninger i femaarsperioden kr. 12 544.81.

9. Andre næringsveier.

Av næringsveier, der ikke er omtalt i det foregaaende, fortjener hvalfangstbedriften en speciel plads i dette amts femaarsberetning, da nemlig den alt overveiende del av landets hvalfangstflaate utrustes herfra. Ekspeditionerne utgaar vistnok som regel fra amtets byer, men landdistriktet er dog paa saa mange maater interessert i bedriften, at det findes berettiget at omtale denne næringsvei ved nærværende anledning.

Det statistiske materiale vedrørende hvalfangsten er imidlertid endnu saa mangelfuldt og ubearbeidet, at der for tiden vanskelig kan meddeles sikre opgaver. Det antages dog, at man paa grundlag av foreliggende materiale kan komme det virkelige forhold saavidt nær, at opplysningerne ikke vil være uten interesse.

Omtrent ved nærværende femaarsperiodes begyndelse falder 2 begivenheter i hvalfangstens historie, der har hat den største betydning for bedriftens utvikling og triysel, nemlig for det første utvidelsen av fangstfeltet, hvorved dette — foruten Nordhavet — kom til ogsaa at omfatte de store have paa den sydlige halvkule, særlig i de antarktiske egne, og for det andet og sammenhengende hermed anvendelsen av det flytende trankokeri i bedriftens tjeneste istedetfor og ved siden av de faste landstationer.

Til belysning av hvalfangstbedriftens utvikling i dette amt hitsættes en efter meddelte opplysninger utarbeidet opgave over antallet av de herfra utrustede hvalfangstekspeditioner i hvert av periodens fem aar tillikemed en — saavidt mulig nøiagtig — beregning av disse ekspeditioners antal anvendte fangstbaater og opbragte hval samt de herav utkotte fat olje med tilføielser av aarets omtrentlige bruttoutbytte utregnet efter en gjennemsnittspris av £ 20 = kr. 360 pr. ton olje à 6 fat.

(Se tabel side 34).

I det hele skulde der altsaa i femaarsperioden være hjembragt henvend 400 000 fat olje til en samlet værdi av ca. 24 millioner kroner. Av opgaven fremgaar saaledes, at hvalfangsten har tilført amtet en betragtelig og for hvert aar stigende indtægt. Ved siden av det i opgaven nævnte bruttoutbytte av olje-

Aar.	Antal ekspeditioner.	Antal anvendte fangstbaater.	Det omtrentlige		
			antal		bruttoutbytte.
			fangede hval.	fat olje.	
					Kr.
1906.....	15	37	1 061	31 883	1 913 040.00
1907.....	16	38	1 662	51 795	3 107 880.00
1908.....	17	44	1 962	52 210	3 132 720.00
1909.....	19	49	3 701	102 169	6 130 080.00
1910.....	23	?	?	161 410	9 684 720.00

produktionen maa ogsaa tages i betragtning de ikke ringe beløb, der aarligaars indvindes ved utnyttelse av hvalens kjøt og ben til guano og kraftfôr.

Det sees av foranstaaende opgave, at hvaloljeproduktionen i femaarsperioden er steget meget sterkt. Fra periodens første til dens sidste aar er den saaledes femdoblet. Grunden til denne økning er bl. a. at søke i den store tilgang av nye ekspeditioner, igangsat for fangst paa de rike sydhavsfelter, hvorhos der i de sidste aar er lagt mer og mer an paa en bedre utnyttelse av det derfra tilveiebragte raamateriel. Det antages at de fra Sydhavet i hvert av periodens fem aar hjembragte oljekvanta procentvis i forhold til aarets samlede fatantal stiller sig omtrent saaledes:

I 1906.....	0 pct.
- 1907.....	ca. 26 «
- 1908.....	« 41 «
- 1909.....	« 67 «
- 1910.....	« 83 «

Paa grund av den stadig økende efterspørsel efter arbeidskraft til hvalfangsten og paa den anden side det ofte slitsomme liv paa fangstfeltet maa hvalfangerselskaperne by sine mandskaper hyrer, der langt overstiger de almindelige sjømandshyrer og arbeidslønninger, hvorfor ogsaa mange lokkes bort fra sit vante yrke for at delta i hvalfangsten. Lønningerne bestaar som regel — foruten av sædvanlig kosthold — av nogen fast løn ved siden av en viss for de forskjellige stillinger varierende part av fangstutbyttet. Til belysning av, hvorledes de forskjellige lønninger kan stille sig, kan tjene nedenstaaende opgave over hyrer, utbetalt i en fangstsæson av et selskap, der driver fangst i Sydhavet, og som i en ca. 8 maaneders sæson hjembragte ca. 20 000 fat olje.

Paa kokeriskibet:

1ste maskinist.....	kr.	3 600.00
2den —	-	3 000.00
1ste styrmand	-	2 560.00
2den —	-	1 560.00

3dje maskinist.....	kr.	1 600.00
Donkeymand	-	1 200.00
Stuert	-	1 800.00
Kok	-	1 600.00
2den kok.....	-	480.00
Baadsmænd.....	-	1 280.00
Tømmermand.....	-	1 160.00
1ste bødker.....	-	1 400.00
2den —	-	1 160.00
1ste smed.....	-	1 800.00
2den —	-	880.00
1ste trankoker.....	-	1 480.00
2den —	-	1 200.00
1ste flenser.....		1 560.00
2den —		1 280.00
Fyrbøtere	hver	- 800.00
Lempere	«	- 400.00
Matros	«	- 800.00
Letmatros	«	- 680.00
Spæskjærere.....	«	- 760.00
Unggutter.....	«	360.00 à 400.00.

Paa fangstbaatene :

Skyttere	ca. kr.	11 000.00 à 12 000.00
Styrmænd.....	«	- 1 700.00 à 1 800.00
Maskinist	«	- 3 600.00
Maskinistassistent	«	- 1 800.00
Fyrbøtere	«	- 650.00
Stuert	«	- 1 500.00 à 1 600.00
Matros.....	«	- 800.00.

Set i sammenligning med den under avsnittet om skibsarten meddelte opgave over de sedvanlige dampskibshyrer falder den store forskjel mellem disse hyrer og lønnen for de tilsvarende stillinger i hvalfangstbedriften straks i øinene.

Ogsaa sæl- og bottlenosefangsten spiller nogen rolle i dette amt og skaffer sysselsættelse for mange av amtets indvaanere.

Av isbruk fandtes der i amtet ved femaarsperiodens utgang ialt 5 stykker med tilsammen 6 ishuse og en arbejdsstyrke paa ialt 87 mand. I vintersæsonen 1910—1911 blev av disse bruk skaaret 14 400 ton is.

Der er i amtet 3 baatbyggerier, dog ingen av større betydning.

Jagt spiller som næringsvei en yderst liten rolle i dette amt. Nævnes skal det dog, at der aarlighaars fældes endel elg i amtets sydlige distrikter. Av rovdyr er der i femaarsperioden opgit i hele amtet at være fældet ialt 9 bjørner, 209 øtere, 313 maar og 1 455 ræv samt 11 ørner, 79 hubroer, 266 lom, 112 falcker, 652 hønehøcker og 1 914 spurvehøcker.

Utleie av husrum om sommeren til badgjæster er av ikke liten økonomisk betydning for amtets kystbefolkning. Flere steder langs kysten er nemlig meget søkt som sommeropholdssteder saaledes bl. a. Narverød, Husvik og Husø i Sem, Ormelet i Tjømø, Strand i Sandeherred, Ula i Tjølling samt Fredriksværn.

10. Kommunikationer¹.

Angaaende veivæsenet i femaarsperioden 1906—1910 meddeles følgende opgaver og opplysninger:

(Se tabel side 37).

Som herav vil sees, utgjør den samlede længde av de i femaarsperioden nyanlagte og omlagte hovedveier 23.337 km., hvortil er medgaat en utgift av kr. 266 400. Herav utredes $\frac{2}{3}$ av Staten og $\frac{1}{3}$ som distriktsbidrag av amt og herreder.

Byggevirksomheten for bygdeveienes vedkommende vil sees av nedenstaaende opgave.

(Se tabel side 38).

Den samlede nybyggede længde 20.574 km. har krævet en utgift av kr. 92 200 (heri indbefattet utgifter til fæргеbroene ved Hella).

Til saavel hoved- som bygdeveiene har distrikterne ydet fri grundavstaaelse eller erstatning for saadan samt for grustak og anden jordskade m. v. og i tilfælde gjerdehold.

Den anvendte maksimumsstigning har for samtlige veier med et par enkelte undtagelser ikke overskredet 1.15. For hovedveiene og delvis ogsaa bygdeveiene er anvendt veidække med stenunderlag av kult og puk. For den resterende vei-bygning inden amtet er der av en til behandling av dette spørsmal nedsat komité avgit en indstilling, hvorefter der pr. 1 april 1908 skulde restere at omlægge og nybygge en samlet veilængde av 570 km. med en utgift av noget over kr. 4 000 000. Det bemerkes at omkostningerne delvis er skjønsmæssig ansat. Det vil vistnok vise sig, at saavel arbeidsprisernes stigning som ogsaa den almindelige utvikling og dermed følgende større fordringer til veienes utstyr og soliditet vil medføre, at det ovenfor nævnte beløp vil vise sig utilstrækkelig. Efter planens avgivelse er oparbeidet et beløp av ca. kr. 223 000 av de anlæg som omfattes av samme.

¹ Avsnittet om Veivæsenet er utarbeidet av amtsingeniør Conradi.

Opgave over **hovedveier** bygget for midler bevilget av stortinget med distriktsbidrag og fuldført i femaaret 1906—1910:

Anlæggenes navn.	Herred.	Ny-anlagte veier km.	Omlagte veier km.	Medgaaede arbeidsomkostninger fra arbeidets begyndelse kr.	Distriktsbidrag.	Avlevert (datum).	Anmerkning.
Stuen—Vold	Hof	-	3.060	25 300	1/3	19/6 1908	Kjørebredde 4.0 m. Desuten til denne strækning kr. 32 000 som er medtatt paa beretningen for 1901—1905. Kjørebredde 4.0 m.
Sem—Ramnes (indre Ramnes)	Ramnes	5.115	-	31 600	1/3	23/11 1908	
Brændsrød—Langerødbakkerne	Sem og Stokke	-	1.290	11 600	1/3	23/11 1908	Kjørebredde 4.5 m.
Sande—Svelviken	Strømmen og Sande	-	6.498	100 400	1/3	12/8 1908	Do. 4.0 m.
Bommestad—Skjæggerød	{ Hedrum, Andebu og Sandeherred }	2.578	4.796	97 500	1/3	12/9 1910	Do. 4.0 m.
Tilsammen		7.693	15.644	266 400			

Opgave over **byggdeveier** bygget for midler, som er bevilget av herrederne og med bidrag av stat, amt og private, fuldført i femaaret 1906—1910.

Anlæggets navn.	Herred.	Ny-anlagte veier km.	Om-lagte veier km.	Medgaaede arbeidsomkostninger kr.	Statsbidrag.	Amtsbidrag.	Anmerkning.
Gjennem Løvalldalen	Botne og Vaale	6.945		34 700	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{5}$	Kjørebredde 3.5 m.
Grøum—Hensengen	Vaale	4.115		14 800	-	$\frac{1}{5}$	Do. 3.5 «
Færgebroer ved Hella	Stokke og Nøtterø	-		1 000		$\frac{1}{1}$	
Tønsberg bygrænse—Stangeby	Nøtterø	-	4.780	28 500		$\frac{1}{4}$	Do. 4.5 «
Lindhøi—Ormelet	Tjøme	1.190	-	2 800		$\frac{1}{4}$	Do. 3.5 «
Vestre Haug—Engøbryggen	Tjøme	2.014		5 800		$\frac{1}{4}$	Do. 3.5 «
Skolmerød—Solberg	Sandehherred	1.230	-	2 200		-	Do. 3.5 «
Haslekroken	Sandehherred	-	0.300	2 400	-	-	Do. 4.0 «
Tilsammen		15.494	5.080	92 200	-	-	

Opgave over veilængder m. v. findes side 40—41.

Naturalarbeidets værdi pr. km. er utregnet efter de av lensmændene tildels skjønsmæssig avgivne opgaver for anvendte dagsverk, idet

1 mands dagsverk er ansat til	kr. 2.00
1 hest- og mandsdagsverk «	« 4.00

De utførte dagsverk antages for en flerhet av herreder at være for høit ansat i lensmændenes opgaver, hvorfor naturalarbeidets værdi er mindre sikker.

I amtet er for tiden ansat 9 veivogtere. Herav aflønnes 1 med kr. 900 pr. aar; de øvrige med kr. 3.00 pr. anvendt arbeidsdag. Veivogternes avlønning utredes av amt og herred med statsbidrag.

Det viser sig mere og mere vanskelig at faa vedlikeholdet tilfredsstillende utført ved naturalarbeide. Det tør derfor være utsigt til, at man vil gaa over til leiet arbeide og veivogtere.

Av amtskassen er der i femaaret bevilget til Veivæsenet:

I terminen 1906—1907	kr. 47 000.00
- — 1907—1908	- 48 000.00
- — 1908—1909	- 54 000.00
- — 1909—1910	- 56 500.00
- — 1910—1911	- 56 000.00

Tilsammen kr. 261 500.00

Herav som distriktsbidrag til nye hovedveisanlæg
 - 75 328.00 |

Rest til administration, vedlikehold av hovedveier og bidrag til bygdeveianlæg.....

kr. 186 172.00

I amtet har man 5 offentlige færgesteder, nemlig:

Ved Kjøbmandsskjær i Vrængen mellem Nøtterø og Tjøme,	
« Hella mellem Nøtterø og Stokke,	
« Sundet i Hedrum	} over Laagen.
« Hvaara i —	
« Gaaserud i Lardal	

Av skyssstationer fandtes her i amtet ved utgangen av forrige femaarsperiode ialt 20. I femaaret 1906—1910 er av disse nedlagt 6, nemlig Ødegaarden og Tuft i Sande, Hvamb og Valde i Ramnes, Haukerød i Sandeherred og Helgeaaen i Brunlanes. Ingen ny station er opprettet i perioden, hvorimot skyssstationen Kleppan i Hof er flyttet til Fogstad i samme herred.

Av lokalruter mellem byerne og deres opland er der i femaarsperioden opprettet flere nye, væsentlig motorbaatruter.

Nogen ny jernbane er i femaaret ikke aapnet i dette amt. For de to i drift værende privatbaner, Tønsberg—Eidsfossbanen og Holmestrand—Vittingfossbanen, der begge aapnedes i forrige femaarsperiode, hitsættes trafikopgaver for de 5 driftsaar 1906/07—1910/11.

(Se tabel side 42).

O p g a v e o v e r **veilængder inden hvert herred**
vedlikeholdet, forsaavidt dette

Herreder.	Samlet veilængde ved utgangen av 1910.			Herav vedlikeholdtes:		
	Hoved- veier. km.	Bygde- veier. km.	Sum (rubr. 1+2). km.	Ved penge- bidrag av amts- eller herreds- kassen. km.	Ved penge- bidrag av amtskassen og natural- arbeide av herredet. km.	Ved penge- bidrag og natural- arbeide av herredet. km.
	1	2	3	4	5	6
1. Strømmen	10.050	7.627	17.677	-	10.050	7.627
2. Skoger	15.492	29.027	44.519	12.595	9.727	22.197
3. Sande	26.219	30.202	56.421	-	26.219	30.202
4. Hof	29.381	17.629	47.010	-	29.381	17.629
5. Botne	23.650	26.768	50.418	-	23.650	26.768
6. Vaale	30.894	45.316	76.210	-	30.894	45.316
7. Borre	32.500	3.960	36.460	-	32.500	3.960
8. Ramnes	13.233	57.185	70.418	-	13.233	57.185
9. Andebu	16.233	59.828	76.061	-	16.233	59.828
10. Stokke	13.827	58.519	72.346	-	13.827	58.519
11. Sem	48.576	23.002	71.578	4.190	44.386	23.002
12. Nøtterø	-	35.909	35.909	-	-	35.909
13. Tjømø	-	25.335	25.335	3.204	-	22.131
14. Sandherred	21.870	69.150	91.020	-	21.870	69.150
15. Tjølling	1.138	52.358	53.496	-	1.138	52.358
16. Brunlanes	28.835	48.012	76.847	-	28.835	48.012
17. Fredriksvørn	0.441	1.357	1.798	-	-	1.798
18. Hedrum	36.468	71.258	107.726	0.531	36.468	70.727
19. Lardal	28.222	29.154	57.376	-	28.222	29.154
Sum	377.029	691.596	1 068.625	20.520	366.633	681.472

Efter sidste femaarsberetning var amtets sam-
Fragaar herav som feilagtig formeget opgit

I femaarsperioden 1906—1910 er der bygget

Endvidere er klassificert som offentlig tid-

altsaa nu er den samlede længde av amtets

med angivelse av maaten for og utgifter ved
falder paa herederne.

Avlevert til offentlig avbenyttelse:		Herredernes vedlikeholds- utgifter i 1910.			Samlet veilængde vedlike- holdt ved natural- arbeide (rubr. 5 + 6).	Værdi av anvendt natural- arbeide pr. km.	Anmerkning.
Nye veier. km.	Omlagte veier. km.	Kontant av herreds- kassen. kr.	Antagen værdi av natural- arbeidet. kr.	Sum (rubrik 9 + 10). kr.			
7	8	9	10	11	12	13	
-	2.085	225	1 362	1 587	17.677	77.05	
-	-	2 500	9 680	12 180	31.924	303.22	
-	3 244	648	8 200	8 848	56.421	145.36	
-	3.060	300	4 350	4 650	47.010	92.55	
6.018	-	601	6 798	7 399	50.418	134.83	
0.932	-	732	24 800	25 532	76.210	325.42	
-	-	-	7 118	7 118	36.460	195.23	
5.115	-	115	20 841	20 956	70.418	295.96	
-	3.474	166	13 034	13 200	76.061	171.36	
-	-	40	10 496	10 536	72.346	145.08	
-	1.290	1 891	7 648	9 539	67.388	113.49	
-	4.780	1 970	4 240	6 210	35.909	118.08	
3.204	-	110	3 000	3 110	22.131	135.55	
1.230	0.362	2 099	6 608	8 707	91.020	72.59	
-	-	1 210	5 256	6 466	53.496	98.25	{ Længde av hoved- vei i forrige beret- ning feilagtig opgit med 10 km. for meget.
-	-	430	6 672	7 102	76.847	86.82	
-	-	-	152	152	1.798	84.54	
-	0.960	1 492	15 372	16 864	107 195	143.40	
-	-	348	9 060	9 408	57.376	157.90	
16.499	19.255	14 877	164 687	179 564	1 048 105	157.13	Gjennemsn

lede veilængde opgit til..... 1 052.145 km.
..... 10.0 -

Rest 1 042.145 km.

etter tabellen s. 37 ny hovedvei 7.693 -
« « s. 38 - bygdevei 15.494 -
ligere private veier 3.293 -

Sum 1 068.625 km., som
offentlige veier.

Over-

over Tønsberg—Eidsfossbanens trafik

Driftsaar.	Antal kjørte tog- kilometer.	Antal kjørte vognaksel- kilometer.	Antal reisende.	Person- kilometer.	Midlere reise- længde.	Antal.	
						Kjøre- redskaper.	Levende dyr.
					km.		
1906—1907.	71 922	772 004	56 159	847 520	15.1	96	401
1907—1908.	47 499	547 576	42 895	672 987	14.9	104	283
1908—1909 ¹	68 640	718 694	63 434	945 029	14.9	223	233
1909—1910.	69 648	676 105	54 568	814 945	14.9	110	195
1910—1911.	70 308	718 398	60 545	885 095	15	188	404

¹ 15 måneders driftsaar.

Over-

over Holmestrand—Vittingfosbanens

Driftsaar.	Antal kjørte tog- kilometer.	Antal kjørte vognaksel- kilometer.	Antal reisende.	Person- kilometer.	Midlere reise- længde.	Antal.	
						Kjøre- redskaper.	Levende dyr.
					km.		
¹ / ₄ 1906- ³¹ / ₃ 07	48 686	745 878	46 827	778 976	16.6	129	266
¹ / ₄ 1907- ³¹ / ₃ 08	46 952	658 846	44 233	767 924	17.4	346	131
¹ / ₄ 1908- ³⁰ / ₆ 09	62 559	1 036 522	68 850	1 114 610	16.2	579	391
¹ / ₇ 1909- ³⁰ / ₆ 10	59 360	958 682	57 800	994 467	17.2	503	182
¹ / ₇ 1910- ³⁰ / ₆ 11	51 890	709 500	58 409	975 610	16.6	494	359

¹ 15 måneders driftsaar.

Postaapneriernes antal utgjorde i 1905 53. Hertil er i perioden kommet to nye, nemlig Holm i Jarlsberg, Sande og Hynnaas i Botne.

Postkontorerne er de samme som før.

14 nye landpostbud-ruter er opprettet siden 1905.

Nogen ny telegrafledning har ikke været anlagt i femaaret, hvorimot der er aapnet 5 nye rikstelefonledninger nemlig:

1. Aasgaardstrand—Adal, aapnet i 1906
2. Tønsberg—Stokke, — - 1906
3. Slemdal—Styrvold—Lardal, — - 1906
4. Tønsberg—Aasgaardstrand, — - 1908
5. Larvik—Fredriksværn, — - 1908.

sig

fra 1 april 1906 til 31 mars 1911.

Ton.		Tonkilometer.				Midlere transportlængde av il- og fragtgods.
Il- og fragtgods.	Fragtfrit gods.	Il- og fragtgods.	Fragtfrit gods.	Den øvrige trafik.	Ialt.	
						km.
24 897	310	516 868	10 670	67 579	595 117	20.8
22 393	268	408 226	8 592	53 570	470 388	18.3
31 940	254	671 459	9 023	94 690	775 172	21.4
26 793	234	566 819	8 484	63 170	638 473	21.2
33 532	234	692 088	8 484	66 429	767 001	20.7

sig

trafik fra 1 april 1906—30 juni 1911.

Ton.		Tonkilometer.				Midlere transportlængde av il- og fragtgods.
Il- og fragtgods.	Fragtfrit gods.	Il- og fragtgods.	Fragtfrit gods.	Den øvrige trafik.	Ialt	
						km.
39 055		669 054	-	58 568	727 622	17.1
40 170		779 462		60 691	840 153	19.4
77 436	-	1 559 467	-	83 945	1 643 412	20.1
68 769	82	1 319 970	1 760	74 845	1 396 575	19.2
64 094.3	36	1 211 004	720	78 515.4	1 290 239.4	18.9

Av nye telefonselskaper har Stokke, Nykirke, Holt og Tutvedt telefonselskaper samt Hedrums nedre telefonforening i femaarsperioden faat koncession paa telefondrift.

Automobilkjørselen har i de syvne 5 aar været i jevn utvikling. Ved utgangen av 1910 var følgende av amtets veier aapnet for almindelig automobiltrafik:

1. Den vestlandske hovedvei (Drammen—Holmestrand—Undrumsdal—Auli—Larvik—amtsgrænsen mot Bratsberg).
2. Drammen—Pukerud.
3. Drammen—Glasverket (paa Svelviksveien).
4. Holmestrand—Vittingfoschausséen.
5. Horten—Falkensten—Nykirke til vestlandske hovedvei (veikrydset ved Vold).

6. Nordre chaussé, Vold—Svinevold.
7. Søndre chaussé, Borre—Skoppum—Fossan.
8. Kjær—Aasgaardstrand.
9. Barkaaker—Kjær—Horten.
10. Tønsberg—Jarlsberg—Fyldpaa.
11. Tønsberg—Sem station.
12. Tønsberg—Teiehøiden paa Nøtterø.
13. Sem—Jarlsberg.
14. Sem—Ramnes kirke.
15. Sem—Andebu—Dokhullet (ved Haslestad jernbanestation).
16. Sandefjord—Haukerød.
17. Larvik—Fredriksværn.

Faste automobilruter var ved femaarsperiodens utgang endnu ikke igangsat i amtet.

Turisttrafikken spiller liten rolle i amtet.

II. Kommunal husholdning.

Først skal hitsættes en opgave over de enkelte herreders (skattedistrikters) beskatningsforhold i 1906 og 1910.

(Se tabel side 45).

Antallet av amtets skatydere, deres samlede antagne formue og indtægt samt beløpet av utlignet herredsskat utgjorde:

Aar.	Skatydere.	Samlet antagen formue.	Samlet antagen indtægt.	Samlet utlignet herredsskat.
		Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	19 500	84 609 485	12 869 788	689 876
1907.....	19 510	88 960 585	12 658 164	726 446
1908.....	19 749	89 304 018	13 608 747	738 580
1909.....	20 442	94 356 631	14 197 680	764 144
1910.....	20 714	97 799 895	14 357 392	797 460

Den antagne formue, den antagne indtægt og beløpet av utlignet herredsskat pr. skatyder er steget fra henholdsvis kr. 4 339, kr. 675 og kr. 35.38 i 1906 til 4 723, kr. 693 og kr. 38.50 i 1910 eller en stigning i femaarsperioden av henholdsvis kr. 393, kr. 64 og kr. 3.12 pr. skatyder.

Beregnet efter folketellingen i 1910 utgjorde den antagne formue og indtægt pr. individ i 1910 henholdsvis kr. 1 387 og kr. 203.80. Dette betegner i forhold til stillingen ved utgangen av forrige femaarsperiode nogen stigning for

formuens vedkommende og nogen nedgang for indtægtens vedkommende. I 1905 var de samme tal nemlig henholdsvis kr. 1 218 og kr. 217. Grunden til at indtægten pr. individ i 1910 er mindre end i 1905 ligger ikke bare i folkemængdens vekst, men ogsaa deri, at den samlede antagne indtægt var mindre i 1910 end i 1905, da den nemlig utgjorde kr. 14 609 021. Sammenlignet med 1906 viser derimot den samlede indtægt i 1910 en betragtelig stigning.

Herredskommunernes samlede formue (utestaaende kapitaler, værdi av faste eiendomme, aktier etc) utgjorde ved utgangen av 1906 ialt kr. 3 052 280. Ved utgangen av 1910 var den steget til kr. 3 606 901. Herredernes samlede laanegjæld beløp sig til de samme tider til henholdsvis kr. 1 062 587 og kr. 1 074 356.

Herred (skattedistrikt).	1906.			1910.		
	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Sum utlignet herredsskat.	Skatøren pr. 100 kroners skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Sum utlignet herredsskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skoger	12.00	2.00	28 009.00	10.00	1.60	31 983.30
Strømsgodset.....	5.00	0.83	21 366.99	6.00	1.00	33 635.50
Konnerud.....	5.50	0.92	4 703.35	6.25	1.25	5 481.47
Strømmen	8.59	2.00	15 365.96	7.15	2.00	16 314.49
Sande	11.30	2.10	43 707.44	8.40	1.60	44 964.40
Hof	7.40	1.85	18 717.36	7.80	1.95	21 601.65
Botne	7.80	2.00	24 769.57	¹ 10.15	2 00	32 138.99
Vaale	8.60	2.50	22 418.56	² 12.39	2.50	30 465.03
Borre.....	10.10	2.00	30 655.76	6.80	2.00	27 777.23
Rannes	10.20	2 00	25 903.64	9.60	2.00	32 374.71
Andebu.....	13.40	2.68	25 060.54	13.65	2.73	29 953.40
Sem.....	8.59	2.86	60 388.44	7.42	2.47	64 047.89
Nøtterø.....	4.70	1.57	64 304.26	5.10	1.70	71 124.22
Tjøme.....	8.62	2.00	27 145.52	9.80	2.28	29 047.24
Stokke	8.80	2.50	38 960.09	9.80	2.80	45 862.88
Sandherred.....	8.30	2.00	68 349.51	8.60	2.00	85 626.55
Tjølling	³ 12.30	⁴ 2.80	36 175.05	10.16	2.54	36 667.59
Hedrum	7.87	1.75	44 556.12	7.91	1.76	45 383.34
Lardal	6.34	2.12	22 486.49	7.00	2.30	29 216.00
Brunlanes.....	7.80	1.57	51 214.64	7.15	1.44	63 811.26
Fredriksværn	5.46	1.82	16 926.97	7.40	2.46	19 795.03

¹ Botne 10.10, Hillestad 10.20.

² Vaale 11.18, Undrumsdal 13.61.

³ Landdistriktet 10.30, Østre Halsen 14.30.

⁴ — 2.60, — 3.00.

Herredskommunernes samlede in dtægter uten hensyn til kassebeholdningen fra det foregaaende aar samt forskud ved aarets utgang utgjorde i 1906 kr. 967 630. I 1910 var in dtægterne steget til kr. 1 082 146. De samlede utgifter — forskud og avdrag paa laan ikke medtat — fordeler sig for aarene 1906—1910 som nedenstaaende tabel viser:

Utgifter.	1906.	1910.
	Kr.	Kr.
Amtsskat.....	81 848	62 040
Herredsstyret.....	17 459	22 830
Rets- og politivæsen.....	2 955	3 593
Vei- og skyssvæsen.....	36 815	44 541
Sundhets- og medicinalvæsen.....	7 462	8 704
Geistlighet og kirkevæsen.....	81 699	104 163
Skolevæsen.....	263 149	283 937
Fattigvæsen.....	289 210	296 687
Renter av laan.....	49 549	48 438
Andre utgifter.....	43 920	41 376
Tilsammen	874 066	916 309

Stigningen i utgifterne er — som det av tabellen fremgaar — ikke særlig stor og fordeler sig nogenlunde jevnt over de fleste poster.

Amtskommunens utgiftsbudget har utgjort:

Budgetterminen 1906—1907.....	kr. 165 000
—«— 1907—1908.....	« 162 500
—«— 1908—1909 (³ / ₄ aar).....	« 197 000
—«— 1909—1910.....	« 205 000 ¹
—«— 1910—1911.....	« 187 700

Hvorledes disse utgifter fordeler sig paa de forskjellige poster fremgaar av følgende opgave.

(Se tabel side 47).

Ved omstaaende opgave, der viser amtskommunens nettoutgiftsbudget, er at merke, at der er fraregnet alle refusioner fra stat og herreder til utgifterne ved sindssykes forpleining samt fra Staten til utgifterne ved veivæsenet, skolevæsenet, landbruksvæsenet, veterinærvæsenet og skyssvæsenet.

De til dækkelse av amtskommunens utgifter fornødne beløp er for den overveiende dels vedkommende tilveiebragt ved utskrivning av skatter, der dels er

¹ Hvorav dog kr. 20 000 er et laan til ekstraordinære foranstaltninger ved landbruksskolen.

Konto.	Budgetterminen				
	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909.	1909—1910.	1910—1911.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Rets- og politivæsen	8 250.64	8 255.64	8 376.46	7 946.42	7 905.64
Sundhets- og medicinalvæsen	36 516.84	37 770.14	50 480.00	41 425.00	41 880.00
Skolevæsen	14 676.75	17 301.99	21 194.80	28 368.38	27 446.70
Abnormskolevæsen	8 830.08	8 100.00	9 960.00	6 675.00	7 326.74
Landbruksvæsen	12 088.00	6 900.00	12 274.50	28 608.12	12 165.00
Veterinærvæsen	3 800.00	3 950.00	4 750.00	3 800.00	3 600.00
Skyssvæsen	722.49	711.15	854.38	716.83	688.31
Rovdyrpræmier	4 181.00	4 769.50	4 876.10	4 575.00	3 000.00
Amtstinget og amtsutvalget	3 400.00	3 300.00	3 300.00	4 500.00	5 100.00
Bidrag til Østlandske fiskeriselskap	0	250.00	310.00	250.00	250.00
Regnskapsvæsen	1 170.00	1 170.00	1 170.00	1 170.00	1 820.00
Avdrag og renter av laan	16 976.50	16 610.91	17 940.61	15 935.42	15 626.04
Pensjoner	1 080.00	650.00	800.00	640.00	640.00
Tilfældige utgifter	6 307.70	4 760.67	6 713.15	3 889.83	4 251.57
Amtsveikassen	47 000.00	48 000.00	54 000.00	56 500.00	56 000.00
Tilsammen	165 000.00	162 500.00	197 000.00	205 000.00	187 700.00

utlignet paa matrikelskylden og dels fordelt paa amtets enkelte herreder. Som matrikelskat og skat paa herrederne er for femaarsperiodens enkelte budgetaar utskrevet henholdsvis:

Aar.	Utlignet paa matrikelskylden.	Fordelt paa herrederne.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906—1907	87 200.17	77 799.83	165 000.00
1907—1908	87 198.96	75 301.04	162 500.00
1908—1909	88 540.35	86 459.65	175 000.00
1909—1910	93 905.21	91 094.79	185 000.00
1910—1911	93 853.69	93 846.31	187 700.00

Amtsmatrikelskatten blev i 1906 og 1907 utlignet med kr. 3.25 pr. skyldmark, i 1908 med kr. 3.30 og i 1909 og 1910 med kr. 3.50. Den paa herrederne utlignede andel av amtsskatten er i overensstemmelse med landsskattelovens § 7

fordelt med en halvpart paa matrikelskylden, en fjerdepart paa folkemængden og en fjerdepart paa formue og indtægt — med like hensyn til formuen og indtægten.

Amtskommunens laanegjæld utgjorde ved femaarsperiodens begyndelse kr. 216 041.67 og ved dens slutning kr. 186 583.34. Der er saaledes i det siste femaar avbetalt som avdrag paa denne gjæld kr. 29 458.33

Intet nyt laan er optat i perioden.

I intet av amtets herreder foregaar nogen kommunal erhvervsvirksomhet.

12. Arbeiderforhold.

Hvad de forskjellige arbeidslønninger angaar bemerkes:

I gjennemsnit har den sedvanlige arbeidsløn for tjenere i 1910 utgjort:

	I penger.	I natural- ydelser. Værdi.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
For tjenestegutter.....	355	272	627
< tjenestepiker.....	193	232	425

For tjenestegutter varierer årslønnen fra kr. 300 til kr. 450 og for tjenestepiker fra kr. 150 til kr. 250. Høist er lønningerne for tjenestegutter i Sandeherred og for tjenestepiker i Skoger og Borre. Den antagne værdi av kost, losji m. v. for tjenestegutter varierer fra 200 kroner til 360 kroner og for tjenestepiker fra 150 kroner til 300 kroner.

Sammenligner man ovenstaaende opgave med den i forrige femaarsberetning inntagne opgave over tjenestefolks lønninger, vil det sees, at saavel pengelønnen som den antagne værdi av naturalydelse er steget ret betydelig. I 1905 utgjorde nemlig gjennomsnittslønnen i penger for tjenestegutter kun kr. 312 og for tjenestepiker kr. 159. Naturalydelseernes værdi var anslaaet til henholdsvis kr. 253 og kr. 206.

For husmænd og dagarbeidere stillet lønningerne sig i 1910 gjennomsnittlig saaledes:

	Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
	Sommeren 1910.	Vinteren 1910—1911.	Sommeren 1910.	Vinteren 1910—1911.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd (pligtarbeide).....	2.30	1.76	1.54	1.19
Dagarbeidere, mænd.....	3.12	2.22	2.00	1.38
— kvinder.....	1.79	1.43	1.07	0.91

Dette betegner ogsaa en ganske betragtelig stigning fra forrige femaars-periodes utgang. Da stillet lønnen for husmænd sig henholdsvis saaledes: kr. 1.78, kr. 1.39, kr. 1.21 og kr. 0.89; for mandlige dagarbeidere: kr. 2.66, kr. 1.90, kr. 1.76 og kr. 1.18 og for kvindelige dagarbeidere: kr. 1.45, kr. 1.12, kr. 0.95 og kr. 0.71.

De forskjellige arbejdsløninger for voksne arbeidere paa egen kost stiller sig efter lensmændenes opgaver saaledes:

Arbejds art.	Gjennemsnit- løn 1910.	I 1905 var gjennemsnit- lønnen.
	Kr.	Kr.
For tømmerhuggere fra kr. 2.50 til kr. 4.00	3.05	2.73
- tømmerkjølere med hest - - 4.50 - - 7.00	5.23	4.27
- — uten - - 2.50 - - 3.50	2.93	2.22
- elvefløtere - - 3.00 - - 4.00	3.56	3.14
- lensarbeidere - - 3.50 - - 4.00	3.69	3.38
- bergverksarbeidere	4.00	3.17
- stenbrytere fra kr. 3.00 til kr. 4.00	3.66	3.00
- stenhuggere - - 3.00 - - 7.00	4.50	4.10
- glasverksarbeidere	4.50	3.50
- teglverksarbeidere	3.50	2.75
- arbeidere ved mek. verksteder fra kr. 3.00 til kr. 4.00	3.44	2.67
- — jernstøperier - - 3.00 - - 4.00	3.50	3.33
- skibstømmermænd - - 3.00 - - 4.00	3.66	2.88
- fyrstikarbeidere, mænd	4.00	2.50
- — kvinder	3.00	1.50
- spinderialbeidere, mænd	¹ 2.30	3.10
- — kvinder	1.30	1.50
- væveriarbeidere, mænd fra kr. 1.40 til kr. 3.75	¹ 2.79	4.00
- — kvinder - - 1.10 - - 2.50	1.76	1.60
- træsliperarbeidere	2.75	2.50
- cellulosearbeidere	4.00	—
- papirfabrikarbeidere	4.00	—
- sagbruksarbeidere fra kr. 2.50 til kr. 4.00	3.29	2.94
- høvleriarbeidere - - 3.00 - - 3.50	3.17	3.03
- møllearbeidere - - 2.50 - - 4.00	3.34	2.75
- hustømmermænd - - 3.80 - - 5.00	4.23	3.40
- snekkerarbeidere - - 3.50 - - 5.00	4.22	3.46
- smedsvender - - 2.50 - - 4.00	3.30	2.75
- murersvender - - 3.50 - - 5.00	4.64	3.00
- skomakersvender - - 2.00 - - 4.00	3.03	2.35
- skræddersvender - - 2.50 - - 4.00	3.28	—
- bakersvender - - 3.00 - - 4.00	3.61	2.83
- graastensmurere	4.50	3.88
- repslagersvender	4.50	2.70

¹ Løn for ganske unge gutter er formentlig medregnet ved ansættelsen av gjennemsnitløn.

Gjennomsnittslønningerne i 1910 betegner som det sees — for de fleste arbeidsklassers vedkommende en stigning fra de tilsvarende gjennomsnittslønninger ved forrige femaarsperiodes utgang og beløper stigningen for enkelte klasser sig endog til ca. 20 à 30 pct.

Ved utgangen av aaret 1910 fandtes i amtets laddistrikt følgende arbeiderforeninger:

Foreningens navn.	Herred.	Medlemsantal 1910.
Strømsgodsets fagforening	Skoger.	?
Sande arbeiderforening	Sande.	66
Hof arbeiderforening	Hof	111
Eidsfossformeres fagforening	—	32
Eidsfoss jern- og metalarbeiderforening	—	50
Eidsfoss trøarbeiderforening	—	13
Eidsfoss arbeiderforening	—	150
Botne arbeiderforening	Botne.	27
Hillestad arbeiderforening	—	8
Vaale arbeiderforening	Vaale.	0
Valle- og omegns arbeiderforening	Sem.	30
Tjøme arbeiderforening	Tjøme.	72
Underavdeling av Norsk Jern- og Metalarbeiderforbund	Sandehherred.	140
— - Trøarbeidernes Forbund	—	40
— - Formernes Forbund	—	9
Hedrums arbeiderforening	Hedrum.	92

Av syke- og understøttelseskasser fandtes der i amtet ved femaarsperiodens utgang følgende:

(Se tabel side 51).

Saa vel hvad kapital som medlemsantal angaar betegner de foran anførte tal en ret betragtelig fremgang for syke- og understøttelseskasserne i det forløpne femaar. Ved utgangen av 1905 sees kassernes samlede kapital at ha utgjort kun ca. kr. 6 406 og deres medlemsantal kun 665. Der er ingen arbeidsledighetskasser opprettet i amtet.

Kassens navn.	Herred.	Kapital	Medlemsantal
		ved utgangen av 1910.	
		Kr.	
Nøstet Bruks arbeideres sykekasse	Skoger.	971	130
Drammens Glasverks arbeideres sykekasse	—	2 600	145
Grønvolds Bruks arbeideres sykekasse	—	2 000	67
Rødskogs Bruks arbeideres sykekasse.....	—	2 000	80
Berger og Fosseklevens syke- og begravelsekasse	Strømmen.	700	260
Sande sykekasse	Sande.	467	22
Hof arbeiderforenings sykekasse.....	Hof.	2 389	111
Eidsfoss arbeideres sykekasse	—	1 700	152
Melkefabrikkens syke- og understøttelseskasse..	Botne.	230	115
Vallo arbeiderforenings sykekasse	Sem.	1 059	27
Sem fabrikkers sykekasse.....	—	300	43
Agnes fabriks arbeideres sykekasse.....	Brunlanes	1 400	140
Tilsammen		15 816	1 292

13. Slutning.

Forsaavidt angaar de almindelige formues- og indtægtsforhold i amtet skal først hitsættes et utdrag av skatteligningerne for aarene 1906 og 1910:

(Se tabel side 52).

Som det vil sees av denne opgave er formuen i perioden steget med over 13 millioner kroner og indtægten med ca. 2 millioner kroner. Stigningen for- deler sig jevnt over samtlige skattedistrikter undtagen Tjøme, hvor formue og indtægt, og Hedrum, hvor formuen er gaat noget tilbake.

Under overformynderiernes forvaltning i amtets landdistrikter hen- stod ved utgangen av forrige femaarsperiode kr. 1 603 708, fordelt paa 733 myndlinger:

Ved utgangen av

1906 henstod	kr. 1 686 120 fordelt paa 724 myndlinger
1907 —	- 1 696 247 — - 727 —
1908 —	- 1 813 312 — - 729 —
1909 —	- 1 857 248 — - 725 —
1910 —	- 1 792 038 — - 701 —

Skattedistrikt.	1906.		1910.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skoger	1 807 700	440 385	2 615 500	548 900
Strømsgodset.....	3 166 500	579 275	4 165 600	799 000
Konnerud.....	491 600	112 535	570 800	115 145
Strømmen.....	1 481 000	294 100	1 802 000	325 650
Sande	4 726 600	656 049	6 847 080	787 554
Hof	3 014 700	437 650	3 413 150	440 845
Botne	3 487 175	496 143	3 646 255	500 341
Vaale	3 122 650	451 015	3 498 900	482 896
Borre.....	3 025 800	599 837	3 195 050	697 335
Ramnes	2 863 050	408 684	3 233 300	443 700
Andebu.....	2 610 300	382 385	2 995 500	447 440
Sem.....	6 115 300	945 400	7 103 500	1 112 000
Nøtterø.....	9 085 400	1 295 930	11 863 500	1 390 000
Tjøme.....	3 736 500	628 345	2 936 900	596 460
Stokke	4 841 700	860 270	5 062 700	882 305
Sandehered.....	8 186 500	1 300 075	9 855 800	1 554 228
Tjølling	3 934 400	597 025	4 162 000	654 480
Hedrum	5 099 160	729 095	4 948 860	749 970
Lardal.....	3 219 350	438 235	4 135 500	483 978
Brunlanes.....	8 288 000	836 805	9 728 000	1 008 015
Fredriksværn.....	2 306 100	380 550	2 020 000	337 150
Tilsammen	84 609 485	12 869 788	97 799 895	14 357 392

Av sparebanker fandtes der i amtets laddistrikt ved femaarets utgang ialt 17, hvilket er det samme antal som ved utgangen av 1905. Ingen nye sparebanker er traadt i virksomhet i femaaret. Mens sparebankernes samlede forvaltningskapital og formue ved utgangen av forrige femaarsperiode androg til henholdsvis kr. 12 222 912 og kr. 1 418 809, var disse beløp ved utgangen av nærværende femaar steget til henholdsvis kr. 18 221 372 og kr. 1 853 754. Forvaltningskapitalen er saaledes steget med henved 50 pct. Ogsaa formuen er steget betydelig.

Av andre banker findes der i amtets laddistrikt kun én, nemlig Borre og Nykirke Aktiebank, der oprettedes i 1909. Denne bank hadde det første driftsaar en indbetalt aktiekapital av kr. 14 902 og en forvaltningskapital stor kr. 35 249.

Der var i amtet i 1910 ialt 141 aktieselskaper.

I amtet findes 1 brandassuransforening, nemlig Andebu gjensidige brandforsikringsforening, der er stiftet i 1870 og i 1910 hadde en løpende risiko stor kr. 2 519 230. I den Almindelige Brandforsikringsindretning for Bygninger var i amtets landdistrikt forsikret:

	I landavdelingen.		I kjøpstadavdelingen.	
	Antal bygninger,	Samlet forsikringssum.	Antal bygninger.	Samlet forsikringssum.
	Kr.			Kr.
Pr. 1 januar 1905	3 456	23 851 990	591	5 817 050
- 31 december 1909	3 796	28 111 450	648	6 628 150

I 1905 var der altsaa i indretningen forsikret ialt 4 047 bygninger med en samlet forsikringssum kr. 29 669 040. Disse tal var i 1909 steget til henholdsvis 4 444 og kr. 34 739 600.

I amtet findes endel kreaturassuransforeninger, hvorav de fleste er oprettet i femaarsperioden. Angaaende disse foreningers virksomhet henvises til nedenstaaende opgave.

Foreningens navn.	Stiftelsesaar.	Antal forsikrede		Forsikringssum pr. 31 december 1910.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1906—1910.
		hester.	storfæ.		
				Kr.	Kr.
Botne og Hillestad hesteforsikrings-selskap	1909	83	—	32 135	0
Vaale og Undrumsdal kvægassuransforening	1907	—	901	135 610	6 879.53
Andebu husdyrforsikringsforening	1908	—	558	68 705	1 086.62
Sem og Slagens kvægforsikringsforening	1900	—	816	111 830	4 283.00
Nøtterø kvægassuransforening	1907	—	349	52 040	2 892.22
Stokke husdyrforsikringsforening	1906	227	999	217 854	8 854.05
Sandherreds —	1908	250	1 500	300 000	6 700.00
Tjøllings —	1905	246	1 147	224 215	8 186.00
Hedrums heste- og kvægassuransforening	1906	278	768	194 661	4 526.69
Brunlanes hesteforsikringsforening	1867	81	—	20 425	950.00
Brunlanes husdyrforsikringsforening . . .	1906	154	701	140 245	4 911.00
Tilsammen		1 319	7 739	1 497 720	49 269.11

Forsaavidt angaar den civile retspleie skal for landdistriktets vedkommende hitsættes endel opgaver vedrørende de av forlikskommissionerne og underretterne behandlede saker samt en opgave over boer, der har staat under skifte- og konkursretternes behandling, — alt omfattende de fem aar 1905—1909. For 1910 foreligger den officielle statistikk endnu ikke.

Ved forlikskommissionerne behandles:

Aar.	Samlet antal saker.	Forlikt, hævet eller avvist.	Herav sparebankforlik m. m.	Avgjort ved kjendelser.	Henvist til retten.	Utsat.
1905.....	4 582	3 892	3 550	340	346	4
1906.....	4 255	3 558	3 246	339	354	4
1907.....	3 611	3 067	2 860	255	287	2
1908.....	3 646	3 049	2 803	308	285	3
1909.....	3 538	3 013	2 743	253	268	4
Tilsammen	19 632	16 579	15 202	1 495	1 540	17
Gjennemsnitlig aarlig.....	3 926	3 316	3 040	299	308	3

Av civile domssaker behandles ved underretterne:

Aar.	I ordinære procesformer.				I ekstraordinære procesformer.			
	Antal saker.	Herav blev:			Antal saker.	Herav blev:		
		Forlikt, hævet eller avvist.	Paa-dømt.	Utsat.		Forlikt, hævet eller avvist.	Paa-dømt.	Utsat.
1905.....	156	11	94	51	54	6	44	4
1906.....	137	11	78	48	47	4	39	4
1907.....	159	10	88	61	60	6	49	5
1908.....	150	15	63	72	58	4	48	6
1909.....	151	15	76	60	60	8	48	4
Tilsammen	753	62	399	292	279	28	228	23
Gjennemsnitlig aarlig....	151	13	80	58	56	6	46	4

Av skifte væsenet er i hvert av de forannævnte fem aar behandlet:

Aar.	Konkurs-boer.	Akkordforhandlings-boer.	Dødsboer og andre boer.	Herav:					
				blev i aarets løp sluttet			henstod ved aarets utgang.		
				Konkurs-boer.	Akkordforh.-boer.	Dødsboer og andre boer.	Konkurs-boer.	Akkordforh.-bver.	Dødsboer og andre boer.
1905.....	17	7	163	6	5	104	11	2	59
1906.....	22	4	170	11	3	94	11	1	76
1907.....	14	2	178	8	2	101	6	-	77
1908.....	13	2	207	8	2	110	5	-	97
1909.....	11	3	222	6	2	114	5	1	108
Ialt	77	18	940	39	14	523	38	4	417
Gjeennemsnitlig aarlig	15	4	188	8	3	105	7	1	83

Det samlede antal eksekutioner, utpantninger og tvangsauktioner, avholdt i femaarsperioden 1906—1910, vil sees av omstaaende for hvert sorenskriveri ordnede opgave, der tillike har en rubrik for de i samme tidsrum tinglæste og avlæste panteheftelser:

(Se tabel side 56).

Fattigvæsenet. Efter den officielle statistik understøttedes i amtets landdistrikt følgende antal hovedpersoner (o: de trængende, hvem understøttelse umiddelbart er ydet) i hvert av aarene:

1905.....	2 109 personer
1906.....	2 036 —
1907.....	2 041 —
1908.....	1 996 —
1909.....	1 974 —

Fattigvæsenets utgifter utgjorde i samme aar med fradrag av refusioner:

1905.....	kr. 257 080
1906.....	- 240 546
1907.....	- 242 933
1908.....	- 254 470
1909.....	- 249 379

Sorenskriverier.	Eksekutioner.		Utpantninger.		Tvangsauktioner				Panteheftelser.			
	Antal.	Beløb, for hvilket eksekvert.	Antal.	Beløb, for hvilket utpantet.	over fast gods.		over løsøre.		Tinglæst.		Avlæst.	
					Antal, hvor salg fandt sted.	Tilslags- sum.	Antal, hvor salg fandt sted.	Tilslags- sum.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.		Kr.	
Nordre Jarlsberg	1 140	809 933.52	6 814	133 071.06	56	272 489	36	17 650	2 022	11 612 630	1 465	6 094 107
Mellem Jarlsberg			2 699	49 071.77	44	276 001	34	18 586	1 660	6 715 286	1 229	2 845 007
Søndre Jarlsberg			2 396	27 153.00	26	77 357	4	4 947	1 972	4 969 848	1 431	3 822 263
Larvik	271	117 672.81	2 913	72 547.89	44	187 264	11	3 333	2 636	8 534 705	1 973	3 349 517
Amtet	1 411	927 606.33	14 822	281 843.72	170	813 111	85	44 516	8 290	31 832 369	6 098	16 110 894

I 1909 fandtes der i amtets landdistrikt følgende fattiggaarder eller fattighjem:

Fattigaardens eller hjemmets navn.	Herred.	Oprettet.	Antal forsørgede hovedpersoner i 1909.
Vik	Borre.	1887	15
Bogen	Stokke.	1884	19
Askehoug.....	Sem.	1887	17
Nøtterø.....	Nøtterø.	1902	37
Tjømo.....	Tjømo.	1885	18
Meløst	Sandeherred.	1886	32

Det maa antages, at amtet i økonomisk henseende har gjort nogen fremgang i denne femaarsperiode. Rigtignok har enkelte av amtets vigtigere næringsveier, saaledes særlig skibsfarten, arbeidet under vanskelige forhold, men til gjengjæld har de fleste andre næringsveier hat jevnt gode konjunkturer.

De sociale forhold har i femaaret ikke undergaat anden forandring end, at antallet av mindre selveiere er sterkt tiltat.

Hvad angaar sundhetstilstanden i amtet i denne femaarsperiode maa det som almindelig bemerkning uttales, at den i det store og hele tat har været god. For større epidemier har distriktet været forskaanet. Nævnes maa det dog, at der ved periodens begyndelse utbrød en differitepidemi, der uten at anta større dimensioner dog var spredt over hele amtet. Til merkbar ulempe var den dog kun i de nordre herreder. Av andre epidemier meldes om en mindre skarlagensfeberepidemi inden Hof lægedistrikt i periodens tre første aar og om meslingepidemier i Larvik lægedistrikt i 1906 og 1908. Den store koppeepidemi i Kristiania 1908 skaffet Sundhetsvæsenet i amtet meget arbeide, der imidlertid bar gode frugter, idet kun yderst faa koppetilfælde blev konstatert.

Med hensyn til tuberkulosisens utbredelse i amtet hitsættes en opgave over de i 1905—1909 anmeldte tilfælde samt over derav indtrufne dødsfald:

Aar.	Lægedistrikt.			Ialt.	Herav i bygderne.	Dødsfald.	Herav i bygderne.
	Hof.	Tønsberg.	Larvik.				
1905.....	43	238	176	457	235	148	91
1906.....	55	120	117	292	164	232	142
1907.....	51	122	103	276	180	236	140
1908.....	32	151	90	273	148	185	110
1909.....	44	120	86	250	144	145	93
Tilsammen	225	751	572	1 548	871	946	576
Gjennemsnitlig aarlig	45	150	114	309	174	189	115

Tuberkulosen ser efter denne opgave ut til at være i tilbakegang.

Antallet av s i n d s s y k e fra landdistriktet, forpleiet med stats- og amtsbidrag i henhold til loven av 27 juni 1891, samt de med forpleiningen forbundne utgifter uten fradrag av refusioner utgjorde:

Aar.	Antal sindssyke.	Derav i asyl.	Utgifter.
			Kr.
1905.....	201	73	64 165.78
1906.....	194	78	66 342.14
1907.....	186	72	64 531.54
1908.....	205	78	67 935.30
1909.....	194	72	69 443.01

Av amtstinget blev i 1910 nedsat en komité til drøftelse av spørsmålet om opprettelse av eget sindssykeasyl for Jarlsberg og Larvik amt.

Av læger, tandlæger og jordmødre praktiserte der i amtet ved utgangen av 1910:

Lægedistrikt.	Læger.	Tandlæger.	Jordmødre.	
			Praktiserende.	Derav offentlig ansat.
Hof.....	6	2	11	7
Tønsberg	17	9	21	10
Larvik	5	6	15	6
Amtet	28	17	47	23

Desinfektionsvæsenet er ved beslutning av amtstinget i 1908 søkt ordnet paa en for det hele amt ensartet maate, og er der i de fleste herreder ansat faste desinfektører, der for hver desinfektion oppebærer en viss godtgjørelse av amtskassen. Amtet har sit eget desinfektionsreglement.

Sædelighetstilstanden og de moralske forhold i det hele maa siges at være jevnt gode, nævnes skal her, at der av amtmanden i aarene 1906 og 1910 blev utfærdiget henholdsvis 61 og 62 bidragsresolutioner i henhold til loven av 6 juli 1892 om underholdningsbidrag til barn, hvis forældre ikke har indgaaet egteskap med hverandre.

Ædruelighetstilstanden inden amtet maa gjennemgaaende siges at være god, og den bedres paa de fleste steder stadig som følge av den stigende oplysning og den sterke opinion, som mer og mer gjør sig gjældende mot drukkenskap.

Antallet av skilsmisse- og separationsbevillinger utgjorde:

Aar	Skilsmissebevillinger.			Separationsbevillinger.		
	I land-distriktet	I byerne.	Til-sammen.	I land-distriktet.	I byerne.	Til-sammen.
1906.....	6	10	16	6	4	10
1907.....	8	8	16	3	2	5
1908.....	2	7	9	5	11	16
1909.....	8	6	14	1	4	5
1910.....	2	5	7	3	11	14
Tilsammen	26	36	62	18	32	50

I forrige femaar blev der utfærdiget ialt 46 skilsmissebevillinger, derav 17 i landdistrikterne og 29 i byerne.

B. Byerne.

Angaaende byernes tilstand i femaaret henvises til magistraternes beretninger.

Jarlsberg og Larvik amt 27 januar 1912.

Ulrik Krohn,
kst.

Beretning

om kjøpstaden Holmestrands økonomiske tilstand m. v.
i femaaret 1906—1910.

I. Folkemængde.

Den hjemmehørende folkemængde i Holmestrand, der i forrige femaarsberetning antoges at være 2 318 ved utgangen av 1905, var den 1 december 1910 2 357. Antallet av levendefødte var i hvert av femaarsperiodens aar henholdsvis 45, 44, 39, 44 og 40, tilsammen 212, og antallet av dødsfald i de samme aar henholdsvis 49, 46, 24, 33 og 30, tilsammen 182.

Byen har i femaaret ingen territorial forandring undergaat.

2. Industri.

Av større industrielle anlegg har byen fremdeles kun det i forrige femaarsberetning nævnte «Holmestrands Dampsag og Høvleri». Ifølge opgave fra dette selskap har dette i femaaret utskibet 4 500 stkr. høvlede bord, 1 500 stkr. skurlast og 1 200 stkr. rundlast samt omsat hjemme 4 600 stkr. væsentlig høvlede bord, tilsammen 11 800 stkr. til samlet værdi kr. 1 756 800. Fortjenesten har ifølge opgave fra selskapet utgjort 3 pct. herav, altsaa en betragtelig nedgang i fortjenesten fra forrige femaarsperiode, da den antoges at utgjøre 5 pct. Grunden hertil er formentlig for den overveiende del at søke i de daarlige konjunkturer, som denne industrigren i de senere aar har hat at kjæmpe med væsentlig paa grund av konkurransen med træsliperierne og cellulosefabrikkerne. Det nævnte selskap har nu besluttet at indstille driften og avvikle sin forretning, men vil forhaabentligvis driften bli fortsat av den eventuelle kjøper av bruket.

Holmestrand meieris produktion og omsætning i femaaret sammenlignet med foregaaende femaarsperiode vil sees av nedenstaaende tabel:

I aaret indveiet melk.	Producert.		Solgt.	
	Smør kg.	Ost kg.	Fløte kg.	Melk kg.
1905 419 927 kg.	4 800	3 800	18 000	280 000
1910 432 000 -	8 000	21 000	2 760	59 000

Den i forrige femaarsberetning omhandlede melkecondenseringsfabrik Fussell & Co., lmt., der er beliggende i Botne i nærheten av bygrænsen, har i denne

femaarsperiode vistnok arbeidet under gunstige vilkaar og har hat en sterkt stigende produktion — kfr. nedenstaaende opgave over de vigtigste utførselsvarer ved Holmestrand's toldsted. Den hadde ved utgangen av 1910 113 arbeidere og tilfører selvsagt byen saavel gjennom sine funktionærer og arbeidere som gjennom melkeleverandørerne en betydelig omsætning.

Med hensyn til h a a n d v e r k s d r i f t e n synes denne at vise nogen tilbakegang, hvad da formentlig kommer av, at en flerhet av artikler — især skotøi og færdige klær — forarbeides fabrikmæssig og tilføres byen fra utenbys fabrikker.

3. Handel, bankvæsen og assurance.

I d e t a l j h a n d e l e n antages der ikke at være foregaat nogen nævneværdig forandring fra forrige femaarsperiode og antages omsætningen at være øket jevnt i denne periode, idet dog handelen med fôrstoffer formenes mer og mer at være gaat oven til indkjøpslag. G r o s s i s t h a n d e l e n antages at være omtrent uforandret; saadan drives nu væsentlig med mel, kolonialvarer og lysøljer.

Der har i femaarsperioden fundet sted endel eiendomssalg, og har priserne vist sig at være i nogen stigning.

Til firmaregistret er ifølge opgave fra sorenskriveren i Nordre Jarlsberg i femaarsperiodens løp anmeldt 16 ansvarlige firmaer, 4 aktieselskaper og 1 selskap med begrænset ansvar, mens der i samme tidsrum er anmeldt ophørt 5 ansvarlige firmaer, 2 aktieselskaper og 2 selskaper med begrænset ansvar.

T o l d i n t r a d e r n e ved Holmestrand toldsted har i aarene 1906—1910 været henholdsvis kr. 56 750, kr. 70 880, kr. 53 390, kr. 66 760 og kr. 64 655, hvilket utviser en betragtelig stigning fra foregaaende femaarsperiode.

Ind- og utførsel av de vigtigste artikler har utgjort:

I n d f ø r s e l :

Aar.	Kaffe.	Sukker.	Brændevin.	Vin.	Kul og koks.	Uldvarer.	Maskiner.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.	Kg.	Kr.
1906.....	4 340	338 360	17 420	860	92 070	1 910	20 660
1907.....	6 200	383 860	20 110	700	89 970	1 637	29 850
1908.....	5 190	488 760	11 345	525	109 915	1 225	27 060
1909.....	5 525	686 280	10 490	965	136 305	1 675	14 060
1910.....	4 770	661 970	15 620	1 505	131 950	1 712	38 530

U t f ø r s e l:

Aar.	Trælast.	Vaat træmasse.	Papir.	Kondensert melk.
	m ³ .	Ton.	Ton.	Kg.
1906.....	15 250	8 796	-	1 003 700
1907.....	11 690	7 460	1 147	923 150
1908.....	8 325	18 876	659	1 494 160
1909.....	7 775	23 937	1 954	2 031 430
1910.....	4 420	21 646	1 503	2 017 420

Holmestrand og Oplands Aktiebank har i femaarsperioden arbejdet sig jevnt fremover. For hvert av aarene 1906—1910 har totalomsætningen været henholdsvis kr. 17 870 699.24, kr. 19 178 059.63, kr. 20 909 986.58, kr. 22 069 614.43 og kr. 23 197 830.23 og overskuddet henholdsvis kr. 13 176.66, kr. 13 249.42, kr. 16 945.92, kr. 19 076.11 og kr. 19 896.93.

Til aktionærene har været uddelt henholdseis 4, 5, 5, 5 og 5 pct. i udbytte. Aktiekapitalen er fremdeles som i forrige femaarsberetning anført.

Holmestrand sparebanks forvaltningskapital var ved utgangen av

1906	kr. 758 686.49
1907	- 740 820.76
1908	- 764 680.64
1909	- 836 315.31
1910	- 854 936.34

Bankens indskytere havde tilgode ved utgangen av

1906	kr. 727 558.44
1907	- 707 495.92
1908	- 730 169.51
1909	- 797 118.97
1910	- 810 847.10

og overskuddet har utgjort henholdsvis kr. 470.60, kr. 2 196.79, kr. 1 186.29, kr. 4 685.21 og kr. 4 892.90.

I femaarsperiodens løp har ogsaa Botne sparebank flyttet til Holmestrand. Dens forvaltningskapital var ved utgangen av 1910 kr. 678 712.26 og indskyternes samlede tilgodehavende kr. 656 565 50.

4. Skibsfart.

Skibsfarten fra Holmestrand har i femaarsperiodens løp gaat adskillig tilbake. Der har været en betydelig nedgang i utbyttet for de enkelte fartøier, likesom antallet av disse ogsaa er formindsket. Ved utgangen av 1910 hadde man kun 1 dampskib — paa ca. 600 reg. ton netto — og 4 seilskibe — paa tilsammen 1 750 reg. ton netto — i utenriks fart. I indenriks fart hadde man 5 mindre rutegaaende dampskibe paa tilsammen ca. 300 reg. ton netto og et par jagter. 1 dampskib paa ca. 600 reg. ton netto forliste i januar 1910. Av havarier har der kun været enkelte av mindre betydning.

Der foregaar her paa stedet intet skibsbyggeri eller skibsreparationsarbeide av nogen betydning.

Med hensyn til hyren viser denne i det hele tat nogen stigning, især for helbefarne matroser.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Med hensyn til byskatten, den antagne formue og indtægt og skatteforhold i det hele henvises til nedenstaaende tabel:

Ligningen for aar.	Antal skatydere.	Samlet antagen formue.	Samlet antagen indtægt.	Samlet skatbar indtægt.	Skatøre		Beløp av utlignet byskat		
					paa 1 000 kr. formue.	paa 100 kr. skatbar indtægt.	paa formue.	paa indtægt.	tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.			Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	745	2 240 800	850 615	387 895	2	14.4	4 481.60	55 841.20	60 322.80
1907.....	758	2 188 600	854 181	390 296	2	14.1	4 596.06	55 002.78	59 598.84
1908.....	769	2 515 400	913 767	424 137	2	13.5	5 030.80	57 230.19	62 260.99
1909....	763	2 254 700	930 830	437 580	2.05	14.1	4 622.18	61 668.04	66 290.22
1910.....	753	2 403 900	998 975	499 760	2	12.7	4 807.80	63 462.23	68 270.03

Byens gjæld var ved utgangen av 1910 kr. 688 768.13 og byens samlede aktiva kr. 1 039 853, heri iberegnet aktier i Holmestrand—Vittingfossbanen efter paalydende kr. 240 000 og 234 aktier i Drammen—Skiensbanen à kr. 400 pr. aktie, værdsat til kr. 10 000. Utenfor disse beløp er imidlertid holdt byens elektricitetsverk, hvorom nærmere nedenfor.

Av ny gjæld er i femaaret tilkommet:

I 1908 kr. 2 500 til indkjøp av byggetomt, i 1909 kr. 168 948.27 til indkjøp av brygger og anlæg av bryggespor samt til reparation av brygger og i 1910 kr. 12 000 til samme øiemed.

Til avdrag og forrentning av byens gjæld er følgende beløp utbetalt:

I 1906 avdrag	kr. 62 858.19	renter	kr. 27 305.85
- 1907	—	-	18 420.32
- 1908	—	-	38 866.26
- 1909	—	-	14 554.17
- 1910	—	-	14 535.20

I 1907 betalte kommunen resten av de tidligere vedtagne bidrag til Holmestrand—Vittingfossbanen med kr. 60 753.62 efter endelig oppgjør.

I aarene 1909 og 1910 blev der til gjennomførelsen av Holmestrand—Vittingfossbanens bryggespor og til reparation av brygger av kommunens midler brukt ca. kr. 187 000. Denne utgift var nærmest fremtvunget ved krav fra Vittingfoss Bruk, der satte disse arrangements som betingelse for, at brukets produktion kunde utskibes over Holmestrand. Man var efter mange vanskeligheter og langvarige forhandlinger med Vittingfoss Bruk i september 1910 kommet til en ordning hvorefter bruket for en aarlig leie av kr. 3 500 de 2 første aar, senere kr. 5 000, skulde leie en av kommunens brygger, som var specielt istandsat for brukets eksport. Kort tid efter denne ordnings istandbringelse hendte imidlertid — den 23 oktober 1910 — den sørgelige ulykke, at den bortleiede brygge raset ut.

Byens fattig budget utviser følgende beløp: i 1906 kr. 14 450, 1907 kr. 14 200, 1908 kr. 14 200, 1909 kr. 14 000 og 1910 kr. 13 600.

Elektricitetsverket. Som nævnt i forrige femaarsberetning hadde elektricitetsverket et underskud i 1905 paa kr. 1 233.12. I de følgende aar bedredes tilstanden noget, saaledes at verket ved utgangen av 1908 hadde oparbeidet en beholdning paa ca. kr. 3 000. Imidlertid utløp i august 1909 verkets kontrakt med Holmestrand Dampsag og Høvleri om leveranse av elektrisk energi, og da denne kontrakt ikke kunde opnaaes fornyet paa antagelige vilkaar, hadde verket ingen anden utvei end — enten at nedlægge driften, hvorved det daværende anlæg, hvorfor kommunen hadde et ansvar paa kr. 30 000, vilde blit omtrent værdiløst, eller at gaa til nyanlæg av egen kraftstation. Det sidste alternativ blev valgt, og opnaade verket ved kommunens mellemkomst et anlægslaan i Den Norske Enkekasse paa kr. 77 000 til 4½ pct. renter og avdragsfrit i 10 aar, hvortil altsaa kommer verkets ældre gjæld ca. kr. 28 000. Egen kraftstation anlagdes. (Dieselmotoranlæg med 2 motorer à 60 hk.). Anlægssummen gik imidlertid op i over 82 000, og da ogsaa endel andre ekstraordinære utgiftsposter kom til, maatte verkets regnskap for 1909 avsluttes med et underskud par ca. kr. 4 000, der foreløbig dækkedes av bykassens midler, men forutsettes refundert av eventuelt senere overskud. Allerede i aaret 1910 hadde verkets drift et overskud paa kr. 2 449, og for 1911 vil driften antagelig gi et overskud paa noget over kr. 4 000. Den raske tilgang paa nye forbrukere og de forholdsvis rimelige driftsomkostninger verket nu viser sig at kræve gir begrundet haab om, at verket herefter vil kunne gi et aarvist og noget stigende utbytte.

Havnekassens indtægter har i femaaret været budgettert saaledes: i 1906 kr. 3 710, 1907: kr. 3 600, 1908: kr. 3 400, 1909: kr. 3 600 og 1910: 4 400. Uten at øke gjælden har der været utført betydelige reparationer av kranbryggen, likesom der er bygget en slip til reparation av mindre fartøier, og saa det ut til, at havnekassens indtægter skulde ha utsigt til en ikke ubetydelig stigning. Bryggeutrasingen den 23 oktober 1910 og den efter denne indtraadte situation satte dog — ialfald foreløbig, men forhaabentligvis ogsaa kun foreløbig — en stopper herfor.

Brandvæsenet. Nogen ildebrand av betydning har ikke fundet sted i femaaret. Brandslukningsmateriellet er holdt i god stand.

Fængselsvæsenet. Heri er ingen forandring indtraadt i femaaret. Kommunen leier fremdeles — indtil videre — politiarrester i fængslet for kr. 130 aarlig og rum til kommunale møter m. v. for kr. 250 aarlig

Skolevæsenet:

Folkeskolens elevantal har i femaaret været:

I 1906:	173	gutter,	157	piker,	tilsammen	330
- 1907:	170	—	153	—	—	323
- 1908:	149	—	149	—	—	298
- 1909:	181	—	164	—	—	345
- 1910:	177	—	163	—	—	340

Skolens utgifter og kommunens tilskud til samme fremgaar av nedenstaaende tabel:

Utgifter.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samlet utgift	17 083.22	16 448.54	15 440.77	15 227.56	17 892.35
Derav:					
Kommunens tilskud ..	11 977.09	11 488.97	10 670.06	10 417.80	11 033.96
Statstilskud	4 065.25	3 970.05	3 777.90	3 697.62	5 608.33
Legatbidrag	520.00	520.00	520.00	520.00	517.60
Skolepenger av utenbys barn	520.88	469.52	472.81	592.14	732.46

Den Tordenskjoldske høiere almen skole har ingen forandring undergaat i femaaret. Lærernes antal har været uforandret fra forrige femaarsperiode; elevernes antal har ogsaa været omtrent det samme.

6. Binæringer.

Binæringer av nogen betydning for byens og befolkningens økonomi drives ikke uten forsaavidt angaar nogen svineavl. Der foregaar ogsaa fra byen endel fjordfiske, som dog er av liten betydning.

7. Arbeiderforhold.

Arbeidslønnen for almindelige tjenestegutter og tjenestepiker antages at være omtrent som anført i forrige femaarsberetning, maaske litt høiere, nemlig kr. 750 (herav kr. 400 for kost og losji) for tjenestegutter og kr. 480 (herav kr. 300 for kost og losji) for tjenestepiker.

For dagarbeidere antages lønnen at være steget ikke ubetydelig i løpet av femaaret, og utgjør den ved utgangen av 1910 for mænd kr. 3.50 om sommeren og kr. 2.75 om vinteren, og for kvinder kr. 2.50 om sommeren og kr. 2.50 om vinteren — alt paa egen kost.

Ogsaa for haandverksarbeidere har lønnen gjennemgaaende steget omtrent i samme forhold, mest for mursvender, murerarbeidere, tømmere, sættere og sjauere.

8. Tilstanden i almindelighet.

Ædruelighetstilstanden i byen maa vistnok siges at ha været god. Rigtig nok viser drukkenskapsarrestationerne nogen stigning i periodens sidste aar, like som det herværende brændevinssamlags omsætning viser en meget sterk stigning, nemlig:

I 1906.....	44 223 liter,	overskud	kr. 22 421.78
- 1907.....	47 483	-	— - 26 688.06
- 1908.....	50 808	-	— - 32 046.18
- 1909.....	53 883	-	— - 37 211.64
- 1910.....	57 204	-	— - 43 530.79

Overskuddet av samlagets øl- og vinsalg har i femaaret utgjort henholdsvis kr. 1 578.38, kr. 1 691.95, kr. 1 601.76, kr. 1 612.40 og kr. 2 052.28.

Denne stigning skyldes dog vistnok i første række den raske utvikling som distrikterne omkring byen i det hele og især en flerhet av de derværende industrielle anlegg har gjennemgaaet i femaarsperiodens løp. Arbeidernes antal i disse distrikter en steget ganske betydelig, arbeidernes fortjeneste likesaa, og forbindelsen med byen er let og bekvem.

Et andet forhold, som i væsentlig grad har bidraget til drukkenskapsarrestationers stigning i den sidste tid, er den stadige strøm av arbeidere, som passerer byen paa vei fra Kristiania til Notodden og Saaheim eller paa retur derfra.

Sundhetstilstanden har i femaaret gjennomgaaende været god; der har ikke været nogen epidemi av betydning. Byens sykehus er i løpet av femaaret utvidet, oppudset og modernisert; det er da ogsaa stadig blit mer besøkt.

Den i forrige femaarsberetning omtalte Holmestrands sykepleieforening har eksistert og virket i femaaret og har fremdeles lønnet en sykepleierske. Holmestrands bad har i femaaret gjennomgaaende været godt besøkt.

De i forrige femaarsberetning omtalte foreninger eksisterer fremdeles. Ved utgangen av 1910 hadde Handelsforeningen 38 medlemmer, Haandverks- og Industriforeningen 30, Sjømandsforeningen 21 og Bryggearbeiderforbundet 46. Likeledes eksisterer fremdeles «Holmestrands Arbeideres Sykekasse» og «Holmestrands Bryggearbeiderforbunds Understøttelseskasse», der pr. 31 oktober 1910 hadde en kapital paa kr. 2 000; nogen understøttelse er dog ikke utbetalt. Endvidere eksisterer og virker fremdeles «Holmestrand og Omegns understøttelseskasse for uheldige sjøfolk og deres trængende etterlatte», hvilken kasse ved utgangen av 1910 hadde aktiva til noget over kr. 11 000. Den i 1907 stiftede «Holmestrands haandverkeres kvindeforening», hvis formaal er at samle fond til gamlehjem og at hjelpe gamle, fortrinsvis av haandverksstanden, hadde pr. 31 december 1910 en kapital paa kr. 1 837.28.

Holmestrands Forskjønnelsesselskap hadde ved utgangen av 1910 noget over 100 medlemmer. Selskapet har i de sidste aar utført et betydelig og fortjenstfuldt arbeide ved at utbedre forskjellige spaserveier i byen og dens nærmeste omegn.

Med hensyn til Holmestrand—Vittingfossbanen bemerkes, at de store forhaabninger, som ifølge forrige femaarsberetning næredes til denne bane, i det store og hele tat vistnok ikke er skuffet. Banen har hat følgende overskud:

I driftsaaret 1 april 1906—31 mars 1907.....	kr. 19 579.56
- — 1 — 1907—31 — 1908.....	- 13 804.00
- — 1 — 1908--30 juni 1909.....	- 38 949.89
- — 1 juli 1909—30 — 1910.....	- 29 713.69
- — 1 — 1910—30 — 1911.....	- 18 396.63

Antallet av passagerer har i de samme terminer været henholdsvis 46 827, 42 804, 69 716, 57 800 og 58 409.

Sin betydeligste trafik har banen ogsaa i denne femaarsperiode hat av træmasse og papir fra Vittingfoss Bruk, desuten av skogsprodukter av forskjellig slags og endelig av melk til melkekondenseringsfabrikken Fussell & Co.

Det vil være indlysende, at denne bane mægtig har bidraget til de omkringliggende distrikters utvikling, og at den ogsaa har bidraget til at lette og øke byens omsætning.

Skal man i en sum karakterisere Holmestrands økonomiske tilstand i fem-aaret 1906—1910, antar jeg, at den nærmest maa betegnes som stillestaaende, muligens litt opadgaaende. Jobbetidens eftervirkninger er forvundet og byens kjøbmandsstand har arbeidet under solide og gode forhold. Det byen er gaat tilbake i skibsfart og traelastforædling og traelasthandel, antar jeg fuldt er opveiet ved en fremgang i kjøbmandshandelen. Som det av den under post 5 meddelte opgave med hensyn til beskatningen vil fremgaa, viser der sig nogen stigning i den antagne formue og en jevn stigning i den antagne indtægt. En væsentlig del av denne stigning i indtægten maa tilskrives utskibningen fra Vittingfoss Bruk, som i 1905 kun kunde beskattes efter en indtægt av kr. 14 000 med en skat paa ca. 2 000, i 1906 henholdsvis kr. 17 000 og kr. 2 500, men i 1910 kr. 57 000 og kr. 7 300. Stigningen skyldes de store utvidelser bruket i dette tidsrum har undergaaet, hvorved produktionen av træmasse er steget i betydelig grad, likesom driften er utvidet til at omfatte papirfabrikation, hvorav produktet ogsaa for en stor del utskibes over Holmestrand. En anden væsentlig grund til indtægts stigning er melkekondenseringsfabrikken Fussel & Co. i Botne. Skjønt dette betydelige anlæg er beliggende utenfor bygrænsen, saa byen ingen direkte indtægt har av denne i form av skat, har dog en stor del av de ved fabrikken beskjøftigede arbeidere sin bolig i byen. Anlægget bidrager saaledes i høi grad til at lette utkommet for byens arbeiderbefolkning.

Den ved et par anledninger foran omtalte ulykkelige hændelse den 23 oktober 1910, hvorved den til Vittingfoss Bruk bortleiede brygge raset ut, kan selvfølgelig ikke undgaa at faa megen betydning for byen, men hvor megen er det endnu ikke mulig at angi. Den representerte jo straks et meget følbart indtægtstap, derved at den før nævnte leiekontrakt bortfalt, likesom Vittingfoss Bruk har bebudet saksanlæg mot kommunen til indtale av erstatning for den utraste træmasse. Byens ordfører og undertegnede var i den anledning indkaldt til forlikskommissionen den 21 december 1910, hvor erstatningskravet var fiksert til kr. 43 705.42. Nogen stævning i denne anledning er dog endnu ikke mottat.

Av likesaa stor betydning for byen som det direkte, øieblikkelige tap, som bryggeutrasingen medførte, er efter min mening den inddirekte følge denne fik, nemlig derved at der skedde et væsentlig avbræk i eksporten av Vittingfoss Bruks træmasse over Holmestrand. Bruket begyndte nemlig straks efter bryggeutrasingen for en ikke uvæsentlig del at sende sin træmasse over Tønsberg, et forhold som i like grad er tilskade for saavel Holmestrands kommune som for Holmestrand—Vittingfossbanen. Forhaabentligvis er dog dette forhold av kun forbigaaende beskaffenhet, og er vistnok alle meningsberettigede indvaanere av Holmestrand samstemmige i ønsket om at se det gode forhold til Vittingfoss Bruk reetablert. De forhandlinger der i 1911 blev ført mellem kommunen og bruket om istandbringelse av en ny ordning med hensyn til bryggearrangementet blev dog desværre uten resultat. Efter som utskibningsskatten — ifølge den nye skattelovs bestemmelser — efterhvert reduceres, vil selvsagt Holmestrands

interesse i at faa utskibningen over Holmestrand ogsaa i nogen grad formindskes.

Et forhold, som jeg finder ikke at kunne la være uomtalt i nærværende beretning, er den yderst følelige mangel paa byggetomter og tomteplads i det hele tat, som byen nu lider under. Der vites i femaarsperioden kun opført 9 bygninger, hvorav 6 mindre beboelseshus og 3 murstenspakhus (foruten elektricitetsverkets kraftstation). Nu har naturligvis ogsaa de høie materialpriser og de høie arbejdsløninger virket hemmende paa byggetrafikken, men jeg skulde dog sikkert anta, at mangelen paa byggetomter har virket fuldt likesaa meget. Alt husrum i byen er optat, og det er mig meddelt, at det flere ganger har hændt, at folk, som har bestemt sig for indflytning til byen, har maattet opgi dette, da det ikke har været husrum at opdrive. Nu er da arbeidet for at opnaa en utvidelse av byens grænser gjenoptat, og der næres i byen det sterkeste ønske og haab om, at dette arbeide maa føre til gunstig og snarlig resultat. Det vilde være stor skade — og det vilde være uretfærdig —, om Holmestrand med sin isfrie havn og sin forøvrig i mange henseende fortrinlige beliggenhet av denne grund — av mangel paa tomteplads — skulde bli liggende utenfor og stængt for den utvikling, der ligger som en dæmring over Nordre Jarlsbergs distrikter, en utvikling som ved en eventuel regulering av Numedalslaagen kan komme til at anta uante dimensioner.

H o l m e s t r a n d m a g i s t r a t, 12 januar 1912.

T h. B a c k e.

B e r e t n i n g

om kjøpstaden Tønsbergs økonomiske tilstand i femaaret
1906—1910.

1. F o l k e m æ n g d e.

Ved Folketællingen den 3 december 1900 utgjorde indbyggerantallet 8 611.

Ved den sidste avholdte folketælling den 1 december 1910 utgjorde folkemængden 9 652.

Forøkelsen utgjorde saaledes i tiaaret 1 041 eller ca. 1.2 pct. aarlig.

Med hensyn til fødsler, dødsfald og egteskaper stiller forholdet sig saaledes:

Aar.	Antal fødsler.	Ant-1 dødsfald.	Antal egteskap.
1906.....	203	148	38
1907.....	212	113	68
1908.....	211	121	60
1909.....	238	126	59
1910.....	229	134	47

Ved utgangen av 1906 var der 687 brandforsikrede bygninger med en samlet forsikringssum av kr. 10 721 820, og ved utgangen av 1910 747 brandforsikrede bygninger med en forsikringssum av kr. 11 477 280.

Altsaa er der i femaaret opført 60 nye bygninger med en forsikringssum av kr. 755 460.

2. I n d u s t r i.

Av industrielle anlegg er der i femaaret kun opført en sølvvarefabrik tilhørende guldsmed Th. Martinsen.

Denne fabrikk beskjeftiget i 1910 gjennomsnitlig 40 arbeidere og 10 arbeidersker.

Ved de øvrige større industrielle anlegg har der i 1910 gjennomsnitlig været beskjeftiget følgende antal arbeidere og arbeidersker:

Ved Kaldnæs patentslip og mekaniske verksted.....	280	arbeidere.		
Ved verkstedet er der i femaaret bygget 13 damp- skibe, væsentlig hvalfangerdampskibe.				
Ved Tønsberg papirindustri.....	34	arbeidere og	108	arbeidersker
Ved Tønsbergs reperbane.....	24	—	20	—
Reperbanen nedbrændte natten til 30 juli 1910, men vil være i drift igjen i 1911.				
Ved Tønsbergs Bryggeri.....	28	—	8	—
Ved Tønsbergs Smørfabrik.....	23	—	9	—
Ved L. M. Christensens dampsgag og høvleri.....	54	—		
Ved H. Henriksens smedje og mekaniske verksted ca....	55	—		
Ved Peder Jørnensens smedje og mekaniske verksted ca....	40	—		

Samtlige disse anlegg antages at ha arbeidet under nogenlunde gunstige vilkaar i femaarsperioden, og utbyttet har for aktieselskapernes vedkommende været fra 6 til 10 pct.

3. Handel, bankvæsen og assurance.

a) Handel:

Handelsomsætningen i femaaret maa betegnes som jevnt god og opadgaaende.

Toldintraderne har utgjort:

I 1906.....	kr. 229 486
- 1907.....	- 261 853
- 1908.....	- 316 875
- 1909.....	- 330 074
- 1910.....	- 382 500

Ved Tønsberg Brændevinssamlag blev der efter forrige femaarsberetning i 1905 solgt 81 678 liter spirituosa for kr. 241 720. I 1910 er der solgt 120 271 liter for kr. 428 456.

Handelsregistret indeholdt ved utgangen av 1910 375 enkeltmandsfirmaer og 140 selskapsfirmaer, hvorav 12 med begrænset ansvar.

I femaaret er anmeldt 110 og utmeldt 27 enkeltmandsfirmaer samt anmeldt 50 selskapsfirmaer, hvorav ingen er utmeldt.

Konkursernes antal var i 1906: 10, i 1907: 2, i 1908: 5, i 1909: 5 og i 1910: 8.

Akkordforhandling blev aapnet i følgende antal boer: i 1906 i 2, i 1907 i 3, i 1908 i 1 og i 1910 i 2 boer.

Ingen av konkurserne eller akkordforhandlingerne har været av nogen betydning for forretningslivet i det hele.

b) Bankvæsen:

De herværende banker antages i femaarsperioden at ha virket under gunstige vilkaar, og større tap vites ikke at være forvoldt.

Der hitsættes følgende oplysninger om de enkelte bankers virksomhet i femaaret:

1. Tønsberg Sparebanks virksomhet i aarene 1906—1910:

Aar.	Indsat paa indskudskonto.	Uttat av indskudskonto.	Omsætning paa kassakonto.	Bankens formue.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	3 554 206.86	3 026 902.66	7 563 405.88	728 755.27
1907.....	3 641 926.29	3 336 637.15	8 502 122.07	760 160.70
1908.....	4 348 936.43	4 150 670.79	9 610 318.60	808 831.05
1909.....	3 685 639.01	3 758 440.60	8 079 416.93	842 504.30
1910.....	3 774 840.66	4 257 009.76	8 532 361.46	900 768.82

2. Tønsberg Privatbanks virksomhet i aarene 1906—1910:

Totalomsætning.		Utbyttet til aktionærene.	
1906.....	kr. 88 977 861.84	10 pct.	kr. 37 500
1907.....	- 89 875 882.29	10 -	- 37 500
1908.....	- 97 761 462.70	10 -	- 37 500
1909.....	- 87 009 448.89	10 -	- 37 500
1910.....	- 96 341 284.51	10 -	- 37 500

3. Tønsberg Handelsbanks virksomhet i aarene 1906—1910.

Totalomsætning.		Utbytte til aktionærene.	
1906.....	kr. 40 935 009.86	5 pct.	kr. 12 500
1907.....	- 44 262 861.45	5 -	- 12 500
1908.....	- 49 637 503.24	6 -	- 15 000
1909.....	- 51 744 995.25	6 -	- 15 000
1910.....	- 58 054 862.90	6 -	- 15 000

Sems Sparebanks virksomhet i aarene 1906—1910:

Aar.	Indsat.	Uttat.	Total- omsætning.	Bankens formue.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	851 578.33	710 409.22	-	76 745.29
1907.....	906 799.80	760 830.93	-	88 239.62
1908.....	1 160 233.28	1 066 378.16	-	100 529.56
1909.....	929 048.32	844 777.52	3 200 482.37	116 016.70
1910.....	1 148 243.45	975 351.86	3 884 034.19	127 923.15

c) Assuranse:

Vestfold Skibsassuranseforening er fremdeles i virksomhet. Nye assuranseforeninger er ikke oprettet i femaaret.

Foruten de i forrige femaarsberetning nævnte assuranseforretninger Jac. O. Lyngaas & Co. og Sev. Dahl virker ogsaa Tønsberg Sjømandsforenings assuranseindretning, der har til formaal at skaffe sjøfolk assuranse av tøj og effekter.

4. Skibsfart.

Konjunkturerne har i hele perioden været ugunstige. Naar hensyn tages til skibenes forringelse, har fortjenesten for rederierne været liten.

Antallet av utmønstrede mandskaper har været i:

1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
2 303	2 506	2 646	2 447	2 396

Tønsberg handelsflaate utgjorde ved utgangen av 1910:

3 8 d a m p s k i b e med antagen formue kr. 3 334 150 og antagen indtægt kr. 123 100.

4 s e i l s k i b e med antagen formue kr. 95 500 og antagen indtægt kr. 5 550.

5 b o t l e n o s e f a n g e r e med antagen formue kr. 44 000 og antagen indtægt kr. 2 950.

1 h v a l f a n g e r s e l s k a p med antagen formue kr. 300 000 og antagen indtægt kr. 15 000.

5. K o m m u n a l e f o r h o l d o g k o m m u n e h u s h o l d n i n g .

Skatteprocenten er i femaarsperioden gaat ikke ubetydelig op. I 1905 var den 10.80 og i 1910: 12.2.

Den antagne formue var i 1905 kr. 14 755 300 og i 1910 kr. 16 942 650.

Den antagne indtægt var 1905 kr. 3 229 900 og i 1910 kr. 3 645 700. Byens gjæld var i 1905 kr. 723 800 og i 1910 kr. 966 375. Gjældens stigning skriver sig for en væsentlig del fra at byens vandledning er blit forlænget til Grorudvandet, der ligger ca. 11 kilometer fra byen.

Utgifterne ved skolevæsenet utgjorde: a) til folkeskolen: i 1905 kr. 66 250 og i 1910 kr. 85 864. b) til den høiere almenskole: i 1905 kr. 44 300 og i 1910 kr. 50 100.

Utgifter ved fattigvæsenet utgjorde i 1905 kr. 50 650 og i 1910 kr. 65 800.

Av legater er der foruten et par mindre tilkommet Svend Føyn og hustrus missionsfond med en kapital av kr. 3 003 164.

6. A r b e i d e r f o r h o l d .

Arbeidslønningerne har steget noget i femaarsperioden. For haandverksvender antages den gjennemsnitlig, at ha utgjort kr. 24 pr. uke. For almindelige arbeidere har arbeidslønnen gjennemsnitlig utgjort kr. 3 pr. dag. Nogen arbeidsledighet har der ikke været; der er snarere vanskelig at opdrive arbeidere nok.

I fortegnelsen over foreninger var i min forrige femaarsberetning uteglemt: Tønsberg Handlsforening og Tønsberg Sjømandsforening. Nye foreninger vites ikke at være opprettet.

7. Tilstanden i almindelighet.

Sundhetstilstanden har været tilfredsstillende.

Der har vistnok optraadt et par difteri- og nervefeberepidemier, men de har ikke været av nogen betydning.

De moralske forhold og sædelighetstilstanden har været tilfredsstillende.

Hvad ædruelighetstilstanden angaar, da er den fuldt ut tilfredsstillende blandt byens egne indvaanere. Men blandt den store skare av fremmede elementer som kommer hertil for at søke hyre med de store hvalfangeretablissemeter er den yderst slet.

Tønsberg magistrat, 8 januar 1912.

Jul Johnsen.

Beretning

om kjøpstaden Sandefjords økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængde.

Ifølge Folketællingen den 1 december 1910 var byens folkemængde 5 205.
Ved Folketællingen den 3 december 1900 var indvaanerantallet 4 869.
Antallet av fødsler, egteskaper og dødsfald var:

Aar.	Levende- fødte.	Egteskaper.	Dødsfald.
I 1906.....	127	34	64
- 1907.....	123	31	69
- 1908.....	132	34	88
- 1909.....	140	30	72
- 1910.....	129	32	49
I femaaret	651	161	342

Utvandring er ikke foregaat i nogen større utstrækning.

2. I n d u s t r i.

Av industrielle anlæg findes i byen fem meierier, et ølbryggeri, to sagbruk, hvorav det ene er forbundet med høvleri, en trævarefabrik, en skofabrik og et litet mekanisk verksted. Det største av disse anlæg er Sandeherre's aktiemeieri, der har etablerment og forretningskontor i byen. Naar desuten endvidere undtages ølbryggeriet, driver de øvrige mindre eller ubetydelige forretninger.

Av haandverkere i selvstændig virksomhet hadde byen den 1 december 1910 78, hvorav 58 hadde haandverksborgerskap.

3. H a n d e l, b a n k v æ s e n, a s s u r a n s e.

Ved slutningen av aaret 1910 fandtes i byen 133 forretninger, til hvis utøvelse handelsbrev utfordres.

Torvhandelen er betydelig i forhold til byens størrelse.

De indtrufne konkurser har været uten nævneværdige følger for byens forretningsliv.

T o l d i n t r a d e r n e har utgjort:

I 1906	kr. 65 918.10
- 1907	- 74 492.88
- 1908	- 77 093.10
- 1909	- 81 835.42
- 1910	- 73 035.61

Av banker findes fremdeles 2, nemlig Sandefjord Sparebank og Aktie-Kreditbanken i Sandefjord.

S p a r e b a n k e n s forvaltningskapital utgjorde ved utgangen av

1906	kr. 1 508 337.79
1907	- 1 690 310.57
1908	- 1 843 499.93
1909	- 2 018 719.10
1910	- 2 233 536.31

A k t i e - K r e d i t b a n k e n s totalomsætning er opgit saaledes:

I aaret 1906	kr. 49 463 360.58
- - 1907	- 61 551 297.24
- - 1908	- 59 269 612.19
- - 1909	- 72 285 730.66
- 1910	- 98 053 897.98

Av assuranseforretninger fandtes ingen.

4. Skibsfart.

Handelsflaatsens størrelse ved utgangen av 1905 var ifølge forrige femaarsberetning:

Dampfartøier:		Seilfartøier:	
Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
58	19 971	53	38 155

Derav anvendtes til hval- sæl- og bottlenosefangst 24 dampskibe og 10 seilskibe.

Ved utgangen av 1910 var hjemmehørende i Sandefjord havn, sorterende under Sandefjords toldsted:

	Antal.	Tonnage, brutto.
a) I utenriksfart:		
Damp- og motorfartøier.....	63	62 420
Seilfartøier.....	40	29 351
Herav var beskjøftet i hval- og bottlenosefangst:		
Damp- og motorfartøier.....	43	29 870
Seilfartøier.....	15	9 137
b) I indenriksfart:		
Damp- og motorfartøier.....	5	489
Seilfartøier.....	6	168

Ifølge oppgave fra ligningskommissionen var bottlenose- og hvalfangstselskaper, som hadde forretningskontor i Sandefjord, lignet saaledes:

Aar.	Bottlenosefangstselskaper.		Hvalfangstselskaper.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	114 500	11 100	73 000	7 300
1907.....	109 500	12 450	73 000	5 900
1908.....	109 500	16 500	166 000	17 000
1909.....	109 500	16 500	285 000	42 000
1910.....	108 000	11 200	1 600 000	88 000

Som anført i forrige femaarsberetning er hvalfangsten en for byen betydningsfull næringsvei, og den har i femaaret 1906—1910 været under en rask

utvikling. Foruten ved Spitsbergen, Færøerne og Shetland har fangst været drevet ved Falklandsøerne, Syd-Georgia og Syd Shetland, vestkysten av Syd Amerika, vest-, øst og sydkysten av Afrika navnlig fra det portugisiske Afrika. Forinden femaaret utløp var nye selskaper dannet eller under dannelse for fangst ved Alaska og Australien. Under den i forrige femaarsberetning nævnte ekspedition til Sydishavet prøvedes ogsaa for første gang at benytte flytende kokeri. Saadanne flytende kokerier benyttes nu av de fleste selskaper. Utbyttet paa de sydlige fangstfelter har været glimrende, baade paa grund av rik fangst og høie oljepriser, og fordi man nu forstaar at utnytte hvalen paa en fuldkommere maate end forhen. Foruten oljer og barder utvinder man nemlig nu — av kjøt og ben — guano og kraftfôr.

Fangsten i Nordishavet har været mindre, men utbyttet har dog været bra paa grund av de høie oljepriser.

Bottlenosefangsten har været liten; men paa grund av de høie oljepriser har ekspeditionerne vistnok kunnet opgjøres uten tap.

De daarlige konjunkturer for fragtfarten i de tre sidste aar av forrige femaarsperiode har fortsatt i hele femaaret.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Efter opgave fra ligningskommissionen hitsættes følgende opplysninger angaaende formue og inntægt samt skatteforholdene:

Aar.	Antagen formue.	Antagen inntægt.	Samlet byskat.	Antal skatydere.	Skatøren.
	Kr.	Kr.	Kr.		Pet.
1906.....	6 618 100	1 501 851	132 663.30	1 378	13.51
1907.....	6 102 100	1 463 250	128 538.59	1 323	13.21
1908.....	6 693 700	1 468 235	128 775.22	1 246	12.78
1909.....	6 340 900	1 542 000	126 476.45	1 335	12.16
1910.....	11 111 800	1 838 730	145 205.47	1 340	10.06

Videre hitsættes følgende opplysninger om kommunens økonomiske forhold:

Aar.	Værdien av kommunens faste eiendomme.	Kommunens gjæld.	Utgiftsbudget.	Fattigutgifter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	732 806.25	605 775.00	181 231.00	30 168.86
1907.....	741 366.25	588 064.66	183 497.00	31 283.47
1908.....	715 407.00	568 867.28	184 954.00	29 570.87
1909.....	827 407.00	602 931.47	185 783.00	31 943.15
1910.....	827 407.00	630 159.18	208 937.00	35 393.49

Kommunen har aktier i Drammen—Skienbanen for kr. 128 800. Legatkapitalerne utgjorde kr. 57 198.62. Sandefjords havnekasses aktiva og passiva stiller sig saaledes:

Aar.	Aktiva.	Passiva.
	Kr.	Kr.
1906.....	120 918.00	46 500.04
1907.....	114 706.00	44 833.38
1908.....	111 651.00	43 166.72
1909.....	118 188.00	41 500.06
1910.....	124 101.91	39 833.40

Ved ansættelsen av aktiva er havnevæsenets brygger og grundstrækninger forøvrig sat til kr. 80 000.

Med hensyn til utviklingen av byens brandvæsen opplyses, at det Jacobsenske brandalarmsystem er indført, 2 brandhester og brandutrykningsvogn m. v. for hestekraft anskaffet, den faste brandvagtstyrke forøket fra 2 til 3 mand, og forskjellige skjærpende bestemmelser er fattet.

Vandverket er utvidet med 89 løpende meter ledninger foruten en bryggeledning med 4 brandkummer etc. — nærmest til skibsbruk —, 14 stopventiler og 1 hydrant anbragt. 516 løpende meter kloakledninger er anlagt.

Nye veier er ikke anlagt, derimot ca. 500 løpende meter fortaug av træ.

I 1909 blev opført et epidemilazaret med desinfektionsanstalt.

Likesaa blev i 1909 anlagt et kommunalt damp-elektricitetsverk paa ca. 100 h. k ; gaternes belysning med petroleumslamper er derfor avløst av elektrisk lys.

For havnekassens regning er opført en ca. 53 løpende meter ny kai, der kostet ca. kr. 16 000.

Med hensyn til skolevæsenet hitsættes for folkeskolens vedkommende følgende opplysninger:

Aar.	Elevernes antal.	Samlede utgifter.	Derav for kommunen.
		Kr.	Kr.
1906.....	644	26 690.39	19 059.39
1907.....	692	26 855.83	19 165.32
1908.....	695	28 022.13	20 236.09
1909.....	703	28 432.71	20 244.38
1910.....	741	35 666.44	23 085.48

Antallet av lærere i folkeskolen har været 7, av lærerinder 10 i aarene 1906—1908, 11 i 1909 og 12 i 1910.

Med hensyn til Sandefjords kommunale høiere almenskole oplyses:

Aar.	Elevernes antal.	Samlede utgifter.	Derav for kommunen.
		Kr.	Kr.
1906.....	113	20 132.37	5 228.74
1907.....	114	20 082.22	4 970.33
1908.....	113	20 639.48	4 417.58
1909.....	114	25 465.49	4 606.39
1910.....	130	22 544.60	3 995.63

Ved skolen har været ansat 6 lærere, hvorav 2 timelærere, og 5 lærerinder, hvorav 2 og i de senere aar 3 har været timelærerinder.

For Sandefjords tekniske aftenskoles vedkommende hitsættes:

	Elevantal.
I 1906.....	52
- 1907.....	62
- 1908.....	70
- 1909.....	73
- 1910.....	56

Sandefjords Stuertskole har i de paagjældende 5 aar hat henholdsvis 22, 17, 29, 24 og 22 elever.

Sandefjords Sjømandsskole har i femaaret ialt hat 77 elever, hvorav 51 har bestaaet styrmandseksamen og 10 kystskippereksamen.

6. Binæringer.

Av binæringer kan ogsaa for dette femaar nævnes utleie av værelser til gjæster ved Sandefjords Bad, der har været gjennemgaaende godt besøkt.

7. Arbeiderforhold.

Om arbeidsløshet for ordentlige arbeidere har der ikke været tale. Lønnen for almindelige tjenestegutter og tjenestepiker har været henholdsvis kr. 700, derav i penger kr. 400, og kr. 394, derav i penger kr. 144. Sjøfolk og arbeidere ved hvalfangstekspeditioner, der foruten fast hyre har «part» av fangsten, har tjent godt. Daglønnen for arbeidere ved mekaniske verksteder er opgit at ha

været kr. 4, hvilket specielt nævnes, da mange av byens indvaanere har arbeide ved Framnes mekaniske verksted, der ligger i byens nærhet. Daglønnen paa egen kost for almindelige arbeidere er opgit fra kr. 4 til kr. 3 om sommeren og fra kr. 3.20 til kr. 2.75 om vinteren. Daglønnen paa egen kost for haandverksarbeidere er opgit at ha været fra kr. 5 (murarbeidere) til kr. 2 og for haandverkssvender fra kr. 6 (mursvender) til kr. 3.

8. Tilstanden i almindelighet.

I femaaret er byen gaat jevnt fremover, og de sidste aar maa betegnes som begyndende en sterkere opgangsperiode. I 1910 var vistnok samtlige beboelsesbekvemmeligheter i byens hus optat, husleien begyndte at stige, og byggevirksomhet begyndte.

Ingen har i femaaret hat ret til salg eller skjænkning av brændevin. Ved utgangen av 1910 var der tilbake 5 kjøbmænd, som i kraft av sine handelsbreve, utstedte før loven av 3 juni 1882 traadte i kraft, hadde ret til smaasalg av vin, frugtvin og mjød. Foruten den ret, som ølbryggeriet har ifølge lovgivningens bestemmelser, har kun Sandefjords samlag hat ret til smaasalg og almindelig ret til skjænkning av øl.

Antallet av innskærkede rettigheter til skjænkning av øl og vin m. v. og av bevilgede rettigheter til smaasalg av vin m. v. har variert noget i de forskjellige aar. Naar bortsees fra de tider, da paa- og avmønstring av hvalfangstmandskaper foregaar, der sedvanlig medfører en tilstrømning av lasaroner fra Kristiania og andre byer, maa ædruelighetstilstanden siges at ha været god.

Med hensyn til sedelighetstilstanden og sundhetstilstanden vites intet særlig at bemerke.

Sandefjord magistrat, 6 november 1911.

M. K v a m.

Beretning

om kjøpstaden Larviks økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Ved Folketællingen 1 december 1910 viste det sig, at Larvik hadde en folkemængde av 10 178

Ved kommunevalget 1910 var der 4 117 effektive stemmeberettigede.

Med hensyn til fødsler, egteskaper og dødsfald, stiller forholdet sig saaledes:

Aar.	Egteskaper.	Fødsler.	Dødsfald.
1906.....	64	235	169
1907.....	65	266	149
1908.....	84	248	151
1909.....	80	234	122
1910.....	67	227	135
Sum	360	1 210	726

Emigrationen over Larvik har stillet sig saaledes:

Aar.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1906.....	211	127	338
1907.....	191	96	287
1908.....	84	81	165
1909.....	200	139	339
1910.....	153	115	268
Sum	839	558	1 397

Man har indtryk av, at byen er gaat fremover i indeværende femaarsperiode.

Det i forrige beretning nævnte a/s «M. Vogels rundvæveri og trikotagefabrik» er avløst av interessentskapet «Larviks rundvæveri og trikotagefabrik», der i det sidste aar ogsaa har oprettet eget spinderi.

Larviks dampsgag og høvleri er ophørt, men paa denne forretnings tomter er oprettet en ny forretning «The Wood Working Co, Limited».

Paa Larvik tøndefabriks tidligere eiendom har der siden 1907 været i virksomhet en mindre lærfabrik, startet av et aktieselskap med en aktiekapital av kr. 50 000.

Hvad der dog har git perioden sit særpræg er de mange hvalfangerselskaper, der er startet her, væsentlig med fangstfelt i Sydishavet og som har git et tildels storartet udbytte, indtil ca. 100 pct.

I Larvik hjemmehørende hvalfangerselskaper:

Selskapsnavn.	Startet.	Kapital.	Utbytte.					Kurs.
			1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	
		Kr.	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.
Shetland Hvalfangerselskap	1903	90 000	11	10	6	10	10	105 à 110
Hvalfangerselskapet								
Ocean ...	1909	650 000	-	-	-	-	30	160
— Nimrod ..	1910	145 000	-	-	-	-	-	100
— Norge ...	1910	650 000	-	-	-	-	-	115

Efterat Larvik dampsgag og høvleri er nedlagt, drives sagbruks- og høvleri-virksomhet, naar undtages kassefabrikation, kun av firmaet Treschow — Fritzøe, der desuten driver træsliperi.

Angaaende enkelte større bedrifter kan noteres:

A/s Larvik Glasverk, fortsatte sin virksomhet under omtrent de samme forhold som i forrige indberetning anført, indtil det i 1908 kom til en overenskomst mellem de indenlandske flaskeproducenter, saaledes at det nuværende salg til underpris ophørte. De oparbejdede flaskelagre reducirtes med den større omsætning, saa selskapet arbejder nu under sundere forhold. Produktionen er dog ikke øket.

Fritzøe Møller, formaling og import ved møllen:

Aar.	Formaling.		Import.	
	Hvete.	Rug.	Hvete.	Rug.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1906.....	7 701 080	4 680 260	8 792 964	5 219 888
1907.....	5 499 160	5 536 957	5 228 923	4 873 535
1908.....	9 102 490	4 517 710	8 059 791	5 062 609
1909.....	9 088 590	4 301 160	9 380 146	4 663 354
1910.....	8 188 230	4 303 950	8 104 573	3 166 474
Tilsammen	39 579 550	23 340 037	39 566 397	22 985 860

Formalingen har været drevet noksaa regelmæssig nat og dag med leilighetsvise stansninger for rengjøring etc.

Produkterne er avsat paa det indenlandske marked med undtagelse av hvete-kli, hvorav en del er blit eksportert til Danmark og Tyskland.

L. Bøes Mølle, formalingen av fremmed korn er i tidsrummet gaat betydelig frem, saa der nu ikke formales eget korn.

Der formales pr. aar ca. 120 000 kg. korn.

I frørenseriet renses pr. aar ca. 10 000 kg.

I barkmøllen formales pr. aar ca. 10 000 kg. bark.

The Wood Working Co limited. Fabrikkens tomt blev i 1909 indkjøpt av godseier F. M. Treschow. Sidstnævnte og brukseier L. M. Christensen, Tønsberg, er eneindehavere.

Selskapet har en aktiekapital av kr. 100 000. Byggearbeidet blev straks i 1909 sat igang. I mai 1910 paabegyndtes delvis drift, der efterhvert er øket. Fabrikken er anlagt væsentlig for eksport. Produksjonen bestaar av sneller, vaskebretter og børstehoder, foruten en hel del andre artikler henhørende under dreierarbeider. Fabrikken beskjøftiget ved utgangen av 1910 ca. 100 arbeidere.

Aktieselskapet Larviks Potetesmel- og Stivelsesfabrik. Der henvises til nedenstaaende opgaver.

Aar.	Raastof, poteter.			Produksjonen.		
	Inden-landsk.	Uten-landsk.	Til-sammen.	Potetesmel.	Rød sago.	Hvit sago.
	Kg.	Kg.	Kg.	100 kg.	100 kg.	100 kg.
¹ / ₇ 1906— ³⁰ / ₆ 1907	1 899 201	3 910 249	5 809 450	7 435	1 170	2 108
- 1907— - 1908	413 000	6 568 000	6 981 000	7 773	1 897 ¹ / ₂	2 248
- 1908— - 1909	8 640 379	764 928	9 405 307	10 442	2 005	1 419
- 1909— - 1910	3 907 042	5 269 144	9 176 186	11 756	1 450 ¹ / ₂	1 005
- 1910— - 1911	4 558 513	3 971 262	8 529 775	9 845	1 564	4 233
Tilsammen	19 418 135	20 483 583	39 901 718	47 251	8 087	11 013
Herav fra filialen i Brumuddalen:						
¹ / ₇ 1908— ³⁰ / ₆ 1909	5 358 784	-	5 358 784	7 482	-	-
- 1909— - 1910	3 469 000	-	3 469 000	4 595	-	-
- 1910— - 1911	3 881 408	-	3 881 408	5 880	-	-
Tilsammen	12 709 192	-	12 709 192	17 957	-	-

Det bemerkes, at fabrikken nedbrændte den 5 juni 1909, men blev straks opbygget igjen.

Fritzøe Elektricitetsverk har i 1906—1910 utvidet driften betydelig. I 1907 paabegyndtes et dampturbinanlæg paa 600 h. k. Det blev færdig i 1908. Fyringen sker med flis fra Fritzøe høvleri og sagmug fra Fritzøe sagbruk, der blæses i rør til elektricitetsverket ved 2 store vifter. I 1910 paabegyndtes indsætningen av en ny vandturbin paa 600 h.k. med generator og utvidedes kabelnettet til Hølen (Hølen verksted a/s). Anlægget har forøvrig fortsat med leveranse av lys og kraft til byen og Fritzøe verks eget behov, likesom der er kommen til flere direkte større forbrukere, samtidig som de tidligere har utvidet forbruket betydelig.

Fritzøe Træsliperi har ogsaa gjennomgaat forandringer og utvidelser. I 1907 anskaffedes 6 nye sorteringsapparater. I 1909 blev 2 gamle turbiner med slipeapparater ombyttet med nye og bygningen utvidet. Produksjonen er der ved øket til ca. 11 000 ton vaat træmasse.

Vandtilgangen har været god i perioden. Der har indtruffet vandmangel kun til enkelte kortere tider med uvæsentlig innskærnkning i produksjonen. Træmassepriserne var meget lave i 1906 og 1907 men blev nogenlunde tilfredsstillende i 1908. Stigningen kulminerte i 1909. I 1910 faldt priserne sterkt igjen, samtidig som raamaterielet, der stadig har steget, holdt sig oppe, saa resultatet sikkert blev magert for de fabrikker, der ikke hadde kontrakter paa længere tid til høiere priser. Der beskæftiges ca. 45 arbeidere.

Fritzøe Høvleri var i 1906 igang nat og dag fra 1 januar til 30 april, resten av aaret kun om dagen. Likeledes i 1907 indtil 12 oktober, da driften blev indstillet paa grund av ombygning. Høvleriet gik over til elektrisk drift, der blev installert en motor paa 500 h k, 2 gamle høvler blev ombyttet med 2 nye, og en tredje blev modernisert, likesom der blev bygget en magasinbygning for tør kløvsagflis. Likeledes anskaffedes 2 nye dobbelte kløvsager istedenfor 2 gamle enkelte. Høvleriet kom i fuld drift igjen 17 januar 1908. Produksjonen utgjør nu med kun daghøvling vel saa meget som tidligere med dag og nat-høvling 4 maaneder og daghøvling 8 maaneder av aaret. Eksporten gik i 1910 noget ned, mens hjemmesalget av høvlede materialer økedes omtrent tilsvarende. Der beskæftiges ca. 60 arbeidere.

Fritzøe Sagbruk og Laugens Dampsag. Sagbruksvirksomheten har været fortsatt omtrent i samme utstrækning som tidligere. I 1910 blev en gammel sagramme og en enkelt kløvsag i Fritzøe Sagbruk ombyttet med en moderne sagramme og en dobbelt kløvsag. Samme aar blev anskaffet til Laugens Dampsag en ny sagramme og en gammel ramme blev ombyttet med en ny, saa produksjonen herefter vil stige.

Den i slutning av 1905 paabegyndte stigning av træløstpriserne fortsatte jevnt i 1906 og 1907. I 1908 faldt priserne igjen, men steg atter i 1909 og 1910. Da tømmerpriserne i perioden imidlertid er steget tilsvarende ja endog sterkere, har høvleribedriften arbeidet under vanskelige forhold i enkelte aar med træg avsetning, da kjøperne i utlandet nødig vilde betale de paa grund av de høie tømmerpriser forlangte og ogsaa nødvendige høiere priser paa høvellingen.

Ved Fritzøe Sagbruk beskjæftiges ca. 80 arbeidere og ved Laugens Damp-sag ca. 90 arbeidere.

Alfred Andersens Mekaniske Verksted og Jernstøperi beskjæftiger ca. 170 mand. Der drives væsentlig fabrikation av linjemateriel for jernbanen og telegrafvæsenet, harpunfabrik og indredning av hvalfangere, som specialitet ogsaa vinduer av smiejern. Der haves desuten galvaniseringsanstalt saavel for varm sink som elektrolytisk.

Larvik Rundvæveri og Trikotagefabrik. De nuværende indehavere av dette firma kjøpte fabrikken i 1908 og har siden stadig utvidet samme. Antallet av vævemaskiner, der i 1908 utgjorde 11, var saaledes ved utgangen av 1910 25. Samtidig er der ogsaa utvidet paa andre hold. Der er opført eget spinderi med 800 spindler. Arbeidsstyrken utgjorde i 1908 12—15 personer — i 1910 ca. 45 personer. Produksjonen er steget fra i 1908 at utgjøre ca. 30 000 kroner pr. aar til i 1910 at utgjøre ca. 100 000 kroner.

J. Jacobsen & co., Trikotagefabrik, har i femaaret hat en jevn fremgang, antallet av arbeidere var i 1906 50 og er øket i 1910 til 80. Arbeidsmaskiner er i femaaret øket fra 54 til 98. Elektromotorer er øket fra 2 til 8 og den omtrentlige garnforbruk i kilo øket fra 18 000 til 35 000.

Larvik Maskinverksted, indehaver Joh. Corneliussen driver omtrent som i forrige periode og beskjæftiger 5 à 6 mand.

Av tobaksfabrikker har man i Larvik 8, hvorav en udelukkende fabrikerer cigarer, mens de øvrige hovedsagelig fabrikerer skraatobak, enkelte dog ogsaa røketobak og da væsentlig billigere sorter. Tobaksfabrikkerne beskjæftiger tilsammen ca. 100 arbeidere, og importen av tobaksblader utgjør gjennemsnitlig ca. 150 000 hg. pr. aar.

De to i tidligere indberetning nævnte ølbryggerier «Larvik Bryggeri» og aktieselskapet «Vestfold Bryggeri og Mineralvandfabrik» fortsætter med omtrent samme aarsproduksjon som tidligere.

Handel med brændevin og øl.
Larvik Brændevinssamlags omsætning og fortjeneste:

Aar.	Solgt brændevin.	Til samlet beløb.	Netto- fortjeneste.
	Liter.	Kr.	Kr.
1906.....	66 037	188 028.31	28 265.69
1907.....	68 159	195 629.27	31 392.00
1908.....	70 892	207 343.99	32 487.64
1909.....	74 816	222 670.21	38 158.76
1910.....	81 253	246 205.69	44 422.98

Ølsamlagets omsætning og fortjeneste:

Aar.	Solgt.			Netto- fortjeneste.
	Antal flasker.	Antal flasker brus.	Til samlet beløb.	
			Kr.	Kr.
1906.....	195 913	288	57 267.67	1 234.18
1907.....	196 397	215	57 283.70	1 350.53
1908.....	198 354	339	57 724.17	1 174.76
1909.....	198 531	321	58 362.87	1 375.11
1910.....	197 828	492	58 377.58	1 455.35

Bankernes virksomhet.
Norges Banks herværende afdeling:

Aar.	Diskontert indenlandske vekslers. (inklusive veksel- obligationer).	Kjøbt utenlandske vekslers.	Omsat.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	4 054 254	34 704	16 843 068
1907.....	3 520 950	18 492	15 717 210
1908.....	4 195 896	50 755	18 462 599
1909.....	5 759 944	38 279	25 439 256
1910.....	8 116 703	107 444	29 190 808

Laurvigs Sparebank.

Aar.	Indsat.	Uttat	Forvaltnings- kapital.	Diskontert indenlandske veksler.	Fond.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	2 396 019.88	2 263 307.70	3 374 288.88	1 780 516.86	341 010.16
1907.....	2 723 141.47	2 505 450.00	3 597 577.40	2 210 165.58	346 667.21
1908.....	2 850 385.13	2 686 637.26	3 780 200.79	2 600 584.87	365 542.73
1909.....	3 159 426.16	3 111 532.13	3 974 881.40	2 760 626.17	381 861.01
1910.....	3 693 748.92	3 166 942.08	4 416 103.51	3 246 837.00	404 774.98

Hedrum's Sparebank.

Aar.	Forvaltnings- kapital.	Bankens fond.	Netto- fortjeneste.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	2 354 530.28	260 010.72	14 567.14
1907.....	2 528 982.43	272 308.45	22 913.93
1908.....	2 531 683.83	270 631.08	14 870.38
1909.....	2 646 222.53	283 139.37	15 436.79
1910.....	2 804 334.63	303 491.21	22 205.36

Laurvigs Arbeideres Sparekasse.

Aar.	Diskontert indenlandske. veksler.	Indsat.	Uttat.	Veksel- obligationer.	Bankens formue.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	15 708	30 798.76	33 615.94	22 237.50	6 002.29
1907.....	13 801	22 446.84	25 502.88	22 905.00	6 906.44
1908.....	12 159	16 445.37	20 731.70	22 435.00	7 721.80
1909.....	15 426	19 859.09	16 374.69	24 464.00	8 422.81
1910.....	22 370	22 699.64	15 497.24	26 951.50	9 251.78

Laurvigs Privatbank.

Aar.	Indsat.	Uttat.	Forvaltet eller omsat.	Diskontert indenlandske veksler.	Solgt og indkassert utenlandske veksler.	Overskud.	Aktio- nærernes utbytte.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Pet.
1906	7 459 800	7 501 600	49 682 300	4 818 500	2 563 400	59 000	6
1907	8 566 700	8 101 700	55 938 200	6 262 600	2 403 600	65 600	6
1908	9 537 100	9 816 500	61 096 400	6 434 400	1 999 100	73 800	6
1909	9 629 200	9 604 100	61 964 200	6 165 500	2 007 600	55 000	6
1910	10 465 400	10 245 800	71 419 900	6 171 900	2 408 100	58 300	6

Laurvig Pensionsindretning.

Aar.	Fond.	Utbetalte pensioner.	Medlemmer.
	Kr.	Kr.	
1906.....	112 268.45	9 900.00	339
1907.....	107 238.42	9 999.00	274
1908.....	102 741.66	9 136.80	264
1909.....	98 018.08	9 223.20	164
1910.....	92 964.75	9 045.00	157

Den i Larvik hjemmehørende handelsflaate var pr. 31 december 1910.

	Antal.	Ton.
Dampskibe.....	14	9 485
Seilskibe.....	32	33 447
Tilsammen	46	42 932

Fragterne har i femaarsperioden været lave og skibsfarten har git litet og for mange skibes vedkommende intet udbytte.

Mandskaphyrerne har været i stigning.

Der har i femaaret været en forholdsvis liten nybygning, og man maa nærmest ved periodens slutning sige, at der er mangel paa hus, især mindre bekvemmeligheder, da der er flyttet forholdsvis mange arbejdere ind til byen.

Der er i femaaret opført av bygninger:

Aar.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen.
Antal	12	12	13	12	16	65

Brandassuransesummen for byeendommene utgjorde:

1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
10 940 900	10 989 780	11 124 000	11 444 950	11 471 040

Der har i femaaret været følgende brande og brandutrykninger:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen.
Antal brande	5	6	10	14	11	46
— utrykninger.....	5	9	10	14	12	50

Ved utgangen av 1910 hadde byen en samlet gatelængde av 28 576 m., mens vandledningnettet var 17 583 m. og kloaknettet 14 188 m.

Kommunens gjæld der pr. 31 december 1905 var kr. 1 134 987.60 var pr. 31 december 1910 kr. 1 048 645.

Larviks F a t t i g v æ s e n s stilling fremgaar av nedenstaaende tabel:

Aar.	Fattigutgifterne netto.	Fattigunderstøttede hovedpersoner.	Derav mot refusion av andre kommuner.
	Kr.		
1906.....	63 386.43	375	20
1907.....	60 662.97	369	18
1908.....	58 429.37	378	20
1909.....	62 588.98	366	17
1910.....	62 092.98	361	14

Larvik Havnevæsen har faat sine brygger betydelig utvidet, idet der er bygget en længere træbrygge ved revet utenfor Thorstrand.

Førøvrig er bryggerne vedlikeholdt paa vanlig maate og der er foretat de nødvendige mudringer i byens havn.

Angaaende ind- og utførsel over Larvik toldsted i perioden 1906--1910 henvises til omstaaende tabeller:

I n d f ø r s e l :

Aar.	Kul og koks.	Korn- varer.	Poteter.	Brænde- vin.	Vin.	Tobak.	Kjøt og flesh.	Alle slags sukker.	Soda.	Kaffe.	Jord og ler.	Cement.	Frugt.	Jute- varer.	Maski- ner.
	Kg.	100 kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kr.
1906.....	(Ill.182 651)	139 583	5 517 680	14 671	22 210	137 850	32 590	507 660	237 760	145 050	283 060	23 760	84 210	83 710	11 000
1907.....	11 021 000	87 615	6 689 090	14 558	23 670	118 590	29 870	553 200	149 420	182 060	434 900	80 100	118 980	77 650	111 700
1908.....	14 800 000	131 309	858 390	24 105	20 060	136 480	36 818	614 200	173 460	162 700	990 200	95 530	123 730	120 410	33 000
1909.....	17 621 000	142 627	4 227 590	25 103	20 500	81 700	36 110	676 690	446 880	200 560	802 860	188 070	109 730	102 380	50 900
1910.....	13 599 010	113 146	3 924 740	29 171	31 990	127 590	22 910	585 060	545 640	151 480	974 000	138 680	104 040	171 890	122 400

U t f ø r s e l :

Aar.	Trælast.	Træmasse.	Hugget sten.	Fersk fisk.	Hummer.	Kli.	Fyrstikker.	Buteljer og flasker.	Tryk- og pakkpapier.	Snekker- arbejder.
	m ³ .	Kg.	Kg.	Kg.	Stkr.	Kg.	Kg.	Stkr.	Kg.	Kg.
1906.....	68 124	9 998 260	6 164 300	236 770	14 504	910 400	881 500	317 016	9 520	5 350
1907.....	54 975	9 510 180	8 487 400	381 740	294 114	4 900	949 900	910 395	70 860	83 100
1908.....	39 193	8 804 300	6 697 800	3 830	13 606	166 600	1 037 100	232 266	59 370	59 060
1909.....	43 126	10 182 500	6 999 250	82 440	7 902	50 000	1 206 020	220 839	73 350	61 900
1910.....	36 846	11 287 260	7 821 950	41 580	5 040	10 000	946 320	2 064	253 770	2 500

Angaaende byens økonomiske forhold henvises til nedenstaaende tabel.

Aar.	Kommunens samlede udgift.	Antat formue.	Antat indtægt.	Næringskat.	Eiendomsskat.	Samlet kommuneskat.	Statsskat.	Antal skatteydere.	Kommunens skatteprocent
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		
1906.....	421 000	10 622 800	3 056 495	258 619.54	36 642.78	295 262.32	37 182.70	2 491	17.6
1907.....	425 000	10 658 800	3 050 600	257 656.47	36 912.23	294 568.70	34 846.40	2 441	17.3
1908.....	424 000	10 430 800	3 097 060	263 212.30	37 228.32	300 440.62	42 053.40	2 452	17.2
1909.....	423 000	10 394 200	3 088 625	258 875.43	37 768.34	296 643.77	41 093.50	2 453	17.6
1910.....	433 000	10 068 300	3 140 150	259 578.78	38 196.19	297 774.97	42 373.90	2 494	17.1

Med hensyn til skifte- og tvangsauktioner har forholdet i femaaret stillet sig saaledes :

Aar.	Akkord- forhandlinger.	Konkarsboer.	Dødsboskifter.	Tvangsauktioner.	
				Faste eiendomme.	Løsøre.
1906.....	3	3	6	14	3
1907.....	5	4	7	4	5
1908.....	5	6	6	11	5
1909.....	-	2	10	5	5
1910.....	1	1	14	6	2

Ved Larviks telegrafstation har været anvendt og mottat nedenstaaende antal telegrammer likesom rikstelefonamtalernes antal har været:

Aar.	Avsendte telegrammer.		Ankomne telegrammer.		Rikstelefonamtaler.	
	Til indlandet.	Til utlandet.	Fra indlandet.	Fra utlandet.	Ut- gaaende.	Ind- gaaende.
1906—1907 ($\frac{1}{4}$ — $\frac{31}{8}$).....	9 241	3 228	8 843	4 506	35 864	41 782
1907—1908 (do.).....	9 775	3 555	9 363	4 522	38 893	44 877
1908—1909 (do.).....	9 468	3 266	9 475	4 204	41 536	46 952
1909—1910 ($\frac{1}{7}$ — $\frac{30}{6}$).....	9 746	3 443	9 751	4 294	45 154	50 860
1910—1911 (do.).....	10 766	3 140	10 694	4 370	48 351	54 297

Den kommunale høiere almenskoles elevantal m. v. har i femaaret været:

Aar.	Antal i middelskolen.			Antal i gymnasiet.			Brutto- budget.	Kommunens bidrag.
	Gutter.	Piker.	Tils.	Gutter.	Piker.	Tils.		
1906—1907.....	80	86	166	19	11	30	Kr. 40 076.29	Kr. 11 263.30
1907—1908.....	91	86	177	25	7	32	40 530.22	12 786.07
1908—1909.....	95	92	187	21	7	28	44 242.03	13 191.03
1909—1910.....	104	79	183	27	13	40	40 473.43	11 970.93
1910—1911.....	106	70	176	33	20	53	40 969.00	11 513.77

Antal lærere og lærerinder: $10 + 4 = 14$.

Av skolens elever har i femaaret 83 gutter og 70 piker bestaaet middelskoleeksamen og 36 gutter og 13 piker bestaaet eksamen artium.

Folkeskolen:

Aar.	Undervisningsberettigede barn.			Antal barn i skolen.			Antal		Forsømsprocent.
	Gutter.	Piker.	Tils.	Gutter.	Piker.	Tils.	lærere.	lærerinder.	
1906.....	838	807	1 645	754	724	1 478	14	25	7.54
1907.....	831	799	1 630	750	709	1 459	13	23	6.77
1908.....	841	801	1 642	756	721	1 477	13	24	6.16
1909.....	821	829	1 650	741	748	1 489	13	24	5.83
1910.....	859	846	1 705	752	760	1 512	13	26	5.13

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samtlige utgifter.....	73 015.84	72 836.72	74 885.05	76 501.45	87 254.19
Indtægter utenom det utlignede.....	16 830.22	16 760.45	16 571.70	16 558.05	27 723.09
Nettoutgifter.....	56 185.62	56 076.27	58 313.35	59 943.40	59 531.10

Læsetiden er utvidet i samtlige 5 klasser til 27 timer pr. uke. Særskilt naturfagværelse indredet i loftsetagen paa Romberggatens skole.

Her henvises forøvrig til skolens femaarsberetning.

Metodisternes religionsskole har i femaaret undervist 82 barn, hvorav 42 er uteksaminerte.

Larvik tekniske aftenskole med handelsavdeling:

I. Den tekniske aftenskole:

Aar.	Elevantal.	Uteksaminerte.	Bruttobudget.	Stats-tilskud.	Samlags-tilskud.	Kommune-tilskud.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906—1907.....	70	11	5 667.66	3 220.00	800	1 350.00
1907—1908.....	73	5	5 607.57	3 220.00	800	1 350.00
1908—1909.....	69	9	5 622.50	3 212.07	800	1 350.00
1909—1910.....	84	12	5 638.37	3 203.72	800	1 350.00
1910—1911.....	72	10	5 603.99	3 215.00	800	1 355.63

II. Handelsavdelingen.

Aar.	Elevantal.	Uteksami- nerte.	Brutto- budget.	Kommu- nens tilskud.	Samlags- tilskud.	Bank- tilskud.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906—1907.....	16	10	744.00	-	50	500
1907—1908.....	15	12	756.00	84.31	200	250
1908—1909.....	14	9	756.00	114.47	200	350
1909—1910.....	32	9	1 508.60	325.00	200	350
1910—1911.....	58	20	1 819.50	274.57	200	-

Larvik offentlige sjømandsskole.

Aar.	Elevantal.	Bestaat eksamen.	Rejisert.	Brutto- budget.	Kommune- bidrag.
				Kr.	Kr.
1906—1907.....	9	8	-	2 866.23	1 299.52
1907—1908.....	11	9	1	2 893.08	1 016.08
1908—1909.....	18	13	-	4 157.74	1 438.74
1909—1910.....	17	15	1	4 114.24	1 384.24
1910—1911.....	16	10	-	4 063.39	1 511.67

Lærere: 1 førstelærer (bestyrer) og 1 andenlærer.

Frøken Magna Bugges smaaskole har indstillet sin virksomhet, da elev-
antallet blev forlitet.

Angaaende Larvik barnehjems virksomhet henvises til nedenstaaende tabel.

Aar.	Største antal børn.	Indkommet.	Utgaat.	Indtægter.	Utgifter.
				Kr.	Kr.
1906.....	31	-	4	6 426.25	6 064.90
1907.....	33	6	3	6 385.06	6 151.82
1908.....	33	4	5	6 583.07	6 377.51
1909.....	29	3	3	5 011.54	5 777.02
1910.....	31	4	3	5 649.98	5 598.82

Larvik barnehospital der er en helt privat institution drives dels ved offentlige og dels ved private bidrag. Angaaende virksomheten henvises til nedenstaaende tabel.

Aar.	Største antal barn.	Indkommet.	Utgaat.	Indtægter.	Utgifter.
				Kr.	Kr.
1906.....	8	2	1	2 055.07	2 127.57
1907.....	8	-	1	1 705.41	2 046.82
1908.....	8	1	-	2 048.49	2 099.58
1909.....	8	-	1	2 077.05	2 713.75
1910.....	7	-	-	2 140.09	1 942.19

Arbejdsforholdene har i femaaret været bra og det har været liten arbeidsledighet.

Angaaende arbeidspriserne henvises til de tidligere indsendte skemaer.

Byens økonomiske forhold er gaat betydelig fremover i perioden og der synes at være mere penger blandt folk og i det hele rimelige forhold.

Initiativet er kommet med de bedre tider og de i byen værende industrielle forretninger synes at arbeide let, likesom der er spørsmål efter tomter til nye bedrifter.

Med de bedre tider har ogsaa fulgt, at skatteprocenten er gaat ned.

I det hele og store kan jeg dennegang i motsætning til hvad jeg har uttalt i min forrige beretning sige, at Larvik nu ubestridelig gaar fremover og vistnok kan ha utsigt til at gaa lysere tider imøte.

Larvik magistrat, 29 december 1911.

Kristen Simonsen.

Beretning

om ladestedet Svelviks økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Folkemængden er i de 10 aar mellem folketællingen i 1900 og i 1910 gaat tilbage fra 1 215 til 1049. I det sidste femaar antages den dog at ha holdt sig omtrent uforandret.

Av industrielle anlæg fandtes ved utgangen av 1910 kun et stenbrud, som beskæftiget 2 mand.

Av handlende var der 20, men omsætningen er som følge av konkurransen med Drammen og Kristiania ikke stor.

Av haandverkere var der 18 av forskjellige brancher.

Svelviks Sparebanks indskud og formue utgjorde i 1906—1910.

Aar.	Indskud.	Formue.	Forvaltningskapital.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	204 239	49 569	253 808
1907.....	246 146	49 823	295 969
1908.....	250 831	47 493	298 324
1909.....	253 517	49 287	302 804
1910.....	287 701	51 101	332 802

Skibsfart.

Antallet av skibe, bestemt for utenriks fart, hjemmehørende i Svelvik utgjorde ved utgangen av 1910 2 med en drægtighet tilsammen av 324 reg.ton og av fartøier for indenriks fart 27 med en samlet drægtighet av 650 reg.ton.

Av besætningen hørte 68 mand hjemme i ladestedet.

Nogen nævneværdig indførsel fra utlandet finder ikke sted.

Hvad utførslen angaar, saa utførtes der endel trælast, bestaaende av i 1906 1 800, 1907 1 200, 1908 1 450, 1909 1 600 og 1910 1 400 kub.meter minetømmer.

Takstsummen for brandforsikrede bygninger utgjorde ved utgangen av 1910 kr. 992 160, hvorav paa murbygninger kr. 125 950.

Kommunale forhold.

Kommunegjelden utgjorde ved utgangen av 1910 kr. 33 144 mot kr. 28 850 ved utløpet av 1905.

Forøvrig henvises til nedenstaaende tabel:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal skatydere.....	402	415	405	412	418
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Antagen formue.....	536 400	531 300	501 400	565 600	570 600
Antagen indtægt.....	224 945	228 820	239 938	220 760	240 260
Skattetakst for faste eiendomme.....	570 270	579 460	582 300	584 580	562 460
	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.
Skatteøren paa indtægt.....	14.54	14.00	14 00	13.91	12.20
Skatteøren paa formue.....	2.08	2.00	2.00	2.00	2.00
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skat paa formue og indtægt.....	11 392	11 495	11 907	11 734	11 574
Kommunens øvrige inntægter.....	4 688	9 279	6 287	7 003	7 434
Utgifter til folkeskolen.....	7 925	8 026	8 071	8 344	10 356
Utgifter til fattigvæsenet.....	7 771	9 185	7 607	7 938	6 996

§

Brændevinsamlagets omsætning m. m. stiller sig saaledes:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Omsætning.....	24 163	29 163	28 901	34 313	41 501
Overskud.....	1 701	3 455	2 997	3 754	4 641
Kommunens andel.....	255	518	449	563	696

Ædruelighetsforholdene opgives som gjennemgaaende gode.

Nogen binæringer av nævneværdig betydning drives ikke.

Kommunikationsforholdene er som tidligere. De vigtigste forbindelser er med Drammen og Kristiania. Med disse byer haves daglig dampskibsforbindelse, som er blit noget forbedret.

De økonomiske forhold i almindelighet maa for perioden betegnes som stabile, uten nævneværdig fremgang eller tilbakegang.

Om arbeidsforholdene er intet særlig at bemerke. Streik eller lockout er ikke forekommet.

Svelviks magistrat, 25 januar 1912.

Fr. Selmer.

Beretning

om kjøpstaden Hortens økonomiske tilstand m. v.
i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængde.

Byens folkemængde var ved Folketællingen den 1 december 1910 9 823, hvilket betegner en tilvekst av 925 siden folketællingen i 1900.

Ved lov av 7 april 1906 er ladestedet Horten overgaaet til kjøpstad, men uten nogen forandring med hensyn til de teritoriale grænser. Nogen større bevægelse av befolkningen mellem byen og det omliggende landdistrikt, Borre herred, hvis folkemængde sees i samme tidsrum at utvise en tilvekst av 82, antages ikke at ha fundet sted, men byens vekst skyldes væsentlig den omstændighet, at arbeidsforholdene ved marinens herværende hovedverft efter 90-aarenes økede marinebevilgninger vedblivende har været faste trods de senere større eller mindre svingninger i disse bevilgninger.

2. Industri.

For industri har byen i femaaret fremdeles ikke hat betingelser, naar bortses fra marineverftet med dets skibsbyggeri, og nogen forandring i dette forhold tør neppe paaregnes, forinden de elektriske fjernledninger, som er paatænket fra Laagenvasdraget, blir til virkelighet og da i forbindelse med byens gunstige

beliggenhet ved sjøen maatte kunne gi støtet til fabrikkdrift ogsaa her, hvor bekvemme havneforhold kun vil være et pengespørsmål, som paa grundlag av sikre trafikutsigter maatte kunne løses. — Der forefindes ved femaarets utløp 3 boktrykkerier, hvorav de to hører til byens aviser «Gjengangeren» og «Hortens avis», mens det tredies eier utgir «Illustrert Familieblad» og driver anden forlagsvirksomhet. Derhos findes her 1 ølbryggeri.

H a a n d v e r k s d r i f t e n er fremdeles ubetydelig og for flere fags vedkommende knapt nok tilstrækkelig til at tilfredsstille byens behov. En omstændighet, som her antages at være av betydning, er forøvrig den, at en flerhet av verftsarbeiderne, som utgjør en betydelig del av byens befolkning, er istand til selv at utføre adskillig av det i deres hjem forefaldende haandverksarbeide. Bortset herfra antages der ikke at være drevet nogen nævneværdig husflidsvirksomhet i denne periode.

3. Handel, bankvæsen, assurance.

Byens handelsforhold antages ikke at ha undergaat nogen større forandring siden foregaaende femaarsperiode. Torvtrafikken har dog fremdeles været stigende, og den rivende avsetning bønderne opnaar paa sine varer, viser stadig tydeligere, at tilførselen fra byens opland er for knap eller med andre ord, at byen trenger utvidelse av sit opland ved forbedring av kommunikationerne.

Ifølge opgave fra Hortens toldkammer utgjorde toldintraderne i perioden følgende beløp:

I 1906.....	kr. 81 923
- 1907.....	- 51 244
- 1908.....	- 79 080
- 1909.....	- 94 589
- 1910.....	- 86 645

En væsentlig del herav falder paa indførselen av maskiner, nemlig i de omhandlede aar henholdsvis kr. 49 344, kr. 30 200, kr. 55 600, kr. 54 300 og kr. 30 400.

Om de viktigste indførselsartikler hitsattes følgende opgave:

Aar.	K i l o g r a m .					
	Kjøt.	Flesk.	Kaffe.	Sukker.	Vin.	Brøndevin.
1906.....	122 122	1 404	14 977	20	1 860	7 322
1907.....	77 130	3 680	5 410	75	1 616	7 373
1908.....	141 920	3 880	3 800	34 420	1 210	12 081
1909.....	139 060	2 020	7 520	59 580	1 840	17 275
1910.....	75 420	3 540	16 000	74 230	1 170	14 975

Aar.	K i l o g r a m .		
	Uldvarer.	Stenkul.	Koks og cinders.
1906.....	1 101	8 570 000	808 000
1907.....	1 290	7 226 000	492 000
1908.....	1 190	10 188 000	823 000
1909.....	1 116	12 269 000	1 615 000
1910.....	1 707	9 513 000	1 957 000

Brændevinshandelen drives fremdeles av samlaget i henhold til ny vedtægt, stadfæstet ved kgl. res. av 7 august 1907, gjældende indtil videre dog ikke for længere tid end for 6 aar. Samlaget har fremdeles kun et utsalg, hvorfra tillike drives utskjænkning. Desuten drives 3 samlaget tildelte indskrænkede skjænkerettigheter henholdsvis i Sjømilitære Samfund (til selskapets medlemmer) samt i Sørbys hotel og Viktoria hotel (til reisende og faste middagsgjæster).

Omsætningen av spirituosa og øl utgjorde i 1910 ca. 77 000 liter til en omsætningsværdi av ca. kr. 193 580. Samlagets nettofortjenste har i aarene 1906—1910 utgjort henholdsvis kr. 20 987.12, kr. 19 478.64, kr. 28 514.52, kr. 30 649.96 og kr. 37 925.61.

Antallet av de til skjænkning av vin og øl m. m. berettigede utgjorde i 1910: a) med almindelig ret 4, hvorav brændevinssamlaget har en rettighet, og b) med indskrænket ret 5. Avgiften for almindelig skjænkeret utgjorde kr. 400.

Antallet av rettigheter til smaasalg av øl, vin m. m. utgjorde 21. — Bystyret fattede 13 april 1910 beslutning om en avgift stor kr. 100 for smaasalg av vin fra 1 januar 1911 at regne.

For skraphandel i byen er ved kgl. res. av 24 mai 1907 stadfæstet vedtægt.

Banker: 1. Hortens Sparebank eiede ved utgangen av 1910 en kapital av kr. 132 095.63 foruten bygningen og inventar og hadde til samme tid under forvaltning indskud til beløp kr. 1 432 416.09. 2. Horten og Omegns Privatbank, hvis aktiekapital fremdeles nominelt er kr. 200 000, hvorav ved utgangen av 1910 var indbetalt kr. 100 000, hadde i 1910 en omsætning av kr. 14 292 575.78.

Assurans: Hortens Arbeideres Gjensidige Brandassuransforening, stiftet 25 april 1904 med formaal: gjensidig forsikring mot brandskade paa indbo og løsøre, hadde ved utgangen av 1910 et antal av 527 medlemmer (forsikrede) for en forsikringssum av kr. 753 200. Anden selvstendig assuranseforretning har ikke været drevet i femaaret.

4. Skibsfarten

har fremdeles været av ringe betydning. Ved utgangen av 1910 var indregistrert ved Hortens tolddistrikt 5 seilskibe med samlet drægtighet 4 545 reg.-ton (netto) og 2 dampskibe med samlet drægtighet 1 740 reg.-ton (netto).

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

I forhold til den foran berørte vekst av byens befolkning staar en tilvekst i antallet av særskilt matrikulerte bygninger siden 1905 av 85 saadanne. Det samlede antal utgjorde ved utgangen av 1910 995 med en samlet brandforsikringssum av kr. 9 162 640. Nybebyggelsen har dels fundet sted paa den i forrige beretning omtalte Sørbyløkke, dels oppe under de lave aaser i byens vestkant, paa tomter utskilt fra eiendommene Braarud.

Der har fremdeles været knapt om husrum særlig for større familier, og saavel eiendoms- som husleiepriserne har været stigende.

Efter den store forøkelse av byens gjæld, som blev en følge av det i 1905 fuldførte nye vandverk, har byen i løpet av denne periode ikke magtet nye kommunale foretagender av større utstrækning, og gjælden var derfor ved utgangen av 1910 gaaet ned til kr. 561 247.50. Den kommunale administration i disse aar viser imidlertid en jevnt fremadskridende utvikling. Først og fremst har utvidelser av byens gater, kloak- og vandledninger stadig lagt beslag paa ikke ubetydelige bevilgninger, som er utredet av byens ordinære indkomster, nemlig tilsammen ca. kr. 16 000¹. Byen har dermed naadd en samlet gatelængde av over 20 kilometer, hvilket i forhold til indbyggerantallet er meget betydelig og viser en ualmindelig rummelig bebyggelse. Samtidig har kloaknettet naadd en længde av ca. 12 700 meter. — Meget staar dog her endnu tilbake at utføre i de kommende aar, saalangt evnen rækker. Fremdeles er bevilget i 1908 — likeledes paa det ordinære budjet — kr. 14 000 til anskaffelse av en 3dje pumpe til vandverkets pumpestation.

Samme aar indkjøptes for kommunen den ved torvet beliggende eiendom Apotekergaten nr. 16 for en — av kontantbeholdningen uten optagelse av laan utredet — kjøpesum av ca. kr. 18 000, som omtrent i sin helhet betaltes kontant. Dette kjøp hadde vistnok nærmest sigte paa fremtidig utvidelse av torvet, men indtil videre oppebæres en aarlig leie stor kr. 900 av gaarden.

Paa torvet blev i 1906 den gamle fiskehal ved en bevilgning av kr. 1 750 utbedret og utvidet, saa den gir plads for ca 18 fiskere.

¹ Anm.: Ca. kr. 10 000 herav ansaa man sig berettiget til som en foreløbig avslutning av vandverksanlægget at bevilge av kontantbeholdningen i 1906, da der i virkeligheten var plads dertil paa den til vandverksanlægget forutsatte del av det i 1904 indgaaede kommunelaan stort ialt kr. 510 000.

I 1907 bevilgedes kr. 2 000 til opførelse av en tilbygning til folkeskolens gymnastiksal, indeholdende avklædningsrum.

Fra 1 januar 1909 er besluttet indført frit skolemateriel ved folkeskolen, hvilket aarlig repræsenterer en utgift av ca. kr. 5 000 for kommunen.

Med hensyn til byens skoler, hvis organisation er væsentlig uforandret paa det nær, at der ved bystyrets beslutning av 27de juli 1908, stadfæstet ved kgl. res. av 29 august s. a., er oprettet en inspektørpost ved folkeskolen, hitsættes nedenstaaende opgave over elevantaallet:

Aar.	Folkeskolen.	Verftskolen.	Middelskolen.
1906.....	1 159, derav piker 537	209	119, derav piker 38
1907.....	1 211 - - 567	233	126 - 43
1908.....	1 192 - 565	225	137 51
1909.....	1 179 - 554	220	167 63
1910.....	1 240 - - 578	227	176 82

Folkeskolens lærerpersonales lønninger er i periodens løp flere ganger undergaat forbedringer.

Hortens tekniske aftenskole hadde i perioden følgende elevantal:

Skoleaaret 1905—1906	95 (i alderen mellem 14 og 26 aar)
— 1906—1907	103 (—«— 14 - 36 -)
— 1907—1908	97 (—«— 14 - 32 -)
— 1908—1909	103 (—«— 14 - 27 -)
— 1909—1910	110 (—»— 15 - 30 -)
— 1910—1911	110 (—«— 14 - 30 -)

De øvrige skoler her, nemlig Sjøkrigsskolen og de andre militære skoler ved marinens hovedstation samt Hortens tekniske skole, ligger alle helt utenfor den kommunale administration.

I 1908 er paany av det Offentlige bragt paa bane spørsmålet om nedleggelse av verftsskolen (verftets folkeskole).

En kommunal komité avgav samme aar en utredning av dette spørsmål set fra kommunens side, men nogen løsning var ikke naadd ved periodens utløp. I forbindelse hermed vil melde sig kravet paa utvidelse av byens skoler, hvorav navnlig middelskolens rum nu er utnyttet til det yderste. — Man har fremdeles ikke været istand til at opføre paa budgettet utgifterne ved opførelsen av et folkebad, hvilket spørsmål blev utredet av en komité i 1907 med saadant resultat, at utgifterne antages at ville beløpe sig til alternativt ca. kr. 17 000 eller kr. 28 000.

Naar man som anført, idethele har utvist stor forsigtighed ved opstillingen av disse aars budgetter, er dog ogsaa en væsentlig grund hertil, at man staaer overfor løsningen av det næst vândverket ubetinget vigtigste spørsmaal for byen: at skaffe denne en tidsmæssig belysning. Der nedsattes i 1907 en komité til utredning av denne sak. Efterat saadan utredning var kommet i 1908, nedsattes i 1909 en ny komité til at gjennemgaa omkostningsoverslag fra endel norske elektricitetsfirmaer — samt til at fremkomme med indstilling i saken, enten basert paa disse overslag eller i tilfælde med anvisning paa andre foranstaltninger til belysningsspørsmaalets fremme. I juli 1910 avgav denne komité indstilling, og den 11te april 1911 besluttet bystyret anlæg av elektricitetsverk med kraftoverføring fra Gravenfossen i Sandsvær (a/s Skollenborg) og optagelse av et nyt kommunelaan stort kr. 200 000 væsentlig i dette øiemed. Dermed menes at være tat et stort og for Hortens utvikling overmaate betydningsfuldt skridt.

Ved kgl. res. av 12 april 1907 stadfæstedes bystyrets beslutning av 20 mars s. a. om indførelse av tvungen opmaaling av tomter.

I 1908 oprettedes offentlig arbeidskontor i Horten i medhold av lov om arbeidsformidling av 12 juni 1906. Denne foranstaltning har medført en aarlig utgift for kommunen av kr. 600.

Fra og med budgettet 1909 er opført et kommunalt bidrag stort kr. 200 til et folkebibliotek, som dermed er kommet istand, idet den i sin tid nedsatte komité hadde indsamlet et fond dertil stort ca. kr. 2 230 og testamentarisk erhvervet avdøde overretssakfører O. M. Schmidts boksamling (ca. 800 bind). Det aarlige budget er beregnet til kr. 1 000, hvorav da foruten statsbidrag endel tilskytes av legatet for Hortens Vel og brændevinssamlaget.

Efter en av kærneren meddelt opgave hitsættes dernæst følgende oplysninger om skatteforholdene m. v.

Aar.	Takst av fast eiendom.	Antagen formue.	Skatbar indtægt.	Skat paa formue.	Skat paa indtægt.	Feierskat.	Antal skatydere.	Samlet kommune- skat (iberegnet handels- skat).
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906. . . .	7 921 100	4 453 500	1 220 070	8 907.00	158 579.68	3 960 55	2 945	167 730.53
1907. . . .	7 900 500	4 477 000	1 138 955	8 954.00	159 412.04	3 643.23	2 911	168 574.44
1908. . . .	8 014 500	4 271 500	1 147 750	8 543.00	155 026.70	3 686.71	2 851	163 738.07
1909. . . .	8 290 400	4 067 000	1 159 515	8 134.00	162 289.45	3 647.76	2 894	170 456.45
1910. . . .	8 429 100	3 941 500	1 145 470	8 277.15	164 923.90	3 624.87	2 954	173 209.05

Det vil herav sees, at mens takstværdien av de faste eiendomme er steget noget, er saavel formuen som den skatbare indtægt gaat en smule ned, og at mens antallet

av skatydere gjennom en svak bølgeformig bevægelse er gaat tilbake og atter op, saaledes, at der i 1910 var 9 flere end i 1906, er skatterne paa aaret 1908 nær steget jevnt, men ubetydelig gjennom perioden.

Bykassens samlede utgift i 1910 utgjorde kr. 269 526.32, derav til folkeskolen kr. 71 420.52, til den høiere almenskole kr. 30 189.64, til fattigvæsenet kr. 44 548.56 og til renter og avdrag av laan kr. 35 731.01.

Bykassens samlede inntægt i samme aar utgjorde kr. 273 619.31 derav statsbidrag til folkeskolen kr. 28 907.57, do. til den høiere almenskole kr. 13 591.68, do. for fattige sindssyke kr. 3 277.42, do. til kommunale utgifter kr. 6 000, do. til politiutgifter kr. 1 824, do. til arbeidskontoret kr. 300 og andel av brændevinnssamlagets overskud kr. 4 055.32

Værdien av byens formue i utestaaende kapitaler (legatet for Hortens Vel) utgjorde kr. 62 999.42 og faste eiendomme med inventar kr. 634 790, alt regnet pr. 31 december 1910.

Alt i alt synes byens økonomiske tilstand trods nogen nedgang i skatteevnen og dermed følgende større anspændelse av denne at maatte betegnes som god.

For havnevæsenets vedkommende er i denne periode ikke noget nævneværdig at berette om nye foretagender. Dog er i 1909 anvendt henved kr. 2 800 til anlæg av en ny baatbrygge i Kanalhavnen, i 1907 ca. kr. 1 200 til anlæg av vandledning til Kanalhavnen og i 1910 ydet et bidrag stort kr. 1 500 til mudring ved (den private) Hortens dampskibsbrygge. Havnekassen hadde ved utgangen av 1910 en gjæld av kr. 2 000 og en kassebeholdning stor kr. 1 411.28. Dens samlede inntægter utgjorde i 1910 kr. 4 845.59 og utgifter kr. 3 434.31.

6. Binæringer.

Fiskeriet er stadig gaat tilbake og er paa langt nær ikke tilstrækkelig til byens behov.

Jordbruket inden byen er av liten betydning og drives som før. Derimot er havebruket i glædelig fremgang og bringer ikke smaa inntægter, som kommer en flerhet av byens indvaanere tilgode.

7. Arbeiderforhold.

Arbeidslønningerne har været stigende og arbeidskontorets indberetning for terminen 1 november 1909—30 oktober 1910 viser, at der til kontoret har været meldt i denne termin 301 arbeidssøkende til 276 ledige pladser. Som

tidligere nævnt, har arbeidsforholdene ved marinens hovedverft gjennemgaaende været faste.

Hortens arbeiderforening hadde ved utgangen av 1910 200 medlemmer og verftsarbeidernes forening 600 medlemmer.

Hortens Arbeideres Hjelpe- og Understøttelsesforening hadde i 1906 520 og i 1910 525 medlemmer og dens status utviste pr. 31 december 1910 en formue av kr. 18467.08. I 1910 utbetaltes i sykebidrag kr. 4564. Der er i perioden utbetalt refusioner av bykassen i henhold til lov om bidrag til norske arbeidsledighetskasser av 12 juni 1906 til 2 saadanne, nemlig «Norsk Træarbeiderforbunds» Arbeidsledighetskasse og «Norsk Centralforening for boktrykkeres» arbeidsledighetskasse.

8. Tilstanden i almindelighet.

Idet her iøvrig henvises til, hvad der om den økonomiske tilstand er anført under post 5 foran, bemerkes, at perioden synes at maatte siges i de fleste henseender at vise en jevnt fremskridende utvikling i social henseende.

Som bidrag til bedømmelse av sedelighetstilstanden indtages følgende av sognepresten meddelte opgave over fødsler (indbefattet dissentere).

I 1906 fødte.....	294,	derav 11	utenfor	egteskap
- 1907 —	278,	— 13	—	—
- 1908 —	233,	— 9	—	—
- 1909 —	260,	— 8	—	—
- 1910 —	240.	— 9	—	—

Ædruelighetstilstanden er gaat frem. Antallet av arrestationer paa grund av drukkenskap utgjorde:

I 1906.....	205
- 1907.....	160
- 1908.....	128
- 1909.....	143
- 1910.....	153

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været god. Bortset fra en skarlagensfeberepidemi i 1909, der paaførte kommunen ca. kr. 1800 utgift (epidemilasarettet maatte tages i bruk), har byen i femaaret været forskaanet for større epidemier.

Ved kgl. res. av 9 september 1910 approbertes nye sundhetsforskrifter for kjøpstaden Horten med Karljohansvern.

Fremdeles haves kun 1 apotek, men man er betænkt paa, naar den nuværende apoteker i sin tid avgaar, at opta spørsmaalet om opprettelsen av et apotek nr. 2 under fornyet behandling.

Byens søbadeanstalt har vedblivende været sterkt benyttet, uten at dog noget utbytte har kunnet utbetales aktionærene.

Om spørsmålet folkebad henvises til post 5 ovenfor.

Byens brandvæsen er kommet i udmerket stand efter det nye vandverks anlæg. Der har ingen større ildebrand indtruffet i perioden.

Byens politivæsen, som led et følelig tap ved inddragningen fra 1 januar 1908 av den hittil av brændevinssamlaget lønnede konstabel, er vedblivende ganske utilstrækkelig for en by av Hortens størrelse og utstrækning. Der nedsattes i slutningen av 1910 en komité til behandling av dette spørsmål, utenat dennes (i 1911 avgivne) indstilling har ledet til noget, idet man har bestemt sig for at avvente resultatet av den senere (i 1912) nedsatte departementale politikomités arbeide.

Hortens Telefonselskap hadde ved utgangen av 1910 et abonnentantal av 292, og der utdeltes for aaret 5 pct. utbytte til aktionærene.

Hortens Arbeiderakademi har i femaaret gjennomsnitlig avholdt 36 foredrag aarlig i vintermaanederne for et samlet tilhørerantal av gjennomsnitlig 12 048 aarlig, for hvert foredrag gjennomsnitlig 334 tilhørere. Medlemsantallet utgjorde ved utgangen av 1910 734. Medlemskontingenten uforandret kr. 0.50. De samlede utgifter utgjorde i sæsonen 1910—1911 kr. 2 300, mens indtægterne beløp sig til kr. 2 450.

Foruten det under post 5 foran omtalte folkebibliotek, der vedblivende har hat sterk søkning, liaves fremdeles marinens bibliotek for militæretaten og verftsfunctionærene m. fl. samt arbeiderforeningen og skolernes biblioteker, til hvilke sidste (skolernes) aarlig har været bevilget tilskud av bykassen.

Understøttelsesselskaper. Sjøetatens Understøttelsesindretning hadde ved utgangen av 1910 en kapital av kr. 200 827.53. Indretningen utbetalte i samme aar understøttelse til 22 enker og 20 (ugifte) døtre efter sjøofficerer med tilsammen kr. 9 983.02. Indtægterne utgjorde i samme aar kr. 14 821, — utgifterne kr. 10 489.03.

Sjømilitære korps's underofficers-understøttelsesindretning for enker hadde pr. 31 december 1910 en kapitalformue av kr. 14 449.01 og ydet i 1910 understøttelser til beløp kr. 741.81.

Haandverkskorpsets Pensionskasse er i henhold til kgl. res. av 16 april 1909 opløst og avsluttet sin virksomhet 22 juli s. a.

Hortens Arbeideres Hjelpe- og Understøttelsesindretning er omtalt under post 7 ovenfor.

Hortens begravelsesforening hadde ved utgangen av 1910 et medlemsantal av 813 og en formue av kr. 25 812.48.

Legat. Legatet for Hortens Vel hadde ved utgangen av 1910 en formue av kr. 73 050.91, nemlig det faste kapitalfond kr. 62 999.42, et til festivitetslokale avsatt fond kr. 4 646.82 og driftsfond (til utdeling m. v. kr. 5 404.67).

Av legatets disponible midler er hvert aar utdelt betydelige understøttelser til en række formaal efter statutternes bestemmelser.

Hortens barneasyl, hvis kapitalformue ved utgangen av 1910 utgjorde kr. 2 381 har vedblivende fortsat sin virksomhet i samme utstrækning som tidligere.

Foreninger. Hortens skytterlag, stiftet i 1862, hadde i 1910 ca. 100 medlemmer. I 1907 blev av Hortens bystyre besluttet erhvervet ved skjøn en ny skytebane paa de vest for byen liggende gaarder Semb, Holtan og Lilleaas i Borre.

Medlemsantallet utgjorde i 1910 i efternævnte foreninger:

Handelsforeningen 28. Haandverkerforeningen 60. Underofficersforeningen 300. Fyrbøterforeningen 100. Maskinistforeningen 80. Bestillingsmændenes forening 95. Karljohansverns (senere Vestfolds) politiforening 24. Hortens arbeiderforening 200. Verftsarbeidernes forening 600. Totalavholdsforeningen 325. Goodtemplarlogen «Frem» 80. Hortens menighetsforening for unge 309. Foreningen for Hortens Vel 200. Sjømænds kristelige forening (Hortens afdeling) ca. 50. Hortens sangforening 30.

Hortens kreds av «Norsk Selskap til Skibbrudnes Redning», stiftet i 1892, hadde i 1910 et medlemsantal av 125.

Livredningsselskapet i Horten, stiftet i 1906, hadde i 1910 ca. 30 medlemmer.

Hortens turnforening, stiftet 1896, hadde i 1910 ca. 300 medlemmer.

Hortens tuberkuloseforening, stiftet 1900, hadde i 1910 en kapitalformue av ca. kr. 20 000 og ca. 60 medlemmer.

Hortens kreds av «Norske Kvinders Sanitetsforening», stiftet i 1896, hadde i 1910 en kapitalformue av kr. 1 973 samt et tuberkulosefond stort kr. 350. Medlemsantallet var 124.

Hortens magistrat i mars 1913.

Lorentz Meyer.

Beretning

om ladestedet Aasgaardstrands økonomiske tilstand m. v. i femaaret 1906—1910.

1. F o l k e m æ n g d e .

Ladestedets folkemængde var ved Folketællingen 1 december 1910 370, hvilket betegner en nedgang med 42 siden folketællingen i 1900.

2. I n d u s t r i .

Av industrielle anlæg haves fremdeles kun en dampsag med høvleri, hvis drift dog er blit yderligere indskrænket i perioden og nu kun beskjæftiger 4 à 5 personer.

Ogsaa haandverket er av liten betydning og kun i nogen enkelte fag tilstrækkelig for stedets behov. Der haves saaledes kun 2 bakere, 4 skomakere, 1 smed, 2 tømmermestere og 1 urmaker. Flere vigtige haandverk er saaledes ikke repræsenteret og stedet forsaavidt henvist til nabobyerne Tønsberg og Horten.

3. H a n d e l , b a n k v æ s e n , a s s u r a n s e .

Ved utgangen av 1910 var der paa stedet 7 handlende, ingen bank og ingen assuranseforretning.

5 vognmænd bor paa stedet og utgjør et viktig led i kommunikationerne, idet de navnlig i den for Aasgaardstrand saa betydningsfulde sommersæson formidler en stor del av trafikken til nærmeste jernbanestation (4 km. borte) eller til nabobyerne.

4. S k i b s f a r t .

Mens skibsrederiet helt er ophørt, idet i 1910 ikke længere noget skib var indregistrert som hjemmehørende i Aasgaardstrand, er fremdeles en stor del — maaske noget mindre end $\frac{2}{3}$ — av den mandlige befolkning beskjæftiget i skibsfart.

5. K o m m u n a l e f o r h o l d o g k o m m u n e h u s h o l d n i n g .

Antallet av hus i ladestedet utgjorde ved utgangen av 1910 95 med en samlet brandforsikringssum av kr. 675 490.

Kommunens gjæld utgjorde pr. 31 december 1910 kr. 6 200 og dens aktiva en samlet takst av kr. 27 400, der dog menes at være adskillig for lav. Kom-

munens samlede utgifter utgjorde i 1910 kr. 12 816 75 og inntægter utenom den utlignede skat kr. 7 625.95.

Til samme tid utgjorde havnekassens gjæld kr. 7 700.

Om skatteforholdene hitsættes følgende opgave :

Aar.	Antal skatydere.	Samlet inntægt.	Samlet formue.	Samlet kommuneskat.	Samlet vand- og feierskat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	160	100 420	682 000	3 463.64	720.34
1907.....	156	97 070	687 000	3 433.28	734.12
1908.....	161	91 790	708 000	3 688.05	721.97
1909.....	165	102 010	711 000	4 604.26	733.07
1910.....	165	95 620	686 620	4 540.80	650.00

6. Binæringer.

Mens fiskeriet har gaat meget tilbake, har stedets indvaanere fremdeles en vistnok stigende inntægt av den vedblivende sterke søkning dit om sommeren av byfolk, for hvem Aasgaardstrands sjelden vakre beliggenhet og udmerkede sjøbad øver en stadig tiltrækning. Adskillige hundreder tilreisende er det, som sommer efter sommer tar ophold i Aasgaardstrand, hvor en flerhet av indvaanerne har indrettet sig for bortleie av værelser eller hele bekvemmeligheter, hvorfor opnaaes temmelig høie priser.

Ved siden herav maa ogsaa nævnes havebruket, som er i fremgang.

7. Arbeiderforhold.

Paa selve stedet finder kun ubetydelig arbeidsvirksomhet sted.

8. Tilstanden i almindelighet.

I økonomisk henseende synes denne periode nærmest at betegne stilstand for ladestedet med svake tegn til en opadgaaende bevægelse.

Den nye brygge og baathavn, som er i en udmerket stand og i høi grad letter trafikken saavel for rutedampskibene som for baater, skaffer derhos inntægter i havnekassen, nemlig ca. kr. 1 350.

Sedelighets- og ædruelighetstilstanden antages at være god.

Aasgaardstrands samlag for brændevinshandel, som ved kgl. res. av 30 december 1907 fik stadfæstet ny vedtægt, gjældende indtil videre, dog ikke længere

end til 31 december 1913, hadde i 1910 (sit 10de driftsjaar) en omsætning av kr. 17 536 med et nettooverskud av kr. 898.07.

Sundhetstilstanden har været god. Der er nu en læge bosittende paa stedet.

Ladestedets brandvæsen er fremdeles i god stand. Man har imidlertid været forskaanet for nogen ildebrand av betydning.

Med hensyn til skolevæsenet er ingen forandring fra forrige beretning at anføre, heller ikke med hensyn til administrationen forøvrig, paa det nær, at ved nedlæggelsen i 1910 av Jarlsberg fogedembede overgik ladestedets magistrats- og politiforretninger for den væsentligste del til politimesteren i Nordre Jarlsberg.

A a s g a a r d s t r a n d s m a g i s t r a t i m a r s 1913.

L o r e n t z M e y e r .

VIII.

Bratsbergs amt.

Beretning

om Bratsbergs amts økonomiske tilstand m. v.
i femaaret 1906—1910.

Indledning.

A. Administrativ inddeling:

I administrativ henseende inddeles amtet i 25 herreder, nemlig: Drangedal, Sannikedal, Skaatø, Bamle, Eidanger, Slemdal, Gjerpen, Solum, Hollen, Lunde, Bø, Saude, Hitterdal, Gransherred, Hovin, Tinn, Hjartdal, Seljord Kviteseid, Nissedal, Fyresdal, Mo, Vinje, Rauland og Laardal. Amtet har følgende kjøpstæder: Skien, Porsgrund, Brevik og Kragerø samt ladestederne Stathelle og Langesund.

Amtet inddeles i 6 sorenskriverier, nemlig *K r a g e r ø*, omfattende Kragerø by samt herrederne Drangedal, Sannikedal og Skaatø; *B a m l e*, omfattende Brevik by, ladestederne Stathelle og Langesund samt Eidanger og Bamle herreder; *G j e r p e n*, omfattende Porsgrund by samt herrederne Gjerpen, Slemdal, Solum og Hollen; *N e d r e T e l e m a r k e n*, omfattende herrederne Lunde, Bø, Saude og Hitterdal; *Ø v r e T e l e m a r k e n ø s t f j e l d s k e*, omfattende herrederne Seljord, Hjartdal, Gransherred, Hovin og Tinn, samt endelig *Ø v r e T e l e m a r k e n v e s t f j e l d s k e*, omfattende herrederne Kviteseid, Nissedal, Fyresdal, Mo, Vinje, Rauland og Laardal. *S k i e n* har egen byfoged.

Videre inddeles amtet i 3 politimesterdistrikter: 1. *S k i e n*, omfattende Skien by; 2. *K r a g e r ø*: Kragerø by og herrederne Drangedal, Sannikedal og Skaatø, samt 3. *T e l e m a r k e n*, utgjørende den øvrige del av amtet. Ved kongelig resolution av 9 december 1907 oprettedes under politimesterembedet i Telemarken et midlertidig politifullmægtigenbede paa Notodden, omfattende følgende herreder: Saude, Hitterdal, Hjartdal, Gransherred, Hovin og Tinn.

Lensmandsdistrikterne falder sammen med herrederne undtagen Gjerpen og Slemdal samt Gransherred og Hovin, som er slaat sammen til henholdsvis Gjerpen og Gransherred lensmandsdistrikter. Videre utgjør ladestedet Langesund eget lensmandsdistrikt.

B. Folkemængden.

Folkemængden, som den 3 december 1900 utgjorde 99 052 og den 31 december 1905 av Det Statistiske Centralbyraa var beregnet til 102 717, utgjorde efter Folketællingen pr. 1 december 1910 108 084, hvorav i landdistrikterne 82 191 og i byerne 25 893, nemlig Skien 11 856, Porsgrund 4 860, Brevik 2 138, Stat-helle 484, Langesund 1 585 og Kragerø 4 970. I tiaaret har saaledes den samlede folkemængde steget med ca. 9 000 mennesker og i femaaret med ca. 5 400 mennesker. Den største stigning falder paa herrederne Hitterdal og Tinn med henholdsvis ca. 4 000 og 2 300 i tiaaret, hvilket skyldes de her anlagte nye industrielle anlæg. I 10 herreder var folkemængden gaat tilbake, i de fleste kun ubetydelig frem.

Folkemængden og dens tilvekst sees av følgende tabel:

	1801.	1860.	1890.	1900.	1910.	Aarlig tilvekst- procent 1901—1910.
Bygderne	40 797	66 480	69 628	73 265	82 191	1.16
Byerne	6 699	13 372	22 406	25 787	25 893	0.04
Samlet	47 496	79 852	92 034	99 052	108 084	0.88

Av fremmede staters undersaatte var der inden amtet den 1 december 1910 bosat tilsammen 1 672 personer, derav fra Sverige 1 229.

Folkemængdens bevægelse:

A a r.	Indgaaede egteskaper.	Levende fødte.	Derav utenfor egteskap.	Døde.	Oversjøisk utvandring.
1906	595	2 528	97	1 351	816
1907	595	2 465	87	1 376	715
1908	603	2 642	112	1 471	281
1909	634	2 546	105	1 274	530
1910	667	2 806	107	1 375	483

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

A. Antallet av særskilt skyldsatte eiendomme var ved forrige femaarsperiodes utgang 13 837 bruk med samlet skyld av 29 352.37 mark.

Ved utgangen av 1910 var det 14 892 bruk med en samlet skyld av 29 364.10 mark; altsaa en økning av skylden med 11.73 mark. Denne økning skyldes forskjellige omstændigheter, deriblandt væsentlig at tidligere ikke matrikulert jordeiendom i femaaret er optat i matrikelen.

Brukenes antal er øket med 1 055 eller 7.68 procent, mot i forrige femaar 16.11 procent. Utstykingen av eiendomme foregaar saaledes fremdeles, om end ikke saa sterkt som i forrige femaarsperiode. Økningen skyldes væsentlig villamæssig bebyggelse omkring byerne Skien og Porsgrund samt arbeiderboliger paa Skotfoss, Notodden og Saaheim.

B. Gjennomsnittsværdien av skyldmark var i forrige femaarsperiode 1901—1905 kr. 2 121. I det der forangaaende femaar var den kr. 1 948.

I 1906 var den.....	kr. 2 280
- 1907 - -	« 2 228
- 1908 - -	« 2 345
- 1909 - -	« 2 395
- 1910 - -	« 2 784

Og gjennomsnitlig for femaaret kr. 2 382.

For det hele amt er gjennomsnittsskylden 1.978. For forrige femaar var den 2.12.

C. Utskiftningsarbeidet forestaaes fremdeles av den fælles utskiftningsformand for Jarlsberg og Larviks og Bratsbergs amter.

I femaaret 1906—1910 er avsluttet følgende antal offentlige utskiftningsforretninger:

I 1906	12	underutskiftninger,	2	overutskiftninger
- 1907	5	—	2	—
- 1908	4	—	3	—
- 1909	4	—	3	—
- 1910	6	—	1	—

Tilsammen 31 underutskiftninger, 11 overutskiftninger

Det utskiftede areal utgjorde :

I 1906	3 350 ar indmark, 375 563 ar utmark
- 1907	750 - — 137 356 - —
- 1908	4 145 — 60 640 - —
- 1909	- - — 53 200 - —
- 1910	- — 152 820 - —

Tilsammen 8 245 ar indmark, 779 579 ar utmark

De i femaaret 1906—1910 avsluttede 31 underutskiftninger omfatter 150 lodeiere med 499.18 mark skatteskyld. I femaaret er indkommet 40 underutskiftningsforlangender og 9 overutskiftningsforlangender.

Utskiftningsarbeidet inden Bratsbergs amt angaar i alt væsentlig skog- og havnegangsstrækninger med avløsning av de inden amtet i stor utstrækning forekommende stedsevarende bruksrettigheter av enhver art. Arbeidet har øket noksaa meget i den sidste tid, og med amtets rike utviklingsmuligheter er det rimelig, at specielt avløsning av bruksrettigheter vil bli mere almindelig for at bringe eiendomsforholdet mer paa det rene, end hittil har været tilfældet.

D. E f t e r J o r d b r u k s t æ l l i n g e n den 30 september 1907 utgjør det uproduktive areal i amtet 7 775 000 maal, heri dog medregnet havnegang utenom skogmarken. Amtets samlede areal er ifølge den Officielle Statistik 15 189.09 km.², hvorav innsjøer 1 039.81 km.², følgelig 14 149.28 km.² land. Skogarealet er 5 876 km.², derav uproduktivt ca. 571 km.². Det samlede areal aker og eng utgjør 486 km.², hvorav 93 km.² aker og 393 km.² eng, derav 236 km.² dyrket og 157 km.² naturlig eng. Procentvis stiller forholdet sig saaledes for amtets bygder :

Dyrket jord	2.38 pct.
Naturlig eng	1.11 -
Skog	41.55 -
Utmark, snaufjeld og havnegang	54.96 -

Indmarkens areal i amtet sees av følgende tabel i Jordbrukstællingen :

A a r.	Aker og dyrket eng.	Naturlig eng.	Tilsammen.	Tilvekst.
	Maal.	Maal.	Maal.	
1865.....	232 110	149 984	382 094	+ 27.05 pct.
1907.....	328 939	156 502	485 441	

Altsaa en betragtelig tilvekst.

E. Utsæd og avling.

Den gjennemsnitlige utsæd og avling pr. maal vil sees av nedenstaaende tabeller:

Sedvanlig utsæd pr. 10 ar (maal):

Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Turnips.	Græsfrø.
Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.	Kg.
22	21	31	31	38	30	319	0.95	2.7

Avl paa 10 ar (maal):

Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Hl.	Hl.	Kg.
221	242	319	295	293	196	21.28	60	315.44

H a l m :

H ø i :

Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.			Kg.
281	354	345	350	309	219	—	—	344

Det samlede areal tilsaadd aapen aker var for amtet i 1890 — 92 155 maal, i 1900 — 91 322, i 1907 — 90 435, altsaa nogen nedgang. Med hensyn til utsæd av korn og erter viser Jordbrukstællingen ogsaa nedgang fra 1900 — 22 143 hl. til 21 570 hl. i 1907, derimot er der stigning i utsæd av poteter i 1900 — 52 697 hl. til 58 469 hl. i 1907.

Den beregnede avling av korn, poteter og høi var i amtet i 1910: Hvete 14 703 hl., rug 19 965 hl., byg 58 148 hl., havre 80 259 hl., blandkorn 880 hl. poteter 322 754 hl., høi 153 345 ton, med en samlet værdi kr. 9 966 600. Samlet mængde av korn utgjorde 173 955 hl. til værdi kr. 1 611 200. Værdien av potetavl og høi var henholdsvis kr. 1 445 900 og kr. 6 909 500.

(Se tabellen næste side).

F. Høstutbyttet var i 1906 for høihøsten noget under middelsaar. Kornhøsten likeledes noget under middelsaar. Rotfrugthøsten var ca. 10 pct. under middelsaar. Kvaliteten gjennemgaaende god.

I 1907 var høihøsten betydelig over et gjennemsniitsaar. Vintersæden middelsaars utbytte, mens vaarsæden laa under middelsaar. Rotfrugter ca. 30 pct. under middelsaar. Kvaliteten for høi «nogenlunde god», for korn og rotfrugter «mindre god» og «daarlig».

Det gjennomsnittlige areal i herrederne i forhold til Jordbrukstællingen
i 1907 var i 1910:

A a r.	Hvete.	Rug.	Byg.	Havre.	Bland- korn.	Erter.	Poteter.	Turnips.	Grøn- fôr.	Andre aker- vekster.	Kunstig eng			Naturlig eng.	
											til frøavl.	til høislaat.	til beite.	til høislaat.	til beite.
1907.....	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1910.....	98	99	98	105	97	100	102	119	112	86	120	108	90	96	97

Det bemerkes, at der for aaret 1910 savnes ganske opgaver fra 6 herreder, og flere besvarelser omfatter ikke samtlige rubrikker.

I 1908 var høihøsten ca. 25 pct. over gjennemsnittsaaret. Vintersæden ca. 40 pct., vaarsæden middelsaarsutbytte, rotfrugter litt over. Kvaliteten «god» — tildels «meget god».

I 1909 var høihøsten ca 20 pct. over middelsaar. Vintersæden noget under, kornvarer forøvrig noget over et middelsaar. Rotfrugter under et middelsaar. Kvaliteten «god» eller «mindre god».

I 1910 var høihøsten adskillig over, men vintersæden noget under et middelsaar. Rotfrugter middelsaars utbytte. Kvaliteten gjennomgaaende god.

G. Jordbrukets fremgang.

Der har i femaaret været en jevn og ganske god fremgang i amtets jordbruk, trods at man har litt under trykket av kostbar arbeidskraft og tildels under mangel paa saadan selv til tidligere uvant høie lønninger.

Først og fremst har dette virket hemmende paa nydyrkningen av jord, hvorav der dog er foregaaet ikke saa litet gjennom hele femaarsperioden. Der har ikke nogetsteds været større arealer nybrott, men mange smaa arbeider under utførelse over det hele amt. Særlig vinder sansen for nydyrkning fremgang i fjeldbygdene.

Amtsagronomen i landbruk har i perioden utført følgende dyrkningsplaner for ansøking om laan av Jorddyrkningsfondet:

Aar.	Samlet antal.	Samlet overslagssum.	Samlet dyrkningsareal.
		Kr.	Ar.
1906.....	14	10 247.60	1 968.2
1907.....	30	13 674.40	2 285.0
1908.....	21	14 816.42	2 615.0
1909.....	16	8 600.00	1 300.0
1910.. ..	13	8 400.00	1 320.0
Tilsammen	94	55 738.42	9 488.2

Nydyrkningen gaar vistnok ikke frem saa rask som ønskelig i amtet. Efter Jordbrukstellingen i 1907 var nydyrkningen pr. 1 000 indbygger for Rikets bygder 189.6 maal à 10 ar, mens den for amtet var 153.3. Utlægning av nogen del av indmarken til utmark har kun fundet sted i to av amtets herreder og paa begge steder kun i meget ringe utstrækning.

De dyre arbeidspriser har imidlertid bevirket en raskere omlægning av driften, nemlig fra en svakere drift av større jordomraade til en sterkere drift av mindre. Hertil kommer, at der er anvendt overalt i større og større utstrækning landbruksmaskiner av forskjellig slags. Man har ogsaa anskaffet nye og forbedrede redskaper, særlig ploger av den amerikanske plogtype og fjærharver, hvilket har medført en dypere og fuldkomnere jordbearbeidning.

Der merkes i det hele utover de fleste av amtets bygder en stedse stigende interesse for jordbruksvirksomheten, og dertil har i første række bidraget de av Landhusholdningsselskapet foranstaltede jordbrukskurser, som gjennom femaarsperioden har været avholdt i omtrent samtlige amtets herreder. Kurserne, som har varet fra 14 dage til 3 uker, har været ledet av amtsagronomen i jordbruk og har overalt fundet stigende tilslutning. Disse kurser og de i forbindelse dermed avholdte foredrag samt befolkningens stigende trang til opplysning ogsaa paa dette omraade vil uten tvil gjennom aarene virke til et mægtig opsving av jordbruket i amtet.

Sans for tjenligere opbevaring av gjødselen har gjennom femaaret vundet mer og mer indpas, og er fremgangen her paatagelig. Istandssettelse av gjødselpladsene er blit almindelig, og der bygges nu sjelden nye uthus, uten at der indredes et hensigtsmæssig, cementert gjødselsted. Som et uttrykk herfor kan anføres, at amtsagronomen i denne femaarsperiode har planlagt og beregnet 248 gjødselkjeldere ved smaabruk, hvortil er søkt bidrag av Landhusholdningsselskapet. Disse arbeider er samlet kalkulert til ca. 100 000 kroner.

Kunstig gjødning anvendes mere end før, og anskaffelsen av gode strø- og blandingsmidler er ogsaa øket betydelig. Mens der i 1906 kun var 4 torvstrøanlæg i amtet, var antallet i 1910 steget til 14. Dyrkningen av turnips til kreaturfôr er øket betydelig, likesaa dyrkningen av engfrø. Det første renseri for engfrø opprettedes her i amtet i 1907. Det renses det 1ste aar 11 000 kg. kløver og timoteifrø, i 1910 derimot noget over 20 000 kg., væsentlig kløver. Av de tusener av kroner, som tidligere blev betalt ved indkjøp av frø, spares der ved dette anlæg saaledes en god del, likesom man faar et frø, som er mest tjenlig for dette amt. Amtet er i 1909 tilsluttet «Landhusholdningsselskapernes Fællesindkjøp», hvorved man har faat billigere og bedre varer end tidligere. Der er dannet 9 indkjøpslag i forskjellige bygder i amtet.

Avsætningsforholdene for jordbruksprodukterne er forbedret i betydelig grad ved det større forbruk inden amtet, som den voksende industri har medført.

I det hele var aarene 1906—1910 gjennomgaaende gode aar for jordbruket i amtet. Dog blev den i 1907 rike aarsvekst i kvalitet betydelig nedsat paa grund av ugunstig indhøstningsveir.

H. Fædriften i de enkelte herreder.

Drangedal.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester, storfæ og faar uforandret, mens gjeter er steget 10 pct. og svin 30 pct.

Av kraftfôr er anvendt mel og havre til hest, mel samt turnips og poteter til ko og noget mel samt løv til faar og gjeter.

Salg av slagtedyrr er av nogen betydning, hestesalg foregaar omtrent ikke, og hestene kjøpes omtrent alle. Salg av hornkvæg og svin er tiltat litt, salg av faar avtat litt. Salg av kjøt og flekk er av nogen betydning, derimot er salg av melk av ringe betydning. Salg av smør av nogen betydning, mens salg av ost foregaar ikke, heller ikke salg av uld.

Sannikedal.

Kreaturbestanden i 1910 kan ikke opgives.

Av kraftfôr er anvendt turnips til kjø, til andre dyr er kraftfôr ikke benyttet.

Salg av husdyr er av ringe betydning, og hester kjøpes omtrent til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg, faar og svin er tiltat litt. Salg av kjøt og flekk er av ringe betydning, derimot er salg av melk av megen betydning, og er særlig salg av melk til byerne tiltat meget. Salg av smør, ost og uld er av ringe betydning.

Skatø.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet 1910 av storfæ og svin steget henholdsvis 10 og 20 pct., mens hesteantallet er avtat 10 pct, derimot er faar uforandret. Gjeter findes ikke i herredet.

Kraftfôr er ikke benyttet.

Salg av husdyr er av ringe betydning. Der er ikke foregaat hestesalg, men kjøpes der en del til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg og faar er uforandret, mens salg av svin er tiltat noget. Salg av melk er av megen betydning, og er salg til byerne og fabrikker tiltat særdeles meget, salg av smør er derimot av ringe betydning. Salg av ost og uld foregaar ikke.

Bamble.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 uforandret.

Salg av husdyr er av nogen betydning. Salg av hester, hornkvæg og svin er tiltat litt, mens salg av faar er avtat noget. Salg av kjøt og flekk er av nogen betydning. Salg av melk er av betydning og er tiltat noget, derimot er salg av smør og ost av ringe betydning, mens salg av uld har ingen betydning.

Eidanger.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester, storfæ og svin uforandret, mens faar er avtat 20 pct. Gjeter findes ikke.

Salg av hester er avtat litt, og kjøpes der hester til bygdens forsyning. Salg av faar er avtat meget og av hornkvæg noget, mens salg av svin er tiltat meget. Salg av kjøt og flesk og salg av melk til byer og fabrikker er av megen betydning og har salg av melk tiltat meget, derimot har salg av smør, ost og uld ingen betydning.

G j e r p e n.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester, gjeter og svin uforandret, mens storfæ og faar er steget 5 pct.

Salg av husdyr er av ringe betydning, dog er salg av hester, hornkvæg og svin tiltat litt, mens salg av faar er avtat. Salg av kjøt og flesk er av nogen betydning, mens salg av melk til byer og fabrikker er av megen betydning og tiltat noget. Salg av smør, ost og uld er av ringe betydning.

S o l u m.

Kreaturbestanden i 1910 kan ikke opgives.

Av kraftfôr er der benyttet rugavfald til hest, mens der til kjøer er benyttet turnips.

Salg av husdyr er av ringe betydning, dog har salg av hester og svin tiltat litt, mens salg av hornkvæg er uforandret. Salg av melk til byer og fabrikker er derimot av megen betydning og har tiltat noget. Salg av smør og ost er av ringe, av uld ingen betydning.

H o l l e n.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av storfæ og svin steget 10 pct. og av hester 5 pct., mens faar er avtat 20 pct. Der findes ikke gjeter.

Av kraftfôr er der til hest og ko benyttet mel.

Salg av husdyr er av ringe betydning. Der kjøpes endel hester til bygdens forsyning. Salg av hester, hornkvæg og svin er tiltat noget, mens salg av faar er avtat særdeles meget. Salg av kjøt, flesk og melk er av nogen betydning, og har salg av melk til byer og fabrikker tiltat noget. Salg av smør og ost er av ringe betydning. Salg av uld foregaar ikke.

L u n d e.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester steget 1 pct. og av storfæ og svin 10 pct., mens faar og gjeter er uforandret.

Kraftfôr er benyttet til hest, ko og faar.

Salg av husdyr er av nogen betydning, og har salg av hester tiltat litt, men kjøpes der dog hester til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg er tiltat noget, mens salg av svin er tiltat meget, derimot er salg av faar uforandret. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning. Salg av melk til byer og fabrikker er av nogen betydning og tiltat litt. Salg av smør er av megen og av ost av nogen betydning. Salg av uld foregaar ikke.

B ø.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av faar og svin steget 5 pct., mens hester, storfæ og gjeter er uforandret.

Av kraftfôr er anvendt mel og havre til hest, mel og turnips til ko samt mel og løv til faar, og til gjeter er anvendt løv.

Salg av husdyr er av megen betydning for herredet, og har salg av svin tiltat noget, mens salg av hester, hornkvæg og faar er uforandret. Der kjøpes ikke hester til bygdens forsyning. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning, likesom salg av melk til byer og fabrikker har nogen betydning og tiltat litt. Salg av smør har nogen, av ost ringe og av uld ingen betydning.

S a u d e.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av storfæ steget 15 pct. og av hester og svin 10 pct., mens faar og gjeter er uforandret.

Av kraftfôr er benyttet mel og korn til hest, turnips og mel til ko; til faar og gjeter er benyttet løv, til den sidste ogsaa litt bar.

Salg av husdyr har endel betydning for herredet, og har salg av hester og svin tiltat noget, av hornkvæg litt, mens salg av faar er uforandret. Salg av kjøt er av nogen, av flesk megen betydning. Salg av melk til byer og fabrikker er av nogen betydning og er uforandret. Salg av smør er av nogen, av ost ringe betydning. Der indføres uld.

H i t t e r d a l.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av storfæ og svin steget henholdsvis 10 og 5 pct., mens hester er avtat 10 pct., derimot er faar og gjeter uforandret.

Av kraftfôr er til hest og ko benyttet avfald.

Salg av husdyr er av nogen betydning, dog har salg av hester avtat noget, og kjøpes der en del til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg er tiltat noget, mens salg av faar er avtat særdeles meget, av svin noget. Salg av kjøt og flesk er av nogen betydning. Salg av melk til byer og fabrikker er av megen betydning og har tiltat meget, derimot er salg av smør, ost og uld av ringe betydning.

Tinn.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester og svin steget 10 pct., mens faar og gjeter er avtat 10 pct., storfæ er derimot uforandret.

Av kraftfôr er anvendt mel og havre til hest, mel til ko, samt løv til faar og gjeter.

Salg av hornkvæg har betydning for herredet, men er dog salget avtat noget. Salg av hester og faar er avtat noget, mens salg av svin er tiltat noget. Der kjøpes hester til bygdens forsyning. Salg av kjøt, flek, melk, smør, ost og uld har ingen betydning.

Gransherred og Hovin.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av storfæ steget 5 pct., av svin 10 pct., gjeter og faar er avtat henholdsvis 10 og 5 pct., mens hester er uforandret.

Av kraftfôr er til hest og ko benyttet mel.

Salg av husdyr har ringe betydning. Salg av hester, hornkvæg og svin er uforandret, mens salg av faar er avtat noget. Der kjøpes hester til bygdens forsyning. Salg av kjøt, flek, melk og smør er av ringe betydning, og har salg av melk til byer samt salg av ost og uld ingen betydning for herredet.

Hjartdal.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester og storfæ steget henholdsvis 2 og 5 pct. og av faar og svin 10 pct., derimot er gjeter avtat 10 pct.

Hvorvidt der er benyttet kraftfôr til kreaturerne kan ikke opgives.

Salg av husdyr har nogen betydning for herredet; men er der ikke foregaat salg av hester, hornkvæg og faar i femaaret, derimot har salg av svin tiltat litt. Salg av kjøt, flek, melk, smør og ost har megen betydning. Salg av melk til byer har ingen og salg av uld ringe betydning.

Seljord.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester, storfæ, faar og svin steget henholdsvis 3, 10, 10 og 30 pct., mens gjeter er avtat 20 pct.

Av kraftfôr er til hest og ko benyttet mel og til faar og gjet løv.

Salg av kjø har megen betydning, og har hestesalget tiltat litt, men kjøpes og byttes der hester til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg er uforandret, derimot har salg av faar tiltat litt og av svin meget. Salg av kjøt og flek saunt smør og ost har megen betydning. Melkesalget er inden bygden av nogen betydning, mens salg av uld ingen betydning har for herredet.

K v i t e s e i d.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av storfæ steget 20 og av faar og svin 10 pct., mens hester og gjeter er uforandret.

Av kraftfôr er anvendt mel og havre til hest, mel til ko samt mel og endel løv til faar og gjtet.

Salg av husdyr har megen betydning. Hestesalget er tiltat litt, men kjøpes der hester til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg og svin er tiltat noget, mens det for faar er uforandret. Salg av kjøt, flek, melk og smør har nogen betydning. Der sælges ikke melk til byer og fabrikker. Av uld sælges der intet, og har salg av ost ringe betydning.

N i s s e d a l.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester, storfæ og svin steget henholdsvis 5, 10 og 15 pct., derimot faar og gjeter avtat 10 og 30 pct.

Til faar og gjeter er benyttet løv og myrhøi som kraftfôr, ellers er dette ikke benyttet.

Salg av husdyr har megen betydning. Hestesalget er avtat litt, og kjøpes der en del til bygden. Salg av hornkvæg og faar har tiltat noget, av svin særdeles meget. Salg av kjøt og flek hadde litt betydning. Melkesalget har ingen betydning for herredet. Salg av smør har nogen, av ost ringe betydning, uld derimot har ingen.

F y r e s d a l.

Kreaturbestanden i 1910 kan ikke opgives.

Av kraftfôr er anvendt havre til hest, byg og kli til ko og løv til gjeter og faar.

Salg av kjø har nogen betydning. Hestesalget har tiltat litt, men kjøpes der dog hester til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg er tiltat litt, derimot foregaar ikke salg av faar og svin. Salg av kjøt og flek har ringe og salg av melk ingen betydning. Salg av smør og ost har nogen betydning, mens salg av uld har ingen.

M o.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester, storfæ, faar og svin uforandret, mens gjeter er steget 5 pct.

Av kraftfôr er til hest anvendt byg og havre, til ko byg og til faar og gjeter løv.

Salg av husdyr har nogen betydning. Hestesalget er som før, og kjøpes der hester til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg og faar er uforandret, svin solgtes

ikke. Salg av kjøt, flesk og melk har nogen betydning, men melkesalget til byer og fabrikker har ingen betydning. Salg av smør har nogen, av ost og ull ringe betydning.

L a a r d a l.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 av hester steget 10 pct., storfæ og svin uforandret, mens faar og gjeter er avtat henholdsvis 40 og 50 pct.

Der er ikke opgit, hvad slag der er anvendt av kraftfôr til hest og ko, men til gjeter og faar er anvendt løv.

Salg av storfæ og ungdyr har betydning for herredet. Salg av hester, hornkvæg, faar og svin er uforandret. Salg av kjøt, flesk, melk, smør og ost har nogen, men ull har ingen betydning.

V i n j e.

I forhold til kreaturbestanden i 1907 er holdet i 1910 uforandret.

Av kraftfôr er benyttet mel til hest og ko.

Salg av kjø og faar har nogen betydning. Der kjøpes hester til bygdens forsyning. Salget av hornkvæg og svin er uforandret, av faar tiltat litt. Salg av kjøt og flesk har ringe, av melk ingen betydning. Salg av smør og ost har nogen, derimot har salg av ull ringe betydning.

R a u l a n d.

Kreaturbestanden i 1910 er ikke opgit, likesom der heller ikke er opgit hvilket kraftfôr benyttes.

Salg av husdyr har nogen betydning, dog kjøpes der hester til bygdens forsyning. Hvorvidt salg av hornkvæg, faar og svin er tiltat eller avtat, nævnes ikke. Salg av smør og ost har nogen, av ull ingen betydning.

I. Gjennemsnitlig aarlig melkeutbytte pr. ko samt priser paa forskjellige landmandsprodukter sees av følgende tabel, utarbeidet paa grundlag av lensmændenes indberetninger:

(Se tabellen næste side.)

K. Meieribedriften.

Av nedenstaaende tabel fremgaar, at der her er en ganske betragtelig fremgang i femaaret; men der burde endnu paa dette omraade kunne utrettes adskillig inden amtet.

Distrikt.	Gjennomsnitlig aarlig melkeutbytte pr. ko.		Almindelig pris pr. liter melk.	Pris pr. liter melk levert til meieri.	Pris pr. kg. smør.	Pris pr. kg. ost.	Pris pr. kg. kjøt		Pris pr. kg. flesk	
	For de mere frem-skredne gaardsbruk.	Overhodet i herredet.					fersk.	speket.	fersk.	speket.
	Liter.	Liter.	Øre.	Øre.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	2 200	1 900	13	-	1.80	-	0.75	-	1.00	-
Sannikedal	2 000	1 850	13	10	1.90	0.78	0.80	-	1.00	-
Skaatø	2 500	1 800	15	11	2.00	-	1.20	-	1.30	-
Bamle	2 250	1 600	12	10	1.80	0.60	1.00	-	1.40	-
Eidanger	-	-	12	10	-	-	1.20	-	1.50	-
Gjerpen	2 000	1 800	15	11	2.00	0.45	0.90	-	1.00	-
Solum	2 800	2 000	-	12	2.00	-	1.00	1.00	1.50	1.50
Hollen	2 000	1 500	11	10	2.00	-	1.00	1.00	1.00	1.20
Lunde	2 300	1 700	10	10	1.85	0.56	0.90	-	1.30	1.30
Bø	2 500	1 800	10	9	1.90	-	0.80	-	1.00	-
Saude	2 100	1 600	10	9.5	1.90	-	0.90	-	1.00	-
Hitterdal	2 500	1 800	14	12	2.00	0.70	1.00	-	1.20	-
Tinn	2 000	1 000	15	-	2.10	0.50	0.90	-	1.20	1.50
Hovin	2 000	1 600	13	-	2.00	0.50	0.80	-	1.00	-
Gransherred	2 000	1 600	13	-	2.00	0.50	0.80	-	1.00	-
Hjartdal	2 500	2 000	10	9	1.80	-	0.80	-	0.80	-
Seljord	2 160	1 730	10	10	1.80	1.10	0.60	-	1.00	1.20
Kviteseid	2 500	1 800	12	10	2.00	0.60	0.95	-	1.00	-
Nissedal	2 500	1 500	12	-	1.80	0.80	0.90	-	1.20	-
Fyresdal	2 000	1 600	10	10	1.80	0.50	0.70	-	1.10	-
Mo	2 750	1 850	11	-	1.85	1.00	0.90	-	1.05	1.20
Laardal	2 000	1 500	12	-	2.00	1.00	1.20	-	-	-
Vinje	2 000	1 500	10	-	1.80	1.15	0.80	-	1.10	-
Rauland	1 600	1 150	10	-	1.75	1.05	0.60	-	1.20	1.30

Meierier, ysterier og kondenserings-

Distrikt.	Meieriets navn.	Aar, hvori anlagget begyndte sin virksomhet.	Eies det af melkelevrandørerne?	Var det bortforpagtet i 1910?	Drives landhandleri sammen dermed?	Hvor stor er dets omtrentlige værdi?	I aaret indveiet melk.		Av den ind pro	
							Kr.	Kg.	Smør.	Fetost.
Seljord	Seljord smørmeieri	1893	ja	nei	nei	6 500	138 125.5	-	-	-
Fyresdal	Kirkebygdens meieri «Valle»	1895	ja	nei	nei	2 500	72 300.0	2 000.0	-	-
Flaabugd	Flaabugd meieri	1895	ja	nei	nei	2 150	53 549.0	1 876.5	-	-
Hollen	Hollen —	1896	ja	nei	nei	25 000	478 164.0	12 119.0	-	-
Sande	Sande —	1896	ja	nei	nei	8 000	134 035.0	-	-	-
	Gvarv —	1899	delvis	nei	nei	2 500	200 000.0	-	-	intet
Sauland	Saulands ysteri og varelager	1898	ja	nei	ja	13 000	169 616.5	-	-	-
Bø	Bø meieri	1900	nei	ja	nei	30 000	-	-	-	-
Langesund	a/s Bamle meieribolag	1900	ja	nei	nei	45 000	489 246.0	7 441.0	-	-
Kviteseid	Landhandler Knutsens meieri	1904	nei	nei	ja	600	78 000.0	1 540.0	-	-
Hitterdal	Notoddens andelsmeieri	1908	ja	nei	nei	75 000	1 100 000.0	4 000.0	-	-
	Amtets bygder	-	-	-	-	210 250	2 913 036.0	28 976.5	-	-
	— byer ¹ .	-	-	-	-	486 000	7 115 910.0	173 102.0	5 466	-
		1910	-	-	-	696 250	10 028 946.0	202 078.5	-	-
		1905	-	-	-	681 100	7 257 132.0	133 594.0	-	-

¹ 4 meierier.

fabrikker i driftsaaret 1910.

eiede melk er uært:		Desuten solgtes:			Hvormange personer syssel- sætter anlægget?		Leveres den skum- mede melk gratis til- bake til leveran- dørerne?	Hvor meget utbetaltes ialt producenterne for melk?	Be- nyttes skum- mema- skine?	Hvad slags drivkraft anvendes?
Mager- ost.	Mysost.	som fløte.	som melk		Mænd.	Kvin- der.				
Kg.	Kg.	Kg.	nysilt.	skum- met.					Kr.	
-	-	-	-	-	0	2	nei	-	ja	haandkraft
1 500	-	-	-	-	-	2	nei	-	ja	—
-	738	174	440	-	-	1	nei	5 299.15	ja	—
-	-	9 232	100 000	56 700	2	1	ja	37 281.58	ja	damp
-	-	-	-	-	-	2	nei	12 368.60	ja	—
-	-	-	alt	-	1	1	nei	19 000.00	nei	—
-	-	-	-	-	2	1	nei	18 074.98	ja	haandkraft
-	-	-	-	-	1	3	nei	-	ja	damp
222 620	2 809	12 000	60 000	65 000	1	4	nei	48 966.00	ja	—
-	-	1 116	20 308	30 000		1	nei	7 800.00	ja	haandkraft
48 000	-	6 000	5 000	24 600	2	5	ja	124 397.92	ja	elektricitet
72 120	3 547	28 522	185 748	176 300	9	23	-	273 188.23	-	—
35 075	134 565	32 300	511 100	497 190	18	31	-	871 197.37	-	—
07 195	138 112	60 822	-	-	27	54	-	1 144 385.60	-	—
128 234		93 055	1 591 178		19	51	-	724 532.00	-	—

L. Binæringer.

a. Havebruk.

Arbeidet for fremme av rationelt havebruk har været ledet av den i 1905 stiftede Bratsberg Havebruksforening, hvis arbeidsprogram gaar ut paa: 1) veiledning og pakning av frugt og bær samt at lette omsætningen av haveprodukter og 2) planmæssig bekjæmpelse av skadeinsekter. Senere har foreningen optat paa sit program anlæg av skolehaver. Efter foreningens foranstaltning har der saaledes hvert aar i femaarsperioden været avholdt havebrukskurser, frugtanvendelseskurser og emballagekurser, hvilke har været ledet av de av landhusholdnings-selskapet ansatte 2 amtsgartnere. Interessen for samtlige disse kurser har været meget levende, og det maa siges, at det instruktive oplysningsarbeide, som nævnte forening utfører i amtet, er av stor betydning for denne binærings fremme. Efter foreningens initiativ er der anskaffet praktiske frugtsprøiter til bruk for motarbeidelsen av skadeinsekter.

Interessen for havebruk har været jevnt stigende, sterkest for frugtavlens, og er utplantningen av frugttrær fortsat.

I 1906 gav frugttrærne liten avkastning. Pæretrærne gav mest utbytte. 1907 viser fremgang i dyrkning av kjøkkenvekster. Frugttrærne hadde rik blomstring; men kulde og nedbør i forening ødela blomsterne. Jordbærene slog dog udmerket godt til. Der optraadte insekter i stor mængde, deriblandt stikkelsbærdræperen. I 1908 slog frugten feil. Kjøkkenvekstutbyttet var meget godt. I 1909 var der daarlig avkastning med sen blomstring og daarlig utvikling av frugten paa grund av koldt og raat veir. 1910 var saa uheldig for frugtavlens, som det ikke hadde været paa lang tid, sparsom blomstring. Dog gav pæretrærne tildels rik avling og av god kvalitet. Av kjøkkenvekster var der god avkastning, og for kaalens vedkommende var der mange steder meget rikt utbytte.

b. Fjærfæavl.

Fjærfæsaken har, siden den sidste femaarsberetning avgaves, været i jevn god fremgang, og der spores en voksende interesse for dette ganske vigtige bierhverv utover amtet. Vel er det saa, at den meget betydelige opgang i hønseantallet fra 1891 til 1900 ikke er fastsat, men derimot viser et litet tilbakeslag, nemlig fra 63 698 stkr. høns i 1900 til 62 376 i 1907 — en nedgang, der dog mere skriver sig fra en utrangering av gamle og daarlige dyr end fra de stigende fôrpriser. Man begynder nemlig at forstaa, at en mindre, men utvalgt og velstelt flok gode, unge racehøns er at foretrække fremfor en stor samling skrap-høns. Eggproduktionen i amtet tør antages at være i opgang, idet de handlende uttaler, at det er unødvendig at importere utenlandske egg, likesom der heller ikke tiltrænges saa meget av vestlandsegg; noget tilføres dog til industrielt bruk, navnlig i vintertiden.

Til at vække øket interesse for fjærfæsaken har «Bratsberg Fjærfæforening» været en god pioner. Foreningen stiftedes i 1905, og dens arbejdsprogram gaar først ut paa at sørge for oplysning om rationelt hønsestel, og til fremme herav har den hvert aar utdelt gratis «Tidsskrift for Fjærfæavl» og hat en vandrelærer, som har foretat reiser utover det hele amt. I 1910 hadde man 2 vandrelærere, likesom der ogsaa avholdtes paa Søve landbruksskole et kursus i fjærfæstel, hvilket fik god tilslutning. Vandrelærernes beretninger viser, at med deres virksomhet følger bedre stel, man anskaffer tjenligere racedyr, og der merkes en vaagnende interesse for denne vigtige binæring overalt, hvor de kommer.

Nogen nævneværdig import av egg foregaar ikke nu længer, idet amtet har fuldt tilstrækkelig for behovet. Foreningen har ogsaa tat arbeidet op for oprettelsen av eggslag utover bygderne, at gjennemføre en bedre emballage for egg, den utdeler rugeegg og racehøns og har 9 avlstationer i amtet, hvorfor interesserte kan faa gode rugeegg. I det sidste aar har meierierne paa enkelte steder paatat sig avsætningen av egg. Foreningens medlemsantal ved stiftelsen i 1905 var 36, mens antallat ved utgangen av 1910 var 214 medlemmer.

Fjærfæsaken er imidlertid endnu ikke paa langt nær utnyttet, som den burde, idet Bratsbergs amt med sine for hønsehold gode betingelser og lette omsætningsforhold burde kunne producere egg for 1 à 2 mill. kroner.

Av ænder, kalkuner og gjæs holdes der litet i amtet.

c. Biavl og kaninavl.

I 1908 avholdtes der et birøgtterkursus paa amtslandbruksskolen paa Søve, hvori deltok ca. 60 personer. Der opprettedes ved dette kursus lokale biavlforeninger for Bø, Porsgrund, Eidanger, Langangen og Stathelle. Ved sidste tælling var der ca. 1 500 personer i amtet, som holdt bier, og synes interessen for saken at være i vekst.

Kaninavlen er endnu høist ubetydelig i amtet; men der synes dog ogsaa her at være nogen fremgang. Der er saaledes dannet en forening for Skien og omegn.

d. Bærsankning.

Der burde være meget mer av bærsankning her i amtet, end der er. De fleste bygder har gode betingelser for her at skaffe sig en god biindtægt for smaa-folk. De gode kommunikationer, amtet har, gjør, at varerne let kan bringes til avsætningsmarkeder, hvor gode priser kan erholdes. For tyttebærs vedkommende burde der ogsaa kunne oparbeides eksport. Det eneste tiltak i amtet paa dette omraade er efter lensmændenes beretninger kun «Fyresdals Bærsamlag», som stiftedes 1904, og som har utnyttelse av bær som sit formaal. Samlaget hadde i 1910 37 medlemmer.

e. J a g t e n.

Sommeren 1906 var heldig for fuglevildtets trivsel, særlig var rypekuldene store. I statsskogene i Tinn fældtes der ingen elg, derimot 2 stkr. i private skoger dersteds. Elgbestanden har i 1907 været i bestemt tilbakegang i Tinn. I private skoger blev der skutt 4 elgsdyr. Storfuglvildtet var i 1907 ikke saa gode kuld som i de to foregaaende aar, særlig røi og aarfugl. Rype var det derimot en mængde av. I 1908 fældtes en elg i statsskogene og 3 i private skoger i Tinn. I 1909 var rypekuldene større og bedre end fjoraarets. Utbyttet av rypejagten var daarlig i 1910, da kuldene var smaa, og jagttiden indlededes av langvarig regnveir.

M. Landbrukets utvikling i det hele.

Den fremgang, som spores paa landbrukets forskjellige omraader, maa i første række tilskrives den virksomhet, som øves av Bratsbergs amts Landhusholdningsselskap. Dette selskap omfattes med stedse stigende interesse, og dets arbeides omfang øker aar efter aar ganske betydelig. Antallet av underavdelinger er i femaaret steget fra 32 til 37. Stats- og amtsbidraget (deriblandt ogsaa bidrag av Osterhaus'ske legat, Norges Vel m. v.) utgjorde i forrige femaar henholdsvis kr. 70 098 og kr. 59 846, mens det for dette femaar er steget til henholdsvis kr. 89 349.02 og kr. 88 155.90.

Antallet av selskapets funksjonærer er uforandret, nemlig 2 amtsagronomer, 2 amtsgartnere og 1 skolekjøkkenlærerinde, hvis tid gjennem hele femaaret har været fuldt optat. Gjennem disse sine funksjonærer evner selskapet at naa ut til folk flest med fagmæssig kundskap paa de forskjellige felter av landbruket.

Selskapets aarsmøter holdes særlig i Skien ved St. Hanstider, og har de hat stigende tilslutning. Likeledes har de av selskapet foranstaltede foredrag med diskussioner og kortere kurser i almindelig landbruk, havestel og husholdning vundet stor tilslutning og uten tvil medført en mere planmæssig drift blandt gaardbrukere utover i amtet. Ambulerende landbruksutstillinger har været avholdt som før.

Jordbrukets fremgang er foran behandlet i et særskilt avsnit, hvortil henvises.

Husdyrbruket viser fremdeles fortsat fremgang.

a) Kvægavlen har i femaarsperioden været støttet av de samme offentlige foranstaltninger som før. Utvalgsskuerne er fortsat som før og tilslutningen til samme jevnt og sikkert stigende. I 1910 møtte saaledes 4 170 dyr til skuerne — et antal som aldrig før. I disse skuer har fæavlsforeningerne sin bedste støtte, og deres antal har i perioden holdt sig paa en høide som aldrig før. Antallet av foreningsokser har svinget fra 54—58 pr. aar.

For at lette fæavlsforeningerne og bli klar sine okser om sommeren leiet landhusholdningsselskapet i 1909 en fjeldhavn i Vestfjeldene. Denne har siden været drevet, likesom den i Tinn (oprettet i 1902) stadig har fungert. Begge havner har gjort god nytte; ti okserne blir efter et saadant fjeldophold snillere og flinkere.

Statskvægdyrskuet i Seljord og statsamtsdyrskuerne paa Dalen og Hitterdal har aarlig været avholdt i perioden, og fremmøtet til disse har holdt sig jevnt og sikkert.

Arbeidet med stambokføring av Telemarkskvæget er fortsat som før.

Samtlige disse foranstaltninger maa siges at ha virket til fuld tilfredshet, da kvægavlen har gaat jevnt og sikkert fremover.

Meierierne i amtets byer har gaat bra; men i de øvre og midtre bygder har de fortsat at føre en mer eller mindre kummerlig tilværelse. Melkeprisen er altfor lav til, at de kan faa nogen almen tilslutning, og som følge derav blir driftsutgifterne pr. liter melk for stor.

Av amtets 6 kontrollforeninger vil det ogsaa av regnskapet fremgaa, at melkepriserne har været for lav. Disse foreninger, som ydes støtte av saavel stat som amt, har hat stor betydning for at faa indført en mer rationel føring.

Kreaturpriserne har i hele perioden været større end før og steg jevnt til og med 1909, da de naadde sit høidepunkt; siden har de været dalende.

b) Hesteavlens fremgang har fortsat, og den tid er ikke fjern, da amtet kan forsyne sig selv med hester. Kvaliteten har ogsaa i perioden gaat betydelig frem. Av amtshingster Hayes to — en østlands- og en vestlandshingst. Av disse har særlig østlandshingsten været godt benyttet. Men ved det stigende opdræt vil det let skjønnes, at én østlandshingst er altfor litet til at avhjelpe kravet til hingst. Der har altsaa været mangel paa førsterangs hingster i femaarsperioden.

c) Saueavlens har været støttet ved en sauehjord, ved mindre lokale utstillinger i distrikterne og ved fortsat indkjøb av avlsdyr fra Stavanger til gaardbrukere, som paa forhaand hadde bestilt saadanne. Desuten har landhusholdningsselskapet det sidste aar ydet bidrag til fælles sommerhavning for sau. Alle disse ting har uten tvil bidraget til at støtte den i forrige periode vaaknende interesse for saueavlens, saa den nu maa siges at være i god fart og paa en høide som neppe før.

d) Svineavlens har fortsat og gjort gode fremskridt. Fra de 6 avlscentrer (hvorav ett har landsvin) har der været spredt gode avlsdyr utover amtet. De gode fleskepriser har støttet arbeidet, saa man kan vel nu anta, at amtet fleskeføder sig selv.

Utdeling av skrifter og stipendier er i femaaret fortsat i samme utstrækning som tidligere.

Av torvstrøanlæg var der i amtet i 1910 4 stkr. nemlig:

Herreder.	Arbejdsstyrke.	Mængde.	Produktionsværdi.
Drangedal	3	650 m ³ .	ca. kr. 700.00
Solum	1	445 «	« 91.25
Hollen	1 à 2	440 «	« 500.00
Bø	3 à 4	—	—

De beløb, som i femaaret har været disponert av landhusholdningsselskapet, har utgjort:

A a r.	Statsbidrag.	Amtsbidrag.	Osterhaus'ske legat, Norges Vel, brændevinssamlagenes overskud m. v.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906	14 035.42	13 460.48	1 200.00
1907	15 813.98	15 375.43	1 200.00
1908	17 593.66	15 570.44	2 278.29
1909	20 912.12	18 735.00	2 348.76
1910	20 993.84	15 487.50	2 400.00
Tilsammen	89 349.02	78 628.85	9 427.05

N. A m t e t s l a n d b r u k s s k o l e paa amtets eiendom Søve ved Ulefoss har i femaaret været i virksomhet som tidligere. Skolen har i periodens fem aar hat følgende antal elever. I 1906 10 heltbetalende, 9 halvtbetalende og 3 fripladser ved det ordinære kursus, 2 ved vinterkurset og 6 heltbetalende og 6 fripladser ved jentekurset. I 1907 og 1908 var elevantallet det samme, mens alene antallet av fripladser og halvtbetalende økedes. Der meldte sig hvert aar flere elever til optagelse, end man kunde ta.

I 1909 fik man en ny plan, og efter denne er her nu 3 grupper av elever:

Gruppe I. 2 vintre og mellemliggende sommer med lærlingssystem.

Gruppe II. 2 vinterhalvaar — teoretisk undervisning, dog skal eleverne i denne gruppe delta i husdyrøgt.

Gruppe III. Et teoretisk kursus paa ca. 5 maaneder.

Med hensyn til jenteskolen er der saadan forandring, at her blot avholdes et ca. 5¹/₂ maanedes kursus fra april til oktober, men med optagelse av henimot det tredobbelte antal mot før. I henhold hertil optoges jenter i vaar, hvilke utgik fra skolen i høst.

3. Optagelse av elever.

Til optagelse i de forskjellige grupper ved landbruksskolen meldte sig i gruppe I 30 aspiranter, i gruppe II 4 aspiranter og i gruppe III 6 aspiranter. Flere av de, som hadde meldt sig til gruppe III, har senere ønsket sig overflyttet til gruppe II. Endel av aspiranterne i de forskjellige grupper har senere trukket sig tilbake. Optagelse i de forskjellige grupper stiller sig saaledes for 1909:

Gruppe I:	13	heltbetalende,	4	halvtbetalende,	5	fripladser.
— II:	6	—	1	—	1	—
— III:	2	—	.	—	.	—
Jentekurset:	11	—	4	—	12	—

For 1910 optoges henholdsvis i grupperne 18, 4, 5 og i jentekurset 32 elever.

2. Skogdrift.

A. De enkelte herreder.

Drangedal.

I herredet er der skog av betydelig utstrækning. Den bestaar væsentlig av barskog, mest furu, mindre gran, samt endel løvskog saasom birk, asp med flere sorter. Skogen er i bestandens tæthet og veksterlighet i femaaret gaat merkbart frem. De store dimensioner er dog gaat meget tilbake. Fra herredets skoger leveres der saavel større salgslast (sagtømmer og anden større rundlast) som smaa-tømmer (props, sliperilast o. lign.) i ganske betydelig omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke utenfra, heller ikke brændeved. Andet brændsel brukes omtrent ikke, og der foregaar ikke inden herredet nogen brændtorvdrift. Der sælges noget skaaret ek, furuplanker og bord, mens høvlede bord kjøpes i noget omfang. Snaumark findes i større utstrækning. Den private skogeier foretar nogen saaning og plantning samt tildels nogen utgrøftning av skogmyr. Kongler til utvinding av træfrø indsamles kun i ringe mængde. Ved en fornuftigere hugst og skogrenskning maa det i det hele siges, at skogskjøtselen er gaat frem i femaaret.

Sannikedal.

Henimot ³/₄ av herredets areal dækkes av skog, hvorav 45 pct. furu, 35 pct. gran, mens 20 pct. er løvskog. I forrige femaarsberetning nævntes, at skogen i tæthet og veksterlighet var gaat merkbart tilbake; men er der i dette

femaar spor til bedring heri. Dimensionerne er dog fremdeles gaat en del tilbage. I noget omfang leverte skogen saavel større salgslast som smaatømmer, likesom salg av brændeved er av betydning for herredet. Anden brændsel brukes ikke, og der findes ikke større torvmyrer, hvorfra torv med lethed kan hentes; der foregaar ingen større torvdrift. Træmasse leveres fra herredet i noget omfang, og det kjøper ikke i noget betragtelig omfang andre skogprodukter. Snaumark findes kun i ringe utstrækning, og nogen plantning eller saaning fra den private skogeiers side foregaar kun i ringe omfang. Heller ikke større utgrøftning av skogmyr. Kongler indsamles ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, særlig ved utrydning av kratskog og mindre levedygtig eller forkrøblet underskog.

S k a a t ø.

Henimot halvparten av herredets areal er dækket av skog, hvor de væsentlige træsorter er furu og gran. I forrige femaarsberetning nævntes, at skogens tæthed og veksterlighet var merkbart gaat tilbake, men er den i denne henseende i femaaret væsentlig uforandret. Dette gjælder ogsaa dimensionerne. Fra herredets skoger leveres der mindre partier av større salgslast og noget mer av smaatømmer. Salg av brændeved er av nogen betydning. Bygningstømmer og brændsel kjøptes ikke, der bruktes litt stenkul og koks som brændsel, torv derimot ikke. Torvmyr av større utstrækning findes ikke, heller ingen større torvdrift. Snaumark findes kun i ringe omfang, og den private skogeier foretar kun i litet omfang saaning, plantning eller utgrøftning av skogmyr. Indsamling av kongler foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat frem med hensyn til skjønssommere hugst.

B a m l e.

Over $\frac{3}{4}$ av herredets areal er dækket av skog, hovedsagelig furu og gran, samt endel birk, asp og or. Tætheten for større tømmer er noget avtåt. Større salgslast og smaatømmer levertes i noget omfang. Herredet maa kjøpe bygnings-tømmer, særlig skaarne materialer. Salg av brændeved foregaar i noget omfang, og saadan kjøptes ikke. Stenkul, koks eller torv bruktes ikke som brændsel. Torvmyrer findes kun i liten utstrækning, og nogen torvdrift foregaar endnu kun i ringe omfang. Herredet sælger noget cellulose, men kjøper endel høvlede og skaarne materialer. Formentlig i ringe omfang findes der snaumark skikket til skogkultur. Den private skogeier foretar ikke saaning eller plantning i sin skog, og kun i ubetydelig omfang foregaar der nogen utgrøftning av skogmyr. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foregaar ikke. I skogskjøtselen er der i femaaret ikke foregaat nogen forandring.

E i d a n g e r.

Halvparten av herredets areal er dækket av skog, hvorav $\frac{2}{3}$ gran, $\frac{1}{3}$ furu samt løvskog. Skogen er med hensyn til dimensioner gaat merkbart tilbake. Større salgslast og smaatømmer leveres i betydelig omfang. Herredet behøver

ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning, og anden brændsel brukes ikke. Torvmyrer av nogen utstrækning findes ikke, og der foregaar ingen torvdrift. Herredet sælger ikke forædlede eller andre uforædlede skogprodukter, likesom det heller ikke kjøper saadanne. Snaumark skikket til skogkultur findes slet ikke. Den private skogeier foretar i ringe omfang saaning eller plantning, men slet ingen utgrøftning av skogmyr eller innsamling av kongler til utvinding av træfrø.

G j e r p e n o g S l e m d a l.

I herrederne er der skog av betydelig utstrækning. Skogen bestaar av $\frac{3}{6}$ gran, $\frac{2}{6}$ furu og $\frac{1}{6}$ løvskog. Skogen er gaat frem i tæthed og veksterlighet i femaaret, men noget tilbake med hensyn til dimensioner, dog ikke meget. Fra herredernes skoger leveres der av større salgslast ca. 10 000 tylvter eller ca. 25 000 loads aarlig og av smaatømmer ca. 15 000 tylvter eller ca. 20 000 loads. Salg av brændsel er av nogen betydning, der kjøpes ikke bygningstømmer eller brændsel, og der brukes ikke større koks, stenkul eller torv som brændsel. Torvmyrer av betydelig utstrækning findes, og der foregaar ogsaa endel torvstrødrift. I noget betraktelig omfang sælges eller kjøpes der ikke skogprodukter. Snaumark skikket til skogkultur er der kun i ringe omfang. Den private skogeier foretar i noget omfang saavel saaning og plantning i sin skog som utgrøftning av skogmyr, likesom der ogsaa innsamles noget av kongler til træfrø. I det hele er skogskjøtselen i femaaret ved grøftning, mer skjønksom hugst, saaning og plantning gaat frem.

S o l u m.

I herredet er der skog av betydelig utstrækning, væsentlig bestaaende av furu og gran, omtrent halvparten av hvert slags. Skogen er i femaaret gaat merkbart frem med hensyn til tæthed og veksterlighet samt i dimensioner. Fra herredets skoger leveres i noget omfang større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke, men derimot brændeved ved byerne, og salg av saadan er delvis av nogen betydning. Stenkul og koks brukes i betraktelig utstrækning som brændsel, torv derimot ikke. Der findes i herredet torvmyr, og delvis foregaar der nogen torvstrødrift. Herredet hverken sælger eller kjøper forædlede eller uforædlede skogprodukter. Snaumyr skikket til skogdrift findes slet ikke. Den private skogeier foretar kun i ringe omfang saaning eller plantning i sin skog eller utgrøftning av skogmyr. Innsamling av kongler til træfrø finder ikke sted. Skogskjøtselen gaar fremad ved den mere rationelle hugst.

H o l l e n.

I herredet er antagelig henimot $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, som bestaar av omtrent like meget av gran og furu, med en ubetydelighet av løvskog. Skogen er avtat noget i tæthed, mens veksterligheten er uforandret og god. De større

dimensioner er avtat endel paa grund av sterk hugst. Herredet leverer større salgslast i noget omfang og smaatømmer i mindre omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved, og salget av sidstnevnte er av ringe betydning. Der brukes litt koks som brændsel, men ikke stenkul eller torv. Torvmyr eller torvdrift findes ikke. Fra sliperierne ved Ulefoss leveres træmasse i ganske betydelig omfang, men ellers kjøper ikke herredet skogprodukter. Snaumark skikket til skogkultur findes ikke, og i ringe omfang foregaar saaning eller plantning i den private skog, utgrøftning av skogmyr sker i ringe omfang. Kongler til træfrø indsamles ikke. Skogskjøtselen er ikke gaat fremad.

L u n d e.

Omtrent $\frac{3}{4}$ av herredets areal er dækket av skog, væsentlig bestaaende av gran og furu, samt litt birk, asp og or. Skogen er antagelig gaat litt tilbake med hensyn til tæthet, mens dimensionerne er omtrent de samme. I betydelig omfang leverer herredet saavel større salgslast som smaatømmer. Bygningstømmer kjøpes ikke, likesom salg av brændeved er av ringe betydning, derimot kjøpes endel ved fra Ulefoss paa grund av den lave pris. Stenkul, koks og torv brukes ikke. I herredet findes torvmyr i betydelig utstrækning, men der foregaar ikke nogen større torvdrift. Skogprodukter sælges ikke, derimot kjøpes endel bord og planker. Snaumark skikket til skogkultur findes i noget omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog i ringe omfang, mens utgrøftning av skogmyr foregaar i noget omfang. Kongler til træfrø indsamles ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet der utvises mere forsigtighet under blinkningen, hvorved man sparer de mest veksterlige trær.

B ø.

I herredet er ca. $\frac{2}{5}$ av flateindholdet dækket av skog, gran $\frac{8}{20}$, furu $\frac{9}{20}$, resten birk, asp o. s. v. Skogbestandens tæthet, veksterlighet o. l. er i femaaret uforandret, mens den er gaat merkbart tilbake med hensyn til dimensioner. Herredet leverer salgslast (sagtømmer og større rundlast) og smaatømmer (props, sliperilast o. l.) i noget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg og kjøp av brændeved foregaar ikke. Der benyttes hverken stenkul, koks eller torv til brændsel. Torvmyr findes ikke. Skogprodukter sælges ikke, men derimot kjøpes høvlede bord. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Der foretages ikke innsamling av kongler til træfrø. Skogskjøtselen er ikke gaat frem.

S a u d e.

I herredet er ca. $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, gran $\frac{3}{8}$, furu $\frac{3}{8}$, or, asp og birk $\frac{2}{8}$. Skogbestanden er i tæthet forandret, dimensionerne er i tilbakegang. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke, likesom der heller ikke foregaar kjøp og salg av brændeved.

Til brændsel brukes litt stenkul, koks og torv.

Torvmyr findes i ubetydelig utstrækning, og der foregaar ingen større torvdrift. Skogprodukter sælges ikke, men derimot kjøpes planker, rubord og høvlede bord. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyrer i ringe omfang. Ingen nævneværdig innsamling av kongler til utvinding av træfrø foregaar.

Skogskjøtselen er gaat noget frem paa grund av forstandig hugstmaate.

H i t t e r d a l .

I herredet er omtrent $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, gran og furu, mest furu. Skogbestandens tetthet og veksterlighet er gaat frem i betydelig omfang, for større dimensioner er den gaat noget tilbake. Herredet leverer større salgslast i betydelig omfang og smaatømmer i noget omfang. Endel bygningstømmer, bord og planker kjøpes. Salg av brændeved foregaar i ringe omfang, likesom der heller ikke kjøpes noget. Til brændsel brukes kul, koks og litt torv. Torvmyr findes ikke, og der foregaar ingen torvdrift. Der sælges ikke skogprodukter; men nogen bord og planker kjøpes. Snaumark skikket til skogkultur findes ikke, og den private skogeier foretar saaning og plantning samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Innsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet skogbunden opryddes, og der utvises mere omhu for ungtrær og planter under skogarbeidet.

T i n n .

I herredet er ca. 200 000 maal av arealet dækket av skog, mest gran, furu og birk, samt noget asp og or. Skogbestandens tetthet er gaat merkbart tilbake, dimensionerne er ogsaa antagelig gaat tilbake noget. Herredet leverer større salgslast i noget omfang og smaatømmer i betydelig omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke.

Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Der kjøpes ogsaa endel brændeved. Stenkul og koks til brændsel brukes, men derimot brændes ikke torv. I herredet findes saavidt vites ikke torvmyr, og der foregaar ingen torvdrift. Herredet sælger ikke skogprodukter, men kjøper høvlede bord og planker. Snaumark skikket til skogkultur findes ikke. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Innsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet blinkningen foregaar med mer omhu end tidligere.

G r a n s h e r r e d o g H o v i n .

I herrederne er en væsentlig del av arealet dækket av skog, gran og furu, omtrent like meget av hver sort. Herredet leverer større salgslast og smaa-

tømmer i betydelig omfang. Der kjøpes ikke bygningstømmer. Salg og kjøp av brændeved foregaar ikke. Stenkul, koks og torv benyttes ikke til brændsel, likesom der heller ikke foregaar nogen torvdrift. Herredet hverken kjøper eller sælger skogprodukter. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinning av træfrø foregaar ikke. Skogskjøtselen er gaat noget fremad.

H j a r t d a l.

I herredet er ca. $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, mest gran og furu, omtrent halvparten av hver sort, andre sorter er ubetydelig. Skogbestandens tetthet, veksterlighet o. l. er gaat frem noget, dimensionerne staar omtrent ved det samme, kanskje heller noget tilbake. Herredet leverer større salgslast i ringe omfang, mens smaatommer leveres i meget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg av brændeved har ingen videre betydning for herredet, likesom der heller ikke gjennomgaaende kjøpes noget. Stenkul, koks eller torv brukes ikke til brændsel. Torvmyr findes ikke, og der foregaar ingen torvdrift. Skogprodukter hverken kjøpes eller sælges. Snaumark skikket til skogkultur findes ikke. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog, samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Til utvinning av træfrø indsamles ikke kongler, men der kjøpes mest planter. Skogskjøtselen er gaat frem, særlig med utlæggelse av ulønsomt slaatteland og verving av ungsbogen.

S e l j o r d.

I herredet er ca. $\frac{5}{12}$ av arealet dækket av skog, gran og furu. Skogbestandens tetthet, veksterlighet o. l. er gaat litt frem, dimensionerne i hølandet tilbake, i lavlandet litt frem. Større salgslast leveres i betydelig omfang, av smaatommer mest sliperilast. Herredet kjøper ikke bygningstømmer, likesom der heller ikke foretages kjøp og salg av brændeved.

Stenkul, koks eller torv brukes ikke til brændsel. Der findes ikke torvmyr, og torvdrift foregaar ikke. Skogprodukter sælges ikke utenbygds, men der kjøpes endel høvlede bord. I herredet findes snaumark i ringe omfang, og den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinning av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet man hugger forsigtigere end før og rensker skogbunden bedre for top og kvist.

K v i t e s e i d.

I herredet er $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, væsentlig gran og furu samt endel birk, asp og or. Skogbestandens tetthet er gaat merkbart frem, mens dimensionerne er gaat noget tilbake. Herredet leverer større salgslast i noget omfang og smaatommer i betydelig omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet, mens kjøp av brændeved ikke

foregaar. Stenkul, koks og torv brukes ikke til brændsel. I herredet findes ingen torvmyr, og der foregaar ingen torvdrift. Kjøp og salg av skogprodukter foregaar ikke.

Snaumark skikket til skogkultur findes ikke. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyr i noget omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, særlig ved saaning, plantning og grøftning.

N i s s e d a l.

I herredet er omtrent $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, mest gran og furu, samt birk, asp og or. Skogbestandens tæthet er ved forsigtig behandling gaat fremover, dimensionerne holder sig omtrent ved det samme. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg av brændeved har nogen betydning for herredet, mens kjøp av samme ikke foregaar. Stenkul, koks og torv brukes ikke. Torvmyr findes ikke, og der foregaar ingen torvdrift. Skogprodukter sælges ikke, og der kjøpes ikke videre, kun endel høvlede bord og planker. Snaumark skikket til skogkultur findes i noget omfang. Den private skogeier foretar ikke saaning og plantning i sin skog. Utgrøftning av skogmyr foretages i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø findes ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, særlig ved renskningshugst.

F y r e s d a l.

I herredet er $\frac{1}{2}$ parten av arealet dækket av skog, hovedsagelig gran og furu. Skogbestandens veksterlighet er gaat frem, tætheten derimot tilbake, likeledes dimensionerne. Herredet leverer større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Der kjøpes ikke bygningstømmer. Salg og kjøp av brændeved foregaar ikke. Stenkul, koks og torv brukes ikke til brændsel. Torvmyr findes ikke i herredet. Skogprodukter hverken sælges eller kjøpes. Snaumark skikket til skogkultur findes i noget omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyr i noget omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Ved grøftning, renskning og saaning er skogskjøtselen gaat fremad.

M o.

I herredet er ca. $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, gran, furu, birk, asp og or m. fl. Skogbestandens tæthet, veksterlighet o. l. staar omtrent ved det samme. Dimensionerne er gaat noget tilbake. Herredet sælger større salgslast og smaatømmer. Bygningstømmer kjøpes ikke. Der sælges ikke noget videre brændeved, hovedsagelig til herredets indvaanere. Brændeved kjøpes ikke. Stenkul, koks og torv brukes ikke til brændsel. Torvmyr findes kun i heiene, og der foregaar ingen torvdrift. Skogprodukter sælges ikke, derimot kjøpes endel høvlede

bord og planker. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog i noget omfang, mens utgrøftning av skogmyr foretages i ubetydelig utstrækning. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet man er forsigtigere med vedfang og verner skoggrunden mer end før.

L a a r d a l.

I herredet er ca. $\frac{3}{4}$ av arealet dækket av skog, gran og furu, mest gran. Skogbestandens tæthet, veksterlighet o. l. har holdt sig nogenlunde godt, dimensionerne er gaat noget tilbake. Herredet leverer større salgslast i noget omfang, mens der av smaatømmer leveres meget. Der kjøpes ikke bygningstømmer. Salg og kjøp av brændeved foregaar ikke. Til brændsel brukes ikke stenkul, koks eller torv. I herredet findes ikke torvmyr, og der foregaar ingen torvdrift. Skogprodukter sælges ikke. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar endel saaning og plantning i sin skog, mens utgrøftning av skogmyr ikke foregaar. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat noget fremover.

V i n j e.

I herredet findes skog av betydelig utstrækning, gran, furu og birk. Skogbestandens tæthet og veksterlighet staar omtrent ved det samme. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg og kjøp av brændeved foregaar ikke. Til brændsel brukes ikke stenkul, koks eller torv. I herredet findes endel mindre torvmyrer, men der foregaar ingen torvdrift. Skogprodukter sælges ikke, men derimot kjøpes litt høvlede bord. Snaumark skikket til skogkultur findes i noget omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i sin skog samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet man er forsigtigere med at sælge til uthugst.

R a u l a n d.

I herredet er kun $\frac{1}{10}$ av arealet dækket av skog, gran, furu og birk, mest birk. Skogbestandens tæthet, veksterlighet samt dimensionerne er gaat tilbake. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg og kjøp av brændeved foregaar ikke. Til brændsel brukes ikke stenkul, koks eller torv. Torvmyr findes i betydelig utstrækning, men der foregaar ingen torvdrift. Kjøp og salg av skogprodukter foregaar ikke. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Utgrøftning av skogmyr foregaar ikke. Der foretages ikke indsamling av kongler til utvinding av træfrø. Skogskjøtselen er antagelig ikke gaat fremover.

B. Skogdriften i sin almindelighet.

For skogdriftens vedkommende maa femaarsperioden betegnes som glimrende, idet vekstbetingelserne i dette tidsrum har været særdeles gunstige, hvorfor skogens tilvekst har været mer end almindelig høi. Prisen paa skogprodukterne har været jevnt stigende, saa skogenes nettoavkastning er blit meget stor. De høie priser har dog ikke bevirket nogen særlig forcert hugst, og man har i amtet været forskaant for skogjobberiet, hvorom der fra andre kanter av landet berettes.

Nogen nævneværdig skade paa skogen foraarsaket ved snebrud, skogbrand, insekter eller lignende er ikke indtruffet i løpet av femaaret.

Avsætningen paa tømmer har været meget god, idet træmasse- og papirfabrikkerne har utvidet sine anlæg, saa deres behov for raaprodukter er steget ganske betragtelig. Endvidere har de store nyanlæg i Østtelemarken behovet ganske store mængder av træmaterialer, som væsentlig er indkjøpt inden amtet.

Til lettelse for fremdriften av skogprodukterne er der i stor utstrækning anlagt skogsveier samt foretat elveforbedringsarbeider ved bygning av tømmerrender og dammer m. v.

Arbeidspriserne er steget ganske betragtelig i løpet av femaaret, og den dagløn, som for 5 aar siden var almindelig, kr. 2.50, er paa mange steder steget til mindst kr. 3.80 pr. dag.

Arbeidet for skogdriftens fremme har som i forrige femaar været ledet av Bratsbergs amts Skogselskap, hvis medlemsantal i 1905 utgjorde 1 020, i 1910 1 110. Selskapet har 24 underavdelinger utover hele amtet, og med hensyn til dets virksomhet henvises til de to nedenfor indtagne tabeller, hvorav én viser det utførte avgrøftningsarbeide i femaaret og én antal utplantede planter. Desuten har selskapet fortsatt sit opplysningsarbeide ved utdeling av «Tidsskrift for Skogbruk», avholdelse av foredrag og skogkurser samt i 1910 ved 15 blinkningskurser i amtets forskjellige distrikter. Disse kurser antages at ville bidra meget til opplysning og gjennomførelse av en forsigtigere skogbehandling og skjønnsommere hugst. Selskapet har ogsaa utdelt diplomer for de skolekredser, hvor der er utplantet mest, og hvor plantningen er utført med omsorg, saa den slaar godt til. Desuten har selskapet utdelt i 1910 fem præmier til huggere, som har udmerket sig ved forsiktig og omsorgsfull hugst. Selskapet har gjennom hele femaaret hat en forstkandidat hvert aar i ca. 6 maaneder, som ved reiser, foredrag og lignende har været til assistanse og retledning for skogeiere med hensyn til at gjennomføre en fornuftig og rationel skogdrift.

I 1909 besluttet amtstinget at opprette en kombinert post ved amtslandbrukskolen som amtskogmester og skogbrukslærer, og antages dette at ville bidra til videre opplysning om skogsakens store betydning. Man fik i dette aar ogsaa en planteskole i Drangedal og en i Hjartdal.

I det hele maa det siges, at sansen for veldrevet og rationelt skogbruk trænger jevnt og sikkert frem blandt amtets skogeiere. En fornuftig hugst gennemført over hele amtet vil bidra til ikke blot at bevare skogen, men ogsaa til at forbedre den. Først og fremst gjælder det da at komme bort fra den ødelæggende dimensionshugst, og i ethvert fald at la saadan planmæssig efterfølges av den fornødne renskningshugst tillikemed avgrøftning, plantning og saaning.

Skogeiernes sammenslutning i salgsforeninger er en foranstaltning, som i stigende grad vækker interesse i amtet, og eftersom sammenslutningens gavnlige virkninger viser sig, vil der vistnok bli skogeierforeninger i de fleste av amtets distrikter.

C. Avgrøftningsarbeider, utført med bidrag av amtets skogselskap:

Aar.	Samlet længde.	Paaregnet tørlagt areal.	Kostende av arbeidet.	Derav skogselskapets bidrag.
	Maal.	Maal.	Kr.	Kr.
1906.....	16 417	630.0	3 269.57	1 315.52
1907.....	33 517	1 318.5	5 550.00	2 760.63
1908.....	31 401	1 124.0	5 822.00	2 398.89
1909.....	17 099	527.0	3 101.57	1 287.73
1910.....	10 770	313.0	2 129.40	814.15
Tilsammen	109 204	3 912.5	19 872.54	8 576.92

Utplantninger foretat med bidrag av gratis planter fra amtets skogselskap:

Aar.	Antal deltagende skolebarn.	Antal utplantet ved skolebarn.	Antal utplantet ved		Samlet.
			1) ungdomslag	2) andre foreninger.	
1906.....	3 035	90 825	29 000	52 000	151 825
1907.....	3 287	98 790	21 000	57 000	156 790
1908.....	2 925	109 885	15 500	56 000	171 385
1909.....	2 683	91 790	16 000	51 000	158 790
1910.....	3 356	89 440	14 500	53 400	157 340
Tilsammen	15 286	480 730	96 000	269 400	796 130

Av de utplantede planter er ca. $\frac{1}{6}$ gran og $\frac{5}{6}$ furu. Ved siden herav er der utsaadd i femaaret antagelig ca. 40 à 50 kg. frø.

D. Gjennemsnittsprisen for gran- og furutømmer levert frit i Nordsjøelenserne var pr. load square beregnet engelsk maal:

1906	for maals bruk	kr. 11.00	med 1.50 faldende priser
1907	« —«—	« 11.50	—«—
1908	« —«—	« 12.25	—«—
1909	« —«—	« 12.75	—«—
1910	« —«—	« 13.00	—«—

eller gjennemsnittlig for hele femaaret kr. 12.10, mens gjennemsnittsprisen for forrige femaar var kr. 10.25. Dette er en stigning i prisen av 17.11 pct.

E. De offentlige skoger.

Fra amtets embedsgaardskoger solgtes der til rothugst efter foretat utblinkning ved offentlig auktion følgende partier: samlet i 1906 997½ tylvt, pris kr. 34 700; i 1907 1 018 tylvter, pris kr. 21 019; i 1908 40 tylvter, pris kr. 3 180. De opnaade priser ved denne salgsmåte var gjennemgaaende meget tilfredsstillende.

I aarene 1909 og 1910 er der ikke foretat saadanne salg, idet rotsalg altid som foran nævnt bør efterfølges av en renskningshugst, hvad ogsaa er befulgt, og salget er foregaaet efter de vanlige dimensioner. I 1909 opnaades der saaledes for gran fra Hollen prestegaardskog kr. 18 for overmaals, kr. 16 for maals, og vanlig faldende priser. I Bamle betaltes efter kr. 17 for overmaals og kr. 15.50 for maals m. v. «Disse priser for almindelig grantømmer», uttaler skogforvalteren i sin aarsberetning for 1908, «er vel de høieste, som nogensinde er betalt i Skiensvasdraget. Aarsaken til, at saadanne priser kom op, kom utvilsomt av den sterke konkurranse mellem sagbrukene, sliperierne og cellulosefabrikkerne i vasdraget. Det har vist sig ved salgene i høst, at det offentlige kan opnaa adskillig større priser end private. Dette har vel sin grund i, at tømmeret fra de offentlige skoger som regel er av god kvalitet og frembydes i større partier».

Tømmerpriserne i 1910 viste trods den megen tale om, at toppriserne var naadd i 1909, allikevel en stigning. Der betaltes i Eidanger og Solum kr. 15 for maals mot i aaret i forveien kr. 14. I Bø prestegaards skog betaltes kr. 14.75 mot kr. 13.75.

Avgroftningsarbeiderne i statsskogene maatte 1909 og 1910 indstilles, grundet mangel paa habile arbeidere til rimelige priser.

F. Om de private skoger skriver bl. a. skogforvalteren i sine aarsberetninger følgende: 1906. «At privatskogene hugges sterkt under de nu raadende gunstige konjunkturer for trælasten, er indlysende.

Ved siden av skjønksom skogbehandling forekommer selvfølgelig ogsaa i disse distrikter vandalisme — uthugsthandler ned til saadanne lavmaal, at man maatte haabe paa snarlig indførelse av skogvedtægter for flere bygdelags vedkommende».

1907. «Skogen hugges overalt sterkt i tider som disse, og at der hugges sterkere end tilbørlig, er utvilsomt. Der gjøres mangesteds rent bord baade for 2 og 3 generationer. Tanken om at faa indført vedtægter er bragt frem ogsaa her i distriktet».

1908. «I enkelte bygder hugges meget hensynsløst og uten tanke paa fremtiden. Saaledes foregaar endnu salg av teiger til uthugst, hvor altsaa kjøperen kan rasere, som han vil. Det er et sørgelig syn disse uthugstteiger, som griner en imøte med de store snauflater, kun hist og her bevokset med endel gammelt løvkrat. Slik hugst burde forbydes ved lov. Efter kystdistriktet at dømme ser det ut, som om skogen er mest skamhugget, hvor der hører et litet skogareal til det enkelte bruk. I inlandsbygderne og opover Telemarken er nemlig skogbehandlingen ganske god.»

1909. «Trods de gode trælaskonjunkturer ifjor blev hugsten i Telemarken ikke i særlig grad forcert Dette vidner om, at skogeierne her har forstaaelsen av, at det nu gjælder at passe paa skogen. Interessen for rational skogbehandling er steget sterkt, og den nu endelig i Bratsbergs amt ansatte skogmester vil derfor faa et stort og taknemlig arbeidsfelt. Ved en jevn aarlig avvirken skjøtter man skogen paa en langt bedre maate end ved at foreta store hugster med en gang».

1910. «I privatskogenes drift er ingen nævneværdig forandring indtraadt i det sidste aar. Skogene hugges paa mange steder sterkere, end de kan taale, og der gjøres endnu altfor litet for at bevare ungsbogen og sikre etterveksten. Interessen for og trangen til kundskap om skogens rette behandling er dog i stadig stigende».

Det bemerkes, at der i femaaret og senere er indført skogvedtægter i adskillige av amtets bygder.

G. Utførselsmængden i m³ av trælask fra toldstederne i Bratsbergs amt utgjorde i femaaret:

Toldsteder.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Kragerø	62 103	62 777	52 057	32 958	38 908
Langesund	3 865	138	529	-	-
Brevik	24 555	24 305	26 838	14 960	12 482
Porsgrund	149 535	142 001	99 183	76 202	77 823
Skien.....	57 789	45 801	34 094	27 402	21 543

H. Utførselsmængde i kg. av træmasse, cellulose og papir utgjorde i:

	Skien.	Porsgrund.	Brevik.	Kragerø.
1906.				
Træmasse, tør.....	4 854 060	720 000	-	-
Do. vaat	18 443 310	10 060 530	280 000	19 881 180
Cellulose, tør	8 930 510	6 566 470	250 000	-
Do. vaat	50 000	-	-	-
Pakpapir	607 060	97 000	414 070	-
Trykpapir	21 270 610	520 010	3 579 100	-
1907.				
Træmasse, tør.....	5 188 480	1 206 000	130 000	-
Do. vaat	30 053 470	12 598 000	1 450 000	25 790 600
Cellulose, tør	8 118 880	5 909 550	665 000	-
Do. vaat	571 000	961 000	-	-
Pakpapir.....	1 193 880	243 560	597 140	-
Trykpapir	14 626 570	1 189 100	3 466 810	-
1908.				
Træmasse, tør.....	4 807 820	880 000	-	-
Do. vaat	29 191 970	14 387 520	260 000	22 563 400
Cellulose, tør	6 022 600	5 520 670	225 000	-
Do. vaat	70 000	510 000	-	-
Pakpapir	1 817 200	322 880	773 170	-
Trykpapir	20 402 220	1 484 260	5 533 500	-
1909.				
Træmasse, tør.....	4 356 310	444 400	10 000	-
Do. vaat	29 459 260	14 724 500	326 000	26 084 700
Cellulose, tør	3 561 400	5 176 700	350 000	-
Do. vaat	24 000	102 000	-	-
Pakpapir	2 405 730	112 070	762 050	-
Trykpapir	20 971 650	979 100	7 705 000	-
1910.				
Træmasse, tør.....	3 989 190	1 381 760	55 000	-
Do. vaat	32 027 600	12 548 000	80 000	22 285 950
Cellulose, tør	2 251 600	4 994 020	85 000	-
Do. vaat	-	-	-	-
Pakpapir	2 905 810	72 430	473 890	-
Trykpapir.....	27 646 020	1 357 760	6 817 250	-

I. Fløtningsvæsenet.

Vasdragets navn.	Fløtningsforening eller ikke.	Herreder, hvor tømmeret hovedsaglig er hugget.	Antal tyltver tømmer og smaalast sluppet i vasdraget.				
			1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
1. Kragerø hovedvasdrag	Kragerøvasdragets fællesfløtningsforening.	Drangedal og Sannikedal.	64 482 ⁸ / ₁₂	69 154	55 368 ¹⁰ / ₁₂	42 306 ¹ / ₁₂	48 837 ⁷ / ₁₂
2. Herreelven (østre og vestre vasdrag) med Kilevandet, Veiaaen og Fjeldelven.	Herrevasdragets fællesfløtningsforening	Kilebygden, Mælum, Bamle, Solum og Hollen	17 839	15 772	17 049	21 545	17 110
3. Fossing vasdrag	Ingen	Bamle	10 150	6 470	3 000	3 700	6 800
4. Aabyelven	Aabyelvns fællesfløtningsforening.	Bamle	2 404	2 372	1 514	2 421	1 011
5. Skiensvasdraget med samtlige ovenfor Skien beliggende vasdrag.	Skiensvasdragets fællesfløtningsforening	Solum, Gjerpen, Hollen, Lunde, Kviteseid, Mo, Vinje, Rauland, Laardal, Bø, Saude, Hitterdal, Hjartdal, Gransherred, Seljord, Hovin, Tinn.	174 301 ⁹ / ₁₂	163 989 ² / ₁₂	116 814 ¹¹ / ₁₂	175 492 ¹⁰ / ₁₂	150 126 ¹¹ / ₁₂
6. Falkumelven med Bø og Moelven.	Ingen	Gjerpen	19 000	20 000	17 500	20 700	22 800
7. Arendals vasdrag med samtlige bivasdrag i Nissedal og Fyresdal samt Skafsaa, forsaa-vidt angaar Skrevand og Aamdalselven	Arendals fællesfløtningsforening.	Mo, Fyresdal, Nissedal	73 251 ¹¹ / ₁₂	74 440	65 689 ¹ / ₁₂	84 571 ¹¹ / ₁₂	77 255
		Tilsammen	361 429 ⁴ / ₁₂	352 197 ² / ₁₂	399 018 ⁸ / ₁₂	350 736 ¹⁰ / ₁₂	323 940 ⁶ / ₁₂

Samlede fløtningsutgifter i Skiensvasdragets fællesfløtningsforening utgjorde i:

1906	kr. 330 000	eller pr. tylvt	kr. 1.90
1907	« 340 000	—«—	« 2.05
1908	« 270 000	—«—	« 2.30
1909	« 310 000	•—«—	« 1.75
1910	« 290 000	—«—	« 2.52

3. Fiskerier.

Fiskeribedriften spiller fremdeles ikke nogen større rolle i amtets næringsliv. I 1909 var der saaledes kun 634 personer, som i henhold til lov av 8 august 1908 var forsikringspligtige inden amtet, og som hadde betalt sin kontingent. Av disse personer var 630 mænd og 4 kvinder. Der var 313 havfiskere og 320 fjordfiskere samt 1 fangstmand. Frivillige forsikrede fandtes ikke. Samlet præmiebeløp kr. 961.

Amtets havfiskeflaate er ikke stor og bestaar væsentlig av dæksfartøier paa 30 à 40 fots længde, idet denne type erfaringsmæssig har vist sig mest tjenlig her. Der er i løpet av femaaret anvendt forholdsvis ikke saa ubetydelige beløp for at gjøre den ældre flaate mer konkurransedygtig ved at utstyre fangstfartøierne med motor. Da al fisk omtrent udelukkende sælges til ferskfiskmarkederne, spiller motordrift i fartøierne en væsentlig rolle med hensyn til fiskets lønsomhet. Fristen til rutedampskibenes avgang er nemlig som regel saa kort, at en times senere ankomst til havn kan reducere dagsfangstens værdi saa betydelig, at fisket ikke svarer sig.

Til denne modernisering er der ogsaa til dette amts fiskeribefolkning ydet laan av Havfiskefondet, men ikke i den utstrækning, som kunde være ønskelig. I de interessertes kredser er der nu oppe forslag om et eget havfiskefond for S k a g e r a k k y s t e n, med noget lempeligere laanevilkaar, og vil opprettelsen av et saadant fond ha stor betydning for fremme av fiskeribedriften inden amtet. Amtets kystdistrikter maatte ha gode betingelser for saadan bedrift.

Arbeidet for ophjælp av bedriften har her i amtet været ledet av «Østlandske Fiskeriselskap», hvortil er tilsluttet to lokalforeninger inden amtet, nemlig én for Skaatø og Kragerø med 56 medlemmer og én for Langesund med 66 medlemmer. Til selskapets arbeide har amtet hvert aar ydet et mindre bidrag. Det opplysningsarbeide, som selskapet øver, synes at bære god frugt, idet sansen for bedre behandling av fisken er øket, og man har lagt vekt paa en hurtigere transport av varer til avsætningsstederne m. m.

I 1909 avholdtes der en fiskerintstilling i Kragerø (amtsbidrag kr. 300), og denne utstilling var en av de mest rikholdige og instruktive, som har været paa disse kanter av landet. Under utstillingen holdtes der et fiskermøte, der var

meget vellykket, og hvorunder den fyldige samling av redskaper og modeller blev forevist.

Bratsbergs og Nedenes amters gjensidige Assuranseforening for Fiskefartøier, traadte i virksomhet 1 januar 1909 og har i aarets løp forsikret 48 fartøier med en samlet takstverdi av ca. kr. 115 000 og samlet risiko av ca. kr. 80 000. Tiltrods for endel meget alvorlige uheld under en voldsom storm i december 1909 vil foreningen av første aars indtægter kunne avsætte et reservefond av ca. kr. 1 100 og tilbakebetale av aarspræmierne $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ pct. av de tegnede forsikringsbeløp.

(Se tabellen næste side.)

Utbyttet av laks- og sjørrettfisket, forsaavidt elvefisket angaar:

1906.	440 kg.	værdi kr.	800
1907.	400 «	— «	600
1908.	133 «	— «	200
1909.	70 «	— «	125
1910.	190 «	— «	400

Tilsammen 1 233 kg. værdi kr. 2 125

mot i forrige femaar 1909 kg. til værdi ca. kr. 3 600.

Amtet har hvert aar bevilget et bidrag paa kr. 290 til 3 fiskeutklækningsapparater, hvorav 1 paa Ulefoss, 1 i Kilebunden og 1 i Drangedal. Det i forrige beretning omhandlede apparat i Tinn er statsapparat og vil være istand om kort tid.

Ved utløpet av 1910 var hjemmehørende i amtet og dets byer følgende fiskefartøier:

Aapne baater med motor	62 stkr.
Motorfartøier	71 «
Mindre fartøier	27 «
Større fartøi	1 «

Tilsammen 161 stkr.

4. Bergverksdrift.

Den betydeligste grubevirksomhet i amtet har i femaaret fremdeles været grubedriften i Fehnsfeltet, hvor Ulefoss Jernverk har sin bedrift. I forbindelse med grubedriften er der jernstøperi. Driften blev noget mindre i de to sidste aar av femaarsperioden grundet lave malmpriser. I november 1910 igang-

Utbyttet av saltvandsfisket i femaaret 1906—1910.

A a r.	Sild og brisling.		Makrel.		Sei, lange etc.	Laks og sjørret.		Hummer.		Østers.	Samlet værdi.
	Mængde.	Værdi.	Mængde.	Værdi.	Værdi.	Mængde.	Værdi.	Mængde.	Værdi.	Værdi.	Ialt.
	Hl.	1 000 kr.	Stykker.	1 000 kr.	1 000 kr.	Kg.	1 000 kr.	Stykker.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1906	16 820	153.4	1 586 000	133.6	90.0	3 250	5.2	47 000	50.7	0.2	433.2
1907	11 551	95.2	1 840 000	183.4	76.2	4 180	6.4	100 000	87.0	0.1	448.3
1908	7 670	64.5	1 990 500	165.6	81.3	1 290	2.3	90 000	74.0		387.7
1909	85 600	49.3	1 570 000	169.8	140.3	6 300	9.6	42 000	26.5		395.5
1910	5 210	42.1	1 530 000	150.5	132.0	5 750	8.4	38 000	28.4	-	361.4
Tilsammen 1906—1910	126 851	404.5	8 516 500	802.9	519.8	20 770	31.9	317 000	266.6	0.3	2 026.1

satte verkets eier, kammerherre Cappelen, et anlæg for elektrisk smeltning av jernmalmen, og allerede den 28 januar 1910 sattes i drift ved Tinfoss Norges første elektriske masovn for smeltning av jernmalm. Ovnen er bygget efter Tinfoss Papirfabriks og ingeniør H. Bie Lorentzens system for 600 hk. og har med mindre avbrytelser senere stadig været i drift.

Paa basis av de med denne forsøksmasovn vundne gunstige resultater blev i december 1910 dannet aktieselskapet Tinfoss Jernverk med fuldt indbetalt norsk kapital 1 million kroner for anlæg av elektrisk jernverk paa Notodden for 10 000 hk. og med en beregnet aarlig produktion av 30 000 ton jern. Anlægget vil være i drift i løpet av 1912, og den nødvendige kraft sikres ved det i avsnittet industri nævnte kraftanlæg «Tinfoss II», hvor man vil raade over 15 000 hk. til dette bruk.

Malmen til Tinfoss Jernverk agtes tat fra Langø gruber ved Kragerø, hvor drift av jernfelterne er gjenoptat.

Bergmesteren bemerker i sin beretning for 1911 i anledning av disse nyanlæg, «at det er et glædelig tidernes tegn for vore jernverkers fremtidige trivsel, at denne gren av vor bergindustri er kommet under interessert og kyndig ledelse».

Ved Aamdals Kobberverk foregik der ganske stor drift i 1907, da der utvandt ca. 6 500 ton kobbermalm fra 15—30 pct. malmindhold, og der arbeidedes med noget over 100 mand. De senere aars daarlige kobberpriser i forbindelse med manglende kapital bevirket, at driften gik ned til en bagatel. Paa forskjellige andre steder er der ogsaa arbeidet paa kobberfelter, uten at driften fik noget omfang. Et selskap, som arbeidet i en grube ved Tinsjø, gik konkurs i 1909.

Paa sink- og blyforekomster i Bamle er der arbeidet en del i femaaret. Et engelsk selskap «Traag Mines Ltd» drev i 1906—1907 en forholdsvis ganske stor virksomhet, som saa meget lovende ut. Selskapet opførte i 1907 et større malmvaskeri beregnet paa at behandle 60 ton malm pr. dag, men vaskeriet arbeidet ikke tilfredsstillende; navnlig gik det daarlig med Elmoreprocessen, og der er arbeidet med forsøk paa andre opberedningsmetoder, uten at driften dog senere er optat i større utstrækning. Der er nedlagt en ganske stor kapital, antagelig mindst 3 à 400 000 kroner, og der søkes nu utvei til at faa yderligere kapital sikret. Driften var i 1909 og 1910 indskrænket til en 2 à 3 mand.

Det samlede utbytte av bergverksdriften i femaaret har været 165 038 ton til en samlet værdi av kr. 1 858 000, og gjennemsnitlig har bergverksdriften beskæftiget 332 mand aarlig.

Utbyttet for jernmalm, kobbermalm og sink- og blymalms vedkommende har i femaaret stillet sig saaledes:

A a r.	Jernmalm.			Kobbermalm.			Sink- og blymalm.		
	Produktions- mængde.	Værdi.	Mandskap.	Produktions- mængde.	Værdi.	Mandskap.	Produktions- mængde.	Værdi.	Mandskap.
	Ton.	Kr.		Ton.	Kr.		Ton.	Kr.	
1906	39 000	350 000	240	602	140 000	85	3 000	24 000	42
1907	38 600	390 000	246	6 638	170 000	129	300	3 000	62
1908	33 000	280 000	292	514	28 000	68	200	2 000	31
1909	18 000	135 000	213	423	61 000	27			2
1910	24 244	190 000	163	58	5 000	39	-	-	-
Ialt	152 844	1 345 000	¹ 231	8 235	404 000	¹ 69	3 500	29 000	¹ 27

¹ Gjennemsnitlig pr. aar.

Stenbrud findes i Gjerpen hvor der dog nu kun er én bedrift, mot 3 ved utgangen av 1905. Denne ene bedrift driver granitproduksjon og sysselsetter aaret rundt 4 à 5 mand. Der utvindes ca. 100 m³ til en samlet værdi av kr. 5 000.

Laardal har fremdeles to bedrifter for brynestensbrud og sysselsetter 16 mand. I femaaret er utvundet ca. 460 ton.

5. Industri.

A. Vasdragsreguleringer og utbygning av vandfald.

Faa amter har et vasdragsnet, som er bedre egnet til regulering end Bratsbergs amt, og er der i femaaret utført ganske enestaaende arbeider for at opnaa en forbedret vandføring i vasdraget og for at utnytte de mange og store vandfald, amtet har.

I forrige femaarsberetning nævntes, at Møsvandsreguleringen var gjennomført efter den vedtagne plan. Imidlertid viste det sig ved den første tapping av bassenget, at dammen ikke var tilstrækkelig betryggende under en saa stor opmagasinering, som det her var spørsmal om. De interesserte besluttet da bygning av en ny dam, og efter seks maaneders forcert arbeide og med dobbelt bekostning stod den nye dam færdig i helstøpt beton.

Den ældre dams høide var 10 meter, mens den nye dam opførtes i 12¹/₂ meters høide, samtidig som utløpet sænkedes 2 meter. Dæmningshøiden blev her ved øket fra 10 til 14¹/₂ meter og magasinet fra ca. 600 millioner kubikmeter vand til ca. 850 millioner.

Den paaregnede normale drifts vandføring efter denne regulering er 47 kubikmeter pr. sekund i Maaneelven. I Tinnelven gaar der nu normalt 75 kubikmeter pr. sekund, idet Tinnsjøreguleringen kommer til.

Det var først storindustrien, som magtet at nyttiggjøre sig amtets store vandfald, og i første række er det den nye industri, kvælstofindustrien, som i femaaret har gjort de største løft.

Denne skyldes en opfindelse av ingeniør Sam Eyde og professor Kr. Birkeland, og jeg vil i denne forbindelse gi plads for en kort omtale av den, idet jeg hitsætter hvad ingeniør Eyde selv skriver derom i en tidsskriftsartikel:

«Kvælstoffet utgjør som bekjendt et av planternes viktigste næringsstoffer, likesom det i sine forskjellige forbindelser spiller en stor rolle i en mængde kemiske produkter, som fremstilles ad industriel vei. Med utgangspunkt i den av professor ved Kristiania Universitet Kr. Birkeland opdagede elektriske lysbueform lykkedes det mig sammen med professor Birkeland efter talrike og efter-

haanden i større og større maalestok drevne forsøk at fremstille paa lønsom maate salpetersyre av raastofferne luft og vand. Ved hjælp av den saaledes fremstillede salpetersyre fabrikerer vi nu flere viktige kvælstofforbindelser som salgsvare. Et av de viktigste av disse forbindelser er det kunstige gjødningsstoff kalksalpeter eller «Norgesalpeter».

Jeg skal ikke i detaljer gaa ind paa den nye kvælstofindustri historie, men kun nævne, at den første fabrikk paa Notodden sattes igang i begynnelsen av 1905. I denne anvendtes 2 800 hestekræfter, som leiedes fra Tinfoss Papirfabrikk. I slutten av 1907 toges den av «Norsk Hydro-elektrisk Kvælstofaktieselskap» selv byggede kraftstation ved Svælgfoss (5 kilometer ovenfor Notodden) i bruk, og derfra føres nu (1911) ca. 40 000 elektriske hestekræfter til Notodden Salpeterfabrikker. For kort tid siden er ogsaa ved disse fabrikker tatt i bruk kraften fra en ny kraftstation ved Lienfoss (3 kilometer ovenfor Notodden), som kan levere indtil 20 000 hestekræfter.

Kraftstationen ved Svælgfoss er en av Europas største kraftstationer, og den nu færdige kraftstation ved Rjukan (der blir ialt 2 slike kraftstationer deroppe) er for tiden den største i verden i sit slags.

I 1907 startet Norsk Hydro-elektrisk Kvælstofaktieselskap sammen med en tysk gruppe representert ved «Badische Anilin- und Sodafabrik» de nye selskaper «Norsk Kraftaktieselskap», «A/S De norske Salpeterverker» og «Norsk Transportaktieselskap». Siden høsten 1911 har imidlertid «Norsk Hydro-elektrisk Kvælstofaktieselskap» aktiemajoriteten i de foran nævnte selskaper (der senere er opløst).

Skjønt en av vort lands yngste industrigrener vil kvælstofindustrien allerede inden næste sommer (1912) arbeide med 180 000 hestekræfter, og anlegg er i arbeide for yderligere 130 000 hestekræfter. Og vor kvælstofindustri er nu ikke bare efter norsk, men ogsaa efter europæisk mønster en stor bedrift.»

Ved imøtekommenhet fra «Norsk Hydro-elektrisk Kvælstof-selskap» — som nu er det eneste selskap, omfattende samtlige de store anlegg i Østtelemarken, og hvis leder er generaldirektør Sam Eyde — har jeg faat kortfattede beskrivelser av den nye Møsvandsdam og de øvrige av selskapets kraftanlegg i Hitterdalsvasdraget, og hitsætter jeg disse beskrivelser in extenso, da disse anlegg i lang fremtid vil komme til at spille en betydelig rolle i amtets næringsliv:

«Reguleringsdammen ved Møsvand.

Den nye reguleringsdam, som byggedes i aarene 1907—1909, muliggjør en reguleringshøide paa 14½ m., nemlig fra cote 900 til cote 914.5. Man faar herved et magasin paa ca. 850 mill. m³. Den aarlig avløpende vandmasse fra Møsvands 1 475 km² store nedslagsdistrikt er ca. 1 600 mill. m³. Ved ovennævnte magasin opnaaes en konstant vandføring paa ca. 47 m³ pr. sek. Regu-

leringsdammens krone ligger paa cote 915, og dammen har en maksimal høide av 20 m. Kronbredden er 3 m. Det hele byggerverk er utført av beton i blandingsforhold 1 : 3 : 5.

Saa vel bundplaten som selve dammen er meget omhyggelig drænert, og samtlige drænsrør munder ut i en inspektionskanal, som er indlagt mellem nordre landfæste og flomløpet. Halve dammens fundament er ført ned til fast og tæt fjeld, og er der langs hele forsiden sprængt en tætningsgrøft av ca. 2 m. dybde. Saa vel vand- som luftside er forsynt med et sterkt pudslag og overstrøket med siderosthen. Dammen har foruten flomløp, som avstænges ved naaler, 3 dybere-liggende tappeløp, som stænges ved hjelp av luker. Da det gamle elveløp ligger for høit for en tapning ned til cote 900, er der sprængt en 230 m lang tapnings-tunnel med 30 m² tversnit, som har sit indtak et stykke ovenfor det gamle elveos, og som fører vandet ned til dammens to dypest liggende tappeløp (cote 897). Alle maskinelle dele for manøvrering av tappelukerne er indebygget i betonhuser.

R j u k a n K r a f t a n l æ g .

Ved utførelsen av dette anlæg, som vel for tiden er verdens største, har man stadig hat specielt for øie at faa anlægget mest mulig driftssikkert. Denne fordring er sat i første rekke uten hensyn til de temmelig store økonomiske ofre, som man herved paadrog sig. Ved den direkte arbeidsutførelse har der været anvendt den mest omhyggelige kontrol, likesom til enhver tid de anvendte bygge-materialer har været underkastet kontrollerende prøver.

Anlægget er utbygget for en maksimalydelse av 155 000 hk. og en normal-ydelse av 135 000 hk. ved en regulert vandføring av 47 m³ i sek.; det bestaar av følgende enkelte dele:

D a m v e d S k a r s f o s s m e d i n d t a k . Maanas løp er ved Øvre Skarsfoss spærret av en indtaksdam, som er støpt av beton. Dammen er utført i blandingsforhold 1 : 4 : 6, og fundamentet overalt ført ned til fast fjeld, likesom hele dammen er meget omhyggelig drænert. Samtlige drænsrør munder ut i en inspektionskanal, som gaar i hele dammens længde. Paa vandsiden er lagt et 25 cm. tykt skikt 1 : 3, og bak dette yderligere et 75 cm. skikt 1 : 3 : 5. Alle av is og strømmende vand berørte dele av dammen er klædt med granit, og alle betonflater, som stadig staar under vand, er forsynt med et pudslag og overstrøket med siderosthen. Dammen er forsynt med bundavløp, hvorigjennem hele den opstuvete sjø kan uttappes for eventuelle reparasjoner. Paa dammens kroner er i hele længden anordnet overløp for flomvand. Avstængning foregaar ved hjelp av naaler. Regulert vandstand ligger paa cote 855. I indtaket er anbragt 3 sæt grove vrakgrinder, som hindrer gjennemløp av is, kvister og andre forurensninger. Hele vandtilførselen til tunnellen kan paa kort tid avstænges med en 40 m² jern-luke. Hele indtaket er klædt med sten og jernplater av 10 mm. tykkelse.

T u n n e l l e n er 4.2 km. lang og 26 m² stor. For at faa den hurtig færdig, blev der sprængt 7 indslag, som efter arbeidets avslutning blev igjenstøpt.

For delings bassængget er helt nedsprængt i fjeldet og utført med beton, som er pudset og strøket med siderosthen. Hele bassængget, som er ca. 1 000 m² stort, er overbygget. Vandet føres gennem 10 kammere til turbinledningerne. Til avstængning av rørene er i hvert kammer anbragt en luke, som manøvreres av et elektrisk spil. Like bak luken er anbragt vakuumentiler. Til yderligere sikring av rørene er ogsaa anbragt automatiske drosselklapper i forbindelse med luftventiler. Ved eventuelt indtrædende rørbrud stenges disse klapper automatisk.

De 10 rørledninger, som hver er ca. 700 m. lange, er utført av bedste sort flussjern, den øvre del av klinkede og den nedre del av helsveisede rør. Diameteren er fra 1.25 til 1.45, og hvert enkelt rørstykke er prøvet med et tryk, som er 50 pct. høiere end det normale arbeidstryk. I alle knæpunkter er anbragt kraftige forankringsklodser, som optar alle optrædende kræfter. Mellem klodsene er indbygget ekspansionsstykker for temperaturvariationer.

I kraftstationen, som er opført av beton og klædt med natursten, er monteret 10 hovedturbiner, som er utført som peltonhjul med 250 omdreininger pr. min. Turbinerne er levert av de verdensbekjendte firmaer J. M. Voith, Heidenheim, og Escher-Wyss, Zürich. Hvert firma har levert 5 maskiner, den maksimale ydelse for hver maskine er 15 500 hk. Til hver turbin er der direkte koblet en trefase-vekselstrømgenerator med 10—11 000 volts driftsspænding. Hver generator tilføres 28 m³ luft pr. sek. for avkjøling. 5 generatorer er levert av Allmänna Svenska Elektriska A/B, og 5 generatorer er levert av Brown Boveri, Baden. Foruten de nævnte 10 hovedaggregater, er der monteret en hjælpemaskine paa 1 000 hk. Avløpet fra samtlige turbiner gaar ut i en fælles undervandskanal, som er klædt med granit. Alle gulver, trapper, balkonger etc. er utført helt ildsikre. Fra kraftstationen føres kraften i 60 ledninger ned til Rjukan Salpeterverk, som ligger i en avstand av ca. 4½ km. Paa de første 1½ km. er ledningen utført av kobber, paa de sidste 3 km. er anvendt aluminium.

T i n n o s d a m m e n .

Dammen byggedes aar 1906—1907 for regulering av Tinnsjøen. Det opdæmmede magasin utgjør ca. 200 mill. m³, idet reguleringshøiden er 4 m. og sjøens areal ca. 50 km². Lavvand ligger paa cote 187.2 og høivand paa cote 191.2. Den regulerende vandføring fra Tinnosdammen utgjør 75 m³ pr. sek. Dammen er bygget av beton og jern — betonen i blanding 1 : 5 : 7.

Da der ved damstedet ikke findes fjeld, men kun grus og sand, er fundamentet utformet til en meget stor bæreplate av beton ca. 25 m. bred. Platens forkant danner en tætningsklods, som er ført ned til 1½ m. dybde, likesom der langs forkanten er nedrammet en spundvæg av jern. Saavel paa dammens opside som nedside er elveleiet sikret ved hjælp av stenplastring.

Det flomvand, som skal skaffes avløp gjennom dammen, utgjør ca. 800 m³. Da imidlertid dammens længde kun er ca. 90 m., er saa at si det hele bygverk

dannet som en lukonstruktion. Der er i det hele 18 dypløpsluker à 2.5×5.5 m., hvis bund ligger paa cote 185.5; et flomløp av 13 m. længde, hvis tærskel ligger paa 188.8, og som avstænges ved hjælp av naaler, samt et løp til gjennomslipping av tømmer. Damkronen ligger paa cote 194 og har en bredde av 4 m. Den tjener som bro for den almindelige færdsel mellem distrikterne paa begge sider av elven.

Svælgfoss Kraftanlæg,

som blev bygget aarene 1905—1907, ligger i Lilleherred, ca. 5 km. ovenfor Notodden. Tinnelven danner her foruten den egentlige Svælgfoss, som hadde et fald paa kun ca. 8 m., en hel del mindre stryk. For imidlertid at faa den størst mulige faldhøide er elven ovenfor Svælgfoss opdæmmet i en længde av ca. 5 km., hvorved der opnaaes en samlet brutto faldhøide paa 48.5 m.; da den nu disponible minimale vandføring er 75 m^3 i sek., faaes en kraftydelse paa ca. 36 000 elektriske hk., som overføres til Notodden Salpeterfabrik. Da de naturlige betingelser for en utbygning ved Svælgfoss tildels er særdeles gunstige, og da anlægget har faat en meget enkel utførelse, har man her opnaadd at faa et i økonomisk henseende meget fordelagtig anlæg.

Anlægget bestaar av følgende hoveddele:

Opstuvningsdam paa toppen av Svælgfoss; denne er i sin helhet fundamentert paa fjeld og utført av beton i blandingsforhold 1 : 5 : 7. For gennemslipping av flomvandet, som kan gaa op til 800 m^3 i sek., er der paa damkronen anordnet overløp, som kan avstænges ved hjælp av naaler. Da vandstanden ved dammen skal holdes paa konstant høide, er der anbragt 2 elektrisk drevne luker for den daglige regulering. For eventuelt eftersyn og reparation av dammen er der anbragt tappeluker, hvorved det hele bassæng ovenfor dammen kan uttappes.

Fra dammens vestre side føres vandet gjennom indtak, kanal og tunnel med en samlet længde av ca. 700 m. ned til fordelingsbassæng et. Dette er utført helt av beton og ligger ret over kraftstationen. Like foran tunnelen er anbragt en stor jernluke, hvorved det hele anlæg kan avstænges.

Fra bassæng et føres vandet, efter at ha passert de 4 indtakskammere, som kan avstænges ved hjælp av luker, gjennom 70 m. lange jernrør ned til turbinerne. Turbinrørene ligger inde i fjeldet og er omstøpt med beton.

I kraftstationen, som er $56 \text{ m.} \times 11.5 \text{ m.}$, er installert 4 hovedturbiner, som hver maksimalt kan yde 10 000 hk., og 2 erreggermaskiner à 700 hk. Samtlige disse maskiner er levert av J. M. Voith, Heidenheim. Til turbinerne er direkte koblet 3-fasede elektriske generatorer, som leverer strøm av 10 000 volt spænding. Generatorerne er levert av Allmänna Svenska Elektriska A/B, Västerås, mens instrumenteringsanlægget er levert av Siemens-Schückert, N. A/S.

Kraften overføres til Notodden gjennom 24 kobberledninger, montert paa 4 stolperækker.

Da Tinnelvns minimale vandføring, naar Maarvandene er regulert, antagelig vil stige til ca. 90 m³ i sek., er Svælgfoss Kraftanlæg for tiden under utvidelse, idet fordelingsbassænet blir utbygget med 2 nye inntakskammere, hvorfra 2 rørledninger føres ned til den 500 m. nedenfor liggende reservestation. Her vil foreløbig bli installert 1 turbin med generator à ca. 10 000 hk.

Ved Svælgfossanlægget er fløtningsforholdene i Tinnelven blit betydelig forbedret, idet der særlig i disse stryk tidligere blev ødelagt tømmer for meget store værdier. Alt tømmer blir nu ved hjelp av en 1 400 m. lang tømmerrende ført forbi hele anlægget.

Lienfoss Kraftanlæg

er beliggende ca. 2 km. nedenfor Svælgfoss. Det utnytter en række stryk i Tinnelven mellem disse kraftanlæg. Hødeforskjellen mellem begge anlægs undervand beløper sig ved almindelig vandføring til 18.8 m., hvorav man utnytter 17.5 m. Gjennem regulering av Møsvand og Tinnsjø er der skaffet en regulert vandføring i lavvandsperioderne av 75 m³ pr. sek. Ved videre reguleringsarbeider mener man at kunne bringe den regulerte vandføring op i 90 m³ pr. sek. I overensstemmelse hermed er ved Lienfoss Kraftanlæg installert 4 maskinaggregater hver paa 5 000 elektriske hk., hvorav étt aggregat i lavvandsperioden blir staaende som reserve.

Paa toppen av de sidste stryk ved Lienfoss er der tvært over elveløpet bygget en dam, som stuer vandet op til Svælgfoss' undervand. Dammen er støpt av beton og er i hele sin utstrækning fundamentert paa fjeld. Den har en længde av 196 m. og en største høide av 21 m. Den indeholder ca. 20 000 m³ beton. Ved dammen er anordnet et frit flomløp av 63 m. længde, desuten er indbygget 4 reguleringsluker, som foruten at fungere som gjennemløp for vandet under flom ogsaa har den funktion ved regulert vandføring at holde vandføringen nedenfor anlægget mest mulig konstant. Ved midten av dammen ligger 2 gjennemløpsaapninger avstænget ved hjelp av bevægelige luker. Ved hjelp av disse luker kan inntaket ved regulert vandføring naarsomhelst tørlægges.

Ved dammens vestre ende ligger vandinntaket for turbinrørene. Det er opdelt i 4 kammere, som gjennom hver sin rørledning staaer i forbindelse med hovedturbinerne i kraftstationen. Rørledningerne har en diameter av 3½ m. og er beregnet paa ved fuld belastning paa turbinerne at føre 30 m³ pr. sek.

Hvert inntak kan avstænges ved hjelp av luker. Der er desuten foran hver enkelt turbin indbygget en trottleventil.

Kraftstationen ligger ca. 40 m. nedenfor dammen. Baade fundamentene og overbygningen er i sin helhet utført av beton, delvis i armerte betonkonstruktions. Stationens størrelse er 46 × 14 m. I kraftstationen findes en 50 ton løpekran.

Der er installert 4 hovedturbiner med hver sin direkte tilkoblede dynamo-maskine, og hvert aggregat beregnet paa en kraftydelse ved fuld belastning av 5 000 elektriske hk. Desuten er installert 2 erregaggregater hver paa 400 hk. Turbinerne er bygget som Francisturbiner med 2 løpehjul og opstillingen anordnet saaledes, at vandindløpet sker i aksial retning. Direkte til turbinerne er dynamoerne koblet. De utnytter ved normal drift og med $\cos = 0.6$ 5 000 hk., med 10 000 volt spænding.

3 av hovedturbinerne og begge erregerturbiner er levert av J. M. Voith, Heidenheim. Den 4de hovedturbine samt rørledningerne er levert av Kværner Bruk, Kristiania. Dette verksted har ogsaa levert de før nævnte reguleringsluker, som er indbygget i dammen. Bundlukerne med tilhørende heisespil, samt en transportbro bygget over elven for transport av kraftstationens maskinelle utstyr er levert av Moss mek. Verksted.

Strømmen overføres med maskinspænding, altsaa uten transformering, gjennom en ca. 3 km. lang ledning til syrefabrikken paa Notodden.

Til forbiføring av det tømmer, som fløtes i Tinnelven, er der paa elvens østre side bygget en ca. 200 m. lang tømmerrende.

Anlægget blev paabegyndt den 20 februar 1909 og den regulære drift paabegyndt den 2. juli 1911.»

Ved T i n f o s s utvidedes det elektriske anlæg i 1907 med et aggregat paa 2 500 hk. og yderligere i 1908 med 600 hk. — og i 1910 paabegyndtes der en ny kraftstation «Tinfoss II», hvor man ogsaa utnytter den ene halvdel i S a g a f o s s, som ligger ca. 1 km nedenfor Lienfoss. En aapen kanal ca. 1 km. lang fører vandet fra Sagafoss til et punkt ca. 200 meter nedenfor Tinfoss, hvor kraftstationen vil bli paa 15 000 hk. Man vil ved dette anlæg ogsaa utnytte den halve vandkraft i Tinfoss, som hidtil kun har været benyttet ved det ældre anlæg papirfabrikken m. v. Naar dette anlæg er færdig — antagelig vaaren 1912 — vil der ialt for Tinfoss Papirfabriks regning være utbygget ca. 25 000 hk.

Naar de ovenfor omhandlede anlæg i Østtelemarken er færdige, vil Skiensvasdraget ha følgende vandkraftanlæg, som under normale vandføringsforhold vil ha følgende antal t u r b i n - hestekræfter:

Rjukan I og II	ca. 260 000	hk.
Svælgfoss	« 40 000	«
Lienfoss	« 15 000	«
Sagafoss	« 15 000	«
Tinfoss	« 10 000	«
Ulefoss	« 3 500	«
Skotfoss.....	« 14 000	«
Skien	« 6 000	«

Tilsammen ca. 363 500 hk.

Ogsaa i Kragerø vasdraget er der i femaaret foretat regulering og dambygning, nemlig Dalsfoss kraftanlæg paa ca. 5 000 effektive hestekræfter, som blev tat i bruk i 1908 ved den samtidig færdigbyggede karbidfabrik i Kragerø. Kammerfoss Bruk har i 1910 utvidet sit sliperi med ca. 600 effektive hestekræfter.

Den hele utbygning her i vasdraget, baade ældre og nye, var saaledes i 1910:

Dalsfoss med kraftanlæg og karbidfabrik.....	5 000 hk.
Vafoss Bruk med træsliperi.....	2 500 «
Kammerfoss Bruk med træsliperi.....	1 500 «

Tilsammen 9 000 hk.

B. Fabrikdrift.

Ved Fabrikællingen i 1909 var der inden amtet 163 fabrikanlæg med en samlet arbeidsstyrke i driftstiden av 5 849 personer, som hadde et samlet dagsverk av 1 645 200. Av disse anlæg var beliggende 84 i amtets bygder med arbeidsstyrke 2 691 og dagverk 719 300 og i amtets byer 79 med henholdsvis 3 158 og 925 900.

I 1905 var der 143 antal anlæg med en arbeidsstyrke av 4 403.

Bedrifterne fordeler sig paa de forskjellige brancher saaledes ved utgangen av 1909:

Anlæg.	Antal.	Arbeidsstyrke pr. ^{31/12} 1909.
Bergverksdrift	4	321
Jord- og stenindustri	7	420
Metalindustri og forarbeidelse av maskiner etc.	12	567
Kemisk industri m. v.	5	508
Varme- og belysningsstoffer	11	88
Tekstilindustri	4	65
Papirindustri.....	24	2 081
Lær- og gummivareindustri		
Træindustri m. v.	41	578
Nærings- og nydelsesmidler	32	149
Beklædning og rensning	4	109
Polygrafisk industri	10	73
Diverse.....	9	1
Tilsammen	163	4 909

Antal hestekræfter i 1909 var 34 288, i 1909 89 187.

¹ Arbeiderantal uopgit.

Den væsentlige produktion ved amtets industrielle anlæg har fremdeles været trælast, træmasse, cellulose og papir, hvis avsetningsmarkeder hovedsaglig er utlandet. Hertil er som ovenfor nævnt i de sidste aar kommet den nye storindustri kvælstof eller salpeterfabrikationen.

Efter en tidligere prøvedrift sattes Notoddens Salpeterfabrik igang i 1907 med en beregnet produktion av ca. 20 000 ton pr. aar til en aarlig værdi av over 4 millioner kroner.

Naar første utbygning av Rjukan er færdig, vil der paa Saaheim produceres 70 à 80 000 ton kalksalpeter om aaret. For at gi en forestilling om disse anlægs størrelse kan nævnes, at ovnhuset for de elektriske ovner har et areal av over 6 000 m², kjelhuset 1 000 m², emballagefabrikken 2 500 m², og det 34 meter høie taarnhus har et areal av 7 à 8 000 m². Til bygningerne er der medgaaet vel 1 000 ton jern og 24 000 ton granit. Mens Notoddens fabrikker kun har 32 ovner, har Saaheim over 100 saadanne.

Efter Fabrikællingen i 1909 tiltok vort lands befolkning i tidsrummet 1865—1909 ca. 41 pct., mens i samme tidsrum antallet av industriarbeidere tiltok ca. 305 pct. I tiaaret 1891—1900 viser forholdet sig henholdsvis 11.9 pct. og 30 pct. og for tiaaret 1901—1910 6.6 pct. og 24 pct. Pr. tusen indbyggere hadde Bratsbergs amt 54 industriarbeidere, mens til sammenligning Kristiania hadde 82.

Man faar av disse opgaver et sterkt indtryk av den voksende økonomiske og sociale betydning, industrien og særlig storindustrien vil faa for amtets utvikling. Dette viser sig allerede av folkemængdens raske vekst paa de steder, som er blit industricentrer, mens den forøvrig ikke er gaat synderlig frem og i 10 herreder endog tilbake. Befolkningens stigen bevirker en lettere avsetning og høiere priser for landmandsprodukter i de paagjældende distrikter, men ogsaa en forhøielse av arbeidslønnen. Alt i alt maa industrien, som den hittil har artet sig her i distriktet, antages at være til fordel for dettes utvikling. Den skaper liv og rørelse, skaffer mange mennesker arbeide, hindrer emigration, og ialfald en stor del av dens utbytte vil direkte eller indirekte komme distriktet tilgode.

6. Handel.

Antal personer, som ved utgangen av 1910 drev landhandel efter bevilling eller handelsbrev, var 396 mot 315 i 1905. De fleste i Hitterdal med 82, Solum 40, Tinn 36.

Antal av rettigheter til skjænkning av øl, vin, frugtvin og mjød var paa samme tidspunkt gaat ned fra 26 til 8, nemlig:

- a) av almindelige rettigheter var der kun 1 rettighet, som fra gammel tid har været knyttet til færgestedet Spjósod i Kviteseid.

- b) av indskrænkede rettigheter 7, nemlig 4 i Gransherred, 2 i Hovin og 1 i Rauland.
- c) av rettigheter til salg av alkoholsvakt øl var der ingen.

Av kooperative foreninger var der ved utgangen av 1910 tilsammen 35 i amtet.

Distriktets handelsomsætning har i femaaret stadig øket. Dette fremgaar ogsaa av ut- og indførselsværdierne de enkelte aar i femaaret for Skiens toldsted, hvorover jo størsteparten av distriktets import og eksport foregaar. Ved sammenligning mellem aarene 1907 og 1909 viser det sig, at indførselsværdien er steget fra kr. 5 262 200 til kr. 8 155 000 og utførselsværdien fra kr. 7 250 400 til kr. 8 643 100.

Toldintraderne stiller sig saaledes:

1906	kr. 814 000
1907	« 900 000
1908	« 915 000
1909	« 908 000
1910	« 1 143 000

Heri er vistnok indbefattet materiel til de store industrielle foretagender; men man antar ikke, at der vil bli nogen større tilbakegang fremtidig, dertil har baade byen og distriktet for mange naturlige betingelser for videre utvikling av industri.

7. Skipsfart.

Ved utgangen av 1910 utgjorde den i amtets byer (toldsteder) og tilstøtende landdistrikter registrerte handelsflaate:

Byer.	1. Dampfartøier.			2. Motorfartøier.		
	Antal.	Brutto-tonnage.	Netto-tonnage.	Antal.	Brutto-tonnage.	Netto-tonnage.
Kragerø	21	12 165	7 123	-	-	-
Langesund	6	3 606	2 261	-	-	-
Brevik	4	3 494	2 079	1	39	23
Porsgrund	22	28 834	18 541	-	-	-
Skien	36	7 069	3 621	1	114	66
Sum 1910	89	55 168	33 625	2	153	89
Sum 1905	47	24 708	14 486	1	1	1

¹ Opgaver foreligger ikke for dette aar.

Byer.	3. Seilfartøier.		4. Samtlige fartøier.	
	Antal.	Nettotonnage.	Antal.	Nettotonnage.
Kragerø	30	18 821	51	30 986
Langesund	17	11 488	23	15 094
Brevik	32	13 777	37	17 310
Porsgrund	50	46 078	72	74 912
Skien	7	8 477	44	15 660
Sum 1910	136	98 641	227	153 962
Sum 1905	220	114 890	1 .	1 .

8. Andre næringsveier.

I s b r u k.

Vinteren 1909—1910 var følgende isbruk i virksomhet:

Herreder.	Antal ishus.	Arbeids- styrke.	Samlet antal arbeidsuker.	Kvantum skaaret is (reg.-ton).
Sannikedal ¹	-	-	-	-
Skaate	6	200	1 000.0	25 000
Eidanger	51	-	-	90 000
Solum	12	77	551.0	10 250
Bamle	34	562	121.5	74 929
Tilsammen	103	839	1 672.5	200 179

Utførselsmengden av is i registrerten fra toldstederne i amtet har utgjort:

Toldsteder.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Kragerø	113 095	81 471	83 813	81 943	84 699
Langesund ²	-	-	-	-	-
Brevik	95 582	57 404	79 860	56 811	103 911
Porsgrund	60 436	30 692	44 398	23 550	45 134
Tilsammen	269 113	169 567	208 071	162 304	233 744

¹ Opgaver foreligger ikke for dette aar.

² Opgave ikke indkommet.

H a a n d v e r k o g s m a a i n d u s t r i .

Efter lensmændenes opgaver er der inden de fleste herreder ingen fremgang og spore paa faa undtagelser nær. Der er nærmest stilstand og inden enkelte herreder nogen tilbagegang.

Haandverket og smaaindustrien spiller en ubetydelig rolle i amtets næringsliv.

9. Kommunikationsvæsen.

A. V e i v æ s e n e t .

Idet henvises til de i femaarsberetningerne for 1896—1900 (side 40—51) og for 1901—1905 (side 46) indtagne opgaver over amtets offentlige veinettet, meddeles nedenstaaende herredsvise specifikation av veinettet ved utgangen av aaret 1910, utarbeidet efter det ved amtsingeniørkontoret foreliggende materiale. Da imidlertid flere av veiene, spesielt bygdeveiene, aldrig har været nøiagtig opmaalt, kan længdeopgaverne fremdeles kun være tilnærmelsesvis rigtige.

Opgave over offentlige veier ved utgangen av 1910:

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristikk.
D r a n g e d a l :					
Hovedvei gjennom Drangedal	64.0	-	-	1869—1886	Chaussé, maksimums- stigning $\frac{1}{15}$.
Holtan bro—Homli	-	4.0	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei. Er for tiden under om- lægning til tidsmessig vei.
Præstestranden—Singusdal . .	-	22.0	-	1875	God grusvei.
Heldøla bro—Sannikedals grænse	-	14.2	-	Nyere og ældre	Ca. 5 km. tidsmessig; resten ældre, daarlig grusvei.
Naas—Lunde grænse (Huske- brostenen)	-	-	11.5		
Aakre øvre—Oseid store	-	-	4.0		
Hovedveien—Gautefald	-	-	10.9		
Hovedveien—Kleppe	-	-	7.9		
Homli bro—Porsmyr	-	-	4.0		Er for tiden under omlæg- ning til tidsmessig vei i forbindelse med dens fortsettelse til Fjaage- sund.
	64.0	40.2	38.3		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Sannikedal:					
Den vestlandske hovedvei...	20.0	-	-	1866—1870 og ældre.	11.6 km. chaussé, maxi- mumsstigning $\frac{1}{20}$; resten ældre, daarlig grusvei.
Rinde—Drangedals grænse..	11.0	-	-	1866—1870	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Aarø mot Kragerø—Skaatø grænse	1.0	-	-	1866—1870	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Kiilsklevne	0.9	-	-	1907	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{10}$.
Mo om Hernes til Drange- dals grænse.....	-	4.0	-	Ældre	Middels grusvei.
Drangedalschausséen til Farsjø.....	-	5.0	-	1885—1886	God grusvei.
Tveitereidveien.....	-	2.0	-	Nyere	—«—
Humblestad—Hægland.....	-	2.0	-	—«—	—«—
Humblestad—Barland.....	-	11.0	-	1882	—«—
Kammerfossveien.....	-	2.7	-	1907—1908 og ældre	2.0 km. tidsmæssig bygde- vei; 0.7 km. ældre daar- lig grusvei.
	32.9	26.7	-		
Skaatø:					
Den vestlandske hovedvei...	4.5	-	-	1866—1880	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Sannikedals grænse—Kragerø	3.0	-	-	—«—	—«—
Stabbestad—Tonstøl—Le- vang—Amtsgrænsen	-	13.1	-	1868 og 1881	Stabbestad—Levang bak- ket grusvei; resten god grusvei.
Over Skaatøen	-	6.0	-	1878	Middels grusvei.
Helle—Skarbo—Skarbomyr..	-	5.0	-	1896	God grusvei.
Nygaard—Lovisenberg	-	3.8	-	1908	—«—
	7.5	27.9	-		
Bamle:					
Den vestlandske hovedvei fra Stathelle til Skaatø grænse	25.0	-	-	1879—1881	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Fra den vestlandske hovedvei ved Riis til Sundby	4.2	-	-	—«—	—«—

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
B a m l e (forts.):					
Stathele—Sundby—Langesund	6.4	-	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei med stigning indtil 1/7. Sundby—Langesund er under omlægning til chaussé.
Fra Solum grænse ved Vold om Findal til hovedveien ved Stokkevand	-	16.6	-	Ældre, 1881 og 1907—1910	Findal—Hovedveien god grusvei; Findal—Traak og Rafnæs—Siljanbugten 11.3 km. tidsmæssig bygdevei; resten bakket og yderst daarlig grusvei.
Findal—Vingreid	-	2.3	-		Halvoffentlig vei.
Bamle kirke—Nensetstranden ved Flaatevand	-	12.2	-	1867 og 1906	«Præstebakken» og «Kjellemyrkleven», tils. 1.3 km., tidsmæssig bygdevei; resten maateligt grusvei.
Aaby—Finmarkhagen	-	7.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Dørdal—Rørholtstrand	-	8.3	-	1887 og ældre	Fra Kaasebro ved Dørdal til Staksmyr god grusvei; resten bakket, daarlig vei.
Over Herrejordet	-	0.5	-	Ældre	Daarlig grusvei.
	35.6	47.5	-		
E i d a n g e r :					
Amtsgrænsen ved Nøglegaard over Langangen til Porsgrund grænse	15.0	-	-	1857—1860	God grusvei.
Eidanger jernbanestation—Brevik	10.0	-	-	Ældre og 1879—1880	Eidanger st.—Ørvik bakket, daarlig grusvei. Ørvik—Strømtangen, 2.7 km., chaussé.
Langangen—Kjendalen—Aaklungen	-	11.2	-	Ældre og 1909—1910	Langangen—Kjendalen meget slet vei; Kjendalen—Aaklungen god grusvei.
Lillegaarden—Bergsbygden ..	-	7.5	-	1867 og 1894	Dels mindre god, dels tidsmæssig vei.
Gjennem Bjørkedalen	-	7.7	-	Ældre	God grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
Eidanger (forts.):					
Østtvedt—Porsgrund—Her- øen—Rølighetssundet samt sidearm fra Flaaten til Eidanger kirke.....	-	12.0	-	1873 og 1897	Dels ældre og dels nyere bygningsmaater.
Nystrand station—Hovedveien	-	0.3	-	1898	Tidsmæssig.
Heistad station—Frierfjord	-	3.5	-	1894	— « —
	25.0	42.2	-		
Slemdal:					
Amtsgrænsen ved Moholt til Vanebu.....	-	21.0		1851—1899 og 1903	Tildels mindre god, tildels utbedret i den senere tid.
Saga bro—Gjerpens grænse	-	4.3		1861	Bakket, daarlig grusvei.
Høiset bro—Skienveien	-	1.7		1898	God grusvei.
	-	27.0			
Gjerpens:					
Porsgrund—Skien	7.0	-		Ældre	Middels grusvei, der i de senere aar delvis er for- synt med chaussédække.
Skien—Bøle	2.1	-		1899—1900	Chaussé.
Porsgrund—veiskillet ved Riis	-	3.3		Ældre	Mindre god grusvei.
Augestad—Klep.....	-	1.5		1893	— « —
Sanni—Li	-	1.0		1909	Tidsmæssig grusvei.
Porsgrund—Ødegaardens smie	-	1.6		1892	Mindre god grusvei.
Veiskillene ved Buer og Borge om Fløtterød til Aasterød.	-	6.4		Ældre og 1894	— « —
Ballestad—Bøle jernb.station	-	1.4		1893	God grusvei.
Ballestad—Skyer	-	3.2		Ældre	Daarlig grusvei.
Bratsberg—Løberg—Høgset.	-	2.6		1896 og 1908	1.5 km. god grusvei; resten chaussé.
Frogner—Sneltvedt—Kjær med arm til Sørbø	-	3.6		1875 og 1900	God grusvei.
Bratsberg—Rising bro med sidearm fra Frogner til by- grænsen		3.3		Ældre	Middels grusvei.
Bygrænsen ved Vattenberg— Sem—Slemdals grænse ved Heivandsbro		8.6		1861	Bakket, daarlig grusvei. Er f. t. under ombygning til hovedvei (chaussé).

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
G j e r p e n (forts.):					
Aamot paa Slemdalsveien om Kausarød til Høgeli	-	1.6	-	1887	God grusvei.
Sem—Glennarønningen	-	2.6	-	1894	—«—
Lund Mørkegang (Fjeldalen)	-	2.0	-	1893	—«—
Veiskillet ved Vattenberg til Jønnevold	-	6.5	-	Ældre	Middels grusvei.
Bygrænsen om Mæla, Ven- støp, Hoppestad og Jønne- vold til Fjeldvandet (Vasend) med arm til Hyni	-	17.8	-	Ældre og 1897	Strækningen fra bygrænsen til Hoppestad god grus- vei; resten daarlig grusvei.
Fjeldvandets søndre ende (Vasend)—Luksefjeld	-	-	8.0		
Luksefjeld—Bestul	-	8.0	-	1895	God grusvei.
Bestul—Amtsgrænsen	-	-	5.0		
Rising—Petersborg	-	1.0	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Bygrænsen—Nordre Falkum.	-	0.9	-	—«—	—«—
Bygrænsen—Falkum bro— Vadrette—Solum grænse . .	-	2.8	-	1899 og 1905	Chaussé ¹ / ₁₂ .
Falkum bro—Gulset—Solum grænse	-	3.4	-	Ældre og 1905	Strækningen Falkum bro —Gulset, 1.5 km. chaus- sée; resten bakket, daar- lig grusvei.
Rønningen—Fossum—Hoppe- stadveien	-	4.6	-	1909	Chaussé.
Hoppestad bro om Bø og Nistre til grænsen mot Hollen (Valebø)	-	10.3	-	Omkr. 1896	God grusvei. Bygget og vedlikeholdes av kam- merherre Lovenskiold, Fossum, men fra 1910 aapnet for almindelig tra- fik som offentlig vei.
Veiskillet ved Aas om Glos- myr til Stulen	-	4.6	-	1893	Tarvelig grusvei.
	9.1	102.6	13.0		
S o l u m :					
Vestre Porsgrund—Skien . . .	8.0	-	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei, delvis utbedret i de se- nere aar.
Skien—Graaten—Graatemoen	0.8	0.2	-	Ældre og 1907	Do. do. delvis forsynt med chaussédække i de senere aar.

Herred. Veiens benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
S o l u m (forts.):					
Skien—Mælum kirke—Hollen grænse	19.1	-	-	1872 og 1897—1908	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Ulefosschausséen ved Faret over Findal og Volds Verk til Bamle grænse	-	12.2	-	1898—1902 og ældre	Ulefosschausséen—Vold, 11.0 km. chaussé, resten bakket, daarlig grusvei.
Volds Verk—Rognsbro—Gis- holdt med armer fra Rogns- bro til Fjeldbroen og til kirkegaarden	-	15.8	-	1866, 1894 og 1904	Dels ældre og dels omlagt til tidsmæssig vei.
Fra Trommedalen ved Bjørn- tvedt om Solum kirke—Ule- fosschausséen ved Klovholt	-	6.0	-	Ældre	Tildels bakket og med daarlig grusbane.
Skjelbredstrand—Søtvedt....	-	5.0	-	1893	God grusvei.
Nyhus—Solum kirke—Holtan- veiskillet	-	3.0	-	1893	—«—
Liskogen—Klyve	-	1.0	-	1893	—«—
Brækka—Elset	-	3.0	-	1893	—«—
Brækka—Moflaten	-	2.0	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei.
Dolhus bro—Asbom	-	1.9	-	1893	God grusvei.
Kubro, om Asbom, Erikstad og Stavdal til Gaasodden ved Kilevandet	-	6.5	-	1893 og ældre	Gjærum—Erikstad, 3.0 km. omlagt; resten bakket, daarlig grusvei.
Asbom (Dalen)—Marum	-	1.0	-	1893	God grusvei.
Tarmdalen—Bergan brygge .	1.6	-	-	1904	Chaussé.
Gjerpens grænse ved Vadrette —Løveid	-	2.8	-	1899	—«—
Sanden—Gjerpens grænse mot Gulset	-	1.0	-	Ældre	Yderst daarlig, neppe kør- bar vei.
Torvet ved Sanden om Sol- bakken, Kastet og gjennom Dalsbygden til Vasdalen med arm til kirkegaarden ved Pollen	-	8.2	-	1907 og ældre	Strækningen Sanden—Dal —Kveldro med arm til kirkegaarden, 4.9 km. omlagt; resten yderst slet grusvei.
Vestre Porsgrund—Knardals- strand	-	1.5	-	1894	God grusvei.
	29.5	71.1	-		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
Hollen:					
Solum grænse ved Klovdal— Ulefoss (sammenstøtet med Ulefoss-Strengenveien)	11.2	-	-	1905—1910	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Ulefoss (veiskillet ved broen) —Saude grænse	6.8	-	-	Ældre	Bakket, daarlig vei.
Ulefoss brygge—Lunde grænse ved Skaardal	7.5	-	-	1882—1883	Chaussé.
Ulefoss (Skien—Ulefosschaus- séen) om Hollen kirke til Lunde grænse ved Hægland	-	7.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Gjerpens grænse om Usterud og Lunde til Brenne	-	10.5	-	1896 og 1905—1910	Strækningen Gjerpens grænse—Usterud, 4.9 km. god grusvei bygget av kammerherre Løven- skiold og fra 1910 aapnet for alm. færdsel. Uste- rud—Lunde—Brenne, 5.6 km. chaussé.
Opsal (Valebø brygge)- Brenne —Saude grænse	-	-	8.0		
	25.5	18.1	8.0		
Lunde:					
Hollen grænse ved Skaardal —Strengen	14.5	-	-	1882—1883	Chaussé.
Hollen grænse om Hægland —Lundefaret færgested . . .	-	13.1	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei.
Farstrømmen (Lundefaret)— Norheim—Bø grænse	-	10.5	-	—«—	—«—
Kaasa—Svendseid Mølle	-	1.1	-	1909	God grusvei.
Farstrømmen (Lundefaret)— Saude grænse ved Storli . .	-	5.9	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei.
Hægland—Drangedals grænse	-	-	4.6		
	14.5	30.6	4.6		
Bø:					
Saude grænse—veidelet mot Seljord ved nedkjørselen til Ulvenæs dampskibsbrygge.	18.3	-	-	1894	Chaussé.
Bø kirke om Klokkerstuen— Lunde grænse	-	3.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Klokkerstuen—Tveiten	-	8.4	-	—«—	—«—
Mannebro om Otterholtbro og Eriksten til Seljords grænse ved Hønebro	-	18.0	-	—«—	—«—

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
B ø (forts.):					
Veiskillet nordenfor Mannebro —Saude grænse ved Hørte	-	0.3	-	Ældre	Daarlig grusvei.
«Gaarden», langs Hørteelven Heiveien i Langemyrdalen	-	5.9	-	—«—	—«—
Verpe—Saudabro—hovedveien	-	1.5	-	—«—	—«—
Bø kirke over Otterholt bro, Ufs og Aakroken til Vatnar med sidearmer fra Otterholt bro—Li, Eika—Østerli, Ufs —Aasebro, Aakroken—Stok- land og fra Aakroken til Saude grænse ved Bellatjøn	-	26.4	-	Ældre, 1886—1893 og 1906	Tildels daarlig og tildels omlagt grusvei.
	18.3	64.1	-		
S a u d e :					
Hollen grænse—Noradal	5.9	-	-	Ældre	Bakket, daarlig vei.
Aarnæs brygge—Noradal— Søboden—Bø grænse	6.8	-	-	1889—1894	Chaussé.
Søboden—Saude kirke—Far- volden—Hitterdals grænse	26.0	-	-	Ældre	Meget bakket, daarlig grusvei.
Hovedveien ved Holte—Lunde grænse ved Storli	-	2.0	-	—«—	Daarlig grusvei.
Hvidesand bro (Bø grænse)— hovedveien ved Gvarv med sidearm fra Gunheim til hovedveien ved Holtan	-	9.0	-	—«—	Daarlig, for flom utsat grusvei.
Hovedveien ved Lindheim— Næs kirke—Aslaksborg	-	3.0	-	—«—	God grusvei til kirken; resten daarlig.
Johnsaasreset—Akkerhaugen Akkerhaugen langs Sauer- elvans østside—hovedveien ved Sunde	-	11.0	-	—«—	—«—
Saude kirke om Flathus færges- sted—Dalsvand	-	5.0	-	—«—	—«—
Sanden langs vestre side av Braafjorden og Hitterdals- vand til Hitterdals grænse	-	10.7	-	—«—	Bakket, meget daarlig grusvei.
Dalsvand gjennom Svartetjen- dalen til grænsen mot Valebø (Hollen)	-	-	ca. 4.0	—«—	—«—
	38.7	41.7	4.0		

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
Hitterdal:					
Saude grænse—veiskillet ved Heibø, over Meheien til amtsgrænsen	20.0	-	-	Ældre	Meget bakket grusvei.
Heibø—Furuheim (Notodden) med arm til Tinne	2.8	-	-	1874 og ældre	Heibø—Furuheim, 2.3 km. chaussé; resten bakket, daarlig grusvei.
Notodden brygge, gennem Hitterdal til Gransherred grænse ved Delebæk med arm til Hjartdals grænse ved Ørvella	20.6	-	-	1903—1910 og ældre	Chaussé, maksimumsstigning $\frac{1}{20}$, undtagen strækningen Limoen—herredsgrensens, som endnu ikke er omlagt.
Hovedveien ved Heibø—Lilleherred kirke	-	7.0	-	1879	God grusvei.
Haakoudalen—Rognestaaen ved Sem	-	1.1	-	1874	Gammel hovedvei.
Saude grænse langs Hitterdalsvand og Heddølas vestside—Hjartdals grænse	-	20.0	-	1879—1894 og 1908—1910	God grusvei.
Hovedveien ved Sem—Heddøla bro til Holland	-	1.4	-	1908—1910	—«—
Hovedveien ved Kasin—Melaaas bro	-	0.6	-	1906	—«—
Lilleherred kirke—nordre Mørk	-	-	8.0		
	43.4	30.1	8.0		
Gransherred:					
Hitterdals grænse ved Delebæk—Tinnoset	11.1	-	-	Ældre	Smaabakket, daarlig.
Hovin grænse om Ormemyr, Helleberg og Bolkesjø—Buyand med arm til Bolkesjø hotel	23.7	-	-	1894—1902 og 1908—1909	Chaussé.
Buyand—amtsgrænsen ved Renlabroen	-	6.0	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei.
Ormemyr—Folsland	6.4	-	-	1894—1902	Chaussé.
Hovedveien ved «Gryta»—Gransherred kirke	-	0.6	-	Ældre	God grusvei.
Nymoens, om Gransherred kirke og Folsland til Vik	-	11.7	-	1877 og ældre	Kopsland—Vik god grusvei; resten daarlig, bakket grusvei.
	41.2	18.3	-		

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristikk.
	Km.	Km.	Km.		
H o v i n :					
Gransherred grænse—Fosso .	5.6	-	-	1894—1902	Chaussé.
Fosso—Bruflat bro	-	7.3	-	1879	God grusvei.
Aastøen brygge—Hovin kirke —grænsen mot Tinn ved Stegerud	-	14.7	-	Ældre	Meget bakket, daarlig grusvei.
Bakka—Rue	-	4.0	-	—«—	God grusvei.
	5.6	26.0	-		
T i n n :					
Hovin grænse ved Stegerud— Rue bro	-	11.0	-	Ældre	Yderst daarlig, neppe kjør- bar vei.
Rue bro, om Marum, Attraa kirke, Sigurdsrud og gjen- nem Vestfjorddalen til Vaaer	-	37.8	-	1859—1899	Meget god grusvei.
Vaaer—Maristien—Fosso . . .	3.9	-	-	1895	Chaussé.
Rue bro gjennom Tessung- dalen til Skavlebø	-	21.8	-	1859—1899	God grusvei.
Marum gjennom Gausetbyg- den til Stensbøle	-	13.4	-	1859—1899	—«—
Attraa kirke—Gjøsodal	-	6.0	-	1859—1899	—«—
Ulleren bro—Bernaas—Huse- vold	-	5.0	-	1859—1899	—«—
Einung—Rollag—Haakenes .	-	5.7	-	1859—1899	Daarlig, smal grusvei.
Dals kirke langs sydsiden av Maaneelven om Saaem til Gryte	-	5.9	-	1859—1899	—«—
	3.9	106.6	-		
H j a r t d a l :					
Hitterdals grænse ved Ørvella —Seljords grænse ved Brubro	26.0	-	-	Ældre 1860—1863, 1895 og 1903	Ældre, tildels bakket grus- vei, delvis omlagt i 1860 —1863 og i 1895. Stræk- ningen Ørvella—Mæ- landsmoen er for tiden under omlægning til chaussé.

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
H j a r t d a l (forts.):					
Sauland kirke gjennom Tud- dal til Bøen	-	24.0	-	Ældre og 1875	Sauland kirke—Sønder- lands bro bakket, men med god grusbane; resten god grusvei.
Bøen—Reisjaa—Blæsebrækka	-	11.4	-	1901—1907	Tidsmessig bygdevei; maksimumsstigning $\frac{1}{10}$ undtagen Blæsebrækka, der er $\frac{1}{8}$.
Blæsebrækka—Bondalen	-	-	4.5		
Landsværk bro op Nautestræt- dalen—Gransherred grænse ved Bakken bro	-	4.0	-	Ældre	God grusvei med undtagel- se av Nautestrætbakken.
Landsværk bro forbi Fosse til Hitterdals grænse	-	3.0	-	1897	God grusvei.
Flatlands bro om Hjørdals kirke—Holms bro	-	1.3	-	1894—1899	— « —
	26.0	43.7	4.5		
S e l j o r d :					
Hjørdals grænse ved Brubro gjennom Flatdal og Seljord til Kviteseid grænse	23.1	-	-	1863 og ældre	Aasebrækkene omlagt til chaussé; resten god grusvei.
Hovedveien ved Utgaren langs Seljordsvand til Bø grænse ved Ulvenes	16.9	-	-	1844—1851	Noget bakket, men ellers god grusvei.
Bø grænse ved Høsebro— Vefald	-	2.0	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved Nes—Kvaal- skar	-	6.0	-	— « —	Yderst slet grusvei.
Klokkerstuen—Præstegaarden og arm til kirkeporten	-	1.0	-	— « —	Daarlig grusvei.
Flatdals bro—Flatdals kirke	-	1.0	-	— « —	— « —
Einarjuvet gjennom Aamots- dal—Aamot bro	-	17.0	-	1868—1898	God grusvei.
Moland—Bækhus—Kvaale ..	-	3.2	-	1891—1897 og 1905—1909	— « —
Sandbrække gjennom Svartdal —Lien	-	4.0	-	1901, 1904— 1906 og ældre	Hovedveien—Barstad. 2.1 km. omlagt; resten yderst slet grusvei.
Vefald over Manheimstranden til hovedveien ved Vallar bro	-	-	ca. 20.0	— « —	
Kvaale over Vasend og Lang- lem til bygdeveien ved Vehus	-	-	« 13.0	— « —	

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Seljord (forts.):					
Aamot bro over Skori til Kvambæk		-	ca. 8.0		Aamot bro—Haugansagen, 2.6 km., er for tiden under ombygning til tidsmessig bygdevei.
Aamot—Libæk		-	ca. 16.0		
	40.0	34.2	57.0		
Kviteseid:					
Nissedals grænse—Eidstaaen —Smedodden med færgested Smedodden—Spjosod—Sund- kilen—Brunkeberg kirke— Seljords grænse	34.0	-	-	1853—1854, 1860 og 1869—1872 samt 1901 og ældre	Nissedals grænse—Smed- odden god grusvei. Spjos- od—Brunkeberg kirke chaussé. Resten meget bakket, men god grusvei.
Hovedveien—Kirkebø brygge Brunkeberg kirke gjennom Morgedal til Laardals grænse	1.0	-	-	1872	Chaussé.
Drangedals grænse—Steane .	6.5	-	-	Ældre	Meget bakket, men med god grusbane.
Eidstaaen, gjennom Vraadal— Mo grænse ved Vraaliosen	22.1	-	-	1886—1888	Chaussé.
Med armer til Eidstaaen brygge og fra Smedsli til den gamle brygge i Vraaliosen	-	0.3	-	1899—1904	— « —
Mo grænse ved Folsetbro— Fyresdals grænse	1.1	-	-	1901—1903 og 1905	Chaussé.
Kirkebø brygge, gjennom Dalene til Laardals grænse ved Aabø	-	19.5	-	1886—1897 og ældre	God grusvei med undtagel- se av de 4 øverste km., som er bakked daarlig grusvei.
Præstegaarden over Roeid— Sandodde brygge	-	3.6	-	1893—1902 og 1907	Tidsmessig grusvei.
Roeid—Hegtveit	-	3.8	-	1893—1902	— « —
Dampedals bro—hovedveien ved Holterne	-	2.0	-	Nyere	— « —
Hovedveien ved Haugland gjennom Oredalen til Kvalset	-	5.3	-	1890	God grusvei.

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristk.
	Km.	Km.	Km.		
K v i t e s e i d (forts.):					
Hegtveitbakken—veiskillet til Koltveit	-	1.7	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Fjaagesundsveien (den avle- verte parcel)	-	5.4	-	1907—1910	Tidsmessig grusvei. Fort- settelsen over til Tørdal er f. t. under bygning.
	78.7	41.6	-		
L a a r d a l :					
Kviteseid grænse i Morgedal, gjennem Høidalsmo og over Grønliheien til Vinje grænse	21.0	-	-	Ældre	Bakket men med god grus- bane.
Mogen i Høidalsmo—Trisæt ved Bandaksvand	14.0	-	-	1906—1909 og ældre	Laugevand—Trisæt, 7.3 km., chaussé maxi- mumsstigning $\frac{1}{12}$; resten bakket, daarlig grusvei.
Lastein brygge—Mo grænse ved Dalsbro	1.7	-	-	1893	Chaussé.
Hovedveien ved Oftebro— Raulands grænse	-	8.5	-	1872	God grusvei.
Hovdveien ved Lastein—Eids- borg kirke	-	5.0	-	1880	—«—
Hovedveien ved Mostøl—Kvi- teseid grænse ved Aabø ..	-	0.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved Aalandslid gjennem Stoilsdalen til Fyristul	-	-	5.1	—«—	—«—
Hovedveien ved Tveiten gjen- nem Smørklepgrænd til Lofthus i Eidsborg	-	-	9.9	—«—	—«—
Lofthus—Vinje grænse ved Bratterud bro	-	-	7.5	—«—	—«—
	36.7	14.1	22.5		
M o :					
Bandakslid brygge—Kvites- eids grænse ved Folsetbro.	8.8	-	-	1857, 1901— 1903 og 1905	Chaussé.
Laardals grænse ved Dalsbro gjennem Toke- og Rukke- dalen og langs Bortevand— Vinje grænse	28.2	-	-	1883—1892	—«—
Skaalejuv langs Tokeelven til Næslands grænse ved Skred- tvedt	2.8	-	-	1891	—«—

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
M o (forts.):					
Hovedveien ved Krosli—Vraaldals grænse ved Vraaliosen	0.5	-	-	1894	Chaussé.
Eikelands bro—Omdals verk—Skafse kirke—hovedveien ved Tønsberg		20.0	-	1895 og ældre	God grusvei, hvorav kun en kortere strækning ældre vei.
Anm. Strækningen Eiklands bro—Aamdals Verk, ca. 7.5 km., er Aamdals Verks private vei, men den er aapnet for almindelig trafik.					
Hovedveien ved Blikum over Berglandsheien til Skafse kirke	-	10.6	-	Ældre	Bakket, yderst daarlig neppe kjørbær grusvei.
Vistadmoen gjennom Modalen—hovedveien ved Mo kirke		9.2	-	1872—1896	God grusvei.
Haugebak—Froland		5.0	-	1884	—«—
Bandakslid—Lauvik brygge .		4.0	-	1907—1909	—«—
	40.3	48.8	-		
V i n j e :					
Laardals grænse—Vinje kirke, gjennom Grungedal og over Haukelid til amtsgrænsen ved Nupsaaen	76.0	-	-	1837, 1843, 1866 og 1894	Laardals grænse—Gugaarden bakket, daarlig grusvei. Gugaarden—amtsgrænsen chaussé.
Mo grænse ved Skredtvedt, gjennom Næsland til hovedveien ved Aamot	13.6	-	-	1897	Chaussé.
Mo grænse paa Børteheien—hovedveien ovenfor Vinje bro	3.1	-	-	1883—1890	—«—
Hovedveien ved Lofthus—Kostvedt ved Totak	-	9.7		Ældre	Bakket, meget daarlig grusvei.
Hovedveien ved Sandok—grænsen mot Laardal ved Bratterud bro	-	-	1.0		
Anm. Hovedveisanlægget Aamot i Vinje—Rauland, 19.6 km., (hvorav 12.7 km. inden Vinje og 6.9 km. inden Rauland) har været i drift siden høsten 1909; det vil antagelig kunne fullføres i 1915.					
	92.7	9.7	1.0		

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
R a u l a n d :					
Grænsen mot Laardal gjen- nem Ødefjeld til Raulands kirke	-	27.6	-	Ældre	Ganske god grusvei.
Raulands kirke langs Totak- vand til Ødegaarden	-	-	ca. 21.0	— « —	— « —
Ann. Hovedveisanlægget Aamot i Vinje—Rauland se anm. oven- for under Vinje.	-	27.6	21.0		
F y r e s d a l :					
Kviteseid grænse ved Skræ- osen gjennom Fyresdal til dampskibsbryggen ved kir- ken	21.3	-	-	Ældre 1872 og 1904—1907	Herredsgrensen—Skarke- myr, 6.3 km., chaussé; re- sten ganske god grusvei.
Fyresdals kirke—Momerak . .	-	7.4	-	1886	God grusvei.
Hovedveien ved Værpe— Svarteland færgested—Bæk- kerhus—Tveit og gjennom Fardalen—Rue	-	16.3	-	1870—1898	— « —
Tveitbro langs Fyresvandets vestside—Bredvik	-	4.4	-	1870—1893	— « —
Bredvik gjennom øvre Berte- dalen—Bertevand ved Tovslid	-	10.5	-	1893—1898	Daarlig, bakket grusvei.
Bredvik gjennom nedre Berte- dalen—Berge ved Bergs- vand	-	9.3	-	1893—1898	— « —
Sundslid ved Fyresvandets sydende—Killand	-	3.0	-	Nyere	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved skolen gjen- nem Bomdalen til Metveit i Klevgrænd	-	10.2	-	— « —	God grusvei.
Riskaasa—Øiane	-	0.9	-	— « —	— « —
Hovedveien—Gryte	-	1.1	-	1868	— « —
Hovedveien ved Veum kirke —Spokelid—Midtsund	-	10.5	-	Nyere	— « —
Killand—Nissedals grænse . .	-	-	4.0		
	21.3	73.6	4.0		

Herreder. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Nissedal:					
Nedenes amtsgrænse gjen- nem Treungen og langs Nisservand til Kviteseid grænse	43.3	-	-	1846—1853	Middels grusvei.
Nissedals kirke—Mulefat ...		1.0	-	1900	God grusvei.
Tveitsund—Heimdal		5.0	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Haugsjaa—Haugsjaa-sund ...	-	2.8	-	— « —	Yderst slet grusvei.
Fjone—Dale	-	7.0	-	— « —	Daarlig grusvei.
Fjone langs Nisservands vest- side—Trontvedt	-	8.2	-	Nyere	— « —
Nybufeta—Storedale—Fyres- dals grænse ved Drangs- vand	-	-	13.0		
Heimdal over Unestad og Fælle til amtsgrænsen	-	-	24.7		
	43.3	24.0	37.7		

Rekapitulation av veilængderne:

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Ridevei.	Tilsammen.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Drangedal	64.0	40.2	38.3	142.5
Sannikedal	32.9	26.7	-	59.6
Skaatø	7.5	27.9		35.4
Bamle	35.6	47.5		83.1
Eidanger	25.0	42.2		67.2
Slemdal	-	27.0		27.0
Gjerpen	9.1	102.6	13.0	124.7
Solum	29.5	71.1	-	100.6
Hollen	25.5	18.1	8.0	51.6
Lunde	14.5	30.6	4.6	49.7
Bø	18.3	64.1	-	82.4
Saude	38.7	41.7	4.0	84.4
Hitterdal	43.4	30.1	8.0	81.5
Overføres	344.0	569.8	75.9	989.7

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Ridevei.	Tilsammen.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Overført	344.0	569.8	75.9	989.7
Gransherred.....	41.2	18.3		59.5
Hovin.....	5.6	26.0		31.6
Tinn.....	3.9	106.6	-	110.5
Hjartdal.....	26.0	43.7	4.5	74.2
Seljord.....	40.0	34.2	57.0	131.2
Kviteseid.....	78.7	41.6	-	120.3
Laardal.....	36.7	14.1	22.5	73.3
Mo.....	40.3	48.8	-	89.1
Vinje.....	92.7	9.7	1.0	103.4
Rauland.....	-	27.6	21.0	48.6
Fyresdal.....	21.3	73.6	4.0	98.9
Nissedal.....	43.3	24.0	37.7	105.0
Tilsammen for amtet	773.7	1 038.0	223.6	
	2 035.3 km. =			2 035.3

Sammenstiltes de i femaarsberetningen for 1901—1905 angivne veilængder med de nu for 1910 anførte, erholdes:

	1905.	1910.
	Km.	Km.
Hovedveier.....	762.4	773.7
Bygdeveier.....	963.9	1 038.0
Rideveier.....	263.5	223.6
Sum	1 989.8	2 035.3

Differansen mellem opgaverne i 1905 og i 1910 skrives sig delvis fra korrektion av længderne, men for den væsentligste del fra de i sidste femaarsperiode omlagte og nybyggede veier.

Opgave over de i femaaret 1906—1910 færdigbyggede og avleverte hovedveier:

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
	Km.	Kr.
1. Skien—Ulefoss:		
Inden Solum 19.133 km. kr. 328 000.00		
— Hollen 11.220 « « 214 086.86		
	30.353	¹ 542 086.86
2. Eiklands bro—Skarkemyr:		
Inden Mo 2.307 km. kr. 15 300.00		
— Kviteseid 0.263 « « 1 800.00		
— Fyresdal 6.330 « « 55 608.64		
	8.900	72 708.64
3. Utbedring av raset i Maristien (Tinn)	-	6 014.39
4. Kiilsklevene i Sannikedal	0.890	14 760.92
5. Bolkesjø—Buvand i Gransherred	6.212	62 412.34
6. Triset—Laugevand i Laardal	7.261	63 761.48
Sum	53.616	761 744.63

Endvidere har der i samme tidsrum været under arbejde følgende hovedveis-anlæg, som ikke var fuldført ved femaarets utgang, nemlig:

1. Notodden—Tinnoset med arm til Mælandsmoen. Av dette anlæg er følgende parceller avlevert til distriktet:

Inden Hitterdal:

Fra Tinnelvbroyen om Ørvella til Sauerlia og til grænsen mot
Hjartdal 17.583 km.

Inden Hjartdal:

Fra Hitterdals grænse ved Ørvella til Landsverk bro (eksklusive
Ørvella bro) 1.250 «

eller ialt 18.833 km.;

men da anlægget endnu ikke er færdig, kan fuldstændig opgave endnu ikke meddeles.

2. Aamot—Rauland (i Vinje og Rauland).
3. Langesund—Sundby i Bamle.
4. Skien—Slemdal (i Gjerpen og Slemdal).

¹ Til dato medgaaede omkostninger.

Opgave over de i femaaret 1906—1910 færdigbyggede og avleverte bygdeveier:

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
	Km.	Kr.
1. Sannikedal: Kammerfossveien.....	1.980	17 597.15
2. Skaatø: Nygaard—Lovisenberg.....	3.830	5 114.38
3. Bamle: Bamle kirke—Nenset forsaauidt angaar parcellerne «Præstebakken» og «Kjellemyrkleven».....	1.281	8 819.15
4. Eidanger: Aaklungen—Kjendalen.....	4.340	9 036.14
5. Gjerpen:		
a) Lillebro—Høgset.....	1.090	3 800.00
b) Rønningen—Fossum.....	4.586	22 470.00
c) Sanni—Li.....	0.960	3 100.00
d) Endvidere er den av kammerherre Løvenskiold byggede private vei fra Hoppestad til grænsen mot Valebø (Hollen) — 10.3 km. — fra høsten 1910 aapnet for almindelig trafik og indtat i herredets rodelagte veinet.		
6. Solum:		
a) Sanden—Dal—Kveldsro med arm til kirkegaarden paa Pollen (0.170 km.).....	4.887	25 720.80
b) Veien gjennom Graaten — ca. 0.200 km. — er ved herredsstyrets beslutning av 10 juni 1907 optat i det rodelagte veinet.		
7. Hollen:		
a) Usterud—Lunde—Brenne.....	5.785	31 693.59
b) Endvidere er den av kammerherre Løvenskiold byggede private vei fra herredsgrensens mot Gjerpen til Usterud — 4.940 km. — fra høsten 1910 aapnet for almindelig trafik og overtat av herredet til fremtidig vedlikehold.		
8. Lunde:		
Kaasa—Svendseid — 1.1 km. — er ved herredsstyrets beslutning av 15 juli 1909 optat i det rodelagte veinet.		
Overføres	28.739	127 351.21

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
	Km.	Kr.
Overført	28.739	127 351.21
9. Bø:		
Omlægning av veien forbi Teingaardsdammen	0.450	1 074.82
10. Hitterdal:		
a) Holland—Melaas bro: Den ældre del utført i aarene 1887—1894 ... 7.174 km. kr. 9 780.97 Fullført 1908—1910 ... 0.606 « « 1 950.00	7.780	11 730.97
b) Hefre—Holland	1.874	9 711.16
c) Sem—Heddøla bro—Holland	1.366	27 900.00
d) Kasin—Melaas bro	0.640	2 100.00
11. Hjartdal:		
a) Bøen—Reisjaa	9 619	25 525.00
b) Reisjaa—Blæsebrækka	1.805	6 873.45
12. Seljord:		
a) Bækhus—Moland	1 510	7 124.87
b) Molandbro med tilstøtende vei	0.617	4 500.00
c) Bækhus—Kvaale	1.130	4 309.38
d) Midbøbrækken—Sagbroen	0.680	1 800.00
e) Sagbroen—hovedveien	0.300	2 100.00
13. Kviteseid:		
Moensbro—hovedveien	0.220	5 673.77
14. Mo:		
Bandaksliveien—nordre Lauvik brygge	3.972	16 584 86
Sum	60.702	254 359.49

Desuten var følgende paabegyndte anlæg ikke fuldførte ved femaarets utgang.

1. Drangedal:

- a) Heldal—Brødsjøvand.
- b) Tørdal—Fjaagesund (inden Drangedal).

2. Bamle:

Findal—Herre—Solum grænse.

3. Solum:

Langeløkken—Solstad med arm til «Rugla».

4. L u n d e :

Ajer—Næsveien med arm.

5. K v i t e s e i d :

Tørdal—Fjaagesund og Bergstaa—Storvik (inden Kviteseid).

Opgave over veienes samlede vedlikeholdsutgifter i aaret 1910 se tabellen side 74 og 75.

B. K a n a l v æ s e n e t.

Nordsjø — Skienkanalen. Kanalen hadde ved utgangen av regnskapsaaret 1905—1906 (31 mars 1906) en opspart beholdning av kr. 134 811.62. Denne er ved utgangen av regnskapsaaret 1910—1911 (30 juni 1911) steget til kr. 159 399.55. Kanalavgiften, som for 1901—1905 og 1906 gjennemsnitlig utgjorde kr. 56 288.54, gik i 1906—1907 op til kr. 64 890.63, i 1907—1908 til kr. 80 814.17, i 1908—1909 ($\frac{5}{4}$ aar) til kr. 110 795.48, i 1909—1910 til kr. 102 000.39 og i 1910—1911 til kr. 112 486.60 eller gjennemsnitlig kr. 89 515.73. Herved er dog at merke, at der fra og med regnskapsaaret 1907—1908 er indbefattet i kanalavgiften den tidligere særskilt opkrævede bryggeavgift, som for disse 4 aar antagelig vilde ha utgjort gjennemsnitlig kr. 7 400 aarlig. Stigningen av kanalavgiften skyldes forøvrig væsentlig de nye store anlæg i Hitterdal og Tinn. Kanalavgiftssatserne er ikke forandret i nævneværdig grad.

I femaaret er foretat forskjellige forbedringer og kompletteringer ved anlægget, hvorav for Skiens slusers vedkommende kan nævnes forhøielse av de nederste slusemurer fra 16 til 18 fots coten og opsætning av nye sluseporter av tilsvarende høide, anskaffelse av elektrisk driftsmaskineri samt en væsentlig forbedring av den elektriske belysning. Ved Løveid er opsat elektriske slæpespil ved sluserne og anskaffet en 15 hk. motorbaat til slæpning i overkanalen. En vikeplads for baaten er utsprængt i overkanalen like ovenfor øverste høire sluseport. Disse arbeider kostet tilsammen ca. kr. 95 000.

Av andre arbeider utført i femaaret kan nævnes forlængelse av Hjellebryggen i Skien fra 150 til 206.5 m. bryggelængde, brolægning av bryggen og opsætning av en ny varehal av jern. Utgifterne herved gik op til ca. kr. 38 400.

Endvidere har kanalen med en utgift av ca. kr. 15 000 erhvervet ret til utdypning, oppmerkning og belysning av enkelte for dampskibstrafikken vanskelige strækninger i Sauerelven og har for at muliggjøre fart om natten istandbragt belysning med petroleumslamper paa strækningen fra Bolvik til Akkerhaugen.

Restbeløpet kr. 20 000 av det i aaret 1903 bevilgede bidrag til Møsvandets regulering, kr. 50 000, er utbetalt.

Opgave over veienes samlede

Herreder.	I. Statens			II. Amte	
	bidrag til veivogterløn.	utgifter til vedlikehold av riksveier.	Sum I.	utgifter til vedlikehold av hovedveibroer og til andre reparationsarbeider m. v.	bidrag til veivogterløn
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	151.80	-	151.80	1 281.65	766.67
Saunvikedal	115.50	-	115.50	725.87	583.32
Skaatø	71.50	-	71.50	300.00	361.11
Bamle	123.75	-	123.75	339.73	625.00
Eidanger	139.60	-	139.60	261.46	704.86
Slemdal	-	-	-	-	-
Gjerpen	297.00	-	297.00	521.78	1 500.00
Solum	306.63	-	306.63	1 495.00	1 548.61
Hollen	138.00	-	138.00	816.37	696.94
Lunde	113.80	-	113.80	142.00	574.69
Bø	157.30	-	157.30	334.60	794.44
Saude	141.65	-	141.65	2 231.75	715.28
Hitterdal	226.90	-	226.90	794.36	1 145.83
Gransherred	63.25	-	63.25	187.00	319.44
Hovin	16.50	-	16.50	-	83.32
Tinn	94.40	-	94.40	-	476.67
Hjartdal	96.55	-	96.55	319.12	487.50
Seljord	104.50	-	104.50	168.59	527.78
Kviteseid	148.10	-	148.10	1 254.46	747.92
Laardal	109.40	-	109.40	100.00	552.49
Mo	125.35	-	125.35	1 182.36	624.62
Vinje	71.40	-	71.40	417.60	360.42
Haukeliveien	-	2 710.90	2 710.90	-	-
Fyresdal	-	-	-	-	-
Nissedal	85.40	-	85.40	487.35	431.28
Rauland	-	-	-	377.00	-
Sum	2 898.28	2 710.90	5 609.18	13 738.05	14 628.27

Det fremgaar herav, at veienes vedlikehold i gjennomsnit har kostet kr. 82.90 1

¹ Kan ikke med nøiagtighet opgives.

edlikeholdsutgifter i aaret 1910.

Sum II.	III. Herredernes				Natural- veiarbeidets værdi. ¹	Sum III.	Tilsammen I, II og III.
	kontante utlæg.			Sum a og b.			
	a) til sommer- og vinter- vedlikehold.	b) til veivogterløn.					
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
2 048.32	6 964.00	1 814.00	8 778.00	-	8 778.00	10 978.12	
1 309.20	3 016.00	1 401.00	4 417.00	-	4 417.00	5 841.70	
661.11	1 653.00	867.00	2 520.00	-	2 520.00	3 252.61	
964.73	1 699.17	1 501.25	3 200.42	-	3 200.42	4 288.90	
966.32	1 113.00	1 693.00	2 806.00	-	2 806.00	3 911.92	
-	350.75	-	350.75	2 550.00	2 900.75	2 900.75	
2 021.78	9 360.87	3 603.00	12 963.87	-	12 963.87	15 282.65	
3 043.61	7 544.00	3 720.00	11 264.00	1 200.00	12 464.00	15 814.24	
1 513.31	3 401.26	1 674.00	5 075.26	-	5 075.26	6 726.57	
716.69	1 855.27	1 379.50	3 234.77	865.83	4 100.60	4 931.09	
1 129.04	2 360.00	1 908.00	4 268.00	660.00	4 928.00	6 214.34	
2 947.03	2 684.85	1 718.00	4 402.85	1 123.00	5 525.85	8 614.53	
1 940.19	4 156.00	2 752.00	6 908.00	-	6 908.00	9 075.09	
506.44	1 614.57	767.31	2 381.88	-	2 381.88	2 951.57	
83.33	280.83	200.17	481.00	854.14	1 335.14	1 434.97	
476.67	1 822.25	1 145.00	2 967.25	2 134.00	5 101.25	5 672.32	
806.62	589.00	1 171.00	1 760.00	2 246.00	4 006.00	4 909.17	
696.37	1 671.50	1 268.00	2 939.50	960.00	3 899.50	4 700.37	
2 002.38	1 515.47	1 796.50	3 311.97	-	3 311.97	5 462.45	
652.49	1 872.55	1 327.00	3 199.55	-	3 199.55	3 961.44	
1 807.01	1 638.55	1 498.75	3 137.30	-	3 137.30	5 069.66	
778.05	140.56	865.77	1 006.33	1 498.75	2 505.08	3 354.53	
-	-	-	-	-	-	2 710.90	
-	250.00	-	250.00	2 750.00	3 000.00	3 000.00	
918.63	964.00	1 036.00	2 000.00	920.00	2 920.00	3 924.03	
377.00	-	-	-	4 864.00	4 864.00	5 241.00	
28 366.32	58 517.45	35 106.25	93 623.70	22 625.72	116 249.42	150 224.92	

n. pr. aar (heri ikke medregnet rideveiene).

Paa grund av den sterke stigning i kanaltrafikken, som i de senere aar har fundet sted, og særlig paa grund av de store nye industrianlæg, som er planlagt og delvis allerede utført i Hitterdal og Tinn, har i flere aar spørsmålet om anlæg av en ny kanal Skien—Notodden været under overveielse. Kanalstyret foreslog i 1911 for Bratsbergs amtsting og Skiens formandskap anlæg av en kanal beregnet paa sjøgaaende skibe av ca. 225 eng. fots længde, 33 fots bredde og 16 fots dypgaaende, væsentlig i overensstemmelse med et av ingeniør S. Klouman utarbeidet forslag. Dette forutsatte nye sluser ved Skien og Løveid paa venstre (nordre) side av de nuværende. Omkostningerne ved anlægget er av driftsbestyreren beregnet til ca. 3.5 mill. kroner. Kanalstyret anbefalte imidlertid, at man foreløbig indskrænket sig til anlæg av ny kanal ved Løveid, beregnet til ca. 1.5 mill. kroner. Saken blev av amtstinget og Skiens formandskap besluttet utsat til et eventuelt ekstraordinært amtsting, idet der, forinden avgjørelse blev truffet, ønskedes foretat yderligere undersøkelser samt bragt paa det rene, om der fra Statens, distriktets eller industrielle bedrifters side kunde ventes nogen støtte til planens gjennomførelse.

Den 21 mars 1906 besluttet Bratsbergs amtsting og Skiens formandskap, at det saakaldte bryggeavgiftsfond skulde ophæves fra 1 april 1907, og at Norsjø—Skienkanalen skulde overta fondets aktiva og passiva og for fremtiden bekoste bryggenes vedlikehold og opførelse av eventuelle nye brygger. Til bestridelse av utgifterne herved blev kanalavgiften (tonnageavgiften) ved Løveid forøket med et beløp, som svarte til den ophævede bryggeavgift. Beslutningen blev approbert ved kongelig resolution av 10 januar 1907, og fondets gjæld til kanalen, kr. 6 652.21, blev som følge herav avskrevet. Under bryggefondet sorterte ved overdragelsen til Norsjø—Skienkanalen følgende 34 brygger ved Hitterdalsvandet, Norsjø og Bandaksvandene: Notodden, Gyving, Hjukse, Sem, Nautesund, Sand, Farvolden, Kulhuset, Akkerhaugen østre, Akkerhaugen vestre, Aslaksborg, Gvarv, Aarnes, Holte, Sannes, Galten, Brennestrand, Romnes, Ulefos, Grønsten, Stenstad, Hjelset, Bergan, Dalen, Triset, Sandod, Smedodden, Spjosod, Kirkebø, Fjaagesund, Strengen, Landstad, Bua og Aaheim. Siden den tid har kanalen desuten overtat vedlikeholdet og delvis bekostet brygger ved Hallen, Fæbakke, Solberg, Lange-land, Faret (nedenfor Løveid), Bandakslid, Bergsto og Apalnæs. En del av de ældre brygger er ombygget og utvidet, likesom der paa flere er opført varehaller og pakboder.

Der hitsættes følgende opgave over en del av de varemængder, som i fem-aaret har passert sluserne ved L ø v e i d :

(Se tabellen næste side.)

For tidsrummet 1901—1905 og 1906 utgjorde de tilsvarende tal i gjennemsnit for opgaaende trafik: kornvarer 7 667 ton, stenkul 3 259 ton, jern og maskineri 960 ton, raajern og gammelt jern 1 239 ton, kaffe 240 ton, brændevin 338 hl., øl 2 150 hl., petroleum og maskinolje 3 348 hl., fetevarer 287 ton,

Varernes slags.	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909. (5/4 aar).	1909—1910.	1910—1911.
O p :					
Kornvarer ton	9 272	9 743	12 049	9 927	11 191
Stenkul, cinders og koks —	5 140	7 241	11 943	9 455	15 829
Jern og maskineri —	2 990	7 502	10 323	11 230	15 333
Raajern og gammelt jern —	1 529	1 526	2 445	1 742	1 718
Kaffe —	290	338	399	309	295
Brændevin hl.	261	210	283	243	¹ 99
Øl —	2 457	2 960	4 344	4 019	4 866
Petroleum, maskinolje o. l. —	4 235	5 815	7 593	6 904	7 458
Fetevarer ton	407	604	826	723	689
Kunstig gjødning —	1 514	1 289	1 537	1 096	1 375
Kalk, cement etc. —	4 392	4 444	11 881	20 204	18 191
Kalksten —	5 499	6 652	19 617	8 009	12 220
Mursten, taksten og drænrør 1 000 stkr.	2 055	2 420	6 812	4 874	5 796
Hugget sten m ³ .	690	1 193	80	3 541	1 274
Jernmalm ton	-	-	-	480	1 260
Ammoniakvand —	-	-	-	1 204	2 195
Melk hl.	154	933	726	1 172	420
Træløst, rund 1 000 tylvter	0.6	1.2	8.5	17	27.4
— skaaret —	8.7	25.7	50.2	43.3	51.1
N e d :					
Træløst, rund 1 000 tylvter	91.4	99.3	67.8	60.6	60.3
— skaaret —	23.5	23.2	26.0	30.8	28.8
Ved 1 000 m ³ .	18.6	19.4	15.5	12.1	14.3
Træmasse, raa ton	22 481	25 334	33 109	29 874	22 010
— tør —	1 670	1 515	1 420	1 295	1 295
Støpegods —	1 284	1 392	2 141	1 655	1 705
Jernmalm —	36 220	35 950	36 225	17 380	18 745
Kobbermalm —	402	199	447	194	69
Kalciumkarbid —	2 341	2 442	5 114	1 555	3 200
Kalksalpeter —	1 144	3 406	12 841	14 473	10 933
Natriumnitrit og ammoniumnitrat. —	-	226	2 554	3 941	6 696
Fetevarer —	175	170	234	234	236
Melk hl.	4 227	4 966	7 175	5 640	8 597

¹ Hertil kommer antagelig ca. 200 hl. brændevin i pakker, som er anført under «diverse varer».

kunstig gjødning 739 ton, kalk og cement etc. 999 ton, kalksten 3 166 ton, mursten, taksten og drænsrør 321 000 stkr. Hugget sten, jernmalm, ammoniakvand, melk og træløst er nye opgaaende artikler.

For nedgaaende trafik var gjennomsnittstallene i samme tidsrum: rund træløst 88 400 tylvter, skaaret træløst 32 000 tylvter, ved 21 400 m³, raa træmasse 22 394 ton, tør træmasse 1 437 ton, støpegods 1 174 ton, jernmalm 40 949 ton, kobbermalm 162 ton, fetevarer 166 ton, melk 2 882 hl. Kalciumkarbid, kalksalpeter, natriumnitrit og ammoniumnitrat er nye nedgaaende industriprodukter.

Vedkommende Løveid sluser opføres endvidere følgende tabel:

	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909 ($\frac{3}{4}$ aar).	1909—1910.	1910—1911.
Antal slusninger op	2 720	3 166	4 726	4 245	4 657
— — ned	5 351	6 082	6 939	5 918	6 288
— dampskibe, som har passert op eller ned	4 069	4 570	6 311	5 683	6 395
Antal passagerer op eller ned	76 536	90 076	107 209	91 126	96 910

B a n d a k—N o r s j ø k a n a l e n. Ved kongelig resolution av 10 mai 1906 blev der approbert nye regler for Bandak—Norsjøkanalens bestyrelse, hvorved denne kanal, som tidligere hadde været administrert av Arbeidsdepartementet i likhet med Norsjø—Skienkanalen, overgik til distriktets bestyrelse. Ifølge de nye regler har begge kanaler fælles styre og fælles driftsbestyrer, som tillike er regnskapsfører; men kanalene har likesom hittil særskilte takster, reglementer og regnskaper.

Efter beslutning av kanalstyret og en av amtstinget i 1906 nedsat komité blev i 1906—1907 de to kanalen tilhørende vandfald, Eidsfoss og Vrangfoss, solgt til kammerherre Diderik Cappelen, Hollen, for tilsammen kr. 750 000.

Da Bratsbergs amt ved voldgiften av 6 oktober 1905 var tilkjendt regres hos kanalen for overskridelserne paa konto for grundavstaaelser ved kanalens anlegg, som med renter androg til kr. 416 146.23, blev dette beløp refundert amtet. Der blev saaledes igjen ca. kr. 334 000.00, og kanalens beholdning som ved utgangen av regnskapsaaret 1905—1906 (kfr. forrige femaarsberetning) beløp sig til kr. 60 717.14, var ved utgangen av regnskapsaaret 1910—1911 steget til kr. 443 352.33.

Kanalavgiften, som for 1901—1905 og 1906 gjennomsnitlig utgjorde kr. 47 072.66, blev i 1909 og 1910 delvis omregulert og nedsat (for tømmeravgiftens

vedkommende med ca. 25 pct.). Den utgjorde i 1906—1907 kr. 48 717 91, i 1907—1908 kr. 51 551.61, i 1908—1909 ($\frac{5}{4}$ aar) kr. 56 722.62, i 1909—1910 kr. 49 743 29 og i 1910—1911 kr. 45 417.53 eller gjennomsnitlig kr. 48 458.32. Avgiften har altsaa trods nedsættelserne gjennomsnitlig gaat op til mere i sidste femaarsperiode end i den foregaaende. Dette skyldes imidlertid væsentlig de milde vintre, som har muliggjort regelmæssig fart hver vinter i hele femaarsperioden.

I femaaret er foruten en del mindre forbedringer og kompletteringer ved anlægget utført mudringsarbeide i Skarperudstrømmen, Fjaagesund og Kaarstensund med en utgift av ca. kr. 12 500.

Som bidrag til veianlægget Fjaagesund—Tørdal er utbetalt kr. 2 000 og til veianlægget Ajer—Næs kr. 4 500. Bidragene er utbetalt paa betingelse av, at de i veianleggene interesserte frafaldt en del erstatningskrav mot kanalen.

Ved høiesteretsdom av 3 mai 1906 blev kanalen tilpligtet at svare Skiens brukseiere erstatning for skade ved en uhjemlet uttapning av Bandaksvandene sommeren 1894. Erstatningen, som med renter og omkostninger gik op til kr. 43 010 72, blev utbetalt i regnskapsaaret 1908—1909.

Der hitsættes følgende opgave over en del av de varemængder, som i femaaret har passert sluserne ved Ulefoss:

Varernes slags.	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909 ($\frac{5}{4}$ aar).	1909—1910.	1910—1911.
O p :					
Kornvarer ton	2 996	3 071	3 652	3 215	3 507
Stenkul —	279	356	493	538	582
Kaffe —	82	84	99	88	86
Brændevin hl.	107	64	110	86	¹ 52
Øl —	727	710	963	648	690
Fetevarer —	133	139	124	76	106
Kunstig gjødning —	271	283	475	272	320
N e d :					
Trælast, rund 1 000 tylvter (Heri medregnet den til Ulefoss Sagbruk nedfløtede last, som leveres ovenfor Ulefoss sluser).	44.8	45.2	45.8	58.0	48.9
Ved 1 000 m ³ .	3.0	5.3	5.4	5.2	7.4
Fetevarer ton	65	86	120	135	125
Kobbermalm —	401	214	434	149	47

¹ Hertil kommer antagelig ca. 50 hl. brændevin i pakker, som er anført under «diverse varer».

For tidsrummet 1901—1905 og 1906 utgjorde de tilsvarende tal i gjennemsnitt: for kornvarer 2 526 ton, stenkul 233 ton, kaffe 76 ton, brændevin 160 hl., øl 642 hl., fetevarer: op 107 ton, ned 43 ton, kunstig gjødning 190 ton, rund trælast 49 200 tylvter, ved 3 200 m³.

Vedkommende Ulefoss sluser opføres endvidere følgende tabel:

	1906—1907.	1907—1908.	1908—1909 ($\frac{5}{4}$ aar).	1909—1910.	1910—1911.
Antal slusninger op	627	736	721	545	664
— — ned	1 923	1 952	2 161	2 229	1 927
— dampskibe, som har passert op eller ned	971	1 019	1 153	905	1 015
Antal passagerer op eller ned	17 717	17 408	19 734	15 938	17 176

Antallet av de dampskibe, som gaar i stadig fart paa Telemarksvandene, er i femaaret foreket med passagerskibene «Aasmund Vinje», «Henrik Ibsen» og «Tinfoss», godsdampskibene «Notodden», «Union 1», 2 og 3 og slæpebaatene «Røsla», «Svælgfoss», «Salpeter», «Carl», «Kul» og «Koks». Passagerskibet «Dalen» og slæpebaatene «Ulefoss» og «Bien» ophørte derimot med farten.

C. Skyssvæsenet.

Antallet av faste skyssstationer, hvortil amtet yder bidrag, var i 1906 45 og i 1910 46. I mellemtiden var en station blit nedlagt og to nye oprettet. I femaaret har fremdeles været underholdt to skyssstationer helt for Statens regning. De samlede utgifter til de førstnævnte stationer utgjorde i 1906 kr. 14 614, hvorav faldt paa amtskassen kr. 2 435.67. I 1910 var utgifterne steget til kr. 18 372, hvorav paa amtskassen kr. 3 062. Stigningen skriver sig væsentlig fra krav, som er fremkommet i Østtelemarken, hvor de store industrielle anlæg har stillet store fordringer til kommunikationsmidlernes udvikling, bl. a. ogsaa oprettelse av nye stationer. I flere av de mest befærdede overlandsruter inden amtet er der nu ogsaa igangsatt faste automobilruter; men hittil har ikke disse i nogen grad overflødiggjort hesteskysen eller medvirket til, at stationernes hestehold har kunnet indskrænkes. Automobiltrafikken er forøvrig her i distriktet i rask utvikling.

D. Telegraf- og telefonvæsenet.

Rikstelegraf- og rikstelefondriften.

Av nye telefonlinjer har man i femaaret faat 7 stkr. med samlet længde av 947 km. og 1 ny telegraflinje, længde 153 km.

Korrespondansen over Skien telegrafstation har i femaaret stillet sig saaledes:

A a r.	Samlet antal telegram- ekspeditioner.	Samlet ind- og ut- gaaende tele- fonsamtaler.
1906.....	136 812	334 380
1907.....	144 257	381 296
1908.....	151 592	420 432
1909.....	155 863	427 695
1910.....	157 873	461 894

Den private telefondrift har ogsaa i femaaret gaat betydelig frem. Fremgangen sees av nedenstaaende tabeller:

Telemarkens Telefonselskap.

	Stolpe- række i km.	Stolpe- række for abon- nents- linjer i km.	Linjernes længde i km.	Derav dob- belt- linjer i km.	Abon- nents- linjer i km.	Antal central- sta- tioner.	Antal abon- nenter.	Antal samtaler.
Anlægget den 1 januar 1906.....	484.5	120	1 260.5	794	498	32	378	309 132
Utvildelse og forøkelse i 1906.....	34.5	÷ ¹ 10	114.5	109	21	2	46	35 757
Do. i 1907.....	8.5	4	158.5	147	59	÷ 1	42	40 581
Do. i 1908.....	14.5	9	114.5	200	122	-	43	49 020
Do. i 1909.....	5.5	9	89.5	171	72	-	51	69 085
Do. i 1910.....	1.0	7	43.5	36	44	1	34	5 729
Anlægget 1 januar 1911	548.5	139	1 781.0	1 457	816	34	594	² 509 304
Fremgang fra 1 januar 1906 til 31 december 1910.....	64.0	19	521.5	663	318	2	216	200 172

¹ Tilbagegangen skyldes, at stolperækken er overført til rubrik 1 for hovedlinjer.

² Antal samtaler i 1910.

En tilsvarende vekst viser ogsaa Skien og Omegns Telefonforening, og henvises til nedenstaaende tabel over foreningens virksomhet i femaaret:

A a r.	Antal optagne nummer.	Antal apparater.	Antal samtaler pr. dag. ¹
1906.....	455	553	ca. 5 000
1907.....	495	616	« 5 200
1908.....	542	663	« 5 500
1909.....	580	746	« 6 000
1910.....	614	784	« 7 000

E. Postvæsenet.

Antallet av postaapnerier er i femaaret øket fra 80 til 84.

Antallet av avsendt brevpost utgjorde i femaaret:

Til ind- og utlandet 8 707 100.

Antallet av abonnerte indenrikske aviser har utgjort 11 189 400.

Antal av postanvisninger tillikemed beløp utgjør i femaaret:

1. Ankomne inden- og utenrikske henholdsvis 119 530 og 34 226 med respektive kr. 4 946 057 og kr. 2 213 445.
2. Avsendte inden- og utenrikske 206 471 og 54 648 med kr. 7 051 166 og kr. 1 156 549.

F. Jernbanevæsenet.

Den 9 august 1909 aapnedes for drift den av «Norsk Transportaktieselskap» anlagte «Rjukane». Banen gaar fra Notodden til Tinnoset, hvorfra forbindelse med banen igjennem Vestfjorddalen til Saaheim opretholdes av en stor dampfærge av staalet og av private dampskibe. Banen har en samlet linjelængde av 46 km, og kostet i anlægskapital kr. 5 177 000 eller pr. km. kr. 112 660. Antal reisende var i 1909—1910 55 725, godsbefordring 58 443 ton. Banen har almindelig norsk bredspor (1.435 m.) og blev foreløbig drevet med damp.

Selskapet har ogsaa bygget en bruksbane fra Saaheim op til Vemark i

¹ Samtalerne er optællt med automatiske tælleapparater.

Vestfjorddalen, hvor man transporterer det tunge maskinmateriel etc. til arbejdsstederne.

Jernbanen iøvrig i amtet er uforandret som i forrige femaar.

G. Dampskibstrafikken inden amtet besørges væsentlig av «Skien—Telemarken Dampskibsaktieselskap», som 1905 hadde 8 dampskibe, mens antallet i 1910 var steget til 11. Av de nye baater er der ogsaa i hurtigruten paa Notodden en moderne turistbaat «Henrik Ibsen». Selskapet trafikkerer vestvandene ved to baater i daglige ruter, dertil om sommeren en hurtigrute paa Dalen samt en godsroute om vinteren. Paa østvandene har selskapet 3 baater paa Notodden samt i 8 maaneder av aaret i turisttiden en hurtigrute. Selskapet har dernæst 1 godsbaat paa Notodden hele aaret rundt, samt en gods- og passagerrute Skien—Gvarv med en baat daglig. Lokalrute paa Skien—Løveid har ogsaa selskapet.

Ved siden av dette selskap trafikerer en moderne passagerbaat «Tinfoss» siden 1910 Notoddenruten.

Godsruten Telemarken direkte til Kristiania underholdtes i 1910 med 8 baater i fast rute paa Notodden samt en baat paa Dalen.

Trafikken fra Skien og til stederne utover i fjorden underholdes av 3 smaa-baater og til Kristiania med anløp av amtets andre byer av 3 noget ældre dampskibe indrettet for gods og passagerer.

H. Turisttrafikken.

Intet av aarene i femaarsperioden var over middelsaar for turisttrafikken i amtet. Hertil bidrog dels flere regnfulde og kolde sommere, dels konkurransen med den nye Bergensbane, som væsentlig tok turiststrømmen til sig. Aaret 1910 viser dog fremgang. Der utfoldes et energisk arbeide for fremme av turisttrafikken fra Skien—Telemarkens Turistforenings side. Denne forenings virksomhet er i femaaret gaat meget frem. Medlemsantallet er steget fra i 1906 265 til i 1910 407 og budgettet henholdsvis fra kr. 4 531.57 til kr. 10 311.68 i 1910.

Foreningens arbeide gaar først og fremst ut paa at gjøre amtet kjendt som turiststrøk. Ved siden herav har foreningen bl. a. sørget for utbedring, opstakning og opvardning av veier og fotstier, søkt at gjennomføre reformer i hotellernes drift i amtet, arbeidet for nye skyss- og automobilruter m. v. Foreningens turisthytte paa Gaustadtoppen var i 1906 besøkt av ca. 260 personer, i 1910 av ca. 350. En ny turistrute over Møsvand viste i 1910 sterk stigning, idet foreningen satte igang en motorbaat paa Møsvand og fik utbedret foreningens turisthytte ved Møgen i Møsvandets øvre ende.

10. Kommunal husholdning.

A. Herredernes formue og gjæld ved utgangen av 1910.

Herreder.	Formue.			Laanegjæld.
	Utestaaende kapitaler, derunder legater, aktier o. lign.	Faste eiendomme.	Tilsammen.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	9 093.32	600 000.00	609 093.32	485 724.54
Sannikedal	4 106.19	56 000.00	60 106.19	21 758.63
Skaatø	-	118 000.00	118 000.00	95 400.00
Bamle	36 205.17	204 000 00	240 205.17	108 353.73
Eidanger	22 634.64	95 610.00	118 244.64	40 500.00
Slemdal	786.27	43 960.00	44 746.27	8 649.00
Gjerpem	95 464.50	298 476.78	393 941.28	149 036.20
Solum	1 000.00	339 900 00	340 900 00	232 430.00
Hollen	-	151 700.00	151 700.00	90 598.23
Lunde	12 485.00	60 600.00	73 085.00	35 863.19
Bø	12 337.33	94 000.00	106 337.33	73 547.88
Saude	1 473.73	36 000.00	37 473.73	7 525.00
Hitterdal	-	138 800.00	138 800.00	112 834.00
Tinn	895.89	89 000.00	89 895.89	44 840.00
Hovin	1 571.69	34 000.00	35 571.69	20 057.00
Gransherred	-	34 700.00	34 700.00	6 530.00
Hjartdal	1 396.99	122 150.00	123 546.99	24 000.00
Seljord	13 082 60	130 340.00	143 422 60	42 312.00
Kviteseid	-	115 800.00	115 800.00	25 542.50
Nissedal	3 000.00	57 800.00	60 800 00	250.00
Mo	14 200.00	60 500.00	74 700.00	11 158.00
Fyresdal	1 332.00	134 082 00	135 414.00	7 509.69
Laardal	-	64 500.00	64 500.00	38 987 71
Vinje	-	47 745.96	47 745.96	6 867.65
Rauland	-	33 000.00	33 000.00	1 020.00
Amtet	231 065.32	3 160 664 74	3 391 730.06	1 691 294.95
31 december 1905	260 384.00	2 430 914.00	2 691 298.00	1 107 015.00
	÷ 29 318 68	+ 729 750.74	+ 700 432.06	+ 584 279.95

Naar laanegjælden i ovenstaaende tabel viser en saa stor stigning, beror dette væsentlig paa, at Drangedals kommune i henhold til sin forskjøpsret i femaaret har erhvervet de saakaldte Juelske og Frøgaardske eiendomme i herredet for tilsammen kr. 425 000, hvilken kjøpesum er avgjort ved laan.

Den antagne formue og indtægt og størrelsen av den utlignede herredsskat for aarene 1905 og 1910 i amtets herreder:

Herreder.	Antagen formue.		Antagen indtægt.		Utlignet skat paa formue og indtægt.	
	1905.	1910.	1905.	1910.	1905.	1910.
	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
Drangedal	4 690	5 525	630	699	39.4	49.6
Sannikedal.....	2 992	3 716	582	682	26.3	31.2
Skaatø	3 228	3 265	694	813	44.6	52.7
Bamle	5 709	6 650	844	1 054	44.4	59.5
Eidanger	4 143	4 389	732	763	43.5	49.8
Gjerpen	6 890	9 808	1 369	1 615	90.0	120.5
Slemdal	1 217	1 740	172	198	9.9	11.3
Solum	7 068	10 348	1 734	2 340	90.6	142.3
Hollen	6 410	9 002	1 030	1 186	37.4	49.5
Lunde.....	3 091	4 609	229	440	24.5	35.2
Hitterdal	7 358	21 656	999	2 814	52.6	157.1
Gransherred	2 602	3 756	204	279	11.0	14.1
Bø	3 100	3 558	426	445	34.6	34.0
Saude	5 195	5 790	616	651	33.3	43.0
Hovin	1 266	1 750	131	185	9.2	12.0
Hjartdal.....	2 242	2 405	320	358	23.7	25.0
Tinn	1 788	6 394	299	950	17.5	39.0
Rauland	744	1 326	131	150	8.4	9.1
Kviteseid	3 427	5 290	494	552	32.8	32.5
Seljord	3 088	3 604	356	441	34.0	34.2
Nissedal	2 255	3 132	257	281	17.3	19.7
Fyresdal.....	3 675	4 201	387	442	23.7	27.5
Laardal	1 463	1 789	237	263	19.1	19.0
Mo.....	1 503	2 036	256	266	21.2	24.7
Vinje	1 232	1 577	249	267	14.0	15.0

Gjennemsnittlig antagen indtægt for 1) gaardbrukere, 2) husmænd, arbejdere, tjenere m. v., 3) embeds- og bestillingsmænd, handlende og haandverkere for aarene 1906 og 1910 samt skatøret pr. 100 kroner skatbar indtægt for 1906 og 1910:

Herreder.	Gjennemsnittlig antagen indtægt.						Skatøre.	
	1.		2.		3.		1906.	1910.
	1906.	1910.	1906.	1910.	1906.	1910.		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Draugedal.....	967	1 176	338	317	842	1 132	10.20	9.00
Sannikedal.....	775	1 170	389	450	1 778	1 003	7.20	6.25
Skaatø.....	996	670	335	580	1 683	1 435	10.10	11.40
Bamle.....	757	852	604	527	1 052	1 419	5.78	7.48
Eidanger.....	856	1 039	440	488	1 232	1 199	13.00	14.00
Gjerpen.....	1 059	779	308	514	1 854	2 400	13.00	14.50
Slemdal.....	600	661	367	402	2 906	867	8.00	9.00
Solum.....	912	939	505	554	3 090	3 498	10.10	10.62
Hollen.....	876	776	475	555	2 465	3 141	6.62	7.26
Lunde.....	704	894	310	365	861	1 183	13.44	11.80
Hitterdal.....	1 260	1 680	455	641	2 153	2 295	7.28	6.70
Gransherred.....	1 285	979	307	378	1 522	910	4.50	4.20
Bø.....	875	842	371	344	694	1 094	16.20	12.90
Saude.....	761	885	410	324	1 300	1 233	9.90	12.84
Hovin.....	634	1 020	311	346	1 065	903	15.00	8.50
Hjartdal.....	625	691	213	319	888	955	17.70	13.00
Tinn.....	475	462	242	377	1 000	1 118	7.20	4.90
Rauland.....	294	479	475	375	467	889	12.76	10.73
Kviteseid.....	806	809	335	319	1 037	1 114	11.60	10.30
Seljord.....	649	679	195	276	805	977	15.50	12.00
Nissedal.....	932	892	335	330	892	904	9.90	9.63
Fyresdal.....	633	1 218	450	355	1 422	1 105	6.16	7.00
Laardal.....	634	749	340	341	596	1 127	16.05	14.44
Mo.....	618	700	358	312	624	1 078	14.60	18.70
Vinje.....	575	668	280	281	813	936	11.40	8.80

II. Arbejderforhold.

Vort land hadde i 1907 den indtil da utvilsomt største arbeidskonflikt her-tillands, nemlig i trømæsses- og papirindustrien fra mai til august. Denne streik berørte følelig amtet, og henviser jeg til nedenstaaende tabel, hvorav omfanget vil fremgaa. Aarsaken til konflikten var kravet om forhøiet løn, og da de foreløbige forhandlinger mislykkedes, iverksatte Norsk Arbeidsgiverforening lockout ved alle cellulose- og papirfabrikker. Denne stans varte imidlertid ganske kort, fra 10 august til 19 august, da arbeidet gjenoptoges over hele linjen.

I 1908 var der ingen konflikter. I 1909 og i 1910 var der nogen mindre konflikter i Skien.

Bortset fra 1907 har arbeidsmarkedet været rolig, og der har inden amtet været i det hele særdeles gode arbeidsforhold grundet de store anlægsarbeider, som særlig i de sidste aar av femaaret er paagaat paa flere steder inden amtet, og hvor arbeidslønnen har været meget høi. Disse anlægsarbeider har medført ogsaa høiere lønninger inden andre brancher.

Nogen følelig mangel paa arbeidskraft har det vistnok ikke været bortset fra, at der til jordbruksarbeider har været vanskelig at faa folk til rimelige lønninger.

Av amtets byer har kun Skien offentlig arbeidsanvisningskontor, idet saadant opprettedes i 1909, og fremgaaer dets virksomhet av følgende tabel:

A a r.	Arbeids- søkende.	Ledige pladser.	Formidling.		
			Ansatte arbeidere.	Besatte pladser.	Samarbeide.
M æ n d :					
1909.....	952	503	312	313	12
1910.....	813	722	401	410	9
K v i n d e r :					
1909.....	55	113	26	27	2
1910.....	35	101	17	17	-

A. Tjenerløn og arbeids-

Herroder.	Sedvanlig aarsløn for tjenere.					
	Tjenestegut.			Tjenestepike.		
	I penger.	Antat værdi av kost, losji m. v.	Til- sammen.	I penger.	Antat værdi av kost, losji m. v.	Til- sammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	350	200	550	150	150	300
Sannikedal	350	260	610	150	200	350
Skaatø	400	250	650	150	180	330
Bamle	350	250	600	165	225	390
Eidanger	300	450	750	150	375	525
Gjerpen	400	360	760	200	250	450
Solum	330	200	530	180	200	380
Hollen	400	300	700	160	180	340
Lunde	375	270	645	150	180	330
Bø	330	250	580	155	200	355
Saude	450	300	750	200	300	500
Hitterdal	500	300	800	300	200	500
Tinn	400	180	580	150	150	300
Gransherred	500	300	800	225	250	475
Hjærtal	350	150	500	240	125	365
Seljord	400	170	570	200	150	350
Kviteseid	300	200	500	150	180	330
Nissedal	300	180	480	150	120	270
Fyresdal	350	260	610	150	260	410
Mo.	210	200	410	180	165	345
Laardal	400	250	650	250	200	450
Vinje	300	200	500	150	150	300
Rauland	250	250	500	150	200	350

Lønninger i 1910:

Sedvanlig dagløn for husmænd og dagarbeidere.

Paa egen kost.						Paa husbondens kost.					
Sommeren 1910.			Vinteren 1910—1911.			Sommeren 1910.			Vinteren 1910—1911.		
Husmænd.	Mænd.	Kvinder.	Husmænd.	Mænd.	Kvinder.	Husmænd.	Mænd.	Kvinder.	Husmænd.	Mænd.	Kvinder.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2.50	2.50	1.50	2.25	2.25	1.25	1.50	1.50	0.80	1.25	1.25	0.60
-	2.75	-	-	2.50	-	-	2.00	-	-	1.75	-
-	2.75	1.25	-	2.50	1.00	-	-	-	-	-	-
-	3.25	1.75	-	2.75	1.20	-	2.25	1.00	-	2.00	1.00
-	3.00	-	-	2.60	-	-	2.00	-	-	1.50	-
2.50	3.00	1.25	3.25	3.00	-	-	-	-	-	-	-
2.50	-	1.50	2.50	-	1.50	1.75	-	1.00	-	1.75	1.00
-	3.00	1.50	-	2.75	1.20	-	2.50	1.00	-	2.00	1.00
-	2.50	1.50	-	2.00	1.25	-	1.75	1.00	-	1.25	0.80
1.80	3.00	1.80	1.50	2.50	1.50	1.00	2.00	1.00	0.80	1.50	0.80
-	3.50	2.00	-	2.50	2.00	-	2.25	1.25	-	1.75	1.00
-	4.00	2.00	1.20	3.50	1.50	1.20	3.00	1.50	1.00	2.50	1.00
-	4.50	-	-	3.50	-	-	2.50	1.00	-	1.50	0.80
-	4.00	2.00	-	3.00	1.50	-	3.00	1.25	-	-	-
4.00	4.00	-	3.00	3.00	-	3.00	3.00	1.50	2.00	2.00	1.50
-	3.50	2.00	-	2.50	1.50	-	2.50	1.25	-	1.50	1.00
3.00	3.50	1.50	2.00	2.50	1.25	2.50	2.00	1.25	1.50	1.50	1.00
-	2.80	1.30	-	2.00	1.00	-	2.00	1.00	-	-	-
-	2.50	1.50	-	2.00	1.25	-	1.65	0.67	-	1.50	0.50
-	3.00	1.50	-	2.25	-	-	2.00	0.90	-	1.50	0.65
-	-	-	-	-	-	-	3.00	2.00	-	2.00	1.25
-	2.50	-	-	2.00	-	-	1.75	1.00	-	1.00	0.80
-	4.00	2.00	-	3.00	1.00	-	2.75	1.20	-	1.50	0.75

skilte klasser av voksne arbeidere, forsaavidt de er for herredet:

Bo.	Sande.	Hitterdal.	Tinn.	Gransherred.	Rjartdal.	Sejord.	Kviteseid.	Nissedal.	Fyresdal.	Mo.	Laardal.	Vinje.	Rauland.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
3.50	3.50	4.50	3.00	3.50	4.00	3.00	3.00	3.25	3.00	3.25	4.00	3.00	3.00
5.00	6.50	6.00	6.00	5.00	6.00	5.00	5.00	5.75	5.00	6.00	5.50	4.00	5.00
3.00	3.00	4.00	-	3.00	3.00	2.50	3.00	3.25	3.00	3.00	3.00	2.00	3.00
3.00	4.50	4.50	-	5.00	5.00	3.50	3.50	4.00	3.00	3.25	4.00	3.00	-
-	4.00	4.50	-	5.00	-	-	3.25	-	-	2.75	4.00	-	-
-	-	-	-	5.00	-	-	-	-	-	-	3.00	-	-
-	-	-	-	4.00	-	4.00	-	-	-	3.50	3.50	-	-
-	-	-	-	-	-	4.00	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	5.00	4.50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	3.00	-	-	-	-	-	3.75	-	-
-	-	-	-	-	2.00	-	-	-	-	-	1.80	-	-
-	-	-	-	-	3.00	-	-	-	-	-	2.50	-	-
-	-	-	-	-	2.00	-	-	-	-	-	1.80	-	-
-	-	4.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	4.00	-	-	-	3.50	-	-	3.00	-	-	-	-
-	-	4.00	-	-	-	3.50	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	4.00	-	-	-	3.50	-	-	-	-	-	-	-
4.00	4.75	6.00	5.00	5.00	4.00	4.00	4.00	4.00	3.75	3.50	4.00	3.50	-
3.50	4.75	6.00	5.00	5.00	-	4.00	4.00	4.00	3.75	3.50	3.50	3.50	-
-	-	5.00	-	-	-	2.50	-	3.50	-	-	-	-	-
-	-	6.00	-	3.50	-	2.50	-	3.50	4.00	-	-	-	-
-	-	5.00	-	-	-	2.50	-	3.50	3.00	-	-	-	-
-	-	5.00	-	-	-	2.50	-	3.50	3.00	-	-	-	-
-	-	4.00	-	-	-	2.50	-	3.50	3.00	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	4.00	-	-	-	-	-	-	-

Opgave over arbeidskonflikter med understøttelse fra Arbeidernes Faglige
Landsorganisation.

Aar 1907:	I konflikt deltagende medlemmer.	Tapte arbejdsdage.	Tilskud fra den Faglige Landsorgani- sation.	Arbeidernes samlede kon- fliktutgifter.	Konfliktens omtrentlige varighet.	Branche.
			Kr.	Kr.		
Skotfoss	539	39 876	48 856	63 442	} 11 mai—19 august	} Træstof- og papirfabrik- arbeidere (Skotfoss og Union).
Skien	240	14 838	17 864	27 138		
Skotfoss	41	2 989	3 192	5 809	16 mai—20 august	
Svælgfoss	{ 6	40	} 108	{ 39	10 septbr.—18 septbr.	} Murerarbeidere (Svælg- foss anlæg).
	{ 7	126		{ 174	9 novbr.—28 novbr.	
Skien	70	4 206	5 048	6 404	mai—19 august.	} Sten-, jord- og tomte- arbeidere (Klosterfoss).
Tilsammen	903	62 075	75 068	103 006		

12. Distriktets tilstand i det hele.

A. Tinglæste og avlæste pantheftelser i fast eiendom samt avholdte tvangsauktioner 1906—1910.

Sorenskriverier.	Tinglæsninger.		Avlæsninger.		Tvangsauktioner			
					over fast gods.		over løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Kragerø.....	1 128	6 474 078.00	771	3 463 072.00	33	133 661.00	33	34 056.00
Bamle {	796	4 552 808.00	511	1 396 906.00	29	64 309.00	17	9 866.00
	50	197 508.00	32	46 022.00	3	4 600.00	2	3 800.00
	208	402 546.00	107	342 601.00	9	49 775.00	5	2 005.00
Gjerpen.....	2 382	12 388 951.91	1 121	6 837 421.89	102	404 580.00	44	15 695.82
Nedre Telemarken.....	1 293	5 188 831.00	806	3 269 520.00	10	56 991.00	17	1 901.00
Øvre Telemarken østfjeldske....	736	3 401 870.32	548	1 632 540.05	16	81 640.00	7	1 692.55
Øvre Telemarken vestfjeldske....	967	2 899 202.23	876	2 346 832.04	19	74 580.10	25	33 486.72
1906—1910	7 560	35 505 795.46	4 772	19 334 914.98	221	870 136.10	150	102 503.09
1901—1905	6 715	18 738 612.00	3 965	11 562 067.00	299	1 482 907.00	216	102 924.00
Forøkelse (+) eller formindskelse (÷).....	+ 845	+ 16 767 183.46	+ 807	+ 7 772 847.98	÷ 78	÷ 612 770.90	÷ 66	÷ 420.91

B. Amtskommunens økonomiske tilstand.

Amtskommunens budgetterte utgifter og den til amtskommunen utlignede skat har efter repartitionsplakaten i femaaret utgjort:

A a r.	Amtsskat.	Derav til veier.	Utlignet pr. skyldmark.	Utlignet ialt paa:	
				Matrikelen.	Herrederne.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	233 000.00	84 000.00	4.00	117 451.92	115 548.08
1907.....	233 000.00	84 000.00	4.00	117 451.92	115 548.08
1908.....	289 000.00	107 000.00	5.00	146 819.80	142 180.20
1909.....	240 000.00	96 000.00	4.10	120 391.83	119 608.17
1910.....	275 000.00	96 000.00	4.70	138 010.14	136 989.86

Amtskommunens aktiva pr. 31 december 1910:

1. Andel i distriktsfængslet i Skien.....	kr. 40 200.00
2. Amtssykehuset med inventar.....	« 265 697.44
3. Sindssykehuset med inventar.....	« 335 312.09
4. Landbruksskolegaarden Søve.....	« 139 000.00
5. Aktier i Drammen—Skienbanen opføres med.....	« 10 000.00
6. Det Osterhausske legat.....	« 60 998.08
	kr. 851 207.61

Amtskommunens gjæld utgjorde pr. 31 december 1910:

1. Ihænderobligationer vedkommende landbruksskolegaarden.....	kr. 78 750.00
2. Laanet av 1899.....	« 45 000.00
3. Do. av 1909.....	« 100 000.00
4. Do. av 1910.....	« 199 000.00
5. Do. av Invalidefondet.....	« 318 053.22
	kr. 740 803.22

Sammenholdt med amtskommunens økonomiske tilstand ved utløpet av forrige femaarsperiode viser det sig, at gjælden er steget fra kr. 155 000 til kr. 740 803.22 eller en økning stor kr. 585 803.22. Samtidig er amtskommunens aktiva steget

fra kr. 300 847.81 til kr. 851 207.61 eller en økning stor kr. 550 359.80. Amtskommunens formue er saaledes i femaaret gaaet ned fra kr. 145 847.81 til kr. 111 404.39.

Amtet har imidlertid i femaaret faat færdig saavel et fuldt moderne sindsykeasyl, som med inventar har kostet kr. 335 312.09, som et fuldt moderne amtsykehus, som med inventar har kostet kr. 265 697.44, eller begge tilsammen kr. 601 009.53.

13. Slutning.

Levemaate og hygieniske forhold.

De store anlægsarbeider, som i femaaret er drevet paa flere steder inden amtet, har ikke været uten indflydelse paa befolkningens daglige liv og levemaate. Det forcerede liv, som store anlægsarbeider medfører, paavirker jo forholdene paa vedkommende sted og medfører ofte ulemper av forskjellig art. Særlig har dette i femaaret gjort sig gjældende paa Notodden, Svælgfoss og i Tinn, hvor det store indryk av anlægsarbeidere en tid lang medførte — særlig for Notodden — en overbefolkning, saaledes at ikke alene alle nogenlunde beboelige rum var optat og tildels overfyldt, men endog uthus maatte tages i bruk som beboelsesrum. Dette var dog en overgang, og selskaperne har senere opført paa arbeidsstederne adskillige tidsmessig indrettede arbeiderboliger. Den gjenblivende faste arbeiderstok vil saaledes, efterhaanden som anlægsarbeiderne fuldføres, faa gode boligforhold. Paa Notodden har der særlig været mange av de gjenvordigheter, som følger med et nybygge. Foruten boligspørsmålet har vandverk- og kloakspørsmålet hat sine store vanskeligheter. Allerede før femaarets utløp var det paa tale, at Notodden burde overgaa til egen kommune, hvad i høi grad vil paaskynde arbeidet med at faa bymæssig ordnede forhold. Stedets befolkning øket jo paa 2 a 3 aar fra nogen hundrede mennesker til ca. 5 000 indbyggere. Paa Saaheim i Tinn er ogsaa vokset op en by paa 3 a 4 000 indbyggere.

Blandt anlægsarbeiderne har der vistnok været en fast stok av dygtige og stadige folk; men man er henvist til ogsaa at benytte en hel del omstreifende arbeidere, som i længere eller kortere tid har opholdt sig ved jernbane- og anlægsarbeider landet rundt. En god del av disse er ikke folk av den bedste slags, og med dem følger som oftest en hel del andre løse personer, tilhørende folkets bærme, som gjør sig en geschæft som «brændevinsgauker» eller lignende. «Gaukeriet» har saaledes til sine tider florert ganske sterkt, og i forbindelse hermed har der av og til opstaat uroligheter av forskjellig art med slagsmaal, fyld og spektakel. Fra saavel myndigheternes som fra arbeidernes overordnede side har der i saadanne tilfælder imidlertid været grepet saa energisk ind som mulig.

Ædruelighetstilstanden maa i det hele siges at være bedre end tidligere. Befolkningen i landdistrikterne nyter i det daglige liv sjelden spirituøse

drikke, og den uskik at drikke sig overstadig beruset ved festlige sammenkomster begynder at bli avlægs. Opfatningen av, at det er en skam at være beruset, synes at vinde fremgang, og det er et opmuntrende tegn, at «Telefylkets Avholds-lag» i 1910 hadde omtrent 60 foreninger utover i amtet og tilsammen over 6 000 medlemmer. Paa enkelte steder i amtet kan man konstatere, at drikkfældigheten er i sterkt avtagende; men paa andre steder gaar det smaat hermed.

Paa sine steder i amtet staar s e d e l i g h e t e n ikke særlig høit; men en forbedring kan dog i det store og hele spores.

De høie arbeidslønninger samt deltagelse fra bygdens folks side i kjøring og dagarbeide ved anlæggene, de gode tømmerpriser, den udmerkede anledning til avsætning av landmandsprodukter m. m. har ført med sig rummeligere vilkaar for befolkningen. De forbedrede kommunikationer har ledet til større samfærdsel mellem befolkningen i amtets forskjellige dele. Alt dette har paa mange steder ledet til, at fordringerne til bedre hus, renlighet og klædedragt er steget. Sansen herfor er mange steder i glædelig fremgang. De praktiske jentekurser paa landbruksskolen og de kortere husholdningskurser, som i femaaret hvert aar har været avholdt paa forskjellige steder i amtet, har ført efter sig renligere og bedre husstel. Særlig i distrikterne omkring byerne og mere tættebyggede strøk er l e v e m a a t e n blit bedre end før.

Den personlige renlighet staar endnu paa sine steder langt tilbake. Bade-indretninger har man jo i byerne, og de større industrielle bedrifter sørger ogsaa for bad til sine arbeidere. I Drangedal, Fyresdal, Vinje og Attraa er der badstubaad, som benyttes ganske meget av befolkningen.

Den store invasion av arbeidere har vistnok i nogen grad ogsaa hat uheldige følger for de hygieniske forhold inden amtet; men s u n d h e t s t i l s t a n d e n maa for femaaret i dets helhet siges at ha været nogenlunde god. Vistnok har der i den meste del av femaaret og især i og omkring amtets byer hersket skarlagensfeber og difteri; men disse sygdomme har dog ikke faat nogen stor utbredning og har ikke voldt forholdsvis mange dødsfald. I slutningen av 1906 og begyndelsen av 1907 optraadte der i Skien og de omliggende nærmeste herreder en slags nervefeber kaldet paratyfus, som hadde sin grund i smitte gjennem melken fra Skiens Meieri. Den angrep en mængde individer, men var av mild karakter og stansedes temmelig snart, da man hadde faat besked i henseende til smitekilden. Det er bemerkelsesværdig, hvordan fjelldistrikternes smittende folkesydomme skurv og fnat er svundet ind — antagelig dels paa grund av forholdsregler fra sundhetsvæsenet, men visselig især som følge av civilisationens indtrængen og ved de bedre kommunikationer samt det større samkvem med utenverdenen. Derimot fører desværre industrien med de mange fremmede løsarbeidere ind i fjeldbygderne smitsomme sygdomme, som avhænger av usadelighet, og næsten alle maanedsbetretninger fra de østfjeldske bygder indeholder anmeldelse av saadanne sygdomme om end i ringe mængde. Tuberkulosen er fremdeles den hyppigste dødsårsak. Imidlertid stræbes der med stor kraft og ihærdighet for

at faa denne sygdom indskrænket, idet baade lægerne og foreninger med sanitært øiemed søger at bedre de hygieniske forhold i hjemmene samt at faa anbragt de syke i sykehus. Der har allerede i nogen aar været igang et ved private bidrag oprettet og drevet tuberkulosesanatorium i Gjerpen, og snart vil 3 andre saadanne sykehus være reist inden amtets forskjellige landsdele. Disse foranstaltninger er væsentlig iverksat ved private bidrag, og i flere tilfælder ved meget store pengebidrag fra privatfolk, sparebanker og Skiens Samlag for Brændevinshandel, likesom et par legater og mange foreninger søger at skaffe de tuberkuløse hjælp og pleie og fornemmelig ophold i sykehus og sanatorier.

Bratsbergs amt har i forløpne femaar anvendt store summer i medicinale øiemed, idet det har opført et nyt tidsmæssig og i alle henseender vel utstyrt amtssykehus for henimot 100 syke samt et sindssykeasyl for 115 patienter. Disse foranstaltninger vil forhaabentlig avhjelpe et stort savn og bringe et resultat, som nogenlunde kan motsvare omkostningerne.

B. Byerne.

Før byernes vedkommende henvises til medfølgende beretninger fra magistraterne i Skien, Porsgrund, Brevik, Stathelle, Langesund og Kragerø.

Bratsbergs amtmandsembede, Skien den 25 juli 1912.

G. Hallager.

Beretning

om kjøpstaden Skiens økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Denne femaarsperiode har i økonomisk henseende været gunstig for Skien. Grunden hertil skyldes for en væsentlig del de store industrielle anlæg, som er sat igang i det østfjeldske Telemarken, nemlig paa Notodden i Hitterdal og paa Saaheim i Tinn. Disse anlæg har nemlig medført en trafik og rørelse, som i særlig grad er kommet Skiens forretningsstand, haandverkere og arbeidere tilgode. Skiens folkemængde har i femaarsperioden vokset med 4 à 500 mennesker; naar den ikke er øket endda mere, saa skyldes det den omstændighet, at der inden byens grænser ikke er tilstrækkelig nok byggeplads, saa en betydelig del av de mennesker, som har sit erhverv i Skien, maa bygge og ta ophold straks utenfor byen, nemlig

i Gjerpen og Solum kommuner. Størrelsen av denne befolkning, som saaledes bor utenfor byens grænser, men antages at ha sit underhold i og fra Skien, kan anslaaes til 2 à 3 000, saa den til Skien knyttede befolkning kan anslaaes til 15 000 mennesker.

Arbeidet med utvidelsen av Skiens grænsen paagaar fremdeles og nærmer sig, forsaavidt det beror paa Skien, sin fullendelse.

Fremstilling av træmasse, cellulose og papir er byens viktigste næringsvei. Union Co.s fabrikker her i byen er i det sidste aar ombygget og modernisert, hvorhos der i femaarsperioden er sat igang 2 nye papirfabrikker, nemlig Skiens Papirfabrik og Klosterfossen Papirfabrik, den sidste fabrik i forbindelse med betydelige byggearrangements og opførelse av en tidsmessig kullossemaskine. Andre industrielle anlæg av nogen nævneværdig betydning er ikke opprettet i de sidste 5 aar.

Av skibsaktieselskaper er i femaaret anmeldt 6 nye, dog samtlige av mindre omfang. Skien—Telemarkens Dampskibsaktieselskap, som besørger den væsentligste trafik mellem Skien og dens opland, Telemarken, har i disse aar utvidet sin virksomhet ved at bygge flere nye skibe og opsætte flere og nye ruter paa Telemarken.

Der er desuten kommet flere skibe fra andre selskaper, som ogsaa besørger trafikken paa Telemarksvandene, saa byens forbindelse med sit opland maa siges at være god og tidsmessig. Da Løveidkanalen, hvorigjennem hele denne trafik gaar, nu snart ikke lenger magter at opta denne, er der under overveielse planer til dennes utvidelse.

Som nævnt har kjøbmænd og haandverkere hat gode aar i det sidste, og nogen større uregelmæssigheter eller forretningsstans av nogen betydning har ikke fundet sted. Likeledes har bankerne i det store og hele arbeidet under gode og trygge forhold, i alle fald forsaavidt disses kundekreds inden Skien angaar.

Arbeidsforholdene har ogsaa som før berørt været gode i disse fem aar, baade fordi fabrikkerne har hat jevnt driftsvand, saa der ikke har indtraadt nogen større stans i disses virksomhet, og fordi den store trafik op til Telemarken har skaffet stadig og god beskjeftigelse ogsaa for løsarbeidere.

Utdypningen av opseilingen til Skiens havn nærmer sig sin avslutning, saa nu kan skibe indtil 22 fot dypgaaende ved lavvande komme op til Skiens havn. Man er likeledes gaat igang med at utvide Skiens brygger, da den sterkt økede trafik gjør dette i høi grad paakrævet.

Trafikken paa Skiens havn og i Skiens havnedistrikt er raskt stigende. I 1905 var havnen besøkt av 356 dampskibe og 141 seilskibe og i 1910 av 482 dampskibe med registertonnage av 246 000 og av 74 seilskibe med registertonnage av 12 846. Toldintraderne, som i 1905 var kr. 609 573, utgjorde i

1910 kr. 919 629. Handelsomsætningen med utlandet, som i 1904 utgjorde kr. 12 594 300, beløper sig i 1910 til kr. 16 798 100.

Ved utgangen av 1905 var den samlede brandtakst for byens hus, forsaavidt disse var assurert i den Almindelige Brandforsikringsindretning for Bygninger, kr. 16 150 710 mot kr. 18 035 280 ved utgangen av 1910. Skattetaksten for byens hus utgjorde ved utgangen av 1905 kr. 19 564 850 og ved utgangen av 1910 kr. 23 335 900.

Den skatbare formue og inntægt utgjorde for 1905 henholdsvis kr. 12 280 950 og kr. 1 765 465 og for 1910 henholdsvis kr. 13 399 600 og kr. 1 967 205.

Skiens budgetter utgjorde for:

1906.....	utgift kr. 486 606.81,	inntægt kr. 129 606.81
1907.....	— « 487 761.49	— « 120 761.49
1908.....	— « 496 377.25	— « 123 377.25
1909.....	— « 520 146.59	— « 134 146.59
1910.....	— « 538 605.50	— « 141 605.50

Skatøren utgjorde i ovennævnte aar 1906 17.75 pct., i 1907 17.70 pct., i 1908 19 pct., i 1909 17 pct. og i 1910 16 2 pct.

Differansen mellom utgift og inntægt utlignes med $\frac{1}{3}$ som eiendomsskat og resten paa formue og inntægt.

Kommunens gjæld, hvorpaa aarlig betales ca. kr. 45 000 i avdrag, utgjorde ved utgangen av 1905 kr. 1 902 502.90 og ved utgangen av 1910 kr. 1 893 750. Naar gjælden trods nævnte avdrag i disse 5 aar ikke er gaat mere ned, saa er grunden den, at man har optat laan til bygning av en folkeskole, lasaret samt til at forskudtere kommunale utgifter.

Antallet av skolepliktige barn utgjorde i 1905 1 752, i 1910 1 897.

Skiens offentlige bibliotek hadde i 1905 ca. 4 000 bind og 4 970 utlaan, i 1910 ca. 5 000 bind og 6 117 utlaan.

Skiens Museum blev i 1910 sammensluttet med det i 1909 oprettede Telemarkens og Skiensfjordens Museum, og har disse i fællesskap antat navnet «Fylkesmuseet for Telemarken og Grenland». Museet har nu ca. 8 600 nummer foruten en myntsamling paa 5 600 nummer. Museet har faat sin plads paa den gamle herregaard «Brække», som av et selskap er indkjøpt i hensigt i eiendommens have og park at avgi plads for bygninger og anlæg fra Grenland og Telemarken og i dens hovedbygning med tilbygninger plads for samlinger fra herregaards- og bykulturen.

Skiens magistrat, 7 juni 1911.

Ludv. Christophersen.

Beretning

om kjøpstaden Porsgrunds økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Byens folkemængde utgjorde ved sidste folketælling 4 860, hvilket viser en nedgang siden foregaaende tælling av 70. Den væsentligste aarsak til, at ingen stigning har fundet sted i folketallet, er, at byens grænser er meget snevre, saa at en betydelig del av befolkningen — særlig arbeiderne ved fabrikkerne i vestre Porsgrund — har maattet bygge sine hus utenfor byen. Nogen utvandring har ogsaa fundet sted.

I femaarsperioden er der igangsat endel mindre industrielle bedrifter, saaledes 3 mindre trævarefabrikker, hvor der gjennemsnitlig har været i arbeide 4 mand ved hver fabrik.

Videre kan nævnes en fabrik for fremstilling av sprængstoffet «Blastine». Der har her været beskjæftiget gjennemsnitlig 6 arbeidere; men har der hittil kun været prøvedrift.

«Bratsberg Bruk», det tidligere «Norkyn» er betydelig utvidet, og var der ved utgangen av aaret 1910 beskjæftiget ca. 30 arbeidere; de væsentligste artikler er fabrikation av kostehoder, trærømskiver, vaskebretter samt vogner og slæder.

Smergel- og Brynestensfabrikken «Norrøna» har i femaaret gaat jevnt fremover, likesom den er utvidet med en fabrik for tilvirkning av stentøi saasom syltekrukker, melkeringer m. v.

Saa vel porselænsfabrikken som Porsgrunds mek. Verksted har likeledes gaat jevnt fremover og beskjæftiger gjennemsnitlig henholdsvis 270 og 300 arbeidere. Porselænsfabrikken har foretat utvidelse av sine fabrikkbygninger, og Porsgrunds mek. Verksted er i femaarsperioden utvidet ved anlæg av en flytedok tilstrækkelig til at motta skibe op til 2 500 ton d. w.

Byens øvrige fabrikker saasom baandfabrikken, gjærfabrikken og knappefabrikken har likeledes været i fuld drift, hvilket ogsaa har været tilfældet med de 2 herværende sagbruk; arbeiderantal har været 25 à 30 mand ved hvert bruk.

Byen har som tidligere 3 banker, nemlig Kreditbanken — en avdeling av Skiensfjordens Kreditbank — Porsgrunds Sparebank og Porsgrunds Ørebank.

Arbeidsløshet i nogen nævneværdig utstrækning har ikke forekommet, og arbeidsforholdene maa siges at ha været gode.

Byen har særdeles god bryggeplads, og i de sidste aar er foretat en betydelig utdypning av havneløpet.

I Porsgrund har nu 7 gjensidige foreninger for sjøassuransé sit sæte, nemlig:

Assuranséforeninger.	Antal fartøier.	Brutto reg.-ton.	Sum.
			Kr.
1. «Reform», træ- og jernskibe	214	38 196.66	1 894 380
2. «Eidsiva», jern- og staalskibe	138	30 393.25	1 574 550
3. «Skjold», dampskibe	433	63 586.96	9 556 997
4. Den første norske Assuranséforening, dampskibe	372	30 778.00	4 911 161
5. «Odin»	244	23 906.00	2 213 990
6. «Jord», jern- og staalskibe	181	35 086.00	1 752 360
7. «Værn», forsikrer avdrag i havari-reparationer, som av de gjensidige dampskibsassuranséforeninger ikke erstattes rederierne	194	197 879.14	35 476 900

Sidstnevnte forening er nystiftet i femaarsperioden.

Ved utgangen av 1910 var der hjemmehørende i Porsgrund 51 seilskibe med samlet tonnage 45 430 netto reg.-ton og 13 dampskibe med 16 485 netto reg.-ton.

Skibsfarten har i de senere aar git mindre godt utbytte.

Toldintraderne har utgjort:

1906	kr. 83 846.06
1907	« 94 966.73
1908	« 112 597.57
1909	« 162 858.35
1910	« 101 892.22

Den skatbare formue var i 1906 kr. 7 139 000 og i 1910 kr. 7 130 500 og den skatbare indtægt henholdsvis kr. 871 280 og kr. 918 760. Skatteydernes antal var i 1906 1 546 og i 1910 1 560.

Assuransesummen for de i den Almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede bygninger var pr. 1 januar 1906 kr. 6 727 830 og pr. 31 december 1910 kr. 7 590 760.

Byens fattigbudget er sunket fra kr. 22 772.83 i 1906 til kr. 21 888.92 i 1910.

Byens samlede budget for 1906 var kr. 246 002.79 og i 1910 kr. 285 345.57.

Porsgrunds magistrat, 27 oktober 1911.

H. Dahl.

Beretning

om kjøpstaden Breviks økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Byens viktigste næringsveier har i nævnte femaarsperiode været skibsfart og iseksport.

Skibsfarten har i femaaret arbeidet under mindre gode forhold.

Til Breviks skibsregister var ved utgangen av 1910 anmeldt med hjemsted i Brevik 33 seilskibe drægtig 14 048 reg.-ton og 3 dampskibe drægtig 3 134 reg.-ton. Herav er anmeldt med forretningskontor i Brevik 15 seilskibe drægtig 6 915 reg.-ton og 2 dampskibe drægtig 991 reg.-ton.

Der er i femaaret, i 1906, bygget et skib, dampløgter, drægtig 64 reg.-ton.

Hyrerne utgjorde i 1910 pr. maaned:

Stilling.	Dampskibe.	Seilskibe.
	Kr.	Kr.
Første styrmænd	120	90
Anden do.	90	75
Første maskinister	160	-
Anden do.	120	-
Fyrbøtere	65	-
Tømmermænd	80	75
Baatsmænd	80	75
Helbefarne matroser	65	55
Letmatroser	45	45
Stuerter	100	75
Jungmænd	30	25

De fleste av byens skibe har været anbragt i trællast-, is- og kulfragter til og fra England.

Indenfor byens grænser ligger alene i isanlæg, men isbedriften er allikevel av stor betydning for byen, idet mange av byens indvaanere er beskjæftiget med isanleggene og særlig ved indlastning av isen. Ispriserne har i det hele været lave undtagen i 1910, da de var usedvanlig høie, hvorfor ogsaa arbeidernes for-tjeneste ved isanleggene i det aar var meget god.

Der er ogsaa over byen som tidligere utskibet endel træmasse og papir til England med den i forrige femaarsberetning aapnede direkte ukentlige dampskibsforbindelse. Videre er i femaaret, i 1908, en direkte dampskibsforbindelse med Australien begyndt at anløpe stedet regelmæssig hver 6te uke. Med denne utskibes der fra ovenfor liggende steder megen træmasse, papir, karbid etc.

Av de i byen værende industrielle virksomheter har den i forrige femaarsberetning omhandlede blikvarefabrik fortsat sin virksomhet i nærværende femaarsperiode og er gjentagende ganger utvidet. Den beskjæftiger ca. 40 mand med en gjennomsnitlig dagløn av kr. 3.

En leketøifabrik har beskjæftiget 8 arbeidere (gutter under 18 aar) med en gjennomsnitlig aarlig indtægt av kr. 400.

I aaret 1910 er der derhos paa stedet anlagt et staalpresningsverk med indbetalt kapital kr. 125 000 til fabrikation av helpressede melkespand etc. av staal. Fabrikken, som er den første i sit slags her i landet, har imidlertid først begyndt sin virksomhet i indeværende aar.

Daglønnen utgjorde i 1910 for mænd kr. 3 à 3.50 og for kvinder kr. 1.50.

Byens kommunale middelskoles budget for 1910 androg til kr. 11 860, hvorav kommunens bidrag utgjorde kr. 2 000.

Utgiften til folkeskolen, der 1905 beløp sig til kr. 11 860, var i 1910 kr. 16 795, hvorav refunderes av Staten kr. 6 500.

Brandforsikringssummen for bygninger var i 1905 kr. 1 776 170 og i 1910 kr. 1 902 910.

Efter skatteligningen hitsættes:

A a r.	Formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906	1 452 000	578 046	258 431
1907	1 288 800	557 323	241 067
1908	1 138 240	537 509	231 866
1909	841 320	570 590	253 906
1910	871 320	594 677	271 130

Folkemængden utgjorde ved Folketællingen 1 december 1910 2 138 indvaanere mot 2 302 ved forrige folketælling.

Brevik magistrat, 15 december 1911.

F. Gløersen.

Beretning

om ladestedet Stathelles økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Ladestedets viktigste næringsvei har i femaaret 1906—1910 været skibsfart, der har været drevet som tidligere.

Om vinteren har de paa stedet hjemmehørende sjøfolk været beskjæftiget med arbeide ved de omliggende isforretninger.

Ved utgangen av 1910 var der anmeldt med forretningskontor paa stedet 1 dampskib drægtig 2 143.15 reg.-ton og 6 seilskibe drægtig 2 852.92 reg.-ton brutto.

Fra et paa Stathelle grund liggende ishus er der utskibet ca. 1 100 reg.-ton is.

Den paa stedet værende trælasterforretning nedlagdes i 1909. Mens den var i drift, beskjæftiget den i gjennemsnit 35 arbeidere med en dagløn av kr. 3.50 pr. dag. Sagbrukets nedlæggelse har bevirket, at de fleste der beskjæftigede arbeidere har forlatt stedet, hvad der har bevirket nedgang i folkemængden samt i det hele tilbakegang for stedet.

Den paa stedet drevne barkemølle har beskjæftiget 3 à 4 mand med en dagløn av kr. 3.

Hyrerne utgjorde i 1910:

Stilling.	Paa	Paa
	dampskibe.	seilfartøier.
	Kr.	Kr.
Første styrmænd.....	120	90
Anden do.	90	75
Tømmermænd	80	75
Baatsmænd	80	75
Helbefarne matroser.....	65	55
Letmatroser	45	45
Stuerter.....	100	75
Jungmænd	30	25
Første maskinister	160	
Anden do.	120	
Fyrbøtere	65	-

Aarslønnen for tjenestegutter var i 1910..... kr. 250
 — - tjenestepiker - - 1910..... « 180

Almindelige dagarbeidere paa egen kost hadde:

Mænd kr. 2.50 à kr. 3
 Kvinder..... « 1.50

Etter skatteligningen hitsættes følgende:

A a r.	Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	170	862 077	148 473	71 613	6 466.61
1907.....	171	765 609	158 918	81 965	6 819.76
1908.....	168	800 749	164 507	89 085	6 782.98
1909.....	191	1 048 980	192 070	105 195	9 114.66
1910.....	179	975 120	179 679	100 104	7 141.91

Folkemængden utgjorde ved Folketællingen i 1910 484.

Stathelle m a g i s t r a t, 17 november 1911.

F. G l ø e r s e n.

Beretning

om ladestedet L a n g e s u n d s økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Ladestedets viktigste næringskilder har i femaaret været skibsfart og fiskeri.

Skibsfartens utbytte i femaaret antages gjennemsnitlig at kunne sættes til 5 pct. av skibenes kapital.

Til Langesunds skibsregister var ved utgangen av 1910 anmeldt med hjemsted i Langesund 18 seilskibe drægtig 12 646 reg.-ton og 6 dampskibe drægtig 3 606 reg.-ton. Herav er anmeldt med forretningskontor i Langesund 11 seilskibe drægtig 5 445 reg.-ton og 6 dampskibe drægtig 3 606 reg.-ton brutto.

Hyrerne utgjorde i 1910 pr. maaned:

Stilling.	Paa dampskibe.	Paa seilskibe.
	Kr.	Kr.
Første styrmænd.....	100	90
Anden do.	80	70
Tømmermænd	70	70
Helbefarne matroser	58	55
Letmatroser	46	45
Stuerter	100	75
Jungmænd	35	35
Første maskinister.....	190	-
Anden do.	115	-
Fyrbøtere	50	-

Stedets skibsverft har i femaaret kun til visse tider været i virksomhet og har sysselsat en gjennomsnitlig arbeidsstyrke paa 5 à 6 mand med en gjennomsnitlig dagløn av kr. 3.50. Dette skyldes væsentlig seilskibenes avtagen.

I ladestedets viktigste næringskilde fiskeriet har en større del av befolkningen i mere eller mindre grad været interessert.

Det almindelige fiske efter torsk, lange, kolje og hvitting paa Langesundsfjorden har været drevet i aapne baater, hvorav de fleste med motor, med bakker og beskjeftiget ca. 100 mand med et gjennomsnitlig aarlig utbytte av kr. 800 pr. mand.

Med hensyn til sildefisket oplyses:

Vinteren 1906—1907 deltok 35 dæksbaater med garn og 7 posenøter med tilsammen 150 mands besætning; utbytte.....	kr. 31 340
Vinteren 1907—1908: 8 dæksbaater med garn; utbytte	« 6 000
Vinteren 1908—1909 og 1910: do. do.....	« 1 350
1908 hele aaret smaasild 60 baater 30 mand	« 17 350
1909 —«— 60 — 30 —	« 21 500
1910 —«— 60 — 30 —	« 19 500

I makrelfisket, som har været drevet med garn, nøter, dorg og snøre, har deltat 150 mand med følgende utbytte:

I 1906 opfisket og solgt for.....	kr.	115 400
- 1907 — — —	«	113 475
- 1908 — — —	«	77 000
- 1909 — — —	«	54 000
- 1910 — — —	«	56 000

Av laks og sjørret samt hummer har der været opfisket og solgt for:

A a r.	Laks og sjørret.	Hummer.
	Kr.	Kr.
I 1906	2 800	11 250
- 1907	525	7 500
- 1908	4 000	7 200
- 1909	7 000	8 400
- 1910	8 625	8 000

Disse sidste fiskerier drives dog i væsentlig grad av fiskere, hjemmehørende og bosatte paa Bamlekysten og øerne i Brunlanes.

Laks og sjørret og hummer utskibes til udlandet, hvorimot de øvrige fiskearter eksporteres til Skien, Drammen, Arendal og Kristiania.

Ifølge skatteligningen var:

A a r.	Antagen formue	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.
I 1906	1 392 790	471 463	184 253
- 1907	1 394 110	434 045	164 367
- 1908	1 452 310	472 495	178 531
- 1909	1 435 010	484 380	181 915
- 1910	1 317 260	465 910	171 546

Folkemængden utgjorde ved sidste folketælling december 1910 1 585 indvaanere,

Langesunds magistrat, 17 november 1911.

F. Gløersen.

Beretning

om kjøpstaden Kragere's økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Stedets viktigste næringsveier har i den sidste femaarsperiode været de samme som tidligere: skibsrederi, trælastforretning og iseksport samt i de senere aar tilvirkning av karbid.

For skibsfartens vedkommende har fragterne i femaarsperioden været gennemgaaende lave og har ikke levnet stor fortjeneste, omend der med billige dampere har været mulig at utdele et nogenlunde utbytte. Der kan dog i den senere tid spores nogen bedring.

Stedets tonnage, som ved utgangen av 1905 utgjorde 57 seilfartøier med en drægtighet av 29477 ton og 10 dampskibe med en drægtighet av 3839 ton og med en besætning av henholdsvis 559 og 120 mand, utgjorde ved utgangen av 1910 29 seilskibe med en drægtighet av 16110 reg.-ton med en bemanning av 303 mand, og 17 seilfartøier, under 50 ton, 330 reg.-ton netto med en besætning av 17 mand, samt 17 dampskibe med en drægtighet av 6491 reg.-ton netto med en besætning av 236 mand. I bemandingsoppgaven er ikke førerne medregnet hverken for seil- eller dampskibe.

I 1906 byggedes en motorgaleas «Guthorm», drægtig $9^{60}/_{100}$ reg.-ton netto.

(Se tabellen neste side.)

Utskibning av trælast, is, feltspat, træmasse og karbid fra Kragere tolddistrikt utgjorde:

Aar.	Trælast.	Træmasse.	Is.	Feltspat.	Karbid.
	m. ³	Ton.	Reg.-ton.	Ton.	Ton.
1906.....	62 313	19 836	113 095	1 953	0
1907.....	62 214	31 777	81 471	5 410	14
1908.....	52 057	22 563	83 813	2 757	1 422
1909.....	32 958	26 085	81 943	2 405	4 289
1910.....	38 912	22 032	84 699	1 505	6 267

Folketrykerne har i samme tidsrum været følgende :

Stilling.	Dampskibe.					Seilskibe.				
	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1ste styrmænd	90 à 100	90 à 100	90 à 120	100—120	100—120	90—100	90—100	90—100	90—110	90—110
2den do.	70 à 75	70 à 75	75 à 80	80 à 90	80 à 90	70 à 75	70 à 75	70 à 75	70 à 75	70 à 75
1ste maskinister	150—180	150—180	160—220	170—220	170—220	-	-	-	-	-
2den do.	100—110	100—110	100—120	100—120	110—120	-	-	-	-	-
Stuerter	80—90	80—90	80—90	90—100	90—100	80	80	80	80—90	80—90
Tømmermænd	-	-	-	-	-	90	90	90	90	90
Matroser	45—55	45—55	45—55	50—60	50—60	55	55	55	55	55
Letmatroser	35—40	35—40	35—40	35—45	35—50	35—40	35—40	35—40	35—40	35—40
Jungmænd	25	25	25—30	25—30	25—35	25—30	25—30	25—35	25—35	25—35
Dæksgutter	18—20	18—20	18—20	18—20	18—20	16—20	16—20	16—20	18—20	18—20
Fyrbøtere	40—50	40—50	45—55	45—55	50—60	-	-	-	-	-
Seilmakere	-	-	-	-	-	75	75	75	75	75
Baatsmænd	-	-	-	-	-	75	75	75	75	75

Bratsbergs amt.

Ispriserne i femaarsperioden har variert meget sterkt, og stiller gjennomsnittsutbringendet av én ton is efter fradrag av fragt og kommission sig omtrent saaledes:

1906.....	ca. kr. 3.50	pr. damper	register-ton
1907.....	- 3 00	-	— —
1908.....	- 6.00	-	— —
1909.....	- 3.00	-	— —
1910.....	- 8 50	-	— —

Værdien av trælasi i samme tidsrum ansættes saaledes efter m.³:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Planker og battens.....	28.00	30.00	25.00	28.00	30.00
Bord.....	22.00	24.00	20.00	20.00	22.00
Minetømmer.....	7.00	8.00	9.00	8.50	8.50
Lang props.....	7.00	8.00	8.00	6.00	6.00
Kort props.....	6.50	7.50	8.00	6.00	6.00
Juffers, kult etc.....	10.50	10.50	10.50	10.50	10.50
Bjelker.....	12.00	12.00	12.00	12.00	12.00
Balks, poutrelles etc.....	20.75	24.00	22.00	22.00	22.00
Splitved, brænde etc.....	5.50	5.50	6.00	6.00	6.00

Byen har som tidligere 2 bankinstitutter, nemlig: Kreditbanken i Kragerø og Kragerø Sparebank, likesom ogsaa Skaatø Sparebank og Sannikedal Sparebank har sine kontorer i byen.

Kreditbankens omsætning opgives saaledes:

1906.....	kr. 33 885 054.82
1907.....	« 35 480 169.58
1908.....	« 37 715 042.03
1909.....	« 36 427 566.56
1910.....	« 37 265 089.45

Sparebankens forvaltningskapital utgjorde ved utgangen av:

1906.....	kr. 1 494 076.30	inkl formue	kr. 195 599.43
1907.....	« 1 624 487.21	-	« 202 825.82
1908.....	« 1 689 009.66	-	« 214 081.60
1909.....	« 1 834 818.36	-	« 232 456.05
1910.....	« 1 896 331.69	-	« 242 589.37

Formue og indtægt samt skatøre var i femaarsperioden efter ligningskommissionens ansættelse følgende:

A a r.	Formue.	Indtægt.	Skatøre.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	5 408 900	1 686 650	15.10
1907.....	5 693 900	1 716 635	14.00
1908.....	5 601 400	1 744 445	14.60
1909.....	5 886 100	1 815 345	13.40
1910.....	6 048 100	1 958 365	12.60

Det bemerkes, at man ikke har tagt hensyn til de forandringer, som er bevirket ved klager indsendte til lignings- eller overligningskommissionen for de nævnte aar.

Takstsummen for de skatbare eiendomme samt eiendomsskatten utgjorde i femaarsperioden:

A a r.	Takstsum.	Skat pr. 1000 kr.	Samlet skat.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	4 900 000	5.00	24 500
1907.....	4 890 000	5.00	24 450
1908.....	4 614 000	5.00	23 070
1909.....	5 100 000	5.00	25 500
1910.....	5 160 000	5.00	25 800

Kommunens gjæld har i femaarsperioden utgjort ved utgangen av:

1906.....	kr. 583 300
1907.....	« 626 034
1908.....	« 629 407
1909.....	« 618 817
1910.....	« 644 203

Hertil kommer kommunens laan til anlæg av elektricitetsverk kr. 1 600 000.

Antallet av særskilt matrikulerte bygninger utgjorde ved utgangen av forrige aar 833 med en samlet brandforsikringssum av kr. 5 761 718.09 og med en brandskat av tilsammen kr. 20 427.62. Hertil kommer 1 karbidfabrik, som er privat forsikret for kr. 600 000.

I femaaret er bygget 10 bygninger.

Gatebelysningen omlagt i 1910 til elektrisk. Den besørges ved 300 metaltraadlamper, 25—200 normaltlys hver. Gatebelysningsanlægget kostet kr. 12 500. Gatelamperne brænder 3 200 timer aarlig.

Elektricitetsverket:

Dette anlagdes 1910 og kostet kr. 155 000. Det bestyres av en direktion paa 3 medlemmer, hvorav stadsingeniøren er selvskreven.

Verkets personale bestaar av: 1 verksmester, 2 montører og 1 materialforvalter og kasserer samt hjelpemontører. Verket kjøper strøm av karbidfabrikken. Strømmen 9 300 volt, som gjennom transformatorer indtransformeres til 230 volt for motorer og 135 volt for belysningen. For utjevning av spenningsvariationerne i strømmen fra karbidfabrikken har elektricitetsverket anlagt et omformeranlæg med motorgenerator med automatisk regulering. Belastningen for tiden 150 hestekræfter.

Fra omformerstationen utgaar underjordiske kabler, 5 000 volt, til 5 transformatorkiosker i byens utkanter.

Fra stationen utgaar likeledes underjordiske fødekabler 230 volt til 3 fordelingskasser i hovedbyen. Ledningerne forøvrig i hovedbyen er for største delen underjordisk og i utkanterne overjordisk.

Av smaamotorer installert 9 stykker til teknisk bruk.

Vandverket eier 2 vandbassenger med rumindhold 192 400 m³. 2 hovedledninger fører til byen. Paabudt reservevandbeholdning 8 500 m³. Samlet hovedrørlængde utgjør 12 642 m. med 91 brandventiler og 76 stopventiler. Hovedledningen er saaledes forøket med 285 meter, 5 brandventiler og 17 stopventiler i femaaret.

De nye hovedledninger er nedlagt: 1 paa Jørandsberg, 1 paa Bjørneveien og 1 i Smedsbugten til Bjørnevei.

Sommerledningen til Urene omlagt til vinterledning. Undervandsledningen i Kammerfosselveien forøket med én, saa der nu fører 3 ledninger over elven. Brandmateriellet er i god stand og har i femaaret blit forbedret og supplert. Brandkorpset tæller foruten brandchef og brandassistent 16 faste mandskaper samt 50 opøvede reservemandskaper og et borgerlig brandkorps paa 150 mand. Brandvæsenet bestyres av et brandstyre paa 5 medlemmer med brandchefen som formand. Utrykning i ildebrandstilfælder er skedd 11 ganger. Samtlige ganger har skaden været ganske ubetydelig. En sprøitebod er tilkommet.

Veivæsenet: Et par nye gatestykker er oparbeidet. I reguleringsøiemed nedrevet et vaaningshus og tomten utlagt til plads.

Badet, som tidligere blev holdt i drift ved legatsbidrag, er overtat av kommunen. Det holdes aapent 2 dage i uken og indeholder 5 karbad, 3 styrt og 1 dampbad. Desuten er her 2 privatbad (sjøbad), som staar til offentlig benyttelse.

A m t s u t s t i l l i n g avholdtes i 1909. Den hadde faat god tilslutning og fremviste et særdeles godt resultat.

K o m i t é nedsat til utarbeidelse av «en Kragerø by's beskrivelse» i anledning byens 250 aars jubilæum i 1916. Komité til utredelse og opprettelse av et kommunalt sykehus.

A v i n d u s t r i e l l e anlegg forefindes: 1 meieri, 1 metal- og jernstøperi, 1 cykkelfabrik, 1 baatbyggeri, 2 skibsverfter, 2 mineralvandsfabrikker, hvortil kommer følgende haandverksdrifter med elektrisk motor: 2 boktrykkerier og 3 pølsemakerier.

K a r b i d f a b r i k k e n, som anlagdes i femaaret, har 4 ovner med 1 kalkovn i bruk samt 1 reservekalkovn. Den faar sin kraft fra Dalsfoss, 23 km. fra byen. Denne fos har 22 meters fald og avgir 24 m³ vand pr. sekund. 6 500 hestekræfter overføres gjennem fjernledning paa 10 000 volt til karbidfabrikken.

K r a g e r ø o f f e n t l i g e t e g n e s k o l e, som blev opprettet i 1880, har i femaaret hat 295 elever. Skolen har 2 klasser og 3 lærere. I byen er 1 turnforening, 2 idrætsforeninger, disse to sidste stiftet i femaaret. Desuten er her et skytterlag.

A v a v h o l d s f o r e n i n g e r er her: 1 avholdsforening med 220 medlemmer, 2 goodtemplarforeninger med tilsammen 119 medlemmer, 2 barneavholdsforeninger med tilsammen 130 medlemmer samt 1 forening av «Det Hvite Baand» med 35 medlemmer.

Æ d r u e l i g h e t s t i l s t a n d e n har forbedret sig og maa nu siges at være meget god.

A u t o m o b i l r u t e igangsatt paa Kragerø—Tørdal og Kragerø—Stathelle.

K r a g e r ø A r b e i d e r s a m f u n d, som ved utgangen av 1905 hadde 30 medlemmer, er nu omtrent nedlagt, idet medlemmerne er overgaaet til andre virkende arbeiderforeninger. Bestyrelsen er dog blit staaende til varetagelse av foreningens eiendele, saa at medlemsantallet ved utgangen av 1910 strengt tatt ikke kan settes høiere end til 6 medlemmer. Man arbeider nu ivrig for, at foreningens virksomhet atter kan optages. Kragerø Arbeidersamfunds Begravelseskasse hadde ved utgangen av 1910 en kassebeholdning paa kr. 152. Ydelser ved begravelser har været til voksne medlemmer kr. 50 og til barn kr. 25.

K r a g e r ø H a n d e l s f o r e n i n g med et medlemsantal av 82 virker for fremme av merkantile og andre anliggender av interesse for handelsstanden.

K r a g e r ø K j ø b m a n d s f o r e n i n g med et medlemsantal av 29 virker for at vareta den lokale detaljhandels interesser.

Kragerø Haandverkerforening, som har 32 medlemmer, virker for haandverk og industri.

Kragerø Sjømandsforening, hvis virksomhet er at arbeide for sjømandsstandens interesse, hadde ved utgangen av 1910 72 medlemmer.

Barnehjemmet, som blev opprettet 1902, hadde ved slutningen av 1910 21 barn, hvorav 17 fra byen og 4 fra landdistrikterne.

Gamlehjemmet, opprettet 1890, hadde ved slutningen av 1910 et belæg av 22 medlemmer, hvorav de fleste er kvinder i en alder fra 60—85 aar.

Frelsesarmeen, som i mange aar har virket her i byen, har hat stor fremgang og har eget tidsmessig forsamlingslokale.

Antallet av skolepliktige barn utgjorde ved utgangen av 1910 793, derav undervistes utenfor folkeskolen 85 barn.

Havnevæsenet: I femaaret er bygget en sten kai og opført en varehal. Forøvrig utført forbedringer ved de øvrige brygger.

Galeioddens fyrlygte ombyttet med et okkulerende fyr i jernhus paa jernstativ i 1910.

Byen har følgende legater:

1. Jens Lauersens legat, opprettet 25 april 1763, hovedsagelig bestaaende i faste eiendomme til beløp ca.	kr. 150 000.00
2. Det Bernholdt'ske legat, opprettet 31 mars 1773, kapital pr. 1 januar 1911	« 21 500.00
3. Det Rosenhoff'ske legat, opprettet 21 juli 1810, kapital pr. 1 januar 1911	« 20 743.00
4. Jens Fredrik Bergs legat, opprettet 29 september 1849, kapital pr. 1 januar 1911	« 400.00
5. Det Bang'ske legat, opprettet 13 mai 1867, kapital pr. 1 januar 1911	« 4 000.00
6. Fru Boel Biørns legat, opprettet 13 december 1880, kapital pr. 1 januar 1911	« 20 000.00
7. Distriktslæge Homanns legat, opprettet 19 august 1885, kapital pr. 1 januar 1911	« 16 000.00
8. Kjøbmand Hans Thomas Schaanings og hustru Tomine Marie Thommesens legat, opprettet 17 august 1888, kapital pr. 1 januar 1911	« 10 000.00

Overføres kr. 242 643.00

	Overført	kr.	242 643.00
9. Rektor Knutzens legat til «Heuch's Minde», oprettet 19 mars 1890, kapital pr. 1 januar 1911.....	«	21 181.00	
10. Kragerø Præstegaards legat, oprettet 27 de- cember 1894, kapital pr. 1 januar 1911	«	690.00	
11. «Legatet til Kragerø By's Vel», oprettet 19 mars 1897, kapital pr. 1. januar 1911.....	«	45 000.00	
12. Legatet «Olea Møllers Minde», oprettet 7 mai 1897, kapital pr. 1 januar 1911.....	«	864.62	
13. Legatet «Olaf Møllers Minde», oprettet 7 mai 1897, kapital pr. 1 januar 1911	«	920.56	
14. Sorenskriver Alsing og hustrus legat, oprettet 6 november 1901, kapital pr. 1 januar 1911	«	42 000.00	
		<hr/>	
	Tilsammen	kr.	353 299.18

Kragerø magistratsebede den 3 august 1911.

O. Heyerdahl.

Nedenes amt.

Beretning

om Nedenes amts økonomiske tilstand i femaaret
1906—1910.

Indledning.

I administrativ henseende er Nedenes amt inddelt i 2 fogderier, nemlig Nedenes fogderi og Sætersdalen fogderi.

Nedenes fogderi bestaar av følgende 18 lensmandsdistrikter, der falder sammen med herrederne av samme navn:

1. Vegaarsheien, 2. Gjerstad, 3. Sønedeled, 4. Dybvaag og Flosta, 5. Holt, 6. Aamli og Gjevedal, 7. Lille Topdal og Mykland, 8. Herefoss, 9. Froland, 10. Østre Moland, 11. Tromø, 12. Hisø, 13. Øiestad, 14. Landvik og Fjære, 15. Eide, 16. Vestre Moland, 17. Høvaag og 18. Birkenes.

Sætersdalen fogderi bestaar av følgende 6 lensmandsdistrikter:

1. Vegusdal, 2. Iveland, 3. Hornes, 4. Evje, 5. Bygland, 6. Valle.

Med undtagelse av Valle lensmandsdistrikt, som omfatter baade Valle og Bykle herreder, svarer disse lensmandsdistrikter til herrederne av samme navn.

Av amtets 5 byer er Risør, Arendal og Grimstad kjøpstæder, mens de andre 2, Tvedestrand og Lillesand er ladesteder med særskilte bystyrene.

Magistratsforretningerne utføres i de nævnte ladesteder henholdsvis av sorenskriveren i Holt og sorenskriveren i Sand sorenskriveri.

Der er i femaaret skedd følgende forandringer i den administrative inndeling av amtet:

1. Aamli herred er i henhold til kgl. res. av 17 juni 1907 fra 1 januar 1908 delt i 3 herreder, Aamli, Gjevedal og Lille Topdal.

Nedenes amt har et flateindhold av 9 348 km.². Den 1 december 1910, da sidste folketælling fandt sted, utgjorde folkemængden 76 456 personer. Paa amtets landdistrikt falder 57 238 og paa byerne 19 218. Landdistriktets befolkning fordeler sig med 48 350 paa Nedenes fogderi og 8 888 paa Sætersdalen fogderi.

Ved den i 1900 foretagne folketælling var amtets samlede folkemængde 79 935, hvorav 66 011 var hjemmehørende i amtets landdistrikt og 13 924 i amtets byer. Efterat kjøpstæderne Risør og Arendal var utvidet henholdsvis fra 1 januar 1901 og 1 januar 1902, stiller fordelingen av folkemængden sig saaledes, at 58 566 falder paa amtets landdistrikt og 21 369 paa byerne.

Siden tællingen i 1900 er der saaledes en nedgang i amtets folkemængde av tilsammen 3 479, hvorav den væsentligste del eller 2 151 falder paa byerne, der alle er gaat tilbake i folketal. Den del i nedgangen, som vedkommer landdistriktet, falder udelukkende paa Nedenes fogderi, idet der i Sætersdalen er fremgang med ialt 414 individer.

Paa grund av arbeidet med jernbaneanlæggene Arendal—Aamli og Aamli—Tveitsund har der i femaaret været adskillig indflytning av arbeidere til herrederne Øiestad, Froland og Aamli. Likeledes er der i anledning av den utvidede virksomhet ved Evje Nikkelverk indflyttet endel arbeidere til Evje herred.

Da Fevik Jernskibsbyggeri i begyndelsen av 1909 paa grund av konkurs ophørte med sin bedrift, fandt der adskillig utflytning sted av arbeidere fra Fjære herred. I løpet av sidste halvdel av 1910 er der imidlertid indflyttet en stor del arbeidere, som har faat beskæftigelse ved det sommeren 1910 iverksatte anlæg «Sørlandets Skibsbyggeri».

Ind- eller utflytning har iøvrig ikke fundet sted i nogen nævneværdig grad. Utvandringen i femaaret har været ganske betydelig, men dog mindre end i forrige periode. Ifølge den Officielle Statistik er der fra amtet i 1906--1910 utvandret 5 430 personer mot 6 205 i det foregaaende femaar. Fra Arendal, den eneste havn i amtet med direkte emigrationsforbindelse, er der ifølge politikammerets opgave ekspedert i femaaret 1 472 personer mot 2 232 i forrige femaar. Utvandringen er fortrinsvis skedd til Amerika.

A. Landdistriktet.

I. Fædrift og jordbruk.

Antallet av særskilt skyldsatte bruk var ved utgangen av 1910 ifølge fogdernes opgaver:

i Nedenes fogderi	10 660 med skyld 13 887 mark 79 øre
- Sætersdalen fogderi	2 014 « « 3 665 » 56 «

Tilsammen 12 674 med skyld 17 553 mark 35 øre

Ved utgangen av 1905 var antallet av skyldsatte bruk inden amtet 11 382 ; der er saaledes en forøkelse siden forrige beretning av 1 292 bruk, hvorav 1 097 falder paa Nedenes fogderi og 195 paa Sæterdalen fogderi.

I femaaret har gjennomsnittsskyldmarken pr. skyldsat bruk været 1.39 mark ; i Nedenes fogderi 1.30 mark og i Sætersdalen fogderi 1.82 mark.

Utskiftning av fællesskap i jord og skog er i femaaret fremmet i saadan utstrækning :

Aar.	Antal forretnin- ger.	Antal lodder.	Kartlagt indmark.	Kartlagt utmark.	Til- sammen.	Anmerkning.
			Ar.	Ar.	Ar.	
1906.....	3	47	4 590	3 419	8 009	Av disse 3 forretninger er 1 skjønsmæssig utført. Arealet derover kan ikke opgives.
1907.....	7	21	1 279	5 259	6 538	Av disse 7 forretninger er 5 skjønsmæssig utført. Arealet derover kan ikke opgives. 1—2 overutskiftninger avholdt.
1908.....	5	49	10 107	15 343	25 450	Av disse 5 forretninger er 1 skjønsmæssig utført. Arealet derover kan ikke opgives. 4 overutskiftninger avholdt.
1909.....	5	25	3 274	197 716	200 990	Av disse 5 forretninger er 2 skjønsmæssig utført. Arealet derover kan ikke opgives. 1 overutskiftning avholdt.
1910.....	5	24	9 172	375 397	384 569	Av disse 5 forretninger er 1 skjønsmæssig utført. Arealet derover kan ikke opgives. 2 overutskiftninger avholdt.
Sum	25	166	28 422	597 134	625 556	

Siden 1 april 1903 har der i amtet kun været én utskiftningsformand, idet dog Sætersdalen fogderi i henhold til Landbruksdepartementets bestemmelse av 7 april 1904 er henlagt til utskiftningsformanden i Lister og Mandal amt.

Av nyt land er der i femaaret opdyrket litt i de forskjellige herreder ; men arbeidet har ikke været drevet i nogen større utstrækning. I det indre av amtets bygder er det især nydyrkning av myr, som har været drevet.

I alle amtets herreder har i femaaret været drevet avgrøftningsarbeider i større og mindre maalestok. Istedetfor de ældre, endnu almindelig brukte kostbarere stengrøfter, er man nu i kystbygderne gaat mere over til røgrøfter. Efter forslag av amtsagronomen er man ogsaa begyndt med saakaldte «bordgrøfter», hvilke synes at passe godt paa mange steder og derfor vinder større og større anvendelse, da der jo overalt i amtet er god tilgang paa trævirke.

Kalkning av jorden har i femaaret, især i kystherrederne tiltat i betragtelig grad. Kalken, som kjøpes ulæsket, anvendes, saavidt skjønnes, med fordel paa omtrent al slags jord. Langs kysten anvender man tildels ogsaa skjælsand, som kan erholdes for en meget rimelig betaling.

I femaaret har dyrkningen av saavel korn som rotfrugter tiltat, hvorhos frøavl (kaalrabi, gulrot og rofrø samt kløver- og timoteifrø) har faat endel utbredelse; specielt i Fjære og Landvik herreder dyrkes ogsaa endel runkelroer og lucerne.

Overalt i amtet er anvendelsen av gode redskaper og maskiner tiltat i femaaret, saaledes at der ved ethvert større gaardsbruk nu findes slaa-, treske-, rense- og hakkelsemaskiner samt hesteriver, hvorhos man paa enkelte steder anvender høivindere.

Til drift av treskemaskiner er man i den senere tid, særlig i Sætersdalen fogderi, begyndt at utnytte mindre vandfald. Akerbruket er over hele amtet forbedret og da væsentlig ved anvendelsen av kunstgjødning, men man anvender ogsaa adskillig naturlig gjødsel, hvilken man nu passer bedre paa end før. Utvidelsen av og opdyrkningen av hjemmemarken, som tidligere ikke blev ofret meget arbeide, har særlig i Sætersdalen fogderi i den senere tid været drevet med kraft. Der er derhos paa mange steder opført nye tidsmessige uthusbygninger med cementerte fjøs- og gjødselkjeldere.

Interessen for jordbruket og landmandens arbeide maa i det hele siges at være vokset betydelig. For en meget væsentlig del maa amtets landbruksskoler siges at bidrage hertil, idet de impulser, som eleverne faar med sig fra skolerne, er kommet det praktiske jordbruk til nytte.

I dette femaar er aapnet en ny skole, idet den tidligere skole paa Bjørnetrø i Fjære blev flyttet til Holt, efterat amtet hadde erhvervet som eiendom endel av Holt prestegaard og den tilstøtende eiendom Gøderstad.

Med hensyn til høstutbyttet bemerkes, at kornavlingen ogsaa i dette femaar maa siges gjennomgaaende at ha været liten; der har derfor som vanlig maattet indkjøpes store mængder av korn til Nedenes fogderi og da fornemmelig til kystdistrikterne, som med sin tette befolkning — ikke engang i de sidste aar — kan brødføde sig selv. Derimot har potetavlingen i femaaret været fuldt tilstrækkelig for behovet, og enkelte aar har der fra Nedenes fogderi endog været solgt

adskillig poteter; i Sætersdalen fogderi var et aar avlingen daarlig paa grund av fugtighet, likesom utbyttet i de øvrige bygder i dalen ikke altid har været like god; der har dog altid, ogsaa i saadanne aar, været tilstrækkelig med sættepoteter. Ogsaa høi har været fuldt tilstrækkelig for behovet, og fra enkelte distrikter i Nedenes fogderi har der kunnet utføres endel; alene i et herred i Sætersdalen fogderi har man som sedvanlig, paa grund av det store hestehold til transportkjørsel, maatte indkjøpe høi. I 1907 er der i Sætersdalen fogderi avlet mere høi end vanlig. Naar hensees til det arbeide, som i de senere aar har været nedlagt til fremme og ophjælp av frugtavlen, maa frugthøsten siges at ha git mindre gode resultater; alene i 1909 var der et godt frugtaar, men selv da var kvaliteten mindre god.

Uagtet havebruket i dette femaar har hat forskjellige vanskeligheter i form av insekter og sopper at kjæmpe med, maa det dog erkjendes, at det har tiltat og arbeidet sig jevnt fremover i alle amtets herreder. Det er særlig frugttrær og bærbusker som har været hjemsøkt av de ovenfor nævnte insekter og sopper; ved hjælp av saakaldte havesprøiter, utlaant gjennom landboforeningerne, har man søkt at bekjæmpe disse havens fiender, som optræder paa de forskjelligste kanter av distriktet. Av frugttrær og da især eple- og pæretre er der i femaaret utplantet en masse. Trærne indkjøpes som regel i partier og ofte med bidrag av amtets landhusholdningsselskap. En god hjælp i arbeidet for havebrukets fremgang er de ambulerende kurser, som landhusholdningsselskapet hvert aar lar avholde. Gjennem foredrag og demonstrativ undervisning har man derhos søkt at lære befolkningen beskjæringen av frugttrærne.

Hvad angaar børsankningen, da har denne været drevet i stor utstrækning i femaaret. Eksporten, særlig av tyttebær, men ogsaa av blaabær har i Sætersdalen fogderi tiltat jevnt.

Ogsaa i dette femaar maa fædriften siges at ha gjort gode fremskridt. Hvad hesteavlens angaar, da er opdræt av føl væsentlig tiltat, siden man fik utstationert 2 amtshingster; den ene av disse er bortsat i Østre Moland og den anden (en nordfjordingst) i Sætersdalen, hvor opdræt er temmelig nyt. Kvægavlens har væsentlig været drevet som tidligere, men omfattes nu i Sætersdalen med større interesse; i den nedre del av dalen er kreaturracen fin, og paa mange gaarder findes ensartede, fine besætninger. Melkeproduksjonen har øket jevnt, noget der for en væsentlig del maa tilskrives den gode fôring, som nu omtrent overalt i amtet anvendes.

Likesom i tidligere perioder er der ogsaa i dette femaar avholdt en flerhet av fjøskurser omkring i de forskjellige herreder i amtet, og søkningen til disse kurser er fremdeles stigende.

Statsdyrskuerne og de mindre lokale dyrskuer, hvorav der aar om andet

holdes en hel del, har hat betydning for den fremgang, fædriften i de senere aar har gjort.

Efter indkomne opgaver var den gjennemsnitlige værdi i aaret 1907 av efternævnte slags levende dyr:

for arbeidshester	kr. 358.00
- okser	- 130.00
- kjøer	- 146.00
- ungnøt	- 77.00
- kalver	- 18.00
- voksne sauer	- 16.00
- — gjeter	- 14.00
- — svin	- 99.00
- kaniner	- 1.50
- høns	- 1.98

For rensdyr, som kun forekommer i Valle og Bykle herreder, er gjennomsnittsværdien av vedkommende lensmand ansat til kr. 30.

Efter de fra lensmændene mottagne opgaver sees det aarlige melkeutbytte pr. ko hos de mere fremskredne gaardbrukere at ha utgjort gjennemsnitlig 2 050 liter og overhodet i amtet 1 518 liter. Det gjennemsnitlige melkeutbytte pr. ko var i femaaret 1901—1905 anslaat for de mere fremskredne gaardbrukere til 2 009 liter og overhodet i amtet til 1 509 liter.

Ogsaa i denne femaarsperiode har salget av husdyr gjennomgaaende været av liten eller ingen betydning; kun for herrederne Evje, Valle og Bykle er det opgit at være av megen betydning. ❀

Kun i 3 av amtets 29 herreder er salg av hester tiltat og det i meget liten utstrækning; forholdet er saaledes væsentlig det samme som i foregaaende femaar; derimot er salg av hornkvæg i en flerhet av herreder tiltat, hvorav i Eide herred endog meget. Forsaavidt der i dette femaar er foregaaet nogen forandring med hensyn til salg av sauer, da maa dette betegnes som avtat; kun i 5 herreder opplyses salget at være tiltat; hvad derimot svin angaar, er salget tiltat i 16 herreder, mens det blot for 4 er opgit at være avtat.

Likesom i forrige femaar er salg av kjøt og flesk av nogen betydning kun for halvdelen av amtets herreder; for de 2 øverste herreder i Sætersdalen, Valle og Bykle, er salget av rensdyrkjøt opgit at være av megen betydning, og det er opplyst, at der sælges for kr. 15 000 à kr. 20 000 aarlig.

Salg av melk antages at være av megen betydning i herrederne Søndeled, Østre Moland, Tromø, Hisø, Øiestad, Fjære, Landvik og Høvaag samt av nogen betydning i herrederne Holt, Aamli, Froland, Eide, Vestre Moland, Birkenes og Evje; kun for Gjerstad, Vegusdal og Iveland er salget av smør av megen betyd-

ning og for herrederne Vegaarsheien, Sønedeled, Aamli, Gjevedal, Froland, Eide, Birkenes, Hornnes og Evje av nogen betydning.

Ikke for nogen del av amtet er salg av ost av megen betydning; for herrederne Vegaarsheien, Gjerstad, Froland, Eide, Iveland, Evje og Bykle er saadant salg imidlertid av nogen betydning, men iøvrig er det av liten eller ingen betydning.

Salg av uld er ikke av nogen betydning for dette amts vedkommende.

Gjennomsnittsprisen i herrederne var i 1910:

pr. kilogram kjøt.....	kr. 0.88
- — flesk.....	- 1.02
- liter nysilt melk:	
1. almindelig pris.....	- 0.12
2. levert til meieri.....	- 0.10
- kilogram smør.....	- 1.82
- 100 — høi.....	- 7.15
- 100 — halm.....	- 4.13
- kilogram pultost.....	- 0.45

De foran for kjøt og flesk oppgivne priser gjælder for fersk vare; for speket er prisen pr. kilogram i de 2 distrikter, for hvilke det er anført at saadant sælges, henholdsvis kr. 1.00 og kr. 1.60.

For mysost og hvitost, der forekommer alene i Valle og Bykle herreder, er prisen pr. kilogram opgit til henholdsvis kr. 1 40 og kr. 0.80.

Foruten de nævnte ostesorter er ogsaa opgit, at der i enkelte herreder sælges nøkkelost; prisen paa denne har været kr. 0.80 pr. kilogram.

Det naturlige avsetningsmarked for landbrukets produkter er amtets byer, men for Sætersdalens vedkommende Kristiansand.

Av meierier var der ved utgangen av 1910 9, fordelt paa de forskjellige distrikter saaledes: i Gjerstad 1, i Risør 1, i Holt 1, i Øiestad 1, i Birkenes 1, i Arendal 1, i Grimstad 2 og i Lillesand 1. 3 drives med damp, 4 med elektricitet og 2 haandkraft. Der sysselsattes ved disse meierier ved utgangen av 1910 15 mænd og 25 kvinder; skummemaskiner benyttes ved samtlige undtagen 1. Siden forrige beretning blev avgit, er meierierne i Froland og Høvaag ophørt, mens der er igangsat 2 nye meierier, nemlig 1 i Risør og 1 i Arendal; dette sidste mottar den væsentligste del av melken fra herrederne Øiestad, Østre Moland og Tromø.

Den til samtlige forannævnte meierier i driftsaaret 1910 indveiede melk utgjør 3 748 252 kg. mot 1 991 181 kg. 1905, altsaa en forøkelse av 1 757 071 kg.; den væsentligste aarsak til denne sterke stigning skriver sig fra Arendals meieri, hvor der i 1910 blev indveiet 1 248 486 kg. Meieriernes samlede værdi utgjorde ved dette femaars utgang ca. kr. 256 500. Av den i aaret 1910 indveiede

melk er producert 83 995 kg. smør, 13 888 kg. fetost, 126 107 kg. magerost og 99 776 kg. mysost.

I det tidsrum, som nærværende beretning omfatter, har der i Valle og Bykle herreder været i virksomhet flere gjetostysterier. Man opkjøper gjeter om vaaren og holder dem i beite; av disse ysterier, hvor der ystes saavel mysost som hvitost, hadde 2 ca. 200 gjeter sommeren 1910. Der holdes forøvrig paa nogen gaarder fra 20—50 gjeter. Sommeren 1910 blev der i forannævnte 2 herreder ystet og solgt ost for ca. kr. 6 000, efter en pris av kr. 1.20 pr. kg.

Denne bedrift, som hittil har været lønnende, vil vistnok fremtidig sterkt avta, da man innskærper gjeteholdet, og det blir derfor vanskelig at skaffe tilstrækkelig med dyr til ysterierne.

I dette femaar er der oprettet 2 nye amtsdyrlægebestillinger, saaledes at der her i amtet nu ialt er 6 offentlig ansatte dyrlæger, hvorhos der i Tvedestrand er en privat praktiserende. Adskillige dyr er døde av milbrand, og desuten er der optraadt endel tilfælde av rødsyke; ondartet kalvekastning forekommer fremdeles, men denne sygdom bekjæmpes nu ved den økede og derved lettede adgang til dyrlæge paa en ganske anden og mere effektiv maate end i tidligere tider.

Heller ikke i dette femaar kan arbeidsforholdene for landbruket betegnes som tilfredsstillende, idet her fremdeles er vanskelig for duelige arbeidsfolk, likesom arbeidshjælpen ogsaa har været kostbar.

I 1910 har betalingen pr. aar gjennemsnitlig været:

1. For en almindelig tjenestegut kr. 327 i penger, hvortil kommer kost og losji m. v., som er anslaaet til kr. 246, altsaa tilsammen kr. 573 i gjennemsnit i amtet.
2. For en almindelig tjenestepike kr. 150 i penger, hvortil kommer kost og losji m. v., som er anslaaet til kr. 190, altsaa tilsammen kr. 340 i gjennemsnit i amtet.

Sedvanlig dagløn for husmænd og dagarbeidere har gjennemsnitlig utgjort:

	Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
	Sommeren 1910.	Vinteren 1910—1911.	Sommeren 1910.	Vinteren 1910—1911.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd (for pligtarbeide)	0.80	0.80	-	-
Almindelige dagarbeidere, mænd . . .	2.88	2.41	2.12	1.73
— — kvinder	1.61	1.23	1.05	0.83

Foranstaaende opgave gjælder for husmændenes vedkommende kun herrederne Østre og Vestre Moland. I den øvrige del av amtet arbeider husmændene, hvor saadanne findes, som regel for samme dagløn som almindelige dagarbeidere.

Ifølge de fra vedkommende sorenskrivere mottagne opgaver er der i femaaret tinglæst panteheftelser i faste eiendomme i amtets landdistrikt i et antal av 4 567 og for et samlet beløp av kr. 12 992 440 og avlæst 3 799 for et samlet beløp av kr. 10 703 029.05. I femaaret 1901—1905 var der tinglæst panteheftelser for et beløp av kr. 12 177 044.08 og avlæst for kr. 8 888 352.79.

Under overledelse av amtets landhusholdningsselskap har der til fremme av landbruket og fædriften i de fleste av herrederne virket landbo-, okseholds(-kvæg-avls-) og landboforeninger, hvilke samtlige, hver paa sin maate, har hat indflydelse paa utviklingen. Landboforeningerne har ved siden av sin øvrige virksomhet fortsat med formidlingen av fællesindkjøpet av kunstgjødning og forskjellige slags saasaker.

Følgende kreaturforsikringsindretninger virket her i amtet ved utgangen av 1910:

Indretningens navn.	Aar, i hvilket traadt i virksomhet.	Antal forsikrede:		Samlet forsikringssum 31 december 1910.	Utbetalte erstatninger i 1906—1910.
		Hester.	Storfæ.		
				Kr.	Kr.
Vegaarsheiens kvægassuransforening.	1902	0	100	694.27	650.00
Dybvaag kvægassuransforening.....	1895	0	233	28 100.00	2 326.49
Dalens do.	1893	0	71	8 000.00	422.90
Østre Molands do.	1896	5	82	10 525.00	581.40
Tromsø gjensidige assuransforening for hester og hornkvæg	1887	10	109	15 090.00	967.00
Landvik og Fjære kvægassuransforening.....	1893	44	306	50 845.00	2 604.00
Høvaag kvægassuransforening.....	1893	0	147	16 930.00	413.00
Birkenes do.	1897	0	60	6 390.00	1 011.64

2. Skogdrift.

Naar undtages endel av de mindre kystherreder, findes der i hele amtet skog av betydelig utstrækning. Hvad skogens tæthet og veksterlighet angaar, er forholdet væsentlig det samme som i forrige femaar; fremgang har i Nedenes fogderi kun fundet sted i et par herreder, mens der i Sætersdalen fogderi har

været nogen fremgang at spore i 3 av fogderiets 7 herreder. Likesom i foregaaende femaar er skogen med hensyn til dimensioner fremdeles gaat merkbart tilbake.

Bruken av stenkul, koks eller torv som brændsel er fremdeles av liten betydning for dette amt; kun i herrederne Hisø og Evje bruker man kul og koks, i Froland og Tromø litt stenkul, hvorhos der i Eide brukes endel torv.

Torvmyr, hvorfra torv let kan hentes, findes i større utstrækning kun i herrederne Gjerstad, Søndeled, Froland, Tromø, Eide og Birkenes. Større torvdrift foregaar ikke i dette amt.

Snaumark skikket til skogkultur findes i noget omfang i herrederne Vegaarsheien, Gjerstad, Dybvaag, Aamli, Gjevedal, Lille Topdal, Mykland, Herefoss, Froland, Eide, Høvaag, Hornnes, Evje, Bygland, Valle og Bykle; i de øvrige herreder findes der litet eller intet.

Saaning eller plantning av privat skogeier er foretat i noget omfang i følgende herreder: Gjerstad, Søndeled, Dybvaag, Flosta, Holt, Aamli, Gjevedal, Froland, Iveland og Evje; i efternævnte herreder har der fundet sted utgrøftning av skogmyr av noget omfang: Gjerstad, Søndeled, Flosta, Holt, Aamli, Gjevedal, Froland, Øiestad, Landvik, Birkenes, Hornnes og Evje.

I herrederne Vegaarsheien, Søndeled, Aamli, Froland, Vestre Moland, Evje, Valle og Bykle er der, omend i ringe omfang, foretat innsamling av kongler til utvinding av træfrø.

Med hensyn til skogdriften i de forskjellige herreder opplyses:

I Vegaarsheien er omtrent $\frac{4}{5}$ av herredets flateindhold dækket av skog. De væsentlige træsorter er furu, gran, ek, asp og birk. Skogen er gaat tilbake, hvad tæthet angaar, hvorimot den er gaat frem i veksterlighet; med hensyn til dimensioner er den derimot gaat meget tilbake.

Herredets skoger leverer større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang, hvorhos der sælges endel brændved. Bygningstømmer, brændved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Fremført til forbruksstedet inden herredet var middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændved av: birk kr. 10, furu kr. 8 og gran kr. 8. Skogskjøtselen i herredet er i femaaret i sin almindelighet gaat frem ved grøftgravning, saaning og plantning.

Av Gjerstad herreds flateindhold er omtrent $\frac{3}{5}$ dækket av skog, bestaaende væsentlig av gran og furu samt litt asp, birk, ek og or. Skogen er i dette femaar antagelig gaat litt frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, men tilbake i dimensioner. Større salgslast saavel som smaatømmer leveres i betydelig omfang. Herredet kjøper hverken bygningstømmer eller brændved, hvorimot der

kjøpes litt høvlede materialer; salg av brændeved er derimot av nogen betydning, men kun inden herredet. Middelpriisen i aaret 1910 pr. meterfavn brændeved fremført til forbrukssted inden bygden var for: birk kr. 10, furu kr. 8 og gran kr. 8. Gjennem rydning, avgrøftning og mere fornuftig hugst er skogskjøtselen i sin almindelighet gaat frem i femaaret.

I *Søndeled*, hvor der findes skog i betydelig utstrækning, bestaar den væsentligste del av gran og furu, som hver dækker $\frac{1}{3}$ del av herredets samlede skogareal; den sidste tredjedel utgjøres av almindelig løvskog. Mens skogens tæthet og veksterlighet har holdt sig uforandret fra foregaaende femaar, er skogens dimensioner gaat merkbart tilbake. Fra herredets skoger leveres større salgslast i noget omfang og smaatømmer i betydelig mængde. Salg av brændeved er av stor betydning; bygningstømmer eller brændeved kjøpes ikke, likesaalitt andre skogprodukter, av hvilke der heller ikke foregaar noget salg. I 1910 var middelpriisen pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 14, or (older) kr. 10, furu kr. 12 og gran kr. 12; pr. tylvt bygningstømmer var i samme aar middelpriisen kr. 50 efter almindelig dimension: længde 24' og 7" top. Særlig gjennem avgrøftning er skogskjøtselen i femaaret gaat betydelig frem.

Dybvaag herred har omtrent $\frac{1}{4}$ av sit flateindhold dækket av skog, der væsentlig bestaar av gran og furu, hvorhos der forekommer endel birk, ek og asp. Skogen, som hvad tæthet og veksterlighet angaar har holdt sig uforandret fra femaaret 1901—1905, er med hensyn til dimensioner gaat tilbake. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke; der leveres saavel større salgslast som smaatømmer i noget omfang, hvorimot salg av brændeved ingen betydning har for dette herred. Middelpriisen pr. meterfavn brændeved var i 1910 for: birk kr. 14, or (older) kr. 13, furu kr. 12 og gran kr. 11; i samme tidsrum var middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 40 efter almindelig dimension: længde 24' og 6" top.

Skogskjøtselen er i femaaret gaat noget frem, især ved skogplantning.

Av *Flosta* herred er antagelig $\frac{1}{4}$ av flateindholdet dækket av skog; denne, som væsentlig bestaar av gran og furu samt litt løvskog, er med hensyn til tæthet og veksterlighet uforandret fra forrige femaar. Skogen er gaat tilbake med hensyn til dimensioner. Herredet maa kjøpe bygningstømmer, men derimot ikke brændeved eller andre skogprodukter; salg av saadanne eller av brændeved er heller ikke av nogen betydning. Fremført til forbruksstedet inden herredet var middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 14, or (older) kr. 13, furu kr. 12 og gran kr. 11. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var i 1910 kr. 40 efter almindelige dimensioner: længde 24' og 6" top. I femaaret er skogskjøtselen i sin almindelighet gaat fremad med litt grøftgravning og plantning.

I *Holt* herred dækkes omtrent $\frac{3}{4}$ av flateindholdet av skog, der bestaar

av $\frac{3}{10}$ furu, $\frac{4}{10}$ gran, $\frac{1}{10}$ asp, $\frac{1}{10}$ birk og $\frac{1}{10}$ ek. Ogsaa i dette femaar er skogen gaat frem, hvad tæthed og veksterlighet angaar, men tilbake med hensyn til dimensioner. Herredet leverer større salgslast i noget omfang og smaa-tømmer i betydelig omfang; bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke; salg av brændeved er av nogen betydning, hvorimot der ikke sælges andre skogprodukter. Middelpriisen pr. meterfavn var i 1910 av: birk kr. 15, or (older) kr. 13, furu kr. 12 og gran kr. 12; samme aar var middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 26 efter almindelige dimensioner: længde 24' 6" à 7" top. Skogskjøtselen i dette herred er i femaaret gaat frem, væsentlig ved grøftning og plantning, men ogsaa ved utrensning av skogbunden gjennom vedhugst.

Av A a m l i herreds samlede flateindhold er antagelig $\frac{2}{5}$ dækket av skog, som fordeler sig med $\frac{65}{100}$ furu, $\frac{20}{100}$ gran og $\frac{15}{100}$ birk, asp, or og ek. Skogbestandens tæthed og veksterlighet saavel som skogens dimensioner har ikke undergaat nogen forandring i dette femaar. Der leveres større salgslast og smaa-tømmer i betydelig omfang, likesom salg av brændeved er av nogen betydning for dette herred; der kjøpes hverken bygningstømmer eller brændeved; likesaalitt andre skogprodukter; saadanne sælges dog heller ikke. I 1910 var middelpriisen pr. meterfavn brændeved fremført til forbruksstedet inden bygden, for birk kr. 13, furu kr. 8 og gran kr. 8; for bygningstømmer var gjennomsnittsprisen i aaret 1910 kr. 30 efter almindelige dimensioner: længde 30' 7" midt. Nogen fremgang i skogskjøtselen har der ikke været at spore i dette femaar.

I G j e v e d a l er antagelig ca. $\frac{4}{5}$ av flateindholdet skogmark. Skogen, der bestaar av gran og furu med henholdsvis $\frac{1}{3}$ og $\frac{2}{3}$, er med hensyn til tæthed og veksterlighet samt dimensioner av væsentlig samme forhold som i femaaret 1901—1905. Herredet kjøper ikke bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter, likesaalitt som der sælges saadanne. Middelpriisen pr. meterfavn brændeved var i 1910 fremført til forbruksstedet inden bygden av: birk kr. 10, furu kr. 8.50 og gran kr. 8.50. Kun ved grøftgravning er skogskjøtselen i femaaret gaat noget fremad.

I L i l l e T o p d a l og M y k l a n d herreder er en betydelig del av flateindholdet dækket av skog, uten at det samlede skogareal nærmere kan angives. Skogen, der med hensyn til dimensioner er gaat betydelig tilbake, har derimot ikke i dette femaar gjennomgaat nogen forandring hvad tæthed og veksterlighet angaar. Fra disse herreders skog, som væsentlig bestaar av furu og kanske $\frac{1}{6}$ gran, leveres større salgslast i noget omfang, mens smaa-tømmer kun leveres i ringe omfang; der kjøpes hverken bygningstømmer eller brændeved, men derimot endel høvlede materialer; brændeved eller andre skogprodukter sælges ikke. I aaret 1910 var middelpriisen pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 8, or (older) kr. 6, furu kr. 6 og gran kr. 6; samme aar var middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 30, efter almindelig dimension 8' 12". Nogen fremgang i skogskjøtselen i sin almindelighet har der ikke været i disse 2 herreder.

Om Herefoss herred gjælder det samme som for Lille Topdal og Mykland.

Av Froland herred er $\frac{2}{3}$ del av flateindholdet dækket av skog, væsentlig bestaaende av gran og furu, men ogsaa litt ek, birk, asp og or; den omtrentlige størrelse av hvert slags kan antagelig sættes til $\frac{5}{10}$ del furu, $\frac{4}{10}$ gran og $\frac{1}{10}$ del løvskog. Skogens tæthed og de større dimensioner er gaat merkbart tilbake, hvorimot de mindre dimensioner og veksterlighet er gaat frem. Der leveres større salgslast i betydelig utstrækning, likesom der ogsaa leveres endel smaatømmer; bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke; salg av brændeved er av nogen betydning. Middelprisen pr. meterfavn brændeved var i 1910 av: birk kr. 12, ek kr. 10 samt gran og furu kr. 10. For bygningstømmer var middelprisen pr. tyltv i 1910 kr. 25 til kr. 30 efter almindelig dimension: længde 8 m., 17 cm. top. Skogskjøtselen er i dette herred gaat meget frem i femaaret; fremgangen bestaar i avgrøftning av myr og vandsyk skogmark, rydning av skogbunden, rationel hugst eller utblinkning av trær samt gjennem beplantning.

I Østre Moland herred dækkes antagelig $\frac{19}{20}$ av flateindholdet av skog; denne, som væsentlig bestaar av gran, furu, ek og birk samt litt asp, har med hensyn til tæthed og veksterlighet ingen forandringer gjennemgaat siden forrige femaar; hvad dimensionerne angaar, er der dog litt tilbakegang. Av meget omfang er levering av større salgslast og smaatømmer, likesom salg av brændeved er av betydning. Der kjøpes ikke bygningstømmer eller andre skogprodukter; salg av saadanne finder ikke sted i nogen større utstrækning. Fremført til forbruksstedet inden bygden var middelprisen i 1910 pr. meterfavn brændeved: birk kr. 15, or (older) kr. 13, furu kr. 14 og gran kr. 12. Ved forsigtigere hugst, avgrøftning, plantning og rydning er skogskjøtselen gaat fremad i femaaret.

Av Tromø herreds flateindhold er $\frac{1}{2}$ skogmark. Skogen, som bestaar av $\frac{3}{4}$ gran og furu samt $\frac{1}{4}$ birk og ek, er saavel med hensyn til tæthed og veksterlighet som dimensioner gaat tilbake; mens herredet leverer smaatømmer av noget omfang, er levering av større salgslast av mindre betydning; saavel bygningstømmer som brændeved maa kjøpes, derimot ikke andre skogprodukter. I 1910 var middelprisen pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 14, furu kr. 12 og gran kr. 11. For Tromø herred er der utfærdiget skogvedtægter, approbert ved kgl. res. av 25 januar 1908.

Av Hisø herreds flateindhold er omtrent $\frac{3}{4}$ dækket av skog, væsentlig bestaaende av furu og gran, som tilsammen utgjør $\frac{3}{4}$, mens $\frac{1}{4}$ er birk og ek. I tæthed og dimensioner er skogen gaat frem; salg av brændeved, større salgslast og smaatømmer er av liten betydning; herredet maa kjøpe bygningstømmer, men derimot ikke brændeved eller andre skogprodukter. Middelprisen pr. meterfavn

brændeved var i 1910 av: birk kr. 14, furu kr. 12 og gran kr. 11. I form av bedre behandling av skogen er skogskjøtselen i dette herred gaat fremad.

Av **Øiestad herreds** samlede flateindhold, der utgjør 118 km.², er 87 km.² skog, som væsentlig bestaar av **gran** og furu. Hvad tæthet og veksterlighet angaar er der hverken frem- eller tilbakegang, hvorimot skogen er gaat ganske ubetydelig tilbake i dimensioner. Levering av større **salgslast**, smaatømmer og brændeved er av nogen betydning, av andre skogprodukter — **forædlede** eller uforædlede — leverer herredet rosnikker, prammer (eker) og baater samt **træmasse**. Av hensyn til den lette adgang, som er dertil, kjøpes der endel brændeved fra sagbruk og hugstpladser utenfor herredet; bortset fra, hvad 2 inden herredet beliggende træmassefabrikker forbruger, kjøpes der ikke andre skogprodukter. I 1910 var middelpriisen pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 16, furu kr. 12 og gran kr. 11. Samme aar var middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 43, efter almindelige dimensioner: 24 fots længde, 6 tommers top. Paa grund av den større betydning, der nu tillægges skogen, maa skogskjøtselen siges at ha gaat endel fremover.

I **Fjære herred** dækkes av skog omtrent halvdelen av flateindholdet. Paa skogen, hvorav $\frac{7}{10}$ er furu, $\frac{2}{10}$ gran og $\frac{1}{10}$ ek og anden løvskog, er der ingen merkbar forandring med hensyn til tæthet og veksterlighet; hvad angaar dimensioner, er skogen gaat betydelig tilbake; salg av brændeved eller andre skogprodukter er ikke av nogen betydning, likesom levering av større salgslast eller smaatømmer kun finder sted i ringe omfang; der kjøpes endel brændeved, men derimot ikke andre skogprodukter. Middelpriisen pr. meterfavn brændeved var i 1910, fremført til forbruksstedet inden bygden, for birk kr. 15, furu kr. 13 og gran kr. 12. Skogskjøtselen i herredet er uforandret.

Av **Landvik herreds** flateindhold dækkes omtrent de $\frac{12}{20}$ av skog, der bestaar av $\frac{4}{10}$ gran, $\frac{5}{10}$ furu og $\frac{1}{10}$ løvskog. I tæthet og veksterlighet er skogen gaat frem, med hensyn til dimensioner derimot tilbake; større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang, likesom salg av brændeved er av betydning; av andre skogprodukter sælges der endel bord, planker og baatmaterialer. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Prisen pr. meterfavn brændeved var i 1910 av: birk kr. 15, furu kr. 13 og gran kr. 12; middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer var i 1910 kr. 30. Ved plantning og utgrøftning av skogmyr er skogskjøtselen gaat fremad.

Av **Eide herreds** flateindhold er omtrent $\frac{3}{4}$ skogmark. Skogen, som hovedsagelig bestaar av furu og gran samt litt ek, er med hensyn til veksterlighet gaat frem, med hensyn til dimensionerne er der derimot ingen væsentlig forandring. Mens der leveres smaatømmer i større mængder, er leveringen av større salgslast av ringe omfang; bygningstømmer kjøpes ikke, hvorimot strandbeboerne kjøper endel brændeved, likesaa kjøpes der bord i forædlet tilstand. Der sælges endel brændeved og husmaterialer (bord og tømmer). Middelpriisen pr. meterfavn brændeved var i 1910 av: birk kr. 14, or (older) kr. 9, furu

kr. 11 og gran kr. 10; i samme aar var middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 20 efter almindelige dimensioner: længde 18—25 fot, 7 tommers top.

Skogskjøtselen er i femaaret gaat fremad, idet folk nu har mere interesse for skogen og gennem en bedre behandling søker at fremme dens vekst og formering.

Vestre Moland herreds skogareal utgjør antagelig $\frac{2}{3}$ av herredets samlede flateindhold. Skogen, som for den største del bestaar av furu og ek samt litt gran og birk, har med hensyn til tæthet og veksterlighet ingen væsentlig forandring gjennomgaat siden forrige femaar. Antagelig er den, hvad dimensioner angaar, gaat noget tilbake. Salg av brændeved er av mindre betydning, hvorimot der av større salgslast og smaatømmer leveres adskillig; kjøp av bygningstømmer eller andre skogprodukter foregaar ikke, likesaalitt som salg av nævnte produkter finder sted. Prisen pr. meterfavn brændeved var i 1910 av: birk kr. 14, or (older) kr. 11, furu kr. 11 og gran kr. 10. Middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer efter 12 fots beregning var i 1910 kr. 16.50.

I Høvaag dækkes antagelig mellom $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ av herredets flateindhold av skog, hvorav $\frac{2}{3}$ furu, mens resten utgjøres av ek, birk og asp. Nogen forandring har skogen ikke gjennomgaat med hensyn til tæthet og veksterlighet, men den er gaat tilbake hvad dimensioner angaar. Av nogen betydning er leveringen fra herredets skoger av større salgslast og smaatømmer, mens salg av brændeved er av megen betydning; av andre skogprodukter sælges der endel planker og bord. Bygningstømmer eller andre træsorter kjøpes ikke. Fremført til forbruksstedet inden bygden var middelpriisen i 1910 pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 13, or (older) kr. 9 og furu kr. 10.50; paa samme tid var middelpriisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 28 efter almindelig dimension: længde 24 fot, $6\frac{1}{2}$ toms top. Gjennem oprydning er skogskjøtselen i herredet gaat endel fremad.

Birkenes herreds skogarealer dækker ca. $\frac{4}{5}$ av herredets flateindhold. Skogen, som væsentlig bestaar av gran, furu og ek samt litt birk, er i tæthet, veksterlighet og dimensioner omtrent som før. Større salgslast leveres i betydelig omfang, hvorimot leveringen av smaatømmer foregaar i mindre utstrækning. Der sælges brændeved og av andre skogprodukter endel skaaret last. Bygningstømmer, brændeved eller andet trævirke kjøpes ikke. I 1910 var middelpriisen pr. meterfavn brændeved av: birk kr. 11, ek kr. 11, furu kr. 9 og gran kr. 6. Skogskjøtselen er i femaaret gaat fremad ved forsigtigere hugst.

Av Vegusdal herreds flateindhold er en meget betydelig del dækket av skog, bestaaende for størstedelen av gran og furu, men ogsaa litt birk og asp. Skogens tæthet og veksterlighet er uforandret fra tidligere periode, hvorimot de større dimensioner er gaat tilbake. Smaatømmer leveres ikke fra dette distrikt, hvorimot større salgslast leveres i betydelig omfang. Salg av brændeved eller andre skogprodukter er ikke av nogen betydning, likesom der heller ikke kjøpes

saadanne. Middelprisen pr. meterfavn brændevod var i 1910 for birk, der er den vedsort der sælges, kr. 10. Pr. tylvt bygningstømmer var prisen kr. 20, efter almindelig dimension 16', 6". Især ved rydning m. v. av løvskogen er skogskjøtselen gaat fremad.

I I v e l a n d herred dækkes omtrent $\frac{2}{3}$ av skog, som bestaar av furu, gran og birk. Mens skogen med hensyn til tæthed og veksterlighet ingen forandring har gjennemgaat i dette femaar, er den hvad dimensioner angaar, gaat litt tilbake. Der leveres fra dette herred større salgslast i betydelige mængder; derimot mindre av smaatømmer. Salg av brændevod er av nogen betydning; bygningstømmer eller andre skogprodukter kjøpes ikke. I 1910 var prisen pr. meterfavn brændevod av: birk kr. 13 og av furu kr. 7. Skogskjøtselen er gaat fremad ved plantning og rydning.

Av H o r n n e s herreds samlede flateindhold dækkes ca. $\frac{1}{2}$ av skog; denne, som væsentlig bestaar av furu, noget gran, birk og asp, er, hvad veksterlighet og tæthed angaar, gaat merkbart frem, hvorimot den med hensyn til dimensioner er gaat merkbart tilbake. Der leveres saavel smaatømmer og større salgslast, sidstnævnte endog i betydelig omfang; bygningstømmer, brændevod eller andre skogprodukter kjøpes ikke; av andet trævirke sælges der endel bord, planker og stav samt sleepers. I 1910 var middelprisen pr. meterfavn brændevod fremført til forbruksstedet inden herredet av: birk kr. 10.50 og furu kr. 7.50; samme aar var middelprisen pr. tylvt bygningstømmer kr. 25 efter almindelig dimension 18' 6". Gjennem oprydning, utgrøftning m. v. er skogskjøtselen i femaaret gaat fremad.

I E v j e herred findes betydelige mængder av skog, der væsentlig bestaar av gran og furu; skogbestanden er gaat merkbart frem i tæthed og veksterlighet, men tilbake i dimensioner. Leveringen av større salgslast er av megen betydning, mens salg av smaatømmer og brændevod kun er av ringe omfang; av andet trævirke sælges endel planker og stav; av forannævnte skogprodukter kjøpes der ikke noget. Middelprisen pr. meterfavn brændevod var i 1910 av: birk kr. 11 og furu kr. 8, og pr. tylvt bygningstømmer kr. 20, efter almindelig dimension: 16 fot 7 tommers top. Det er oplyst at skogskjøtselen i herredet er gaat meget frem, uten at det nærmere er angit i hvilke særskilte henseender fremgangen bestaar.

Av B y g l a n d herreds flateindhold er ca. $\frac{1}{2}$ dækket av skog, som bestaar av 45 pct. gran, 40 pct. furu samt 15 pct. birk og asp. Med hensyn til tæthed og veksterlighet er skogen gaat frem; med hensyn til dimensioner derimot tilbake. Salg av brændevod og smaatømmer er av ringe betydning, hvorimot der leveres en mængde større salgslast; av andre skogprodukter sælges der opskaarne bord, planker og stav. Fremført til forbruksstedet inden bygden var middelprisen i 1910 pr. meterfavn brændevod av: birk kr. 7.75, or (older) kr. 5.75, furu kr. 5 og gran 5; samme aar var middelprisen pr. tylv bygningstømmer kr. 20 efter almindelige dimensioner: 7.5 m. længde, 15 cm. top. Særlig med rydning samt

en bedre og forsigtigere hugstmaate er skogskjøtselen i femaaret gaat fremad.

Av Valle og Bykle herreders samlede flateindhold, der utgjør 2 849.81 km.², er 360 km.² dekket av skog; denne som bestaar av 50 pct. furu, 25 pct. gran samt tilsammen 25 pct. birk, asp o. l., er saavel med hensyn til tæthet og veksterlighet som dimensioner gaat tilbake. Større salgslast og smaatømmer (sliperilast) leveres i noget omfang; andre skogprodukter sælges ikke, likesom indkjøp av saadanne heller ikke finder sted. I 1910 var middelprisen pr. meterfavn brændevod av: birk kr. 8, furu kr. 6 og gran kr. 6; middelprisen pr. tyltv bygningstømmer var kr. 20 efter almindelig dimension 12' 8". Skogskjøtselen i disse distrikter har ifølge lensmandens oplysning neppe hat nogen fremgang i dette femaar.

Der forefindes i dette amt ikke anden offentlig skog end den, som tiligger prestegaardene og de to civile embedsgaarder (sorenskrivergaarden og fogedgaarden) i Sætersdalen.

I nedenstaaende opgave over fløtningen er vasdragene opført efter beliggenheten saaledes, at man er begyndt med de østlige og gaar vestover. De 3 største vasdrag, Nidelven, Topdalselven og Otteraaen overskjæres av amtsgrænsen og tilhører saaledes kun delvis Nedenes amt, men er, som i tidligere femaarsberetninger, for oversigtens skyld medtat i sin helhet. Fløtningsstyrelsens sæte er for Nidelven i Arendal og for de 2 andre i Kristiansand.

A. I Gjerstad- og Søndeledsvasdraget (Søndeledelven) er ifølge opgave fra fløtningsinspektøren fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast ...	20 303	21 532	14 506	17 503	15 486

tilsammen i femaaret 89 330 tylvter mot 113 041 i femaaret 1901—1905 og 169 022 tylvter i 1896—1900. Den væsentligste del av lasten er hugget i Gjerstad herred. De almindelige dimensioner har været:

for tømmeret..... 4.5 load pr. tyltv
 - smaalast..... 1.2 " " "

B. I Nærestadvasdrag, som gaar gjennom Vegaarsheien og Søndeled, i sidstnævnte herred under navn av Rjukanelven, og falder ut i Songevandet i Holt, er der ifølge opgave fra fløtningsdirektionens formand fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast ...	3 247	3 471	1 126	2 278	2 327

tilsammen i femaaret 12 449 tylvter mot 30 325 tylvter i femaaret 1901—1905 og 21 900 tylvter i 1896—1900. Lastens gjennemsnittsdimensioner har været:

for tømmeret..... 4.5 load pr. tylvt
- smaalast..... 1.2 " - "

Al lasten er hugget i Vegaarsheien herred.

C. Vegaarsheiens eller Nesværks vasdrag. Dette, som kommer fra indsjøen Vegar paa Vegaarsheien, gaar gjennom dette herred og Holt, forbi Nes Verk, og falder efter at ha optat bielven Skjerka gjennom Lundevandet i Songevand i Holt. Efter opgave fra vedkommende lensmand er der i femaaret fløtet i hovedvasdraget:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast....	11 085	13 213	8 115	12 905	14 325

i femaaret saaledes ialt 59 643 tylvter mot 106 256 tylvter i femaaret 1901—1905 og 66 531 i femaaret 1896—1900. Gjennemsnittsdimensionen har været:

for tømmeret..... 5 load pr. tylvt
- smaalast..... 1.5 " - "

Tømmeret er hugget i Treungen, Gjerstad, Aamli, Holt og Vegaarsheien; av det fløtede kvantum er 75 pct. smaalast (minetømmer og props). I bielven Skjerka er fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast....	4 450	4 900	5 450	5 100	4 750

altsaa i femaaret tilsammen 24 650 tylvter mot 23 780 tylvter i femaaret 1901—1905 og 20 705 tylvter i femaaret 1896—1900. Lasten er hugget i Vegaarsheien og Holt. De almindelige dimensioner har været:

for tømmeret..... 24 fot 7 tommer top
- smaalast..... 20 " 3 " "

For hoved- og bivasdragets vedkommende utgjør den samlede mængde 84 293 tylvter mot 130 036 tylvter i femaaret 1901—1905 og 87 236 tylvter i femaaret 1896—1900.

D. Vennevands vasdrag (elven mellem Vennevand og Kvastadkilen i Holt). I dette lille vasdrag har fløtningen, naar bortsees fra aaret 1907, da der fløtedes ca 170 tylvter stor last (rundved) og ca. 30 tylvter smaalast til en samlet værdi av omkring 8 000 kroner, været ganske ubetydelig; lasten har vedkommende skogeiere selv besørget fremført.

E. I Giving elv og Krokvaag bæk, begge i Dybvaag herred, er der ifølge opgave fra lensmanden fløtet tilsammen, anslagsvis, da ingen optegnelser sker:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast....	800	700	900	700	1 000

tilsammen i femaaret saaledes 4 100 tylvter mot 6 800 tylvter i femaaret 1901—1905 og 7 450 i femaaret 1896—1900. Av den fløtede mængde var omtrent halvdelen smaalast. Gjennomsnitsdimensionen har været 25 fot, 7 tommer top for det større tømmeres vedkommende; smaalastens har holdt:

1. minelast..... 20 fot 4 tommer top
2. props..... 15 « 3 « «

Lasten er hugget i Holt og Dybvaag herreder.

F. I vassdraget, som fra Molandsvandet i Østre Moland gaar under navn av Lageelven til Langanvandet, hvorfra der er kanalisert utløp (raanerne) i Neskilen ved Tromøsum, er der fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast ...	1 800	2 400	1 080	850	1 250

altsaa i femaaret tilsammen 7 380 tylvter mot 13 660 tylvter i femaaret 1901—1905 og 6 600 i femaaret 1896—1900.

G. I Longumvandet er der i hvert av aarene 1906, 1907, 1908, 1909 og 1910 fløtet henholdsvis 72, 174, 66, 365 og 115 tylvter, tilsammen 792 tylvter mot 2 249 i forrige femaar.

Gjennomsnitsdimensionen for det under G. og F. fløtede tømmer har været 6 load og for smaalastens vedkommende 2 load. Al lasten er hugget i Østre Moland herred. Av den fløtede mængde er 25 pct smaalast (sliperitømmer og props).

H. I Arendals vassdrag er der ifølge opgave fra fløtningskontoret ialt sluppet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast ...	73 252	74 440	65 689	84 572	77 255

tilsammen i femaaret saaledes 375 208 tylvter mot 295 732 tylvter i foregaaende femaar. Ved Asdal bom i Øiestad blev der i femaaret 1896—1900, for hvilket

tidsrum der ikke foreligger opgaver over, hvad der er sluppet i vasdraget, uttat tilsammen 379 079 tylvter, hvorav 85 442 tylvter smaalast. Ved samme bom blev der i femaaret 1901—1905 uttat ialt 291 339 tylvter, hvorav 86 354 tylvter smaalast. Ved den ovenfor liggende Messel bom i Froland herred blev der i femaaret 1901—1905 uttat tilsammen 299 019 tylvter, hvorav 84 800 tylvter smaalast.

Gjennemsnitsdimensionen for tømmeret 25' og 6" top og for smaalast 18' og 3" top. Lasten er hugget hovedsagelig i Fyresdal, Nissedal, Treungen, Aamli, Gjevedal og Froland.

I fløtningskontorets foranstaaende opgave over den i vasdraget slupne last er ikke medtat, hvad der kommer fra Lilleelvns vasdrag i Øiestad samt fra Hisaaens og Songeelvs vasdrag i Froland. I Lilleelv er der i femaaret fløtet tilsammen 3 500 tylvter, hvorav 15 tylvter smaalast. Lasten er hugget i Øiestad, Østre Moland og Froland. For de andre 2 vasdrags vedkommende stiller forholdet sig saaledes:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Hisaaen	3 630	3 474	1 711	4 480	5 794
Songeelv.....	3 097	2 289	1 362	2 250	2 522
Tilsammen	6 727	5 763	3 073	6 730	8 316

Tilsammen er der saaledes fløtet 30 609 tylvter i dette femaar. Lasten er for Hisaaens vedkommende hugget i Mykland, Herefoss og Froland og for Songeelvs vedkommende udelukkende i Froland.

Gjennemsnitsdimensionen for den i Hisaaen fløtede last har været:

for tømmer..... 24 fot
- smaalast..... 18 "

For Songeelv er dimensionen opgit til 5 load for tømmeret og 1¹/₂ load for smaalasten.

For hele Arendals vasdrag utgjør den i femaaret slupne last tilsammen omkring 409 317 tylvter tømmer og smaalast.

I. For nedennævnte i L a n d v i k værende vasdrag utgjør det slupne antal tømmer og smaalast:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Bjørkaaselven	743	2 717	880	792	1 371
Grøsløbækken	52	34	42	60	63
Uraana (Gurebo vasdrag).....	120	600	770	1 000	640
Tilsammen	915	3 351	1 692	1 852	2 074

i femaaret saaledes tilsammen for disse 3 vasdrag 9 884 tylvter. Gjennemsnitsdimensionen for lasten, som er hugget i Landvik herred, har i Bjørkaaselven været 16' 9" for tømmeret og 16' 4" for smaalasten og i Grøsløbækken 13' 10" for tømmeret og 15' 3" for smaalasten. For det 3dje av vasdragene er ingen oplysning meddelt om den fløtede lasts dimensioner.

K. I Holdalsbækken (Skifteneselven) i Landvik er fløtet ialt 712 tylvter tømmer og smaalast, uten at der kan meddeles specifisert opgave for hvert enkelt aar, likesom det heller ikke kan opgives, hvilke dimensioner den fløtede last har holdt.

L. I Stikselvens vasdrag i Vestre Moland er der efter opgave fra fløtningsforeningens formand fløtet:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter, tømmer og smaalast ...	1 915	2 870	1 406	2 313	1 886

altsaa tilsammen i femaaret 10 390 tylvter mot 8 999 tylvter i femaaret 1901—1905. Lasten, hvorav $\frac{2}{3}$ dele falder paa smaalasten, er hovedsagelig hugget i Landvik, Birkenes og Vestre Moland. Gjennemsnitsdimensionen har været 20 à 24' 7 $\frac{1}{2}$ à 8" for tømmerets vedkommende og ca. 20' 5 $\frac{1}{2}$ " for smaalasten.

M. I de øvrige vasdrag i Vestre Moland herred, Moelven, Sangereidelsen og Fjeldalselven er der i hvert av aarene 1906, 1907, 1908, 1909 og 1910 fløtet tilsammen henholdsvis 175, 170, 428, 138 og 170 tylvter eller tilsammen for femaaret 1 081 tylvter; nærmere oplysninger om, hvad slags last og hvilke dimensioner den har holdt, er ikke meddelt.

N. I Høvaag herred er der i Østre Vallesværd, Stendals, Vestre Vallesværd, Isefjær og Melaaens bækker fløtet tilsammen i hvert av aarene 1906, 1907, 1908, 1909 og 1910 henholdsvis 230, 270, 420, 520 og 480 tylvter eller ialt 1 920 tylvter tømmer og smaalast mot 1 385 tylvter i femaaret 1901—1905. Gjennemsnitsdimensionen for tømmeret har været 28' 12" top og for smaalasten 16' 3" top. Lasten er hovedsagelig hugget i Høvaag.

O. Topdalsvasdraget er inndelt i 3 fløtningsdistrikter, hvorav 1ste indbefatter hele vasdraget ovenfor Flaksvand i Birkenes, 2det fra Flaksvandet til Sannesevjen i Tveit, et stykke nedenfor amtsgrænsen, og 3dje fra Sannesevjen til Renneklev.

I 1ste hoveddistrikt, ovenfor Flaksvandet, er nedfløtet:

a. Fra Lille Topdalselven gjennom Herefossen:

Aar.	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906	10 358	9	4 746	5	15 105	2
1907	7 031	2	4 288	1	11 319	3
1908	3 604	-	2 614	-	6 218	-
1909	9 537	6	6 328	1	15 865	7
1910	5 421	2	3 445	9	8 866	11
Tilsammen	35 952	7	21 422	4	57 374	11

b. Fra Uldalselvens sidevasdrag med bielver gjennom Hanefossen:

Aar.	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906	7 735	1	6 396	9	14 131	10
1907	8 695	-	4 825	6	13 520	6
1908	4 006	5	1 655	7	5 662	-
1909	7 782	8	4 040	10	11 823	6
1910	7 704	3	4 588	2	12 292	5
Tilsammen	35 923	5	21 506	10	57 430	3

c. Levert paa Herefossfjorden og elven fra Aamlisund til Flaksvand.

Aar.	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	atkr.
1906.....	2 714	1	2 486	7	5 200	8
1907.....	1 958	6	2 158	6	4 117	-
1908.....	1 920	7	1 161	2	3 081	9
1909.....	2 351	1	1 628	11	3 980	-
1910.....	3 376	10	2 306	11	5 683	9
Tilsammen	12 321	1	9 742	1	22 063	2

I 2 det hoveddistrikt, Flaksvand-Sannesevjen, er utskilt:

a. I Flaksvandet:

Aar.	Fra hovedelven:						Fra Digeelven:					
	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906.....	15 477	4	10 409	4	25 886	8	492	-	279	3	887	6
1907.....	20 152	2	14 031	7	34 183	9	803	2	731	8	1 534	10
1908.....	15 805	6	12 848	4	28 653	10	293	10	490	2	784	-
1909.....	13 276	3	11 267	10	24 544	1	745	10	443	-	1 188	10
1910.....	17 340	8	13 284	5	30 625	1	1 156	-	921	-	2 077	-
Tilsammen	82 051	11	61 841	6	143 893	5	3 490	10	2 855	1	6 345	11

Levert i Flaksvandet:

Aar.	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906.....	887	6	649	8	1 537	2
1907.....	646	11	731	11	1 378	10
1908.....	227	-	128	10	355	10
1909.....	450	6	429	2	879	8
1910.....	736	-	249	8	985	8
Tilsammen	2 947	11	2 189	3	5 137	2

Av det samlede kvantum i Flaksvandet, 155 376 tylvter, er utskilt:

Aar.	For jernbanen:						For Kristiansand:					
	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906.....	3 722	6	1 464	-	5 186	6	13 134	4	9 864	3	22 998	7
1907.....	4 567	8	2 149	-	6 716	8	17 034	7	13 346	2	30 380	9
1908.....	2 713	-	2 028	8	4 741	8	13 613	4	11 438	8	25 052	-
1909.....	2 787	7	1 330	1	4 117	8	11 679	-	10 806	11	22 485	11
1910.....	4 888	-	1 858	3	6 746	3	14 338	8	12 593	10	26 932	6
Tilsammen	18 690	9	8 836	-	27 526	9	69 799	11	58 049	10	127 849	9

b. Ved Sannesevjen.

Aar.	Fra Flaksvandet.						Leveret utenfor Flaksvandet.						Tilsammen.					
	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906.....	13 134	4	9 864	3	22 998	7	1 168	8	1 048	5	2 217	1	14 303	-	10 912	8	25 215	8
1907.....	17 034	7	13 346	2	30 380	9	1 020	-	883	4	1 903	4	18 054	7	14 229	6	32 284	1
1908.....	13 613	4	11 438	8	25 052	-	755	2	498	1	1 273	3	14 388	6	11 936	9	26 325	3
1909.....	11 679	-	10 806	1	22 485	11	988	7	800	3	1 788	10	12 667	7	11 607	2	24 274	9
1910.....	14 338	8	12 593	10	26 932	6	1 714	6	1 055	4	2 769	10	16 053	2	13 649	2	29 702	4
Tilsammen	69 799	11	58 049	10	127 849	9	5 666	11	4 285	5	9 952	4	75 466	10	62 335	3	137 802	1

Hvorav utskilt:

Aar.	Til Boen bruk:						Til Kristiansand:					
	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906.....	1 079	-	2 565	8	3 644	8	13 224	-	8 347	-	21 571	-
1907.....	1 931	-	3 184	-	5 115	-	16 123	7	11 045	6	27 169	1
1908.....	2 350	-	2 784	-	5 134	-	12 038	6	9 152	9	21 191	3
1909.....	2 271	2	3 137	1	5 408	3	10 318	5	8 426	4	18 744	9
1910.....	3 244	-	3 754	3	6 998	3	12 763	2	9 877	5	22 640	7
Tilsammen	10 875	2	15 425	-	26 300	2	64 467	8	46 849	-	111 316	8

Gjennem 3dje hoveddistrikt, Sannesevjen—Renneklev,
er nedfløtet som:

Aar.	Utskilt ved Sannesevjen.						Levert i distriktet.						Tilsammen.					
	16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.		16 fot 7 tommer og mindre last.		Større last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1906.....	13 224	-	8 347	-	21 571	-	123	-	40	10	163	10	13 347	-	8 387	10	21 734	10
1907.....	16 123	7	11 045	6	27 169	1	656	3	20	5	676	8	16 779	10	11 065	11	27 845	9
1908.....	12 038	6	9 152	9	21 191	3	3	-	8	9	11	9	12 041	6	9 161	6	21 203	-
1909.....	10 318	5	8 426	4	18 744	9	56	7	48	10	105	5	10 375	-	8 475	2	18 850	-
1910.....	12 763	2	9 877	5	22 640	7	97	6	138	5	235	11	12 860	8	10 015	10	22 876	6
Tilsammen	64 467	8	46 849	-	111 316	8	936	4	257	3	1 193	7	65 404	-	47 106	3	112 510	1

I femaaret er saaledes utskilt:

- a. I Flaksvandet:
1. For transport med jernbanen Flaksvand—Lillesand. 27 508⁹/₁₂ tylvter
 2. For Flak sagbruk 18 —
- b. Ved Sannesevjen:
1. Til Boen bruk 26 300²/₁₂ —
 2. Til diverse 185³/₁₂ —
- c. Avlevert fra 3dje hoveddistrikt ved Renneklev. 112 510³/₁₂ —

Tilsammen 166 522⁵/₁₂ tylvter

mot 174 153 tylvter i femaaret 1901—1905 og 159 375⁴/₁₂ i 1896—1900. Til
smaalast er henregnet tømmer under 16' 7" top.

Lasten er hovedsagelig hugget i Lille Topdal, Aamli, Mykland, Herefoss,
Vegusdal og Birkenes.

P. I Otterraaen er der efter fløtningsbestyrelsens opgave sluppet i
vasdraget:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal tylvter tømmer.	30 973	23 365	16 091	18 616	19 343

altsaa tilsammen i femaaret 108 388 tylvter, som alt er uttallet ved Vennesla
bom. I foregaaende femaar blev der i dette vasdrag sluppet ialt 123 430 tylvter,
mens der ved nævnte bom blev uttallet tilsammen 127 149 tylvter, hvorav 88 603
tylvter smaalast.

For Iveland, Hornnes og Bygland samt Valle og Bykle herreder er der,
ifølge vedkommende lensmænds opgaver, sluppet i Otterraaens vasdrag:

Herred.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Iveland.	700	800	950	800	1 000	4 250
Hornnes	2 963	3 290	2 383	2 176	2 369	13 181
Bygland	11 739	7 149	6 584	6 876	8 166	40 514
Valle og Bykle	2 900	3 859	2 064	2 951	4 869	16 643
Ialt	18 302	15 098	11 981	12 803	16 404	74 588

For Ivelands vedkommende er de gjennomsnitlige dimensioner opgit:

for tømmeret til. 16' 8"

« smaalasten « 14' 4"

Av de samlede tylvtetal i foranstaaende opgaver antages at være hugget i amtsdistriktets skoger i femaaret 750 000 tylvter tømmer og smaalast eller gjennemsnitlig 150 000 tylvter aarlig mot 765 000 tylvter i næstforegaaende femaar, eller gjennemsnitlig 153 000 tylvter aarlig, og 900 000 tylvter i femaaret 1896—1900, eller gjennemsnitlig 180 000 tylvter aarlig.

Nedenes amts skogselskap har ogsaa i dette femaar gjennom sin virksomhet fortsatt sit arbeide for skogsakens fremme i amtet; av selskapets midler har der været ydet ganske betragtelige beløp som bidrag til indkjøp av planter, til skogrydning og avgrøftning. Væsentlig ved dette selskaps betydningsfulde arbeide maa det siges, at arbeidet med og interessen for skogen nu har en mer fremskutt plads, end tidligere var tilfældet her i amtet.

I aaret 1910 er der ved dette selskaps foranstaltning levert til utplantning ialt 301 900 planter, hvorhos der av skogfrø er anvendt 6 kg. furu og 8 kg. gran. Med bidrag fra selskapet er der i nævnte aar ryddet 205 ha. fordelt paa 30 forskjellige arbeider. Av grøftningsarbeider er der utført 70 med en samlet grøftelængde av 42 103 m. Ved utgangen av 1910 hadde selskapet 55 livsvarige og 15 aarlig betalende medlemmer samt 25 underavdelinger med tilsammen ca. 2 500 medlemmer.

3. Fiskerierne.

Angaaende utbyttet av fiskerierne her i amtet i femaaret har fogden i Nedenes avgit saadan beretning:

«Totalutbyttet er godt — for enkelte fiskeriers vedkommende betydelig overforegaaende femaar. Men da stadig flere slaar sig paa fiskeri her i distriktet, blir fortjenesten for hver fisker nærmest uforandret.

Enkelte gode sildeaar satte fart i drivgarnsfisket, og der blev — især i begyndelsen av perioden — bygget mange moderne sildebaater, ofte forsynt med motorer.

Silden har hvert aar været under land, ofte i betydelige mængder, men gjerne kun for en kortere tid. Imidlertid har priserne stadig gaat ned, og da sildetyngden her har faldt paa en tid, da markedet har været overfyldt, har mange av den grund i de sidste aar atter trukket sig tilbake fra sildefisket.

Mens priserne i 1906 dreiet sig om 15 à 16 kr. pr. maal, var de i 1908 nede i 5 à 6 kr.

Sildefisket 1906—1910 gav saadant utbytte:

1906	3 659	maal	kr.	56 164
1907	3 215	—	-	36 311
1908	5 500	—	-	29 750
1909	2 900	--	-	21 600
1910	2 250	—	-	24 125

17 524 maal kr. 167 950.

Til sammenligning kan anføres, at værdien av nævnte fiske i aarene 1896—1900 kun beløp sig til kr. 33 450.

Makrelfisket har ogsaa git et godt utbytte. De nye baater og frem for alt motorerne har git dette fiske en ganske stor betydning. Priserne har ogsaa holdt sig jevnt bra. Særlig gav 1908 og 1909 et godt resultat, baade hvad fangst og omsætning angaar. 1910 gav atter et mindre utbytte. Dorgefisket efter makrel har ogsaa git bra fortjeneste, skjønt priserne i den tid (juli og august) trykkes noget ned ved konkurransen med svenske fiskere, som bringer sin fangst iland her — især i Arendal.

For disse periodiske fiskerier spiller omsætningsspørsmålet en stadig større rolle — ofte masser av fisk, men ingen pris.

Et aar hændte det endog, at værdien av silden ikke betalte pakning og fragt til England.

De øvrige fiskerier har ikke variert meget. Torskfiskeriet omtrent som før; dog optraadte omkring 1909—1910 en betydelig mængde smaatorsk langs kysten og i fjordene. Rusefisket, som før væsentlig har været drevet av smaabrukere og leilighetsfiskere, har nu ogsaa en tid beskæftiget endel professionelle fiskere, der med et stort antal ruser (50—60 pr. baat) har flyttet fra sted til sted — ofte til forargelse for de stedlige fiskere.

Hummerfisket holder sig nogenlunde, dog var 1910 daarlig for større dele av kyststrækningen. Prisen er nu steget til ca kr. 1 15 pr. stk. til opkøperne.

Aalefisket betragtes nu som litet lønnende; mange har kastet sig over dette før saa indbringende fiske, og omend fangstmængden vil holde sig, blir fortjenesten for hver fisker stadig mindre.

Linefisket klages der sterkt over, det lønner sig ikke lenger, iethvertfald ikke for enkelte strøks vedkommende. Man maa stadig lenger ut for at faa fisk, og da man kun driver med aapne baater, hindres man her ofte av uveir.

For enkelte dele av amtet spiller «leiefisket» efter makrel en ganske betydelig rolle likesom ogsaa dorgningen i skjærgaarden om sommeren.

Beretning

om ferskvandsfiskerierne, forsaavidt angaar laks- og sjørretfisket i elver og sjøen i
Nedenes fiskeridistrikt for femaaret 1906—1910.

Følgende antal fangstredskaper er benyttet og driftsutbyttet er som følger:

Aar.	I sjøen.	I elvene.				Samlet antal.	Redskaper og utbytte.	Leieindtægt.	Gjennem- snitspris pr. kgr.
1906	87 kilenøter kr. 9 080	13 ruser kr. 1 270	1 vadfiske kr. 370	3 støler kr. 5 000	6 stænger kr. 1 600	6 sættegarn kr. 170.40	116 redskaper kr. 17 490.40	Sportsfiske kr. 13 900	Laks kr. 1.70 Sveler - 1.35
1907	85 kilenøter kr. 8 195	13 ruser kr. 1 200	1 vadfiske kr. 370	3 støler kr. 5 000	8 stænger kr. 3 200	6 sættegarn kr. 80	116 redskaper kr. 18 045	Sportsfiske kr. 13 900	Laks - 2.00 Sveler - 1.50
1908	82 kilenøter kr. 7 620	13 ruser kr. 1 100	1 vadfiske kr. 200	2 støler kr. 3 900	6 stænger kr. 3 100	3 sættegarn kr. 70	107 redskaper kr. 15 990	Sportsfiske kr. 13 900	Laks - 1.80 Sveler - 1.50
1909	76 kilenøter kr. 9 380	15 ruser kr. 1 190	1 vadfiske kr. 200	2 støler kr. 4 500	6 stænger kr. 2 800	4 sættegarn kr. 100	104 redskaper kr. 18 170	Sportsfiske kr. 13 900	Laks - 1.80 Sveler - 1.50
1910	71 kilenøter kr. 6 095	14 ruser kr. 1 235	1 vadfiske kr. 450	2 støler kr. 5 400	6 stænger kr. 2 800	11 sættegarn kr. 220	105 redskaper kr. 16 200	Sportsfiske kr. 13 900	Laks - 1.80 Sveler - 1.50

Der er heller ikke i dette femaar drevet kunstig utklækning av laks og sjørret i distriktet.

I det hele drives fisket nu stadig paa en mer rationel maate; indsættelse av motorer i smaabaater er nu meget almindelig.

Men erfarne fiskere mener at fangstmængden ialfald for smaafiskets vedkommende snart har naadd sit høidepunkt; der blir stadig mindre fangst pr. fisker, og da fiskepriserne nu har naadd en foruroligende høide, er det vel bare et tidsspørsmål, naar reaktionen kommer.

Fra Flødevikens utklækningsanstalt er der i femaaret utsat ca. 571 millioner forskyngel inden amtet. I forbindelse hermed er der ogsaa for amtets regning foretat endel undersøkelser i Stendalsfjorden (1905—1907) som viste et for utklækningen gunstig resultat.

Formanden i Nedenes amts fiskeristyre har om laks- og sjørretfisket i sjøen og i elvene i Nedenes fiskeridistrikt indsendt følgende beretning:

(Se tabellen foranstaaende side).

I Sætersdalen fogderi har der efter fogdens opgivende saavel i hovedvasdraget som i heivandene været fisket litt ørret, som nedsaltes til forsyning for vinteren. Nogen større økonomisk rolle for befolkningen i dalen spiller dog ikke dette fiske.

Ishavsfangsten fra dette distrikt har i det forløpne femaar været av meget liten betydning, og de 2 sidste fangstfartøier, som begge var hjemmehørende i Arendal, er solgt til personer bosat utenfor amtet.

4. Bergverksdrift.

I dette femaar har saadan drift foregaat ved Nes Verk, der fremdeles producerer jern og staal m. v. Indtil høsten 1905 drev verket ogsaa grubedrift i Øiestad, hvor den til driften fornødne jernmalm blev uttat av Klodeborg gruber.

Klodeborg og Braastad gruber, hvis drift høsten 1905 blev overtat av en enkeltmand, har fortsatt sin virksomhet i dette femaar efter at være overgaat til nye eiere. Driften har til sine tider været betydelig, og ved utgangen av 1910 var der 40 mand, som arbeidet ved anlægget paa Klodeborg.

Evje Nikkelverk, hvor driften har været igang siden sommeren 1899, har i de sidste aar av denne periode betydelig utvidet sin virksomhet og øket sin aktiekapital. Fra Flaatgruben, hvor malmen utvindes, føres denne paa en 4 km. lang taugbane til smeltehytten paa Fosvik ved Fennefossen. Den smeltede masse gaar derfra til raffineringsverket ved Kristiansand, hvor utskilling av ren nikkel og kobber foregaar. Utvindingen av malmen foregaar efter moderne metoder, og ved hytten er der opført nye tidsmessige smelteovner. Ved utgangen av 1910 var den samlede arbeidsstyrke omkring 200 mand.

Ved siden av disse større bedrifter har der i Sætersdalen ogsaa været i virksomhet adskillige feltspatbrud; disse brud, som har været drevet intenst og tilsammen beskæftiget en masse arbejdere, er kommet igang, efterat der i dalen er kommet jernbane. Ved siden av skaaret last og ved er feltspat den væsentligste utførselsartikel fra de nedre distrikter.

I Bygland herred var Hamregruben — «Hamrekobberforekomst» — i drift i begyndelsen av 1910, og forekomsten var god. Arbeidet har imidlertid i den sidste tid været nedlagt.

Endelig er der i Bykle herred molybdæforekomster, som i 1910 blev kjøpt av et tysk selskap; dette holder nu paa med forberedelser til driften, efterat man ved kgl. res. av 4 juni 1910 hadde erhvervet fornøden koncession.

5. Industri.

Ved utgangen av femaaret 1901—1905 var antallet av fabrikanlæg m. v. ifølge opgave fra vedkommende fabrikinspektør 101; efter en i disse dage av det Statistiske Centralbyraa utgit fabriktælling var antallet ved utgangen av 1909: 99. Den samlede arbeidsstyrke utgjorde i 1905: 2 009 personer, i 1909: 2 229.

De viktigste industrielle bedrifter ved utgangen av 1907, det sidste aar for hvilket der foreligger specifisert opgave, var:

1 torvstrøfabrik	med	5 arbeidere
2 anlæg for utvinding av ertser.....	-	86 —
1 do. - hyttedrift.....	-	107 —
4 do. - stenhugning og stenknusning.....	-	33 —
8 mekaniske verksteder, støperier og skibsbyggerier..	-	565 —
1 saapefabrik	-	3 —
1 gasverk	-	8 —
3 anlæg for elektrisk belysning og kraft.....	-	11 —
3 spinderier, væverier og farverier.....	-	54 —
1 repslageri	-	40 —
4 træmasse-, pap- og papirfabrikker.....	-	281 —
2 garverier	-	7 —
33 sagbruk og høvlerier	-	561 —
8 trævarefabrikker og snekkerier.....	-	118 —
1 barkemølle.....	-	2 —
5 kornmøller.....	-	9 —
6 meierier og ysterier	-	18 —
6 bryggerier og mineralvandfabrikker.....	-	27 —
2 tobaksfabrikker	-	24 —
1 vaskeanstalt	-	9 —
10 boktrykkerier	-	49 —

Forholdet med haandverk, smaaindustri og husflid maa betegnes som væsentlig det samme som i foregaaende femaar, kun i herrederne Søndeled, Holt, Aamli, Østre Moland, Eide, Vestre Moland og Evje er der opgit at være fremgang, og denne er paa de fleste steder angit at være ubetydelig. Salg av haandverks-, smaaindustri- eller husflidsarbeider til utenbygdsboende har heller ikke i dette femaar foregaaet i nogen større maalestok. Der er fra Gjerstad solgt endel ski og ljaer og fra Aamli endel sykler; fra Øiestad er der opgit at være solgt en ganske betragtelig mængde aapne baater, snekker og prammer, fra Fjære og Landvik endel baater og aarer. Fra Valle og Bykle er der som vanlig solgt endel sølvarbeider og ljaer.

Av stenbrud fandtes ved utgangen av 1910 ialt 9, nemlig Sandaas feltspat og kvartsbrud paa Tromø med en arbeidsstyrke paa 6 mand, Føvik og Ruseland granitbrud i Fjære med en arbeidsstyrke av henholdsvis 2 og 4 mand, Jamvold feltspat og kvartsbrud i Landvik med en arbeidsstyrke av 2 mand, Omre feltspat og kvartsbrud i Eide, hvor der sysselsættes 2 mand, samt Aamland og Trøde stenhuggerier i Høvaag, hvor der arbeider henholdsvis 6 og 2 mand. Produktionsværdien for de her nævnte brud har utgjort tilsammen kr. 15 515.

Ogsaa i dette femaar har der i amtet kun været 1 anlæg for torvdrift, nemlig Myre torvstrøfabrik i Birkenes. Arbeidsstyrken utgjorde i 1910 6 mand, og der producetres det aar 3 000 baller til en værdi av kr. 3 600.

6. Handel.

Av personer, som ved utgangen av 1910 drev landhandel efter bevilling eller handelsbrev, fandtes ifølge opgaver fra vedkommende lensmænd tilsammen 241, hvorav 34 i Sætersdalen fogderi og resten saaledes i Nedenes fogderi. Ved forrige femaars utgang var antallet av landhandlere 224, av hvilke 188 fandtes i Nedenes fogderi og 36 i Sætersdalen fogderi, mot henholdsvis 216 og 38 i 1900.

I amtet fandtes der ved utgangen av 1910 ifølge lensmændenes opgaver ialt 19 kooperative foreninger (forbruks-, spare- eller handelsforeninger m. v.). Av disse foreninger var 1 i Gjerstad, 1 i Søndeled, 1 i Aamli, 1 i Mykland, 1 i Froland, 2 i Øiestad, 1 i Fjære, 1 i Landvik, 1 i Birkenes, 1 i Vegusdal, 2 i Iveland, 1 i Hornnes, 3 i Evje og 2 i Bygland.

Heller ikke i dette femaar fandtes der i amtets landdistrikt noget samlag til salg eller skjænkning av øl, vin, frugtvin og mjød. I Hisø herred har der været utdelt 2 rettigheter til skjænkning av alkoholsvakt øl, hvorhos der i Bykle herred er meddelt innskærkede rettigheter (til skjænkning til reisende) til 3 turiststationer; iøvrig er der ikke meddelt nogen rettighet til skjænkning av forannævnte drikkevarer.

7. Skibsfart.

Fogden i Nedenes har herom avgit saadan indberetning:

«Hvad skibsrederiet angaar er der litet opmuntrende at meddele for dette distrikts vedkommende.

Resultatet av træseilskibenes fart har i den hele femaarsperiode været yderst slet; at der kun er meget faa tilbage i distriktet av disse skibe maa vel saaledes nærmest betegnes som et held.

Av ældre staa- og jernskibe har der ogsaa i denne periode været indkjøbt ikke faa, og da indkjøbspriserne har været meget billige, tør resultatet av deres fart antages at ha været forholdsvis tilfredsstillende.

Dampskibsflaaten er i perioden forøket ikke saa ubetydelig; men fragterne har været lave og avkastningen saaledes saa liten, at den neppe har strukket til at dække forringelsen i skibenes værdi.

Der er imidlertid tegn til bedre tider for skibsfartens vedkommende, og skal fragterne i de sidste maaneder været steget ikke saa ubetydelig.

Hvad bygning av skibe angaar har den i den forløpne periode ligget ganske nede; man maa imidlertid anta, at dette nu vil forandre sig, idet Feviks Skibsverft er kommet over paa solide hænder, der har hat evne til at sætte verftet i en saadan stand, at det nu kan paata sig bygning av dampskibe til hvilken som helst størrelse og, hvad der selvfølgelig ikke er av liten betydning, paa hurtig leveranse.

Paa Pusnæs, Tromø, er der i forbindelse med et større reparationsverksted anlagt en ny og hensigtsmæssig slip, der kan opta skibe av indtil 3 000 tons størrelse. Saavel verkstedet som slipen har den hele tid hat fuldt at bestille og beskæftiget en arbejdsstyrke paa omtrent 300 mand.»

Ved utgangen av 1910 fandtes der av forsikringsindretninger vedkommende skibsfarten følgende:

Indretningens navn og art.	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Samlet forsikringssum 31 decbr. 1910.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1906—1910.
		Kr.	Kr.
Dybvaag prestegjælds tòiassuranceforening	1881	147 290	18 540.00
Tòiassurance-aktieselskapet Fønix	1900	65 000	4 928.71

I dette femaar er der i amtets landdistrikter og ladestederne Tvedestrand og Lillesand blit registrert (tinglæst) 22 panteheftelser i skibe til et samlet beløp av kr. 398 271 og utslettet (avlæst) 8 panteheftelser til et samlet beløp av kr. 222 000; i femaaret 1901—1905 var forholdet 14 tinglæste og 27 avlæste panteheftelser til samlet beløp av henholdsvis kr. 132 758.84 og kr. 171 077.59.

8. Andre næringsveier.

Ved utgangen av dette femaar fandtes der i amtet ialt 5 isbruk, hvorav 4 er hjemmehørende i Søndeled og 1 i Dybvaag. For de 4 førstnevnte bruk utgjorde arbeidsstyrken vinteren 1910—1911 tilsammen 77 personer med et samlet antal av 17 arbeidsuker; det i vinteren 1910—1911 skaarne kvantum is utgjorde for de 4 bruk 6 100 reg. ton (skibston). For det femte bruks vedkommende utgjorde arbeidsstyrken 24 mand med 3½ arbeidsuke og ca. 500 reg. ton (skibston) skaaret is i vinteren 1910—1911.

Anlæg for baatbyggeri har i femaaret været drevet i 4 av amtets herreder. I Søndeled herred var der saaledes 4 baatbyggerier, som beskjøftiget tilsammen 29 mand og ved hvilke der i 1910 byggedes ialt 21 baater, nemlig 15 fiskebaater, 4 lystbaater og 2 bruksbaater (toldbaater) til en samlet værdi av kr. 32 350. I Dybvaag fandtes der i 1910 1 baatbyggeri, som i nævnte aar beskjøftiget 24 mand; i aaret 1910 blev der bygget ialt 6 baater, nemlig 3 motorbaater, 1 redningsskøite, 1 fiskerskøite og 1 lystbaat til en samlet værdi av kr. 16 000. Ved utgangen av 1910 fandtes der i Hisø 1 baatbyggeri, som beskjøftiget 4 mand og ved hvilket der i aaret 1910 blev bygget ialt 4 motorbaater til en samlet værdi av kr. 12 000. I Øiestad fandtes der 1 baatbyggeri, hvor der i 1910 beskjøftiges 2 mand; der byggedes nævnte aar ialt 28 baater (motorbaater og snekker) til en værdi av kr. 3 500.

Foruten hvad der leveres fra nævnte byggeri i Øiestad, forarbeides der en masse baater, snekker og prammer av bønder, ikke fabrikmæssig, men væsentlig som hjemmeindustri.

I Valle og Bykle herreder i Sætersdalen fogderi er rypefangsten en jevn og god indtægtskilde for befolkningen; fangst av storfugl og hare er angit at være av betydning for hele dalen, og fangsten av disse vildtsorter bringer mange smaafolk en meget væsentlig del av deres indtægter.

9. Kommunikationer.

Ved utgangen av aaret 1910 hadde amtet 676.7 km. hovedvei, 658.2 km. bygdevei og 85.2 km. ridevei, tilsammen 1 420.1 km. vei. I femaaret 1906—1910 er der nyanlagt 95.8 km. vei.

Amtet har i femaaret hat en statsbevilgning til veibygning av kr. 425 800 eller gjennemsnittlig pr. aar kr. 85 120, heri medregnet distriktsbidraget, der i almindelighet er $\frac{1}{4}$.

Amtet har til bygdeveisbygning i femaaret anvendt kr. 311 942.40, pr. aar kr. 62 388.48, heri medregnet den almindelige bevilgning av amtskassen, som regel $\frac{1}{3}$.

Ved utgangen av 1910 hadde amtet 42 veivogtere, hvorav 2 er tilkommet i femaaret. 19 veivogtere har fuld aastjeneste med løn fra kr. 500 til kr. 720. Resten fungerer fra 2 til 9 maaneder.

Angaaende veienes fordeling og deres vedlikeholdelse herredsvis henvises til omstaaende tabel omfattende aaret 1910, hvorav det fremgaar, at amtets samlede vedlikeholdsutgifter — værdsættelsen av endel naturalarbeide mangler — i aaret 1910 utgjør kr. 83 138.95; heri indgaar det av amtsveikassen bevilgede beløp til veivedlikehold. Av amtsveikassen er desuten bevilget til puk, bidrag til veivogterlønninger og veivedlikehold i almindelighet kr. 8 692.26, samt av Staten til veivogterlønninger kr. 1 163.11; men er vistnok disse beløp overveiende medtat i herredernes opførte pengeutlæg, da beløpene indbetales i herredskassen.

Av jernbaner har alene Sætersdalsbanen og Lillesand—Flaksvandsbanen været i drift hele femaaret; 2 nye baner er i denne periode aapnet for drift, nemlig Grimstad—Frolandsbanen, aapnet 14 september 1907, og Arendal—Aamli-banen, aapnet 18 december 1910; av sidstnævnte anlæg var dog parcellen Arendal—Froland aapnet for drift allerede høsten 1908. I aarene 1906, 1907, 1908, 1909 og 1910 var der ved arbeidet paa sidstnævnte anlæg beskjæftiget henholdsvis 154, 246, 561, 510 og 427 mand. Ved anlægget Aamli—Tveitsund, hvor arbeidet paabegyndtes 1910, var der det aar beskjæftiget 85 mand.

Foruten i amtets byer findes der rikstelegrafstation i landdistrikterne kun i ett herred, nemlig Dybvaag (paa Borøen og Lyngør); men samtlige amtets herreder har nu telefonforbindelser med byerne dels ved hjælp av rikstelefonen og dels ved de private telefonselskaper; av saadanne findes der 2 (nemlig Gjevedal og Lille Topdal) i landdistriktet. Telefonnettet her i amtet er nu temmelig godt utbredt, og der har ogsaa i den forløpne femaarsperiode fundet sted utvidelser.

Postgangen i amtet har i femaaret foregaat regelmæssig og nøiagtig, og særlig amtets byer har ved hjælp av dampskibsruuten Brevik—Kristiansand en meget sikker postforbindelse. Ogsaa flesteparten av amtets herreder har gode postforbindelser, hvilke derhos ved opprettelse av nye postaaapnerier samt ved opprettelse og utvidelse av landpostbudruterne i femaaret er betydelig forbedret.

Endnu kan turisttrafikken ikke siges at spille nogen væsentlig rolle for dette amt. Ogsaa i dette femaar har den væsentligste turisttrafik foregaat over Kristiansand til Sætersdalen, hvorfra man saa reiser over til Telemarken. Kristiansands og Oplands turistforening har i dalen vedlikeholdt endel turiststationer, likesom den har latt opføre endel hytter.

I sidste del av femaaret er der for Arendal og omegn paabegyndt arbeide for turisttrafikkens utvikling ogsaa paa disse kanter av amtet.

Veilængder og vedlikeho

Herred.	Samlet veilængde.					Herav vedlikeholdes av:			
	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Sum.	Ny anlagt. ⁶	Amt og herred (hoved- vei).	Herred (bygdevei).		
							Ved natural- arbeide.	Dels penger, dels natural- arbeide.	Me peng
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Vegaarsheien	22.8	32.6	17.0	72.4	12.1	22.8	-	39.6	1
Gjerstad	¹ 13.7	34.0	25.0	72.7	4.2	13.7	-	59.0	
Sønedeled	34.2	32.4	4.0	70.6	8.9	34.2	-	-	3
Dybvaag	16.7	7.4	-	24.1	-	16.7	-	-	
Flosta	3.0	3.0	-	6.0	6.0	3.0	-	-	
Holt	41.1	30.9	-	72.0	6.0	41.1	2.0	28.9	
Aamli	43.6	12.2	-	55.8	-	43.6	12.2	-	
Gjevedal	24.1	7.5	-	31.6	-	24.1	7.5	-	
Lille Topdal	³ 26.0	-	-	26.0	-	26.0	-	-	
Mykland	² 42.1	24.0	4.1	70.2	-	42.1	-	-	2
Herefoss	30.3	10.8	13.1	54.2	11.9	30.3	-	-	2
Froland	23.6	36.3	-	59.9	0.7	23.6	-	-	3
Østre Moland	⁴ 14.2	18.5	-	32.7	-	14.2	-	14.1	
Tromø	-	28.0	-	28.0	-	-	-	28.0	
Hisø	2.7	9.8	-	12.5	0.3	2.7	-	-	
Øiestad	19.8	37.5	-	57.3	3.7	19.8	-	-	3
Fjære	20.2	18.6	-	38.8	0.4	20.2	-	-	1
Landvik	48.7	13.0	-	61.7	-	48.7	-	-	1
Eide	9.7	6.6	-	16.3	-	9.7	-	-	
Vestre Moland	13.3	23.4	-	36.7	1.3	13.3	-	-	2
Høvaag	-	32.2	-	32.2	7.9	-	-	-	3
Birkenes	33.7	40.8	-	74.5	6.5	33.7	11.1	-	2
Vegnsdal	38.2	27.6	-	65.8	4.3	38.2	-	-	2
Iveland	19.7	47.4	-	67.1	15.1	19.7	-	-	4
Hornnes	28.9	35.9	-	64.8	-	28.9	-	-	3
Evje	23.5	24.6	-	48.1	6.5	23.5	-	-	2
Bygland	59.7	16.0	-	75.7	-	59.7	16.0	-	
Valle	23.2	20.2	-	43.4	-	23.2	20.2	-	
Bykle	-	27.0	22.0	49.0	-	-	49.0	-	
Sum	676.7	658.2	85.2	1 420.1	95.8	676.7	118.0	169.6	45

¹ Herav 1.3 km. i Sønedeled. ² Herav 11.3 km. i Aamli. ³ Herav 3.1 km. i Aa Moland kr. 693.15. — Vegaarsheien, Østre Moland, Aamli, Bygland og Valle vedlikeho

fter aar 1910.

Amt.	Vedlikeholdsutgifter.				Totalsum.	Amtsbidrag til veivogtere, puk, etc.	Statsbidrag til veivogtere.
	Herred.						
	Penger.	Værdi av naturalarbeide.					
		Sommer.	Vinter.	Sum.			
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
200.00	3 481.35	-	2 068.65	5 550.00	5 750.00	443.76	42.63
70.00	1 539.14	1 026.50	2 000.00	4 565.64	4 635.64	280.00	62.70
30.00	3 524.97	-	-	3 524.97	3 554.97	425.00	71.50
-	833.76	-	-	833.76	833.76	140.00	30.80
-	99.69	-	-	99.69	99.69	-	-
830.00	2 088.76	-	130.00	2 218.76	3 048.76	575.00	71.50
430.00	1 776.61	Kan ikke opgives		1 776.61	2 206.61	312.50	41.25
50.00	740.85	do.		740.85	790.85	193.75	20.65
40.00	434.25	840.00	400.00	1 674.25	1 714.25	93.75	20.65
340.00	3 567.68	-	-	3 567.68	3 907.68	587.50	66.68
100.00	1 703.34	-	-	1 703.34	1 803.34	400.00	35.75
3 230.00	6 168.92	-	-	6 168.92	9 398.92	542.50	64.35
580.00	1 590.00	Kan ikke opgives		1 590.00	2 170.00	237.50	30.25
-	482.75	do.		482.75	482.75	-	-
8.00	1 050.00	-	-	1 050.00	1 058.00	162.50	35.75
2 720.00	6 326.72	-	-	6 326.72	9 046.72	747.50	109.45
60.00	4 256.00	-	-	4 256.00	4 316.00	500.00	66.00
440.00	1 450.00	-	-	1 450.00	1 890.00	500.00	66.00
20.00	700.50	-	-	700.50	720.50	125.00	27.50
100.00	1 673.21	-	-	1 673.21	1 773.21	200.00	55.00
-	⁵ 1 874.65	-	-	1 874.65	1 874.65	387.50	30.25
3 500.00	3 175.65	-	250.00	3 425.65	6 925.65	490.00	59.13
175.00	2 221.95	-	-	2 221.95	2 396.95	275.00	27.50
20.00	2 000.00	-	-	2 000.00	2 020.00	337.50	52.25
285.00	2 423.80	-	-	2 423.80	2 708.80	195.00	9.90
5.00	3 000.00	-	-	3 000.00	3 005.00	505.00	57.75
1 110.00	321.25	1 300.00	623.00	2 244.25	3 354.25	36.00	7.92
100.00	-	800.00	256.00	1 056.00	1 156.00	-	-
-	-	256.00	240.00	496.00	496.00	-	-
1 443.00	58 505.80	4 222.50	5 967.65	68 695.95	83 138.95	8 692.26	1 163.11

1.2 km. hovedvei er overtat av amtet (Tromøroden). ⁵ Høvaag yder til hovedveiene i Vestre eller delvis hovedveiene ved naturalarbeide. — ⁶ Nyanlagt i femaaret.

10. Kommunal husholdning.

Nedenes amtskommunes utgiftsbudget har i tiden fra 1 april 1906 til 30 juni 1911 utgjort:

for budgjetterminen	1906—1907.....	kr. 166 364.46
-	—	1907—1908.....
-	—	1908—1909 ⁵ / ₄ aar.....
-	—	1909—1910.....
-	—	1910—1911.....

tilsammen kr. 882 049.30

Dette beløp, som utgjør amtskommunens nettoutgift, fordeler sig paa de forskjellige poster saaledes:

Konto.	1906— 1907.	1907— 1908.	1908— 1909. (⁵ / ₄ aar).	1909— 1910.	1910— 1911.
Hovedpost I.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Rets- og justisvæsenet	4 984.30	4 569.55	5 933.79	4 602.11	4 602.11
Overformyndervæsen	440.00	440.00	440.00	440.00	440.00
Tvangsarbeidsanstalten	2 235.00	2 860.10	150.00	100.00	100.00
Sindssykes forpleining	27 200.00	26 800.00	35 000.00	30 000.00	28 500.00
Medicinalvæsenet forøvrig	12 040.00	12 000.00	15 475.00	15 350.00	15 900.00
Abnorme barn	7 000.00	6 700.00	8 000.00	7 300.00	7 420.00
Skyssvæsenet	1 420.00	1 420.00	1 760.00	1 550.00	1 600.00
Landbruket	10 261.25	20 145.06	25 735.65	19 323.12	18 508.11
Amtsting, amtsutvalg og amtsrevision	6 500.00	6 000.00	5 000.00	5 000.00	5 000.00
Præmie for rovdvirs ødelæggelse	3 000.00	5 000.00	5 000.00	4 000.00	4 000.00
Renter og avdrag paa amtskommunens gjæld	3 071.56	2 991.19	2 910.82	2 830.45	2 750.80
Skolevæsenet	16 123.86	14 200.70	15 586.36	14 183.20	20 186.36
Jernbnevæsen	22 500.00	13 000.00	6 450.00	7 000.00	500.00
Forskjellige amtsbidrag	39.60	289.60	338.83	689.60	1 900.71
Tilfældige og uforutseede utgifter	1 548.89	1 948.26	2 511.01	995.98	2 956.37
Sum	118 364.46	118 364.46	130 291.46	113 364.46	114 364.46
Hovedpost II.					
Veivæsenet:					
Bestyrelsesutgifter	4 363.33	4 445.56	5 633.33	4 757.22	4 473.33
Den amtskommunen paahvilende vedlikeholdelse av hovedveier	12 213.92	11 774.75	15 311.91	11 633.02	12 834.41
Bidrag til engere kommuner til puksten, veivogtere og vedlikehold	8 077.19	8 279.69	10 054.76	8 584.76	8 692.26
Bidrag til bygdeveier og broer som utføres uten statsbidrag	13 494.03	13 506.38	22 964.57	24 805.42	27 143.28
Bidrag til veier som utføres med statsbidrag	8 970.84	9 252.84	9 975.85	10 379.15	10 587.47
Tilfældige og uforutseede utgifter	880.69	740.78	1 797.08	902.93	769.25
Sum	48 000.00	48 000.00	65 737.50	61 062.50	64 500.00
Hovedpost I og II tilsammen	166 364.46	166 364.46	196 028.96	174 426.96	178 864.46

De til dækkelse av forannævnte utgifter nødvendige beløp har været tilveiebragt paa følgende maate:

Kr. 7.20 utlignet pr. skyldmark hvert aar, hvilket, da amtets matrikelskyld utgjør 17 550 mark 62 øre, blir kr. 126 364.46 × 5.....	kr. 631 822.30
Kr. 40 000 utskrevet paa herrederne i henhold til skattelovens § 7, kr. 40 000 × 5.....	- 200 000.00
Av amtskasserernes beholdninger er der i de 3 sidste terminer tat tilsammen	- 50 227.00
	<hr/>
	kr. 882 049.30

Amtskommunen eier: 1. Holt landbruksskolegaard, der med inventar har en værdi av kr. 124 000, 2. fængselsbygning i Sætersdalen, værdi kr. 16 000, og 3. den til tvangsarbeidsanstalten tidligere benyttede eiendom, hvis værdi formentlig kan sættes til kr. 10 000, altsaa tilsammen kr. 150 000. Desuten eier amtskommunen endel — f. t. værdiløse — jernbaneaktier til samlet paalydende av kr. 84 400.

Amtskommunens laanegjæld utgjorde pr. 16 februar 1911 kr. 19 638, hvortil kommer en paa landbruksskolegaarden i Holt hvilende pantobligation, stor til rest pr. 26 august 1910 kr. 32 572.

Ved de pr. 30 juni 1910 avlagte regnskaper hadde amtskasserens 3 fond kontant og i bank beholdninger med tilsammen kr. 91 505.76.

Med hensyn til de enkelte herreders beskatningsforhold, indtægter og utgifter henvises til vedlagte opgaver.

(Se tabellerne side 41, 42 og 43.)

I 1905 var de nuværende Aamli, Gjevedal og Lille Topdal herreder forenet i ett, nemlig Aamli herred.

Vegaarsheien kommune kjøpte sommeren 1908 endel av de aktieselskapet Jacob Aall & Søn tilhørende eiendomme paa Vegaarsheien; eiendommene avhændedes imidlertid samme aar ved auktion. — Ved denne handel tjente kommunen netto over kr. 40 000. — Iøvrig har der i dette femaar, saavidt vites, ikke været drevet nogen kommunal erhvervsvirksomhet i amtet.

II. Arbeiderforhold.

Den almindelige dagløn paa egen kost i 1910 er for de forskjellige herreder opgit at ha været:

for tømmerhuggere.....	fra kr. 2.00 til kr. 4.00
- tømmerkjørere med hest.....	- - 4.00 - - 6.00
- — uten -	- 2.00 - - 3.00
- elvefløtere	2.50 - 5.00

for lensearbeidere	fra kr	2.80	til kr.	4.00
- bergverksarbeidere	- -	3.00	- -	5.00
- stenbrytere	- -	2.50	- -	4.00
- stenhuggere	- -	3.50	- -	4.00
- teglverksarbeidere	- -	—	- -	3.00
- arbeidere ved mekaniske verksteder	- -	3.00	- -	5.00
- — - jernstøperi	- -	—	- -	4.00
- skibstømmermænd ved verfter	- -	2.75	- -	4.50
- træsliperarbeidere	- -	2.75	- -	3.20
- sagbruksarbeidere	- -	2.50	- -	4.00
- høvlerarbeidere	- -	2.50	- -	3.75
- møllearbeidere	- -	2.50	- -	3.00
- hustømmermænd	- -	3.00	- -	4.50
- snekkerarbeidere	- -	3.00	- -	4.50
- smedsvender	- -	2.00	- -	4.00
- mursvender	- -	3.00	- -	3.50
- skomakersvender	- -	2.50	- -	3.00
- skræddersvender	- -	2.33	- -	3.50
- bakersvender	- -	3.00	- -	4.00
- repslagersvender	- -	—	- -	3.00
- veiarbeidere	- -	2.00	- -	2.50

Med hensyn til lønningerne for tjenestegutter, tjenestepiker, husmænd og dagarbeidere henvises til, hvad foran er indtat under afsnittet «Jordbruk og fædrift».

Ved femaarets slutning fandtes i amtets landdistrikt følgende arbejderforeninger, syke- og understøttelseskasser:

1. Vegaarsheiens arbejderforening (arbeidernes sykekasse).
2. Indre Søndeleds sykekasse.
3. Hobe og Sannæs arbejderforening, i Søndeled.
4. Sivik arbejderforenings syke- og understøttelseskasse, i Søndeled.
5. Bosvik arbejderforening, i Søndeled.
6. Nes jernverksarbeideres sykekasse.
7. Østre Molands sykekasse.
8. Pusnæs støberis arbeideres sykekasse, i Tromø.
9. Guldsmedengens sykeforening, i Hisø.
10. Tangen rebslagerarbeideres sykekasse, i Øiestad.
11. Ugland og Vig arbejderforenings understøttelseskasse, i Fjære.
12. Fevik jernskibsarbeideres syke- og understøttelseskasse, i Fjære.

12. Slutning.

Skyldmarkens gjennemsnittsværdi i dette femaar var ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyraa kr. 2 230 mot kr. 2 010 i næst foregaaende femaar.

Med hensyn til den i de enkelte herreder skatskrevne formue og indtægt henvises til vedlagte udrag av skatteligningerne for aarene 1905 og 1910;

(Se tabel side 44.)

Herred.	1905.			1910.		
	Skatøren pr. 100 kroners skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.	Skatøren pr. 100 kroners skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille	Matrikel- skat pr. skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarsheien	7.70	2.00	11.74	12.86	2.16	11.74
Gjerstad	10.96	2.00	2.00	9.35	2.50	2.50
Søndeled	13.20	2.50	0.70	15.00	2.80	0.70
Dybvaag	11.37	2.85	0.50	9.86	2.50	—
Flosta	10.30	2.58	0.90	11.71	2.93	1.00
Holt	¹ 19.70	² 3.00	2.20	³ 12.04	⁴ 2.68	2.20
Aamli	⁵ 10.83	⁶ 2.90	8.80	9.20	3.00	8.00
Gjevedal				11.41	3.00	7.18
Lille Topdal				6.18	2.05	7.50
Mykland	12.20	2.44	7.35	9.30	1.86	6.02
Herefoss	12.72	3.00	5.00	10.23	2.56	4.00
Froland	13.35	2.00	5.31	12.80	2.56	5.00
Østre Moland	⁷ 12.21	⁸ 2.34	⁹ 0.44	14.00	2.72	¹⁰ 0.50
Tromø	9.40	1.91	0.40	10.00	2.24	0.40
Hisø	10.40	2.60	2.00	9.70	2.42	2.00
Øiestad	16.26	3.00	—	15.91	3.00	—
Fjære	16.86	2.50	1.50	23.38	3.34	2.50
Landvik	16.00	2.28	2.25	19.40	2.77	2.00
Eide	9.73	1.94	3.50	10.75	2.15	3.00
Vestre Moland	12.80	2.00	—	11.06	2.00	—
Høvaag	10.70	2.14	—	9.86	1.97	—
Birkenes	16.52	2.75	2.50	13.66	2.28	2.00
Vegusdal	8.54	2.85	2.00	8.79	2.93	2.00
Iveland	10.50	2.00	2.00	12.00	2.00	1.50
Hornnes	15.30	3.00	0.50	14.50	3.00	—
Evje	11.00	3.00	2.50	9.00	3.00	2.50
Bygland	¹¹ 13.16	3.00	1.00	¹² 11.18	¹³ 2.90	1.00
Valle	¹⁴ 5.24	¹⁵ 1.71	2.00	¹⁶ 6.59	¹⁷ 2.18	1.25
Bykle	2.27	0.76	5.00	2.11	0.70	5.00

¹ Holt sogn kr. 19.70, Nes verk kr. 4.36.

² Do. — - 3.00, do. — - 0.78.

³ Do. — - 13.70, do. — - 4.66.

⁴ Do. — - 3.00, do. — - 1.01.

⁵ Aamli sogn kr. 11.10, Gjevedal sogn kr. 12.30, Lille Topdal sogn kr. 8.40.

⁶ Aamli og Gjevedal sogn kr. 3.00, Lille Topdal sogn kr. 2.60.

⁷ Østre Moland sogn kr. 10.15, Stokken sogn kr. 16.25.

⁸ Østre Moland sogn kr. 2.05, Stokken sogn kr. 3.00.

⁹ Stokken sogn kr. 1.60 pr. mark, Østre Moland sogn kr. 0.10 pr. mark, gjennemsnit kr. 0.44.

¹⁰ I 1910 er matrikelskat alene utlignet i Stokken sogn.

¹¹ Aardal sogn kr. 10.58, Sandnes sogn kr. 14.36, Austad sogn kr. 15.47, Bygland sogn kr. 15.00.

¹² Aardal sogn kr. 8.40, Sandnes sogn kr. 13.10, Austad sogn kr. 13.00, Bygland sogn kr. 12.20.

¹³ Aardal sogn kr. 2.70, Sandnes sogn kr. 3.00, Austad sogn kr. 3.00, Bygland sogn kr. 3.00.

¹⁴ Valle sogn kr. 3.99, Hyllestad sogn kr. 7.30.

¹⁵ Valle sogn kr. 1.33, Hyllestad sogn kr. 2.43.

¹⁶ Valle sogn kr. 5.27, Hyllestad sogn kr. 7.91.

¹⁷ Valle sogn kr. 1.76, Hyllestad sogn kr. 2.64.

over herredskassernes indtægter, udgifter, akti

1905.								
Herred.	Indtægt.		Utgift.		Utlignet herredsskat.		Herredskassen	
	Tilsammen.	Derav forskud av regnskabsforen eller andre.	Tilsammen.	Derav kassebeholdning.	Eiendoms- skat.	Skat paa formue og indtægt.	Aktiva.	Gjæld.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarsheien .	25 252.79	992.03	25 252.79	-	5 631.91	14 377.93	37 600.00	
Gjerstad	29 520.76	-	29 520.76	2 745.09	2 025.14	19 101.29	87 053.73	12 98'
Søndeled	53 173.15	-	53 173.15	2 402.85	722.11	35 644.46	133 300.00	57 090
Dybraag	56 555.42	-	56 555.42	15 094.17	-	32 758.13	109 075.30	10 744
Flosta	32 390.86	-	32 390.86	7 906.58	202.12	18 471.22	63 471.88	5 690
Holt	62 015.91	-	62 015.91	825.91	3 204.54	45 501.69	113 551.87	67 344
Aanli		-						
Gjeyedal	89 412.79	29.69	89 412.79	30 724.04	9 075.34	33 120.95	130 000.00	16 000
Lille Topdal								
Mykland	19 688.04	-	19 688.04	5 446.38	2 153.84	11 346.67	28 400.00	
Herefoss	14 736.96	-	14 736.96	731.50	1 769.69	8 177.48	41 377.50	11 010
Froland	57 727.69	-	57 727.69	7 229.32	7 379.41	32 586.00	81 533.00	62 870
Østre Moland .	39 094.00	-	39 094.00	4 882.00	330.00	22 744.00	118 029.00	17 490
Tromø	27 402.86	-	27 402.86	2 267.31	213.80	22 625.16	155 150.00	17 590
Hisø	52 461.10	-	52 461.10	12 051.17	743.16	34 151.96	182 735.14	26 800
Øiestad	86 949.52	-	86 949.52	6 675.50	-	67 802.13	116 800.00	121 000
Fjære	114 444.40	-	114 444.40	27 975.30	1 725.47	54 109.71	123 396.84	85 544
Landvik	47 123.50	-	47 123.50	14 656.86	2 743.69	22 813.31	56 436.79	43 130
Eide	10 624.85	-	10 624.85	2 376.84	949.03	6 498.28	27 788.77	22 900
Vestre Moland	49 323.71	-	49 323.71	12 038.01	-	30 203.72	121 998.02	75 350
Høvaag	32 166.93	178.46	32 166.93	4 179.43	-	19 115.26	53 010.00	11 400
Birkenes	51 364.74	-	51 364.74	14 030.88	2 542.21	26 041.17	159 375.00	56 590
Vegusdal	11 830.43	11.99	11 830.43	-	-	10 056.67	28 955.00	17 644
Iveland	20 619.80	-	20 619.80	1 676.88	1 118.36	15 604.70	22 600.00	8 150
Hornnes	21 987.66	786.42	21 987.66	-	226.23	13 947.98	40 632.60	43 570
Evje	22 861.62	-	22 861.62	351.42	1 354.84	11 930.99	43 750.00	25 760
Bygland	29 944.80	-	29 944.80	3 508.09	932.00	26 297.07	86 100.00	40 744
Valle	11 260.27	-	11 260.27	-	1 776.65	9 222.79	45 630.00	12 700
Bykle	2 659.01	-	2 659.01	76.11	463.35	1 272.99	8 573.00	2 330

a v e

g gjæld samt over utlignet herredskat i 1905 og 1910.

1910.

Indtægt.		Utgift.		Utlignet herredsskat.		Herredskassens	
Tilsammen.	Derav forskud av regnskapsforeren eller andre.	Tilsammen.	Derav kassebeholdning.	Eiendoms- skat.	Skat paa formue og indtægt.	Aktiva.	Gjæld.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
34 866.01	-	34 866.01	2 635.61	5 631.91	23 500.00	37 800.00	-
35 210.86	649.64	35 210.86	677.80	2 487.00	25 135.34	76 000.00	7 672.72
49 990.55	-	49 990.55	1 979.17	797.18	37 423.66	130 050.00	64 907.00
55 353.38	-	55 353.38	10 362.22	-	35 020.31	105 560.00	6 850.00
35 844.02	87.90	35 844.02	6 784.77	211.96	20 332.65	68 000.00	-
59 916.13	-	59 916.13	2 157.71	3 508.85	40 896.86	120 300.00	45 195.00
46 326.33	-	46 326.33	10 639.25	4 472.96	24 352.21	105 000.00	9 000.00
24 948.81	-	24 948.81	11 032.36	1 950.11	7 253.74	17 500.00	15 000.00
12 644.27	-	12 644.27	3 593.30	1 481.76	4 564.05	18 400.00	-
25 670.66	-	25 670.66	11 657.12	1 763.85	10 238.34	19 400.00	-
15 896.39	-	15 896.39	216.10	1 048.28	8 048.90	26 925.00	9 561.00
67 088.51	-	67 088.51	7 055.35	6 600.80	41 058.26	83 200.00	66 445.00
35 273.00	-	35 273.00	3 073.00	110.00	25 620.00	111 400.00	23 537.00
33 822.88	-	33 822.88	3 446.97	241.84	24 638.34	134 500.00	15 721.82
51 174.46	-	51 174.46	11 414.51	686.76	32 905.61	99 900.00	16 000.00
92 241.63	-	92 241.63	11 550.41	-	68 498.75	115 000.00	103 000.00
114 905.81	-	114 905.81	35 374.39	2 718.98	54 374.84	143 294.05	100 385.89
45 271.88	414.77	45 271.88	10 584.96	2 457.55	26 178.60	52 200.00	44 750.00
11 577.49	397.34	11 577.49	1 900.75	855.35	7 542.95	24 200.00	20 187.00
49 039.25	-	49 039.25	12 075.26	-	27 124.47	117 000.00	67 172.85
45 145.26	4 548.85	45 145.26	13 355.44	-	21 929.10	63 810.00	13 100.00
81 437.96	-	81 437.96	28 192.46	1 985.32	26 378.15	96 455.00	61 612.30
18 091.26	-	18 091.26	30.17	-	11 956.17	38 955.00	38 714.66
46 111.42	-	46 111.42	3 164.17	1 413.88	18 784.30	39 600.00	27 239.15
24 116.06	-	24 116.06	637.30	77.48	17 601.70	28 130.00	39 504.17
32 795.04	-	32 795.04	1 376.71	1 782.20	15 193.77	42 500.00	19 510.08
39 108.18	-	39 108.18	11 081.44	932.00	27 292.00	87 100.00	30 102.00
12 436.19	-	12 436.19	1 520.68	1 187.29	12 220.42	45 630.00	8 985.20
4 195.73	-	4 195.73	325.00	463.35	1 542.12	6 200.00	1 675.00

Utdrag av skatteligningerne for aarene 1905 og 1910.

Herreder.	1905.		1910.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarsheien	2 078 640	235 906	2 296 600	264 850
Gjerstad	2 231 060	325 875	3 142 100	418 150
Søndeled	2 093 500	409 910	2 202 200	409 770
Dybvaag	2 464 500	552 955	2 737 300	646 525
Flosta	1 187 600	336 160	1 177 700	332 245
Holt	3 165 000	541 755	3 652 700	574 930
Aamli			2 793 870	457 777
Gjevedal	4 488 915	458 000	1 047 676	101 772
Lille Topdal			1 040 788	72 163
Mykland	1 588 500	136 610	1 893 000	140 620
Herefoss	1 005 620	100 565	1 354 230	103 480
Froland	4 060 500	452 385	4 856 000	531 355
Østre Moland	2 446 750	329 910	2 751 080	350 260
Tromø	1 939 420	410 990	1 813 700	402 970
Hisø	2 466 100	541 849	2 808 500	516 188
Øiestad	4 750 600	753 202	5 005 500	810 579
Fjære	4 277 600	779 580	3 706 600	667 885
Landvik	2 221 700	268 393	2 017 700	257 700
Eide	833 470	109 478	895 450	115 170
Vestre Moland	2 869 250	477 220	2 751 310	469 360
Høvaag	1 948 100	355 391	2 324 700	375 913
Birkenes	2 850 200	284 621	3 657 800	323 944
Vegusdal	1 130 990	134 892	1 346 190	148 739
Iveland	1 749 480	190 075	1 995 590	198 370
Hornnes	1 139 200	179 887	1 473 300	207 100
Evje	973 300	174 495	1 541 600	219 385
Bygland	1 935 090	282 123	2 439 400	298 268
Valle	1 334 780	196 030	1 522 750	207 750
Bykle	312 276	68 771	416 390	81 900
	59 542 081	9 087 028	66 661 724	9 705 118

Sammenlignet med 1905 er der saaledes for hele amtet en opgang i formuen av kr. 7 119 643 og i indtægten av kr. 618 090. Av den samlede formue falder kr. 56 226 504 paa Nedenes fogderi og resten kr. 10 435 220 paa Sætersdalen fogderi. Den store økning i indtægten falder næsten udelukkende paa indlands-

distrikterne, idet indtægten i enkelte kystdistrikter er gaat adskillig tilbake, noget der har været en følge av de mindre gode tider for skibsfarten. Aarsaken til den store nedgang i Fjære skyldes væsentlig, at Føviks Jernskibsbyggeri i begyndelsen av 1909 paa grund av konkurs ophørte med sin bedrift. Den utflytning av arbeidere, som da fandt sted, maatte selvsagt i betragtelig grad forringe kommunens skatteevne.

Av lensmændene er der i femaaret avholdt utpantninger for tilsammen kr. 401 162.94, hvorav for skatter kr. 391 417.39. Eksekutioner er ved lensmændene holdt for kr. 232 217.27 og ved fogderne for kr. 13 804.85, tilsammen kr. 246 022.12. I dette femaar er der saaledes i landdistrikterne holdt utpantninger og eksekutioner for tilsammen kr. 647 185.06 mot kr. 1 131 959.19 i forrige femaar og kr. 1 103 421.96 i femaaret 1896—1900.

I amtets landdistrikter er i femaaret avholdt tvangsauktioner over fast gods i et antal av 159 for en samlet tilslagssum av kr. 371 807 og over løsøre i et antal av 54 og for en samlet tilslagssum av kr. 23 477.85 eller tilsammen for kr. 395 284.85 mot kr. 912 622.92 i forrige femaar og kr. 914 435.09 i femaaret 1896—1900.

Følgende brandforsikringsindretninger eksisterte her i amtet ved utgangen av 1910:

Indretningens navn.	Aar, i hvilket traadt i virk- somhet.	Forsikringssum 31 december 1910.			Utbetalte erstat- ninger i femaaret 1906—1910.
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gjerstad brandtrygdslag	1869	1 413 440	688 575	2 102 015	4 069.90
Søndeled brandforsikringsselskap	1869	1 138 460	202 545	1 341 005	2 406.00
Holt brandforsikringsselskap	1868	Ikke opgit.		6 800 275	6 758.50
Høvaag herreds brandforsikringsselskap	1891	914 300	446 900	1 361 200	1 600.00
Ivelands gjensidige brandforsikringsselskap	1896	190 400	119 500	309 900	1 430.00

Omend den økonomiske tilstand ved femaarets utgang i enkelte herreder maa betegnes som mindre tilfredsstillende, maa dog tilstanden i amtets landdistrikt i sin almindelighet betegnes som ganske god, og der har gjennemgaaende været adskillig fremgang at spore ogsaa i dette femaar. Saavel lastepriserne som priserne paa kreaturer har i de sidste aar været høie, og utbyttet av jordbruket maa betegnes som tilfredsstillende; naar man nu med hensyn til jordbruket er naadd et saa gunstig resultat, da kommer dette for en stor del av den interesse,

som jordbruksnæringen her i amtet nu omfattes med. En væsentlig del av æren herfor maa ogsaa tilskrives amtets jordbruksskoler.

Den regulering av amtets større vasdrag og den utnyttelse av de i disse beliggende fosser, som dels allerede er foretat og dels er under arbeide, vil i betragtelig grad bedre vilkaarene for nu eksisterende industrielle bedrifter og bidrage til, at nye saadanne iverksættes, og betingelserne for, at anlæg som heromhandlede kan trives og arbeide sig fremover, er formentlig ogsaa tilstede; væsentlig gennem den betydelige utvikling av kommunikationerne, som for tiden paagaar her i distriktet, vil jo de fornødne raaprodukter lettere og billigere end før kunne bringes frem til det sted, hvor anlægget er beliggende.

De beløp, som utvandrede personer aar om andet sender hjem, og som andrager til ganske betydelige summer, er for befolkningen især i kystdistrikterne av meget væsentlig betydning.

Forholdene i social henseende i amtets landdistrikt kan formentlig likestilles med foregaaende femaar. Omstreiferiet tror jeg, efterat løsgjængerloven 1 august 1907 er traadt i kraft, maa betegnes som avtagende; enkelte av de saakaldte baatfanter har slaat sig ned ved kysten og ernærer sig ved fiskeri.

Uagtet der paa enkelte steder, specielt der hvor der findes større ansamling av arbeidere, forekommer adskillig drukkenskap, tror jeg dog, at ædruelighetstilstanden i det store og hele maa betegnes som tilfredsstillende. Det samme antar jeg maa kunne siges om sundhetstilstanden. Sedelighetstilstanden og de moralske forhold antages ikke at ha forandret sig væsentlig fra foregaaende femaar.

B. Byerne.

Med hensyn til disse henvises til magistraternes medfølgende beretninger.

N e d e n e s a m t 25 januar 1912.

Sven Aarrestad.

B e r e t n i n g

vedkommende kjøpstaden Risørs økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

I. Folkemængden

1 januar 1906 maa antages at være gaat tilbake siden folketellingen i 1900. Ved folketellingen i 1910 viste det sig, at byen hadde av hjemmehørende folke-
mængde 3 758 indbyggere.

Grunden til befolkningens nedgang skyldes utvandring paa grund av nedgang i skibsfarten og trælaskibning med derav følgende utflytning, særlig i femaarsperiodens sidste aar.

Indbyggernes antal antages ved 1 januar 1911 ikke at overstige 3 700.

2. Industri.

I femaarsperioden dreves hersteds inden byens grænser følgende industriell virksomhet: 3 sagbruk, 1 baatbyggeri med sirkelsag, 1 barkemølle, 1 mineralvandfabrik, 1 meieri, 1 garveri, 1 blokmakerverksted med elektrisk drivkraft, 1 boktrykkeri og i det sidste aar av perioden 1 mekanisk verksted, væsentlig for reparation av motorer, hvor ogsaa nye maskiner forarbeides.

Likesaa har der i byens umiddelbare nærhet været drevet 1 sagbruk, hvorhos Egelands Verk fra sine sliperier i Søndeled og Gjerstad aarlig leverer ca. 8 mill. kg. vaat og tør trømme tilsammen.

Av haandverkere med borgerskap var her 1 januar 1906 ialt 55 og 31 december 1910 61 (6 meddelt og 2 opsagt i perioden).

Heller ikke i sidste femaarsperiode har der fundet sted nogen nævneværdig utførsel av haandverksgjenstande forarbeidet her.

Søndeled meieri opprettet 1897, beliggende i Risør, hadde i driftsaaret 1910 indveiet melk 272 744 kg., utbetalt leverandørerne kr. 24 990, produktion: smør 3 308 kg., fetost 868 kg., magerost 6 600 kg. og mysost 8 014 kg.

3. Handel, bankvæsen og assurance.

Ved femaarsperiodens begyndelse fandtes her 96 personer med handelsborgerskap, (heri iberegnet 9 personer med handels- og haandverksborgerskap). Den 31 december 1910 fandtes her av personer med handelsborgerskap 101 (idet i perioden var utgaat 30 og 35 nyhervervede kommet til).

Trælasthanhandelen var i tidsrummet 1906 til 1910 byens betydeligste næringsvei.

De handlendes omsætning med byens opland antages at være gaat noget tilbage, dog ikke i forhold til det stigende antal landhandlere.

Kvantum av den utskibede trælast vil fremgaa av nedenstaaende opgave fra toldkammeret over de fra Risør toldstedsdistrikt i femaarsperioden utførte varer.

Den i 1905 paabegyndte stigning av trælastpriserne fortsattes i 1906 og 1907. Priserne dalet igjen i 1908 for i 1909 og 1910 atter at stige.

(Se tabel side 49.)

Toldkammeret har hertil knyttet en bemerkning om salg av hummer i de sidste aar:

«Efterat der ved lov av 19 august 1908 § 2 ved utførsel til utlandet var paalagt en avgift til havnefondet av hummer med 1 øre pr. stk., ophørte avskiberne omtrent ganske at begjære toldpas paa hummer forsendt til Lister og Mandal amt i den tid, hummerfangsten er tillatt i Nedenes amt, men forbudt i Lister og Mandal amt. Ved Lillesand skal der være indrettet for levende hummer store beholdere, hvor den samles. Da det ikke er sagt, at al hummer, som i nævnte tid forsendes herfra, sælges til utlandet, sparer avskiberne ved ikke at begjære toldpas avgiften til havnefondet av den hummer, som sælges her i riket.

Dette forklarer den betydelige nedgang, som tabellen viser fra og med a a r e t 1909».

Konkursboers og akkordforhandlingsboers antal i femaaret var henholdsvis 12 og 17.

b) B a n k v æ s e n .

Risør Sparebank har ogsaa i denne periode været det eneste bankinstitut. Eget eiende fond og forvaltningskapital har i periodens femaar stillet sig som følger:

1906 egen formue (eiende fond)	kr. 172 426.57,	forvaltningskapital kr. 1 426 587.11
1907 - — — — —	- 181 888.08	—«— - 1 507 045.96
1908 - — — — —	- 185 495.02	—«— « 1 526 070.59
1909 - — — — —	- 196 062.21	—«— - 1 560 865.15
1910 - — — — —	- 204 483.79	—«— - 1 532 045.81

c) N o g e n a s s u r a n s e f o r e n i n g

har ikke eksistert her i femaarsperioden, hvorimot følgende sykekasser:

1. Understøttelseskassen for skibsførere og styrmænd i Risør.
2. Kranens og Korstvedts sykekasse.
3. Arbeiderforeningens understøttelseskasse.
4. Risør sykekasse.
5. Haandverkerforeningens sykekasse.

Den samlede u t f ø r s e l i femaarsperioden har stillet sig saaledes:

Aar.	Trælast.	Træmasse		Is.	Hummer.	Feltspat.	Kvarts.	Rutil.	Beryl.	Peg- matis.	Marga- rin.	Iset- sild.	Iset makrel.	Levende aal.	Øl paa halvf.
		tør.	vaat.												
	m. ³	Kg.	Kg.	Reg.-ton.	Stkr.	Ton.	Ton.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Liter.
1906.	82 745.0	1 051 000	620 000	5 599	12 693	504	1 710	-	-	-	2 096.0	-	-	-	-
1907.	92 190.7	840 134	2 375 200	14	16 033	1 330	1 012	11 700	200	-	2 161.0	35 000	-	-	-
1908.	84 727.8	1 014 500	5 040 800	2 109	12 927	1 275	1 937	15 000	-	-	3 981.5	-	-	-	420
1909.	49 333.7	995 000	5 315 400	-	691	465	1 280	-	-	-	2 577.0	-	3 600	1 909.5	-
1910.	36 902.1	377 500	4 207 000	4 745	1 366	286	1 490	-	-	200	-	-	-	4 644.0	-

Nedenes amt.

4. Skibsfarten.

I femaaret 1906—1910 har fragterne gjennemgaaende været lave og fartøierne seilet delvis med tap. Dette gjælder især træskibene.

For Risørs vedkommende er ogsaa tonnagen gaat tilbake, idet der ved femaarets begyndelse var hjemmehørende:

39 seilskibe med samlet tonnage	16 164 og
4 dampskibe - —«—	1 434

Ved femaarets slutning:

20 seilskibe med samlet tonnage	8 719 og
3 dampskibe - —«—	1 185.

I Lyngør, som i hele femaaret har benyttet Risør som hjemsted, var der ved femaarets begyndelse:

11 seilskibe med samlet tonnage	6 426
6 dampskibe - —«—	4 362

og ved dets slutning:

15 seilskibe med samlet tonnage	17 456 og
7 dampskibe - —«—	4 977.

Skibsfarten er for dette steds vedkommende gaat meget tilbake i femaarsperioden, idet mange skibe er forlist eller solgt fra stedet og faa anskaffet i deres sted.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Kommunens bestyrelse, regnskaps- og skattevæsen er i det hele ordnet som i forrige femaarsperiode.

I lønningerne er foregaaet den forandring, at kærnerens løn er forhøiet til kr. 1 000 + kontorhold kr. 200 (tidligere kr. 800 uten kontorhold).

Kommunens budget vedtoges i perioden med følgende beløp:

1906.....	kr.	84 500
1907.....	-	83 500
1908.....	-	84 000
1909.....	-	85 500
1910.....	-	89 230

derav $\frac{1}{9}$ paa eiendommenes takstsum.

Skatteøren i periodens aar har været:

For 1906	13.80 pct.	mere for	dissenter	12.50 pct.
- 1907.....	14.10	-	-	12.60 -
- 1908.....	13.80	-	-	12.40 -
- 1909.....	14.70	-	-	13.20 -
- 1910.....	16.00	-	-	14.50 -

Byens gjæld androg 1 januar 1906 til kr. 177 750 og pr. 31 december 1910 til kr. 154 625 samt skyldig kassekredit i Risør Sparebank kr. 46 189.

Værdien av de kommunen tilhørende faste eiendomme pr. 31 december 1910 til kr. 388 510.

Skatteydernes antal var ved utgangen av forrige femaarsperiode 1 058, formue kr. 3 710 000 og indtægt kr. 1 108 000.

Deres antal var i 1910: 1 026 med formue kr. 3 430 600 og indtægt kr. 1 046 000.

Skolevæsenet.

Folkeskolen. Ved periodens utgang hadde skolen et lærerpersonale, bestaaende av bestyrer, 6 lærere og 9 lærerinder, med elevantal i 1906—1910 henholdsvis:

	710	710	671	646	609
derav piker	332	332	303	297	281

Antal klasser, hvor eleverne var fordelt, utgjorde i de samme aar henholdvis

	22	22	21	20	19
--	----	----	----	----	----

Fællesundervisning for gutter og piker har fundet sted i alle klasser og fag undtagen i gymnastik og haandarbeide (sløid).

Skolens samtlige utgifter har utgjort i aarene:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	kr. 28 723	kr. 28 829	kr. 28 813	kr. 28 259	kr. 31 626
hvorav kommunebidrag	- 20 592	- 20 679	- 20 492	- 19 943	- 21 993

Hvert barns undervisning i de samme aar kom paa:

	kr. 40.41	kr. 40.61	kr. 42.94	kr. 43.75	kr. 50.29
hvorav kommunen bærer	- 29.00	- 29.11	- 30.54	- 30.87	- 35.11

Den kommunale middelskole. Lærerpersonalet har været det samme som i forrige periode: 1 overlærer og bestyrer, 1 adjunkt, 2 lærere, 1 lærerinde og 1 timelærer.

Elevantallet i aarene	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
henholdsvis.....	84	83	91	96	95
derav piker.....	28	30	39	45	49
Skolens utgifter i					
hvert av periodens					
aar.....	kr. 12 834.50	kr. 13 143.25	kr. 13 547.57	kr. 13 788.00	kr. 15 846.03;
derav faldt paa kom-					
munen.....	- 3 045	- 3 612	- 3 467	- 4 389	- 4 029;

restbeløpet dækkes av skolepenger og statsbidrag. Som tilskud til skolen har kommunen av Risør Sparebank aarlig erholdt et bidrag paa kr. 2 000—2 500.

Sjømandsskolen. Den herværende private navigationsskole blev høsten 1908 avløst av Risør offentlige sjømandsskole og har 1908—1910 (11) hat tilsammen 27 elever, altsaa gjennemsnitlig 9 elever pr. skoleaar. Bestyreren er tillike lærer, desuten 1 timelærer (i norsk og engelsk). Bidrag av Stat og kommune hver kr. 500 om aaret.

Risør offentlige tegneskole. Skolen har tildels været godt besøkt av elever fra nærsagt alle haandverk, som drives her.

Elevantallet har i periodens forskjellige aar stillet sig saaledes:

1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
59	41	42	25	58

Skolens budget har aarlig dreiet sig omkring kr. 850.

Fattigvæsenet.

I hvert av femaarsperiodens aar har antallet av forsørgede hovedpersoner været:

1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
183	175	196	194	214

Kommunens tilskud i de samme

aar utgjorde henholdsvis kr. 25 300 kr. 25 930 kr. 29 980 kr. 32 000 kr. 31 080.

Vandverk.

Ingen forandring ved samme er foregaat i femaarsperioden. Byens 2 vandbasiner har vist sig tilstrækkelige for behovet. I 1907 blev som sikkerhetsforanstaltning paabudt stængning av vandkraner i husene, hvorimot vandposterne stod aapne døgnet rundt. Dette vedvarte nogen uker, men viste sig at kunne være undlatt.

Nogen ildebrand har ikke indtruffet i perioden, uten forsaavidt nogen trær brændte oppi fjeldet ovenfor byen, og ellers et par smaabrander i værelser, som straks blev slukket.

Bygningsvæsen.

5 nye bygninger er opført til samlet takstsum ca. kr. 13 500. Brandtaksten for byens samtlige bygninger utgjorde ved utgangen av 1910:

For byavdelingen	kr. 2 930 750
- landavdelingen	- 219 800

Hertil kommer takstsum for bygninger, som ikke er forsikret i den Alm. Brandforsikringsindretning, kr. 108 350. Nedsættelse i brandkontingent paa grund av vandverk 26 pct.

Gatebelysningen besørjes siden 1905 av a/s Barbu fra dets elektricitetsverk.

Det samlede antal lamper og motorer i byen var ved femaarsperiodens begyndelse:

2 100 stkr. glødelamper fra 5—50 n. l.	ca. 100 kw.
12 - buelamper	6 -
1 - motor	7 -

og 31 december 1910:

2 700 stkr. glødelamper fra 5—50 n. l.	ca. 121 kw.
12 - buelamper	7 -
5 - motorer	21 -

Sundhetsvæsenet.

Sundhetstilstanden har i femaarsperioden været jevnt god uten nogen større epidemisk sygdom.

Byen har et sykehus og et lasaret.

Overformynderi.

Under overformynderiet henstod i perioden følgende midler:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	kr. 340 151	kr. 349 171	kr. 342 733	kr. 324 204	kr. 317 546
Fordelt paa følgende antal myndlinger.....	20	23	20	22	30

Foreninger.

Følgende foreninger eksisterer her:

1. Handelsforening. 2. Sjømandsforening. 3. Haandverkerforening. 4. Arbeiderforening. 5. Fiskeriforening.

6. Binæringer.

Det gjælder her, hvad der i sidste femaarsberetning var anført, at den vigtigste binæring er fiskeri til husbruk og delvis til salg.

Skolapningskurser har været avholdt i nogen av periodens aar, væsentlig for folkeskoleelever, og vil vistnok være til nytte, om de nødvendige midler til at holde dem vedlike kan bringes tilveie.

I periodens sidste aar har en selvhjælpsforening søkt at skaffe ledige og mindre arbeidsføre arbeide ved kurvfløtning, børstenbinderarbeide og lignende.

7. Arbeidsforholdene

var for periodens første 3 aar noksaa jevne. Derimot har de sidste 2 aar været daarlige paa grund av litet arbeide, navnlig ved byens sagbruk. En betydelig del av byens arbeidsstok har henimot periodens slutning maattet søke beskjeftigelse andetsteds.

8. Tilstanden i almindelighet.

Byens økonomiske stilling er i femaaret forværret. Ved bortsalg og forlis av skibe uten tilsvarende erstatning er sjømandsstandens stilling svækket, sjømændenes antal avtat ved bortflytning — og tilvante gode skatteobjekter for kommunen er med skibene forsvundet.

Ved det avtagende liv i trælstartbedriften, som ialfald karakteriserte periodens sidste aar, er arbeidernes stilling svækket, og de fleste har maattet gripe til sine sparepenger og søke arbeide andetsteds.

Heldige innsig av stimfisk — sild og makrel — har til enkelte tider skaffet en velkommen fortjeneste og raadet bod paa adskillig nød. Idet hele har fiskeribedriften gaat betydelig frem i perioden.

Et øl- og vinsamlag, som begyndte sin virksomhet i 1909, har ikke faat forlænget sin virksomhet utover den tildelte periode av 3 aar.

Nogen anden almindelig ret til utskjænkning av øl og vin end samlagets har ikke i perioden været meddelt.

Av ældre handelsborgerskap med ret til smaasalg av vin var der 31 december 1910 alene 5.

Bevilling til utsalg av vin i smaat har overhovedet ikke været git i perioden uten til samlaget fra 1909 av.

Bevilling til smaasalg av øl er i femaaret blit meddelt følgende antal personer:

1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
2	1	5	0	0

I de to sidste aar var samlaget eneberrettiget til smaasalg av øl.

Almindelig hotelret etter lov 17 mai 1904 § 18 har for aarene 1906—1910 været meddelt 2 hoteller.

Ædruelighetsforholdene maa siges at være gode.

Til slutning finder magistraten at burde uttale, at forholdene i byen ved

utgangen av aaret 1910 ikke var lyse. Men man har grund til at nære haab om, at byen med sin altid isfri havn, med sit opland, som i forhold til størrelsen er rikt trælastproducerende, og med malmleier i nærheten, som ansees rike og anvendbare ved staalfabrikation ad elektrisk vei, allerede ved næste femaars slutning vil være i fremgang.

Hertil kommer, at fiskeriets resultater ikke har gjort de forventninger tilskamme, som man stillet til dem. Her er megen fremgang at spore; men manglende midler har sinket farten med anskaffelse av større og tidsmæssigere fangstfartøier.

R i s ø r m a g i s t r a t 15 november 1911.

H. D a h l.

Beretning

om kjøpstaden Arendals økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. F o l k e m æ n g d e n.

Folkemængden utgjorde ifølge den Officielle Statistik pr. 3 december 1900:

I Arendals menighet.....	4 370
- Barbu menighet.....	6 785

tilsammen 11 155

I femaarsberetningen for 1901—1905 er folkemængden opgit at gaa tilbage, en nedgang, som delvis er fortsat i denne femaarsperiode.

Ved en kommunal folketælling pr. 31 december 1907, der tildels var basert paa tælling, var saaledes folkemængden beregnet til at være 10 200 indbyggere. Ved den Officielle Folketælling pr. 1 december 1910 var antallet av indvaanere:

I Arendals menighet.....	3 754
- Barbu menighet.....	6 561

tilsammen 10 315

Saafernt folketællingen i 1907 er paalidelig, skulde saaledes byens folketal være i nogen om end svak stigning, et forhold, som ogsaa stemmer med den almindelige opfatning.

Antallet av utvandrede personer gjennom herværende politikammer av her hjemmehørende personer er i forrige femaar 567 mot 393 i denne femaarsperiode. Antallet av fødsler og dødsfald var i femaaret:

	Fødsler.	Dødsfald.
Inden Arendals menighet	296	244
— Barbu menighet	687	415
	983	659

altsaa et overskud paa 324 personer.

Antallet av egteviiede var i femaaret 319.

2. Industri og haandverk.

Nogen, om end svak fremgang i industrien kan merkes i femaaret. Nogen ny større industriel bedrift er ikke startet; men flere av de før eksisterende har utvidet sin drift og inlagt elektrisk drivkraft.

Antallet av installerte motorer var:

I 1906	20 stkr. med ca.	80 kw.
- 1907	22 - - -	85 -
- 1908	25 - - -	100 -
- 1909	27 - - -	120 -
- 1910	29 - - -	130 -

Der er i byen av forsikringspligtige industrielle bedrifter 9 bakerier, 3 blikkenslagere, 2 garverier, 5 malere, 1 jernstøperi med mekanisk verksted, 1 bryggeri, 3 mineralvandfabrikker, 1 dampvaskeri, 3 møbelfabrikker, 4 pølse-makerier, 1 sagbruk med høvleri, 2 smier med motorer, 1 tobaksfabrik, 1 træforædlingsfabrik, 3 trykkerier, 2 vognfabrikker, 1 væveri, 3 vedhuggerier og 1 blokverksted.

Av disse bedrifter sysselsætter sagbruket, tobaksfabrikken, væveriet, en møbelfabrik og træforædlingsfabrikken et ikke litet antal arbeidere. Av skomakere har én inlagt motor; forøvrig klager saavel skomakere som skræddere over, at haandverket gaar tilbake grundet konkurransen med de fabrikmæssig tilvirkede varer.

Et sagbruk med høvleri, der i 1910 benyttedes til kassefabrik, nedbrændte i 1910 og vil ikke bli opført.

Av betydning saavel for byen som for dens opland er, at der høsten 1907 er opført et større meieri, der eies av omegnens gaardbrukere. I dette er indveiet i 1910 1 248 486 kg. melk, der for en meget væsentlig del er solgt her i byen. Bedriften sysselsætter 9 mand og drives med elektrisk kraft. Melken er utbragt til 11.4 øre pr. kg.

3. Handel, bankvæsen og assurance.

Paa grund av de yderst trykkede tider for byens hovednæringsvei skibsfarten har den økonomiske stilling ikke været i fremgang, men maa dog gennemgaaende betegnes som ganske god.

Hvad den almindelige kjøbmandshandel (butikhandel) angaar, da maa denne for kolonialbranchens vedkommende siges at være gaat tilbake, idet de stadig tiltagende landhandlerier har draget flere og flere av de utenbysboende kunder til sig.

En anden væsentlig grund til kolonialhandlernes mindre omsætning maa tilskrives byens stadige nedgang i seilskibsflaaten, hvis forsyning av levnetsmidler spillet en stor rolle for byens kjøbmandsstand.

Derimot er byens handel engros i kolonial tiltat i en betydelig grad, hvorom den stadig økende import taler det bedste sprog.

Manufaktur-, jern- og kortevarebranchen berøres ogsaa for en del av konkurransen med landhandlerne; men omsætningen i disse forretningsgrener formenes dog at ha holdt sig oppe, for manufakturisterne snarere med litt fremgang.

I jern- og kortevarehandelen er engrossalg gaat fremover.

Handelsstandens økonomiske stilling maa — som helhet betraktet — siges at være god.

Som et talende bevis for, hvilket opsving byens handel engros har tat i femaarsperioden, er de stadig stigende toldintrader. Disse utgjorde i forrige femaarsperiode kr. 2 096 977 eller kr. 419 395 aarlig, men har i denne femaarsaarsperiode utgjort kr. 2 614 321 eller gjennemsnitlig kr. 522 867 aarlig, saa ledes at der kun er 9 toldsteder i landet med større toldintrader end Arendal.

De viktigste importartikler har været kolonialvarer og usauset tobak og av utførselsartikler træl原因 og træmasse. Arendals utførsel av træl原因 er ca. 3 pct. av landets træl原因utførsel, og kun 6 byer har større træl原因utførsel. Av træmasse utførtes ca. 7 à 8 pct. av landets utførsel. Av væsentlig betydning er ogsaa utførselen av fersk fisk og hummer; av denne sidste utførte kun Kristiansand og Stavanger mere end Arendal. Foruten disse artikler har den væsentligste utførsel bestaaet i replagerarbeide (20 pct. av landets eksport), kvarts (33 pct. av landets eksport) og feltspat (7 pct. av landets eksport).

I femaaret er der uttallet ved Asdal bom følgende tømmerpartier:

	Tømmer. Stkr.	Smaalast. Stkr.
1906.....	540 607	173 911
1907.....	540 447	200 683

Overføres 1 081 054 374 594

	Tommer. Stkr.	Smaalast. Stkr.
Overført	1 081 054	374 594
1908.....	399 395	125 739
1909.....	550 266	145 683
1910.....	463 168	171 000
	<u>2 493 883</u>	<u>817 016</u>

mot henholdsvis 2 467 020 og 1 036 278 i forrige femaarsperiode.

Der klages dog over, at dimensionerne ogsaa i dette vasdrag blir mindre for hvert aar, likesom trælsthanderne klager over saa dyrt indkjøp, at der ikke haves tilstrækkelig renter av de i bedriften nedlagte kapitaler. Et tegn herpaa er ogsaa, at et i perioden nedbrændt større sagbruk med høvleri ikke vil bli gjenopført.

Av telegrafpaaler eksporteres der adskillig — 17 pct. av landets eksport, og kun Porsgrund staar over Arendal.

Av eksport av jernmalm har der kun været ubetydelig; det selskap, der hadde indkjøpt flere av gruberne i Arendals omegn, maatte stanse sin drift høsten 1907; denne drift er siden kun fortsat i en mindre maalestok; men ogsaa denne eksport har bidraget til at skaffe adskillige personer arbeide og derved været av adskillig betydning for arbeiderbefolkningen.

Omsætningen ved brændevinsbolaget har været i jevn stigning, hvilket for den aller væsentligste del skriver sig fra den større kjøpeevne i landdistrikterne, hvorved kommunikationerne i femaaret er væsentlig forbedret, og ved at nabobyer uten bolag kjøper varer her. Omsætningen vil sees av følgende tabel:

Aar.	Omsætning.	Netto- overskud.	Indbetalt til Staten.	Inbetalt til Arendals kommune.	Indbetalt til amts- kommunen.	Indbetalt til vældedige øiemed.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	219 866.43	33 200	21 580	4 980	1 328	5 312
1907.....	241 953.10	40 600	26 390	6 090	2 436	5 684
1908.....	258 804.09	48 800	31 720	7 320	3 904	5 856
1909.....	258 919.88	49 600	32 240	7 440	4 960	4 960
1910.....	293 287.38	58 300	37 895	8 745	5 830	5 830

Av konkurser er der i perioden 16 stkr., alle av mindre betydning, og av akkordforhandlinger 16, hvorav 4 av noget omfang, men dog uten nogen væsentlig betydning ved bedømmelsen av den almindelige stilling. Av insolvente dødsboer er der kun ett av større betydning.

Bankernes antal er de samme som i forrige femaarsperiode; disse har arbeidet under jevnt fremadgaaende og gode vilkaar, med stigende indskud, omsetning og fortjeneste.

Forholdet belyses ved nedenstaaende tabel:

	Datum.	Forvaltnings- sum.	Indskud.	Formue.
		Kr.	Kr.	Kr.
Agdesidens bank	1 januar 1907	5 583 681.00	4 815 724.00	1 431 953.00
	31 decbr. 1910	6 683 815.00	5 090 233.00	1 408 195.00
Den norske Creditbanks filial i Arendal	1 januar 1907	2 200 518.00	1 192 410.00	263 175.00
	1 — 1911	3 511 822.00	1 940 415 00	347 124.00
Sparebanken i Arendal	1 januar 1907	2 957 144.00	2 656 330.00	290 128.00
	1 — 1911	3 488 549.00	3 067 599.00	420 989.00
Nedenes Sparebank	1 januar 1907	3 144 580.00	2 849 861.00	294 719.00
	1 — 1911	3 909 924.00	3 501 308.00	408 616.00
Haandverksbanken	1 januar 1907	408 756.66	366 760.43	41 996.23
	1 — 1911	500 430.27	442 541.50	57 888.77
Tromø Sogns Sparebank	1 januar 1907	234 504.59	210 486.88	24 017.71
	1 — 1911	261 319.78	233 669.96	27 649.82

Der indestod saaledes i byens banker pr. 31 december 1910 et samlet indskud stort kr. 14 275 765, hvorav kr. 229 596 var kassebeholdning. Hvor meget av disse indskud der tilhører byens befolkning og hvormegyet utenbysboende, kan der ingen opplysning gives om; heller ikke hvormegyet de forskjellige banker har indskutt av sine udisponerte midler i andre banker; imidlertid kan man trygt gaa ut fra, at en meget væsentlig del av disse indskud hitrører fra indskud fra gaardbrukere i landdistrikterne, idet de gode konjunkturer for landbonæringen utvilsomt har forøket gaardbrukernes indskud i ganske væsentlig grad.

Disse bankers samlede forvaltningskapital var pr. 1 januar 1906 kr. 14 529 183 og pr. 1 januar 1911 kr. 18 355 859, hvorav bankernes egen formue kr. 2 670 462.

Av assuranseforretninger her i byen haves foruten en mindre forening, der assurerer sjøfolks tòi, samt aktieselskapet Arendals Søforsikringsselskap, de gjen-
sidige skibsassuranseforeninger og Skibsassuranseforeningen i Arendal.

Hertil er i 1908 kommen assuranceforeningen «Gard», der driver ansvarsforsikring, og i december 1910 fragtassuranceforeningen «Merkur».

Disse selskapers virksomhet i femaaret belyses ved nedenstaaende tabel:

	Antal skibe.	1 januar 1911.	Ton.	Antal skibe.	1 januar 1906.
		Beløp.			Beløp.
		Kr.			Kr.
Skibsassuranceforeningen i Arendal.....	410	7 183 064	44 642	797	6 129 282
Herav seil :				Seil	
19 skibe kr. 357 350				2 928 670	
Herav damp :				Damp	
391 skibe kr. 6 825 714				3 200 612	
Skibsassuranceforeningen «Pro-tector»	201	2 153 200	41 722	265	2 343 000
(Kun træseilskibe).					
Jernskibsforeningen Førsete....	168	1 353 600	27 204	67	561 200
Dampskibsassuranceforeningen Neptun.....	325	3 576 000	20 909	315	2 586 000
Assuranceforeningen Gard	112	-	127 223	-	-
	1 216	14 265 864	261 700	1 444	11 619 482

Disse tal synes at peke noksaa tydelig hen paa, hvorledes skibsfarten har forandret karakter fra træ- og seil- til damp- og jernseilskibe.

Den gjensidige assurancevirksomhet, der selvfølgelig sammen med skibsfarten — i sammenligning med tidligere aar — er gaat betragtelig tilbake, sees dog i femaaret ikke alene at ha holdt sig, men endog at være gaat frem; en medvirkende aarsak hertil er de private selskapers forhøielse av premien, hvilket har bevirket en større tilslutning til de gjensidige foreninger.

4. Skibsfarten.

I femaaret 1906—1910 maa skibsfarten trods de daarlige fragter fremdeles siges at ha været den viktigste næringsvei. De vilkaar, hvorunder denne bedrift i den omhandlede periode har arbeidet, har dog været mindre gunstige. De to første aar, 1906 og 1907, var daarlige, 1908 var noget bedre, men saavel 1909 som 1910 var slette. Hermed synes man dog for denne gang at ha naadd bunden paa den siden aarhundredets begyndelse raadende depression i denne bedrift, og alt tyder paa, at man nu gaar en noget bedre periode imøte.

Træseilskibsflaaten, der engang for Arendals vedkommende var saa overordentlig stor og av betragtelig betydning, er i den omhandlede periode yderligere svundet sterkt ind og er nu i antal, tonnage og iøvrig av liten betydning.

I femaaret er ved kjøp fra utlandet anskaffet en del større jernseilskibe, især i aarene 1906—1909, mens kun forholdsvis litet av den slags tonnage er tilkommet i 1910. Gjennemgaaende er disse skibe indkjøpt til særdeles lave priser — saa lave, at selv en almindelig opbrækningspris i flere tilfælde vil dække en betragtelig del av den heri nedlagte kapital.

Trods dette har det imidlertid i perioden været vanskelig at tjene det nødvendige til forrentning og amortisation, og dækning av de stadig stigende assurance-utgifter har ogsaa sterkt tynget paa den slags tonnage.

Stedets flaate er i femaaret ogsaa forøket med endel nybyggede og ældre indkjøpte dampskibe; men det gjennemgaaende resultat av denne drift har ogsaa været mislig, og der vil vistnok for de flestes vedkommende utkræves en særdeles gunstig periode, forat de skal kunne utjevne tapet ved manglende forrentning og amortisation i disse første aar.

Antallet av de i byen hjemmehørende skibe vil sees av nedenstaaende tabel, i hvilken ogsaa er medtat den pantegjæld, der hviler paa tonnagen, et forhold, der har den største betydning, naar det gjælder at bedømme den økonomiske stilling, idet dog i pantegjælden er medtat tinglyste skadesløsbreve til beløpkr. 3 859 500, der for en forholdsvis mindre del er effektiv gjæld. Det bemerkes derhos, at den nye lov om skibsregistre, der medfører en lettere og sikrere adgang til at pantsætte skibe, først i denne periode har begyndt at gjøre sig gjældende av nogen betydning, saaledes at den gjæld, der 1 januar 1906 hvilte paa handelsflaaten, for en meget væsentlig del var basert paa eierens personlige kredit og forholdsvis for en mindre del paa pantelaan i skibene.

	Antal.		Drægtighet.		Rentegjæld.	
	1 januar 1906.	1 januar 1911.	1 januar. 1906.	1 januar 1911.	1 januar 1906.	1 januar 1911.
Dampskibe.....	34	52	Brutto reg.-ton. 23 064	Brutto reg.-ton. 44 982	} 481 000	6 817 036
Jernseilskibe.....	12	25	15 167	30 399		
Træseilskibe.....	83	28	41 407	10 852		

Med hensyn til de enkelte skibes størrelse var:

	i 1906.	i 1911.
15 baater under 500 ton.....	15	18
10 — mellem 500 og 1 000 ton.....	10	16
og 9 — over 1 000 ton.....	9	18

	i 1906.	i 1911.
0 seilskibe av jern under 500 ton.....		1
3 — - - mellem 500 og 1 000 ton....		7
og 9 — - - over 1 000 ton.....		17
40 seilskibe av træ under 500 ton.....		16
41 — - - mellem 500 og 1 000 ton....		12
2 -- - over 1 000 ton.....		0

Av byens befolkning er fremdeles en stor del direkte sysselsat ved skibsfarten, og dels fordi hyrerne gjennemgaaende har været adskillig høiere end tidligere, og dels fordi sjømændene nu, i motsætning til tidligere, har sysselsettelse det hele aar igjennem, antages aarsfortjenesten at ha været betydelig bedre. I tidligere aar, da en væsentlig del av flaaen var sysselsat kun i sommermaanederne med hjemmefart og Østersjøfart, gik nemlig en stor masse sjøfolk ledig maanedsvi i vinterhalvaaret. Dette forhold er nu totalt forandret, idet enhver av fartens beskaffenhet tvungen ledighet er utelukket, og sysselsettelse er altid, rigtignok i større eller mindre grad, men dog uavhengig av aarstiden, at erholde. Et stort antal sjømænd saavel i mindre som overordnede stillinger seiler fremdeles i utenlandsk skibstjeneste, især fra Amerika.

Formentlig væsentlig paa grund av de større fordringer, der nu ved styrmands- og skippereksamenerne stilles for at kunne faa skib at føre, er tilgangen av befal til skibene nedadgaaende. Med omlægning av skibsfarten fra mange og forholdsvis smaa seilskibe til de færre og større dampere eller jernseilskibe er jo behovet betydelig indskrænket; men det synes, som om der i en nær fremtid kan tænkes at ville indtræde nogen, om end kanskje kun forbigaaende mangel paa dette omraade, et forhold, der staar i absolut motsætning til, hvad der tidligere i saa henseende var tilfældet.

Hvad hyrernes størrelse angaar, har disse været noget større paa dampbaatene end paa seilfartøier; paa disse har hyren været for stuerter 70—100 kr., for letmatroser 35—50 kr., for matroser 50—60 kr., baatsmænd 65—75 kr., tømmermænd 75—90 kr., styrmænd 70—120 kr.; fyrbøteres hyre har været fra 50—85 kr., 2den maskinist 100—150 kr. og 1ste maskinist 160—250 kr. pr. maaned.

Som følge av bestemmelsen i navigationsloven av 7 april 1906 er der fra høsten 1907 av opprettet en offentlig sjømandsskole i Arendal, hvilken saavel for styrmandsavdelingen som for skipperavdelingens vedkommende har hat meget god søkning. Ved skolen er der fra 1910 av opprettet en egen avdeling, hvori fiskere oplæres i navigation.

Av betydning for den stedlige skibsfart er det, at der i 1910 er færdigbygget en slip paa Pusnes, paa hvilken fartøier av op til 3 000 tons d. w. kan optages.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Som en direkte følge av folketallets tilbakegang i femaarsperiodens første aar og kun meget svak økning i de sidste er der bygget overmaate litet, og det uagtet der til jernbaneanlægget blev ekspropriert og nedrevet adskillige vaaningshus. Foruten de ved Arendal—Aamlibanens anlæg nødvendige hus er der kun reparert og tilbygget en del uthus; av nye er anmeldt 2 beboelseshus i 1906, 2 i 1907, 2 i 1908 og 1 i 1910, samtlige i de nye bydele; desuten er der opført nogen faa verkstedsbygninger.

For større ildebrander har byen været helt forskaanet; der har i femaaret været 32 utrykninger, hvorav kun 2 har været foraarsaket ved nogen nævneværdig skade; begge disse var i 1910; den ene angik matr. nr. 202 B Arendal kreds med brandskade kr. 3 050, og ved den anden nedbrændte helt til grunden Terneholmens Sagbruk og Høvleri, der var bortleiet til kassefabrik og var assurert for kr. 68 290.

Noget større kommunalt arbeide har der ikke i femaaret været fuldent; derimot har saavel Trefoldighetskirken som Barbu kirke været underkastet en væsentlig reparation — hovedsagelig av taarnpartiet — hvilke reparationer har kostet resp. kr. 10 204.17 og kr. 8 558.45, der er utlignet paa det ordinære budget.

Ved bystyrets beslutning av 29 oktober 1909 blev der besluttet opført en ny folkeskolebygning for Torbjørnsbu, Langsæ og Barbu kreds, til hvilken opførelse bystyret den 26 september 1910 bevilget kr. 125 000. Skolen er for tiden under opførelse.

For havnekassens regning er i femaaret fuldent bygning av en ny stenbrygge paa Tyholmen med varehus av bølgeblik. Bryggen, der er beregnet for skibe av dypgaaende indtil 6 m., blev færdig i 1909 og koster ca. kr. 155 000, der er tilveiebragt ved laan for havnekassens regning, stort kr. 150 000.

Til Arendal—Aamlibanen er i femaaret indbetalt kr. 177 000, saaledes at der til dette anlæg ialt er betalt av Arendals kommune kr. 494 403.04, der foruten ved utligning av kr. 50 000 er dækket ved det ældre opsparte jernbanefond og dels ved et i 1903 optat laan stort kr. 400 000, hvorav i forrige femaarsperiode var hævet kr. 320 000; resten av dette laan er hævet i denne femaarsperiode, idet dog av regnskapsmæssige hensyn en del herav først er hævet 1 januar 1911.

Den kommunale økonomi maa siges at være spændt; de elendige konjunkturer paa fragtmarked har ikke skaffet de i skibsparter nedlagte betydelige kapitaler et tilfredsstillende utbytte; hertil kommer, at dampskibsflaaten i forhold til den store tonnage ikke bringer byen tilsvarende indtægter. I seilskibsfartens tider søkte regelmæssig skuterne byen for at reparere og proviantere, og dette forhold bragte byen betydelige indtægter: større stansning har der dog ikke været

i perioden, og de stigende hyrer og den jevnere og den stadigere anledning til arbeide paa alle aarets tider har bevirket, at arbeidsklassens økonomiske krav har været jevnt gode; vinteren 1908—1909 var dog tilstanden mindre god, uten at der dog var nogen foruroligende arbeidsledighet; fra 1910 av er der oprettet et arbeidsanvisningskontor, der i det hele antages at virke med held og er til nytte for saavel arbeider som arbeidsgiver.

Trods de daarlige fragter har derfor nogen kapitaldannelse ntvilsomt fundet sted i samfundets brede lag, noget som de stigende indskud i bankerne ogsaa peker hen paa, og hvorom henvises til de først indtagne tabeller.

Kommunens gjæld var ved utgangen av 1910 kr. 663 500 mot 819 500 ved utgangen av 1905.

Til sammenligning hitsættes, at den største gjæld, kommunen har hat i de sidste 25 aar, var i 1888; den var da paa kr. 909 000, der i 1903 var avbetalt til kr. 471 458.

Kommunens økonomi samt havde utgifter m. m. i femaaret vil belyses bedst ved nedenstaaende tabel:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Kommunens samlede utgift.....	400 000.00	390 000.00	426 100.00	428 000.00	432 000.00
2. Antagen formue..	17 078 500.00	16 954 200.00	16 384 100.00	16 641 500.00	17 934 700.00
3. Antagen indtægt.	3 358 850.00	3,555 620.00	3 526 425.00	3 658 215.00	3 762 075.00
4. Skatbar indtægt..	1 914 600.00	2 052 685.00	2 055 685.00	2 191 030.00	2 264 105.00
5. Den skatbare indtægts procent av den antagne indtægt.	57 pct.	57.73 pct.	58.29 pct.	59.90 pct.	60.18 pct.
6. Skat paa formue utlignet efter 2 promille	34 102.22	33 854.56	32 711.20	33 224.20	35 822.15
7. Utlignet indkomstskat	264 389.44	255 552.04	275 337.86	272 330.52	270 984.07
8. Skatøret	13.80	12.46	13.42	12.46	12.00
9. De faste eiendomes takstsum	13 000 130.00	12 990 530.00	13 066 930.00	13 081 130.00	13 088 330.00
10. Eiendomsskat 4 promille	52 000.00	51 000.00	51 900.00	52 000.00	52 324.00
11. De faste eiendomes assuresum	12 189 150.00	12 226 300.00	12 356 530.00	12 418 490.00	12 473 840.00

Paa samme tid er byens aktiva i faste eiendomme m. m. pr. 1 januar 1911 kr. 1 317 600 og i legater kr. 1 672 000, i aktier og fond kr. 44 422.82 samt i kassebeholdning, bankindskud m. m. kr. 140 782.07.

Havnekassens gjæld pr. 1 januar 1906 var kr. 133 000 og pr. 1 januar 1911 kr. 152 000, mens havnekassens aktiva er bokført med kr. 225 450.

6. Binæringer.

Som følge av byens store utstrækning spiller landbruket og hvad dertil hører en nævneværdig faktor i den private økonomi. Husfliden spiller desværre ingen fremtrædende rolle. Av større betydning er derimot fiskeri; vistnok driver kun yderst faa — efter opgave kun 7 — personer fiskeri som eneste eller hovednæringsvei; men som bierhverv og under arbeidsledighet fiskes der ikke saa litet av byens befolkning. Sildefiske om vinteren og makrelfiske om sommeren sysselsetter derfor ikke faa arbeidere, likesom varernes nedpakning i is bringer adskillig penger i omløp.

Forøvrig er der ingen binæring av nævneværdig betydning.

7. Arbeiderforholdene

har i hele perioden været tilfredsstillende med stigende dagløn; herom henvises til de før indsendte tabeller.

Nogen arbeidsstansning, der har virket forstyrrende paa forholdene, har byen været forskaanet for. Dels paa grund av lav vandstand i Nidelven, saaledes at tømmeret ikke kunne fløtes frem, dels paa grund av det tryk, som hvilte over byens gamle hovednæringsvei, var der vinteren 1908—1909 endel arbeidsledighet, hvilken blev delvis avhjulpet ved, at der sattes igang arbeider for kommunens regning; de øvrige vintere har forholdet været normalt.

Fra 1908 av er der i byen oprettet et arbeidsanvisningskontor, der virker tilfredsstillende.

8. Tilstanden i almindelighet.

Fattigvæsenets utgifter har i femaaret været:

1906.....	kr. 105 943
1907.....	- 106 537
1908.....	- 107 123
1909.....	- 103 583
1910.....	- 111 666

Aarsaken til denne i forhold til byens størrelse store fattigutgift er at søke i befolkningens hovednæringsvei sjøfarten; ved forlis mister ofte familien i mandens

bedste alder sin forsørger, og ved ulykker, som tilstøter manden, uten at livet gaar med, opnaar denne, saaledes som forholdene er ordnet, ikke anden hjælp end av fattigkassen. Lov om ulykkesforsikring for sjøfolk vil derfor være av væsentlig stor indflydelse paa denne som for kystdistrikternes kommunale økonomi.

Skolernes antal er i perioden forøket med en offentlig sjømandsskole, hvor der er avdeling for fiskere, styrmænd og den lavere skibsførerklasse; til den haves statsbidrag. Desuten er der opprettet en kommunal handelsskole, der har 6-maanedlig kursus. Forøvrig er skolerne de samme. Ved den offentlige skole for den høiere almendannelse er der nu 2 linjer, nemlig den sproglig-historiske linje og en reallinje.

Telefonen drives for privat regning og av samme selskap som tidligere; man har linjer til de samme utenbys steder som i forrige femaar, dog med betydelig utvidelse til nye abonnenter. Formaålet for selskapets virksomhet har i første række altid været at virke til gagn for Arendal og de tilstøtende distrikter; av hensyn hertil har selskapet etablert forbindelse i vest til Fevik, i øst til Lyngør og i nordvest like til Tveitsund. Med Lille Topdals kommunale telefon er nu aapnet samtrafik over Dølemo, saaledes at der nu kan telefoneres 35 km. opover dette dalføre. Fra Aamli staar man desuten i forbindelse med hele Gjevedal. For Tromøen og Hisøens vedkommende er der anstillet forsøksdrift med halv automatisk centralstation sammesteds for at skaffe disse steders abonnenter en forbedret og utvidet telefonforbindelse med Arendal uavhengig av disse steders bestemte lukningstid.

Ledningsnett og stolperækkerne er i femaaret betydelig forbedret.

Av væsentlig betydning for byen er aapningen av jernbanen i 1907 til Froland og i 1910 til Aamli. Jernbanen fra Grimstad til Froland staar i samtrafik med Aamlibanen. Uagtet Arendals by først ved Aamlibanens forlængelse til Tveitsund vil høste den tilsigtede fordel av de meget betydelige økonomiske ofre, som er gjort for at faa denne jernbane, kan man dog allerede nu merke gavnlige følger av jernbanens evne til at øke handelsomsætningen og den økonomiske fremgang.

Andet kommunikationsmiddel, hvortil byen nærer forhaabning, er ogsaa den for længere tid siden bevilgede hovedvei fra Arendal til Tvedestrand, og hvortil kommunen har bevilget et betydelig bidrag. Denne vei, der er begyndt bygget fra Tvedestrand og vestover, er i 1910 under bygning fra Arendal og østover.

Av betydning for byens samtrafik med sit opland har det ogsaa været, at der i 1910 er kommet 2 automobiler, der dels har faste ruter fra Arendal til Aamli, dels leies ut til kortere og længere turer i byens omegn.

Forbindelse mellem byen og dets opland sjøværts er uforandret og besørget ved en flerhet av lokalbaater.

Igjennem havnekontoret er ind- og utklarert i:

1906.....	442	fartøier med drægtighet	183 251	netto reg. ton.
1907.....	454	—	195 782	—
1908.....	429	—	188 621	—
1909.....	426	—	196 057	—
1910.....	422	—	250 290	—

Ruterne paa Østland og Vestland er væsentlig de samme som tidligere. Paa utlandet havs følgende faste ruter:

Grangemouth ukentlig tur og retur.
 Tyne — —
 Hamburg 14-daglig tur og ukentlig retur.
 Antwerpen ukentlig tur og 14-daglig retur.
 For Stettin og Kjøbenhavn ukentlig tur.

Av monopoliserte selskaper virker gasverket og a/s Barbu uforandret; kossioneu er tidsbegrenset.

Dette sidste selskap har i femaaret betydelig øket sin omsætning av elektrisk energi, saaledes at dets indtægt for lys og kraft er øket fra kr. 108 222 i 1906 til kr. 146 000 i 1910.

Arendals Fossekompani, der er hovedaktionær i Barbuselskapet, har i periodens sidste aar utvidet sin kapital og besluttet at utbygge sine fosser i Nidelven ved Bøilestad, hvilken kraft er projektert for en væsentlig del til malmsmelting; formodentlig vil driften i de store gruber i Arendals omegn derved bli gjenoptat til like stor fordel for oplandet som for byen.

Ved den kommunale kjøtkontrol er behandlet i 1906 ialt 5 951 dyr mot 6 383 i 1910, herav 1 720 kjør, 2 011 faar og 2 091 kalver.

Edruelighetstilstanden maa, hvad byens befolkning angaar, siges at være tilfredsstillende; bøter for beruselse er i 1906 tildelt 326 personer, i 1910 475 personer.

Nogen epidemi av større utstrækning har byen i femaaret været befridd for; dog har der i 1909 og 1910 været endel tilfælde av difteri og skarlagensfeber.

Skal man i korte træk karakterisere stillingen, saaledes som den er, tror jeg, at dette kan gjøres ved at uttale, at den økonomiske tilstand i femaaret i det hele og store har staaet stille, dog med tegn til bedring i femaarets slutning; dette tilskrives dels bedring i fragtmarkedet og dels de forbedrede kommunika-tioner med byens naturlige opland. Hertil kommer ogsaa, at en mere optimistisk tro paa Arendals fremtid som industriby gjør sig gjældende, idet den planlagte

utbygning av den store fos i byens nære omegn gir berettiget haab om, at ialfald endel av denne kraft vil finde sin naturlige anvendelse i byen eller dens nære opland.

Arendals magistrat, 29 august 1911.

Emil Harbo.

Beretning

om kjøpstaden Grimstads økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Byens grænser er i femaaret ikke undergaat nogen forandring. Dens folkemængde, der i december 1900 utgjorde 3 036, var ved sidste almindelige folketælling den 1 december 1910 gaat ned til 2 373. Denne store nedgang skyldes væsentlig utvandring i forbindelse med bortflytning fra stedet formedelst ophør i forrige periode av et par i byen beliggende større bedrifter. Selvfølgelig er sjømændenes antal avtat, eftersom skibenes tal er mindket. Imidlertid synes nedgangen nu — efter flere merker at dømme — at være stanset og folkemængden igjen at være stigende.

Den industrielle bedrift paa stedet har været av mindre betydning. Grimstad garveri, der i forrige periode overgik en ildebrand, har efter gjenopbygning optat sin virksomhet igjen, men i en mindre maalestok. I Hasseldalen, hvor der før var et jernskibsbyggeri, er der nu blot et baatbyggeri, som vistnok har drevet god virksomhet med bygning av motorbaater, færges og andre baater. Iøvrig kan nævnes, at byen har 2 mindre boktrykkerier, en liten brusfabrik, 2 meierier, hvorav det ene er i større virksomhet, samt et mekanisk verksted, hvis drift har været av liten betydning. Endelig er der i 1906 opført et frørenseri paa Vardaasvolden hersteds, som har hat god omsætning.

Det i Grimstad tolldistrikt beliggende Fevig Jernskibsbyggeri, som beskjæftigedes hovedsagelig ved nybygning av dampskibe, maatte i begyndelsen av 1909 paa grund av konkurs ophøre med sin drift. Forinden stansningen var i 1906—1909 bygget ialt 15 dampskibe med en samlet drægtighet av 13 745 ton netto. I indeværende aar skal arbeidet være kommet igang igjen under andre eiere.

Handelsvirksomheten, der har lidt under trykket av daarlige konjunkturer, har i det hele hat en mager tid i femaaret. Som tidligere er trælast byens vigtigste eksportartikel.

6 i februar 1908 indtrufne større konkurser medførte en betydelig svækkelse av forretningslivet paa stedet.

Av bankforretninger av nogen betydning haves kun sparebanken, som ved utgangen av 1910 hadde en forvaltningskapital av kr. 2 809 707 og en formue av kr. 193 427.

Om Agders assuranceforening henvises til de av foreningen aarlig indsendte oversigter. Grimstad fragtassuransforening har nu kontor- og administrationsutgifter sammen med Agder, hvilket ogsaa er tilfældet med den i december 1909 nyoprettede assuranceforening Tryg, der driver gjensidig forsikring paa saadanne avdrag i havarireparationer, som ikke erstattes rederierne av de gjensidige skibsassuranceforeninger efter disses forsikringsbetingelser.

Skibsfarten har i den forløpne periode kastet litet av sig. Ved utgangen av 1910 bestod skibsflaaten av 6 dampskibe drægtig tilsammen 5 292 ton netto og 22 seilskibe drægtig tilsammen 20 202 ton netto. I femaaret er seilskibenes tal reducert med 29, mens dampskibenes antal har holdt sig uforandret. Avgangen i seilskibene er dog tildels erstattet med indkjøp fra utlandet av større staal- og jernskibe, saa det ikke er saameget i tonnage som i antal, at seilskibsflaaten er reducert.

Dampskibene har været beskæftiget dels i løs fart, dels i timecharter.

Med hensyn til seilskibsflaaten bemerkes følgende: Seilskibene bestaar av indkjøpte jern- og staalskibe samt en liten rest av de mange i sin tid her i egnen byggede træskibe, der endnu har A-klassen og benyttes i længere fart. Skibe, der benyttes i trælast og kulfart paa Østersjøen, Nordsjøen og Hvitahavet findes ikke i seilskibsflaaten. Fragterne paa længere farvand har gjennemgaaende holdt sig lave og litet lønnende i femaaret baade for utgaaende kul- og trælastfragters vedkommende og for de hjemgaaende fragter. Utfragterne fra La Plata har omtrent den hele tid ligget saa nede, at det i de fleste tilfælde har medført tap. Litt fluktuationer har dog fragtmarkedet været undergit. Saaledes steg kulfragterne Australien--Amerikas vestkyst i 1906—1907 en kort tid ca. 50 pct. (fra 16 sh. til 24 sh. pr. ton), likesom en enkelt kafferagt fra Ostindien til New-York har git ganske godt utbytte. De engang saa fordelagtige koprafragter fra Sydhavsøerne til Europa er ikke lenger nogen faktor av betydning i stedets fragtfart, idet mest fremmede smaa fartøier — seil og damp — fører denne vare til New Zealand eller fastlandet, hvor den tilgodegjøres. Kornfarten mellem Australien og Afrika eller Europa har av og til git litt overskud og er for tiden blandt den bedste beskæftigelse for større skibe. De utgaaende kulfragter fra England er for tiden bedre, end de har været i den længste tid av perioden. I det hele og store maa femaaret for seilskibenes fart betegnes som litet lønnende. Naar den kostbare assurance og andre utgifter er dækket, har det været noksaa almindelig, at der blir litet eller intet tilovers til skibenes forringelse og renter av den nedlagte kapital.

Til opplysning om byens skatteevne hitsættes følgende fra ligningskommissionen mottagne opgave.

Aar.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
1906.....	kr. 3 456 220	kr. 840 695 (skatbar kr. 385 464)
1907.....	- 3 346 850	- 790 940 (— - 362 979)
1908.....	3 370 190	774 396 (— 346 430)
1909.....	2 767 267	724 122 (— 308 537)
1910.....	3 653 200	719 548 (— 306 348)

I femaaret 1906—1910 har skatøren utgjort henholdsvis 16.3139, 17.8214, 18.4479, 20.2005 og 23.3066.

Byen hadde ved utgangen av 1910 427 brandforsikrede hus taksert for kr. 3 174 350.

Kommunens gjæld utgjorde ved samme tidsrum kr. 425 920 og er stiftet hovedsagelig til anlegget av Grimstad—Frolandbanen samt i anledning bygning av kirke, kirkegaard, skolehus, sykehus og vandverk.

Privatbanen Grimstad—Frolandbanen, hvis anlæg paabegyndtes i forrige periode, blev fuldført i 1907 med en samlet utgift, grundavstaaelserne iberegnet, av kr. 900 441, hvorav Grimstad by har utredet kr. 301 537 eller over 33 pct. Heri er dog ikke medregnet et rentetap, byen har hat i anledning utlæg til forberedende arbeider m. v. stort ca. kr. 13 000. Banen aapnedes for almindelig drift den 15 september 1907, og statutter for samme approbertes ved kgl. res. av 3 juli 1909. Efter disse har banen været ledet av en direktion paa 4 medlemmer, hvorav de 2 er valgt av Grimstad by, hvor direktionen har hat sit sæte. Det viste sig imidlertid snart, at banen ikke kunde bære sine driftsutgifter. Dette uheldige resultat skyldes vistnok væsentlig de efter banens planlæggelse forandrede forhold, som var en følge av, at Mesellinjen blev valgt for statsbanen Arendal—Aamli istedenfor, som oprindelig paatænkt, den mere østlig liggende Hersellinje. Privatbanen kom herved i et for samme ugunstig konkurranseforhold til statsbanen og fik i betydelig grad det paaregnede trafikomraade indsnevret, likesom den fra at være en isolert lokalbane gik over til at bli en sidelinje til en vordende Vestlandsbane i likhet med Arendalsbanen. Av hensyn til de saaledes forandrede forhold blev der i generalforsamling i A/S Grimstad—Frolandbanen den 27 september 1909 efter forslag av banens styre enstemmig vedtat en uttalelse om indgaaelse til statsmyndighetene med andragende om banens overtagelse av Staten. Efter indhentet bemyndigelse fra de koncessionshavende kommuner indgik derpaa banens direktion paa disse kommuners vegne under 10 februar 1910 med saadant andragende, hvori principalt fremholdtes ønskeligheten av at Staten med hjemmel av sin ret efter post 19 i den paa banen meddelte koncession skred til indløsning av banen. Under enhver omstændighet anholdtes om, at saken maatte bli ordnet saaledes, at man med hensyn til utgifterne til banens bygning m. v. blev stillet paa like fot med de distrikter, der faar stats-

bane. Nødvendigheten av, at Staten her traadte støttende til, blev derhos ogsaa yderligere fremholdt for statsmyndighetene av en av Grimstad formandskap i det øiemed indsendt deputation. Herav resulterte, at Stortinget i 1910 overensstemmende med regjeringens forslag bevilget et midlertidig tilskud stor kr. 17 500 til banens drift fra 1 april 1910 til 30 juni 1911, mens spørsmålet om banens overtagelse av Staten utsattes til avgjørelse av Stortinget i 1911. Dette har under 8 august d. a. nu besluttet banens overtagelse mot utredelse av dens paa-løpne gjæld (overskridelserne ved dens bygning og underskud paa driften, anslaat til kr. 70 400 pr. 1 juli 1911) samt refusion til Grimstad kommune av kr. 60 220 av dens utgifter til banens bygning. De øvrige aktionærer er derimot ikke til-staat nogen godtgjørelse.

Det private telefonanlæg for Grimstad og omegn er endel utvidet i femaaret og har ved utgangen av 1910 en samlet traadlængde av 373 km.

G a t e b e l y s n i n g e n besørger nu over hele byen med elektriske lamper (buelamper og glødelamper). Elektrisk lys er installert i de fleste hus i byen; derimot er elektrisk strøm ikke i nogen videre utstrækning benyttet til drivkraft.

V a n d v e r k e t s beholdere har i femaaret ikke undergaat nogen væsentlig forandring.

B r a n d v æ s e n e t s materiel er i god stand. Et enkelt nyt allarmsignal-apparat (efter det Jacobsenske system) blev anskaffet i slutningen av forrige periode.

Nogen ildebrand av større betydning er ikke indtruffet i femaaret.

I v e i - o g g a t e v æ s e n e t har man innskærket sig til almindelig ved-likehold av ældre gater og veier uten anlæg av nye.

A v b y g g e a r b e i d e r er litet utført i femaaret. Dog kan nævnes op-førelsen av de til Grimstad—Frolandbanen hørende stationsbygninger.

I 1909 er av havnevæsenet for en pris av kr. 20 000 indkjøpt den til jernbanetomten støtende eiendom bruksnr. 79, der har en strandlinje av 82 meter. Paa denne eiendom er nu fra jernbanen indført et sidespor ca. 28 meter langt, hvilket kan fortsættes over til Torskholmen, likesom det ogsaa kan føres videre østover langs byens brygger, om saadant skulde findes tjenlig av hensyn til den voksende trafik.

Den Dahlske skole virker fremdeles som 4-aarig middelskole. Elevantallet var ved utgangen av 1910 ialt 98 (59 gutter og 39 piker). Samtidig talte det skolen knyttede kommunale bibliotek ca. 8 500 bind.

Ved folkeskolen utgjorde elevantallet 304 i 1910 med 5 lærere og 6 lærer-inder. Dens lokaler er ikke undergaat nogen væsentlig forandring i femaaret.

Av skoler har byen forøvrig kun en offentlig tegneskole, idet den tidligere eksisterende sjømandsskole nu er nedlagt av mangel paa søkning. Et arbeiderakademi har derimot fremdeles været i god virksomhet hersteds i perioden.

Grimstad brændevinssamlag har bestaaet i hele femaaret; det driver handel med brændevin, øl, vin m. m.

Haandverksdriften, der staaer omtrent paa samme trin som tidligere, lider fremdeles under trykket av utenbys konkurranse. Haandverkerforeningen har sit eget lokale, og er dens laaneindretning i god virksomhet.

Fiskeri og fangst har i femaaret væsentlig været drevet som tidligere.

Arbeiderne har som før sit eget lokale.

Om sjømændenes hyre samt om tjenerløn og arbeidspriser kan henvises til tidligere indsendte opgaver.

Den økonomiske tilstand i det forløpne femaar maa betegnes som mindre god, hvilket specielt skyldes de ugunstige konjunkturer paa fragtmarkedet og den tildels trykkede tilstand paa trælastmarkedet. En god støtte har man hat i de saakaldte «Amerikapenger» d. v. s. hjemsendte remisser fra utvandrede, og er det vistnok ikke smaa beløb, som paa denne maate er kommet de gjenværende av familien tilgode.

Eiendomsprisen, der allerede i forrige periode var i sterk tilbagegang, er som følge av de daarlige tider gaat endnu sterkere ned.

Ædruelighetstilstanden maa vistnok fremdeles siges at være i fremgang hersteds.

Hvad politiuordener og forbrydelser betræffer, frembyder nærværende femaar ingen væsentlig forandring fra det tidligere.

Indvaanernes moralitet maa som før betegnes som god.

Grimstad magistrat, 31 august 1911.

H. Nielsen.

Beretning

om ladestedet Tvedestrand's økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. **Folkemængden.** Ifølge folketællingen pr. 1 december 1910 har ladestedet et indbyggerantal av 1 533. Tællingen i 1900 viste 1 706. Nedgangen antages at ha været nogenlunde jævnt fordelt over tiaaret, maaske dog størst i tiaarets 1ste halvdel. Den fortsatte nedgang i nærværende femaarsperiode maa antages at skyldes eftervirkningerne av, at flere større næringsdrivende i det forløpne tiaar har ophørt med sin virksomhet og i dets nærmeste omegn. Den saaledes ophørte virksomhet bestod navnlig i sagbruk paa Østeraa og Sagesund i Holt, som sysselsatte mange her i ladestedet boende arbeidere.

Der er da ogsaa i denne femaarsperiode foregaaet adskillig utflytning og utvandring fra stedet.

2. **Industrien** indskrænker sig til en ubetydelig shoddyfabrik (som har avløst den tidligere uldvarefabrik), to trætoeffelfabrikker, hvorav dog ingen er i fuld drift eller stadig gang, en møbel- og skifabrik, som er i god gang og bl. a. har avsetningsmarkedet i Kristiania, og et garveri.
3. **Handel, bankvæsen, assurance.** De handlendes antal er gaaet noget ned, men handelsomsætningen antages at ha været som i forrige femaar; den ventes at ville avta endel, fordi jernbanen Aamli—Arendal, som er aapnet i sidste aar, maa antages at trække endel handel fra Tvedestrand til Arendal.

2 konkurser og 5 akkordforhandlingsboer er forekommet i femaaret.

Her er 2 banker, nemlig a) Tvedestrand's Sparebank, hvis forvaltningskapital ved utgangen av 1910 utgjorde kr. 3 204 378,17, og hvis fond samtidig utgjorde kr. 409 271 66. b) Tvedestrand Privabank.

Nogen assuranceforening findes ikke paa stedet.

4. **Skibsfart.** Ved utgangen av 1910 bestyredes herfra 18 jernseilskibe, 20 staalseilskibe, 1 træseilskib og 3 dampskibe med samlet drægtighet henholdsvis 23 107 og 31 266 reg.-ton netto samt 3 980 og 368 reg.-ton brutto. Samlet tonnasje for seilskibe av jern og staal blir 54 373 reg.-ton netto, altsaa en betydelig tilvekst siden forrige femaar.

Aktiekapitalen paa jern- og staalskibe utgjorde ved utgangen av 1910 kr. 2 563 500, paa dampskibe kr. 500 000 og paa træskibet kr. 64 000, til sammen kr. 3 127 500.

Tilveksten siden forrige femaar skyldes indkjøp fra utlandet av ældre jern- og staalseilskibe (for det meste bygget i 1890-aarene).

Fragterne har været nedadgaaende, men er nu i opgang. Hyrerne opadgaaende.

5. **Kommunale forhold og kommunehusholdning.** Kommunens budget har i femaaret dreiet sig om kr. 70 000 (for aaret 1910 opgjort med kr. 73 384). Udgifterne til fattigvæsenet har aar om andet været ca. kr. 15 000 (derav løn til fattigforstanderen kr. 11—1 200), men med nedadgaaende tendens i de sidste aar.

Kommunens gjæld er kr. 78 400, som er laant dels i Tvedestrands Sparebank dels av indenbys legat. Forøkelsen kr. 3—4 000 siden forrige femaar skyldes især nyanskaffelser til brandvæsenet.

Sidst utlignet byskat er kr. 40 000.

Tvedestrands samlag for brændevinshandel ophørte med aaret 1909 som nedstemt. Dets omsætning var i:

1906	16 943.90 liter.	
1907	18 002.10	
1908	23 428.15	og
1909	25 763.15	

6. **Binæringer.** Ingen av videre betydning (fiskeri, bærplukning).
7. **Arbejderforholdene** synes efter omstændighetene nogenlunde tilfredsstillende efter den utflytning og utvandring, som har fundet sted. Nogen tiltagende fattigdom kan ikke konstateres (jfr. ovenfor under 5). En medvirkende årsak hertil tør være pengehjemsendelser fra utvandrede personer.
8. **Tilstanden i almindelighet** er i økonomisk henseende stilstand. I denne forbindelse kan om kommunikationsforholdene oplyses:
- a) **Landkommunikationerne.** Man anser det her høist ønskelig, at det besluttede veianlæg mellem Ubergsmoen og Høl paa Vegersheia paaskyndes, hvorhos det vil være av betydning for ladestedets forbindelse med sit naturlige opland, at der snarest mulig anlægges en vei fra Langang og Strengereid i Holt til den nye Arendalsvei, likesom man ogsaa nævner ønskeligheten av et veianlæg fra Valle i Holt til Laget.
- b) **Sjøkommunikationerne** er noget forbedret, idet der nu underholdes en lokalrute mellem ladestedet og øerne vestover (motorfærgen «Nor»). Av stor betydning for stedet er det, at forbindelsen mellem Bergenspostdampskibene vedlikeholdes i sommerhalvaaret. Men det er et almindelig og saavidt skjønnes meget berettiget ønske inden byens handels- og skibsrederstand, at denne forbindelse maa bli vedlikeholdt aaret rundt, og det forekommer mig, at en imøtekommethet i saa hen-

seende vilde være paa sin plads som et slags vederlag for det avbræk, stedet maa frygtes at ville lide i handelen med sit gamle opland som følge av jernbaneforbindelsen mellem Arendal og Aamli.

Tvedestrand magistrat, 15 februar 1911.

N. Aanesen.

Beretning

om ladestedet Lillesands økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

Folkemængden efter sidste tælling 1 239.

Industrielle anlæg: Eddikefabrik, barkemølle, brusfabrik, dampsg, boktrykkeri, turbinsag, skofabrik.

Handelsomsætning: Ingen nævneværdig forandring fra tidligere. Byen har en sparebank, forøvrig intet bank- eller assurancevæsen.

Skibsfarten: Ved utgangen av 1910 utgjorde flaaen 31 farteier med samlet drægtighet 27 789 reg.-ton. Ved salg og forlis utgaat 31 skibe med samlet drægtighet 16 132 reg.-ton og tilkommet 11 skibe med drægtighet 12 037 reg.-ton. Flaaten bestaar av 24 jernskibe og 7 træskibe. Skibsbygning har ikke fundet sted. Fragterne har været avtagende, og skibene maa i det hele antages at ha seilet med tap, naar hensyn tages til værdiforringelse.

Kommunale forhold og kommunalhusholdning: Byens gjæld utgjorde kr. 212 500, nemlig til Bergens Privatbank kr. 141 500, til Lillesand Sparebank kr. 63 000 og til Brandkassen kr. 8 000. Det sidste laan i forening med kr. 7 000 av laanet i Lillesand Sparebank er anvendt til forbedring av byens brandvæsen.

Den beskattede formue og indtægt og de utlignede beløp utgjorde:

	Formue.	Indtægt.	Utligning.
1906	1 920 850	393 300	32 782.13
1907	1 948 870	421 270	32 186.32
1908	1 963 900	411 043	32 489.42
1909	1 787 900	399 577	32 068.35
1910	1 609 280	385 862	29 851.07

Hertil kommer eiendomsskat $\frac{1}{7}$ del og for 1909 og 1910 $\frac{1}{8}$ av den hele utligning. Kommunen er saaledes i forhold til sine evner sterkt betyngnet med gjæld.

I femaaret er avholdt 14 tvangsauktioner over faste eiendomme med tilslagssum kr. 44 752 og 3 tvangsauktioner over løsøre for kr. 4 013.

Der er tinglæst panteheftelser for kr. 90 217 og avlæst for kr. 83 993.

Binæringer: Naar undtages fiskeri ingen nævneværdig.

Arbejdsstok: Ikke betydelig, hovedsagelig beskjæftiget med skibsreparationer og lastning av skibe.

Tilstanden mindre god, dog noget bedre end i forrige femaar.

Lillesand magistrat, 15 august 1911.

J. E. Nielsen.

X.

Lister og Mandals amt.

Beretning

om Lister og Mandals amts økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

I. Indledning.

I amtets administrative inndeling er den forandring foregaat i femaaret, at Lyngdal herred ved kongelig resolution av 27 juni 1908 er delt i 3 herreder, Austad, Lyngdal og Kvaas, svarende til sognene Austad, Aa og Kvaas. Samtidig har Aa sogn faat benævnelsen Lyngdal sogn. Inndelingen traadte i kraft 1 januar 1909.

Ved kongelig resolution av 27 august 1910 er desuten det tidligere Nordre Undal herred delt i Vigmostad og Konsmo, svarende til de to sogn av samme navn. Men da denne deling først traadte i kraft 1 januar 1911, bestaar amtet ved utgangen av 1910 av 34 herreder.

Efter Folketællingen i 1910 stiller amtets folkemængde sig saaledes:

Aar.	Tilstedeværende.			Hjemmehørende.		
	Bygder.	Byer.	Tilsammen.	Bygder.	Byer.	Tilsammen.
1910	54 943	22 294	77 237	59 631	22 436	82 067

Sammenlignet med forrige folketælling i 1900 viser den hjemmehørende folkemængde for bygderne en tilgang av 458 og for byerne en tilgang av 42, nemlig paa Kristiansand + 625, Mandal ÷ 474, Farsund ÷ 218 og Flekkefjord + 109.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

Efter amtskassererens opgave utgjorde antal særskilt skyldsatte eiendomme ved utgangen av aaret 1910:

i det tidligere Lister fogderi	8 474 bruk av skyld mark	6 890.14
- - - - - Mandal -	8 519	8 540.35
Tilsammen		16 993 bruk av skyld mark
Ved utg. av 1905 var der	15 403	15 430.35

Brukenes antal er saaledes i femaaret forøket med 1 590 og skylden med 14 øre. Deres gjennomsnitsskyld blir omtrent 90 øre. Men tar man alene hensyn til de eiendomme, som benyttes som jordbruk, og man til et bruk henregner, hvad der brukes samlet av en person (enten det omfatter ett eller flere særskilt skyldsatte dele), da er eiendommenes antal 10 739 med en gjennomsnitsskyld av mark 1.42, den mindste gjennomsnitsskyld blandt alle amter søndenfor Tromsø stift.

De enkelte eiendommens areal av indmark (aker samt dyrket og naturlig eng) blir derfor ogsaa gjennomgaaende litet. Ifølge statistikken (De Faste Eiendomme 1906—1910 tabel 3) hadde 5 018 eiendomme under 20 maal, 4 580 mellem 20 og 50, 1 127 mellem 50 og 200 maal og 14 mellem 200 og 500 maal.

En stor del av den jorddyrkende befolkning driver anden næring ved siden, navnlig fiskeri langs hele kysten og skogbruk i det indre. Amtet maa siges at ha et gjennomgaaende meget gunstig klima, og eiendommene er gjennomgaaende godt opdyrket.

Befolkningen er meget arbeidskraftig, nøisom og økonomisk. I saa henseende er det betegnende, hvad der nedenfor (under 12, slutningen) er oplyst om indskud i sparebanker, laanegjæld m. v.

Skyldmarkens gjennomsnittsværdi beregnet efter de salg, som er foregaaet, har i femaaret været:

		For hele landet.
I 1906.....	kr. 2 501.00	kr. 2 027.00
- 1907.....	- 2 368.00	2 030.00
- 1908.....	- 2 551.00	2 187.00
- 1909.....	- 2 522.00	- 2 114.00
- 1910.....	- 2 518.00	- 2 308.00

eller gjennomsnitlig kr. 2 492 mot henholdsvis kr. 2 347 og 2 418 i femaarene 1901—1905 og 1896—1900.

Beregnet efter disse gjennomsnittsværdier blir landeiendommenes samlede værdi ca. 38¹/₂ million kroner mot henholdsvis 36¹/₄ og 37¹/₃ i de foranliggende to femaar.

Antallet av utskiftninger i femaaret vil sees av følgende tabel:

A a r.	Sluttede utskiftningsforretninger.		Det utskiftede areal:				Paabegyndte forretninger, som henstod usluttet ved aarets udgang.
	Forretningernes antal.	Lodeiernes antal.	Opmaalt og kartert:			Forretninger, ved hvilke det ut- skiftede areal ikke kan opgives.	
			Indmark.	Utmark.	Tilsammen.		
			Ar.	Ar.			
1906	15	123	49 300	14 280	63 580	{ 4 indmarker 10 utmarker }	43
1907	14	101	29 550	Intet kartlagt	29 550	{ 4 indmarker 12 utmarker }	41
1908	13	135	23 430	1 750	25 180	{ 5 indmarker 11 utmarker }	42
1909	15	128	28 960	47 540	76 500	6 utmarker	41
1910	11	67	18 180	4 890	23 070	{ 2 indmarker 11 utmarker }	47

Lister og Mandals amt.

I 1906 er 5 av de sluttede forretninger overutskiftninger.

- 1907 - 5	—«—	—
- 1908 - 8	—«—	—
- 1909 - 2	—«—	—
- 1910 - 5	—«—	—

Av amtets länddistrikts areal 7 247 km² var ifølge Jordbrukstællingen 1907 280.33 km² jordbruksareal (aker, have og eng) og herav igjen 49.27 km.² aker og have og 231.06 km² eng, derav 149.15 km² eng paa dyrket jord og 81.91 km² naturlig eng. Av de til aker og have benyttede 49.27 km² brukes omtrent en halvpart (23.59 km²) til havre og 14.66 km² til poteter, mens der til hvete, rug og byg medgaar henholdsvis 1.2 km², 1 6 km² og 1.75 km² og 3.92 km² til have.

Sammenlignet med forholdet i 1900 viser dette omtrent samme areal for aker og have (49.27 mot 50 km²) med nogen tilbakegang for aker (45 35 mot 48.15 km²), men frengang for have (3.92 mot 1 85 km²). Samtidig gaar jordens opdyrking stadig fremover ved avgrøftningsarbeider, bedre bearbeidelse, bedre utnyttelse av den naturlige gjødsel, navnlig ved anskaffelse av cementerte gjødselkjeldere, og ved øket anvendelse av kunstig gjødsel og anskaffelse av flere og flere landbruksmaskiner.

De fra lensmændene indkomne opgaver over utsæd, avl og foldighet viser for det hele amtsdistrikt i gjennemsnit pr. maal:

	Hvete.	Rug.	Byg.	Bland- korn.	Havre.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Utsæd pr. maal (10 ar)	32	33	43	58	68	301
Avl —«— (10 ar)	297	241	318	345	474	2 276
Foldighet	9.2	7.3	7.4	5.9	7	7.6
I femaaret 1901—1905:						
Utsæd pr. maal (10 ar)	31	33	45	58	71	314
Avl —«— (10 ar)	279	206	330	347	463	2 329
Foldighet	8.9	6.3	7.3	6.0	6.5	7.4

Utsæden av græsfrø har i gjennemsnit været 4 kg. pr. maal og avlingen 345 kg. høi.

Utsæden av turnipsfrø har i gjennemsnit været 1 kg. pr. maal og avlingen 70 hl. turnips.

Værdien av den samlede avling av korn, poteter og høi er beregnet saaledes:

A a r.	Korn.	Poteter.	Høi.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906	943 400	1 219 200	2 503 300	4 665 900
1907	1 021 400	1 219 500	3 150 300	5 391 200
1908	1 222 100	1 600 100	4 975 000	7 797 200
1909	1 030 400	1 254 700	3 775 100	6 060 200
1910	1 026 100	1 242 700	3 448 500	5 717 300
Gjennemsnit 1906—1910....	1 048 680	1 307 240	3 570 440	5 926 360
— 1901—1905....	924 535	1 213 641	3 108 170	5 246 346

Efter de fra lensmændene mottagne opgaver stiller melkentbyttet sig saaledes i de sidste femaarsperioder i gjennemsnit pr. ko ialmindelighet og for de mere fremskredne gaardbrukere:

I 1900	1 158 liter	og for de mere fremskredne gaardbrukere	1 655 liter
- 1905	1 335	--«--	1 884 -
- 1910	1 451	--«--	1 913

Dette stemmer ogsaa med det forhold, at mens det opdyrkede areal england er betydelig utvidet, er husdyrbestanden ikke gaat tilsvarende fremad, heller ikke kvægbestanden.

Antallet av følgende husdyr opgives saaledes for:

A a r.	Storfæ.	Sauer.	Gjeter.	Hester.
i 1900	36 441	28 921	5 749	3 970
- 1907	37 203	33 875	4 386	3 686

Dette pøker i bestemt retning paa en stadig bedre føring.

Den mest utbredte kvægrace er i de nedre distrikter Lyngdalskvæget. Den vinder mer og mer utbredelse fra Lyngdal og omliggende distrikter (selve Lyngdalsdistrikterne og Vanse, Herred og Spind, delvis Liknes). I fjeldbygderne holdes der mest Telemarkskvæg. Efter lensmændenes opgaver skulde der til vinterføring av kjøer medgaa gjennemsnitlig 1 530 kg. høi, 400 kg. halm og 160 kg. kraftfôr.

Til det aarlige statsdyrskue i Lyngdal for Lyngdalskvæg møter der frem mellem 350 og 400 dyr. Til utvalgsskuerne møtte der frem gjennemsnitlig 1 650 dyr aarlig i femaaret.

Av meierier fandtes der 13 ved utgangen av 1910, som ialt har benyttet en indveiet melkemængde paa 6 108 705 kg. og til producenterne har utbetalt tilsammen kr. 531 868.58 eller gjennemsnitlig 10.5 øre pr. kg., foruten at ca. 1 950 000 kg av melken tilbakeleveres som skummet.

Av meierierne eiedes de 9 av melkeleverandørerne, et av et aktieselskap og et av en privat mand, 2 drives ved elektrisk kraft, 6 ved damp og 3 ved vandkraft. Desuten er der 3 smaa ysterier, som opgives tilsammen at producere 2 080 kg. gjetost.

Melkesalg er kun av betydning for de herreder, som ligger ved byerne og for Vennesla, hvor der findes et par større fabrikker. Derimot er salg av smør av større eller mindre betydning for de fleste øvrige distrikter. Ost derimot sælges der litet av.

Salg av levende kvæg er av stor betydning for fjelldistrikterne og for Lyngdal og omliggende distrikter. Fra Lyngdal og omliggende distrikter sælges en ikke uvæsentlig del som avlsdyr baade øst- og vestover, forøvrig sælges væsentlig til slagt.

Den gjennomsnittlige pris paa smør angives efter lensmændenes opgaver i 1910 til kr. 1.60, paa fersk oksekjøt til 82 øre, paa fersk flesk til kr. 1.02 pr. kg. og paa høi og halm til henholdsvis 6.65 og 3.36 pr. 100 kg.

Gjennemsnittsprisen paa husdyr var i 1907 ifølge Statistisk Aarbok:

Arbeidshester.	Okser.	Kjør.	Ungnot.	Kalver.	Sauer.	Voksne.	
						Gjeter.	Svin.
kr. 342.40	119.00	134.60.	72.50.	15.60.	18.70.	12.70.	94.20

Om amtets landbruksundervisning og landhusholdningsselskaps virksomhet m. v. meddeles:

Ved landbruksskolen har undervisningen i femaaret været drevet som tidligere med 12 elever pr. kursus, som varer i 1½ aar. Likesaa har lærerpersonalet været som tidligere, og gaarden har fremdeles været drevet for bestyrerens regning. Men i 1910 besluttedes landbruksskolen betydelig utvidet ved bygning av ny skole og indkvarteringsbygning for igangssettelse foruten av 1½ aars ogsaa av 1-aarige teoretiske vinterkurser. Men ordningen er først blit gjennomført i 1911, hvorfor den nærmere omtale herav ikke hører hjemme i denne beretning.

Amtets fællesindkjøpsforening — Agders Fællesindkjøpsforening — har fortsat og betydelig utvidet sin virksomhet. Omsætningen, som i 1905 dreiet sig om 50 000 kr., var i 1910 paa det nærmeste kr. 174 000.

I fællesindkjøpsforeningen optages ogsaa underavdelinger fra de tilgrænsende dele av Nedenes amt, som jo for en væsentlig del utgjør omlandet for Kristiansand

by, hvor foreningen har sit sæte. I hele femaarsperioden har 2 amtsagronomer virket i amtet. I 1908 blev oprettet en ny amtsdyrlægestilling med bopæl i Vanse. Fra da af har her virket 3 amtsdyrlæger og 1 privat praktiserende dyrlæge.

Til belysning af tuberkulosens utbredelse blandt kvæget indtages resultatet af de offentlige tuberkulinundersøkelser i amtet i femaaret efter veterinærdirektørens årlige beretninger.

A a r.	Antal undersøgte dyr	Derav mistænkte og tuberkuløse	Procent tuberkuløse	Antal undersøgte besætninger	Derav tuberkuløse	Procent tuberkuløse
1906	575	37	6.4	86	11	12.8
1907	338	13	3.8	49	6	12.2
1908	229	6	2.6	44	6	13.6
1909	265	4	1.5	52	4	7.7
1910	318	10	3.1	59	5	8.5
1906—1910	1 725	70	4.06	290	32	11.03
For hele landet:						
1906—1910	83 731	4 439	5.44	10 931	1 345	12.5

Efter dette skulde forholdet i dette amt ikke være saa gunstig, som resultatet af forrige femaarsperiode syntes at angi, men dog adskillig gunstigere end i landet i det hele tat.

Ogsaa amtets praktiske jenteskole har i de første aar af femaaret været drevet efter tidligere plan med 12 elever i 1-aarige kurser. Fra begyndelsen af 1909 gik man imidlertid over til 10 maanedlige kurser med samme elevtal. Skolen holdes fremdeles som tidligere paa gaarden Tofteland i Søgne. Samtidig med nybygningen ved landbruksskolen og ny plan for denne gik man for den praktiske jenteskole over til en helt ny ordning, idet man istedetfor et 10 maaneders kursus pr. aar for 12 elever igangsatte 2 ca 5 maaneders husmor-skolekurser pr. aar for 20 elever i hvert kursus, tilsammen 40 elever aarlig. Men ogsaa denne ordning er først traadt i kraft efter femaarets udgang.

Landhusholdningsselskabet havde ved utgangen af femaaret 36 under-afdelinger. Dets væsentligste virksomhet har likesom tidligere aar bestaaet i at yde bidrag til indkøb af avlsdyr til ophjælp af binæringerne, navnlig havebrug, hønse- og biavl, bidrag til amtets skogselskab og til frørensning, avholdelse af gaardbrugerkurser, kurser for kvinder i behandling af frugt og grønsaker, utsendelse af stipendiater og i aarene 1906, 1908 og 1910 avholdelse af utstillinger i byerne Flekkefjord, Kristiansand og Farsund.

2. Skogdriften.

Herom gjælder i det store og hele tat, hvad der er sagt i forrige femaarsberetning. Der er liten forandring, dog saa at skogen gjennemgaaende opgives fremdeles at gaa fremad i veksterlighet, men tilbake med hensyn til store dimensjoner. At sansen for skog og skogskjøtsel stadig utbredes, er der ikke tvil om, selv om det kunde være ønskelig, at det gik endnu hurtigere. Amtets skogselskap er det, som i saa henseende gaar i spidsen. Dette blev dannet i 1898 og virker dels gjennom underavdelinger, dels direkte ved bidrag til plantning av skog, til tørlægning av vandsyk skogmark og i den sidste tid ogsaa til skogrydning. Det underholder derhos en planteskole og øver en meget gavnlig virksomhet ved foredrag og opplysningsarbeide for utbredelse av kundskaper i skogskjøtsel m. v. Selskapets virksomhet vil fremgaa av følgende oversigt over antal utsatte planter og areal tørlagt skogmark i de aar, selskapet har virket.

A a r .	Antal utsatte planter.	Areal tørlagt skog- mark.
1899	133 000	3.1 hektar.
1900	176 000	9.17 —
1901	359 000	10.18 —
1902	699 200	2.1 —
1903	806 000	2.9 —
1904	599 000	8.2 —
1905	629 500	10.7 —
1906	628 000	8.6 —
1907	864 000	20.0 —
1908	991 000	36.5 —
1909	1 038 000	34.4 —
1910	1 443 000	40.0 —
1911	1 177 100	45.9 —
Tilsammen	9 542 800	231.75 hektar.

I de sidste to aar er derhos foretat skogrydning paa 106.7 hektar.

Selskapet begyndte med et budget paa ca. 4 000 kr. aarlig. Sidste aars budget var paa ca. 11 500 kr.

Der findes i amtet store strækninger — særlig lynchheier — som egner sig udmerket for skogplantning. Især er dette tilfældet i distrikterne fra Lindesnes og nord- og vestover. Her er landet f. t. i det store og hele tat skogfattig, og naturlig nok har sansen for skogkultur og skogplantning vanskeligst for hurtig

at vinde utbredelse i trakter, hvor man ikke har erfaring om skogens værd. Men interessen for skogsaken vinder stadig nyt terræng og likesaa sansen for bedre og bedre skogskjøtsel, saa der er haab om, at skogen for hvert aar som gaar vil vinde nyt land.

Om tømmerfløtningen oplyses:

I Topdalselven er ved Sannesevjen og Renneklev lenser utskilt:

i 1906	25 380	tylvter, derav	10 954	større og	14 426	16' 7" og mindre
- 1907	32 961	—«—	14 250	—«—	18 711	—«—
- 1908	26 337	—«—	11 946	—«—	14 391	—«—
- 1909	24 258	—«—	11 612	—«—	12 646	—«—
- 1910	29 874	—«—	13 770	—«—	16 104	—«—

Tilsammen 138 810 tylvter, derav 62 532 større og 76 278 16' 7" og mindre.

I Otra ved Vennesla bom opgives der at være optættet:

i 1906.....	30 973	tylvter større tømmer
- 1907.....	23 363	—«—
- 1908.....	16 091	—«—
- 1909.....	18 616	—«—
- 1910.....	19 343	—«—

Tilsammen 108 386 tylvter større tømmer.

I Søgneelven ved Foreid bom opgives optættet:

i 1906.....	589.5	tylvter (beregnet) større tømmer
- 1907.....	182.5	—«—
- 1908.....	278	—«—
- 1909.....	-	—«—
- 1910.....	1 175	—«—

Tilsammen 2 225 tylvter (beregnet) større tømmer,

gjennemsnitlig ca. 110 kubikfot pr. tylvt.

I Mandalselven ved Lindlands bom opgives optættet:

i 1906.....	6 614	tylvter større tømmer
- 1907.....	6 728	—«—
- 1908.....	5 598	—«—
- 1909.....	5 007	—«—
- 1910.....	5 179	—«—

Tilsammen 29 126 tylvter større tømmer,

ca. 70 kubikfot pr. tylvt.

I U n d a l s e l v e n opgives optællt ved Haga bom:

i 1906.....	1 950	tylvter større tømmer
- 1907.....	2 250	—«—
- 1908.....	2 740	—«—
- 1909.....	2 370	—«—
- 1910.....	2 820	—«—

Tilsammen 12 130 tylvter større tømmer,
gjennemsnitlig 80 kubikfot pr. tylvt.

I L y n g d a l s e l v e n opgives at være sluppet:

i 1906.....	600	tylvter større tømmer
- 1907.....	400	—«—
- 1908.....	1 000	—«—
- 1909.....	400	—«—
- 1910.....	500	—«—

Tilsammen 2 900 tylvter større tømmer,
gjennemsnitlig 12' 8" top.

I K v i n a opgives der fløtet 100 tylvter i 1908 og 35 i 1909.

Der skulde saaledes alt i alt være fløtet 294 802 tylvter tømmer i amtets vasdrag.

Over t r æ l a s t u t f ø r s e l e n fra amtets byer hidsættes følgende opgave:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen.
	m ³ .					
K r i s t i a n s a n d:						
Høvlet last.....	2 283	803	271	241	134	3 732
Planker, battens, bord.....	43 085	31 654	37 511	37 804	31 911	181 965
Ellers: lægter, vrakbord etc.	799	783	986	244	259	3 071
Spirer, stik, staker, rickers..	1	16	17	225	-	259
Minetømmer.....	2 497	3 734	1 889	928	901	9 949
Pitprops.....	166	795	6	513	246	1 726
Bjelker.....	904	1 048	1 033	667	606	4 258
Balks, poutrelles o. lign. ...	1 845	1 108	768	752	479	4 952
Dansk last o. a. huggen smaal.	930	500	1 164	498	120	3 212
Kassebord.....	338	346	1 538	3	131	2 356
Stav, skaaret, almindelig ...	2 793	3 855	1 822	1 276	617	10 363
Av birk.....	-	406	107	-	27	540
Pitprops.....	1 409	3 037	2 304	978	1 053	8 781
Sleepers.....	930	267	632	68	111	2 008
Splitved, brænde etc.....	2 366	3 432	4 210	4 057	3 536	17 601
Ialt	60 346	51 784	54 258	48 254	40 131	254 773

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	Tilsammen.
	m ³ .					
M a n d a l:						
Planker, battens, bord	7 836	6 543	6 317	4 609	4 716	30 021
Dansk last o. a. huggen smaal.	1 410	985	1 134	677	575	4 781
Stav, skaaret, almindelig . . .	-	1 381	744	-	144	2 269
Av birk	1 326	1 232	1 029	1 894	177	5 658
Pitprops	609	930	228	168	306	2 241
Splitved, brænde etc.	-	42	-	-	-	42
Ialt	11 181	11 113	9 452	7 348	5 918	45 012
F a r s u n d:						
Stav, skaaret, av birk	240	-	331	45	92	708
—«— almindelig	-	312	-	-	-	312
Bjelker	-	-	-	-	58	58
Ialt	240	312	331	45	150	1 078
F l e k k e f j o r d:						
Stav, skaaret, almindelig . . .	220	-	-	40	20	280

Fra amtets byer skulde saaledes i femaaret være utskibet 301 143 m³. trælast mot 384 949 i forrige femaar.

Der er derhos utført 34 110 ton træmasse og 35 011 ton papir og arbeider av papir foruten 24.7 ton snekker-, bødker- og dreiervarer.

Imidlertid er med hensyn til nyttiggjørelse av skogen at merke, at der utover amtet findes en mængde smaa sagbruk, som drives av eierne selv, dels alene og ved hjelp av egen husstand, for en mindre del ved litt leiet hjelp i nogen faa uker hver, og hvor tømmeret væsentligst sages til stav, som saa avhændes. Det er saa at si husindustri. Efter indhentede opplysninger for et enkelt aar skulde der paa denne maatte rundt om i amtet være producet 12 à 13 mill. stav til en værdi av mellem 4 og 500 000 kroner.

Staven er tøndestav, dog ogsaa noget kassestav; men denne sidste skjæres vistnok væsentligst ved større sagbruk. Den benyttes for størstedelen inden landet, dels i amtet, dels i andre egne, navnlig gaar den nordover.

Det er den mindste del, som utføres som stav og da vistnok mest til Skotland. Da staven for størstedelen anvendes inden landet til emballage (fisketønder, delvis fiskekasser), kommer den kun for en ringe del frem i utførselsopgaverne.

3. Fiskerier.

Efter Statistisk Aarboek hitsættes en oversigt over værdien av amtets kyst-fiskerier i femaaret:

A a r.	Skrei.	Sild.	Makrel.	Andre fiskerier.	Laks og sjøørret.	Hummer.	Samlet værdi.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906	7 800	278 900	170 500	138 000	95 300	188 100	878 600
1907	8 300	280 800	157 800	118 700	72 100	201 100	838 800
1908	6 500	218 000	244 200	165 300	67 800	183 800	885 600
1909	4 400	281 200	268 500	140 700	91 500	260 600	1 046 900
1910	4 900	144 700	305 600	159 800	95 900	229 000	939 900
Ialt	31 900	1 203 600	1 146 600	722 500	422 600	1 062 600	4 589 800

Gjennemsnittsutbyttet av fiskerierne har saaledes utgjort pr. aar 917 960 kroner, hvilket er 139 695 kroner mer end gjennomsnittlig i forrige femaar og 486 623 kroner mer end gjennomsnittet av femaaret 1896—1900. Værdien av laksefisket i amtets elver er imidlertid ikke medregnet i ovenstaaende, og denne antages for femaaret at kunne beregnes til ca. 180 000 kroner foruten den indtægt, fiskerieierne har ved at bortleie fisket til sportfiskere. Heller ikke er medregnet utbyttet av den i femaaret av distriktets befolkning i Nordsjøen dorgede og nedsaltede makrel. Dette fiske skal efter fiskeridirektørens aarsberetning i femaaret ha indbragt amtet kr. 429 500 eller gjennomsnittlig 85 900 kroner aarlig.

Efter dette blir gjennemsnittsutbyttet av samtlige fiskerier 1 039 860 kr. aarlig.

Det er rubrikkerne «andre fiskerier» og «hummerfisket», som viser den største stigning, den første med ca. 45, den anden med ca. 25 pct. Likeledes viser dorgefisket i Nordsjøen efter makrel jevn stigning. I 1906 deltok her fra amtet 21 fartøier med 149 mands besætning i dette fiske, i 1910 var tallene henholdsvis 33 og 270.

Storsildfisket rundt Kristiansand synes derimot at være i tilbakegang; det indbragte i 1910 ikke mere end 86 450 kroner mot i 1906 kr. 241 767. Til gjengjæld er vaarsilden kommet paa Flekkefjordskanten. Det første aar, 1909, blev der fra Nes og Hitterø fisket for 61 500 kroner av denne vare eller 15 375 hl.; i 1910 utgjorde det opfiskede kvantum 16 545 hl.; men prisen var meget lav, saa utbyttet i penger dette aar bare blev 36 225 kroner.

Men foruten det direkte utbyttet av fiskerierne, som udelukkende kommer fiskerne tilgode, indbringer særlig makrelfiskerierne distriktets befolkning ganske pene summer, idet en hel del personer, fornemmelig kvinder, sysselsættes med isning og saltning av makrellen. Av den Nordsjømakrel, som av norske og fremmede fartøier indbringes her til landet, blir over halvdelen avsat i Lister og Mandals

amt. Der blev f. eks. i 1910 indbragt ialt 81 257 tønder dorgemakrel her til landet, derav kom 46 555 her til amtet. Veining, sortering, pakning og transport av disse har skaffet mange personer arbeide og fortjeneste, ca. 35 000 kroner, naar der regnes med 75 øre pr. tønde, hvad man gjør i Kristiansand. Dertil kommer tøndefabrikkernes indtægter for levering av tomtønder og bødkerne for gjenslagning og opbaanding av de færdigpakkede tønder.

4. Bergverksdrift.

Der foregaar fremdeles forholdsvis litet bergverksdrift inden amtet. Knaben og Kvina molybdængruber har vistnok delvis været i virksomhet, men hittil kun i ringe utstrækning.

Ved Haaverstøl i Aaseral er fundet — efter sigende — gode kobber-anvisninger; men nogen drift er ikke kommet istand.

Derimot er i Kristiansand i slutningen av perioden anlagt et større raffineringensverk for raffinering av nikkell — kobbermatte ad elektrolytisk vei (efter Hybinettes metode). Matten produceres ved Evje Nikkelverk (i Nedenes amt), hvor der aarlig smeltes 30 000—40 000 ton malm, dels fra Evje Nikkelverks egne gruber, dels fra Fæøen ved Haugesund, foruten at der smeltes ikke ubetydelige mængder fra utlandet importert malm.

Der er utsigt til forøket produktion, idet matten fra Ringerikes Nikkelverk, som nu er under gjenoptagelse, ogsaa skal raffineres i Kristiansand.

Endelig utskibes dér fra amtets byer — navnlig fra Kristiansand — en meget betydelig mængde feltspat. Utførselen har utgjort noget over 36 000 ton. Fra hele landet er i femaaret ialt utskibet vel 177 000 ton.

5. Industri.

Antallet av industrielle anlæg i Lister og Mandals amt er i femaaret øket med 33, nemlig fra 100 i 1905 til 133 i 1910. Antallet av de ved disse beskæftigede personer er forøket fra 1879 i 1905 til 2 619 i 1910.

Herav var:

Voksne mænd	1 958
— kvinder	305
16—18 aar { gutter	172
{ piker	31
14—16 - { gutter	91
{ piker	16
12—14 . { gutter	42
{ piker	4
	2 619

Av det hele lands befolkning er ca. 5 pct. beskæftiget i fabrikker, av amtets 3.17 pct.

De forannævnte anlæg fordeler sig saaledes:

Gruppernes navn og art.	Antal		Motorenes h.k.			
	anlæg	arbeidere.	Vand.	Damp.	Andre.	Sum.
Bergverksdrift.						
Utvinding av ertser	2	34	-		28	28
Stenbrud og forarbeidelse av sten og jordarter.						
Utvinding av sten og jordarter ...	3	18	30	20	2	52
Teglverk	1	67	-	35	-	35
Metalindustri og mekaniske verksteder.						
Mek. verksteder, støperier og skibsbyggerier	5	254	-	106	63	169
Voiturfabrikker	1	8	-	-	1	1
Kemisk industri.						
Saapefabrikker	1	7	-	-	-	-
Gasverk	1	8	-		16	16
Salpeterfabrikker	1	58	-	-	126	126
Aluminiumfabrikker	1	157	14 260	-	141	14 401
Nikkelverker	1	100	-	-	300	300
Anlæg for elektrisk lys og kraft	2	3	214	-	50	264
Tekstilindustri.						
Spinderier, farverier, væverier....	4	241	335	-	4	339
Filtfabrikker	1	16	25	-	-	25
Fiskegarnfabrikker	1	26	-	-	6	6
Papirindustri.						
Træmasse- og papirfabrikker	3	289	5 940	60	-	6 000
Lærindustri.						
Garverier	4	146	201	35	-	236
Træindustri m. m.						
Sagbruk, høvlerier og vedsagerier	29	573	654	232	8	894
Trævarefabrikker og snekkerier ...	16	117	100	-	111	211
Tøndefabrikker	1	50	84	-		84

Grupernes navn og art.	Antal		Motorernes h.k.			
	anlæg.	arbeidere.	Vand	Damp.	Andre.	Sum.
Industri for nærings- og nydelsesmidler.						
Møller.....	6	22	276	-	144	420
Bakerier.....	1	22	-	-	30	30
Hermetikfabrikker.....	1	35	-	-	10	10
Slagterier og pølsefabrikker.....	8	39	-	-	31	31
Meierier, ysterier, margarinfabrikker	16	43	7	45	26	78
Bryggerier, mineralvandfabrikker..	2	17	-	-	43	43
Tobaksfabrikker.....	8	163	-	-	3	3
Industri for beklædning og rensning.						
Skofabrikker.....	2	25	-	-	7	7
Hattefabrikker.....	1	11	20	-	-	20
Polygrafisk industri...	10	70	-	-	13	13
Sum	133	2 619	22 146	533	1 163	23 842

Haandverk, smaaindustri og husflid opplyses at være noget i fremgang i Oddernes, Vennesla, Finsland, Grindum, Aaseral, S. Undal, Vanse, Herred, Spind, Hægebostad, Fjotland, Tonstad og Øvre Siredal; det gjelder særlig den kvindelige. For de øvrige herreders vedkommende er det stilstand eller nærmere tilbakegang. Fra Øislebø sælges til utenbygdsboende noksaa meget lær samt endel hjulmakerarbeide, som der ogsaa fra Hægebostad sælges endel av. Fra Laudal, Finsland og Grindum sælges endel vævede saker, fra Kvinesdal river og ljaarv.

Ved utgangen av 1910 fandtes 3 torvstrøfabrikker i amtet, hvorav 1 i Hægeland, 1 i Greipstad og 1 i Finsland med en samlet produktion av 194 860 kg. til en værdi av kr. 4 692. Arbeidsstyrken utgjorde véd nævnte anlæg 27 personer med en samlet arbeidstid av 104 arbeidsuker.

Av baatbyggerier fandtes i 1910 i Søgne 1. Fra dette levertes 2 baater og 1 lægter (motorbåt) til en værdi av kr. 7 500 (uten motoren), arbeidsstyrke 4 mand med tilsammen 192 arbeidsuker. Fra 4 baatbyggerier i Vanse levertes 4 skoiter og 12 baater til en værdi av kr. 13 600. De beskjeftiget tilsammen en arbeidsstyrke paa 11 mand med en samlet arbeidstid av 57 arbeidsuker. Fra

Svege baatbyggeri i Nes er der levert 8 fiskerbaater til en værdi av kr. 4 800, sammesteds driver et par personer litt baatbyggeri paa gaarden Flekke; det er av mindre betydning.

Forøvrig bygges endel mindre baater, skøiter og lægtene utover amtet, uten at dette er kommet ind i lensmændenes opgaver.

6. Handel.

Ved utgangen av 1910 var antallet av kooperative foreninger 15, fordelt med 2 paa Vennesla, 2 paa Øvrebø, 2 paa Søndre Undal og 4 i Vanse samt 1 i hvert av herrederne Halsaa og Hartmark, Finsland, Grindum, Liknes og Øvre Siredal. I 1905 fandtes i amtet 9 saadanne foreninger. Der er i femaaret oprettet 9 nye foreninger og nedlagt 3 av de ved forrige femaars utgang bestaaende foreninger.

I 1910 fandtes noget over 250 landhandlere. Ved utgangen av forrige femaar var der vel 200.

Ved siden av denne landhandel er der mange, som befatter sig med opkjøp og salg av hester, kjøer, sauer, egg, ved m. m. Ved det aarlige statsdyrskue i Lyngdal selges ikke saa faa kjøer. Hesteavlens inden amtet er ikke av nogen betydning. De fleste hester indkjøpes som unge fra Stavangerkanten, især Jæderen. Med en stor del av disse foregaar atter handel, idet de her i distriktet kun opdrættes videre og benyttes midlertidig for at selges igjen efter 1 eller 2 aars forløp.

I 1910 fandtes 3 rettigheter til skjænkning av alkoholsvakt øl ved de langs Sætersdalsbanen inden amtet beliggende stationer; derhos har Aaserals Turisthotel hat ret til utskjænkning av øl og vin til spisegjæster. I landdistriktet forøvrig fandtes ingen rettigheter til skjænkning av øl, vin, frugtvin og mjød.

7. Skibsfart.

Ved utgangen av femaaret var der i amtet av Rikets registrerte sjøgaaende handelsflaate hjemmehørende ialt 159 fartøier paa tilsammen 90 973 ton netto. De fordelte sig saaledes:

Toldsted.	Dampfartøier.		Motorfartøier.		Seilfartøier.		Tilsammen.	
	Antal.	Netto reg.-ton.	Antal.	Netto reg.-ton.	Antal.	Netto reg.-ton.	Antal.	Netto reg.-ton.
Kristiansand	23	9 557	2	41	59	40 826	84	50 424
Mandal	7	3 801	1	25	24	9 827	32	13 653
Farsund	4	3 081	4	106	18	16 334	26	19 521
Flekkefjord	10	5 830	2	44	5	1 501	17	7 375
Ialt	44	22 269	9	216	106	68 488	159	90 973

Av disse fartøier var 35 dampskibe paa tilsammen 24 094 ton netto og 106 seilskibe paa tilsammen 74 278 ton netto beskjæftiget i utenriksk fart og optjente i 1910 i bruttofragt henholdsvis kr. 3 077 590 og kr. 3 281 830 eller tilsammen kr. 6 359 420. Dette gir en indtægt av 77 kr. i gjennemsnit for hver av amtets indvaanere mot 58 kroner i gjennemsnit for det hele land. Amtets dampskibe i utenriksk fart tjente i 1910 i bruttofragt pr. netto ton ca 127 kroner og seilskibene ca. 44 kroner. De tilsvarende tal var for det hele land henholdsvis ca. 137 kroner og ca. 39 kroner.

Til amtets toldsteder ankom i 1910 ialt 855 fartøier paa tilsammen 247 693 ton, mens der avgik 865 fartøier paa tilsammen 317 340 ton. De tilsvarende tal utgjorde i 1905 henholdsvis 791 fartøier paa 245 104 ton og 874 fartøier paa 307 152 ton.

8. Andre næringsveier.

Fangst av vildt faar etterhaanden mer og mer betydning for amtet. Særlig er det rypefangsten, som kaster av sig. Mens lensmanden i Siredal i 1905 anslog værdien av distriktets fangst i nævnte aar til 6 000 kroner, anslaa han den nu lavt sat til ca. 16 000 kroner aarlig efter en gjennemsnittspris av 50 øre pr. stk. Og lensmanden i Aaseral opgir, at efter samme pris indbragte denne fangst hans distrikt i 1910 30 000 kroner; men dette er ogsaa det bedste fangst-aar, som kjendes.

Ser man hen til, hvad der er utskibet av vildt over amtets toldsteder, er ogsaa økningen ganske betydelig. I femaaret 1901—1905 utgjorde det samlede kvantum, som blev utskibet, 35 523; men alene for 1910 sees det at utgjøre 92 414 kg.

Det samlede kvantum vildt, som i 1910 blev utskibet, utgjorde for det hele land 355 600 kg.; over en fjerdepart falder saaledes paa Lister og Mandals amt.

Turisttrafikken er fremdeles av mindre betydning for amtet. Aaserals Turisthotel besøkes hvert aar av en del utlændinger; men det er ogsaa det eneste turisthotel, amtet har. Over Kristiansand er endel gjennemgangstrafik av folk, som besøker Sætersdalen, og denne trafik vilde vistnok være betydelig større, hvis der fra dalens øvre ende var lettere adgang til at komme videre; men som veiforholdene nu er, kan ingen økning paaregnes.

9. Kommunikationer.

Amtets jernbanenet er ikke blit forøket i femaaret. Den i forrige beretning omhandlede veiforbindelse fra Aaseral til Hornnes jernbanestation i Nedenes amt er derimot blit færdig, og ad denne vei foregaar nu en stor del av trafikken fra og til Aaseral.

Amtets veinet er i femaaret efter omstaaende oversigt øket med 92.4 km., hvorhos der av ældre veier er omlagt 28.6 km.

O p g a v e
vedkommende amtets veinet ved avslutningen av femaaret 1906—1910.

Herred.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Til- sammen hoved- og bygdevei.	Ride- vei.	Oparbeidet i femaaret:		Vedlikeholdsutgifter i 1910:			Sum av vedlike- holds- utgifter.	Anmerkninger.
					Nye anlæg.	Om- lægninger.	Utbetalt av		Natural- arbeidets værdi.		
							Amts- veikassen.	Herreds- kassen.			
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Tveit.....	17.4	24.1	41.5	-	-	-	-	2 232.14	-	2 232.14	} I disse herreder anvendes ikke naturalveiarbeide.
Oddernes.....	23.6	22.5	46.1	-	-	1 066.36	5 414.35	-	6 480.71		
Randø Sund.....	-	22.8	22.8	-	2.5	-	760.50	-	760.50		
Vennesla.....	17.6	16.3	33.9	-	-	107.30	1 632.65	-	1 739.95		
Øvrebo.....	17.0	24.8	41.8	-	2.0	3.7	204.72	2 248.07	-	2 452.79	
Hægeland.....	17.7	20.8	38.5	-	8.3	-	44.66	1 772.16	-	1 816.82	
Sogne.....	35.6	69.1	104.7	-	-	-	522.55	4 257.72	-	4 780.27	
Finsland.....	16.5	28.1	44.6	-	2.6	2.0	190.51	1 736.00	-	1 926.51	
Bjelland.....	22.4	42.8	65.2	-	1.7	11.1	38.67	1 147.83	1 000.00	2 186.50	} I herredet anvendes ikke naturalveiarbeide.
Grindum.....	6.2	41.2	47.4	-	4.7	-	22.53	1 069.95	1 506.00	2 598.48	
Aaseral.....	17.8	47.1	64.9	-	-	-	-	1 295.00	1 000.00	2 295.00	
Halsaa og Hartmark....	18.7	70.9	89.6	-	8.1	-	363.18	4 160.00	-	4 523.18	
Holme.....	22.5	42.0	64.5	-	2.9	-	405.58	1 767.34	2 500.00	4 672.92	
Øislebo.....	9.5	57.2	66.7	-	1.0	-	135.37	1 252.97	1 800.00	3 188.34	

Laudal	8.6	27.1	35.7	-	-	0.6	-	475.26	800.00	1 275.26	
Nordre Undal	17.4	60.1	77.5	-	3.2	-	124.07	792.50	2 600.00	3 516.57	
Søndre Undal	22.8	97.8	120.6	-	12.1	0.6	694.16	5 202.44	-	5 896.60	} I disse herreder anvendes ikke naturalveiarbeide.
Spangereid	-	42.1	42.1	-	2.0	-	-	1 496.65	-	1 496.65	
Lyngdal	43.3	53.9	97.2	-	7.7	7.4	182.85	1 173.21	1 748.16	3 104.22	
Austad	-	26.9	26.9	-	-	-	-	300.20	586.37	886.57	
Kvaas	3.2	30.9	34.1	-	2.0	3.2	-	705.50	391.16	1 096.66	
Hægebostad	-	64.4	64.4	3.0	0.3	-	-	227.04	1 950.00	2 177.04	} I herredet anvendes ikke naturalveiarbeide.
Spind	7.5	11.9	19.4	-	1.3	-	-	563.58	-	563.58	
Herred	4.1	14.1	18.2	9.1	-	-	-	426.26	600.00	1 026.26	
Vanse	6.2	92.7	98.9	-	5.7	-	494.73	1 475.00	3 200.00	5 169.73	
Liknes	17.5	43.5	61.0	-	1.1	-	21.00	3 366.35	-	3 387.35	} I disse herreder anvendes ikke naturalveiarbeide.
Fede	5.1	19.5	24.6	-	1.5	-	30.00	1 254.39	-	1 284.39	
Fjotland	24.2	20.5	44.7	32.7	9.5	-	126.52	2 027.02	-	2 153.54	
Nes	22.4	31.3	53.7	-	-	-	1 876.73	2 335.83	-	4 212.56	
Hitterø	-	25.1	25.1	-	9.1	-	-	804.21	-	804.21	
Bakke	9.2	22.4	31.6	-	1.2	-	-	152.00	800.00	952.00	
Gyland	-	38.0	38.0	-	1.9	-	-	363.50	1 000.00	1 363.50	
Tonstad	9.3	16.1	25.4	-	-	-	200.79	925.69	650.00	1 776.48	
Ovre Siredal	22.2	9.6	31.8	-	-	-	91.00	47.25	1 020.00	1 158.25	
Tilsammen	465.5	1 277.6	1 743.1	44.8	92.4	28.6	6 943.28	54 860.56	23 151.69	84 955.53	

Lister og Mandals amt.

Av hovedveianlæg er veien mellem Brennaasen i Greipstad og Kleveland i Finsland nu fuldført. Derhos er der arbeidet videre paa anlægget gennem Undalen og paa veien fra Agnefest i Lyngdal til Bryggesaa i Eiken sogn. Videre er veien fra Lyngdal til Kvinesdal blit fuldført, og det samme gjælder anlægget i Fjotland. Endelig er i femaaret anlagt en parcel i Liknes fra Liknes bro til Aamot med jernbro over Lilleelven ved Aamot, en parcel, som vil indgaa som led i besluttede omlægninger av veiforbindelserne i Kvinesdals 2 dalfører, Liknes og Fjotland herreder.

Amtet hadde ved femaarets utgang endnu ikke indgaaet paa kombinert vei-administration med Staten.

Av faste skysstationer fandtes i amtet i 1910 ialt 15, hvorav 4 var beliggende i byerne. Det aarlige tilskud til deres opretholdelse utgjorde kr. 4 473. Tilsigelsesstationer haves ikke.

Den lokale dampskibsfart har ikke undergaaet synderlig forandring i femaaret. Ved dettes slutning var der 11 mindre dampskibe i fart paa Kristiansand med ruter, som østover strækker sig til Arendal og vestover til Flekkefjord. 4 av disse besørger ogsaa helt eller delvis lokaltrafikken omkring Mandal, Farsund og Flekkefjord, og de 2 sidstnævnte byer hadde hver for sit vedkommende yderligere hertil henholdsvis 1 og 3 dampskibe. Paa Siredalsvandet besørger trafikken fremdeles ved en liten dampbaat, til hvis drift ydes statstilskud. Saadant tilskud har ogsaa den baat, som gaar i rute mellem Flekkefjord og Hitterø, og det samme gjælder ogsaa en baat, som udelukkende er optat med ruter omkring Farsund.

Amtet hadde ved utgangen av 1910 utenom postkontorene i byerne Kristiansand, Mandal, Farsund og Flekkefjord 64 postanstalter mot 60 i 1905. Fra samtlige disse blev avsendt

i 1910	1 861 400	breve,	hvorav	1 292 600	fra de 4	postkontorer
- 1905	1 468 700			1 089 700		—«—

Foruten telegrafstationerne og rikstelefonstationerne i amtets byer samt radiotelegrafstationen paa Flekkerø var der ved femaarets utgang 34 rikstelefonstationer i landdistriktet mot 20 i 1905. Der var rikstelefonstationer i 11 av amtets 34 herreder. I amtets øvrige herreder med undtagelse av Fjotland fandtes privattelefon.

10. Kommunal husholdning.

Det samlede antal skatydere i amtets landdistrikt, deres procent av indvaanerantallet og den samlede kommunale skat (herreds- og amtsskat med tillæg av skolekredsenes særskilte utredsler og verkere og bruks bidrag til skolevæsenet) utgjorde:

A a r.	Antal skatydere.	Deres procent av indvaaner- antallet.	Samlet kommunal skat.
1906	14 931	25.4	616 972
1907	14 481	25.3	619 344
1908	14 866	25.2	624 333
1909	15 259	25.8	639 872
1910	15 386	26.1	653 082

Over 30 procent av indvaanerne betalte i 1910 skat i Hægeland (39.4), Holme (37.4), Finsland (36.3), Øislebø (36.1), Vennesla (32.3), Øvrebø og Aaseral (31.8) og mindre end 20 procent i Tonstad (19.7) og Øvre Siredal (19.8). 49.6 procent av skatyderne var gaardbrukere, 37.1 procent arbeidere, tjenere, kaarfolk og lignende og 8.9 procent offentlige tjenestemænd, handelsmænd og haandverkere i selvstendig stilling.

Landdistrikternes antagne formue og indtægt:

A a r.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.
1906	55 361 445	7 892 275
1907	56 162 596	8 159 882
1908	58 485 424	8 350 264
1909	60 911 468	8 716 338
1910	59 848 760	8 848 092

I 1910 betalte 1 514 skatteydere statsskat med tilsammen kr. 45 163. Dette er 8.9 procent av samtlige skatydere eller omtrent 2.6 procent av indvaanerne.

Indtægtsskatten til herrederne har utgjort i:

A a r.	Pr. indvaaner.	Pr. skatyder.
	Kr.	Kr.
1906	5.75	22.63
1907	5.61	21.24
1908	5.68	22.57
1909	5.93	22.97
1910	6.15	23.60

Til dækkelse av amtskommunens utgifter blev utlignet følgende beløp:

A a r .	Paa matrikel- skylden.	Forøvrig.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
i 1906	102 500	30 000	132 500
- 1907	99 000	30 000	129 000
- 1908 ¹	115 000	37 500	152 500
- 1909	112 000	37 500	149 500
- 1910	106 000	30 000	136 000

Amtskommunens formue utgjorde ved utløpet av terminen omtrent kr. 150 000 eller samme beløp som ved dens begyndelse (heri er medregnet værdien av fængselsbygningerne med kr. 45 690). Dens forpligtelse, gjæld paa landbruks-skolegaardene, skyldig bidrag til Flekkefjordbanen og ihændehaverobligationslaan av 1897 utgjorde ca. kr. 117 200. Gjælden er i femaaret gaat ned med ca. kr. 37 800.

Kommunal erhvervsvirksomhet drives ikke av nogen av amtets landskommuner.

II. Arbeiderforhold.

Den gjennomsnittlige aars- og dagløn i aarene 1905 og 1910 vil sees av efterstaaende tabel:

Arbejdsart.		1905.	1910.	
		Kr.	Kr.	
Aarsløn:	Tjenestegutter {	kontant	240.00	290.00
		værdi av kost og losji	200.00	210.00
	Tjenestepiker {	kontant	120.00	145.00
		værdi av kost og losji	155.00	160.00
Almindelige dag- arbeidere.	Mænd paa egen kost {	sommer	2.81	3.10
		vinter	2.11	2.50
	Do. i husbondens kost {	sommer	2.07	2.30
		vinter	1.43	1.75
	Kvinder paa egen kost {	sommer	1.50	1.60
		vinter	1.12	1.20
	Do. i husbondens kost {	sommer	0.95	1.10
		vinter	0.64	0.85

¹ Omfatter $\frac{3}{4}$ budgettermin 1 april 1908—30 juni 1909. Der blev yderligere bevilget kr. 18 000, som midlertidig blev dækket ved laan og er medtat i utgifterne for den paafølgende budgettermin. De for de øvrige aarstal nævnte beløp omfatter de bevilgninger, som er git for budgetterminerne 1 april 1906—31 mars 1908 og 1 juli 1909—30 juni 1911.

I sparebanker alene er forholdet i amtet kr. 26 239 151 eller kr. 319.72 pr. indvaaner, i Riket kr. 507 039 020 eller kr. 211.93 pr. indvaaner.

Den antagne formue var (efter statistikken for 1908) i amtets landdistrikt 983 kr. pr. indbygger, i hele landet kr. 896.

Den antagne indtægt i amtets landdistrikt 140 kr. pr. indbygger, i hele landet kr. 164.

Pantelaan av offentlige kasser stiller sig saaledes i amtet efter sidste foreliggende beretninger:

	Landdistrikt.	By.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
Arbejderbruk- og Boligbanken for (1911):			
Brukslaan.....	352 800.60	-	352 800.60
Boliglaan.....	181 143.72	118 079.47	299 223.19
Huslaane og Jordindkjøpsfondet.....	50 815.80	3 376.00	54 191.80
	584 760.12	121 455.47	706 215.59
Hypotekbanken (for 1910, for Mandal, Farsund og Flekkefjord 1906)..... ca.	1 505 000.00	678 800.00	2 183 800.00
Enkekassen.....	-	4 200.00	4 200.00
Riksforsikringsanstalten.....	317 210.00	101 200.00	418 410.00
Offentlige fond forøvrig.....	466 079.83	29 000.00	495 079.83
	2 873 049.95	934 655.47	3 807 705.42

Dette viser, hvor litet amtet nyter godt av de billigere offentlige laan, bare kr. 46.40 pr. indvaaner mot gjennemsnitlig kr. 132.44 pr. indvaaner i Riket

De samlede beløp av herreds- og amtskommunernes kommunale gjæld utgjorde i 1908:

		pr. indbygger.	pr. 100 kr. ant. formue.	pr. 100 kr. ant. indtægt.
i amtet.....	kr. 413 180	kr. 6.94	kr. 0.71	kr. 4.96
i hele landet.....	- 37 161 811	- 22.15	- 2.47	13.47

og av herreds- og amtskommunernes kommunale formue:

i amtet.....	kr. 1 851 270	eller kr. 31.05	pr. indbygger,
i hele landet.....	- 76 968 114	45.05	— « —

Der er i femaaret av amtets lensmænd (og herredskasserere) avholdt følgende utpantninger og eksekutioner:

Utpantninger for skat.		Andre utpantninger.		Eksekutioner.	
Antal.	Beløp	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
11 287	242 099.55	1 045	45 723.41	554	398 819.04

og følgende tvangsauktioner over:

Ved sorenskriveri.	Fast eiendom.		Løsøre.	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
Torridal	80	208 945	27	25 277.00
Mandal	50	181 785	33	25 250.33
Lyngdal	48	112 616	21	8 984.00
Flekkefjord	41	81 160	32	25 617.37
Tilsammen	219	584 506	113	85 128.70

Av pantheftelser i laundistrikternes faste eiendomme er:

Ved sorenskriveri.	Tinglæst.		Avlæst	
	Antal.	til beløp.	Antal.	til beløp.
Torridal	1 553	5 924 246.00	1 154	2 113 014.00
Mandal	2 450	3 332 601.82	1 958	2 144 083.61
Lyngdal	994	1 431 294.00	1 195	1 178 684.00
Flekkefjord	1 164	1 979 580.00	1 021	942 970.00
Tilsammen	6 161	12 667 721.82	5 328	6 378 751.61

Ved utgangen av 1910 var efternævnte forsikringsindretninger i virksomhet:

a) Brandforsikringsindretninger:

Indretningens navn.	Naar traadt i virk- somhet.	Forsikringssum pr. 31 december 1910.		
		For hus.	For løsøre.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.
Tveit herreds Brandforsikringsselskap	1870	486 850	144 850	631 700
Oddernes og Randøunds gjensidige Assuranseselskap	1892		757 310	757 310
Øvrebø og Hægelands Brandforsikrings- selskap for Husebygninger	1884	854 685		854 685
Søgne prestegjelds Brandforsikrings- selskap for Husebygninger	1866	2 072 470		2 072 470
Søgne prestegjelds Brandforsikrings- selskap for Løsøre	1891	-	917 400	917 400
Faste- og Løsebrand, Halsaa	1866	896 045	501 999	1 398 044
Holme private Assuranseselskap	1891	665 465	242 000	907 465
Øislebø og Laudals Brandassuranse- selskap	1890	550 460	80 930	631 390
Bjelland og Grindum Brandforsikrings- forening	1893	410 580	69 310	479 890
Søndre Undals Brandforsikringssel- skap	1866	1 265 450	-	1 265 450
Søndre Undals Brandforsikringsselskap for Løsøre	1892	-	300 000	300 000
Herred Brandassuranseforening	1896	259 590	-	259 590
Lyngdals Brandforsikringsforening	1868	2 250 100	664 220	2 914 320
Bakke og Gylands gjensidige Brand- forsikringsforening for Husebyg- ninger	1870	384 130	-	384 130
Pr. 31 december 1910		10 095 825	3 678 019	13 773 844
— « — 1905		9 015 885	3 126 713	12 142 598

b) Kreaturforsikringsindretninger.

Indretningens navn.	Naar traadt i virk- somhet.	Antal forsikrede		Forsikringssum pr. 31 december 1910.
		hester.	kjør.	
				Kr.
Flekkerø Kvægassuranseforening	1900		83	11 130
Søgne Kvægforsikringssamlag	1894		130	15 975
Storaagers Kvægassuranseforening, Halsaa	1895		87	11 820
Omlands Kvægassuransefor, Halsaa . .	1889		100	12 000
Ime do. do.	1896		132	12 740
Frøslands do. Hartmark	1896		64	6 859
Hartmarks do. do.	1891		150	22 100
Selandsdalens Kreaturassuransefor- ening, Grindum	1906		50	5 000
Foss Kvægassuranse, Søndre Undal . .	1897		-	14 630
Vigelands do. do.	1894		97	11 640
Spangereid Kvægassuranseforening, Spangereid	1888		40	2 000
Lister Hesteassuranseforening, Vanse	1904	310		117 400
Vanse Kreaturforsikring do.	1887	-	1 108	91 780
Lister do. do.	1892	-	970	80 200
Hananger do. do.	1884	60	225	38 290
Herreds Kvægassuranse, Herred	1899		304	39 000
Spinds do. Spind	1895		535	60 470
Lyngdal do. Lyngdal, Kvaas og Austad	1891		344	28 227
LiknesKreaturassuranseforening, Liknes	1886		666	66 666
Fede do. Fede	1884		347	42 000
Nes Kvægassuranseforening, Nes. . . .	1886		586	69 251
Hitterøheiens Kvægassuranse, Hitterø	1897		131	15 000
Vestreøens do. do.	1870		160	12 255
Østreøens do. do.	1886	-	96	6 600
Pr. 31 december 1910		370	6 405	793 033
—«— 1905		251	5 489	564 553

c) Andre forsikringsindretninger:

Indretningens navn.	Naar traadt i virksomhet.	Forsikringssum pr. 31 december 1910.
		Kr.
Randøunds gjensidige Assuranseforening for Makrelfiskere (for makrelgarn).....	1892	15 590
Flekkerø Baatassuranseforening	1899	130 000
Søgne sogns Assuranseforening for Smaafartøier	1855	51 400
Søndre Undals Sjøassuranseforening for Fiskefartøier	1872	48 600
Spangereid sogns Sjøassuranseforening for Fiskefartøier.....	1904	46 800
Søndenfjeldske gjensidige Assuranseforening for Fiskerbaater ..	1902	117 200
		409 590

Det kan neppe være tvilsomt, at amtet ogsaa i dette femaar er gaat jevnt fremover i økonomisk henseende. Herpaa tyder, at indskuddene i amtets banker (her medtat baade by og landsbanker) er forøket med ca. 6 millioner kroner. At pantegjælden i landets landeiendomme samtidig er forøket med omtrent samme beløb, viser neppe en tilsvarende nedgang. For samtidig er den antagne formue, hvorved er tat hensyn til den paa eiendommene hvilende gjæld, gaat frem med 10.55 pct. (med ca. 5.7 mill.). Indtægten er gaat frem med ca. 11.45 pct. Den forøkede pantegjæld er vistnok ogsaa for en væsentlig del anvendt til nydyrkning og jordforbedringer. Det vil av foranstaaende ogsaa sees, at den antagne formue pr. indvaaner i amtet staar ikke saa litet over gjennemsnittet for det hele land (mens derimot amtet med hensyn til antagen aarlig indtægt staar under gjennemsnittet for landet i det hele). At dette er saa, uagtet der inden amtet er meget faa store formuer, forklares vel for en væsentlig del ved, at landeiendommene — at dømme efter hvad der er utlaant av offentlige midler — er betydelig mindre belastet med laan end gjennemsnitlig for landet i det hele. At bekræftelsen, naar private laan tages i betragtning, skulde vise noget væsentlig ugunstigere forhold, er der neppe nogen grund til at anta. De her paapekte forhold viser formentlig, at der i amtet er gjennemgaaende gode økonomiske forhold — takket være en arbeidsom og nøisom befolkning, som for hovednæringens, landbrukets, vedkommende arbeider under gjennemgaaende meget gunstige forhold, særlig i klimatisk henseende: lang sommer, vaar og høst med tilsvarende korte vintre og rikelig nedbør.

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været god i perioden. Men nu som før er lungetuberkulosen meget utbredt og den sygdom, som tynger befolkningen mest. Nogen større epidemisk sygdom har ikke forekommet. Et par tilfælder av kopper forekom i Søndre Undal i 1908. Men sygdommen blev stanset i sin begyndelse.

Befolkningens moral, sedelighet og ædruelighet maa vistnok gjennemgaaende betegnes som tilfredsstillende.

B. Byerne.

Med hensyn til den økonomiske tilstand i byerne Kristiansand, Mandal, Farsund og Flekkefjord henholder jeg mig til vedliggende beretninger fra magistraterne.

Lister og Mandals amt, 12 juni 1913.

D. Koren.**Beretning**

om kjøpstaden Kristiansands økonomiske tilstand
i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængde.

Folkemængden utgjorde efter Folketællingen 3 december 1900 14 666. Den 1 december 1910 utgjorde folkemængden 15 291.

Antallet av fødte og døde i femaaret var:

A a r.	Fødte.		Døde.	
	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.
1906	197	171	115	93
1907	170	173	111	125
1908	197	156	108	108
1909	190	172	96	117
1910	158	167	107	105
	912	839	537	548
	1 751		1 085	
	Overskud av fødte 666.			

Efter opgave fra politikammeret utvandret fra Kristiansand:

i 1906	161	personer
- 1907	161	—
- 1908	66	—
- 1909	86	—
- 1910	123	—

Tilsammen i femaaret 597 personer.

I samme tidsrum blev indgaaet egteskap av 509 par. Disse fordeler sig saaledes:

1906	104	par
1907	97	—
1908	97	—
1909	106	—
1910	105	—

2. *Industri.*

Der har ogsaa i dette femaar været fremgang i byens industri. I 1910 er saaledes inden byen like ved østre havn av det samme selskap, som eier damp-sagen ved Byglandsfjorden, anlagt et sagbruk og høvleri, som drives ved elektricitet. Det sysselsætter 15 mand. Likeledes er i samme aar paa gaarden Smedmyrens grund ved vestre havn anlagt Kristiansand Nikkelraffineringsverk til raffinering av nikkel fra Evje Nikkelverk og andre steder i landet, særlig fra Fæøen. Dette verk, som begyndte sin drift i august maaned 1910 med en styrke av 80 mand, benytter til raffinering av nikkel en av ingeniør Hybinette opfundet elektrisk smeltningemetode. Det vil sikkerlig bli betydelig utvidet. Ved femaarets utgang benyttet det 200 elektriske hestekræfter.

Ved utgangen av femaaret fandtes av noget større industrielle anlæg:

1 mekanisk verksted, 1 gas- og koksverk, 1 elektricitetsverk, 2 damp-sager med høvleri og trævarefabrik, 1 møllebruk, 1 ølbryggeri, 1 nikkelraffineringsverk, 1 fiskegarnsfabrik, 1 dampbakeri, 6 tobaksfabrikker, 1 garveri, 3 skibsverfter, 3 jernstøperier, hvorav det ene tillike er mekanisk verksted, 1 smørfabrik og et dampfarveri.

Antallet av personer med haandverksborgerskap, som ved utgangen av 1905 utgjorde 376, hvorav 35 enker, utgjorde ved utgangen av 1910 381, hvorav 38 enker.

Svendepøver har i femaaret været avlagt av 81 personer.

Byens haandverkerforening har i femaaret virket paa samme maate som tidligere til haandverkets utvikling. Den har saaledes bl. a. aarlig avholdt et haandverks- og industrilotteri

Haandverkernes aldershjem har ogsaa i det forløbne femaar været i virksomhet og ydet fri bolig og delvis ogsaa anden understøttelse til ældre veltjente haandverkere.

Til stipendier for haandverkere har brændevinssamlaget ogsaa i dette femaar bevilget beløb.

3. *Handel, bankvæsen, assurance.*

Byens handel har efter de statistiske tabeller hat en betydelig fremgang i femaaret.

Toldintraderne ved Kristiansands toldsted, som i 1905 utgjorde kr. 1 180 000,

utgjorde i 1906	kr. 1 304 000
- 1907	- 1 400 000
- 1908	- 1 435 000
- 1909	1 335 000
- 1910	1 365 000

Værdien av import og eksport utgjorde:

	Import.	Eksport.
i 1906.....	kr. 6 600 000	kr. 4 760 000
- 1907.....	- 8 600 000	- 4 910 000
- 1908.....	- 8 200 000	- 5 080 000
- 1909.....	9 400 000	- 5 900 000
- 1910.....	- 9 800 000	- 7 430 000

De væsentligste importartikler har været mel, rug, byg, risengryn, kaffe, sukker, vin, tobak, manufakturvarer, kul, koks samt kjøt og flesk.

Utførselsartiklerne har væsentlig bestaaet av trælast, træmasse, træpap, papir, feltspat, laks, makrel, sild, hummer, hellefisk, fuglevildt, lær, skind og nikkel

I femaaret er 20 boer tat under konkursbehandling, derav 4 i 1906, 4 i 1907, 10 i 1908, 1 i 1909 og 1 i 1910.

Ved utgangen av 1910 hadde byen 371 handelsberettigede personer og selskaper, hvorav 14 enker, som handlet paa mandens borgerskap, og 91 handelsberettigede kvinder.

Til sammenligning oplyses, at der ved utgangen av 1900 var 243 og ved utgangen av 1905 356 handelsberettigede personer.

Antallet av medlemmer av Kristiansands Handelsforening var ved utgangen av femaaret 226. Ved utgangen av 1905 var medlemsantallet 203.

Kristiansands Børs Fond, som ved utgangen av 1905 beløb sig til kr. 124 647.21, utgjorde pr. 31 december 1910 kr. 146 420.76.

Børsens indtægt og udgift har i femaaret beløpet sig til:

A a r.	Indtægt.	Udgift.
	Kr.	Kr.
1906	14 573.21	13 308.69
1907	14 603.64	8 340.16
1908	17 563.31	12 209.85
1909	15 887.14	9 734.25
1910	16 902.54	12 784.68

Antallet av medlemmer var ved utgangen av 1905 161 og ved utgangen av 1910 199.

De pengeinstituter, som virker her paa stedet, er:

1. Norges Banks afdeling, som ved utgangen av 1910 hadde til disposition	kr.	1 700 000
og av foliomidler	-	247 234
saaledes at der ialt disponertes	kr.	1 947 234
Herav var utlaant mot pant	kr.	270 120
— - — - vekslers	-	630 846
— - — - vekselobligationer ..	-	15 942
— - — - og paa kambioeksler ..	-	92 478
	-	1 009 386
	altsaa overskud	kr. 937 848
2. Kristiansands Sparebank, som ved utgangen av 1910 hadde under forvaltning	kr.	7 250 252.96,
hvorav sparebanken selv eiet	-	967 053.38
3. Søndenfjeldske Privatbank. Denne bank hadde ved utgangen av 1910 innskud paa sparebankvilkaar til et beløp av	kr.	3 914 456.90
Andre bankers tilgodehavende beløp sig til	«	3 148 835.66
Diverse kreditorer	«	307 262.18

Banken, hvis forpligtelser i sin helhet fremdeles er garantert av Centralbanken for Norge, har i femaaret arbeidet sig særdeles heldig frem og efterhaanden gjen-vundet tilliden.

4. Kristiansands Arbeiderforenings Spare-	
skillingsbank. Denne bank hadde ved utgangen av	
1910 under forvaltning	kr. 553 067.18
hvorav banken selv eiet	- 50 795.41
	<hr/>

4. Skibsfart.

Skibsfarten har tildels været mindre lønnende i denne periode. I slutningen av femaaret var dog konjunkturerne i jevn og stadig stigning. Særlig for dampskibenes vedkommende har derfor resultatet været nogenlunde tilfredsstillende.

Av- og tilgangen av fartøier stiller sig omtrent som i forrige periode. Ved nyanskaffelser gaar tendensen mer og mer i retning av større skibe — fortrinnsvis dampskibe.

Skibsbyggeriet har git et godt utbytte. I Kristiansand og nærmeste omegn er der i femaaret bygget 15 dampskibe, 8 motorfartøier og 1 seilskib. Det sidstnævnte og 2 dampskibe er bygget for indenbys regning.

Saaavel Kristiansands offentlige sjømandsskole som stuertskolen har været i virksomhet i femaaret. Begge har været jevnt godt besøkt.

Kristiansands offentlige kontrolkontor for navigationsinstrumenter har ogsaa i denne periode hat en stadig økende virksomhet.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Byens aktiva (utenfor faste eiendomme) og passiva stillet sig ved utgangen av 1905 saaledes:

	Kr.	Kr.
Passiva:		
1. Pantegjæld i kjøtkontrolstationen	4 499.29	
2. Laan av Grimsfondet	29 000.00	
3. Kommunelaanet av 1886.	199 500.00	
4. Do. - 1895.	802 500.00	
5. Pantelaan i Tordenskjoldsgate 74	3 000.00	
6. Midlertidige laan	61 119.87	
		1 099 619.16
Aktiva (utenfor faste eiendomme).		
1. Den kontante beholdning	35 793.36	
2. Indestaaende i banker	9 308.61	
3. Diverse restanser	50 122.60	
4. Andre debitorer, derunder havnekassen	192 337.42	
		287 561.99
Differanse		812 057.17
		1 099 619.16

Ved utgangen av 1910 var aktiva og passiva følgende :

	Kr.	Kr.
1. Pantegjæld i kjøtkontrolstationen	4 198.53	
2. Do. - Tordenskjoldsgate 74.....	3 000.00	
3. Do. - Strømmes tidligere eiendom ...	31 000.00	
4. Laan av Grimsfondet	25 000.00	
5. Kommunelaanet av 1886.....	152 500.00	
6. Do. - 1895.....	665 000.00	
7. Midlertidige laan	140 979.41	
		1 021 677.94
A k t i v a (utenfor faste eiendomme).		
1. Den kontante beholdning.....	62 615.61	
2. Indestaaende i banker.....	25 189.72	
3. Diverse restanser	25 387.11	
4. Andre debitorer, derunder havnekassen	321 381.62	
		434 574.06
Differanse		587 103.88
		1 021 677.94

Som det vil sees, er der altsaa avbetalt paa kommunelaanet av 1886 i løpet av femaaret..... kr. 47 000.00
og paa laanet av 1895 - 137 500.00

Tilsammen kr. 184 500.00

Derhos er der av pantegjælden og av laanet av Grimsfondet indfridd - 4 300.76

Ialt kr. 188 800.76

mens de nye laan kun andrager til - 110 859.54

Gjælden er altsaa i femaaret reducert med kr. 77 941.22

Værdien av kommunens faste eiendomme ved femaarets utgang kan anslaaes til ca. kr. 2 500 000.

Den antagne formue og indtægt har været :

A a r.	Formue.	Indtægt.	Skatbar indtægt.	Skatteprocenten.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	16 164 000	4 864 970	1 999 012	14.802
1907.....	15 708 500	4 888 870	2 048 010	14.133
1908.....	16 253 000	5 108 310	2 162 421	14.050
1909.....	16 022 000	5 134 710	2 167 060	13.603
1910.....	16 482 000	5 238 030	2 192 531	14.050

De kommunale skatter har utgjort:

A a r.	Eiendomsskat.	Formues- og indtægtsskat.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1906	75 933.18	332 252.26	408 185.44
1907	74 623.29	323 037.79	397 661.08
1908	77 088.78	338 018.62	415 107.40
1909	74 975.50	327 012.32	401 987.82
1910	78 993.77	341 231.10	420 224.87

Utenfor skatterne har de væsentligste kommunale inntægter været vandavgift, kommunens andel av samlagets nettooverskud samt overskud av driften av kommunens store skogeiendom Grims skog.

Den samlede forsikringssum for de i den Almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede bygninger, som ved utgangen av 1895 utgjorde..... kr. 13 457 550.00
ved utgangen av 1900 - 16 165 830.00
- — - 1905 - 18 138 550.00
var - — - 1910 steget
for kjøpstadsavdelingen til..... kr. 18 886 100.00
- landavdelingen - 662 350.00

Tilsammen altsaa kr. 19 548 450.00

Brandkontingenten, som i 1905 androg til..... - 66 158.05
hvorav kr. 23 906.52 ekstraordinært, beløp sig i 1910
for kjøpstadsavdelingen til kr. 43 157.69
- landavdelingen - 832.14

Tilsammen altsaa kr. 43 989.83

I femaaret er der avhændet faste eiendomme til følgende beløp:

A a r.	Antal.	Samlet værdi.
		Kr.
1906	62	418 193.72
1907	58	463 080.75
1908	111	1 059 618.70
1909	111	924 402.19
1910	78	688 135.74

Eiendomspriserne og husleien har — særlig mot periodens slutning — vist en betydelig stigende tendens.

I femaaret er tinglæst og avlæst dokumenter til følgende beløp:

A a r.	Tinglæsninger.		Avlæsninger.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
1906	231	935 127.12	170	464 397.89
1907	220	1 062 860.25	184	871 523.30
1908	480	1 032 185.93	196	640 638.34
1909	374	2 218 696.93	160	617 304.52
1910	277	1 567 610.85	200	482 183.00

Rets- og politivæsenet.

Antallet av offentlige straffesaker og av derunder tiltalte personer har været:

A a r.	Saker angaaende forbrydelser.	Tiltalte.	Saker angaaende forseelser.	Tiltalte.
1906.....	33	49	15	20
1907.....	42	52	23	30
1908.....	33	41	34	47
1909.....	36	47	26	29
1910.....	27	35	24	24

Antallet av vedtagne bøter for forseelser utgjorde 608 i 1906, 840 i 1907, 671 i 1908, 589 i 1909 og 654 i 1910.

Ved forlikskommissionen er foretat:

i 1906.....	294 saker, hvori der i 53 tilfælder er avsagt kjendelse
- 1907.....	292 —«— - 52 —«—
- 1908.....	306 —«— - 62 —«—
- 1909.....	240 —«— - 51 —«—
- 1910.....	262 —«— - 71 —«—

Av private saker er i femaaret indbragt:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
1. for bytinget	39	40	35	40	38
2. gjeste- og sjøret (ekstraret)	7	5	9	5	16
3. for politiretten	7	2	4	5	3
4. - haandverksretten	0	0	0	2	0

Av skifteretten er tat under behandling:

i 1906	18 boer, derav 4 konkursboer
- 1907	19 —«— 4 —
- 1908	24 —«— 10 —
- 1909	16 —«— 1 —
- 1910	18 —«— 1 —

Antallet av eksekutioner og utpantninger i femaaret vil fremgaa av nedenstaaende tabel:

A a r.	Eksekutioner.		Utpantninger			
			avholdt av k�emneren.		avholdt av underfogden.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
1906	35	28 777	2 213	63 810	781	30 155
1907	32	25 446	2 564	71 390	1 145	31 905
1908	42	27 240	2 389	63 280	599	17 150
1909	59	42 321	2 562	70 047	1 046	25 185
1910	48	38 681	2 170	67 000	909	24 928

Av tvangsauktioner over fast gods, ved hvilke salg har fundet sted, har v eret avholdt:

	Antal.	Beløp.
i 1906	7	kr. 56 860
- 1907	5	- 51 600
- 1908	9	- 101 370
- 1909	6	52 380
- 1910	8	80 535

Over løsøre kan ingen opgave meddeles. Tvangsauktioner og frivillige auktioner over løsøre avholdes nemlig regelmæssig sammen, og uten at man av protokollen kan se, hvorvidt hver enkelt løsøregjenstand selges frivillig eller ved tvang.

Brand-, vand- og kloakvæsen, regulerings- og bygningsvæsen, belysning m. v.

Brand- og vandvæsenet har i femaaret undergaat adskillige forbedringer, idet kommunestyret den 15 januar 1907 besluttet at indføre det Jacobsenske brandallarmeringssystem, hvorhos vakt- og utrykningsstyrken ved brandvakten ved samme beslutning blev forøket. Videre besluttet kommunestyret at anlægge et trykbassæng paa Dueknippen som reservoir for hovedvandverket. Til disse foranstaltninger medgik et beløb av ca. 70 000 kr. Til gjengjæld opnaaedes nogen reduktion i brandkontingenten.

Nogen større brand har der ikke været i Kristiansand i femaaret.

Ogsaa kloakvæsenet har undergaat adskillige forbedringer, idet nettet er utvidet og adskillige ældre ledninger omlagt.

Bebyggelsen i byens landdistrikt har i femaaret fortsat med øket fart. Den i forrige beretning nævnte regulering av den del av landdistriktet, som i 1903 blev underlagt bygningsloven, blev endelig fastslaaet i 1906. Den i sin tid nedsatte skjønnskomité begyndte derefter at opta grundtakster i dette distrikt. Komiteens arbeide, som ved periodens utgang endnu ikke var avsluttet, er senere stillet i bero av hensyn til de forandringer, den nye skattelov medfører.

Medicinalvæsenet.

Det herværende kommunale sykehus har likesom det katolske St. Josephs Hospital været meget benyttet i femaaret.

Ogsaa det kommunale sindssykeasyll har været fuldt optat. Asylet, som tidligere kun hadde plads for 21 patienter, blev i 1909 utvidet og modernisert, saa at det nu har tidsmessige rum for 32 patienter.

Ordningen med hensyn til jordmødre er fremdeles den, at samtlige jordmødre betjener trængende barselkvinder, mot at fattiggassen utreder en bestemt godtgjørelse for hvert tilfælde.

Allerede for flere aar tilbake har det været paa tale at oprette et kommunalt tuberkulosehjem for Kristiansand. Efterat Kristiansands avdeling av Norske Kvinders Sanitetsforening for nogen aar siden optok planen om bygning av et saadant hjem, er imidlertid planen om et kommunalt tuberkulosehjem opgit.

Sanitetsforeningen hadde ikke realisert planen inden femaarets utgang. Planen om at bygge tuberkulosehjem paa kommunens eiendom Holsdalen, hvortil samtykke var erhvervet, er opgit.

Av andre sanitære foranstaltninger kan nævnes, at der i 1909—1910 er opført et moderne folkebad i Kristiansand. Omkostningerne hermed, som har andraget til ca. 40 000 kroner, er utredet av Kristiansands Sparebank; men badet er overdraget kommunen til eiendom og drives for kommunens regning. I den tid, det har været i virksomhet, har det været meget besøkt.

Sundhetstilstanden i femaaret har været god. I begyndelsen av perioden blev byen — som allerede nævnt i forrige beretning — hjemsøkt av en difteri-epidemi, som tildels grep meget sterkt om sig. Heldigvis optraadte sygdommen meget mildt og hadde bare meget sjelden dødelig utgang. Av andre epidemiske sygdomme har der forekommet endel skarlagensfeber og nogen spredte tilfælder av tyfus.

Den gjennomsnittlige dødelighetsprocent, som i femaaret 1901—1905 var 15.10 ‰, har i heromhandlede periode været 14.20 ‰.

Odderøens Karantæneanstalt har ikke været benyttet i perioden.

Kjøtkontrollen har været drevet som tildligere.

Ogsaa i denne periode har der i byens opland været drevet tuberkulinundersøkelser av kvæget i stor utstrækning.

Kirkelige anliggender.

Folkemængden og antallet av Statskirkens medlemmer er steget i femaaret, saaledes at presternes og klokkernes løn vil bli noget høiere.

Av dissentermenigheter var der i Kristiansand ved femaarets utgang 5 med hver sin prest eller forstander og hver sin kirke eller forsamlingshus. Disse menigheter hadde ved femaarets utgang følgende medlemsantal:

1. Den evangelisk-lutherske frimenighet	658
2. Den katolsk-apostoliske menighet	49
3. Metodistmenigheten	49
4. Dissentermenigheten «Samfundet»	318
5. Den katolske St. Ansgars menighet	74

Ogsaa i dette femaar har Frelsesarmeen gjort meget godt ved deltagelsen i arbeidet for fattige og syke.

Skolevæsenet.

Ved Kristiansands katedralskole var antallet av elever:

	I latin- gymnasiet.	I sprog- lig- historisk gymnasium.	I real- gymnasiet.	I middel- skolen.	Til- sammen.
Ved utgangen av 1900	8	-	58	253	319
- — - 1905	12	9	10	298	329
- — - 1910	15	9	13	348	385

samt i 1ste gymnasium, hvor der ikke finder nogen linjedeling sted, 22.

Ved utgangen av 1910 eiet skolen:

1. i kapitalformue	kr. 157 661.98
2. - legatformue	- 6 821.27

Til skolen er indkjøpt en naboeiendom, hvorved gaardspladsen er øket og endel andre mangler avhjulpet.

Antallet av elever i folkeskolen var:

ved utgangen av 1900: 1 014 gutter, 955 piker, tilsammen 1 969
- — - 1905: 1 089 — 1 073 — — 2 162
- — - 1910: 1 111 — 1 077 — — 2 188

altsaa en stigning i sidste femaar av 26, mens stigningen i forrige periode var 193.

Utgifterne ved folkeskolen viser fremdeles en overordentlig sterk tendens til stigning.

De androg i 1890 til	kr. 58 800.00
- 1895 -	- 86 000.00
- 1900 -	- 106 000.00
- 1905 -	113 800.00
- 1910 -	153 700.00

I løpet av 20 aar er utgifterne altsaa steget omtrent til det tredobbelte beløp. Stigningen i sidste periode skriver sig for den allervæsentligste del fra en i 1910 foretat forhøielse av lønningerne for lærerpersonalet i forbindelse med de forandringer i lønningsmaaten, som den nye lov om folkeskolevæsenet av 18 september 1909 medførte. Ved denne lov er som bekjendt Statskassens tilskud til lærerlønningerne blit væsentlig forøket. Dette tilskud, som i 1905 utgjorde ca. kr. 25 900, beløp sig i 1910 til ca. kr. 44 000, iberegnet refusion for utlæg til lønning av hovedlæreren ved øvelsesskolen.

Kristiansands tekniske aftenskole har i femaaret været meget godt besøkt. I terminen 1910—1911 hadde skolen 11 lærere og 151 elever. Fra høsten 1909

er den tidligere handelsavdeling sløfet, idet der fra samme tid blev oprettet en selvstændig kommunal handelsskole. Senere er ogsaa fag- og timefordelingen for undervisningen forøvrig forandret noget for at bringe skolen i overensstemmelse med kgl. res. av 24 juni 1911 om ordningen av den lavere tekniske undervisning.

Den kommunale handelsskole, der som foran nævnt sattes igang høsten 1909, har i den korte tid, den har været i virksomhet, hat stor og tiltagende søkning. Den begyndte med 1 halvaarig dagkursus og 3 halvaarige aftenklasser samt 1 klasse for tysk og 1 for stenografi. Ved utgangen av første skoleaar var elevantallet 95 og ved utgangen av skoleaaret 1909—1910 114. I dagskolen er 6 og i aftenskolen 7 lærere.

Kristiansands offentlige maskinistskole hadde i skoleaaret 1910—1911 ialt 41 elever, hvoraf 36 i dagkurset og 5 i aftenkurset.

Kristiansands kommunale industriskole for kvinder hadde i skoleaaret 1910—1911 ialt 169 elever, hvorav 129 har gjennomgaat helt og 40 halvt kursus.

F a t t i g v æ s e n e t.

Fattigvæsenets utgifter har i det forløpne femaar gaat noget ned. En undtagelse danner kun 1907, idet man da hadde en ekstraordinær utgift av ca. kr. 12 000 til indredning av et pleiehjem for fattige, arbeidsudygtige personer. Aaret iforveien hadde kommunestyret for en kjøpesum av kr. 21 000 indkjøpt eiendommene matr.-nr. 32, 34, 36, 38, 39, 40, 42, 44, 46, 48 og 50 Elvegaten. Av disse eiendomme blev nr. 39 overlatt fattigvæsenet til benyttelse for pleiehjemmet, likesom ogsaa de av de øvrige eiendomme, som ikke er bebygget eller bortleiet, hittil har været underlagt fattigvæsenets bestyrelse og disponert av pleiehjemmet.

I 1900 utgjorde fattigvæsenets utgifter kr. 116 950, i 1905 kr. 125 700 og i 1910 kr. 109 900. I sidste femaar er altsaa utgifterne gaat ned med kr. 15 800. Nedgangen skriver sig dog delvis fra, at en stor del barn, som tidligere forsørgetes av fattigvæsenet, nu utsættes av vergeraadet. Omkostningerne ved disse barn utgjorde i 1910 noget over kr. 9 000.

Antallet av de av fattigvæsenet understøttede personer har været:

A a r.	Samlet antal under- støttede.	Derav var:	
		Hovedpersoner.	Bipersoner.
1906	1 154	784	370
1907	935	698	237
1908	965	683	282
1909	1 032	744	288
1910	872	620	252

Av fremmede fattige, som ydes hjælp mot refusion av hjemstavnskommunen og Staten, blev i femaaret understøttet:

A a r.	Samlet antal understøttede.	Derav fremmede forliste eller hjemsendte sjømand.
1906.....	85	77
1907.....	60	24
1908.....	93	51
1909.....	121	91
1910.....	110	70

Antallet av fattige sindssyke, som understøttedes av fattigvæsenet ved utgangen av 1910, utgjorde 53. Av disse var 6 anbragt i Eg asyl, 22 i byens asyl og 1 i Gaustad asyl, mens 24 var utsat i privat forpleining eller understøttet paa anden maate.

53 barn var ved utgangen av 1910 for fattigvæsenets regning anbragt i skolehjem eller tvangsskoler, og 10 barn var anbragt i Kristiansands skolehjem.

I tvangsarbeidsanstalt har der i henhold til løsgjængerloven (og den ældre fattiglovs § 61) været anbragt:

i 1906.....	18 personer,
- 1907.....	24 —
- 1908.....	15 —
- 1909.....	16 —
- 1910.....	12 --

I waisenhuset «Ebenezer» var der ved utgangen av 1910 anbragt 31 barn. Av disse var 20 fra Kristiansand.

Kristiansands Diakonisseforening og den frivillige kirkelige fattigpleie har virket paa samme maate som tidligere.

H a v n e v æ s e n e t.

Av arbeider til utbedring av byens havneforhold i denne periode skal nævnes:

I 1906 blev Moes brygge forlænget med 20 meter. Til dette arbeide blev der med kommunestyrets samtykke anvendt et beløp av kr. 8 000.

Samme aar blev Reinhardts brygge reparert og forsterket, hvorhos borgermester Smiths kai blev underkastet en reparation. Hertil medgik ialt kr. 8 200.

I 1908 blev Moes brygge atter forlænget med 20 meter, hvilket medførte en utgift for havnekassen av kr. 10 000.

Tiltrods for de ovennævnte forbedringer har det imidlertid vist sig, at havnen ikke byr paa tilstrækkelig og bekvem bryggeplads for den tiltagende trafik.

Allerede i 1903 avgav havnestyret forslag om opførelse av en ny brygge istedetfor Reinhardts brygge, som var sterkt angrepet av mark og desuten liten og utidsmessig. Den senere samme aar indtraadte økonomiske krise medførte imidlertid, at der kun blev bevilget det nødvendige til reparation av bryggen, mens spørsmålet om nybygning blev utsat.

I 1909 blev spørsmålet om bygning av en ny brygge paany tat op, idet havnevæsenet da optok forhandlinger med jernbanen om avstaaelse av dennes tomt og brygge ved Vestre Havn til anlæg av en ny brygge. Der opnaaedes ogsaa i 1910 tilbud fra jernbanen om, at den nævnte tomt vederlagsfrit skulde overlates havnevæsenet, mot at der fra tomten blev bygget en større utstikkerbrygge med jernbanespor. Havnestyret anbefalte jernbanens forslag til overenskomst akceptert og foranlediget senere tilveiebragt en række konkurransentkast til ny brygge. Realisationen av denne plan, som 28 oktober 1910 ogsaa av bystyret besluttetes godkjendt, er imidlertid senere utsat, dels fordi den projekterte brygge efter de indkomne konkurransentkast viste sig at ville bli dyrere end forutsat, men væsentlig fordi man har villet oppebie en av havnestyret foranstaltet utarbeidelse av en generalplan for havnen. Denne plan er endnu ikke færdig.

Ogsaa i dette femaar har der været foretat opmudringsarbeider i stor utstrækning.

Havnekassens gjæld, som ved utløpet av 1905 utgjorde kr. 619 450, beløp sig ved utgangen av 1910 til kr. 555 615.

Havnekassens aktiva ved femaarets utgang anslaaes til ca. kr. 1 009 000. Dens indtægter, som i 1905 utgjorde kr. 75 700, var i 1910 kr. 80 000.

6. *Binæringer.*

a) *Fiskeri.*

Deltagelsen saavel i makrel- som sildefisket har i femaaret været i fremgang. Utbyttet av disse fiskerier har ogsaa gjennomgaaende været meget godt.

Der har derhos været en meget betydelig trafik paa Kristiansand av dorgefiskere fra de omkringliggende distrikter saavelsom av svenske fiskere, hvis utrustning foregaar her, og hvis fangst eksporteres over Kristiansand eller sælges til opkjøpere her.

b) Jordbruk og have dyrkning.

Jordbruket har i den sidstforløpne periode været drevet omtrent som i forrige periode. Det for jordbruk disponible areal er imidlertid litt efter litt blit noget mindre paa grund av den tiltagende bebyggelse i laddistriktet.

Havebruket har de sidste par aar tat adskillig fart, idet endel av kommunens eiendom paa Grim i 1910 blev bortleiet til smaahaver. Driften av disse smaahaver har været omfattet med megen interesse, og da det utlagte areal meget snart var optat, blev haveanlægget ifjor utvidet. Ialt er der nu 122 smaahaver med en gjennemsnittlig størrelse av ca 230 m². Disse haver er gjennomgaaende meget velstelte.

Byens handelsgartnerier har ogsaa i dette femaar utviklet sig ikke ubetydelig.

Kristiansands og Oplands Jorddyrkningselskap, som dannedes i slutningen av forrige periode, har i den forløpne tid utrettet meget til jorddyrknings fremme. Det har saaledes til fremme av sit hovedformaal: «at fremme nyttiggjørelsen av distrikternes uopdyrkede eller som litet produktiv henliggende jord» ialt ydet som direkte bidrag til jordforbedringer ca. 10 000 kroner. Ved hjelp av disse bidrag er der opdyrket ca. 4 000 ar jord, opkastet ca. 7 000 m. løpende grøfter og anlagt og forbedret 63 gjødselkjeldere. Selskapet har derhos ydet bidrag til indkjøp av kraftfôr m. m. Samtidig har selskapet oparbeidet en formue paa ca. 7 500 kr. Videre har det ved undersøkelse og tildels ved indkjøp av myrstrækninger, ved utsendelse av en jordbrukskyndig reisesekretær og ved utdeling av bøker og brochurer gjort meget til at utforme en sikker og lønsom opdyrkningsmaate for vore vidtstrakte myrer. Ved utgangen av 1910 bestod selskapet av 22 kredser med 27 livsvarige og 729 almindelige medlemmer. Selskapet, som fremdeles ledes av postmester Valeur som formand, er i fortsat vekst.

Ogsaa Kristiansand og Omegns Landboforening har i det forløpne femaar fortsatt sin gavnlige virksomhet.

c) Træplantning og skogbruk.

Utplantning av trær i byskogen har været fortsatt ogsaa i dette femaar. Ialt er der i perioden utplantet 120 000 furu- og grantrær.

Byselskapet har likeledes fortsatt sin virksomhet med beplantninger, anlæg av spaserveier o. l. Byselskapets plantninger har tildels foregaaet ved skolebarn.

Ogsaa i denne periode har hugning av ældre skog og tørlægning av myrer i byskogen været fortsatt.

d) Bergverksdrift.

Heller ikke i dette femaar har der været nogen bergverksdrift inden byens grænser.

7. Arbejderforhold.

Arbejderforholdene har ogsaa i dette femaar været særdeles gode. Arbeidslønnen er steget ganske betragtelig og arbeidsledigheten har været liten. Til belysning av arbeidsledigheten i periodens slutning hitsættes nedenstaaende opgave fra det offentlige arbeidsanvisningskontor, som begyndte sin virksomhet 15 juli 1908. Fra nævnte dato til utgangen av 1910 fordeler tilbud og efterspørsel sig saaledes:

Tilbud.		Efterspørsel.		Besatte pladser.	
Ledige arbeidere.		Ledige pladser.			
M.	K.	M.	K.	M.	K.
398	328	212	267	188	240

Utgifterne ved kontorets drift utgjorde i samme tidsrum kr. 2 950.

Kristiansands Arbejderforening har likesom de forskjellige arbeideres fagforeninger fortsatt sin virksomhet i femaaret.

Hellerikke i denne periode er planen om opprettelse av et aldershjem for arbeidere realisert. Der arbeides imidlertid nu paa at faa hjemmet opprettet i en nær fremtid.

8. Tilstanden i almindelighet.

Efterat den i forrige beretning nævnte økonomiske krise var overvundet, har byen i den forløpne periode gaat jevnt og sikkert fremover.

En væsentlig betingelse for, at byens utvikling skal kunne ta øket fart, er, at kommunikationerne paa Sørlandet bedres. Tages der hensyn til denne landsdels vigtighet, har der fra statsmagternes side paa forskjellige felter været vist liten imøtekommenhet likeoverfor Sørlandet. Telefonforbindelserne er saaledes slette, dampskibsforbindelsen, særlig med hovedstaden, er for langsom, Sørlandsbanen har maattet vente altfor længe; den er gang paa gang blit skutt tilside, og enhver veiforbindelse ut fra den til Kristiansands nærmeste opland hørende Sætersdal mangler. Jeg skal bemerke, at der i den forløpne periode ogsaa fra Kristiansands side har været arbeidet for en paaskyndelse av Sørlandsbanens bygning. Den 17 april 1907 bevilget kommunen saaledes et beløp av indtil en million kroner til banen, idet beløpets størrelse gjordes avhængig av, hvilket av de mange for-

skjellige linjealternativer der blev valgt, samt hvor bygningen av banen paa-begyndtes. Der har likeledes fra byens side været arbeidet for forbedring av kommunikationsvæsenet forøvrig. Navnlig gjælder dette veiene i Sætersdalen.

Sluttelig skal jeg nævne, at stadsbiblioteket, som tidligere var forenet med katedralskolens bibliotek, i 1908 blev utskilt fra dette og indrettet som selvstændig bibliotek under navn av Kristiansands Folkebibliotek. Ved imøtekommenhet fra brændevinssamlagets side fik biblioteket indtil videre lokale i et av samlagets nedlagte skjænkesteder, indtil det byggefond, som i sin tid blev avsat, har naadd tilstrækkelig høide. Biblioteket, som er ordnet efter amerikansk mønster med aapne hylder, læseværelse m. m., har hat megen og stigende søkning. Det har i den forløpne tid faat en ikke ubetydelig tilvekst. Antallet av utlaan i 1910 var ca. 46 000.

Kristiansands magistrat, 25 september 1912.

H. T. Knudtzon.

Beretning

om ladestedet Mandals økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængden.

Folkemængden var i 1900 3 919. Ved utgangen av aaret 1905 blev den beregnet til 3 696 og i 1910 var den 3 445.

Antallet av levende fødte og antallet av døde i femaaret var:

A a r .	Fødte.	Døde.
1906.....	68	60
1907.....	78	61
1908.....	65	52
1909.....	75	52
1910.....	55	78
Tilsammen	341.	303

Overskud av fødte 38.

Antallet av utvandrere var i femaaret henholdsvis 116, 67, 19, 76, 82, tilsammen 360. Ind- og utflytning er ikke foregaat i nogen stor utstrækning. Folkemængden sees at være gaat tilbake i femaaret med mellem 200 og 300 personer.

De stemmeberettigedes antal var i 1906 738 og i 1909 1 108 og ved kommunevalget i 1910: a) kvinder 1 048, b) mænd 647.

2. *Industri og haandverk.*

Ingen nye fabrikmæssige anlæg, men som tidligere 4 dampager, hvorav de 3 med høvleri og en tillike med snekkeri og dreieri, en større reperbane, som har været i fremgang, og som ved periodens slutning begyndte at eksportere taugverk bl. a. til Japan og Afrika, endvidere et garveri, likeledes i fremgang, hvorimot et andet saadant blev nedlagt ved periodens slutning. I byen findes derhos et meieri med betydelig drift og i jevn fremgang.

Disse anlæg har været drevet med fordel.

Det egentlige haandverk og smaaindustrien har i femaaret ikke gjort synderlig fremskridt. Ingen nye saadanne bedrifter av nævneværdig art kan paapekes. Det skal dog anføres, at enkelte av de gamle møbelsnekkerforretninger har gjort gode fremskridt, og omsætningen omfatter ogsaa byerne langs kysten. Ogsaa malerhaandverket staar høit med hensyn til fagkyndighet, likesom ogsaa de øvrige fag er vel repræsenteret i den henseende.

Antallet av haandverksborgere var ved periodens utgang 115.

Haandverkerforeningen hadde paa samme tid et medlemsantal av 36.

Ved Riksforsikringsanstaltens herværende kontor er i præmie indbetalt kr. 10 806.52, som fordeles saaledes paa de forskjellige aar:

1906.....	kr. 1 745.17
1907.....	- 1 781.20
1908.....	- 1 818.24
1909.....	- 3 371.67
1910.....	2 090.24

3. *Handel, bankvæsen, assurance.*

Endel av Mandals opland, nemlig øvre del av Mandalen, begyndte efter Sætersdalsbanens aapning at trække over til Kristiansand. Heri mener man ved periodens slutning at ha set nogen forandring, idet befolkningen fra øvre Mandalen delvis igjen begyndte at søke tilbake til Mandal, som ogsaa ligger mere naturlig til, bl. a. av den grund, at driften med flötning maa gaa over Mandal. Savnet av en jernbaneforbindelse med ladestedets opland og med de forskjellige landsdele forøvrig er imidlertid stort. Av hvad foran er oplyst, vil sees, at folkeantallet i

de sidste aar er gaat tilbage. Dette har nok delvis sin grund deri, at skibsfarten, som før i tiden var en saa betydelig næringsgren, i den senere tid er gaat saa raskt tilbage; men som medvirkende til folkemængdens avtagen og byens stans i utviklingen maa ogsaa medtages den omstændighet, at mens andre byer og andre landsdele har faat utvikle sine kommunikationsmidler, er der for Mandals og tilliggende distrikts vedkommende litet eller intet gjort i den henseende. Norges sydligste by og den sydlige del av vestlandet med de gode utviklingsmuligheter ligger utenfor det net av kommunikationsmidler, som i saa høi grad har fremmet landets næringsveier. Det skal i denne forbindelse ogsaa anføres, at Mandal, uagtet en sjøby, er meget uheldig stillet med hensyn til adkomsten til sjøen. Da der i elvemundingen er for grundt vand, anløpes det egentlige Mandal kun av nogen faa lokalskibe og 2—3 mindre skibe, der gaar i godsruete Bergen—Kristiania. De andre skibe, som anløper Mandal, nemlig kystdampskibene, som gaar i postruten Kristiania—Bergen, lægger til ved Kleven, som vistnok hører til Mandal, men ligger 2 kilometer bakket vei fra det egentlige Mandal. Kleven har derhos om sommeren én gang ukentlig været anløpet av bergensk eller nordenfjeldsk skib fra Hamburg.

Av utførselsartikler til utlandet maa fremdeles i første række nævnes træl原因 i forædlet tilstand. Den har været sendt hovedsagelig med her hjemmehørende smaaskibe og for en mindre del med danske skibe, hvilke sidste især gaar til Island. Endel træl原因 — hovedsagelig tykke planker — sendes med norske dampskibe til Belgien. Til vestlandet har været sendt ikke saa litet tøndestav med her hjemmehørende smaafartøier. Til utlandet har herfra været utført en mindre del laks og anden fisk samt hummer. Laks og hummer har helst været opkjøpt av Kristiansandere, som har utskibet den over Kristiansand. Dette har selvfølgelig sin grund deri, at Mandal ikke har været anløpet av skib til utlandet, men som foran nævnt om sommeren kun én gang ukentlig av skib, som kommer fra Hamburg.

Toldintraderne utgjorde i:

1906.....	kr. 36 607.37
1907.....	- 46 452.04
1908.....	- 53 356.52
1909.....	- 50 798.70
1910.....	- 51 237.77

Antallet av handelsborgere var ved periodens utgang 96 mænd og 33 kvinder. Antallet av utstedte handelsbreve for aarene 1906, 1907, 1908, 1909, 1910 henholdsvis 5, 8, 32, 3, 2.

Forholdene, hvad handel og omsætning angaar, har i sin helhet været omtrent de samme som før. Omsætningen har antagelig tiltat noget som følge av det stadig økede forbruk hos alle samfundsklasser, likesom handelen med byens opland vistnok ogsaa er tiltat.

I aarene 1908—1909 indtraf et mindre krak (lokalt) som følge av den iartige nedgang i fragterne. Dette bevirket for en kort tid yderligere stagnation i forretningslivet, uten at dog nogen større slappelse paafulgte, og efter ikke lang tids forløp var man over denne lille krise.

I aarene 1906, 1907, 1908, 1909, 1910 var de aapnede konkursers antal henholdsvis 2, 1, 1, 4, 2.

Kjøbmandsforeningen hadde i 1910 30 medlemmer.

Byen har ingen handelsbank, men en sparebank. Angaaende denne hitsættes følgende tabel:

Ved utgangen av aaret.	Sparebankens eget fond.	Indskyternes		Forvaltnings- kapital.
		antal.	tilgodehavende.	
	Kr.		Kr.	Kr.
1906.....	301 636	4 512	2 655 483.29	2 957 120
1907.....	312 111	4 595	2 849 154.56	3 180 861
1908.....	322 982	4 756	2 919 422.00	3 242 404
1909.....	339 111	5 210	2 902 262.82	3 241 974
1910.....	340 034	5 288	2 928 504.75	3 268 538

Likeledes kun ett assuranceselskap, skibsassuranseforeningen «Fortuna», hvis formaal er forsikring av smaafartøier. I aaret 1910 var forsikret 38 fartøier paa tilsammen 2 407 r.-t. og takst kr. 227 300.

T e l e g r a m m e r .

A a r .	Avsendt til		Ankommet fra	
	indland.	utland.	indland.	utland.
1906—1907	5 058	1 730	5 158	2 908
1907—1908	5 703	2 323	5 217	3 628
1908—1909	6 836	2 041	6 403	3 293
1909—1910	6 138	1 721	5 851	2 585

4. *Skibsfart og skibsbyggeri.*

Som foran anført er skibsfarten gaat tilbage. Ved utgangen av 1905 var antallet av de her hjemmehørende dampskibe 8 med tilsammen 5 510 ton og 51 seilskibe med tilsammen 15 642 ton.

I 1910 hadde man:

5 dampskibe	2 930 ton,
22 seilskibe	9 279 —

og de faa skibe, man har hat, har git litet utbytte.

Paa de 2 skibsverfter har der i perioden været bygget 4 nye fartøier og foretat endel reparationer. Paa det tredje herværende skibsverft har ingen virksomhet fundet sted.

Sjømandsskolen hadde i 1910 8 elever og Mandals Sjømandsforening hadde 64 medlemmer.

Sjøfolkenes hyrer har været de samme som før. Den indtægt, som skibsførerne skulde ha i form av kaplak, har dog været liten.

5. *Kommunale forhold og kommunehusholdningen.*

Budgettet har i femaaret stillet sig saaledes:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Utgift	91 644.19	92 086.66	96 384.72	100 269.73	102 971.66
Indtægt	29 144.19	30 536.66	36 484.72	41 269.73	41 121.66
Rest til utligning....	62 500.00	61 550.00	59 900.00	59 000.00	61 850.00

De utlignede beløp har i denne periode været noget mindre end i forrige. Herved maa tages i betragtning, at handelsskatten for aarene 1909—1910 har utgjort ca. 3 000 kr. pr. aar og er kommet til som en ny indtægt.

Byens gjæld var ved utgangen av forrige periode 116 250 kr. Ved utgangen av 1910 var den 127 500 kr. Havnekassens andel heri utgjør 8 125 kr. Havnekassens beholdning utgjorde ved utgangen av 1910 kr. 7 169.91.

Fra 1901 og til 1906 har skatteprocenten jevnlig steget. I 1901 var den 14.28, 1905 17.42 og i 1906 19.1669. Senere har den igjen gaat ned.

Til nærmere belysning av skatteforholdene i perioden hitsættes følgende opgave:

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
Antal skatydere.....	826	801	793	800	823
Formue kr.	2 811 100.00	2 882 100.00	2 876 300.00	2 955 200.00	3 069 200.00
Antagen indtægt. . .	825 600.00	821 220.00	824 430.00	833 000.00	873 820.00
Skatbar do.	259 870.00	265 080.00	264 920.00	271 920.00	283 790.00
Skat (formues-, indtægts- og eiendomsskat ¹	64 162.22	61 212.80	61 359.40	59 098.70	58 267.22
Skatteprocenten for indtægtsskat	19.1669	17.76 346	17.820	16.643	15.8 086
Formuesskat pro mille	2.74	2.56	2.56	2.40	2.28
Eiendomsskat pr. 1 000 kroners skattetakst .	3.20	3.20	3.00	3.00	3.00

Den samme tabel har været benyttet hele tiden.

Fattigutgifterne har sammenlignet med forrige periode gjennomsnittlig ikke øket, men minket litt. For de enkelte aar har de været:

A a r.	Utgift.	Refusioner og andre indtægter.
	Kr.	Kr.
1906	22 219.68	2 422.62
1907	22 251.68	2 580.60
1908	20 689.43	1 345.53
1909	22 491.44	2 665.35
1910	22 556.85	1 556.70

Folkeskolen har 2 bygninger, som tilhører kommunen, Mandals skole og Malmø skole. Desuten har folkeskolen benyttet 3 rum i middelskolens bygning. Mandals skole er gammel og utidsmessig. Opførelse av ny skolebygning hører til de opgaver, som snart vil melde sig.

Folkeskolens elevantal har i hvert av aarene 1906—1910 været 561, 560, 565, 539, 525. Antallet er noget lavere end i forrige periode. Lærerpersonalet har i denne som i forrige periode bestaaet av 8 lærere og 8 lærerinder.

¹ Efter foretagne nedsættelser av overligningskommissionen.

Utgifterne har været omtrent de samme som før.

	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hvert barn kostet kommunen	25.91	25.88	24.75	26.63	27.46
Hvert barns undervisning kostet ialt	37.09	36.79	35.61	41.15	45.69

Mandals kommunale høiere almen skole (middelskolen) havde i 1906 et antal elever av 68 og i 1910 101. Lærerpersonalet har været 4 lærere og 1 lærerinde i fast post og desuten 2 timelærere og 1 timelærerinde.

Elevantallet ved Mandals tegne- og aftens skole var i vinterkurset 1909—1910 60.

Kirkelige forhold. Kun ett organiseret dissentersamfund, nemlig en adventistmenighed paa nogen faa medlemmer.

Av indretninger med velgjørende øiemed findes: «Den frivillige kirkelige Fattigpleie», som aarlig utdeler ca. 1 100 kr. i form av penger eller varer. «Kvindeforeningen for Husarme», som aarlig utdeler ca. 1 500 kr. i form av penger eller varer. «Broderbaandet» utdeler ca. 300 kr. aarlig. En afdeling av «Sjømænds Landsforening» utdeler aarlig 400 kr. «Foreningen til fattige Børns Beklædning» utdeler klær til fattige. Desuten er her en afdeling av Norske Kvinders Sanitetsforening. Med støtte av Mandals Sparebank og den kirkelige fattigpleie holder den en diakonisse for Mandal.

Mandals kommune har en større eiendom, som ligger i Halsaa herred, men like ind til byens sydgrænse, nemlig den saakaldte «Furulunden». Den blev 1893—1894 indkjøpt for 40 000 kr., er 836 maal stor og er nu saagodtsom i hele sin utstrækning bevokset og beplantet, væsentlig med furutrær. Det ansees for at være jevn god, veksterlig skog, og eiendommens værdi er forøket ganske betydelig, siden den blev indkjøpt. For byen er den en herlighed ogsaa av den grund, at dens beliggenhet mellem byen og sjøen er særdeles vakker, og fordi adkomsten til den er saa let.

6. *Binæringer*

av større betydning findes ikke. Laksefiskeriet og fiskeri til forsyning av byen med fisk har været drevet som før.

Jordbruk foregaar ikke inden byens grænser i nogen nævneværdig utstrækning. Der holdes kun et ubetydelig antal av husdyr.

7. *Arbeiderforholdene*

har været gode, forsaavidt som større arbeidsledighet om vinteren ikke har fundet sted; men arbeidslønnen har i flere aar i Mandal været forholdsvis lav. Arbeiderbefolkningen er imidlertid ikke talrik, og der findes ikke egentlige arbeiderorganisationer.

8. *Tilstanden i almindelighet.*

Byen maa vel nærmest siges, naar forholdene i almindelighet tages i betragtning, at ha været i tilbakegang. Folkemængden har avtat, den gamle indtægtskilde — skibsfarten — har været i sterk tilbakegang, og ingen nye større bedrifter har utviklet sig. Utvandringen har holdt sig omtrent ved det samme. En hel del penger sendes hjem fra de utvandrede; men denne sendelse av penger staar ikke i forhold til det tap av initiativ og arbeidskraft, som bevirkes ved utvandringen.

Det uheldige forhold med hensyn til samfærdselsmidlerne er foran omhandlet. Det skal blot tilføies, at de veier, som fører til byen, ogsaa tildels er mindre gode. Kun enkelte egner sig for automobilkjørsel. Endel veistrækninger er saa bakket, at de ikke kan befærdes med større lass. Dette at ligge utenfor kommunikationslinjerne har særlig været følsomt for byen paa en tid, da gamle næringsveier begyndte at svigte, og man skulde se sig om efter nye. Eiendomspriserne har været lave som tidligere og omsætningen liten. Nybygningen har været ubetydelig. Dette sidste har nok delvis sin grund deri, at kun yderst faa byggetomter findes inden bygrænsen i byens søndre og sydvestlige del, hvor det mest hensigtsmæssige strøk for nybygning ligger.

I perioden har et par mindre ildebrande indtruffet, men ingen større.

I slutningen av 1909 begyndte *Mandals elektricitetsverk* sin drift. Det har en turbin med dynamo for 225 h.k. Herav blev efterhvert optat til drivkraft 65 h.k., lys 75 h.k. og opvarmning m. y. 10 h.k.

Verket eies av privatmand, og koncessionen lyder paa 25 aar.

Mandals Telefonselskap, som ogsaa er paa privathaand, har 144 abonnenter i byen og 63 i byens omegn.

Mandals Byselskap, som har til formaal forskjønnelse av byen med nærmeste omegn, har virket godt.

Byen har et samlag, der sælger og utskjenker øl. Fire handelsborgere har gammel ret til salg av vin, og tre har bevilling til smaasalg.

Ædruelighetstilstanden har, relativt set, været bra. Arrestationernes antal har været omtrent det samme som før, fra 15 til 45 pr. aar.

Mandals magistrat, 28 juni 1912.

Gabriel Norheim.

Beretning

om ladestedet Farsunds økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. Folkemængden utgjorde ved utgangen av 1905 1 836 og den 1 december 1910 1 519.
2. Industri: I ladestedet er i femaaret oprettet en fabrik for hermetisk nedlægning av fiskevarer, et elektricitetsverk til belysning og enkeltvis smaa-industri samt en barkmølle.
3. a) Handel: Ved utgangen av 1910 var der 66 handelsberettigede og 5 handelsagenter, som ikke har løst handelsbrev.
b) Av banker fandtes 2, nemlig Farsunds Sparebank og Farsunds Privatbank.
c) Der er et i byen hjemmehørende assuranceselskap, nemlig «Farsund og Omegns Sjømandsforenings Assuranseforening».
4. Skibsfart: Antallet av registreringspliktige fartøier utgjorde den 31 december 1910:

17 seilskibe av nettodrægtighet	15 991.47 ton,
5 dampskibe av —	3 128.80 -
3 motorskøiter av —	59.22

Tilsammen 25 skibe med drægtighet..... 19 179.49 ton.

5. Kommunale forhold og kommunal husholdningen: Den antagne formue utgjorde i 1906 1 626 500 kr. og indtægten 417 190 kr. I 1910 utgjorde de samme henholdsvis 1 751 000 kr. og 408 200 kr. Skatteprocenten i 1910 var 14.393. Den byen paahvilende gjæld utgjorde 206 367 kroner og dens faste eiendomme 188 000 kroner.
6. Binæringer: Som saadan kan formentlig nævnes, at der i femaaret er indkjøpt 9 skibe til ophugning.
7. Daglønnen har holdt sig fra 2 til 3 kroner med tilbøielighet til at stige. Nogen fast arbeiderstok utenfor de folk, som har arbeidet med den under 6 nævnte ophugning av skibe samt med dampskibsekspedition, kan der neppe siges at være her i byen.
8. Tilstanden i almindelighet: Ogsaa i dette femaar har byen lidt noget under den i min forrige indberetning omtalte slappelse efter byggeperioden. Men mener jeg, at der er flere ting, som tyder paa, at denne slappelse nu er slut. Husleien er vistnok lav og bygningernes værdi mindre end, hvad det har kostet at opføre dem; men til de reducirte priser har der fundet nogen omsætning sted. Der er kun faa meget store skatydere, mens man paa den anden side faar indtrykket av, at borgernes gjæld ikke

er betydelig; eksekutioner og konkurser er omtrent ukjendte, og selv tinglæste utpantninger er sjeldne. Landhandlernes tal i omegnen er i stigende, og byens kjøbmænd lider vistnok noget skaar i sin omsætning som følge herav. Toldintraderne har i femaaret gjennemsnitlig utgjort kr. 124 558. Ædruelighetstilstanden har været meget god.

Farsund den $\frac{31 \text{ januar } 1911.}{28 \text{ mai } 1912.}$

N. S. H a n s e n.

Beretning

om kjøpstaden F l e k k e f j o r d s økonomiske tilstand i femaaret 1906—1910.

1. F o l k e m æ n g d e n var efter den officielle folketælling i december 1910 2181.

2. I n d u s t r i:

- a) Haandverksdriften antages at være gaat noget frem siden forrige periode. Snekkeribedriften, specielt møbelsnekkeriet, er gaat adskillig frem. Der forsendes adskillige møbler.
- b) Fabrikdrift. Den væsentlige fabrikdrift hersteds foregaar fremdeles ved garverierne (Aarenæs og Dalens) begge beliggende i landdistriktet, men med kontorer i byen. Disse er skattelagt saaledes, samlet til by og laundistrikt:

	for 1905:	for 1910:
A a r e n æ s:		
Formue.....	kr. 320 000	kr. 520 000
Indtægt.....	13 000	52 000
D a l e n s:		
Formue.....	- 210 000	- 220 000
Indtægt.....	- 13 000	18 600

Ved Aarenæs beskjæftiges aarlig ca. 75 arbejdere og ved Dalens ca. 50.

Garverierne har i femaarsperioden været bra beskjæftiget, og efterat de nu er færdige med den omlægning av bedriften, som Mellenrigslovens ophævelse nødvendiggjorde, antages driften at ha git et tilfredsstillende resultat gjennemsnitlig tat, og har de magtet at opta konkurransen med utlandet.

Av andre fabrikker kan anføres følgende:

Fjeldsaa Trævarefabrik.....	25	arbejdere	
Fjeldsaa Filtfabrik.....	21	—	(herav 5 kvinder).
Flekkefjords Uldvarefabrik.....	60	—	(— 40 —).
O. C. Axelsens fabrikker.....	116	—	

alle beliggende i landdistriktet med kontorer i byen, samt en skofabrik (12 arbeidere), en tobaksfabrik (12 arbeidere) og 2 mineralvandfabrikker i byen.

3. Handel og bankvæsen:

Ved utgangen av 1910 var der i byen 86 handelsberettigede, hvorav 18 kvinder. Avsætning av indførte varer til byens indvaanere og de omkringliggende landdistrikter utgjør fremdeles byens hovednæring.

Toldintraderne har i tidsrummet utgjort gjennomsnittlig aarlig kr. 87 256.06 mot kr. 41 247.80 i forrige femaar. Denne betydelige forøkelse av toldinntægterne kommer væsentlig av den større direkte indførsel, som er foranlediget av byens grossister. Tolden falder væsentlig paa kolonialvarer, mel og tobak og delvis paa maskiner og jernvarer.

5 handlende har i tidsrummet opgit sit bo til konkursbehandling.

Av banker har byen 2, nemlig Flekkefjords Sparebank og Privatbanken i Flekkefjord (filial av Stavanger Privatbank).

Flekkfjords Sparebank hadde ved utgangen av 1910 en forvaltningskapital av kr. 3 060 214.30 og en formue av kr. 332 666.89. Den har i femaaret gjennomsnittlig aarlig utbetalt til gaver i veldædige øiemed og til fremme av kommunale foranstaltninger kr. 6 411.09.

Privatbankens forvaltningskapital utgjorde ved utgangen av 1910 kr. 2 422 163.74.

4. Skipsfart.

I femaaret er skipsfarten gaat adskillig frem. Skipsrederiet drives væsentligst av aktieselskaper. Ved utgangen av 1910 var hjemmehørende i byen 18 skibe med en samlet drægtighet av br. reg. ton 10 200, hvorav 14 dampskibe og motorfartøier med en samlet drægtighet av 10 037 br. reg. ton.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning:

Byens gjæld ved utgangen av 1905 var kr. 423 800.

— — — — — 1910 — — 399 300.

Skatøret for 1905 var 14.22, paa kr. 1 000 formue kr. 2.03.

— - 1910 - 12.4475, —«— - 2.00.

Byskatten for 1905:

Eiendomsskat.....	kr. 5 100.00	
Skat paa formue.....	- 6 617.00	
Skat paa indtægt.....	- 39 283.00	
		kr. 51 000.00

Byskatten for 1910:

Eiendomsskat.....	kr. 5 800.18	
Skat paa formue.....	8 612.50	
Skat paa indtægt.....	- 43 587.32	
		kr. 58 000.00

Byens antagne formue for 1905 var.....	kr. 3 261 900.00
— — indtægt —«—	663 190.00
Dens antagne formue for 1910 var.....	- 4 309 000.00
— — indtægt —«—	- 745 840.00

De i den Almindelige Brandkasse forsikrede bygningers as-
suranseværdi utgjorde:

ved utgangen av 1905.....	kr. 2 177 480.00
- — - 1910.....	- 2 408 020.00

Vandverket holdes i god stand og maa ansees tilfredsstillende. Brandvæsenets organisation er hensigtsmæssig og materiellet i god orden.

Byens middelskole og folkeskole benytter samme hus. Middelskolens lærerpersonale bestod i 1910 av 4 lærere, heri indbefattet skolens bestyrer, og en lærerinde. Elevantallet var 63 (37 gutter og 26 piker). Folkeskolens lærerpersonale var i 1910 4 lærere og 6 lærerinder. Elevantallet 307 (133 gutter og 174 piker).

Det offentlige fattigvæsens utgifter utgjorde for aaret 1910 kr. 16 508 64 mot for 1905 kr. 14 158.23. Heri indbefattet utgifter ved sindssykes forpleining. Den private fattigpleie utdeler aarlig klær og matvarer til trængende. Byen har et barnehjem, som underholdes av borgerne og av legatmidler.

Byens samlag for øl- og vinsalg hadde for aaret 1910 et overskud av kr. 2 230.53; for 1905 var det samme kr. 1 832.31. Av overskuddet for 1910 utdeltes til almennyttige øiemed kr. 1 200. Resten anvendtes til vedlikehold av eiendom og inventar.

Ædruelighetstilstanden har været upaaklagelig.

Byens Forskjønnelsesselskap har som før virket i femaaret, dels ved medlemmernes kontingent og dels ved bidrag av sparebank og samlag.

Jordbruket paa de byen tilliggende stykker er uforandret.

I aaret 1909 er opprettet et meieri for byen og omegn.

Flekkefjord magistrat $\frac{31 \text{ december } 1910}{14 \text{ de juni } 1912}$

K a l t e n b o r n.